

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**21. YÜZYILDA JANDARMA TEŞKİLATLARINDA
DEĞİŞİMİN ANALİZİ
(TÜRKİYE - FRANSA KARŞILAŞTIRMASI)**

Olgun ALTUNDAŞ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yusuf PUSTU**

**DOKTORA TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

EYLÜL- 2022

ankara

HBM

**21. YÜZYILDA JANDARMA TEŞKİLATLARINDA DEĞİŞİMİN
ANALİZİ
(TÜRKİYE - FRANSA KARŞILAŞTIRMASI)**

Olgun ALTUNDAŞ

**DOKTORA TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL - 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)
Olgun ALTUNDAŞ

TEŞEKKÜR

Tutulan her yol menziline ve atılan her ok hedefine er veya geç ulaşır, yeter ki hamurunda gayret, istek ve özveri bulunsun. İşte bu minvalde, asırlara uzanan bir maziye, diğer tüm jandarma teşkilatlarına misal olan teşkilatlanmaya, eğitimli personele ve her alanda eşsiz kurumsal tecrübeye sahip, bu devletin kurulmasına omuz vermiş Türk jandarma teşkilatımız hakkında bu doktora çalışmasını nihayete erdirdiğim, daha iyi şeylerin yapılması için kardeş teşkilatın (polis) bir mensubu olarak görüş ve önerilerde bulunabildiğim için bahtiyarım.

Bu karşılıklı kolluk çalışmamın bir doktora tezi haline getirilmesi için danışmanlığımı kabul eden, beni her aşamada destekleyen ve yönlendiren Doç. Dr. Yusuf PUSTU'ya; çalışmamın her aşamasında bilgilerinden istifade ettiğim tez izleme komitesi üyelerim Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER ve Doç. Dr. Tekin AVANER'e; savunma aşamasında bilgi, tecrübe ve önerileriyle tezimin daha iyi şekillenmesine katkı sunan jüri üyelerim Prof. Dr. Murat AKÇAKAYA'ya, Prof. Dr. Hasan YAYLI'ya ve Doç. Dr. Ali ÖZCAN'a şükranlarımı sunarım.

Yine bu meşakkatli ve öğretici süreçte bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, bana teşkilat içerisinden bakış ve değerlendirme imkanı sunan Jandarma Genel Komutanlığında ve JSG Akademisinde görevli tüm subay/ akademisyen arkadaşlarıma; Emniyet Teşkilatımızdaki değerli meslektaşlarıma da minnettarlık bildirmeyi bir borç addederim.

Bu doktora çalışmamın; dünyadaki diğer tüm jandarma teşkilatlarının gelecekte alacağı şekle ve tutacağı yola istikamet vereceğine inandığım Türk jandarma teşkilatımızın, maziden atıye doğru giden serencamına olumlu katkı yapmasını, ülkemizdeki güvenlik ve huzur ortamına bir nebze olsun katkı sunabilmesini canı gönülden diliyorum.

Böylesine önemli ve zahmetli çalışmada, bana sabırla destek veren, akademik açıdan yönlendiren, cesaretlendiren, teşvik eden eşim Prof.Dr. Aliye ALTUNDAŞ'a ve ağabeyim Prof. Dr. Ramazan ALTUNDAŞ'a; bu çalışmam sırasında kendi zamanlarından çaldığım evlatlarım Baybars ve Sencer'e; yoğun iş yükü altında bunaldığım ve yorulduğumda beni daima cesaretlendiren tüm aile yakınlarıma çok teşekkür ederim.

Son olarak, milli irade, Vatan savunması ve milletimizin istirahati uğruna şehitlik şerefi ile müşerref olan tüm meslektaşlarıma Allahtan rahmet diliyor, değerli ailelerine ve gazilerimize en derin minnet duygularımı ifade ediyorum.

Olgun ALTUNDAŞ

21. YÜZYILDA JANDARMA TEŞKİLATLARINDA DEĞİŞİMİN ANALİZİ
(TÜRKİYE FRANSA KARŞILAŞTIRMASI)

(Doktora Tezi)

Olgun ALTUNDAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EYLÜL 2022

ÖZET

Bu tezin ana teması, 20 nci yüzyılın son çeyreğinden itibaren dünyada jandarma teşkilatlarında meydana gelen yapısal reform ve dönüşümlerin tarihi ve hukuki bir perspektif içinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Dünyada yaklaşık 62 ülkede faaliyet gösteren jandarma teşkilatları, neoliberal fikirlerin kamu yönetimine yerleşmesinden sonra askeri statüleri, sivil gözetimleri, suçla mücadelede polisle zayıf koordinasyonları ve nihayetinde siyasi ve idari otoriteye tabi olmaları gibi konularda tartışma konusu olmuştur. Bu kapsamda, 1990'lardan sonra yoğunlaşan bu tartışmalar jandarma teşkilatlarının askeri statüsü, bağlılığı, insan kaynakları ve diğer kolluk kuvvetleri ile koordinasyonu konularında önemli yapısal reformların başlatılmasına yol açmıştır. Söz konusu reformlar, jandarmanın polis ile bütünleştirilmesi (Fusion-Belçika ve Avusturya örneği), jandarma teşkilatının içişleri bakanlığına bağlanması ve polis teşkilatı ile yakınlaştırılması (Rapprochement-Fransa Örneği) ve jandarmanın polis teşkilatı ile eşitlenmesi (Egalisation-Türkiye örneği) şeklinde üç farklı özellikte kendini göstermiştir. Bu çalışmada, Türk Jandarma Genel Komutanlığı ile karşılaştırma unsuru olarak Fransa Jandarma Genel Müdürlüğü seçilmiştir. Çünkü Fransa, Jandarma sisteminin dünyada ilk kez kurulduğu (1791) ülkedir ve Türk jandarma teşkilatı gibi dünya jandarma teşkilatları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Öte yandan her iki ülke, merkezi ve mahalli teşkilatlanmaları ile iç güvenlik teşkilatlarının yapısı açısından birbirine büyük benzerlik göstermektedir. Türkiye ile Fransa arasındaki bu karşılıklı çalışmada, Fransız jandarma teşkilatının bir yandan ulusal polise yaklaştırıldığı, diğer yandan paradoksal olarak, askeri statüsünün ve askeri özelliklerinin muhafaza edildiği görülmektedir. Türk Jandarma Teşkilatı nezdinde kısa sürede gerçekleştirilen reformda ise jandarmanın, askeri statüsünden, başlangıç eğitimine ve bağlı olduğu makama kadar birçok açıdan Emniyet Teşkilatı ile başarılı bir şekilde eşitlendiği bulgulanmaktadır. Bununla birlikte, Türk jandarmasındaki bu başarılı dönüşümlerin uzun vadede jandarmanın kimliğini tehlikeye atabileceğine de dikkat çekilmektedir. Tarihsel ve hukuki bir perspektiften yürütülen bu karşılaştırmalı çalışmanın sonunda, Fransız jandarma teşkilatı reformunda gözlemlenen bazı olumlu uygulamalardan esinlenerek, reform süreci devam eden Türk jandarma teşkilatı için bir model önerisi de sunulmaktadır.

BilimKodu :111618

Anahtar Kelimeler : Jandarma, askeri statü, Kolluk, iç güvenlik, polis, reform, Fransa

Sayfa Adedi : 385

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yusuf PUSTU

ANALYSIS OF THE TRANSFORMATION IN THE GENDARMERIE
ORGANIZATIONS IN THE 21ST CENTURY. (A COMPARISON BETWEEN TÜRKİYE
AND FRANCE)

(Ph. D. Thesis)

Olgun ALTUNDAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

Sept. 2022

ABSTRACT

: The main theme of this thesis is the comparative analysis of structural reforms and transformations of gendarmerie organizations in the world since the last quarter of the 20th century, from a historical and legal perspective. Gendarmerie organizations, present in about 62 countries in the world, have become a subject of discussion after the implantation of neoliberal ideas in public administration, concerning their military status, civilian oversight, weak coordination with the police in the fight against crime and finally subordination to political and administrative authorities. These debates, which intensified after the 1990s, led to the initiation of significant structural reforms regarding the status, affiliation, human resources, and coordination of gendarmerie organizations with other law enforcement agencies. The gendarmerie reforms in question show us three different characteristics in Europe and in Türkiye: Unification of the gendarmerie within the national police (Fusion-the example of Belgian and Austrian); bringing the gendarmerie closer to the police / affiliation of the gendarmerie to the minister of interior (Rapprochement/rattachement - the example of France); and equalization of the gendarmerie with the police in many aspects (Equalization-the example of Türkiye). In this study, French Gendarmerie has been chosen as an element of comparison with the Turkish Gendarmerie. Because, France is the country where the gendarmerie system was set up for the first time (1791) in the world and it occupies, such as the Turkish gendarmerie organization, an important place among the world gendarmerie organizations. On the other hand, both countries are very similar to each other in terms of their central and local administrative systems as well as their internal security organizations. In this comparative study between Türkiye and France, we have seen that, paradoxically, on the one hand, the French gendarmerie has been made closer to the national police, and on the other hand its military status and cultural characteristics have been preserved. While in the reform of the Turkish Gendarmerie, performed in a short time, it should be noted that the gendarmerie is successfully equated with the National Police in many respects, including its military status, its initial training and the authority to which it is attached. However, it should be pointed out that these important transformations within the Turkish gendarmerie may endanger its gendarmerie identity in the long term. In this comparative study, conducted from a historical and legal perspective, a model proposal is also presented within the framework of the ongoing reform of the organization of the Turkish Gendarmerie, inspired by certain good practices observed in the reform of the French Gendarmerie.

Science Code : :111618

Key Words : Gendarmerie, military status, internal security, reform, police, France

Page Number : 385

Supervisor : Assoc Prof. Dr. Yusuf PUSTU

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLoların LİSTESİ	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAM OLARAK KOLLUK VE KOLLUK TEŞKİLATLARININ TÜRK İDARİ SİSTEMİNDEKİ YERİ.....	13
2.1. Kolluk Kavramı	13
2.1.1. Geleneksel Kolluk.....	18
2.1.2. Modern Kolluk.....	21
2.2. Modern Kolluk Olarak Polis ve Jandarma	24
2.2.1. Polis Kavramı.....	24
2.2.2. Jandarma Kavramı	27
2.4. Güvenlik Hizmetlerinin Türk İdari Sistemi İçerisindeki Yeri.....	35
2.4.1. Genel Kolluk.....	37
2.4.2. Özel Kolluk (Hususi Zabıta).....	44
2.4.3. Genel Kolluğa Yardımcı Zabıta Teşkilatları	45
2.4.4. Özel Güvenlik Teşkilatları (Paralı Kolluk).....	47
2.5. Bir Güvenlik Teşkilatı Olarak Jandarma Teşkilatının Ortaya Çıkışına Neden Olan Faktörler	48
2.5.1. Merkezi-Ulus –Devletin Kurulması ve Merkezin Altyapısal İktidarının Taşraya Taşınması.....	50
2.5.2. Ülke Topraklarının Tamamında Siyasi Olarak Hakimiyetin Sağlanması	59
2.5.3. Devrimin Devamının Sağlanması Ve Müesses Nizamın Korunması (1789 Fransa-1923 Türkiye).....	62
2.5.4. İç Ayaklanma ve Tehditlerin Bertaraf Edilmesi	65
2.5.5. Cephe Ardının Korunması, Asker Temini ve Savaşta Kaçanların Önlenmesi	67
2.5.6. Dış Egemenliğin Korunması	68
2.6. Dünyada Jandarma Teşkilatının Doğuşu Ve Yayılımı	72
2.6.1. Jandarmanın Doğuşu ve Jandarma Sisteminin Yayılması	72
2.6.2. Dünya’da Jandarma Teşkilatları (Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları).....	78
2.6.3. Polis Teşkilatı ile Bütünleşen Jandarma Teşkilatları	105
3. TÜRK VE FRANSIZ JANDARMA TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	111

3.1. Tarihsel Gelişim Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları.....	111
3.1.1. Fransa’da Jandarma Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi	113
3.1.2. Türk Jandarma Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi	148
3.1.3. Tarihsel Süreç Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının Gelişim ve Oluşum Süreçlerinin Genel Değerlendirmesi.....	197
3.2. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının görev, Statü ve Bağlılıkları Açısından Karşılaştırılması	200
3.2.1. Görev Yetki ve Sorumlulukları Açısından Karşılaştırılması	201
3.2.2. Bağlılık açısından Türk ve Fransız jandarma teşkilatları.....	212
3.2.3. Statüleri Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları	246
3.2.4. Teşkilatlanması Açısından (merkez ve taşra teşkilatlanması) Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları	255
3.2.5. Sorumluluk Alanları Açısından	271
3.2.6. Personel Sayısı, Teftiş ve Denetimleri Açısından.....	275
3.2.7. Eğitim ve İstihdam Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları	280
4. TÜRK VE FRANSIZ JANDARMASINDA REFORM VE DÖNÜŞÜM.....	287
4.1. Jandarma Teşkilatlarında Reform Süreçlerinin Arka planı	287
4.1.1. Fransız Jandarmasının Reform ve akabinde Dönüşüm Süreci.....	290
4.1.2. Türk Jandarma Teşkilatında Reform Süreci	295
4.2. Fransa’da ve Türkiye’de Jandarma Reformlarının Ekilerinin Analizi.....	300
4.2.1. Jandarmanın Bağlılığı Açısından	300
4.2.2. Jandarma Teşkilatlarının Askeri Statüleri Açısından Dönüşümü	309
4.2.3. Bağlı Oldukları Etik Kuralları ve Disiplin Süreçleri Açısından Dönüşüm.....	314
4.2.4. Jandarma Genel Komutanlarının Atanması Usulü ve Eğitimi Açısından Dönüşüm	317
4.2.5. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının Başlangıç/Temel Eğitimleri Açısından Dönüşümü	320
4.2.6. Reform Sonrasında Polis ve Jandarma İlişkilerinin Operasyonel Birlikteliği Açısından Dönüşüm	323
4.3. Türk ve Fransız Jandarma Reformlarının Genel Değerlendirilmesi.....	332
4.4. Reform Sürecindeki Türk Jandarma Teşkilatı İçin Model Önerisi	335
4.4.1. Jandarma Teşkilatının Hukuki Statüsü Konusu	339
4.4.2. Jandarma ve Polis Arasında Kurumsal İşbirliğini Güçlendirme	339
4.4.3. Jandarma Teşkilatının Kurumsal Birikimin Korunması	344
4.4.4. Daha Üst Bir Teşkilatlanma önerisi: Jandarma Teşkilat Başkanlığı.....	347
5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	349
KAYNAKLAR	361
ÖZGEÇMİŞ.....	385

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo 2. 1. Türkiye’de Kolluk Teşkilatlarının Sınıflandırması.....	37
Tablo 2. 2. Emniyet Genel Müdürlüğü Personel Dağılımı	42
Tablo 2. 3. Avrupa Kıtası Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları	81
Tablo 2. 4. Kuzey Afrika (Mağrip) ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Devletler	92
Tablo 2. 5. Sahraaltı Afrika ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları....	100
Tablo 2. 6. Asya Kıtası ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları	102
Tablo 2. 7. Güney Amerika ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları....	104
Tablo 2. 8. Kuzey Amerika ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları....	105
Tablo 2. 9. Kapatılan veya Polisle Birleştirilen Jandarma Teşkilatları	106
Tablo 3. 1. Tablo Türkiye’de Jandarma ve Polis Teşkilatı Birim isimleri	257
Tablo 3. 2. Fransız Jandarma ve Polis Teşkilatı Birim isimleri.....	258
Tablo 3. 3. Fransız Jandarma Teşkilatı toplam personel sayısı	277
Tablo 3. 4. Türk Jandarma Teşkilatı Personel Sayıları	279
Tablo 3. 5. Fransız Jandarma Subay Okulu Öğrenci Kaynaklarına ilişkin Tablo	281
Tablo 4. 1. Türk ve Fransız Jandarma Bağlılık Durumu Açısından Karşılaştırma.....	309
Tablo 4. 2. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının Statülerine İlişkin Karşılaştırma	314
Tablo 4. 3. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları Disiplin Açısından Karşılaştırması	317
Tablo 4. 4. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının İlk ve Temel Eğitimleri.....	323
Tablo 4. 5. Türk ve Fransız Jandarmalarının Ortak Kurumları/ Personel Değişimi	332
Tablo 4. 6. Türk Jandarma Polis Teşkilatları Ortak Birim Öneri Tablosu	341
Tablo 4. 7. Jandarma ve Polis Teşkilatı Ortak Koordinasyon Birimleri Tablosu.....	342
Tablo 4. 8. Müşterek Hizmet İçi Eğitim Tablosu (Önerilen bazı ortak eğitimler)	343

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 2. 1. Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı Şeması.....	41
Şekil 2. 2. Belçika Jandarma teşkilatının Polis Teşkilatı bünyesinde birleştirilmesi	109
Şekil 3. 1. Fransa İç İşleri Bakanlığı şeması	220
Şekil 3. 2. Fransa İç İşleri Bakanlığı Sadeleştirilmiş Şeması (Türkçe).....	221
Şekil 3. 3. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Şeması.....	245
Şekil 3. 4. Fransa Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Şeması	262
Şekil 3. 5. Türk Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Şeması.....	267
Şekil 4. 1. Jandarma Teşkilatı için model önerisi	337
Şekil 4. 2. Jandarma Teşkilat Başkanlığı Şeması Önerisi (Jandarma Teşkilat Başkanlığı).....	348

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
DGGN	Fransız Jandarma Genel Komutanlığı (La direction générale de la gendarmerie nationale)
DGPN	Fransız Polis Genel Müdürlüğü (la Direction Générale de la Police Nationale)
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
ENA	Ecole Nationale d'Administration (Fransız Ulusal İdare Okulu)
ENSP	(Fransız –Polis Amirleri Yüksek Okulu)
EUROGENFOR	Avrupa Jandarma Gücü- The European Gendarmerie Force <i>FGE Force de Gendarmerie Européenne</i>
FJGK	Fransız Jandarma Genel Komutanlığı
FMSB	Fransız Milli Savunma Bakanlığı
GIR	<i>Bölgesel Müdahale Grubu</i> (Group d'Intervention regionaux)
JGK	Jandarma Genel Komutanlığı
JSGA	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
MEHTAP	Merkezi hükümet teşkilatı araştırma projesi
OCLAESP	<i>Toplum Sağlığına ve Çevreye Karşı Suçlarla Mücadele Ofisi</i> (Office lutte contre les atteintes à l'environnement et à la santé publique)
OCLCHGCG	<i>İşkence, Savaş Suçları ile İnsanlığa Karşı Suçlarla Mücadele Ofisi</i> (lutte contre les crimes contre l'humanité, les génocides et les crimes de guerre)
OCLDI	<i>Gezici Suçlarla Mücadele Ofisi</i> (Office lutte contre la délinquance itinérante)
OCLTI	<i>Yasadışı İş Gücü ile Mücadele Ofisi</i> (Office lutte contre le travail illégal)
OPEX	<i>Askeri Görevler ve Dış Operasyonlar</i> - les missions militaires et les opérations extérieures
PA	Polis Akademisi
SGK	Sahil Güvenlik Komutanlığı
TAP	<i>Paris Silahlı Kuvvetler Mahkemesi</i> (le tribunal aux armées de Paris)

1. GİRİŞ

Her siyasi topluluk, kendi nizamını koruyacak ve devam ettirecek, buyruğunu kabul ettirecek meşru bir güce ihtiyaç duymuştur. Devletin gelişimi ile birlikte, ona paralel meşru zor gücünün gelişimi de değişime ve dönüşüme uğramıştır. Önceleri, bazen az sayıda merkezi askeri unsur bazen de taşrada yerel unsurlarla düzensiz olarak sağlanan güvenlik hizmeti, modern devlet ile birlikte kalıcı, kurumsal ve profesyonelleşmiş, ordudan bağımsızlaşmış bir yapıya bürünmüştür. İşte bu süreçte, devletlerin oluşumunda var olan tarihi ve kültürel farklılıklar; devletin meşru zor gücü kolluk teşkilatlarının daha farklı örgütlenmesinde ve devletin kolluk teşkilatlarına yüklediği misyonlarda da az veya çok farklılıklar yaratmıştır. Örneğin 16. yüzyılda ulusal birliğini sağlamış İngiltere’de kolluk daha çok vatandaşın mal ve can güvenliğinin korunmasına dönük bir yapılanma ile gelişirken, ulusal birliği sağlama, ülke topraklarının bütünlüğünü koruma endişesi bulunan Fransa ve Osmanlı imparatorluğu gibi ülkelerde ise kolluk vatandaşların can ve mal güvenliğinin korunması yanında devletin kendi güvenliğini ve müesseses nizamını koruma misyonunu da yüklenmiştir.

Diğer yandan, ülkede şehirleşme oranı, devleti oluşturan nüfusun demografik yapısı, kırsal bölgelerde yaşayan nüfusun oranı ve yaygınlığı, öte yandan devletin kontrol edilebileceği coğrafi alanların genişliği de modern devletlerde farklı güvenlik ve koruyucu yönelimlere gitmesine neden olmuştur. Bu yönelimlerden birisi, ikili (düal) kolluk sistemidir ki; şehir merkezlerinde asayiş ve güvenlik sivil statülü polis teşkilatı tarafından sağlanmakta iken daha geniş bir coğrafi alanı içeren göreceli olarak daha az nüfuslu kırsal alanlarda ise asayiş ve güvenlik askeri statülü, genelde savunma bakanlığı veya orduya bağlı bir jandarma teşkilatı tarafından sağlanır (Bergman, 2005: 39). Bu sistemde her iki kolluğun görev ve sorumluluk alanları genel olarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Diğer yönelim ise, hem şehirleşmiş alanlarda hem de kırsal bölgelerde tamamıyla sivil nitelikte polis teşkilatının yetkili ve sorumlu olduğu, ülke genelinde tek bir kolluk sisteminin görüldüğü tekli kolluk sistemidir. İkili kolluk sisteminin, yani bir yanda jandarma teşkilatının diğer yanda polis teşkilatının aynı anda faaliyet gösterdiği sisteminin Avrupa’da kurucusu ve temsilcisi Fransa iken, ülke topraklarında tümüyle sivil polis teşkilatının yetkili ve sorumlu olduğu sistemin temsilcisi ise İngiltere’dir.

Gerçekten de, tarihsel süreç içerisinde krallıktan cumhuriyete ve ulus devlete geçen Fransa’da, ülke topraklarının tamamına yayılmış silahlı bir güç olan Maréchassée

1789 ihtilalinden sonra isim değişikliği ile *Gendarmerie Nationale* olarak muhafaza edilmiş, yeni kurulan sistemin kırsal bölgelere kadar etkisinin ulaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Şartlar ne olursa olsun, barışta veya savaşta veya iç karışıklıkta jandarmaya tüm Fransız topraklarında devlet hizmetlerinin devamını sağlamış, Fransız Cumhuriyeti otoritesinin temsilcisi olarak Fransız topraklarında veya Fransız deniz aşırı bölgelerinde bir bağımsızlık ve hakimiyet göstergesi olarak ortaya çıkmıştır.

Benzer bir şekilde, Osmanlı İmparatorluğu'nda da merkezi düzeyde ilk modern kolluk teşkilatı olarak nitelendirebileceğimiz Asakir-i Zaptiye Teşkilatı, 1879 yılında *jandarma* adıyla yeniden sahneye çıkmış, hem Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde bir yandan polislik yani iç güvenliğin sağlanması diğer yandan askerlik yani ülke topraklarının dış saldırılara karşı korunması vazifesini ifa eden, devletin merkezi yönetimi ile onun kamu hizmetinin taşraya kadar eksiksiz uzanmasında köprü vazifesini gören en önemli araçlardan birisi olmuştur.

Ulus devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte, diğer bazı Avrupa ülkelerinde de değişik jandarma teşkilatları 19. yüzyılın ortalarından itibaren belirmeye başlamıştır. Köken olarak, özellikle kırsal alanlarda devriye olarak uzmanlaşmış merkezi bir askeri polis teşkilatı olan Fransız jandarma modeli, ilk olarak Napolyon savaşlarında Bavyera, Prusya, küçük İtalya devletlerine ve daha sonra da Avusturya'ya ihraç edilmiştir (Ceresales 2010; 2).

Benzer şekilde, İspanya'da iç savaş döneminde (1844), ilk başta sivil bir teşkilatlanma ile başlayan Guardia Civil, daha sonra klasik bir jandarmaya dönüşmüştür. 1848 devriminin çözülmesinden sonra, Viyana hükümeti kendi jandarmasını Avusturya ve Macaristan İmparatorluğu'nun her tarafına göndererek siyasi bütünüğünü sağlamaya çalışmıştır. Bunun yanında, yeni birleşmiş İtalya'da 1870 yılında daha önce *Pietmont*'ta var olan carebinieri gücü, ülkede yeniden merkezileşmenin ve hakimiyeti sağlamanın temel bir aracı haline gelmiştir (Emsley, 1999: 5).

Böylelikle 19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca jandarma güçleri Avrupa topraklarında genel olarak bilinen bir polis gücü olmuştur. Jandarmanın bu denli yaygınlaşması ülkelerin siyasi açıdan merkezileşme isteği ile izah edilmiştir. Bazı zamanlar, bu merkezileşme sakin yerel hayata otoriter bir dayatma olarak tanımlanırken, diğer başka yorumlarda ise ortaçağdan kalma içine kapalı kırsal toplumun dağıtılması ve

katılımcı bir siyasi kültürün yaratılması anlamında merkezi devlet teşkilatlarının rolüne vurgu yapmıştır.

Ancak, uzun yıllardır klasik anlamda devam eden kamu yönetimi, 1980'lerden itibaren neoliberal düşüncenin etkisiyle, politik ve akademik çevrelerde tartışılan bir konu haline gelmiştir. Neoliberal ekonomik politikaların kamuda bir yansıması olan Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışı¹ ile, rekabet odaklılık, özelleştirme, serbestleşme, yerelleşme, stratejik yönetim, performans odaklı yönetim, hesap verebilirlik, müşteri odaklılık ve insan kaynakları yönetimi gibi ilkeler kamu yönetiminde de yer bulmaya başlamış, geleneksel kamu yönetimini devam ettiren kurumlarda radikal değişim ve dönüşümlere neden olmaya başlamıştır (Özer, 2015: 159). Bu bağlamda ,YKY düşüncesinde önemli bir yeri bulunan iyi yönetişimin unsurları şeffaflık, hesap verilebilirlik, katılımcılık, cevap verilebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik, eşitlik ve stratejik vizyon ilkelerinin (Özer, 2015: 222-223) kamu yönetiminde tatbik edilmesi ile birlikte modern – ulus devletlerin en önemli merkezileştirme aygıtı olan jandarma teşkilatlarının 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden bu rolü giderek etkisini kaybetmeye, bu gelişmeye paralel olarak askeri statülü jandarma teşkilatlarında değişim ve akabinde bazı dönüşümlere neden olmaya başlamıştır.

Gerçekten de, 1980'li yılların ortasından itibaren kamu sektörünün geliştiği ülkelerde yönetim sisteminde önemli bir değişim sürecine girilmiş, zamanla 20. yüzyıla hakim olan kamu yönetiminin katı hiyerarşik ve bürokratik yapısı, esnek ve piyasa tabanlı kamu yönetimine dönüşmüştür (Özer, 2015: 90-91). Bu durum yönetim tarzında basit bir değişiklik olarak algılanmamış, genelde uzun süredir bir çok ülkede hakim konumda olan klasik kamu yönetiminde bir paradigma değişikliği olarak görülmüştür (Ömürgönülşen, 1997:541). Zira, ekonomik yeniden yapılanma, teknolojik, siyasal-sosyal bir dizi yeniden yapılanma ile birlikte birbirini etkileyerek ve birbirinden etkilenerek kamu yönetiminde yoğun bir değişime neden olmuş, hem disiplin hem de uygulama alanı olarak kamu yönetimi örgütlenmesi ve işleyişi de bundan etkilenmiştir (Aksoy, 2004: 32). Söz konusu

---

¹¹ Fiyat tabanlı, bürokratik olmayan , piyasa orijinli ve müşteri tercihli kamu hizmetlerinden oluşamın yapı, kurulması gereken en ideal sistem olarak görülmekte, kamu hizmetleri koşullarının, müşterilerin umduğu verimlilik kriterine uygun olarak etkin yapılarla ve becerikli yöneticilerce sunulması , kamu yönetimine yaklaşımlarda yeni bir tema olarak ortaya çıkmıştır. Genelde bu yaklaşım, Yeni Kamu Yönetimi (YKY) düşüncesi olarak adlandırılmaktadır. KYK ile ilgili daha detay bilgi için bakınız; Özer, M.Akif, (2015), Yeni Kamu Yönetimi, Gazi Kitabevi, 3. Baskı 333 sayfa).

değişim, modern devletin temel klasik organlarından birisi olan jandarmanın teşkilatlarında 1990 yıllardan itibaren etkisini ve hızını giderek artıran bir dönüşüme neden olmuştur.

Bu bağlamda, siyasal ve sosyal alanda yaşanan hızlı değişimler nedeniyle jandarmanın geleceğinin nasıl şekilleneceği, geleneksel yapısını devam ettirip ettiremeyeceği, siyasi ve idari ötoriteye bağlılık derecesi ile askeri özelliklerinin nasıl evrileceği hususunda tartışmalar da yapılmaktadır.

Literatürde, bazı akademisyenler Neoliberal Dönemde; yerelleşme, şehirleşme, küreselleşme, jandarmanın demokrasi ve insan hakları kavramları ile uyumsuz olması gibi nedenlerle jandarmanın teşkilatlarının zamanla kır polisine dönüşerek polis teşkilatı ile bütünleşeceğini savunurken (Babovic 2001: 234; Koszeg, 2001: 5; Akay, 2009: 17; Balbé, 1993: 160); Dieu, Lutterbeck, Dintilhaç, Bruneteaux, Picard ve Gobinet gibi araştırmacılar ise jandarmanın teşkilatlarının 21. yüzyılda da kendilerini dönüştürerek varlığını devam ettireceğini, bir başka ifadeyle jandarmayı ortaya çıkaran nedenlerin dolayısıyla jandarmaya duyulan ihtiyacın ortadan kalkmayacağını savunmaktadırlar.

Kanımızca, jandarmanın teşkilatlarının hem bir kolluk gücü hem de bir askeri güç olarak varlıklarına duyulan ihtiyaçlar her ülkenin kendi şartlarına göre halen devam etmektedir. Öte yandan jandarmanın teşkilatlarında yapılan birbirine benzer ve birbirini izleyen jandarmanın reformlarının tamamının hepsinin itici gücünün, kamu yönetiminde neoliberal fikirlerle kabul bulan verimlilik ve etkinlik ile, yani sadece ekonomik gerekçelerle açıklamak da mümkün görülmemektedir. Örneğin Fransa'da jandarmanın reformunda en önemli etken genel olarak polis ve jandarmanın bazı faaliyetlerinin ortaklaştırılması, koordinasyonun artırılması yöntemiyle her iki kolluk teşkilatında personel sayısında indirime gitmek ve aynı zamanda kolluğun etkinliğini artırmak, dolayısıyla iç güvenlik hizmetlerinin bütçedeki payını azaltma gayesi güdülmekte iken Türkiye'de jandarmanın teşkilatında 1990 lı yıllardan itibaren başlatılan reformlarda temel hedefin ise ülkede genel kolluk teşkilatları arasında (jandarmanın, Sahil Güvenlik ve Emniyet Teşkilatı) daha iyi bir koordinasyonunun sağlanması, bunların sevk ve idaresinin kolaylaştırılması olduğu görülmektedir. Öte yandan, Fransa'da jandarmanın ve polis yakınlaşması, yukarıda bahsedildiği üzere başlangıçta ekonomik kaygılar ve bütçedeki iç güvenlik yükünün azaltılması, bütçenin rasyonel hale getirilmesi amacını taşımasına karşın, Fransız Sayıştay Başkanlığının en son 2021 tarihinde yayımladığı jandarmanın ve polis yakınlaşmasının bilançosu konulu raporunda , Fransız jandarmanın teşkilatının

bütçesinin çoğunluğu personel giderleri olmak üzere birleşmeden önceki jandarma bütçesine göre %20 arttığını ortaya koymaktadır (Fransız Sayıştay Raporu, 2021: 51). Dolayısıyla bu durum, Fransa’da dahi jandarma reformunda başlangıçta arzulanan hedefin sadece ekonomik nedenlere dayanmadığını göstermektedir.

Bu kapsamda, temelde neoliberal politikalar olmak üzere bir çok nedene bağlı olarak başta Türkiye olmak üzere dünya jandarma teşkilatları açısından rol model olan Fransız, İspanya, İtalyan, Belçika ve Avusturya jandarma teşkilatlarında 1990 lı yıllardan beri devam eden reformlar sonucunda, jandarma teşkilatlarında ülkenin siyasi ve sosyal yapısı, jandarmanın kültürel durumu ve reform hareketinin dinamiğine göre 3 farklı dönüşümün² meydana geldiği gözlenmektedir.

Bu dönüşümler, jandarmanın polis teşkilatında birleşmesi (*Tevhid-i Zabıta/Fusion*); kolluğun iki kanadının görev ve teşkilatlanma olarak kendi özelliklerini koruyarak aynı bakanlığın denetimi altına alınması ve her iki teşkilatın görev, yetki ve sorumluluk açısından birbirine yakınlaştırılması (*Raprochement*); kolluğun bağlılık, hukuki statü, yetki, görev, sorumluluk, performans, disiplin, eğitim ve personel özlük hakları açısından birbirine denk, birbirine bezer hale getirilmesi, bir başka ifade ile iki kolluğun kısmen geleneklerini muhafaza etmek suretiyle birbiri ile *eşitlenmesi* (*aynılaşma/egalisation*) şeklinde üç farklı kategoride tezahür ettiği görülmektedir.

Jandarma’nın polis teşkilatı *ile birleşmesi (fusion)*, Federal devlet yapılanması olan ve çoklu kolluk sistemi bulunan Belçikada kolluğun özellikle organize suçlar ve terörle mücadelede etkinliğin artırılması amacını taşımakta iken, Avusturya’da jandarmanın polis teşkilatı ile birleştirilmesi daha çok ekonomik nedenlerle ile açıklanmaktadır. Bu bağlamda, 2001 yılında Belçika’da kolluk teşkilatlanması yeniden yapılandırılarak, ülkede federal ve belediye (yerel) polisi şeklinde ikili yapılanmaya gidilmiş, jandarma teşkilatı personeli yerel veya federal polis teşkilatı içerisinde rütbelerine denk gelen görev ve birimlerde polis statüsünde istihdam edilmiştir. Avusturya’da ise 2005 yılında, zaten içişleri bakanlığına bağlı olan, askeri statüsü daha önceden kaldırılmış Avusturya jandarma teşkilatı lağvedilerek, istekli jandarma personeli polis teşkilatı içerisinde istihdam edilmiş, polis teşkilatında istihdam olunmayanlar ise Avusturya ordusuna aktarılmıştır.

---

² Bu çalışmada, dönüşüm kelimesi ile jandarma reformundan sonra jandarma teşkilatlarının yapısında ve iç işleyişinde meydana gelen değişimler kastedilmektedir.

Jandarma teşkilatlarının halen ordu'nun bir parçası olarak görüldüğü Fransa ve İspanya jandarma teşkilatlarında gerçekleştirilen reformlarda , jandarma teşkilatları içişleri bakanlığının sorumluluğuna verilmesine karşın, bu teşkilatların askeri özellikleri, eğitimleri ve disiplinlerinin korunmaya çalışıldığı, savunma bakanlığı ile ilişki ve bağın tamamen koparılmadığı görülmektedir. Gerçekten'de bu ülkelerde, özellikle Fransa'da uzun tartışma ve münazaralardan sonra 2009 yılında yapılan yasal değişiklikle jandarma teşkilatı savunma bakanlığından koparılarak içişleri bakanlığına bağlanmış, ancak jandarmanın askeri statüsünün korunacağı, eğitim ve disiplin ile askeri görevlerinin savunma bakanlığına bağlı olarak yürütüleceği yasal olarak güvence altına alınmıştır. Fransa'da jandarmanın özelliğini koruyarak polisle yakınlaşması şeklinde cerayan jandarma reformu, kısmen İtalya karabinieri teşkilatında ve daha geniş boyutta İspanya Guardia Civil teşkilatında da görülen bir olgu olmuştur. Söz konusu iki ülke jandarmasında yürütülen reformların sonucu olarak görülen dönüşüm, ayrı bir çalışma konusu olacağı için İtalya Karabinieri ve İspanyol Guardia Civil teşkilatlarındaki dönüşüm bu çalışmada derinlemesine ele alınmamıştır.

Dünya jandarma teşkilatları içinde gerek personel, gerekse araç- gereç ve teçhizat bakımından ilk sırada yer alan Türk jandarma teşkilatı'nda ise, 1993 yılında başlayan, 15 Temmuz 2016 hain darbe girişiminin de etkisiyle ivme kazanan jandarma reformları, yukarıda sayılan *birleşme (fusion)* ve *yakınlaşma (rapprochement)* dan daha farklı bir dönüşüme neden olmuştur. Özellikle 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan kapsamlı yasal düzenlemeler ile, jandarma teşkilatı'nın, İçişleri Bakanlığına bağlılığı, jandarma personeline uygulanan disiplin mevzuatı, jandarma teşkilatı üzerinde merkez'de bakanlığın ve il ve ilçelerde mülki amirlerin yetkileri Emniyet Teşkilatı ile aynı düzey ve konuma getirilmiştir. Öte yandan, teşkilatlanma olarak varlığı tamamen korunmakla birlikte jandarmanın konuşlanma, lojistik destek, askeri standartlar ve eğitim açısından Türk Silahlı Kuvvetleri ile bağlılığı koparılmış, yasal metinlerde Milli Savunma Bakanlığı'na, GenelKurmaya Başkanlığı'na yapılan atıflar değiştirilmiş, Jandarma Genel Komutanı ile Emniyet Genel Müdürü'nün bakanlıktaki pozisyonu ve bağlılığı aynı duruma getirilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'de jandarma teşkilatı nezdinde yapılan ve halen etkisi devam eden jandarma reformlarını ise, diğerlerinden farklı olarak jandarma ve polis eşitlenmesi veya jandarma ve polis aynışması (*egalization*) şeklinde kavramlaştırmak mümkündür.

Yukarıdaki açıklamalar paralelinde, bu doktora çalışmasının amacı, bir yandan küreselleşme diğer yandan neoliberal ilkelerin etkisiyle 21. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yapısal reformlara tabi tutulan dünya jandarma teşkilatlarındaki dönüşümün, özelde ise Türkiye’de 1990 lı yıllardan , Fransa’da ise 1980 li yıllardan itibaren yapılan yapısal reformların karşılıklı olarak analiz edilmesi; jandarma reformu kapsamında ortaya çıkan iyi uygulamalardan yola çıkarak Türk jandarma teşkilatı için bir model önerisinin sunulmasıdır.

Bu doğrultuda çalışmanın kapsamı genelde dünya jandarma teşkilatları olmakla birlikte özelde Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının tarihsel gelişimi, son yıllarda her iki teşkilat nezdinde yapılan yapısal reformlar ve bu reformların neden olduğu değişim ve dönüşümlerdir. Bu çalışmada, dünyada kolluk olarak jandarma teşkilatının doğuşu, gelişimi, dünya genelinde diğer jandarma teşkilatlarının genel olarak yapılanması, oluşumlarına değinilmekle birlikte, esas olarak 1980 li yıllardan itibaren Fransa’da; 1990 lı yıllardan itibaren Türkiye’de jandarma teşkilatları nezdinde yapılan, jandarmanın bağlılığı, statüsü, eğitimi, görev ve sorumlulukları ile denetimlerini hedef alan reformların karşılıklı analizi yapılmıştır. Türk jandarma teşkilatı ile karşılaştırma ögesi olarak Fransız jandarma teşkilatı’nın seçilmesinin nedeni, Fransız jandarmasının Türk jandarması da dahil dünya jandarmalarının kuruluşuna örneklik teşkil etmesi; teşkilatlanma, görev ve yetkiler, sorumluluk alanları açısından Türk jandarması ile Fransız jandarmasının büyük benzerlikler göstermesi; Fransız devlet ve idari teşkilatlanmasının hem tarihsel olarak hem de güncel olarak ülkemizdekine benzer olması hususlarıdır.

Bu çalışma, bir çok açıdan öznel olup Türk jandarması ile ilgili yapılacak diğer çalışmalara öncülük etmesi açısından da önem arz etmektedir. Zira, bu çalışma birbirine görev, yetki ve sorumluluk, oluşum ve gelişim, statü ve bağlılık açısından benzerlik arzeden, dünya genelinde jandarma teşkilatları içinde önemli yerleri bulunan Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının birebir karşılaştırılmasını; Fransız jandarma teşkilatında 2009 yılında, Türk jandarma teşkilatında 2016 yılından itibaren başlayan reformların kapsamlı inceleme ve analizini yapmaktadır. Fransız jandarma teşkilatı ile Türk jandarma teşkilatının tam bir karşılaştırılmasının yapılması nedeniyle karşılaştırmalı kamu yönetimi açısından önem arzeden bu çalışmanın, jandarma teşkilatı dışında başka bir göz ve dışarıdan bir bakışla yapılması da bu çalışmayı ayrıca değerli kılmaktadır. Zira, literatürde yapılan araştırmada, gerek polis gerekse jandarma teşkilatı ile ilgili yapılan çalışmaların genelde

o kurum mensupları tarafından yapıldığı, konuların genelde sadece tarihsel bir perspektiften ele alındığı, dünyadaki diğer benzer teşkilatlar ile bir karşılaştırma yapılmadığı, araştırmaların daha çok jandarmanın tarihsel gelişimi veya görev ve yetkileri ile sınırlı olduğu görülmektedir. Öte yandan, kuruluşundan itibaren Türk jandarma teşkilatında yapılan kapsamlı reformların ilk defa derinlemesine hukuki ve idari bir boyutla analiz edilmesi, yine Fransız jandarma teşkilatında 2009 yılında başlatılan reformlarla hayata geçirilen iyi uygulamalardan yola çıkılarak Türk jandarma teşkilatı için bir model önerisinin sunulması da bu çalışmayı daha işlevsel ve değerli kılmaktadır.

Bu çalışmada hem nitel araştırma hem de nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu kapsamda, dikey hiyerarşik yapılanması, katı disiplin kuralları ve geçmişten günümüze gelen tarihi gelenek ve kültürü bulunan Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının incelenmesinde, öncelikle bu konuda yazılmış araştırmalar, bilimsel makaleler, kurumsal araştırma raporları ile hukuki mevzuattan faydalanılmıştır. Hem Fransız hem de Türk jandarma teşkilatlarının tarihsel gelişimi, yapıları, görev yetki ve sorumlulukları ile son dönemde maruz kaldıkları reformların incelenmesinde daha çok birincil derecedeki Fransızca, İngilizce ve Türkçe kaynaklar kullanılmıştır. Diğer yandan, yazarın *Fransız İdare Okulu*'nda (ENA- École Nationale d'Administration, yine *Fransız Ulusal Polis İdarecileri Okulunda* (L'Ecole Nationale Supérieure de la Police) farklı tarihlerde gördüğü eğitimleri sırasında Fransız jandarma ve polis teşkilatı ile ilgili bizzat yerinde yaptığı gözlemler, Fransız jandarma subayları ve polis amirleri ile yaptığı derinlemesine mülakatlar da bu çalışmanın oluşmasında önemli katkılar sunmuştur. Türk jandarma teşkilatının tarihi gelişimi, yapılanması, görev yetki ve sorumlulukları ile ilgili olarak ayrıca, Jandarma Sahil Güvenlik Akademisinde görevli öğretim üyeleri/görevlilerinden, halen aktif olarak Jandarma'da görev yapmakta olan subaylarla yapılan mülakatlar da kullanılmıştır. Yine, yazarın 2020-2022 tarihleri arasında İçişleri Bakanlığı ve AB ile ortaklaşa yürütülen **İç Güvenlik Sektörünün Sivil Gözetiminin Güçlendirilmesi** projesi çerçevesinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında (The United Nations Development Programme), iç güvenlik teşkilatlarının mevzuat geliştirme bileşeninde kıdemli hukuk uzmanı olarak görev yapması, bu süreç içerisinde gerek polis teşkilatı gerekse jandarma teşkilatı yönetici personelinin katılımıyla oluşturulan çalıştaylarda elde ettiği bilgi ve bulgulardan da yararalanılmıştır.

Bu kapsamlı çalışmanın, birçok sınırlamaları da bulunmaktadır. Bu çalışma sadece Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının kapsamlı karşılaştırmasını yapmakta olup dünyadaki diğer jandarmalarının kapsamlı bir analizini yapmamaktadır. Bu çalışmanın konusunun, askeri niteliklere haiz, dikey örgütlenmeye, hiyerarşik bir yapılanmaya ve katı disiplin anlayışına sahip olan jandarma teşkilatı nezdinde yapılmış olması nedeniyle önceden belirlenmiş yazılı sorulara dayalı mülakat ve anket çalışması yapılamamıştır. Gerek Fransız gerekse Türk jandarma subayları ile jandarmanın yapısı, görev ve yetkileri, bağlılığı ve son dönemde yapılan reformların meydana getirdiği değişim ve dönüşümleri ile ilgili yapılan mülakatlarda ilgili personelin isim, görev ve rütbeleri kullanılmamıştır. Bu çalışmanın, Fransa açısından bir başka ülke vatandaşı tarafından yapılıyor olması, Türk jandarma teşkilatı açısından jandarma içerisinden değil polis teşkilatı içerisinden bir yönetici tarafından yapılıyor olması da çalışmanın kısıtlılıklarını oluşturmaktadır.

Yukarıda sayılı kısıtlılıklara rağmen, Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının kapsamlı bir karşılaştırması yapılmış, jandarma teşkilatlarında son dönemde meydana gelen değişimin analizi yapılmış, nihai olarak Türk jandarma teşkilatı için bir model önerisi sunulmuştur.

Bu doğrultuda bu çalışmada;

İkinci bölümde: kavramsal çerçeve başlığı altında kolluk, polis ve jandarma kavramlar ele alınmıştır. Ardından Avrupa’da ulus devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte birbirini takip eden tarihlerde jandarma teşkilatlarının da ortaya çıkışından hareketle, jandarma tipi askeri kolluk teşkilatlarının oluşumuna/devamına etken olan nedeler irdelenmiş, jandarmanın merkezi-ulus devletlerinin oluşum aşamasında, merkezin siyasi iktidarının taşraya taşınmasında rolü ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle dünya genelinde modern devletin inşa sürecinde etkili bir kolluk teşkilatı olarak ortaya çıkan jandarmanın doğuşu ve gelişimine etki eden unsurlar irdelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Dünya’da jandarma teşkilatlarının doğuşu ve yayılımı ele alınmış, halen günümüzde faaliyet gösteren jandarma teşkilatları, Avrupa Kıtasında, Afrika Kıtasında, Latin Amerikada ve Uzakdoğu –Asya ülkelerindeki jandarma teşkilatları olarak sınılandırılarak kısaca kuruluş, bağlılık, statü, yetki ve sorumluluk açısından anlatılmıştır. Aynı bölümde, dünya’da belli başlı askeri nitelikli kolluk teşkilatları (jandarma) ele alınmıştır. Bu kapsamda kısmen farklı özellikler gösteren İtalyan jandarması (Karabinieri), İspanyol jandarması (Guardia Civil) ve Portekiz

jandarması; Kuzey Afrika ülkelerinden Cezayir ve Fas jandarma teşkilatları ile ayrı bir örnek olarak Tunus Muhafız Birliği; Sahraaltı Afrika’da eski Fransız sömürge ülkelerinde görülen jandarma teşkilatları; İspanya ve Portekiz jandarmalarından esinlenilerek oluşturulan Latin Amerika ülkelerinde mevcut olan jandarma teşkilatları incelenmiştir. Diğer yandan araştırma konusuna uygun olarak, geçmişte var olan ancak zamanla polis teşkilatı ile bütünleşen veya kapatılan jandarma teşkilatlarına da değinilmiş, bu kapsamda Avusturya ve Belçika jandarma teşkilatlarının kapatılma/polis teşkilatı ile bütünleşme süreçlere daha detaylı incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının bir çok yönden karşılaştırılması yapılmıştır. Bu kapsamda, Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının oluşum ve tarihsel gelişimleri; bağlı oldukları idari makamlar; yasal statüleri; görev ve yetkileri; sorumluluk alanları; merkez ve taşra teşkilatlanmaları; personel durumu ve eğitimleri; teftiş-denetim ve disiplinleri açısından karşılaştırmaları yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde, Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarında uzun yıllardır devam eden ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde somut olarak birçok alanda kendisini gösteren jandarma reformlarından kaynaklı jandarma teşkilatlarında meydana gelen dönüşüm ve değişimler irdelenmiştir. Bu kapsamda Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarında reformun arka planı ele alındıktan sonra, reform sonrası jandarma teşkilatlarının bağlılıkları; statüleri; bağlı oldukları disiplin ve etik kuralları; eğitim ve personel yönetimleri; jandarma ve polis teşkilatlarının operasyonel birlikteliği için oluşturulan müşterek birimler ile koordinasyon mekanizmaları karşılıklı olarak ayrı ayrı incelenmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünün ikinci kısmında, Fransız jandarma teşkilatında ve Türk jandarma teşkilatında yapılan kapsamlı reformlardan yola çıkılarak, Fransız ve Türk jandarma reformlarındaki iyi örneklerden de istifade edilmek suretiyle değişim ve dönüşüm süreci devam etmekte olan Türk jandarma teşkilatı için bir model önerisi sunulmuştur.

Aşağıda ilgili bölümde detaylı olarak ele alınan bu model önerisinde kısaca; jandarma teşkilatının reforma uygun olarak teşkilatlanması, bu kapsamda Jandarma Teşkilat Başkanlığının oluşturulması; jandarmanın kültürel yapısının ve askeri, niteliklerinin korunması için eğitim, disiplin ve görevlerinde askeri netliklerini hatırlatıcı

bazı değişikliklerin yapılması; ortak bir güvenlik anlayışının tesisi için jandarma ve emniyet üst düzey yöneticilerine yönelik “Ortak Güvenlik Yönetimi Eğitimi/ Kursu”nun verilmesi; emniyet ve jandarma teşkilatı personelinin bazı genel kolluk ve teknik konularda düzenlenen hizmet içi/tekamül eğitimlerinin ortak yapılması; jandarma reformunun ihtiyaca uygun bir şekilde kalıcı olarak devamının sağlanması için sayıştay ve bakanlık üteftiş birimlerince takip edilerek periyodik olarak raporlanması önerilerine yer verilmiştir. Ayrıca önerilen modele uygun bir teşkilatlanma şeması da çalışma içinde sunulmuştur.

2. KAVRAM OLARAK KOLLUK VE KOLLUK TEŞKİLATLARININ TÜRK İDARİ SİSTEMİNDEKİ YERİ

2.1. Kolluk Kavramı

Kolluk kavramı hem bir faaliyet hem de bir organizasyonu ifade etmektedir. Yürütme erkinin ülkede kamu düzenini, kamunun sağlığını ve güvenliğini sağlamak amacıyla giriştiği bir takım düzenleme, kısıtlama ve yasaklar kolluk faaliyeti (faaliyet); bu faaliyetleri yürüten, gözeten uygulama organı ise kolluk kuvveti (teşkilatlanma) olarak nitelendirilmektedir. Başka bir deyişle, devlet adına kamu düzeni ve güvenliğini korumak, devamını sağlamakla görevli, gerektiğinde hukuka uygun meşru zor kullanma yetkisine haiz kuruluşa kolluk (zabita), bu kuruluşların yürüttüğü faaliyetlere ise kolluk faaliyetleri (Turgut, 1980: 33) denilir.

Bu anlamda kolluk, kamu makamları (otoriteleri) tarafından, kamu düzenini sağlamak amacıyla, kamu özgürlüklerine konulan sınırlamalar (Giritli, Bilgen, Akgüner, 2008: 919) olup devletin ve dolayısıyla yürütmenin kişi hürriyetlerine kısıtlama getiren maddi gücünü oluşturur (Özbudun, 1993:7). Buna göre kolluk, kamu düzenini ve güvenliğini kollama, koruma, suç ve suçluları bulmak ile görevli ve kanunlarla verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan, gerektiğinde meşru güç kullanma yetkisine haiz bir devlet kuruluşu veya kuruluşlarıdır (Yenisey, 1991:45). Başka bir ifadeyle kolluk; emniyet ve asayiş sağlayan kanun ve nizamın verdiği görevleri yapan, yetkiler kullanan icra ve inzibat kuvvetleridir.

Devletin meşru zor kullanma yetkisini kullanan bu gücün ismi İngilizce’de, tanımına uygun genel tabir olarak *law enforcement* (oxforddictionaries.com)³, Fransızca da ise “*force de l’ordre*” şeklinde ifade edilmektedir. İngilizce’de *law enforcement* *Hukuka itaatı Sağlama Görevi* anlamında iken, Fransızca’da da *Düzenin gücü* anlamına gelmektedir. Türkçe’de ise, kamu güvenliği ve düzenini sağlayan teşkilatlara *kolluk teşkilatları*, yürüttükleri hizmete de *kolluk hizmeti* adı verilmektedir.

Kolluk teşkilatı daha önce *zabita* olarak ifade edilirken 1960 lı yıllardan sonra literatüre *kolluk* olarak girmiş, Fransa’da olduğu gibi tüm genel ve özel iç güvenlik teşkilatlarının ortak tanımı olmuştur. Ülke seviyesinde güvenlik ve asayiş sağlayan iç

---

³Redhouse Sözlük *police* kelimesini şöyle tanımlar: polis idaresi, inzibat kuvveti, emniyet amirliği dairesi; zabita, polisler. İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, SEV Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 475.

güvenlik teşkilatlarına *genel kolluk* ismi verilmekte iken spesifik olarak bir bölgede veya bir hizmet alanında sınırlı olarak zorlayıcı yetkiler kullanabilen teşkilatlara ise *özel kolluk teşkilatları* adı verilmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de yasal olarak genel kolluk kuvvetleri olarak Temmuz 2016 tarihine kadar jandarma ve polis kabul edilmekte iken, 25/07/2016 tarihli 668 sayılı KHK⁴ ile 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 2 nci maddesinde yapılan değişiklikle Sahil Güvenlik Komutanlığı da genel kolluk teşkilatı olarak kabul edilmiştir⁵.

Türkçe’de kolluk kelimesinin kökeni ise Osmanlı İmparatorluğunda tarihsel süreç içerisinde kullanılan “kulluk”, “kara kullukçu”, “kol”, “kolcu” gibi kelimelere dayanmaktadır. Söz konusu kelimeler gerçekten de güvenlik ve asayişle ilintili kavramlar olduğu görülmektedir. Örneğin, “kulluk” kelimesi, Osmanlı İmparatorluğu’nda asayiş sağlayan yeniçerilerin ikamet ettiği karakollara verilen isim olmuştur (Pakalın, 1993: 319). Yine, kulluklarda görevli yeniçerilere verilen isim, güvenlik görevlisi anlamında kullanılırken, “karakullukçu” terimi ise yeniçeri ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuşlara verilen isim olmuştur (Pakalın, 1993: 198) . Ayrıca kolluk/karakulluk terimi zabıta ve güvenlik anlamında da kullanıldığı görülmüştür (Türkmenoğlu, 2019: 260).

Kolluk kelimesi ilk önce “*karakol*” adıyla, emniyet ve jandarma teşkilatının hizmet ifa ettikleri en küçük birimlerin konuşlandığı yere verilen isim iken tüm *zabitanın* (jandarma ve polis) genel ismi olarak ilk defa 1945 yılında zikredilmiştir. 1924 Anayasasının Türkçeleştirilmesi kapsamında 10 Ocak 1945 tarihinde yapılan değişiklikler kapsamında 1924 Anayasası’nın 30 uncu maddesinde yer alan zabıta kelimesinin yerine *kolluk* kelimesinin kullanılması teklif edilmiş (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 7, Cilt 15, İçtima 22, 10.1.1945) ve yapılan oylamada *Büyük Millet Meclisi kendi zabıtasını, reisi marifetiyle tanzim ve idare eder*” hükmü “*Büyük Millet Meclisi kendi kolluk işlerini Başkanı elile düzenler ve yürütür*” halini almıştır. Mecliste yapılan değişiklik görüşmelerinde özellikle Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel tarafından yapılan

---

⁴ söz konusu KHK 08/11/2016 tarihinde TBMM tarafından onaylanarak kanunlaşmıştır.

⁵2692 sayılı Kanun, Kuruluş ve Bağlılık Madde 2 – (Değişik: 25/7/2016-KHK-668/23 md.; Değiştirilerek kabul: 8/11/2016-6755/23 md.) Bu Kanunda belirtilen görev ve hizmetleri yapmak üzere silahlı bir genel kolluk kuvveti olan Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur.

Bu Komutanlık İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Seferberlik ve savaş hallerinde, Sahil Güvenlik Komutanlığının Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenecek bölümleri Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine girer, kalan bölümü normal görevlerine devam eder.

açıklama *kolluk* teriminin hangi maksatla kullanılacağına ilişkin açıklık da getirmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 7, Cilt 15, İçtima 22, 10.1.1945).

“...Sonra arkadaşlar, bu çalışmalar esnasında bir muvaffakiyet de (*kolluk ve denetme*) kelimeleridir. Yüksek malûmunuzdur ki 30'ncu maddede: (Büyük Millet Meclisi kendi *kolluk işlerini başkanı eliyledüzenler ve yürütür*) deniyor .... Komisyona polis işleri şeklinde gelmişti. Malûmuâliniz polisin dar küçük bir mânâsı vardır. Yani zabıta işlerini gören malûm arkadaşlar. Bir de bunun umumî büyük mânâsı var. İnzibat mânâsı, halbuki şimdiye kadar Türkçemizde konuşma dilinde, yazı dilinde ve kanun dilimizde biz polis kelimesini küçük mânâsiyle alıyor, fakat büyü kmânasında kullanmıyorduk. Şimdi Komisyondan gelen şekilde, bu büyük mânâyı da ifade eden bir kelime almak ve kullanmak gibi bir fazileti var.... Arapça ve Farsçanın ...bu kelimelerin sıkıntısı ile kendi öz dilimizi kaybederken şimdi karşılık yok diye garp dillerinden kelime almağa kalkmak yanlışlığından da kurtuluyor ve bütün şâmil mânâsiyle (*kolluk*) kelimesini Kabul ediyoruz (Köprülü, 192:1).

Zabıta yerine kullanılan *Kolluk* terimi 4 Aralık 1952 tarihinde Türkçeleştirilen metinlerin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin 5997 sayılı kanun⁶ ile yeniden *zabıtaya* dönüştürülmüştür.

Bununla birlikte, 1961 Anayasasının yazımı sırasında, Temsilciler Meclisinde söz konusu *kolluk* kavramı yine bir tartışma konusunu oluşturmuştur. Temsilciler Meclisi Devlet Başkanlığı Temsilcisi Mehmet Esat Çağa, komisyon tarafından Anayasa taslağının 84. Maddesi 3. fıkrasında kullanılan *kolluk* kelimesine şu sözlerle karşı çıkmıştır (Tutanak Dergisi, 1961: 461):

Efendim, bendeniz 3 üncü fıkradaki uydurma (Kolluk) tâbiri üzerinde duracağım. Muhterem komisyon bu lâfı burada (inzibat) veya zabıta yerine kullanmıştır. Halbuki Türk Dil Kurumunun çıkardığı lügatta (kolluk) gömleğin ucundaki parçadır. (Kulluk) ise kul olma, köle olma, kula kul olmaktır. Eskiden karakol yerine kullanılırdı, İstanbul'daki kalyoncu kulluğu gibi. Bu kelimenin komisyon tarafından düzeltilmesi lâzımdır.

Buna karşılık komisyon sözcüsü Turan Güneş, idare hukukunda da *kolluk* tabirinin geçtiğini ve Türkçeleştirilmiş 1924 Anayasasında da yer aldığını belirtmiş, zabıta

---

⁶ 491 Sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun Tekrar Mer'iyete Konulması Hakkında Kanun.

kelimesini kullanmama sebebini eski bir tabir olmasına bağlamış, kolluk tabirinin ise polisten daha geniş bir anlamının olduğunu belirtmiştir. Sonuçta yapılan oylamada, kolluk kelimesi zabıta kelimesi anlamında 1961 Anayasasında yerini almıştır⁷.

1982 Anayasasında da, *kolluk* kelimesi zabıta ve iç güvenlik teşkilatları anlamında kullanılmış⁸ böylelikle Anayasa’da ilk defa kolluk kuvvetleri tabiri yerini almıştır. Yine 1982 Anayasasının Dernek Kurma Hürriyeti başlıklı 33 üncü maddesinde bir teşkilat olarak iç güvenlik teşkilatları *kolluk kuvvetleri* olarak zikredilmektedir.

Süreç içerisinde zabıta kavramı ve kolluk kavramları, hukuki metinlerde polis ve Jandarma Teşkilatlarının ortak tanımı olarak kullanılmıştır. Son yıllarda, özellikle 5271 sayılı CMK’da ve buna bağlı çıkarılan diğer düzenleyici mevzuatta kolluğun idari faaliyetlerinden ayrı olarak adli yönünü vurgulamak amacıyla “adli kolluk” vurgusunun yapıldığı, polis ve jandarmanın adli, idari ve mülki görevlerinin ifadesinde kolluk kelimesinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Yine, ülkemizdeki tüm iç güvenlik kuvvetlerinin adli ve idari anlamda genel ismi olarak da kolluk kelimesi kullanılmaktadır. Bu anlamda, günümüzde eski *zabıta* teriminin yerinin *kolluk* terimi ile ikame edilmiş olduğu görülmektedir.

İşlevsel olarak kolluk, devletin kalbinde yer alan organlardan biridir. Gerek geleneksel gerek modern dönemde devlet için hayati roller üstlenmiştir. Tarih boyunca birtakım normların denetlenmesinde ve toplumun güvenliğinin sağlanmasında etkin rol oynamıştır. Özellikle siyasi iktidarlar, buyruklarını toplumda uygulatmak için kolluk yapıları oluşturmak durumunda kalmışlardır. Bu bakımdan, kolluk devletin iktidarını kurması ve sürdürmesi için vazgeçilmez bir erk olmuştur. Ayrıca, devletin toplumun dokularına nüfuz etmesini sağlamıştır (Ergut, 2001: 62). Ancak, kolluk sadece devlete yarar sağlamamış, halkın can ve malının korunmasında da önemli bir aygıt olarak işlev görmüştür.

Devletteki dönüşümler, devletin diğer kurumlarında olduğu gibi kolluğun yapısını da etkilemiştir. Bu bağlamda, geleneksel devlette kolluk, kurumsal bir yapılanmadan yoksun, yerel ve temel görevlerini amatör olarak yerine getirmekte iken, modern devletin

---

⁷1961 Anayasasının 16 ncı maddesinde “...Mahallî idarelerin kuruluşları, kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve **kolluk işleri** ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır” cümlesi yer almıştır.

⁸Kolluk kelimesi, 1982 Anayasasının *İçtüzük Siyasi Parti Grupları ve Kolluk İşleri* başlıklı 95 inci maddesinde, *Mahalli İdareler* başlıklı 127nci maddesinde yer almaktadır.

oluşumu ile beraber, bu iptidai niteliklerden kurtularak, belirli alanlarda uzman, profesyonel ve bir bütün olarak hareket eden toplumlar tarafından yönetilip maaşlarının ödendiği daimi kurumsal yapıya bürünmüştür. Bunun yanında, modern devletin topluma nüfuz etme kapasitesindeki artış, kolluğun uygulamalarını toplum üzerinde hem yoğunlaştırmış hem de yaygınlaştırmıştır.

Batı Avrupa ülkelerinde modernleşme, kolluk yapılarında farklı yönelimlere neden olmuştur. Bu doğrultuda, biri Kıta Avrupasında diğeri İngiltere’de olmak üzere iki farklı kolluk sistemi ortaya çıkmıştır. Bunlar genel olarak, İngiltere’nin başını çektiği Anglo-Sakson ve Fransa’nın başını çektiği Kıta Avrupası kolluk sistemleri olarak sınıflandırılmaktadır. Günümüzde de çoğu ülkenin kolluk yapılanması bu iki sistemden birine uygun biçimde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte, her devlet, kendi tarihi mecrasında yaşadığı tecrübe ve deneyimlerden yola çıkarak kendi kolluk sistemlerini de özgün hale getirmiştir. Türk kolluk sistemi, bu sistemler içerisinde, Kıta Avrupasında kullanılan merkezi ve dikey teşkilatlanma yapısını gösteren en bariz örneklerden birisini oluşturmaktadır.

İşlevsel olarak kolluk, toplumsal koşullara devamlı ayak uyduran, dinamik bir özelliğe sahiptir (Milliot, 2009 : 91-92). Kolluğun yapısında en köklü değişikliğin, 18 yüzyıldan itibaren modern devletin oluşum sürecinde yaşandığı söylenebilir. Zira, geleneksel devletten kopuş, beraberinde yeni yapıları beraberinde getirmiştir. Bu yeni oluşumların başında, bazılarında göre modern devletin oluşumunda da görev alan modern kolluk gelir (Ergut, 2012:11-12). Zira modern kolluğun oluşumu, modern devletin inşasına koşut gitmiştir.

Öte yandan, devlet öncesi siyasal biçimlerde de ilkel olarak varlığını sürdüren kolluk, geleneksel devletlerde ilk belirgin niteliklerini kazanmıştır. Ancak geleneksel devletin görece basit ve parçalı yapısı, geleneksel kolluğa da yansımıştır. Bununla birlikte, Modern devletle birlikte, kolluk profesyonelleşmiş, uzmanlaşmış ve toplum için etkin bir unsur haline gelmiştir. Bu bakımdan, öncelikle devletsiz toplumlardaki ve geleneksel devletlerdeki kolluk niteliklerine değinildikten sonra, günümüzde de varlığını sürdüren modern kolluk üzerinde durulacaktır.

2.1.1. Geleneksel Kolluk

Güvenlik olgusu ve güvenliğin sağlanması faaliyeti insanlığın oluşumu ile başlatılabilir. Bu bağlamda, modern öncesi dönemlerde siyasi iktidarın meşru zorlayıcı unsurunu iktidara bağlı silahlı kuvvetler oluşturmuştur. Buna paralel olarak iç güvenlik yani kolluk faaliyeti de ordu tarafından doğrudan veya ordunun içinde sadece bu işler için oluşturulmuş öznel yapılar tarafından ifa edildiği görülmektedir (Lyman, 2005: 29; Çağlar, 1999: 121). Bu kapsamda, ordu tarafından doğrudan veya dolaylı olarak yerine getirilen güvenlik ve kolluk faaliyetine ilk örnek olarak Roma İmparatorluğundaki güvenlik sistemi verilebilir. Roma döneminde ordu, İmparatorluğun merkezine uzak uzak bölgelerindeki kanun ve düzenin devamını sağlama amacıyla devamlı bir teşkilatlanma içerisinde ilk defa kullanılmıştır (Coşkun 1999: 124). Diğer kolluk faaliyetleri ise çoğu zaman yerel halkın kendi imkan ve geleneklerine bağlı olarak oluşturduğu yapılar vasıtasıyla ya da doğrudan vatandaşlar tarafından sağlanmıştır (Lymann, 2005: 29).

Feodal dönem kolluk anlayışı daha çok o toplumun oluşturduğu gelenek ve kültürlere bağlı olarak oluşturduğu yerel norm ve kurallar üzerinden işleyen oluşumlar olmuştur. Bu açıdan kendi kendilerini sınırlandıran ve yetkilerini belirleyen bir yasallıktan yoktur (Özgür, 2019: 34).

Bu nedenle, geleneksel dönemde devlet, uzmanlıktan ve merkezi bir güçten yoksun olması nedeniyle sürekli bir önleyicilikten ziyade daha kestirme olan bastırma yolunu seçmiştir. Böylelikle, merkezi otoriteden ve alt yapısal destekten yoksun geleneksel kolluk, olayın bastırılması için ne kadar çok şiddet içerir ve dehşet uyandırırsa potansiyel suçluları da o kadar caydıracağı, böylelikle sürekli bir huzur ve güvenlik sağlanılabileceği varsayılmıştır (Ekinci, 2011: 85). Bastırıcı gücü uygulayacak ordunun veya merkezi gücün bulunmadığı zamanlarda ise bastırma ve cezalandırma görevi yerel beylere/idarelere teslim edilmiştir. En nihayetinde yerel güçlerin de başarısız olduğu hallerde yine ordu gücü kullanılmaya çalışılmıştır (Tilly, 2001: 181). Bu açıdan bakıldığında feodal dönemde savaşçı gruplar şiddet araçlarının sahibi konumunda bulunmuş ancak, devlet bir aşamaya kadar bunları kontrol edebilmiştir. Kısacası bu dönemdeki kolluk, Çağlar'ın (1999:122) da tanımladığı gibi “*informal ilkel kolluk faaliyeti*” dir .

Öte yandan, geleneksel kolluk kurumsallaşma hiyerarşik yapı ve belirli konularda uzmanlaşmış personel bulundurma gibi yapılardan da uzaktır. Bir başka anlatımla,

geleneksel dönemde kolluk teşkilatında tam zamanlı çalışan, maaşlı, yetkisi ile beraber sorumluluk taşıyan, kurumsallaşmış bir personel sistemi bulunmamaktadır (Çağlar, 1999: 129). Bu dönemde kolluk faaliyeti, yerel halkın güvenliğini sağlayan, onu dış saldırılardan da koruyan feodal beydir. Feodal bey bu hizmeti karşılığında yerel halk nezdinde yalnızca kanun koyucu ve adalet dağıtıcı gücünü elde etmekle kalmamış, aynı zamanda o yerel halk üzerinde meşru bir güç kazanma, buna bağlı olarak bazı ayrıcalık ve imtiyazlar elde imkanına da sahip olmuştur (Strange, 1998: 45).

Geleneksel kolluk tarihsel süreç içerisinde çok yavaş da olsa bir dönüşüm ve evrim geçirmiştir. Bu kapsamda Neocleous, feodalizmden kapitalizme geçiş aşamasında yaşanan Westfalya anlaşmasını bir eşik olarak almaktadır (2006: 8-11, 121). Ona göre 1648 savaşları öncesindeki dönem birinci evre, 1648 Westfalya sonrası dönem ikinci evreyi ve 18. yüzyılın sonlarında oluşan ve modern devletle birlikte şekil alan dönem ise üçüncü evreyi oluşturmaktadır.

Geleneksel kolluğun en ilkel halinde, kolluğun görevlerinde etki tepki mekanizması esas olmuştur. Bu dönemde kolluğa dair çıkarılan düzenlemelerin çoğunluğu engelleyici, bastırıcı özellik taşımaktadır. İkinci devreye geçiş ise *Kameralizm*'in gelişimi neticesinde, kolluk genel refahın ve zenginliğinin üretilmesinde aktif rol almıştır. Toplum ilişkilerinin artması, yeni güvenlik ihtiyaçlarının belirmesi, düzenleyici işlemlerin çoğalması kolluğun çok farklı ve geniş kapsamlı işlerden sorumlu tutulmasına neden olmuş kolluk, ortaya çıkan düzensizliğin ve karmaşanın ortadan kaldırılmasıyla görevlendirilmiştir. Böylelikle, bu dönemde, merkezi iktidarın hem merkezde hem de taşrada ana taşıyıcısı, kural ve kaidelerin koruyucusu haline gelen kolluk ve onun sağladığı kolluk hizmeti hükümet/devlet ile özdeşleşmiştir. Kolluğun tarihsel gelişim sürecindeki üçüncü evre ise, emeğin metalaştırıldığı, uzmanlaşmanın ön plana çıktığı ve ücretli emeğin inşa edildiği evredir. Bu evre kolluğun, düzeni korumak ve suçları ortaya çıkarmak amacıyla devletin istihdamını sağladığı bürokratik ve hiyerarşik bir organ olarak, görevinde bir ayrışma yaşandığı dönemi karşılamaktadır (Ekinci, 2011: 108). Bunun yanında kolluğun tarihsel bir düzlem içerisinde değil her dönemde hem ilkel hem de modern örneklerini görmenin de mümkün olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda, topluluğun içindeki birtakım çatışmaları önleyen mekanizma olarak ortaya çıkan kolluk, bütün topluluklarda ilkel ya da modern biçimde kendini var edebilir (Çağlar, 1999: 123).

Bayley ise kolluğu “fiziksel güç uygulamalarıyla grup içerisindeki ilişkileri düzenleyen grup tarafından yetkilendirilmiş kişiler” olarak tanımlamaktadır (Bayley, 1990: 7). Burada kolluğun değişmez üç önemli unsurunu ortaya çıkarmaktadır: fiziksel güç, içe dönük kullanım ve kolektif yetkilendirme. Bunlardan ilki olan “fiziksel güç”, kolluğun davranışları etkilemek amacıyla uyguladığı bir özelliktir. Toplumun içinde meşru fiziksel güç kullanmaya yetkili tek icracı yapısı olmasıyla kolluk kendini diğer birimlerden farklılaştırır. Devletin diğer kurumları ya da kişileri, toplumda fiziksel güç uygulamalarına karar verebilirken, bu kararın gerçekleşmesi için bir icracı güce ihtiyaç vardır: o da daimi ve sürekliliği olan kolluk teşkilatıdır. Kolluğun önemli ayrıntı unsurlarından birisi de silahlı bir güç olması olmakla birlikte onu ordudan ayıştıran en önemli husus kolluğun sürekli bir güvenlik ve asayiş hizmeti sunuyor olmasıdır. Diğer yandan kolluk teşkilatı için olmazsa olmaz kural ise, kolluğa zor kullanma yetkisinin meşru bir güç tarafından tevdi edilmiş olmasıdır. İşte bu özellik kolluğu, meşru güç kullanma tekeli bulunmayan bireysel veya toplumsal güç odaklarından ayırmaktadır (Bayley, 1990: 7-8)

Bu doğrultuda, Bayley’e göre, genel kabul edilişin aksine, kolluğun devletle birlikte doğduğunu, tarihte her topluluğun bir kolluğa sahip olduğunu söylemek zordur. Bu açıdan, Bayley, kolluğun toplumdaki varlığını, Çağlar’a göre daha geç bir dönemden başlatır ve Çağlar’ın aksine, kolluk sorumluluğunu topluluk içindeki belli kişilere yükler. Ancak, geleneksel kolluk uygulamalarına bakıldığında, kolluk işinin belirli kişilerin tekil işlevi haline gelmediği, aksine toplumda çoğunlukla kolektif bir sorumluluğun egemen olduğu görülür (Özgür, 2019: 37)

Modern devletin oluşumu sürecinde kolluğun, özellikle merkezi iktidarın gücünü taşraya taşıması, devletin altyapısal iktidarını güçlendirmesi, merkezi yönetimin diğer hizmetlerinin taşrada himayesi konusunda da çok önemli rolü bulunmaktadır. Daha önceden, büyük toprak sahiplerinin ve yerel halk tarafından, genel bastırma ihtiyacında ordu tarafından yürütülen kolluk faaliyeti, modern devletle birlikte daha profesyonel, sürekli, geniş çaplı olarak yürütülmeye başlanmıştır. Zira, modern dönemde kolluk vazifesinin sürekli kamu güvenliği ve düzeninin korumasını sağlama hizmeti olduğu, vatandaşlardan toplanan vergilerle bu hizmetin sağlandığı anlayışı yerleşmiş, bu nedenle kolluk hizmetinin daha geniş çaplı, profesyonel, hukuk kurallarına uygun bir şekilde sürdürülmesi ihtiyacı ön plana çıkmıştır.

Modern devletle beraber, kolluk artık süreklilik, profesyonellik ve aşırı uzmanlık gerektiren kapsamı daraltılmış, ordudan ayrı, ondan bağımsız teknik ve profesyonel bir teşkilatlanmaya evrilmiştir (Lundman, 1980: 17).

2.1.2. Modern Kolluk

Modern kolluk, vatandaşlara sürekli profesyonel güvenlik hizmeti sunan, hukuk devleti ilkelerine uygun hareket eden, uzman kişilerden oluşmuş, ülkenin her yerinde yönetim yapısına göre dikey veya yatay örgütlenmiş, tekli, ikili (jandarma ve polis) veya çoklu yapılarda görülen iç güvenlik teşkilatıdır. Bu teşkilatın sunduğu, önleyici, caydırıcı ve bastırıcı hizmetine ise kolluk hizmetine ise iç güvenlik hizmeti denilmektedir.

Modern devletin oluşumuna şekil veren kolluğun örgütlenme şekline de içinde bulunduğu devlet sistemi ve tarihsel koşullar etki etmiştir. Bu bağlamda modern dönemde, kolluk örgütlenmesinde devletin toplum içerisindeki altyapısını oluşturma süreçlerine bağlı olarak genel olarak üç ayrı kolluk yönelişi olduğu görülmektedir.

Bayley (1990) bu alanda ilk yetkin çalışma olan karşılaştırmalı polislik tipolojisinde dünya polis sistemlerini “Anglosakson”, “otoriteryan” ve “*Oriental (Doğu)*” polis modelleri olarak sınıflandırmıştır. Otoriteryan polis modeline *Kıta-Avrupası Polis Modeli* de denilmektedir. Anglo-Sakson modelde, örneğin İngiltere, Amerika ve Kanada’da ise polisin kaygısı polislik alanındaki kanunların uygulanmasıdır (Bayley, 1990: 5). Örneğin otoriteryan sistemlerden farklı olarak bu sistemde polisin neredeyse hiç yönetsel sorumluluğu yoktur. Genellikle itfaiyeciler gibi acil yardım telefonu gelene kadar istasyonlarında beklerler ve görevleri neredeyse acil yardım taleplerine cevap vermekle sınırlıdır. Ancak bu sistemde polisin başka bir fonksiyon üstlenmediği anlamına da gelmemektedir. Gerçekten de büyük bir sosyal hizmet yükü altına girmişlerdir; ancak bu yükün altına devletin mecbur tutmasıyla değil daha ziyade kendi örgütsel inisiyatifleriyle girmişlerdir. Dahası Anglo Sakson polis anlayışında polislik halkın günlük yaşamıyla bütünleşmesi örgütsel bir amaç değildir. Aksine polisin günlük yaşama müdahalesi hiç tercih edilmez. Halk bireysel özgürlüklerini kıskançlıkla korur ve bunun bir sonucu olarak da genel olarak devlet aygıtının, özel olarak da polisin otoritesi oldukça sınırlandırılmıştır. Bu nedenle Bayley bu polis modelinin liberal demokrasilere en uygun sistem olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte, Bayley’egöre bu polis sistemlerinde daha otoriteryan modele doğru belirgin bir eğiliminin bulunduğu da ileri sürülmektedir (Bayley, 1990:6).

Bayley'in ikinci polis modeli "*kıta avrupası*" kolluk modelidir. Fransa'nın başını çektiği bu model bazı farklılıkları içinde barındırmakla birlikte bazı doğu ve orta Avrupa ülkelerinde, Orta Doğu ülkelerinde ve genellikle Fransız eski sömürgesi olan bazı Afrika ülkelerinde görülür. Bu sistemlerde devlet her türlü tedbire başvurarak sosyal kontrolü sağlamayı amaçlar. Polis bu ülkelerde her şeyi yapabilecek yönetsel bir kurum olarak çalışır ve devletin ihtiyaç duyduğu her idari görevi yerine getirir. Başka bir deyişle polis, hizmet ettikleri yerel topluluğa değil devlete hizmet etmek için vardır. Bunun bir sonucu olarak da polis fazla sınırlandırılmamıştır ve çoğu zaman kendi düzenlemelerini kendileri yaparlar (Bayley, 1990: 1-2).

Avrupa ülkelerinde var olan polis sistemlerinin çoğu ya Anglosakson ya da Kıta-Avrupası polis geleneğinin bir uzantısı olarak görülebilir. Örneğin Amerikan ve Kanada polisi sistemleri Anglosakson modelinden (Mawby, 1990: 28) geliştirilmiş sistemler iken, Kıta Avrupası ülkelerinin çoğunda ve Türkiye'de Fransız sisteminin etkisi oldukça belirgindir.

Polis sistemlerinin yukarıda dolaylı olarak anlatıldığı üzere *devlet merkezli ve toplum merkezli* olarak ayrımı, aslında devletin oluşum süreçleri ile de alakalı bir husustur. Anglosakson kolluk anlayışı, daha çok topluma dönük, toplumu oluşturan bireylerin güvenlik ve huzurunu sağlamayı hedefleyen bir yönü bulunmaktadır. Bu anlayışta kolluğu oluşturan devlet değil toplumun kendisi olmuştur. Orta Doğu'dan Afrika'ya kadar bir çok ülkede konuşlu kolluğun temsil ettiği *Kıta-Avrupası* kolluk teşkilatları ise, vatandaşların güvenlik ihtiyacının karşılanması yanı sıra müesses düzenin de korunması misyonunu yüklenmiştir. Bunda kolluğun toplumun güvenlik ve asayiş ihtiyacının karşılanması yanında daha birincil olarak düzenin ve nizamın korunması misyonuyla ortaya çıkmış olmasıdır. Gerçekten de, gerek Fransa'da 1789 ihtilalinden sonra ortaya çıkan ulusal kolluk *la Gendarmerie Nationale* ve Osmanlı İmparatorluğunda yeniçeriliğin ilgasından sonra ortaya çıkan bu günkü jandarmanın atası *asakir-i zaptiye*, günlük asayiş olaylarından ziyade görevli oldukları yerlerdeki düzen ve intizamı sağlamakla uğraştığı görülmektedir⁹. Bu nedenle, daha çok merkezi hiyerarşik bir görünüm arzeden Kıta-Avrupası kolluk anlayışı, içinden çıktığı devletin ve yönetim sisteminin koruyucusu misyonuyla güvenlik

---

⁹ Bu konuda detaylı bilgi için bakınız Ergut, Ferdan (2012). Modern Devlet ve Polis, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği, İletişim Yayınları.

hizmetini sunum şeklinde de daha çok zor ve bastırmaya dayalı bir anlayış hakim olmuştur.

Emsley ise, Avrupa’da ortaya çıkan bu iki ayrı yaklaşımın içinde bulunulan devletin merkezîyetçilik düzeyinden ve homojenleşme derecesinden kaynaklandığını iddia etmektedir (Emsley, 1999: 13). Bu anlamda, merkezileşmenin ve uluslaşmanın zayıf olduğu devletlerde, yerel güçlere duyulan güvensizlik nedeniyle bu devletlerde daha merkezi bir yapılanmaya yönelindiği, aynı şekilde merkezin taşradaki gücü ve uzantısı olan kolluğun da bir kamu gücü olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bu değerlendirme, ortaya çıktığı tarihte İngiliz toplumuna göre daha az merkezileşmiş ve millileşmiş Fransa’da kolluğunun ontolojik olarak daha merkezîyetçi niteliğini de açıklamaktadır. Bu husus 18. Yüzyıldan itibaren varlığını sürdürmek ve Batıyla arasındaki açığı kapatmak isteyen Osmanlı İmparatorluğunun da tutunduğu bir yöntem olmuştur. Merkezin yerelle birlikte ve yerelin yetkilerini devrederek oluşturduğu merkezileşme sürecinde kolluk bir güvenlik aracı konumunda kalmıştır. Buna karşılık Anglosakson kolluk anlayışında devletin ulaşabildiği ve sahip olduğu her noktada gözetim ve denetim gereksinimi duymadığı bir ortamda kolluk da doğal olarak merkezin güvenlik aracı misyonuna uygun olarak teçhiz edilmemekte ve başlangıçtan itibaren temel kolluk faaliyetleri olarak da ifade edilen yerelde vatandaşın gündelik hayatını etkileyen, suç ve genel asayiş üzerine odaklanmaktadır. Yine Forstender bu farkı, polis sözcüğünün Birleşik Devletlerde daha dar anlamda polis gücü anlamında kullanıldığı, yani yasaların ihlal edilmesi halinde buna verilen/verilecek karşı cevap şeklinde anlaşıldığını; buna karşın Fransa ’da ve Fransa’nın merkezi yönetim sisteminden etkilenen tüm diğer ülkelerde ise polis gücü yerine daha çok polis yetkilerinden bahsedildiği, polis yetkilerinin suçluların yakalanması ve belirli suçların önlenmesinden daha ziyade toplumdaki iyi düzeni koruma, müesses nizamı koruma anlamına geldiği şeklinde izah etmektedir (Forstender, 1981:xii, xiii; Aktaran Ergut, 2012:42). Sonuç olarak Anglosakson kolluk anlayışının toplumu oluşturan bireylerin güvenlik taleplerine odaklı oluşu nedeniyle *toplum odaklı*, kıta avrupalı kolluk anlayışının ise “*devlet merkezli*”¹⁰ bir kolluk oluşturma isteğinden kaynaklandığı (Ergut, 2012: 41) iddia edilebilir.

---

¹⁰21. Yüzyılda artan demokratikleşme, neoliberal akımların etkisiyle genel olarak devlet odaklı kolluk anlayışının toplum odaklı bir anlayışa doğru evrildiği de görülmektedir.

Modern kolluğun rolü ve sunduğu hizmetin aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun demografik yapısıyla da ilgisi bulunmaktadır. Zira, toplumun çok katmanlı, çok kültürlü ve heterojen bir yapısının bulunması veya tam tersine daha merkeziyetçi ve homojen bir yapı arzemesi, idari düzenlemelerin uygulanmasını da etkilemektedir. Örneğin çok katmanlı, heterojen bir toplumda düzenleyici işlemlerin her yerde aynı şekilde uygulanması imkanı yoktur. Bu nedenle, kültürel bakımdan heterojen/katmanlı bir çevrede, kolluğun baskıya dönük işlevi gerçekleştirmesi, daha güç olan rızaya dayalı işleve baskın gelmektedir (Ergut, 2012: 64). Nitekim İngiliz polisinin Fransız meslektaşlarından daha düşük düzeyde askeri niteliğe sahip olmasının nedenlerinden biri olarak, iki toplumun homojenlik derecesindeki farklılık gösterilmektedir. Bu kapsamda Fransa, İtalya, İspanya ve Türkiye gibi devletlerde ve hatta İngiliz sömürgelerinde Kıta-Avrupa'sı kolluk geleneği ile örtüşen bir yapıya gidilmesinde ise heterojen demografinin etkisi bulunmaktadır (Ergut, 2012: 65).

2.2. Modern Kolluk Olarak Polis ve Jandarma

Kolluk ; jandarma ve polis kavramlarını da içine alan genel bir kavramdır. Bu çalışmada, sahil güvenlik teşkilatı, jandarma gibi askeri özelliği bulunan bir kolluk olması ve jandarmayla hemen hemen aynı özelliklere haiz olması nedeniyle ayrıca kavramsallaştırılmamıştır. Öte yandan, sahil güvenlik hizmeti, çoğu ülkede müstakil bir kolluk tarafından değil, jandarma veya polis tarafından yerine getirilmektedir. Nitekim bu hizmet Fransa'da jandarma tarafından yürütülmektedir. Bu başlıkta, kolluğun bir kolu olan polis, daha sonra da polis teşkilatının görev ve yetkilerini dala çok kırsal alanda uygulayan jandarma kavramı üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Polis Kavramı

Polis kelime olarak, Latince "politia" (devlet), Eski Yunanca da "polis" (şehir, devlet, site, kent) olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Eski Yunancada "politia", "şehrin düzeni", "kent yönetimi", "yönetim, idare", "devlet vatandaşlığı" gibi anlamları "politia" ise "vatandaş" anlamını taşımaktadır (Sokullu-Akıncı , 1990: 18).

Polis kavramı, tarihi süreçte anlamsal olarak daralmaya uğrayan kavramlardan biridir. Antik Yunan'da, Latin dilindeki kökeni olan *politia*; kamusal idare, devlet idaresi, şehir devleti, hükümet anlamlarına gelebilecek kadar geniş bir içeriğe sahiptir (Derbil, 1944 : 474). Menşei eski Grek lisanı olan polis kavramı, ilk kullanılışında şehirlerin,

devletin teşekkülünü ve sonra da devleti daresini, hükümeti, yani bütün site idaresini ve sitedeki hükümet faaliyetlerini ifade etmekteidi (Onar, 1966, 1476). Bir başka deyişle polis, devletin refahını ve devamlılığını etkileyen bütün meseleleri kapsayan genişlikte bir içeriğe sahip olmuştur (Emsley, 1996 :3). Bu dönemde, polis devlet anlamını içeren bir kuruluşu, belli sınırların içinde yaşayan insan topluluğunun bütününe ifadeetmektedir (Eyüboğlu, 2003 : 559)¹¹.

15. yüz yılda, Fransızcanın *Burgundia* koluna ait olan *policie* kelimesinden bu günkü anlamına gelecek olan *police* türetilmiş ve kavram, günden güne Kıta-Avrupası'nda ufak yazım farklılıkları göstererek yayılmıştır. Nitekim, Batı Avrupa , Polickey, Pollicey, Pollizey, Polizei, Politzey, Pollucey ve Pullucey; *polis*'in farklı dillerdeki yazım biçimlerine örneklerdir (Neocleous, 2006 :1). Polis kelimesinin yazılıştaki farklılaşma anlamına yansımamış, genel refahın ve ideal düzen ortamının sağlanması amacıyla toplumun içsel işleyişinin yasal ve idari bakımdan düzenlenmesini ve kontrolünü ifadeetmiştir (Neocleous, 2006:2).

Polis kelimesi, Kıta -Avrurasında sömürgeci yayılmanın başlamasıyla birlikte önce bütün Kıta Avrupa ülkelerine, daha sonra da sömürge topraklarına kadar yaygınlaşmıştır. Bu dönemde polis kavramının bu kadar önem kazanmasının altında yatan diğer bir sebep, 16. yüzyıldan itibaren sanayileşme hareketleriyle birlikte feodal ilişkilerin giderek zayıflaması, yeni bir düzen ve idari uygulama ve aygıtlara olan ihtiyacın artmasıdır.

18 yüzyıl sonlarında, sanayileşmenin ve toplumsal hareketlerin de etkisiyle Avrupa'da bazı liberal kuramcılar tarafından « police » kavramı; güvenlik sorunu, suç olgusu ve hukuk devleti söylemiyle birlikte anılmış ve polis kavramsal olarak anlam daralmasına uğramaya başlamıştır. Bu düşünsel temelin sonucunda, devlet yönetimini anlamak ve idealleştirmek için yürütülen *police* bilimi, suçun takibi ve önlenmesi ile kanunların uygulanışının irdelenmesine indirgenmiş ve böylece kriminolojidisiplini içerisinde dar bir çerçevede ele alınmaya başlanmıştır (Neocleous, 2006: viii.).

---

¹¹ Hatta Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, polis kavramını, “Eskiçağda surlarla çevrili merkez ve çevresindeki tarım topraklarından oluşan bağımsız kent devleti” olarak tanımlar. *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, TÜBA Yayınları, Ankara, 2011, s. 962.

Böylelikle, polis kelimesinin kavramsal anlamı çağdaş olarak suçun önlenmesi, suçluların çaydırılması ve suçlunun ortaya çıkarılması ile kamud üzeninin korunmasından sorumlu devletin sivil kuvveti olarak daha sınırlı bir anlama sıkışmıştır.

Hukuki bir terim olarak polis kelimesi ise, siyasi anlamına nazaran daha da belirsizlik içermektedir. Ahmet Şuayp ve Roger Bonnard gibi bir takım hukukçular, belirsizlik, bulanıklıktan söz açarak polis kavramını sınırlamağa, belirli bir çerçeve içine alarak aydınlatmağa çalışmışlardır (Derbil, 1944: 473). Yine Derbil polis kavramının, Felix Moreau ve Maurice Hauriou gibi birtakım hukukçular tarafındandaha da genişletildiğini ileri sürmektedir.

Derbil, Moreau'ya atıfla kanun vaz'ı, nizamname tanzimi, askerlik mükellefiyeti, ticaret şirketlerinin esas mukavelenamelerini neşretme mecburiyetleri, merkezsizleştirme rejimine tâbi idari teşkilât üzerinde merkez teşkilâtının kontrol hakkı (idarî vesayet), diplomatların ve orduların dışardan gelecek saldırılara karşı memleketi korumaları gibi işleri bile polis anlamı içerisine almaktadır (Derbil, 1944: 473).

Fransız ihtilâlinin 4 üncü yılında, 1793 tarihinde kabul edilen «Suçlar Ve Cezalar Kanununda» (Code des delits et des peines) ilk defa polisin bu günkü manada dar kapsamlı tanımı yapılmıştır. Bu kanununun 16 ncı maddesinde «*polis kamusal düzeni, kişi hürriyetini, tasarrufunu ve güvenliğini korumak için tesis edilmiştir.*» denilerek modern devletlerde polisin rolünün ne olacağına yönelik bir belirleme yapılmıştır.

Ülkemizde polis kavramı ilk olarak 1845 tarihli Polis Nizamnamesinde bir terim olarak kullanılmıştır (Sönmez, 2005 : 260). 10 Nisan 1845 tarihli Nizamnamede, Padişah 2. Abdülmecit tarafından Tophane Müşirliği emrinde bir Polis Meclisinin kurulduğu belirtilmekte ve kurulan bu meclisin vazifeleri sayılmaktadır. Ancak 1845 yılında bir fermanla kurulduğu ilan edilen polis teşkilatının, bu tarihten sonra idari anlamda teşekkül ettirildiği veya faaliyet gösterdiğine ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Nitekim, 1846 tarihinde tüm Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını kapsayacak şekilde, bu günkü jandarma teşkilatının atası sayılacak olan *asakir-i zaptiye* teşkilatının kurularak faaliyet gösterdiği görülmektedir. Polis kavramı, ilk olarak teşkilatlanma olarak İstanbul'da ilk polis müdürlüğünün kurulduğu 1882 tarihinde kullanılmaya başlanmıştır (Alyot, 1947 : 55).

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyat Kanununda polis kavramının tanımı yapılmış, bu kanunun birinci maddesinde polisin hem görevi ve hem de yetkileri ortaya

konulmuştur. Söz konusu yasaya göre polis; "*Asayışı, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz ve can vs. malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerin kendisine verdiği vazifeleri yapar*". şeklinde dar bir şekilde tanımlanmaktadır. Öte yandan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 1inci maddesinde, ülkenin iç güvenliğinden ve asayişinden sorumlu kişinin İçişleri Bakanı olduğu, İçişleri Bakanının bu görevi öncelikle Emniyet Genel Müdürlüğü (polis teşkilatı) ve Jandarma Genel Komutanlığı (jandarma teşkilatı) vasıtasıyla yerine getireceği belirtilmektedir.

2.2.2. Jandarma Kavramı

Jandarma kelimesi, köken olarak Fransızcadır ve *gendarmarie* kelimesinden Türkçeye *jandarma* larak iktibas olunmuştur. Fransız kaynaklarında *gendarmarie*, "gens" ve "d'armes" kelimelerinin birleştirilmesinden meydana gelmiş olup *silahlı adamlar* anlamına gelmektedir.

Fransız jandarma tarihinde *gens d'armes* kelimesinin ilk olarak 12. yüzyılda, Kral Philippe August'un yakın korumalarına verilen *sergent d'armes* kelimesinden geldiği kaydedilmektedir. Emsley'e göre bu iddia kanıtlanmamış olmakla birlikte Fransız askeri ve kurumsal geleneğine göre, 1190 yılında Philippe August'un Haçlı Seferleri sırasında, kralın şövalyelerine, subaylarına ve hakimlerine yardımcı asker olarak görev yapan *Sergeants*¹² (çavuşlara) ve onların üstü konumundaki *Prevot*'lara¹³ kadar eski tarihlere uzatılmaktadır (Emsley, 1999: 13).

Zamanla ordu içinde *Prevot des maréchaux* olarak kalıcı hale gelen askeri birlik, 16. yüzyılda yetkileri sivilleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve *maréchaussée*¹⁴(Mareşose) olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Emsley, 1999: 14).

¹²Çavuşlar (Sergeants) ortaçağ boyunca, savaşta orduya ve şövalyelere, barış zamanında yerel hakimlere, rahiplere yardımcı kuvvet olmuştur.

¹³*Prévôt*lar latince *præpositus* kelimesinden gelmekte olup, öne yerleştirilmiş, başkan anlamındadır. Ordu içinde, ordunun disiplin ve adli işleriyle görevli subayların (*prévôt*) emrinde yeteri kadar *sergeants* (çavuş) bulunmaktadır. Zamanla kralın ordusunun genişlemesi *prévôt*'ların faaliyetlerinin genişlemesine ve *prevot des maréchaux* (*Mareşallerin Prevotları*) olarak adlandırılarak askeri birlikler içinde kalıcı bir grup olarak kalmasına neden olmuştur. Günümüzde Fransa'da Jandarma Genel Komutanlığı içinde *prévôté* olarak küçük küçük bir birlik bulunmakta ve tarihsel olarak Fransız ordusu içindeki adli vakaları soruşturmaktadır.

¹⁴ *Mareschaussee* kelimesi Latince *marescalcia*'dan gelmekte olup "seyis" anlamına gelmektedir. Eski Fransa'da mareşallere tanınan yargı yetkisinde kullanılan ve asayışı sağlamak için atlılardan oluşan birliklere verilen isim haline dönüşmüştür. Daha sonra yerine Jandarma terimine bırakmıştır.

1789 Fransız İhtilali'nde, eski rejimin kolluk gücü olan ve tüm Fransa'da 1720 yılından itibaren ülke seviyesinde örgütlenen askeri statülü mareşose (*maréchaussées*)'yi bir teşkilat olarak muhafaza etmek istemiş, ancak Eski Rejimi çağrıştırdığı için bu isim yerine daha önceki yüzyılda kraliyet muhafızları için kullanılan, aslında kolluk görevi bulunmayan *gendarmarie* kelimesi kabul edilmiştir. 18. yüzyılın sonlarında *Gendarmerie*, *jandarman* gibi değişik isimler adı altında ilk önce Avrupa, daha sonra Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa ve İspanya'nın sömürgeleştirdiği ülkelere yayılmıştır.

Ülkemizde ilk olarak jandarman kavramının ortaya çıkışı jandarmanın atası sayılacak *Asakir-i Zaptiye Teşkilatının* kurulduğu 1846 tarihinden daha öncesine, 1839 Tanzimat Fermanının arefesine kadar götürülmektedir¹⁵. 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra ülkede batı tipi modern bir kolluk teşkilatının kurulması amacıyla çeşitli çalışmalar ve raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlardan en kapsamlısı ve doğrudan jandarman teşkilatının kurulmasına ilişkin olanı Asâkir-i Mansûre Feriklerinden Namık Paşa tarafından jandarman teşkilatının kurulmasına ilişkin hazırlanmış 1839 tarihli lahikadır (Özcan, 2013: 179). Yine Cevdet Paşa'nın 2. Abdülhamit'in şifahi talimatıyla, 1839-1876 yılları arasında yaşanmış olayları kaleme aldığı (1876 yılı) *Maruzat* adlı eserinde de bir çok yerde *jandarman* kelimesi geçmektedir. Ahmet Cevdet Paşa o günkü zaptiye teşkilatının anlatırken jandarman kelimesini kullandığı görülmektedir (Ahmet Cevdet Paşa, 1876: 77). Bununla birlikte, jandarman kelimesi teşkilatlanma ve kolluk anlamında kurumsal olarak 20 Kasım 1879 tarihinde Seraskerlik Makamında Jandarman Dairesi Merkeziyesinin oluşturulmasıyla kullanılmaya başlanılmıştır.

Jandarman kavramının, esasında Fransızcadan gelmediği, eski Türklerde de kullanıldığına ilişkin görüşler de bulunmaktadır. Örneğin Okçabol (1940:196), jandarmanın evveliyatında Türkçeden geldiği, halk arasında *Candarman* kullanıldığı, can kelimesi ile Farsça koruma anlamına gelen *dar* kelimelerinin birleşiminden *canı koruyan* anlamında Osmanlı'nın ilk kuruluş döneminde kullanıldığı, Selçuklularda da şehrin emniyetini sağlayan huzur ve sükûnu temin eden *candar* kelimesinden geldiği, bu kelimenin Osmanlı döneminde Mısırda *candar* kelimesinin muhafız, koruyucu silahlı

---

¹⁵ Jandarman Genel Komutanlığı Tarihi (2002) adlı eserde jandarman adı geçen belgelerle ilgili şu bilgi verilmiştir. "1969 yılında jandarman genel komutanlığınca, Batı Jandarman Bölge Komutanlığına, jandarmanın gerçek kuruluş yılını tespit için emir verilmiş, adı geçen komutanlık, jandarmanın Gülhane Hattı Hümayunundan (1839) sonra teşkil olunduğunun devlet arşivinde bulunan bazı belgelerin tetkikinden anlaşıldığını, müteakip yıllarda da (1840,1841...)da muhtelif jandarman tayin kararnamelelerine rastlandığını bildirmiştir." Bu bilgi üzerine yapılan yorumla jandarmanın kuruluş tarihi olarak 1839 yılı kabul edilmiştir. s.150.

kuvvet manasında kullanıldığı, nitekim *Emir-i Candar*'ın sultanının saray muhafız komutanı olup osmanlılarda çavuşbaşının görevine benzer bir görev yürüttüğünü ileri sürerek, aslında jandarma kelimesinin Fransızlardan 600 yıl önce Türkler tarafından kullanıldığını, bu kelimenin Türklerden Fransızlara geçtiğini iddia etmektedir. İslam Ansiklopedisinde Okcabol'un yukarıdaki iddiasına yer verdikten sonra Eski Türk devletlerinde Göktürk kitâbelerinde bahsedildiği üzere jandarma görevini üstlenen, emniyet ve asayişten sorumlu olan “yargan”lar bulunduğu, Mısır'da ve Anadolu'da kurulan Türk devletlerinin teşkilât yapısında XI-XII. yüzyıllarda görülen candarın bazı araştırmacılara göre Fransızca'ya jandarma biçiminde geçmiş olmasının da muhtemel olduğu (İslam Aniklopedisi, 2016:691-693) iddia edilmektedir.

Kanımızca bu iddia, gendarmerie kelimesinin etimolojik ve tarihi gerçekleri ile bağdaşmamaktadır. Candarma kelimesinin zamanla *gendarmerie* ye dönüştüğüne ilişkin iddianın bir bilimsel temelini de bulunmadığı, bir ses benzeşmesi olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Ccandar kelimesinin *muhafız* olarak kullanıldığını Okçabol dışında ileri süren herhangi bir tarihi kaynak da bulunmamaktadır.

Diğer yandan, kavram olarak jandarma teriminin, uluslararası anlamda kabul edilen ortak bir tanımı da bulunmamaktadır. Literatürde, *paramiliter*, *askeri polis* veya *constabulary* olarak kullanılan kavramlar, jandarmanın tam olarak açıklanmasına fayda sağlamamakta, daha da fazla kavram karışıklığına neden olmaktadır (Scobell ve Hammit, 1998: 222). Bu kapsamda, dar anlamda yapılan tanımlamaya göre jandarma, askeri statülü ve en azından bir yönüyle savunma bakanlığına veya ülke silahlı kuvvetlerine (orduya) bağlı bir kolluk kuvveti olarak tanımlanabilir (Lutterbeck, 2013: 55).

Gerçekten de dünya'da jandarma veya askeri nitelikli kolluk teşkilatları üzerinde yapılan incelemede, genel olarak bu teşkilatların askeri statülü/nitelikli olduğu, tepe yöneticilerinin (genel komutan/ genel müdür) genelde askerlerden oluştuğu, teşkilat içinde terfi sistemi, personelin eğitimi ve disiplininin askeri kurallara bağlı olduğu, temel eğitimlerinin askeri eğitim olduğu, orduya ait bazı ağır silahları kullandıkları, insan kaynağının genelde askeri kökenli personelden sağlandığı görülmektedir. Yine, bağlılık açısından, ülkelere göre bazı farklılıklar görülse de, jandarma teşkilatlarının genelde bir yönüyle savunma bakanlıkları veya ordu tarafından kontrol edildiği, bununla birlikte jandarmanın ayrıca iç güvenlik görevleri açısından içişleri bakanlığına, adli görevleri açısından da adalet bakanlığına karşı sorumlu oldukları görülmektedir. Diğer ayırt edici

özellikler ise, çalışma şartlarının polislere nazaran biraz daha sıkı olması, bir çoğunda sendika kurma ve sendikaya üye olma yasağının bulunması, görev bölgesinde oturma mecburiyetinin bulunması gibi polis teşkilatlarında görülmeyen özelliklerdir (Lutterbeck, 2013:55).

Bununla birlikte, jandarma teşkilatlarının, bulunduğu ülkenin tarihsel birikimi, rejimi, coğrafi alan ve ülkenin karşı karşıya kaldığı güvenlik ihtiyaçlarına göre askeri nitelikleri de farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Türkiye’de jandarma 1904 yılından itibaren en azından resmi olarak iç güvenlik görevleri açısından İçişleri Bakanlığına bağlı iken, Fransa’da jandarma 2009 yılına kadar Fransız Savunma Bakanlığına hem görev hem de teşkilatlanma olarak bağlı kalmıştır. 03 Ağustos 2009 tarihinde yapılan değişiklikle Fransız jandarma teşkilatı, *başlangıç eğitimleri, bazı askeri eğitimler, askeri görevler ve disiplin* hususları hariç görev ve teşkilatlanma açısından İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. İtalya’da ise *Karabinieri* teşkilatı halen Savunma Bakanlığına, kolluk görevleri açısından ise İçişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Ancak İtalya *Karabinieri* teşkilatının İçişleri Bakanlığına bağlılığı, Fransa’da ve Türkiyede görüldüğünün aksine organik anlamda bir bağlılığı içermemekte, görev yönünden bir bağlılık oluşturmaktadır (JGK, 2012: 3-21) . Aynı şekilde, İspanya jandarma teşkilatı *guardia civile* de kamu güvenliğinin sağlanmasına ilişkin görevlerinde ücret, görevlendirme ve lojistik desteğin sağlanması açısından içişleri bakanlığına bağlıdır (JGK, 2012: 4-7). Bununla birlikte, İspanya polis teşkilatı ve *Guardia Civil* (İspanya jandarma teşkilatı) arasında işbirliğinin artırılması amacıyla İçişleri Bakanlığı bünyesinde Güvenlik Müsteşarlığı (*Secretaría de Estado de Seguridad*) kurulmuştur (interior.gob.es/secretaria-de-estado-de-seguridad). Sonuç olarak jandarmanın dar anlamda tanımında, bu tanıma girecek çok az askeri nitelikli kolluk teşkilatı olduğu görülmektedir. Temmuz 2016 tarihinde Türk jandarma teşkilatının bağlılık ve statüsünde yapılan değişikliklerle, Türk jandarma teşkilatının söz konusu dar jandarma tanımına girip girmediği hususunun tartışmalı hale geldiği değerlendirilmektedir.

Jandarmanın geniş tanımında ise, resmi statüsünün sivil veya askeri olup olmaması değil, daha ziyade polis teşkilatının kuruluş ve yönetiliş şeklinin askeri karakterli olup olmadığına dikkat çekilmektedir (Lutterbeck, 2013:56). Bu tanım kolluğun sadece teşkilatlanmasına, yönetim şekline ve çalışma şartlarına göre yapılan bir değerlendirme olup, askeri statü kavramını açıklamamaktadır. Bu anlamda hiyerarşik

yapıları, rütbe sistemi ve diğer memurlardan ayrı olarak kendilerine özgü disiplin kanunları veya kuralları bulunan bir çok ülkenin polis teşkilatları da geniş anlamli jandarma kavramı içerisinde yer alabilecektir. Bu açıdan bakılınca, örneğin bir polis gücünün teşkilatlanma yapısında, bağlı organlarında doktrin veya silahlanmasında askeri karakteristik bulunuyorsa, askeri statüsü bulunmasa dahi jandarma olarak kabul edilebileceği şekilde bir sonuç çıkabilmektedir (Bayley, 1990:41). Bu geniş tanım, yakın dönemde jandarma teşkilatı ile bütünleşmiş Avusturya Federal polis teşkilatı ve Alman Federal Sınır Polisini de kapsayabilmektedir. Zira bunların ikisi de, bazı seviyelerde örneğin kullandıkları silah ve teşkilatlanmaları açısından askeri bir karakteristik taşımaktadırlar. Zamanla, bu teşkilatlarda İçişleri Bakanlığının işlevsel olarak tam anlamıyla kontrol sağlaması nedeniyle askeri statüleri kaybolmuştur (Lutterbeck, 2012: 8). Aynı şekilde, merkezi ve dikey bir teşkilatlanması bulunan, gerektiğinde Jandarmna gibi ağır ve askeri silahlar kullanabilen, güvenlik ve asayişin korunmasında helikopter ve uçaklara sahip olan, personelinin görev yaptığı yerde oturmak zorunluluğu bulunan, çoğu zaman diğer devlet memurlarına nazaran çalışma saatleri belirli ve düzenli olmayan, sendika kurma ve üye olma hakkı bulunmayan Türk polis teşkilatı da geniş anlamda yukarıda tanımı yapılan askeri nitelikli kolluk teşkilatı kriterlerine uymaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığına göre ise *jandarma* kelimesi, bir askeri statü ve kuruluş içinde, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan genel kolluk ve güvenlik kuvveti olarak tanımlanmaktadır. Askeri statü ile ilgili teşkilatın genelkurmay başkanlığına veya savunma bakanlığına bağlı olması değil, askeri hiyerarşik yapı ve komuta altında olması ve personelinin askeri kanunlara tabi olması kastedilmektedir (JGK, 2012: 2).

Bu nedenle, bu çalışmada, objektif bir kritere dayanmayan sınıflandırmalara göre yapılan geniş anlamda jandarma teriminden ziyade dar anlamda jandarma tanımı üzerinde yoğunlaşmakta ve yukarıda bahsedildiği gibi, jandarma dar anlamda askeri nitelikli polis kuvveti olarak kabul edilecektir.

Gerçekten de; jandarma teşkilatları, kendi aralarında görülen bazı farklılıklarına rağmen, genel olarak, askeri yapılanma çerçevesinde teşkilatlandıkları, sivil polis teşkilatlarına nazaran daha fazla merkezi bir özellik gösterdikleri, katı hiyerarşik yapıya sahip oldukları, polis teşkilatlarına göre daha ağır ve vuruş gücü yüksek silahlara sahip oldukları, toplumsal olayları bastırmak için daha güçlü zırhlı araçlara sahip oldukları,

küçük uçaklar, helikopterler ve hafif piyade silahlarına sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca, Türkiye gibi bazı ülkeler istisna olmak üzere, görev yönünden içişleri bakanına veya adalet bakanlığına karşı sorumlu olmakta iken, bir şekilde değişik ölçü veya yoğunlukta savunma bakanlığı veya silahlı kuvvetler tarafından da kontrol edilmektedir.

Böylelikle jandarma, bir yandan askeri statüye sahip olması ve bu nedenle siyasi iktidarın denetimine karşı -polis teşkilatı ile kıyaslandığında- daha korunaklı olması, bir yandan orduya bağlı olması nedeniyle askeri görev ve statülerinin idari otoritenin denetimi ve kontrolü dışında kalması gibi nedenlerle, siyasal ve hukuksal düşünüş biçimlerinden ve onların normatif yansımalarından bir ölçüde bağımsızlaşmış, hibrid, suigeneris kendine özgü bir yapı olarak ortaya çıkmıştır.

Nitekim, Fransa'da jandarma, hem polis yetkileri ile donatılmış, hem de orduyla son derece yakın ilişkileri olan, hatta savunma kanununda silahlı kuvvetlerin bir parçası olarak gösterilen bir teşkilattır ¹⁶.

2016 yılında yapılan kapsamlı reforma kadar Türk jandarma teşkilatı da yasal olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olarak görülmüştür. Zira, 2016 yılından yapılan değişiklikten önce, 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetler Kanununun 1 inci maddesinde “*Türk Silâhlı Kuvvetleri : Kara (Jandarma dahil), Deniz (Sahil Güvenlik Komutanlığı Dahil) ve Hava Kuvvetleri subay, askerî memur, astsubay, erbaş ve erleri ile askerî öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilâtı gösterilen silâhlı Devlet kuvvetidir*” denilmek Suretiyle Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlıkları, Türk Silahlı Kuvvetlerinin birer parçası olarak sayılmaktaydı.

Jandarma kırpilisi veya diğer kırsal kolluk teşkilatlanmaları ile de karıştırılmamalıdır. Kırsalda güvenlik ve asayiş sağlayan kırbekçileri veya polis memurları vardır, ancak jandarma bekçi veya polis gibi yerel otoriteye bağlı değildir. Jandarma hem Fransa'da, hem de İtalya'da hala gerek yerel seçilmiş otoriteler, gerekse

---

¹⁶Fransız Jandarması, Fransız Milli savunma Kanununa göre, Fransız ordusunun ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Fransız Savunma Kanununun L3211-1 maddesinde silahlı kuvvetler şu şekilde sıralanmıştır.

Madde L3211-1: “*Silahlı kuvvetler şunlardan oluşmaktadır;*

1. *Bu kanun kapsamında Karakuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve uzay ve hava kuvvetleri*

2. *Jandarma Teşkilatı;*

3. *Ordular arasında destek ve teknik hizmet birimleri.*

idari otoritelerden, polis teşkilatı ve diğer özel kolluk teşkilatlarına göre kısmen daha bağımsızdır¹⁷.

Fransa'da, 1798 tarihli kuruluş yasasından beri jandarmanın *kamu güvenliğini sağlamak, düzenin korunmasını ve yasaların uygulanmasını garanti altına almak için kurulduğu, sürekli ve önleyici bir gözetim hizmeti*" olduğu hemen hemen tüm resmi referanslarda kullanılmaktadır. Jandarma ulusal güvenlik ve kamu güvenliğinin sağlanması kapsamında, ülke savunması yanında ülke iç güvenliğini hem normal zamanlarda hem de kriz anında polisiye ve askeri operasyonları aynı anda yapabilen bir kolluk teşkilatıdır (Dieu,2002:17).

Jandarma sistemi bulunan, yani ikili kolluk sistemi olan ülkelerde, üzerinde durulacak diğer husus da, kolluğun askeri faaliyetlerden ayrışması ve zamanla sivil bir polis teşkilatına dönüşmesi sürecidir.

İkili kolluk teşkilatlanması yani bir yanda askeri statülü kolluğun diğer yanda polis teşkilatının yer aldığı ülkelerde, esasında kolluk vazifesi başlangıçta ordu tarafından veya ordudan ayrılmış eski askerler tarafından yürütülmüştür. Merkezi-Ulus devletlerin oluşması öncesinde, ordunun polislik işinde kullanılması bir seçimden ziyade zorunluluktan kaynaklanmıştır. Henüz topluma tam olarak nüfuzunu sağlayamamış devletlerin, alt yapısal iktidarındaki sınırlılıklar nedeniyle, ordu polislik işinde kullanılabilecek tek seçenek olmuştur. Gündelik hayatta polislik işi ise daha çok yerel güçlerin elinde, belediye veya yerel unsurlar tarafından sağlanmıştır. Bu dönemde, devlet tarafından sürekli bir asayiş hizmeti verilememiş, asayiş ile mal ve can güvenliğinin sağlanması bireylere, topluluklara veya meslek kuruluşlarına bırakılmıştır (Ergut, 2012: 215).

Özellikle devletin tam hakimiyet sağlayamadığı kırsal alanlarda devletin yeniden inşasında polislik işinde askerin kullanılması bir zarureten kaynaklanmıştır. Ancak, askerler genel olarak aldıkları eğitim ve askerlik mesleğinin doğası gereği, bir ayırım yapmadan düşmanı etkisiz kılmak için oluşturulmuş bir kurumdur. Ordunun sivil halkın denetlenmesinde kullanılması ciddi sonuçlar doğurmaya adaydır (Ergut, 2012: 217). Örneğin Osmanlı İmparatorluğunda, Makedonya'daki iç karışıklık sırasında devlet önce

---

¹⁷ Türk Jandarması 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan reformar sonucu tüm yönleriyle İçişleri bakanlığına bağlanmıştır. Dolayısıyla Merkezde İçişleri Bakanlığına, il ve ilçelerde ise mülki idare amirlerine bağlılıklarında polis teşkilatına nazaran herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Balkanlara asker göndererek sorunu çözmeye çalışmış, ancak mobilitesi yüksek çetelere karşı düzenli ordu yeterli başarıyı sağlayamamıştır. Bununla ilgili Serfice Mebusu Yorgi Boşo Efendi “*Makedonya meselesi için oraya asker göndereceğim demek eski doktorlar gibi her hastalığa sulfato olmaz ki... Jandarma lazım, polis lazım, jandarmalara , polislere biraz mezuniyet verilsin, iş görülsün, biraz takviye edilsin de herkes sokağa çıksın... askerle hiç olmaz*” (MMZC 1/1 1:446) demek suretiyle askeri birliklerin düzensiz hareket eden çetelere karşı yeterli olmadığını ve kamu düzenini sağlayamadığını anlatmaktadır.

Ergut’a göre polislik işinin ordu tarafından üstlenildiği bir sistem, devletin sürekli iktidarını topluma yayamadığı, gündelik faaliyetlerin “*kollektif polislik*” temelinde örgütlendiği bir sistemdir. Modern devlet, toplumun dokularına nüfuz etme, vakaları birbirinden ayırarak işlevini yerine getirirken ordu gücünü ayrımsız ve bütün yoğunluğu ile uygular. Ordu doğası gereği topluma nüfuz edemez (Ergut, 2014: 54). Mann, polisin ordudan ayrışması vatandaşlık haklarının gelişkinlik düzeyiyle de alakalı olduğunu ileri sürmektedir. Bu sadece 3. Dünya ülkelerinde birinci dünya savaşı öncesinde Almanya ve Habsburg imparatorluğu örneklerinde de görülür. Zira o tarihte Almanya ve Avusturya’da ulusal birlik halen çözülememişti ve bu nedenle polislik işinin askerileşmesigerekliydi (Mann, 2012: 411). Mann bu kapsamda dört çeşit baskı düzeyi tanımlamaktadır; uzlaşma, polislik, paramiliter oluşumlar (milisler, askeri düzenli birlikler vb) ve askeri tahakküm (Mann, 2012: 403-404).

Devlet içindeki polis görevlilerinin bir bölümünün askerileşmesi Fransa örneğinde olduğu gibi daha geniş ölçüde silah kullanımı ile de ilintilidir. Fransız polis sisteminin bu özellikleri 19. yüzyıl sonu Osmanlı polisinin yeniden düzenlenmesinde de dikkate alınmıştır. 1879 yılında Fransız modeline benzer şekilde oluşturulmuş Osmanlı jandarması bu tarihten itibaren kırsal bölgelerde asayişten sorumlu olmuştur. Özellikle sınır bölgelerinde toplumsal muhalefetin yükselmekte olduğu bu çok uluslu imparatorlukta, kırsal bölgelerde asayişin sağlanması hayati bir mesele haline gelmiştir (Özbek, 2008: 48). Yüksek polis ise 2. Abdülhamid döneminde polisiye görevlerin can damarını teşkil etmektedir. Siyasi muhalifler ister liberal seçkinler olsun, ister jön türkler ya da sosyalistler, causuluk ve muhbirlik yoluyla sürekli bir kontrole tabi tutulmuşlardır.

Polisin askerileşmesinde Kültürel/etnik farklılıkların da etkisi bulunmaktadır. İngiliz polisinin Fransız polisine göre daha az askeri olmasının önemli nedenlerinden

birisi, iki toplum arasındaki türdeşlik farklılığından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Emsley'in belirttiği gibi, İngiltere'de çok erken tarihlerden itibaren belirli bir *İngilizlilik bilinci varken*, Fransız toplumunda bu şekilde bir homojenleşme gözükmemiştir. Hatta, o tarihlerde Fransız topraklarında çok sayıda insan henüz Fransızca dahi konuşmuyordu. Bu nedenle, Emsley'e göre, Fransız jandarması (*o tarihte mareşose*) *Alsaslara, Bretonlara ve Gaskonlara* karşı sömürgeci bir rol oynamıştır. Aynı durum, İspanya, İtalya ve Prusya için de geçerli olmuştur. Tam da bu nedenlerdir ki, İngiltere'nin sömürge ülkelerinde uyguladığı polis modeli de kendi modelinden değil, toplumsal denetimi daha iyi ve kapsayıcı yapan Kıta-Avrupası modelinden esinlenmiştir (Emsley, 1996: 234).

Fransız ve İngiliz asayiş sistemleri arasında görülen diğer bir fark ise, kırsal bölgelerde asayişin sağlanmasına ilişkindir. Fransa'da, bu rol savaş bakanlığına bağlı askeri bir kuvvet olan *jandarmaya* verilirken, İngiltere'de ise bu görevi yerel polis (*county police*) yürütmüştür. Emsley, İngiltere'de jandarma olmamasını, 19. Yüzyılda politik ortamın daha az gerilimli olmasına, ulus devlet olgusunun daha eski olmasına ve dolayısıyla jFransa'da ya da muadil ülkeler olan İspanya ve İtalya'da (İç sömürgeleştirme modeline dayanarak) milli duyguların geliştirilmesinde jandarmanın rolüne daha az ihtiyaç duyulmasına bağlamaktadır (Emsley, 1996: 250-255).

2.4. Güvenlik Hizmetlerinin Türk İdari Sistemi İçerisindeki Yeri

Türkiye'de kolluk hizmetleri 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3 üncü maddesinde belirlenen ayrıma göre genel kolluk, hususi kolluk (Özel Kolluk) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu kapsamda Polis ve Jandarma Teşkilatları, 27/07/2016 tarihinde 2692 sayılı kanunda yapılan değişiklik ile Sahil Güvenlik Teşkilatı genel kolluk olarak kabul edilmektedir. Diğer yandan Kanunda hususi zabıta (Özel Kolluk) ile ilgili olarak "*Umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleridir*" denilmek suretiyle genel bir tanım yapılmıştır. Bu tanıma göre ülkemizde hususi kolluk teşkilatları olarak belediye zabıta teşkilatları, gümrük muhafaza teşkilatı, orman muhafaza teşkilatı ve ceza infaz korumu teşkilatları sayılabilir. Türkiye'de özel güvenlik teşkilatları ve özel güvenlik görevlilerinin ortaya çıkmasından sonra özel kolluğa (hususi zabıta), özel güvenlik teşkilatları da eklenmiştir. Bu çalışmada, özel güvenlik teşkilatları özel kolluk dışında *paralı kolluk* olarak ifade edilmiştir.

Literatürde ayrıca, hususi kolluk teşkilatı olarak da sınıflandırılabilir bazı kolluk teşkilatları genel kolluğa yardımcı kolluk teşkilatları olarak sınıflandırılmıştır. Bunlar genel kolluk ve özel kolluk görevlerinin bulunmadığı yer ve zamanlarda kolluk görevini yerine getiren kişi ve kuruluşlardır. Örneğin çarşı ve mahalle bekçileri, köy muhtarları, köy korucuları, çiftçi mallarını koruma bekçileri, kır bekçileri, gemi kaptanları bu sınıflandırma içerisinde yer almaktadır (Kuyaksil ve Akçay, 2005: 88).

Diğer yandan, 3201 sayılı kanunun kabul edildiği 4 Haziran 1937 tarihinde ülkemizde ve dünyada uygulaması bulunmayan ancak 1980 li yıllardan sonra özel hukuk alanında faaliyet gösteren ve özel kişi ve kurumlara paralı güvenlik hizmeti sunan ayrı bir kolluk tipi ortaya çıkmıştır. Ülkemizde 10/06/2004 tarih ve 5288 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun ile kurulan özel güvenlik teşkilatları da literatürde hususi kolluk (özel Kolluk) içerisinde zikredilmeye başlanılmıştır. Ancak bu çalışmada özel güvenlik teşkilatları özel kolluğun dışında paralı kolluk olarak ayrı bir sınıflandırma içerisinde ele alınmıştır. Zira, Türkiye’de özel güvenlik teşkilatları ile 3201 Sayılı Kanunda bahsedilen hususi zabıta yani özel zabıta kavramları çoğu zaman birbirini ile karıştırılmaktadır. Yabancı dilde Fransızca “la Sécurité Privée” ve İngilizcede “Private Security” olarak tabir edilen **paralı güvenlik** Türkçeye birebir çevirim ile “özel güvenlik” olarak geçmiştir. Böylelikle 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun yayımlandığı tarihte özel güvenlik (paralı güvenlik) bulunmadığından dolayı o tarihte kastedilen hususi kolluk ile 1980 li yıllardan sonra ortaya çıkan kamusal alanın dışında paralı olarak özel kurum ve kişilere güvenlik hizmeti sağlayan paralı özel güvenlik arasında kavram karışıklığı olmaktadır. Bu nedenle, **özel güvenlik teşkilatları** bu çalışmada özel kolluk olarak nitelendirilen belediye zabıta teşkilatları, orman muhafaza, gümrük muhafaza, ceza infaz ve koruma teşkilatlarından ayrık tutulmuş ve paralı kolluk kategorisinde değerlendirilmiştir.

Bu sınıflandırmada, vali, kaymakam, köy/mahalle muhtarları ve ihtiyar heyetleri, kolluk yetkilerini kullanan kamu görevlileri (mülki idare amirleri, gemi kaptanları, pilot, milli istihbarat teşkilatı mensupları, fahri trafik müfettişleri gibi) sayılmamıştır.

Genel Kolluk	Özel Amaçlı Kolluk	Yardımcı Kolluk	Paralı Kolluk
Polis Teşkilatı	Belediye Zabıtası	Güvenlik Korucuları	Özel Güvenlik Teşkilatları
Jandarma Teşkilatı	Gümrük Memurları	Köy Korucuları	
Sahil Güvenlik	Orman Muhafaza Memurları	Çarşı ve Mahalle Bekçileri	
Milli İstihbarat Teşkilatı	Gümrük Muhafaza Memurları	Çiftçi Mallarını Koruma Kolluğu	
	Ceza İnfaz ve Koruma Memurları		

Tablo 2. 1. Türkiye’de Kolluk Teşkilatlarının Sınıflandırması

2.4.1. Genel Kolluk

Genel kolluk, genel emniyeti, genel asayiş, kamu düzenini, genel ahlakı ve huzuru sağlayan aynı zamanda koruyan ve diğer tüm kanunlarda kendilerine verilen görevleri yerine getiren silahlı kuruluşlardan oluşmaktadır (Sönmez, 2005: 72). Genel kolluk, tesis edilen hukuk düzeni içerisinde , devlet, ihdas ettiği kurallara ve belirlediği uyulmasını temit etmek ve bu kural ve yasaklara uyulup uyulmadığını denetlemek ve uymayanlara önceden belirlediği hukuki yaptırımları uygulamak için bazı makam ve kişileri özellikli yetki ve görevlerle donatmakta, bu kapsamda teşkilatlanmalar yapmaktadır. Bu kapsamda oluşturulan teşkilatlanmalar kolluk teşkilatlanmaları olarak ifade edilmektedir. bu doğrultuda kolluk ifadesi de “kamu makamları (otoriteleri) tarafından , kamu düzenini sağlamak amacıyla , kamu özgürlüklerine konulan sınırlamalar” olarak açıklanabilir (Giritli, Bilgen ve Akgüner , 2008: 919)

Ülkemizde genel kolluk sınıflandırması 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu’nun 3 üncü maddesinde “*Umumi zabıta : Silahlı bir kuvvet olan (polis) ve (jandarma) dır*” şeklinde sayma suretiyle belirtilmiştir. 1983 tarih ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 3 üncü maddesinde¹⁸ jandarmanın silahlı bir genel kolluk teşkilatı olduğu yeniden vurgulanmaktadır. Öte yandan, 2016 tarihine kadar hususi (özel) kolluk olarak sınıflandırılan Sahil Güvenlik Teşkilatı da,

¹⁸ 2803 sayılı Kanun Madde- 3: (Değişik: 25/7/2016-KHK-668/5 md.; Aynen kabul: 8/11/2016-6755/5 md.) Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği görevleri yerine getiren silahlı genel kolluk kuvvetidir.

27/05/2016 tarihinde 668 sayılı KHK ile yapılan deęişlikle¹⁹ silahlı genel kolluk kuvveti olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda ülkemizde 27/07/2016 tarihinden itibaren jandarma teşkilatı, emniyet teşkilatı ve sahil güvenlik teşkilatı genel kolluk teşkilatı olarak nitelendirilmektedir.

Ülkemizde faaliyet yürüten genel kolluk teşkilatları yani polis, jandarma ve sahil güvenlik devletin yürütme organı içinde yer alan kamu idaresinin bir parçasıdır. İdarenin (özellikle genel idare) merkez ve taşra teşkilatları içinde tamamlayıcı bir ögesidir. Polis; il ve ilçe merkezlerinin, jandarma ise; kasaba ve köylerin yani kırsal alanların, ayrıca polis teşkilatı bulunmayan ilçelerin emniyet ve asayişinin sağlanmasından sorumludur.

Literatürde yer alan kaynaklarda farklılık arz etmekle birlikte, bazı kaynaklarda Milli İstihbarat Teşkilatı da genel kolluk içerisinde sayılmaktadır. Kanımızca MİT, gerçek anlamda bir zabıta kuruluşu olmamakla beraber, kolluk görevine benzer onu tamamlayıcı görev yapan ve mensuplarının bir kısmına genel kolluk hak ve yetkileri tanınmış bulunan bir kuruluştur. 1/11/1983 tarih ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Milli İstihbarat Teşkilatı'nın genel kolluk mu, yoksa özel kolluk mu olduğu konusunda kesin bir hüküm ortaya koymak mümkün olmamıştır. Zira bazı kaynaklar da genel kolluk olarak anılmakta iken, bazı kaynaklarda ise özel kolluk olarak bahsedilmiştir. Ancak, bu kuruluş mensuplarının bir kısmına kendi özel kanunu ile genel zabıta yetkileri tanınmış olduğundan, genel zabıta içerisinde de mütalaa etmek mümkündür. MİT'in görevleri 2937 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde genel olarak sayılmıştır²⁰. Ancak Teşkilattaki birimlerin sayısı,

---

¹⁹ 2692 sayılı Kanun Kuruluş ve Bağlılık Madde 2 – (Değişik: 25/7/2016-KHK-668/23 md.; Değiştirilerek kabul: 8/11/2016-6755/23 md.) Bu Kanunda belirtilen görev ve hizmetleri yapmak üzere silahlı bir genel kolluk kuvveti olan Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur.

²⁰ 2937 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde Milli İstihbarat Teşkilatının görevleri “Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanına, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak. Devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanına, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak. Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Milli Güvenlik Kurulu ve Başbakanı tekliflerde bulunmak. Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak. Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak

adları, ayrıntılı görevleri ve iç örgütlenmeleri ile ilgili diğer hususların Cumhurbaşkanlığınca çıkarılacak gizli yönetmeliklere yapılmaktadır (<https://www.mit.gov.tr/gorev.html>).

Aşağıda genel kolluk teşkilatlarını oluşturan Emniyet Teşkilatı ve Sahil Güvenlik Komutanlığına kısaca yer verilmiş, jandarma teşkilatının görev ve teşkilatlanması ile ilgili ilerleyen bölümlerde detaylı açıklamalar yapıldığı için, ayrıca jandarma teşkilatı ile ilgili başlık açılmamıştır.

2.4.1.1. Emniyet Genel Müdürlüğü

Emniyet Genel Müdürlüğünün kurumsal olarak ilk kuruluş tarihi 10 Nisan 1845 (12 rebi - ül evvel 1261) tarihli Polis Nizamnamesine dayandırılmaktadır. Bu nizamnamede İstanbul'da "Polis " adıyla bir teşkilat kurulmuş, yeni kurulan polis teşkilatının görevleri yine aynı tarihte yayınlanan Polis Nizamnamesinde belirtilmiş ve bu durum yabancı elçiliklere de bir yazıyla duyurulmuştur. (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2021: 3-7). Ancak bu Nizamname gereğinde bir teşkilatlanma gerçekleştirilememiş, hemen akabinde 1846 yılında iç güvenliğin sağlanması amacıyla *asakir-i zaptiye* teşkilatı kurulmuştur.

1876 yılında tanzimat ve ıslahat hareketleri çerçevesinde Avrupa'daki örneklere göre bir polis teşkilatı kurulmasına Birinci Meşrutiyetin ilanından sonra oluşan hükümet programında yer verilmiş ise de polis teşkilatının kurulması 1877-78 Osmanlı Rus Savaşının sonuna bırakılmıştır. Berlin Anlaşmasını müteakip Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde bir jandarma dairesi kurulması ve o tarihte ülke genelindeki tüm *asakir-i zaptiye* memurlarının zaptiye müşiriyetinden alınarak seraskerlik (Genelkurmay Başkanlığı) makamına bağlanması üzerine, lağvedilen zaptiye müşiriyeti yerine İstanbul mülhakatının güvenlik işlerine bakmak üzere 1881 yılında Zaptiye Nezaretine ihdas edilmiştir (Alyot, 1947:182) . Başlangıçta sadece İstanbul'un güvenlik işlerine bakan Zaptiye nezareti 1885 yılından itibaren taşrada da

---

protokole göre Genelkurmay Başkanlığına ulaştırmak. Milli Güvenlik Kurulunda ne kısaca değinmek gerekirse; "devletin milli güvenlik politikası ile ilgili planlarının hazırlanmasında esas olacak askeri, siyasi, iktisadi, ticari, mali, sanai, ilmi, teknik, biyografik ve psikolojik ve milli güvenlik ile ilgili, istihbaratı devlet çapında üretmek, bu istihbaratı Başbakan'a, Milli Güvenlik Kurulu'na ve gerekli resmi makamlara ulaştırmak, istihbaratla uğraşan bütün daire ve kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak, psikolojik savunma icaplarını yapmak ve istihbarata karşı koymak" şeklinde sayılmıştır.

kuruluşunu gerçekleştirmiş ve 1894 yılına gelindiğinde 15 vilayette polis teşkilatı kurulmuştur (<https://www.egm.gov.tr/tarihce>).

Bu günkü Emniyet Teşkilatının ilk nüvesini oluşturan Zaptiye Teşkilatı 4 Ağustos 1909 tarihinde kaldırılmış, aynı kadro ve teşkilatlanma ile Emniyet Umumu Müdürlüğü adıyla faaliyetini sürdürmüştür.

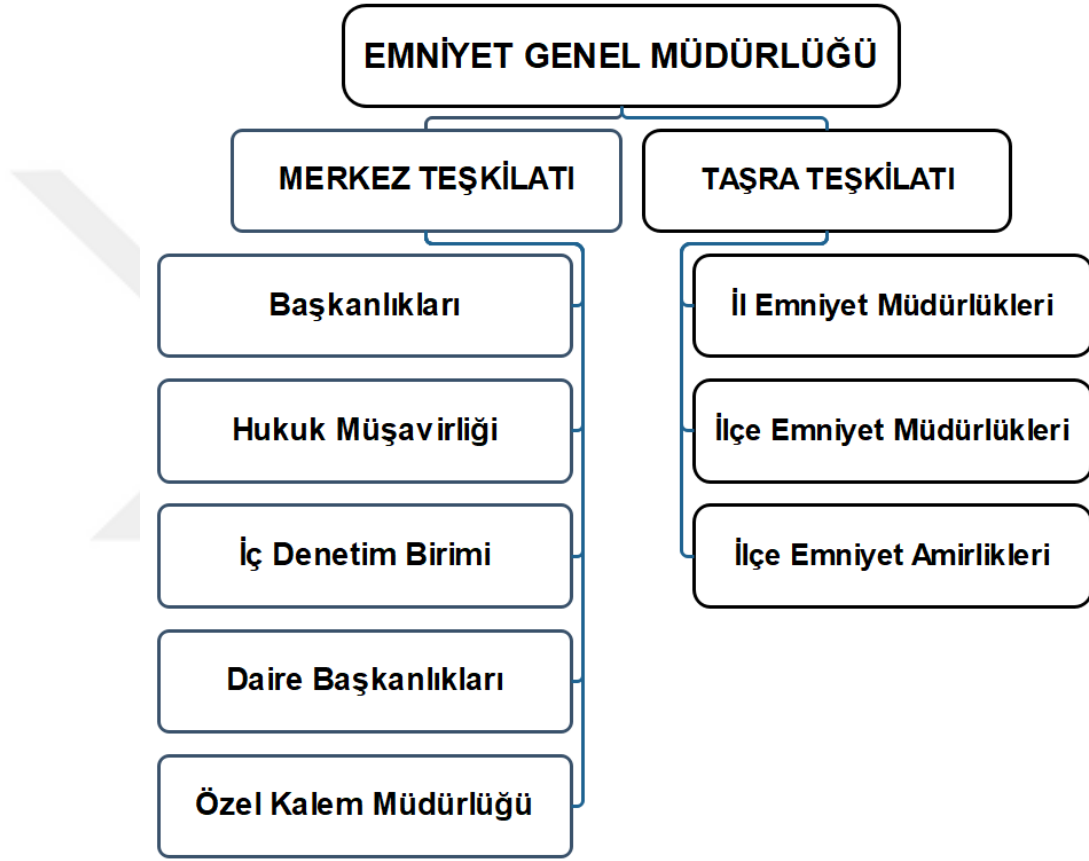
Cumhuriyet'in ilanından sonra 4 Haziran 1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile Emniyet Teşkilatı bugünkü şeklini almıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü, rütbeleri polis memurluğundan başlayıp Emniyet Genel Müdürlüğüne kadar uzanan, tüm il ve ilçelerde örgütlenmiş, kırsalda görevini jandarmaya bırakmış, kentte ise görevi kendisi yöneten iç güvenlikten sorumlu devlet teşkilatıdır. Polis Teşkilatının görev ve sorumlulukları kanunlarla belirlenmiş olup yetkilerini temel olarak 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'ndan ve ilgili diğer mevzuattan almaktadır.

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 2'nci maddesinde polisin genel emniyetle ilgili görevleri iki kısma ayrılmıştır. Bu görevler;

A) Kanunlara, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak,

B) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak, şeklinde düzenlenmiştir. Polisin adli görevleri suçun işlenmesiyle başlar. Suç delillerini toplar, suç işleyenleri tespit ederek adli makamlara sevk eder. İdari görevleri ise; genel asayiş ve kamu düzenini sağlamak, korumak, muhtaçlara, yaşlılara, sakat ve güçsüzlere, hastalara ve çocuklara yardım etmek, duran ve akan trafiği düzenlemek, belge ve plakalarını vermek olarak sayılabilir.

Teşkilat Yapısı ve İnsan Kaynakları : Emniyet Genel Müdürlüğü İçişleri Bakanlığına bağlı merkez ve taşra teşkilatı olarak yapılandırılmış olup Ankara dışında da doğrudan doğrudan merkeze bağlı taşra birimleri bulunmaktadır.

Şekil 2. 1. Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı Şeması

Kaynak : 2022 tarihli Emniyet Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporundan alınmıştır

Emniyet Teşkilatı personelinin 316.509'u (%95,3) Emniyet Hizmetleri, 15.561'i (%4,7) ise diğer hizmet sınıfındandır. Emniyet Genel Müdürlüğünün hizmet sınıfına göre personel dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Emniyet Hizmetleri Sınıfı	Sayı
1/1 Sınıf Emniyet Müdürü	12
1/2 Sınıf Emniyet Müdürü	972
2. Sınıf Emniyet Müdürü	1.152
3. Sınıf Emniyet Müdürü	794
4. Sınıf Emniyet Müdürü	527
Emniyet Amiri	486
Başkomiser	637
Komiser	7.236
Komiser Yardımcısı	11.001
Kıdemli Başpolis Memuru	1.609
Başpolis Memuru	1.428
Polis Memuru	261.029
Çarşı ve Mahalle Bekçisi	29.626
Diğer hizmetler	15561
Toplam Personel Sayısı	332070

Tablo 2. 2. Emniyet Genel Müdürlüğü Personel Dağılımı

Kaynak : EGM 2022 Performans programı (http://www.sp.gov.tr/upload/x_SPRapor/files/MgyGW+emniyet_22_pp.pdf)

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde belediye teşkilatlanması tamamlanmış olan il ve ilçelerde (Derecik ve Yedisu ilçeleri hariç) yaşayan vatandaşların güvenlik, trafik ve bazı belgelendirme hizmetleri Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır. Polis teşkilatı merkez ve taşra teşkilatı olarak yapılandırılmıştır. Bununla birlikte her geçen gün değişen suç türleri ile etkin mücadelesini ulusal ve uluslararası alanda sürdüren polis teşkilatı yeni uzmanlık birimlerini oluşturmakta ve kendini sürekli yenileyerek yapısal anlamda Teşkilat yapısının dönüşümünü ve gelişimini sürdürmektedir (EGM Faaliyet Raporu, 2022: 8)

Bu kapsamda polis teşkilatı ülke genelinde 81 il ve 920 ilçe’de ve 1291 Polis Merkezi Amirliğinde ²¹ faaliyet göstermektedir. Merkez teşkilatı ve merkeze doğrudan bağlı taşra teşkilatları Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı iken, Emniyet Genel

²¹ Polis Karakolu.

Müdürlüğünün taşra teşkilatlanması 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümleri doğrultusunda İl'de il valilerine, ilçelerde ise ilçe kaymakamlarına bağlı olarak faaliyet yürütmektedir. Bununla birlikte emniyet teşkilatı personelinin atanma, terfi ve il kapasitesini aşan lojistik işlemleri merkezi birimleri vasıtasıyla yürütülmektedir.

2.4.2. Jandarma Teşkilatı

Bu çalışmada Jandarma Genel Komutanlığı ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alındığı için jandarma teşkilatına ilişkin ayrıca açıklama yapılmamıştır.

2.4.3. Sahil Güvenlik Teşkilatı

Sahil Güvenlik Komutanlığı, 1982 tarih 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'na göre bu kanunda belirtilen görev ve hizmetleri yapmak üzere kurulmuştur. Başlangıçta Jandarma Genel Komutanlığınca yürütülen sahil güvenlik faaliyetleri 1985 tarihinden itibaren, 2692 sayılı Kanuna göre teşekkül ettirilen Sahil Güvenlik Komutanlığına bağlı olarak yürütülmektedir.

Jandarma Genel komutanlığında olduğu gibi tüm yönleriyle içişleri bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Teşkilatın komutanı sahil güvenlik komutanıdır. Sahil Güvenlik Komutanı, Jandarma Genel Komutanının atanmasındaki usulde 3 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 11 inci maddesinde göre amiraller arasından Cumhurbaşkanınca atanmaktadır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı, kara ile denizin birleşim noktasından itibaren tüm deniz alanları ve bu alanlar içerisinde bulunan liman tesisleri ve bunlara hizmet veren diğer tesisler, marina, balıkçı barınağı, çekek yeri, dalyan, iskele, rıhtım ve benzeri kıyı tesisleri ile demir yerleri dâhil olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi ile İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, kara sularında, akarsuların denize döküldüğü yerden itibaren sahil güvenlik gemi ve botlarının girebileceği veya ulaşabildiği akarsu içlerinde, Münhasır Ekonomik Bölgesinde, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanları ile hükümler haklarının korunmasına ilişkin görevler kapsamında uluslararası sularda ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde Uluslararası Denizcilik Örgütüne deklare edilen Türk Arama Kurtarma Bölgesi içerisinde kalan kara suları ile uluslararası sularda görevli ve sorumludur (SGK İdari Faaliyet Raporu, 2020: 13) .

Hizmet gerekleri bakımından uygun görülen diğer yerler de İçişleri Bakanlığının kararı ile Sahil Güvenlik Komutanlığının görev ve sorumluluk alanı olarak belirlenebilmektedir. Denizlerde silahlı bir genel kolluk kuvveti olarak Sahil Güvenlik Komutanlığının görev ve yetkileri, 21 Ocak 2017 tarihli ve 29995 sayılı Resmî Gazete ile yayımlanan Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Bu çerçevede Sahil Güvenlik Komutanlığının görevleri “Mülki Görevler”, “Adli Görevler” ve “Askerî Görevler” olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmıştır.

Teşkilatlanması ve İnsan kaynakları: İçişleri Bakanlığına bağlı Sahil Güvenlik komutanlığının merkez karargâhı Ankara’da olup, teşkilat yapısı Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği’nin 5’inci maddesinde belirtildiği şekliyle merkez ve taşra teşkilatından oluşmaktadır. Bu kapsamda Marmara (İstanbul), Ege (İzmir), Akdeniz (Mersin) ve Karadeniz (Samsun) Bölge Komutanlıkları bulunmakta, bu komutanlıklara bağlı alt birim ve eğitim merkezleri faaliyet göstermektedir.

Sahil Güvenlik komutanlığı 2020 yılında; JSGA’dan 13 muvazzaf subay (pilot olarak yetiştirilmek üzere), 83 sözleşmeli subay, 297 sözleşmeli astsubay, Milli Savunma Üniversitesine bağlı, Deniz Harp Okulundan 1 muvazzaf subay ve Deniz Astsubay Meslek Yüksekokulu’ndan 74 muvazzaf astsubay, mezun olarak Sahil Güvenlik Komutanlığına katılmıştır (SGK İdari Faaliyet Raporu, 2020: 13) .

2.4.2. Özel Kolluk (Hususi Zabıta)

Emniyet Teşkilatı Kanunu’nun 3üncü maddesinde özel kolluk; genel kolluk dışında kalan ve özel kanunlara göre oluşturulup belirli vazifeleri gören kolluk olarak tanımlanmıştır. Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği’nin 3. maddesinin (m) bendinde de özel kolluk: *Devlet ve yetkili diğer kamu tüzel kişilerinince, özel kanunlar çerçevesinde kurulup teşkilatlandırılan, kendi görev alanında güvenliği sağlamak amacı taşıyan ve jandarma, sahil güvenlik ve polis dışındaki kolluk birimleri şeklinde tanımlanmıştır.*

Bu çalışmada özel kolluk (husui zabıta) özel hukuk hükümlerine göre kurulan özel güvenlik teşkilatları arasında bir kavram kargaşası yaratılmaması amacıyla, özel

kolluk (hususî zabîta) ile özel kişi ve kurumlara paralı güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik teşkilatları ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

Özel kolluk (hususî zabîta), bazı kolluk görevlerini yerine getirmek için kurulmuş olan resmi kolluk teşkilatlarıdır. 2004 yılına kadar milli eğitim ve öğretim ve ekonomi ile devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan baraj, enerji santralleri, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil, depolama, yükleme tesisleri ve benzeri yerlerde, sivil trafiğe açık devlet eliyle işletilen hava meydanları ve limanlar, tarihi eserler, ören yerleri, sitler, açık ve kapalı müzeler, sanayi ve ticari ve turistik tesislerde kurulan devlete bağlı özel kolluk birimleri 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde düzenlenmekteydi. Söz konusu Kanun, 10/6/2004 tarihinde yürürlüğe giren 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanununun 27 nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmış ve söz konusu hususî kolluk 5188 sayılı Kanun hükümlerine tabi olmuştur.

Bu kapsamda, halen günümüzde belirli uzmanlık alanında faaliyet gösteren özel kolluk (hususî zabîta) teşkiyatlarını gümrük ve tekel kolluğu (*gümrük muhafaza memurları*), orman kolluğu (*orman muhafaza memurları*), belediye kolluğu (*belediye zabıtası*), ordu kolluğu (*askeri inzibat*), cezaevi kolluğu (*infaz ve koruma memuru*) ve liman kolluğu (*kıyı emniyet müdürlüğu*) sayılabilir.

2.4.3. Genel Kolluğa Yardımcı Zabıta Teşkilatları

Genel kolluğun gözetim ve denetiminde faaliyet gösteren ve gerektiğinde genel kolluk teşkilatlarına istihbari, fiziki ve beşeri destek sağlayan kolluk teşkilatlarıdır. Bir kısmı özel kolluk (hususî zabîta) tanımlaması içerisinde de yer alabilecek bu teşkilatlar güncel olarak; çarşı ve mahalle bekçileri, kır ve köy bekçileri, çiftçi mallarını koruma bekçileri, güvenlik korucuları ile köy muhtarları ile ihtiyar meclisi üyeleridir.

Çarşı ve mahalle bekçileri, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde teşekkül ettirilmiş ve Cumhuriyet Döneminde de 1966 tarih ve 766 sayılı kanun ile istihdam, görev ve yetkilerinin çerçevesi çizilmiştir. 2000 li yıllarda giderek sayısı azalan çarşı ve mahalle bekçiliği 11/06/2020 ve 7245 sayılı kanun ile yeniden canlandırılmıştır. Bu kapsamda Emniyet Teşkilatına yardımcı kolluk birimi olarak ve sadece geceleri görev yapmak amacıyla toplam 29.000 çarşı ve mahalle bekçisi

istihdamı yapılmıştır. Ayrıca 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde Emniyet Hizmetleri Sınıfı başlığı altına çarşı ve mahalle bekçisi de eklenmiştir.

Köy koruculuğu, 442 sayılı Köy Kanunu'nun 68 inci maddesinde düzenlenmiştir. Maddede köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için köy korucuları bulundurulacağı belirtilmekte, aynı kanunun 70 inci maddesinde ise korucuların ihtiyar meclisi tarafından tutulacağı ve köy muhtarının vereceği haber üzere kaymakamın buyrultusu ile işe başlayacağı ifade edilmektedir. Bu kanunun 69 uncu maddesinde köy korucusu temini ile ilgili olarak her köyde en aşağı bir korucu bulunacağı ve nüfusu 1000 den yukarı köylerde her 500 kişiye bir korucu daha tutulacağı belirtilmektedir.

Güvenlik koruculuğu²² 442 sayılı kanunun 74 üncü maddesinde köy muhtarı ve ihtiyar meclisinin mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkiya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlarından lüzumu kadarını gönüllü güvenlik korucusu olarak istihdamlarını Kaymakama iletme ve Kaymakamın oluru bu kişileri yağmacılara ve eşkiyaya karşı istihdam etme yetkileri bulunmaktadır. Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında Cumhurbaşkanınca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya her ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde, valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile yeteri kadar güvenlik korucusunun görevlendirilmesinin kararlaştırılabileceği, bu şekilde görevlendirilecek güvenlik korucusu sayısının 40.000 kişiyi geçemeyeceği, Cumhurbaşkanınca bu sayının yüzde elliye kadar artırılabilceği hüküm altına alınmıştır.

Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri, 4081 sayılı “Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun” ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kanuna göre; bahçe ve tarla yolları, duvar çit ve emsalleri, bent, setler ve hendekler, her çeşit menkul ve gayrimenkuller ve ziraatla alakalı olan su arkları, Orman Kanunu kapsamına girmeyen ağaçlar ve ağaçlıklar ile kendiliğinden yetişen dikili veya ekili bütün bitki ve türevleri ile çiftçi ürünlerini oluşturmaktadır. Çiftçi malları koruma bekçisinin vazifeleri,

---

²² 2016 tarihinde yapılan düzenlemeden önce güvenlik koruculuğu yerine geçici köy koruculuğu tabiri kullanılmaktaydı.

çiftçilerin malını koruma, çiftçinin malına zarar verilmesi durumunda 24. maddede yer verilen karşılığı ile bu yasada belirtilen diğer görevleri yapmak olarak belirtilmiştir.

2.4.4. Özel Güvenlik Teşkilatları (Paralı Kolluk)

Özel güvenlik teşkilatları, belirli bir alan veya tesisin korunması, kişilerin silahlı personel tarafından korunması, para ve değerlin eşya naklinin korunması gibi hizmetleri sağlamaktadır (Yenisey, 2015: 74).

Başlangıçta sadece kamu görevlileri eliyle yürütülen güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi yani özel güvenlik şirketlerinin kurulmasına ilişkin hukuki süreç 24.07.1981'de çıkarılan 2495 sayılı, "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun" ile başlamıştır. Söz konusu kanuna göre kurulmuş olan özel güvenlik kurumları o günden bu yana oldukça büyük ilerlemeler göstermiştir. Bu yasanın gelişen süreç içerisinde oluşan ihtiyaca cevap vermeyecek hale gelmesi üzerine, özel güvenlik şirketlerinin kurulmasına, özel güvenliğin alanının genişletilmesine imkan tanıyan 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun 10.06.2004 tarihinde yasalaşarak yürürlüğe girmiştir.

Özel güvenliğin amacı, ilgili Kanunda da belirtildiği üzere kamu güvenliğini tamamlayıcı nitelikte özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesidir. Ayrıca kanunda özel güvenlik hizmetlerinin kapsamı oldukça geniş tutulmuştur. Kanunun 3 üncü maddesinde yer alan ibarelerden: kişilerin silahlı personel tarafından korunmasında, kurum ve kuruluşların korunmasında, toplantı, konser, sahne gösterileri ve benzeri etkinliklerde güvenliğin sağlanmasında, para veya değerli eşya nakli gibi geçici veya acil hallerde güvenliğin sağlanmasında özel güvenlik hizmetlerinden faydalanılabileceği anlaşılmaktadır²³.

Son yıllarda özel güvenlik görevlisinde ve bu görev için eğitim alan kişi sayısında büyük artışlar gözlenmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre güncel

---

²³ 5188 sayılı Kanunun Madde -3: Kişilerin silahlı personel tarafından korunması, kurum ve kuruluşlar bünyesinde özel güvenlik birimi kurulması veya güvenlik hizmetinin şirketlere gördürülmesi özel güvenlik komisyonunun kararı üzerine valinin iznine bağlıdır. Toplantı, konser, sahne gösterileri ve benzeri etkinliklerde; para veya değerli eşya nakli gibi geçici veya acil hallerde, komisyon kararı aranmaksızın, valilik tarafından özel güvenlik izni verilebilir.

olarak aktif çalışan özel güvenlik görevlisi sayısı 283 bin, özel güvenlik sertifikasına sahip kişi sayısı ise 1 milyon 556 bin kişidir.

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine dair Kanunda, güvenliğin sağlanmasında kolluk teşkilatlarına önemli katkıları bulunan özel güvenlik görevlileri ve bağlı oldukları şirketler ile ilgili olarak kapsamlı düzenlemeler bulunmaktadır. Kanunda özel güvenlik faaliyet izninin alınması, çalışma izni, özel güvenlik görevlisi olarak alınacak kişilerde aranılan nitelikler, özel güvenlik görevlilerininve kullanılacak kimlik kartları ve üniformaları, özel güvenlik görevlilerinin eğitimi, özel güvenlik görevlileri ve özel güvenlik şirketlerine verilecek disiplin ve para cezaları detaylı olarak düzenlenmiştir.

Ayrıca özel güvenlik şirketleri ile görevlileri gerek Emniyet Genel Müdürlüğü gerekse Jandarma Genel Komutanlığı tarafından yakından takip edilmekte ve denetlenmektedir. Bu kapsamda Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde sadece özel güvenlik sektörünün denetlenmesi amacıyla Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı bulunmakta, ülke genelinde tüm özel güvenlik görevlilerini ve bağlı oldukları şirketleri düzenli olarak denetime tabi tutmaktadır.

2.5. Bir Güvenlik Teşkilatı Olarak Jandarma Teşkilatının Ortaya Çıkışına Neden Olan Faktörler

Önce Fransa'da ve daha sonra hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde peş peşe askeri statüde kolluk teşkilatlarının kurulması rastlantısal bir durum değildir. Bu durum modern devletin ortaya çıkışıyla birlikte açıklanabilir. Jandarma tipi teşkilatların, hızla merkezileşme, milli güç potansiyelini artırma, ülke topraklarının kırsal bölgeleri de dahil tamamında hakimiyet sürme/kontrol altına alma ihtiyacını hisseden devletler tarafından oluşturulduğu veya oluşturulmuş bu yapının korunduğu düşünülmektedir. Nitekim Napolyon Bonapart 16 Mayıs 1806 tarihinde Sicilya Kralına (Lerois de Naple) yazdığı bir mektupta, *“jandarma kendisine özgü bir teşkilatlanmadır. Bir ülkede huzurun sağlanması için en etkili yöntemdir.... Ülkenin bütün sathına yayılan ve çok ibasetli raporlar veren yarı askeri ve yarı sivil bir gözetlemedir”* demektedir (Ebel, 2012: 4). Jandarma isyanlara karşı hem sivil hem askeri bir güç, mülki arazinin kontrolünü sağlayan bir güvenlik

teşkilatı, halkın içinde yer aldığından aynı zamanda bir istihbarat örgütü, askeri imkanları kullanabildiğinden özel nitelikli bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Ebel, 2012: 3-11).

Gerçekten de Napolyon, jandarma teşkilatını, kendine özgü bir askeri teşkilat olarak, bir taraftan ülke topraklarının tamamına uzanan bir genel kolluk teşkilatı, aynı zamanda askeri bir icra organı olarak kullanmıştır (Dintilhac, 1992:86). Jandarmanın varlığı, özellikle devletin birçok teşkilatlanmasının görülmediği ve bulunmadığı Fransa'nın deniz aşırı (*départementsd'outré-mer*) topraklarında daha da belirgin önem kazanmıştır.

Bu nedenle, önceleri Fransız Kralına atfen *Kralın ordusu "l'armée du Rois"* olarak nitelendirilen eski mareşose (*maréchaussée*) birlikleri, 1789 Fransız ihtilalinden sonra, *Kanunun Ordusu "l'armée de la Loi"* ismini alması (Gresle, 2003:786) ve ardından, hemen hemen aynı yetki ve sorumluluklarla, Belçika, Prusya, İtalya, İspanya ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğunda bazen *jandarma*, *gendarmérie* bazen de *guardia civil* veya *karabinieri* gibi farklı isimlerle kurulması tesadüfi değildir.

Jandarma teşkilatlarının, yani askeri statülü kolluk teşkilatlarının o tarihte uluslaşma, hızla merkezileşme ve homojenleşme ihtiyacı duyan devletlerce bu hedefi kolaylaştıracak bir araç olarak da düşünüldüğü ileri sürülebilir. Bu kapsamda, jandarma teşkilatlarının, devletlerin uluslaşma ve merkezileşme sürecinde, merkezi iktidarın ihtiyacını gördüğü bu nedenle desteklendiği ve örnek alındığı, günümüze kadar da benzer ihtiyaçların devam ettiği kabul edilebilir. Bu anlamda, jandarmanın;

- Ulus /merkezi devlet inşaasında merkezi otoritenin kırsala taşınması, merkezi idarenin taşrada güçlendirilmesi,
- Ülke topraklarında yeniden siyasi hakimiyetin sağlanması
- Değişen ve bozulan sosyal kurumlar nedeniyle ülkede büyük çaplı iç ayaklanma ve tehditlerin bertaraf edilmesi,
- Müesees nizam veya devrimlerin korunması veya devamlılığının sağlanması,
- Toplumun savaşa hazırlanması, savaş ve kriz zamanlarında asker temini ve savaştan kaçışların engellenmesi,
- Ülkenin iç güvenlik ve asayişinin sağlanarak diğer ülkelerin bunu içişlerine karışmaya vesile kılmalarının önüne geçilmesi (Osmanlı örneğinde olduğu gibi),

gibi bir çok alanda ülkelerin hayati ihtiyaçlarına karşılık verdiği görülmüştür.

Nitekim, yukarıda sayılan ihtiyaçların tarihsel süreç içerisinde bir kısmı önemi ve özelliğini yitirmiş olsa dahi jandarmanın günümüzde hala önemini ve ulus devletler açısından hayati bir organ oldukları tezini çürütmemektedir. Zira bugün bile, güçlü hiyerarşik yapısı, ihtiyaç halinde silahlı kuvvetlerin lojistik imkanlarından faydalanabilme ve ağır silahları kullanabilme kapasitesi, yüksek disiplin ve itaati, gerektiğinde savaşlarda muharip güç olarak kendisinden istifade edilebilme özelliği, vatani görevini yapan askerlerin geçici olarak jandarma bünyesinde görev yapabilmeleri nedeniyle merkezden çok uzak kırsal alanlarda iç güvenliğin sağlanmasında hükümetlere daha az masraflı olması, ordu ile uyumlu görev yapabilme kabiliyeti, uluslararası barışı destekleme operasyonlarında veya ülkelerin dış operasyonlarında etkin olarak kullanılabilme gibi birçok özelliği nedeniyle jandarma teşkilatları sui-generis yapısını korumaktadır. Jandarmanın bu özellikleri onun günümüze ve gelecekte de varlığını devam ettirmesine neden olacak önemli etkenler olarak sayılabilir.

2.5.1. Merkezi-Ulus –Devletin Kurulması ve Merkezin Altyapısal İktidarının Taşraya Taşınması

Modern devletin iktidarın taşraya taşınması ve orada temsil edilmesinde jandarma teşkilatı önemli bir rol oynamıştır. Altyapısal iktidarın değişimi-gelişimi iradi değildir. Etkin bir şekilde savaş yapabilmek için devletlerin kaynağa ihtiyacı vardır. Bu kaynakları sağlamak için ise devlet etkili ve merkezi kamu yönetimi aygıtları oluşturmak zorundadır ki taşranın geliri ve gücünü garanti altına alsın. Bu nedenle Tilly (1985) devletin merkezileşmesinin ve bürokrasinin ortaya çıkışının ana nedeninin bu kaynaklar üzerinde tarihsel olarak söz sahibi olan toplumsal güçleri/rakipleri dizginlemek olduğu ileri sürmektedir (Tilly, 1985:172). Mann ise devletlerin merkezileşme sürecini toplumsal sınıfların ulusal devletin yörüngesi içinde *kafeslenmesi* olarak adlandırmaktadır (Mann, 2012: 20). Yine Mann devlet iktidarını “devletin sivil topluma bilfiil nüfuz etme ve siyasal kararları geniş kesimlere lojistik olarak yürürlüğe koyabilme kapasitesi olarak tanımlamaktadır (Mann, 2012: 5). Bu kapasitenin hem merkezde hem de taşrada merkezin belirlediği ölçütte konulmasında zorlayıcı güç, merkezi düzeyde örgütlenmiş olan kolluk gücü olmaktadır.

Dolaylı idareden doğrudan idareye geçişin (Tilly, 2007: 18)²⁴ devletin brokratik gelişmesini nasıl belirlediği sorusunun yanıtı, ilk örnek olması açısından en iyi Fransa'nın tarihsel deneyimi üzerinden gösterilir (Ergut, 2012 :29). Osmanlı bürokrasisinin esas olarak Tanzimat'tan sonra Fransa'yı model olarak aldığı düşünüldüğünde, bu ayırım aynı zamanda Osmanlı bürokrasisini anlamak açısından da yararlı olacaktır.

Devlet altyapısal iktidarını, onun olmazsa olmaz parçası olan bürokratik yapılar üzerinden yürütmüştür. Kurallara ve prosedürlere dayanan bürokratik yapı, eski rejimin muhalefetinin kırılması, onların farklı çıkarlarını yıkarak yerine farklı toplumsal çıkarları devlet yörüngesine koymak için hayati öneme haizdir (Ergut, 2012 : 31). Nitekim, alt yapısal iktidarını hızla arttırmayı amaçlayan Fransa'da, 1789 Devriminden hemen sonra devam eden yıllarda bürokratik kadroların sayısı 50.000 den 250.000 kişiye kadar yükselmiştir. Örneğin merkezi bakanlıkların personeli 1788 yılında 420 iken, 1796 da bu sayı 5.000 kişinin üzerine yükselmiştir (Scopol 1979: 199)

Burada tartışılması gereken husus, bürokratik yapılara taşrada elverişli ve güvenli ortam sağlayacak olan silahlı ve merkezi bir bürokratik yapılanmanın kim veya hangi kurum üzerinden yapılacağıdır. Tarih boyunca savaşı, darbeler yapan ve iç politikada bir bakıma vesayet sistemi kurmaya çalışan kurum genel olarak ordu görülmekte ise de yönetim merkezinin çevresinde yer alan büyük çoğunluğunun gözünde devleti temsil eden, sürekli bir baskı aracı olan kurum esasında kolluk (jandarma/polis) teşkilatı olmuştur (Ergut, 2012 : 11).

Bir başka anlatımla, elbette toplumsal denetimde sorumlu tek kurum kolluk gücü değildir, başka diğer örneğin sosyal yardım kuruluşları, adliye örgütü, ordu gibi toplumsal kontrol kurumları vardır. Ancak bunlar görevlerini yaparken silahlı gücü bulunan ve o dönemde orduyu da arkasına alan kolluğun hizmetinden istifade etmek durumundadır. Yüzyıllar boyunca kolluk işinden çeşitli düzeyde sorumlu olan ordunun modern dönemde toplumun tamamına nüfuz ederek, gücünü yaygın biçimde kullanması ve tekil olayları birbirinden ayırıştırma becerisini göstermesi her durum için ayrı oranda şiddet kullanması olanaklı değildir. Bu nedenle kalıcı bir bürokratik örgüt olarak kolluk teşkilatları, kesintili

---

²⁴ Tilly, özellikle de büyük coğrafyaya sahip devletlerde merkezi iktidarların, toprak üzerinde çok sınırlı bir biçimde örgütlenirken toprağa, üretime, nüfusa kendileri ile işbirliği içine girmiş aracı gruplar (intermediaries) eliyle hakim olmasını dolaylı idare (indirect rule) biçimi olarak tanımlamaktadır

askeri müdahalenin yerine getiremeyeceği, süreklilik gösteren bir işlev kazanmıştır (Ergut, 2012: 68).

Jandarma teşkilatının veya ordudan ayrılmış olmakla birlikte ordunun silah, personel ve disiplinini kullanan askeri statülü bir kolluğun doğuşu, çoğu zaman modern devletin kuruluşu ile eş zamanlı bir olgu olarak kabul edilir. Gerçekten de, modern öncesi dönemde, belirli başlı şehirler dışında, daimi olarak merkezi düzeyde kurulmuş bir kolluk teşkilatı örneği bulunduğunu iddia etmek olası değildir.

Clive Emsley'in de belirttiği gibi, 19. yüzyıl Avrupasında daha çok kırsal kesimin kontrolünden sorumlu ve yarı askeri bir nitelik taşıyan jandarma, iç güvenlik kurum ve pratikleri içinde gözardı edilemeyecek bir ağırlığa sahip olmuştur (Emsley, 1999: 29). Jandarma modern devletin temsil ettiği yeni hukuk normlarının taşraya aktarılmasının, dikte ettirilmesinin en önemli araçlarından birisi, taşrada devletin gözü-kulağı, onun idare ve hukuk anlayışının cisimleşmiş hali olmuştur. Emsley bu tespitinde modern devletin oluşum sürecini bir tür iç kolonizasyon, ülke topraklarının yeniden fethi olarak izah etmektedir (Emsley, 1993; 69-93).

Diğer yandan merkezi devlet kurma çabaları, büyük bölgelere ve farklı kültürleri bünyesinde birleştiren ülkelerde daha acil ve yakın bir ihtiyaç olarak kendisini göstermiştir. Özellikle, merkezi yapılanmasını henüz tamamlamamış, çok farklı kültür ve dilleri bünyesinde barındıran ülkelerde, merkezi devletin oluşturulması, merkeze karşı çıkabilecek yerel güçler üzerinde daimi tahakkümün sağlanması ve merkezi iktidarın gücünün çevreye doğru yayılması ile mümkün olmuştur (Emsley, 1999:198).

Gerçekten de, sıradan bir vatandaş için sokakta devletin temsilcisinin kim olduğu sorusuna verilecek cevap polis veya jandarmadır. Polis gücü devletin aktarıcı kuşağı iken jandarma kırsal bölgelerde, köylerde devletin ve merkezin değerlerini gündelik yaşamlarında anlaşılır ve uygulanır kılan kurumdur (Egut, 2012: 11). Bu anlamda, geleneksel devletten modern devlete geçişte en önemli aşama, ülke topraklarının tamamında merkezi idarenin yani devletin etkisi ve varlığını tesis etmeye yarayan ortamın yaratılması, başka bir ifadeyle ülke toprakları üzerinde parçalı ve farklı egemenlik alanlarının yok edilmesi için ülke topraklarının merkezi idare tarafından tartışmasız biçimde yeniden siyasi ve mülki olarak kuşatılması olmuştur.

İşte burada, jandarma teşkilatının tarihsel rolü ortaya çıkmaktadır. Merkezi hükümetin, ülkenin tamamına mülki ve siyasi olarak hakim olması, onun diğer idari

hizmetlerini taşrada da yürüten, bu hizmetlere bir anlamda zemin hazırlayan kuvvet, ülkenin tamamında örgütlenen ve merkezi iktidara doğrudan bağlı, hem askeri hem de polis yetki ve kuvveti bulunan jandarma teşkilatı olmuştur. Nitekim, dağılık olan Krallığı merkezileştirmek amacıyla 1720 yılında Fransız jandarmasının (la gendarmerie nationale) öncülü mareşose (*marechausse*)'nin ülke topraklarının tamamına hakim olacak şekilde yaygınlaştırılması, Fransız İhtilalinin hemen akabinde 1791 yılında *mareşose* nin varlığının Gendarmerie olarak devam ettirilmesi ve 1798 yılında jandarma Kanununda tüm Fransız kırsalını denetime yarayacak şekilde jandarmanın yetkilendirilmesi ve görevlendirilmesinde de asıl amacın merkezi hükümetin güç ve kudretinin taşraya ulaştırma olduğu görülmektedir. Bu görev için, hem polisiye yetkileri olan hem de güçlü lojistik imkanları ve ağır silahları bulunan, ordunun bir parçası olarak görülen jandarma, en ideal bir meşru kuvvet olarak görülmüştür (Houte, 2009:172).

Jandarmayı, devletin diğer aygıtları içinde, bu misyona uygun hale getiren ve diğer kolluk kuvvetlerinden ayıran temel özellik ise, onun hem kolluk hem de asker şeklinde karma rejiminin yarattığı yüzyıl boyunca savunulan kendisine özgü (suigeneris) yapısı olmuştur. Zira, mevcut sistemde kır bekçilerine ve polis memurlarının tam tersine, jandarma mensupları yerel otoriteye değil, doğrudan doğruya merkezi otoriteye bağlı olmuştur.

Max Weber'in de belirttiği gibi, devletin inşası, yani idarenin merkezleşmesi, bireylerin gözetim altına alınması ve meşru şiddetin tekelleşmesi ile gerçekleşen uzun sürecin tarihi içinde yerini bulur (Weber, 1919:86). Tönnies de ihtilalden önce Fransa'da merkezleşmiş bir devletin bulunmadığını, Fransa'nın kurumsal olarak, merkezleşmiş monarşik devlet eliti ve ademi merkezi ayrıcalıklı soylu partileri şeklinde ikili bir kurumsal yapıya sahip olduğunu ileri sürmektedir (Aktaran Ergut, 2012 : 30-31).

Bu şekilde, siyasi ve idari açıdan dağılık bir yapısı bulunan Fransa, merkezi yapısını, 1789 ihtilalinden hemen önce, Mart 1720 tarihinde, mevcut compaigneleri'ni kaldıran kraliyet emri ile krallığın tüm departmanlarında ve yerleşimlerinde (generalités) resmi kıyafetle örgütlenmiş, ayrıca maaşları ve masrafları kraliyet bütçesinden karşılanan mareşose (*Maréchaussées*) birlikleri vasıtasıyla sağlamaya çalışmıştır. 1789 Fransız Devrimi ile devletin bütün kurumları değiştirilirken, "*Maréchaussée*" büyük oranda yapısını muhafaza ederek 17 Şubat 1791 tarihli kanunla Milli Jandarma (*Gendarmerie Nationale*) olarak yeniden yaratılmış ve önceden "*kralın ordusu*" olarak nitelendirilirken

Devrimle birlikte “*kanunun ordusu*” şeklinde değiştirilmiştir (Alary, 2000: 16). 25 Pluviose an V Kanunu ve 28 Germinal an VI kanunlarıyla jandarma birliklerinin artırılması ve güçlendirilmesi yoluna gitmiştir. Bu kanunun linci maddesinde “*Milli jandarma kuvvetleri Cumhuriyet dahilinde asayişin tesisi ve kanunların uygulanmasını sağlamak için kurumsallaşmış bir güçtür. Kapsamlı bir gözetleme ve bastırma hizmetin temelini oluşturur*” denilmekte, ayrıca aynı maddede jandarma hizmetlerinin özellikle kırsal bölgelerin ve ana yolların emniyetini sağlamaya yönelik olduğu vurgulanmaktadır. Kanun metninden de açıkça anlaşılacağı üzere, Fransız İhtilali Konseyinin temel hedefi ve önceliği, vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanmasının yanında esasen kanunların uygulanmasını sağlamak ve kapsamlı bir gözetleme ve bastırma hizmetini sunmak için kurumsallaşmış bir kolluk gücünün oluşturulmasıdır.

Gerçekten Fransa’nın Devrimden sonra, ulusal ve görece olarak bağımsız tek polis kuvveti olan jandarma, son derece homojen bir dağılımla ülke topraklarına yayılmıştır. Dört ile altı kişilik küçük gruplar halinde toplanan jandarma birlikleri, ülkenin bütününe konuşlandırılmıştır. 1850 den itibaren *kanton* başına *tugay* prensibi kabul edilmiştir. Jandarma her ilçe merkezinde (*kanton*) mevcut olduğundan bütün yöre sakinlerini en iyi tanıyan ve halka en yakın kurumlardan birisi olmuştur. Gerçekten de bu dönemde jandarmanın esas işlevini günlük devriye hizmeti oluşturmuştur. Son derece titiz bir takvime göre hazırlanmış bu göreve göre, jandarmalar yolları ve en küçük köylere varana kadar dolaşmaktaydılar. Belirlenen plana göre her *comune* (küçük belediye) en az 2 kez ziyaret edilmeliydi (Houte, 2009: 173).

Jandarmanın tüm kırsalı kapsayacak şekilde ülke topraklarına yaygınlaştırılması, onu köylüler nezdinde devletin ulusal birliğinin timsali haline getirmiş, köylülerin gözünde devletin cisimleştiği ilk kurumlardan birisi yapmıştır. Böylece Fransa’da jandarma ve idare (toplumun düzenlenmesi) bir biriyle örtüşen anlamlara sahip hale gelmiştir (Forstenzer 1981: xii-xiii).

Fransa’da yaşanan bu durum modernleşme ve uluslaşma yolundaki diğer ülkelerdeki olgularla benzerlik göstermektedir. Clive Emsley’in de belirttiği gibi, bir çok Avrupalı, liberal ve reformcu, anayasa ve polis modelleri için gözlerini İngiltereye, yani sivil bir kolluk teşkilatı olan sisteme çevirmişlerse de iktidara geldiklerinde iktidarda kalmalarını garanti etmek için yeterince güvenli bulmadıkları bu sistemi terk etmişler ve

yerine merkezi devleti taşraya taşıma gücü ve rolü olan askeri statülü kolluk teşkilatını teşekkül ettirmeye çalışmışlardır (Davis, 1991:1-14).

Fransa'da olduğu gibi, tarihsel olarak daha geç bir dönemde, Osmanlı imparatorluğunda da, İktidarı taşraya doğru uzatmak, merkezi iktidarı güçlendirmek gayesi, mülki teşkilat ve iç güvenlik teşkilatlarında reform ve yeniden yapılanma çalışmalarının temel dayanaklarından birisi olmuştur. 1802 tarihinde bazı vilayet ve sancaklarda kurulan *nizam-ı cedit* ortalarını, yine 1834-1835 yıllarında vilayetlerde oluşturulan *asakir-i redif taburlarını*, 1840 lı yıllarda oluşturulan *asakir-i zaptiye* birliklerini bu çerçevede değerlendirmek mümkündür (Özbek, 2009: 14). Nitekim, devletin merkezileşmesi, yani tüm birimleriyle kurumsallaşması çabaları diğer batı ülkelerinde olduğu gibi, merkezi silahlı bir teşkilatın daimi olarak inşası ile başlatılmıştır (Alyot, 1947: 72). Zira, Osmanlı bürokratları 19. yüzyılda devleti yaşatmak amacıyla, devletin gücünü temerküz etmeyi, zayıf bağlarla bağlı olan taşrayı merkeze rapt edebilmek için, merkezin gücünü taşraya ulaştırmayı amaçlamışlardır. Çünkü o tarihlerde Osmanlı'nın merkez dışında kalan topraklarının sadece marjinal/eklektik olarak Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında görülmekteydi. 18. yüzyılın sonlarından itibaren, Avrupa'nın diğer ülkeleri için de kendi toprakları üzerindeki tam hakimiyet hayat öneme haizdir. Diğer modern askeri ve sivil kurumlar ve modern idari uygulamalarla, bir çok değişik paramiliter taşra kolluk birimleriyle kendi varlıklarını güçlendirme ve taşraya uzatmaya çalışmıştır. İşte bu ortamda Avrupa'da tecrübe edilen bu kurum, çok fazla gecikmeden Osmanlı'da önce *asakir-i zaptiye* daha sonra da *jandarma* ismiyle ortaya çıkmıştır.

Bu açıdan jandarma, modern devletin oluşturulmasında ve devlet mekanizmasının taşraya taşınmasında integral bir rol oynamıştır. Özbek'e göre, Osmanlı jandarması sadece basit bir devlet kurumu değil, ayn zamanda taşrada siyasi ve idari bir pratik olmuştur (Özbek, 2008:47-48). Bu açıdan jandarma bize modern devletin kuruluşunun anlaşılmasında yardımcı olmaktadır. Diğer sivil ve askeri kurumlar ve uygulamaları ile birlikte Osmanlı jandarması, devletin oteritesinin taşraya taşınmasında alt yapı görevi de üstlenmiştir. Nitekim, bu savı destekler biçimde, Osmanlı Tanzimatı sürecinde, devletin ilk icraatı, daha idari reforma başlamadan önce Osmanlı taşrasının tamamında askeri bir kolluk teşkilatının kurulmasını sağlamak olmuştur. Devletin diğer hizmet ve kurumlarının taşrada oluşturulması çoğu zaman, kolluk teşkilatının kurulmasını müteakip sağlanabilmiştir. Zira, taşrada kurulan hem kolluk hem de asker niteliğindeki bu kuvvet,

asayişin yanında kırsalda askere yazılma, hukuki ihtilaflara arasında hakemlik yapma, toprakların kaydedilmesi, arazinin-ormanların korunması ve gelirlerin toplanması kaydı gibi merkezi hükümetin henüz diğer kurumlar eliyle yapamadığı veya ihmal ettiği bir sürü vazifeyi de üstlenmiştir.

Bu bağlamda,1839 da ilan edilen *Tanzimat Fermanında* da merkezi devlet inşası arzusu görülmektedir. Fermanda, dört temel alanda reform sözü verilmiştir. Bunlar: insanların mal ve can güvenliğinin garanti altına alınması, mültezimler yerine merkezden atanan maaşlı muhassıllar eliyle toplanacak yeni bir vergilendirme sistemi, askere alma pratiklerinde yeni bir sistem ve bütün tebaanın yasalar önünde eşit olmasıdır (Zürcher 1995:79). Fermanda hüküm altına alınan bu taahhütlerin yaptırımını ise zorlayıcı bir kolluk gücünü gerekli kılacağı açıktır. Nitekim böylelikle Osmanlı İmparatorluğunda da dolaylı idareden doğrudan idareye geçişin ilk adımı olmuştur.

Zira, hırsızlık, kavgalar gibi devletin varlığının devamı için çok önemli görülmeyecek asayiş olayları büyük oranda, yerel halk tarafından oluşturulan bekçilik veya derbentlerle sağlanırken, merkezi düzeyde kurulan yeni devlet kolluğunun küçük asayiş olayları ile değil, Fransa'da olduğu gibi, daha çok ülkenin kamu düzenini sağlama, yolların güvenliğini tesis etme, iç isyanların bastırılması, eşkiya ile mücadele etme gibi daha büyük ve merkezi iktidarı etkileyecek büyük olaylarla meşgul olması merkezi, kolluğun asıl misyonunu da ortaya koymaktadır (Ergut, 2012; 121). O tarihte, asayiş ve güvenlik olaylarına bakışın Fransa ve Prusya gibi belli başlı Avrupa ülkelerinde de Osmanlı İmparatorluğundakine benzer olduğu söylenilebilir.

Fransa'da ve Osmanlı İmparatorluğu dahil diğer bir çok ülkede, devletin ana iskeletini oluşturan merkezi bir yapıya ihtiyaç duyulurken, neden İngiltere'de böyle bir yapıya ihtiyaç duyulmadığı da tartışma konusudur. Bunun başlıca nedeni Fransız ve İngiliz toplumundaki türdeşlik farkları olduğu iddia edilmektedir. Emsley'in belirttiği gibi, İngiltere'de çok erken tarihlerden beri belirli bir ulus yani İngilizlilik bilinci hakim iken, Fransız topraklarında buna benzer bir kimlik henüz oluşmamıştı. O tarihlerde, Fransa'da toplumun önemli bir kesimi Fransızca dahi konuşmamaktadır. Bu kapsamda, Fransız jandarması Alsace bölgesinde yaşayan *Alsaslılara*, Fransa'nın kuzeyinde Atlas Okyanusu kıyısı boyunca yaşayan *Bretonlara* ve Fransa ve İspanya arasında yaşayan *Gaskonlara* karşı sömürgeci bir rol oynamıştır. Başka bir anlatımla, Emsley İngiltere'de jandarmanın olmamasını, 19. yüzyıldaki politik ortamın İngiltere'de daha az gerilimli olmasına, ulus-

devlet olgusunun daha önceden yerleşmiş olmasına bağlamakta, karşıt olarak Fransa’da yada muadil ülkeler olan İspanya ve İtalya’da (iç sömürgeleştirme modeline dayanarak) milli duyguların geliştirilmesinde jandarmanın rolüne çok fazla ihtiyaç duyulduğunu iddia etmektedir(Emsley,1993: 72).

Diğer yandan, kendi ülkesinde, merkezi iktidarını güçlendirmek için askeri nitelikli kolluk (jandarma) bulundurmayan İngiltere’nin sömürgeleştirdiği ve kendi sistemini yerleştirdiği ülkelerde merkezileştirici Fransız sistemini kullanmaya çalışması da dikkat çekicidir. Bu kapsamda, İngiltere sömürge ülkelerinde uyguladığı bu polis modelini kendi modelinden değil, Kıta-Avrupası modelinden esinlenmiştir. Nitekim, bunun en bariz örnekleri, İngiltere yönetimindeyken İrlanda’da, Kanada’da, Güney Afrika’da ve Filistin’de oluşturulan jandarma birlikleridir (O’Brien, 2017: 292).

Bu kapsamda ifade edilebilir ki; 19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca jandarma güçleri Avrupa topraklarında genel olarak bilinen yaygın bir polis gücüdür ve bu jandarmaların ülke topraklarında konuşlanmaları genelde siyasi merkezileşmeyle bağlantılıdır. Bazı zamanlar, bu merkezileşme sakin yerel hayata otoriter bir dayatma olarak tanımlanırken, diğer başka yorumlarda ise içine kapalı bir toplumun dağıtılması ve katılımcı bir siyasi kültürün yayılmasında merkezi devlet teşkilatlarının rolüne vurgu yapmıştır.

Bu son yoruma göre, Eugen WEBER’in, *peasants in to Frenchement (Fransa’da köylüler)* görüşüne benzer şekilde, devlet kurumlarının kırsal bölgelere yavaş yavaş girmesi, kırsala dahil olması, yüzyıllardır izole bir siyasi kültürün parçası olan ve içine kapanık bir yapı arzeden toplumdaki evrensel bir vatandaşlık bilincinin doğmasına da katkı sağlamıştır (Cerezales, 2010).

Osmanlı İmparatorluğuna gelince, Davison, Lewis ve Shaw da dahil olmak üzere bir çok yabancı araştırmacı, modern devletin taşraya yayılmasında daha çok sivil idari otoritenin etkili olduğunu vurgulamışlar, bu kapsamda 1864 tarihli Vilayetler nizamnamesine ve 1856 taşra incelemelerine değinmiş (Davison, 1963; Lewis, 1968; 385-388; Shaw, 1971), buna karşılık Osmanlı Asakir-i Zaptiyesi ve devamında Osmanlı jandarmasının rolüne ve etkisine hemen hemen hiç girmemişlerdir. Bunun sebebi, Emsley’in de belirttiği gibi araştırmacıların genel olarak taşrada kolluk pratiklerine ve polis kurumlarına ilgisiz ve kayıtsız kalmalarıdır. Gerçekten de, Osmanlı İmparatorluğunda 2. Mahmut tarafından başlatılan yenileşme hareketlerine kadar,

güvenlik ve asayişin sağlanması merkezi ve sürekliliği bulunmayan yapılar tarafından, bazen ordu bazen yerelin kendi imkanlarıyla sağlanmıştır. Esasında aynı dönemde, belirli başlı Avrupa ülkelerinde de asayiş ve güvenlik hizmeti benzer şekilde gerçekleştirilmiştir. Osmanlı imparatorluğunda sürekli ve daimi kolluk teşkilatının oluşum süreci ile Avrupa’da kolluk teşkilatlarının kuruluşu hemen hemen aynı döneme rastlamaktadır. Örneğin Prusya’da 1848 yılında, 2700 kişilik olan jandarma mevcudu ile her 12.000 kişiye 1 jandarma düşmekte iken Osmanlı İmparatorluğunda 1870 li yıllarda toplam 27 milyon için 37,943 olan askeri kolluk (asakir-i zaptiye) personeli (Özbek, 2008: 51) bulunmaktadır.

Avrupa devletlerinde olduğu gibi, Osmanlı imparatorluğunda da jandarma’nın asayişini sağlamak yanında daha baskın olan görevi devletin ülkenin genelinde hakmiyetini sağlamak, bir anlamda devletin gücünün ve kudretinin kırsalda da hissettirilmesidir. Nitekim, Ömer Fevzi Bey’in 1909 yılında kaleme aldığı *Jandarma Hizmetine Rehber* isimli eserinde “*Jandarmanın Tesisindeki Umumi Esaslar*” başlıklı birinci bölümde jandarma sınıfı nasıl bir heyettir sorusuna “*herkesi emniyet içinde bulundurmak ve asayiş-i umumiyyeyi muhafaza etmek ve devletin kanun ve nizamlarını icra ettirmek için tesis olunmuş askerden bir heyettir*” şeklinde cevaplamaktadır (Tınç ve Çam, 2018:31).

Tüm bu tartışmaların sonucu olarak, devlet iktidarının merkezileşmesi, feodal dönemdeki yerelle sağlanan güvenlik anlayışının ortadan kalkması, bir anlamda toplumun silahsızlandırılmasını da beraberinde getirmiştir (Pierson, 2000: 29). Toplumun silahsız hale getirilmesi, silahlanmanın bir suç olarak görülmesi, silah üretiminin kontrol altına alınması, özel askeri yapıların hukuk dışı kabul edilmesi gibi uygulamalar devletin şiddet üzerinde tekelleşerek önemli bir boyutta zor kullanma araçlarına sahip olmasına sebep olmuştur (Tilly, 2001: 126). Aslında bu durum zaman içerisinde ulus devletin de tanımı olmuş, tek meşru güç kullanma tekeli içte ve dışta elinde bulunduran ve güç kullanımının kapasite ve hakkının her iki anlamda tek kaynağı olan devlet olarak tarif edilmesine vesile olmuştur (Buzan vd, 1997: 52)

Modern dönemde devletler feodal dönemde görüldüğü gibi kontrolü sadece şiddete başvurarak elde etmemiş, rızayı oluşturmaya da çabalamışlardır (Coşkun, 2009: 155). Ancak zorlayıcı güç devletin hiçbir dönem vazgeçemeyeceği bir unsur olarak konumunu korumuştur. Nitekim devlet eyleminin karakteristik biçimi, Antonio Gramsci’nin (2014: 355) belirttiği gibi, “*zorlamayla desteklenen rızadır*” ve devlet gerçek

bir kontrolü ancak “zorlamayla güçlendirilmiş rıza” ile gerçekleştirebilmektedir. Ancak bu rızada da, devletin şiddet üzerindeki hâkimiyeti yadsınamaz. Devlet ve güvenlik ilişkisine benzer bir bakış açısıyla yaklaşan Max Weber’in modern devleti tanımlaması, bu konu üzerinde daha açıklayıcı bir bakış açısı sunmaktadır. Weber, modern devleti tanımlayan ana hususların şiddet tekeli elde bulundurmaktır, bunu bir toprak parçası üzerinde meşru hale getirmek ve düzene sokulmuş bir idari yapı ile işletilebilir olarak belirtmekte ve bunu ulus devletin ayırıcı özelliği olarak göstermektedir. Bu bağlamda Weber devleti üç temel ögeye ayırmaktadır; düzenli bir yönetim örgütlenmesi, bu yönetimin toplumda şiddet ve güç kullanma tekeli ellerinde bulundurması ve söz konusu şiddet ve güç kullanma tekelinin belirli bir coğrafya üzerinde geçerli kılınmasıdır (Weber, 1995: 96).

2.5.2. Ülke Topraklarının Tamamında Siyasi Olarak Hakimiyetin Sağlanması

Tarihsel süreçte modern devletin güçlendirilmesi, merkezi iktidarın tüm ülkede hakim kılınması; ülke topraklarının da yeniden iç fethinin, bir başka ifadeyle ülke topraklarının tamamında siyasi olarak varolabilmenin bir sonucudur veya merkezi bir devlet kurulabilmesi için devlet egemenliğinin aracısız doğrudan ülke topraklarının tamamına yayılmış olmasına bağlıdır. Bu anlamda, merkezi devlet oluşturma çabası ile ülke topraklarının iç fethi birbiri ile iç içe geçmiş, biri diğerinin sebebi diğeri sonucu olan iki benzer faaliyet olmuştur.

Nitekim daha Fransız İhtilalinden önce, Fransa’da askeri bir kolluk olan ve Fransız jandarmasının öncülü mareşose (*marechaussee*)’nin ülke topraklarının tamamında örgütlenmesine çalışıldığı görülmektedir. Fransız jandarma teşkilatı da, kuruluşunun akabinde, Fransa’da dört ve altı kişilik küçük gruplar halinde ülkenin bütününe dağıtılmıştır. Yine 1850 tarihinden itibaren kanton (ilçe) başına bir tugay (*compagnie*) prensibi kabul edilmiş ve her kanton merkezinde bir jandarma birliği kurulmuştur. Bu nedenle, hem ilçe merkezlerinde kurulu bulunmaları hem de kırsalda, özellikle tüm bölgeyi kapsayacak şekilde devriye görevi de dahil güvenlik ve asayiş faaliyet göstermeleri nedeniyle, bütün yöre sakinlerinin iyi tanıdığı en yakın kurumlardan birisi olmuştur (Houte, 2009:172)

Osmanlı’da da benzer bir uygulama görülmektedir. jandarma’nın tensiki (ıslahı) sırasında (1904-1914 yılları arasında), Fransız jandarma subaylarının da tavsiyesiyle Makedonya’da jandarma karakollarının kuruluşunda bir karakol ile diğer karakol

arasındaki mesafenin o gün karakoldan muhabere için çıkan bir devriyenin akşama kadar kendi karakoluna dönmesini mümkün kılacak şekilde birbirinden uzaklık mesafesi ayarlanmıştır (Sarro, 2002: 32 ve Alyot, 1947:92).

Diğer yandan, iç fetih de, dış fetihlerde olduğu gibi, zor ve fiziki şiddet kullanılmasını, gerektiğinde savaşılmamasını mecburi kılan bir mücadeledir. İç fethin dış fetihden en önemli farkı, gücün ve zorun sürekliliğinin sağlanması, fethedilen yerdeki bireyler nezdinde asgari meşruiyetin sağlanmasıdır. Devletin iç egemenliğinin sağlanmasından sonra, devletin diğer egemenlik araçları, vergi toplama, adalet dağıtma ve eğitim hizmetleri gelmektedir. Ancak bütün bunlar iç egemenliği sağlayan zorlayıcı gücün tesisinden sonra merkezden çevreye yayılan egemenlik unsurları olmaktadır (Ergut, 2012: 84).

Devletin kırsal alanda varlığının gösterilmesi de, o alanın siyasi olarak egemenlik altında tutulduğunun bir göstergesidir. Nitekim, merkezi devletin yapı ve kararlarından uzak kırsal alan sakinlerinin gözünde jandarma devletin somut olarak görüldüğü ilk kurumlardan birisi olduğu (Houte, 2012; 172) için ülke topraklarında siyasi olarak devletin varlığının nişanesi de yine jandarma olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun devamında Cumhuriyet Döneminde de jandarma, devletin ve Cumhuriyetin kırsaldaki temsilcisi olmuştur.

Cormenin'in de dediği gibi, Fransa'da **(1847) Köylülerin gözünde jandarma, yürüyen bir mahkemedir (...). Jandarma yaşayan hukuku temsil eder, Adaletin gözü, kulağı ve elidir. Jandarma, otorite, güç, hız, tutanak, at, kılıç ve tüfek demektir** (1847:22)²⁵

Türkiye'de ise jandarma *“en ziyade vazife sahası kırları, köyleri ve kasabaları ihtiva eder. ... Bu sebeple köylü üzerinde devlet mevhumu, jandarmanın varlığı, onun ehliyeti, kanuni bilgisi ve vazife ifasındaki liyakat ve kifayetiyle ölçülür. **Halk ; devlet deyince jandarmayı, jandarma deyince devleti tanır*** (Gelendost, 1961: 15).

Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının rolü ve toplum içerisindeki algısal benzerlikleri yukarıdaki bu ifadelerde kendisini göstermektedir. Aradaki tek fark, birinin 1847 de diğerinin ise 1961 de ifade edilmiş olmasıdır.

---

²⁵Fransızcası şu şekildedir: Aux yeux des campagnards, la gendarmerie est un tribunal qui marche [...]. Elle représente le droit vivant. Elle est l'œil, l'oreille et la main de la justice. [Le gendarme] a pour lui l'autorité, la force, la vitesse, le procès-verbal, le cheval, les menottes, le sabre et le fusil.

Bu bağlamda vurgulanması gereken bir diğer husus da, bu faaliyet için ayrılacak personel ve maddi gücün büyüklüğü ve sürekliliğidir. Zira, ülke topraklarının yeniden fethi, toprakların tamamına hakim olma işlevi ve merkezi idarenin taşrada kesintisiz tahkim edilmesi, daha fazla personel ve büyük bir maddi gücü gerektirmektedir. Nitekim, Fransız ihtilali ile birlikte jandarmanın ülke topraklarının tamamına hakim olma şeklinde yeni misyonu ile birlikte Fransa’da jandarma sayısının da arttığı görülmektedir. Daha önce 12.000 olan jandarma sayısı, 1789 İhtilalinden bir müddet sonra başlayan İmparatorluk döneminde (1804) 30.000 e çıkmıştır. Bu artışın temel nedeni, ülke topraklarının kontrolü ile ülke topraklarının idari taksimatına karşı direnişi kırmak amaçlıdır. Gildab Lepetit’e göre, İspanya’da da yeni düzenin yeniden kurulması için verilen mücadelenin kalbinde jandarma (*guardia civil*) yer almaktadır. Henüz İspanya, Fransa’ya hukuki olarak bağlanmadan ve özellikle katalan bölgesinde mülki taksimat yapılmadan önce yaklaşık 4.000 civarında jandarma İspanya’ya gönderilmiş ve burada jandarma teşkilatı fiilen kurulmuştur (Bonnart, 2004:182).

Osmanlı imparatorluğunda da, aynı ihtiyaç doğrultusunda devletin merkezileşme isteği lie paralel bir şekilde jandarma sayısı hızla artmıştır. 1888 yılında Jandarma Dairesine bağlı olarak 33 jandarma alayı ve 6 müstakil jandarma taburu bulunuyordu. Bu alay ve taburlarda toplam 386 piyade jandarma bölüğü ve 258 süvari jandarma birliği mevcuttu. Jandarma Dairesine bağlı birliklerde, 2.194 subay ile, 40.733 erbaş ve er olmak üzere toplam 42.927 personel istihdam ediliyordu. Bu tabloya bakıldığında, Osmanlı imparatorluğunda özellikle Anadolu ve Rumeli’de süratle jandarmanın nasıl yapılandığı ve yayıldığı görülmektedir. 1918 tarihli *Jandarma Komutanlığının Tertibat ve Sureti İnkısamı* hakkındaki nizamnameye göre, jandarma kuvveti memleket dahilinde karakol halinde bölümlenmiştir. Karakol yerleri, bu bölgelerin en ehemmiyetli mevkiinde ve eğer ehemmiyette müsavat mevcutsa tercihen vazife merkezi olan bucakta tesis edilmiştir. Çöl ve aşiretlerin bulunduğu mahallerde ve gerekli olan yerlerde ayrıca seyyar jandarma takımı, bölük ve taburları teşkil olunmuştur. Seyyar jandarma bölükleri, buldukları bölgenin komutanlarına ve seyyar jandarma taburları dahil buldukları il veya müstakil livanın alay komutanına bağlanmıştır (Alyot, 1947: 317).

Ülke topraklarının yeniden siyasi anlamda fethi bağlamında, Almanya’da (Prusya), jandarma teşkilatının önemini görmüştür. Ancak, Fransa’da görülen uygulamanın aksine, Prusya’da daha çok ticaret alanları ve geçiş bölgelerinde bilgi

toplama ve kamuoyunun düşüncesini gözlemlene şeklinde, jandarma gücü daha esnek olarak kullanılmıştır (Boudon, 2013: 224).

Osmanlı İmparatorluğu açısından, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı bürokratları devletin kurtuluşunu onun tüm mülki alan hakimiyetinde ve merkezileşmesinde gördükleri için, devletin gücünün taşraya uzanmasını arzulamışlardır. Çünkü o tarihlerde Osmanlı'nın merkez dışında kalan toprakları sadece marjinal olarak Osmanlı İmparatorluğu içinde gözükmemektedir. 19. yüzyıl sonlarından itibaren, Avrupa'da olduğu gibi, ülkelerin kendi toprakları üzerindeki hakimiyeti hayati bir öneme haiz olmuştur. Ülkelere merkez dışında oluşturdukları askeri ve idari kurumlar vasıtasıyla bu hakimiyeti sağlamaya çalışmışlardır. İşte bu ortamda, biraz gecikmeli olarak Osmanlı'da da merkezi ve askeri statülü kolluğun önemi ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Osmanlı jandarması modern devletin oluşturulmasında, ülke topraklarına yeniden hakim olmada ve devlet mekanizmasının taşraya taşınmasında integral bir rol oynamıştır (Özbek, 2008: 47).

Ülke topraklarının siyasi ve mülki olarak kontrol altına alınması, Fransa açısından Afrika ve Latin Amerikadaki sömürgelerinin yönetiminde daha da hayati önem arz etmiştir (Boudon, 2013). Cezayirde Sömürge'nin başladığı 1830 tarihinde görevlendirilen jandarmanın mevcudu 120 kişi iken, 1887 tarihinde bu sayı 1.250 ye çıkarılmıştır. Yine görevleri, ilk başta, ordu içinde askeri polislik görevi (*prévôté*, askerlerin adli ve idari soruşturmaları, konvoylara eskortluk yapma, halkla ilişki kurulması) iken, zamanla başkent Alger şehrinin ve toplumunun güvenliğinin sağlanmasında, bölge topraklarına eşit şekilde yayılarak alan hakimiyetinin sağlanmasında (*le maillage du territoire*) ve tutukluların transferinde kullanılmaya başlanılmış, esas olarak askeri görevleri, sömürge konsepti içerisinde adli ve idari polislik ile alan hakimiyetinin sağlanmasına dönüşmüştür (Blanchard, 2011: 352).

2.5.3. Devrimin Devamının Sağlanması Ve Müesses Nizamın Korunması (1789 Fransa-1923 Türkiye)

Ülke topraklarının tamamını kapsayacak ve tüm nüfusu kontrol edecek şekilde konuşlanmış bir merkezi ve silahlı kolluk teşkilatı, merkezin altyapısal iktidarını taşraya taşımak, ülke topraklarının tamamında devletin varlığını hissettirmek yanında, onun ideolojik duruşunun da taşradaki temsilcisi olmuştur. Bu nedenle Fransız ihtilalinde, hemen hemen tüm eski kurumlar lağvedilirken eski rejimin kolluk teşkilatı, mareşose (*marechaussee*) sadece ismi değiştirilmek suretiyle yeniden sahneye sürülmüş, adeta eski

kumaştan yeni bir elbise dikilmiştir. 17 Şubat 1791 tarihinde Genarmerie Nationale (Ulusal Jandarma) ismini alan teşkilat, önceden “kralın ordusu” olarak nitelendirilirken Devrimle birlikte artık “kanunun ordusu” şeklinde değiştirilmiştir (Alary, 2000: 16; Gresle, 2003:786). 1798 tarihli Jandarma Kanununun (28 Germinal an VI kanunu) 1 inci maddesinde, “*Milli Jandarma kuvvetleri Cumhuriyet dahilinde asayişin tesisi ve kanunların uygulanmasını sağlamak için kurumsallaşmış bir güçtür. Kapsamlı bir gözetleme ve bastırma hizmetin temelini oluşturur*” denilerek jandarmanın önemli misyonlarından birisinin de, vatandaşların can ve mal emniyeti yanında, belki daha da önemli olarak, kanunların uygulanmasını sağlamak ve kapsamlı bir gözetleme ve bastırma hizmetini sunmak olarak belirlenmektedir. Kanunların uygulanmasındaki amaç, devlet aygıtının tüm faaliyetlerinin gereği gibi çalışmasına engel olacak veya mani olacak taşradaki vaki itirazların giderilmesi, pasifize edilmesidir.

Gerçekten de, jandarma, Fransız tarihi boyunca istisnasız tüm yönetimlere hizmet etmiştir. Fransa’da hem 1. İmparatorluk döneminde, hem Restorasyon (Tanzimat) döneminde, hem Temmuz Monarşisinde, İkinci Cumhuriyette, İkinci İmparatorlukta, Alman işgali sırasında Almanlar ile anlaşılan Vhishy hükümeti döneminde, kısaca tüm yönetimlerde itirazsız merkezi iktidarın emirlerine itaat etmiştir. Örneğin, laikleştirme politikalarının uygulanması ile karşı karşıya kalan jandarma, kilise karşıtı politikalara karşı istifa dalgasına kalkmış *yüksek hakim ve yargıçların aksine* fazla ses çıkarmadan verilen emirleri uygulamışlardır (Houte, 2009: 178).

Osmanlı İmparatorluğunda, 2. Abdülhamid döneminde, ittihat terakki yönetiminde, 1. Dünya Savaşı sürecinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında da Türk jandarmasına benzer bir misyonun yüklendiği söylenilebilir. Örneğin, 22 Ocak 1918 tarihli kararname ile seyyar jandarma komutanlığı memleketin herhangi bir yerinde çıkacak fesat ve isyanların bastırılmasında ve büyük derecede eşkıyalık ile memleketin inzibat ve rahatını bozacak olağanüstü hallerin ortadan kaldırılmasında kullanılmak üzere yalnız piyade ve diğer sınıflarla seyyar jandarma alayları şeklinde kurulmuş, asıl vazifesi, yurttan nizam, intizam, emniyet ve asayişin korumak, kanun ve nizamlar hükümlerinin icrasını temin etmekle görevi olmuştur (Alyot, 1947 : 331, 357).

19. yüzyılın reformist Osmanlı Paşaları yeni düzenin, yani tanzimatın vilayetlerde uygulanmasından, söz konusu vilayetlerde öncelikle bir *asakir-i zaptiye* birliğinin oluşturulmasından geçtiğini anlamışlardır. 1864 tarihli Vilayetler Nizamnamesinde de

buna yönelik düzenlemeler yer almaktadır. 1846 yılında kurulan Asakir-i zaptiye'yi diğer modern idari kurum ve pratikler izlemiştir. Osmanlı merkez bürokrasisinin hukuk devleti normu ve kurumlarını taşrada tesis etmeleri yerel iktidarla ilişkilerin zaptiye ve jandarma gücüyle kurulması ve yerel güçlerin yeni düzene biat etmeye zorlamaları anlamına gelmiştir (Özbek, 2009: 14).

Emsley'e göre jandarma, Fransa'da ve Prusya'da modern devletin temsil ettiği yeni hukuk normlarının taşraya uzanmasının en önemli araçlarından birisi olmuştur. Keza jandarma taşrada devletin gözü kulağı, onun idare ve hukuk anlayışının cisimleşmiş halidir (Emsley, 1993: 75) . 1789 ihtilalinden sonra, Fransız Devrimi konseyi tarafından, 14. yüzyılda askeri birliklerin geri hattını kontrol altına etmek ve askerlerin taşkınlıkları bastırmak üzere bazı suçlarda yargılama dahil adli kolluk yetkisi ile ihdas edilen zabıta (*Maréchaussée*) eski rejimin bir uzantısı ve kalıntısı olmasına rağmen kaldırılmamış, daha da tahkim edilerek, ulusal jandarma (*la gendarmerie nationale*) ismiyle ve ulusal egemenlik ilkesine uygun bir meşruiyet kazanmıştır. Taşraya devrimin ve yeni rejimin tanıtılması görevi Devrim Konseyi tarafından asayiş zabıtasının (*maréchassées*) halefi jandarmaya (*la gendarmerie nationale*) kanunların icrasını sağlama görevi adı altında verilmiştir. Bu amaca uygun olarak, 20 Ağustos 1791 tarihinde bir kararname ile Fransız Jandarmasının üniforma düğmelerinde ve ilk sancaklarında ön yüzde *kanuna kuvvet* ve arka yüzünde *disiplin ve kanuna itaat* sloganları²⁶ yer almıştır (Luc, 2002: 37). Jandarma *kanuna kuvvet* ve *kanuna disiplin ve itaat* aynı anda hem kendilerine tevdi edilen bu görevi hem de bu görevi yerine getirme usulünü hatırlatmaktadır (Luc, 2009: 27)

Osmanlı İmparatorluğunda da, Tanzimatın idari prensipler ve yenilikleri, devletin çok arzu etmesine rağmen Osmanlı vilayetlerinin tamamına jandarmanın (asakir-i zaptiye) teşmili yüzyılın sonuna kadar tamamlanamamış, bu anlamda, Osmanlı jandarmasının Michael Mann'ın “devletin altyapısal gücü” kavramının hak ettiği saflığa ulaşması pek mümkün olamamıştır (Özbek, 2010: 16).

Cunhuriyet döneminde de jandarma Cumhuriyet ilke ve ideallerinin taşraya taşınması ve yeni rejimin korunmasında önemli görevler üstlenmiştir. Örneğin, 1937 yılında ilk Jandarma Subay Okulunun mezuniyet töreninde Jandarma Genel Komutanı Korgeneral Naci TINAZ'ın yaptığı konuşmada (JGK, 2002: 289- 293);

---

²⁶ “Force a la loi sur l’avers et disciplin et obeissance ala loi sur le revers.

« Arkadaşlar...sizler aynı zamanda bütün Cumhuriyet idaremizin de birer nazımısınız. Teftişlerde gördüm ; orman, nüfus, maarif, Nafia (bayındırlık), hülasa bütün devlet mekanizmasının en vidalarını teşkil eden jandarmadır ... Arkadaşlar, siz aziz yurdumuzun en ücra köşelerinde inkılabımızın ışığı olacaksınız. Devletimizin teşkilatı tamamlanmıştır. Mekteplerimiz henüz کافی derecede değildir...Bu kesif halk tabakası için siz Cumhuriyetin en feyizli, en nurlu bir meşalesi olacaksınız demektir ve bu meşale ne kadar parlak olursa, yani, siz ne kadar değerli, ne kadar kudretli ve faziletkar olursanız Cumhuriyet Rejimimizin, ulusumuz için hayat ve saadet veren seyri, o kadar emin ve arızasız devam etmiş olacaktır ... arkadaşlar....yalnız İstanbul, yalnız İzmir veya Ankara vatan değildir. Yurtseverlik eczayı Vatanın her yerini aynı duygu ile sevmek ve benimsemektir. ..size son sözüm, sizler Cumhuriyetin ilk yadigarları, ilk mahsülüsünüz. Sizden çok işler bekliyoruz. Muvaffak olacaksınız »

şeklindeki ifadeleri Cumhuriyet jandarmasının kuruluş görev ve misyonunu açıkça ortaya koymaktadır.

2.5.4. İç Ayaklanma ve Tehditlerin Bertaraf Edilmesi

Ülke topraklarına eşit şekilde dağılmış, ana yolları ve kavşakları kontrol eden, personelinin tamamı veya bir kısmı subay ve askerlerden oluşan jandarma teşkilatları, özellikle iç karışıklık ve savaş dönemlerinde eşkıya ve çetelerle mücadelede de önemli ve etkin rol oynamışlardır.

Fransa'da, 1798 tarihli kuruluş yasasından beri jandarmanın "kamu güvenliğini sağlamak, düzenin korunmasını ve yasaların uygulanmasını garanti altına almak için kurulduğu, sürekli ve önleyici bir gözetim hizmeti" olduğu hemen hemen tüm resmi referanslarda kullanılmaktadır. Fransız İhtilalinden sonra, Kanun ordusu olarak Devrim iktidarını Fransız topraklarının tamamına yayan jandarma, Fransa 3. Cumhuriyet döneminde de bu kez isyancılara karşı aktif mücadele etmiştir. Lignereux'nün de ortaya koyduğu gibi (2008: 25) gerçekten de 19. yüzyılın ilk yıllarında jandarma düzenli olarak isyancılarla karşı karşıya gelmiştir. 1851 yılından itibaren kırsal bölgelerde yoğunlaşan jandarma, kırsal bölgelerdeki bir çok isyanı bastırmıştır. Bu husus da göstermiştir ki, jandarmanın önemli bir misyonunun da isyanların bastırılması, yeni rejimin ve merkezi yönetimin kırsal kesimlere kabul ettirilmesi olduğudur. Fransa'da isyan daha çok kırsal

bölgelerde gelişmiş, bu anlamda devlet karşıtlığı da daha çok jandarmanın reddi üzerinden kurgulanmıştır.

Jandarma, Fransa'da başkaldırmaya karşı birbirini takip eden üç araç kullanılmıştır: Mobil askeri birlikler, jandarmalar ve milli muhafızlar. Jandarmanın meşruiyeti, özellikle İtalya Piemon da görüldüğü gibi, yerel asiller (elitler) taafından da kabul edilmiştir. Zira jandarma sosyal düzenin yeniden inşası sürecinde, yerel elitlere yeteri oranda güvence ve garanti sunmuştur (Boudon, 2013).

Osmanlı imparatorluğunda ise, 16. yüzyılın sonundan itibaren kamu düzenini en sık tehdit eden unsur eşkıyalık olmuştur. Osmanlı imparatorluğu bu sorunu yerel inisiyatiflerle çözmeye, yani eşkiyanın teslim edilmemesi halinde mahalli ileri gelenlerin maddi bir bedel ödemesi veya eşkiyanın teslim edilmesi gibi yöntemlerle çözmeye çalışılmış ise de kolluk gücünün tam olarak kalıcı ve bürokratik olarak örgütlenememesi nedeniyle eşkıya ile mücadelede kalıcı bir başarı sağlanamamış, ordu veya başıbozuklarla salt bastırma şeklinde bir yöntem uygulanmıştır (Ergut, 2012:86).

Yine de, Osmanlı İmparatorluğu, jandarma kuvvetinin bir kısmından seyyar jandarma taburları oluşturarak eşkıyalıkla mücadele etmek istemiştir. Jandarma seyyar taburunun olmadığı yerlerde, nizamiye birliklerinden ayrılmış müfrezelere görev tevdi edilmiştir. Bu kapsamda Takip Müfrezesine sivillerin bile katılmasına müsaade edilmiştir. Özellikle 1905 yılında Rumeli bölgesinde çetelerin ve eşkıyaların takip ve tenkili için merkezleri Selanik, Manastır, Üsküp, Yanya ve İşkodra vilayetleri olmak üzere 5 Seyyar jandarma taburunun oluşturulması dikkat çekicidir. 1000'er kişilik seyyar jandarma taburları ,buldukları vilayet jandarma alayına bağlıdır. Bölük ve takımların merkez ve mıntıkları Alay Komutanlarının tensip ve valilerin emirleriyle tabur komutanları tarafından tayin ve icabında tebdil olunur. Seyyar jandarmanın temel görevi, bağlı oldukları bölgelerin asayişinden sorumlu olduklarından eşkıyaların ve çetelerin buldukları ve dolaştıkları yerleri, kuvvetlerinin miktarı, tertibatı ve silah ve cephanelerini sakladıkları mahaller hakkında kesin ve etraflı malumat edinmektir (Alyot, 1947: 276-277).

Avrupa'nın diğer ülkelerinde de jandarmanın iç isyanların bastırılmasında önemli rol oynadığı görülmektedir. Örneğin, geleneksel feodal yapının korunduğu Macaristan ve çevre ülkelerde, 20. yüzyılın başlarında yapılan geniş kapsamlı tarım reformlarına karşı olaysız ve sakin bir toplum yapısının korunmasının güçlü bir idari yapıya ve özellikle etkili

bir jandarma teşkilatının varlığına bağlı olduğu, bunun köylülerin isyanını imkansız kıldığı, engellediği ileri sürülmektedir (Jászi, 1938:714-718).

2.5.5. Cephe Ardının Korunması, Asker Temini ve Savaştan Kaçanların Önlenmesi

Jandarma teşkilatlarının önemli görevlerinden birisi de toplumun savaşa hazır tutulması, bu bağlamda askerlik çağına gelenlerin askere sevkleri ile savaştan veya askerlik görevinden kaçanların engellenmesi olmuştur. Bu bağlamda, kolluğun kurulmasını açıklayacak temel değişkenlerden birinin savaşın kendisi değil ama savaş için gerekli kaynakların seferber ediliş süreci ve toplumun buna gösterdiği direniş olduğu söylenebilir (Ergut, 2012:36). Devletin seferberlik taleplerine karşı oluşan toplumsal direniş, modern kolluk tarafından bastırılmak zorundadır.

Savaşta kolluğun temel işi, iç düzenin sağlanmasında birincil savunma hattını oluşturmaktır. İç düşman ve dış düşmandan kaynaklanan tehditlerin kapsamı yerel ve ulusal sınırların ötesine ulaştıkça, merkezi denetimin artmasını savunanlar dünyanın her yerinde güç kazanmıştır (Davis, 1991:ix).

Osmanlı jandarması da, gerek Balkan Savaşlarında gerekse 1. Dünya Savaşı sırasında hem kendisi bizzat asker olarak hem de orduya asker temin etme, asker kaçaklarının önlenmesi hususunda önemli rol ve vazifeler üstlenmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı jandarmasının Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı sırasında özellikle ordudan firarın önlenmesinde veya firar edenlerin yakalanmasında çok da başarılı olmadığı, bu yüzden Osmanlı askeri ve mülki otoritelerinin, firar sorunuyla uğraşmakta ciddi biçimde zorlandığı kaydedilmektedir. Bunun temel nedeni, sorunla birinci dereceden muhatap güvenlik aygıtı olan jandarma teşkilatının savaşın daha ilk zamanlarından itibaren genel olarak yetersiz kalması ya da cephe hatlarıyla cephe gerisi arasında koordineli çalışan ve devriye gezen etkin bir jandarma teşkilatı olmamasıdır. Başka bir deyişle, Osmanlı devletinin, iç güvenlik bağlamında altyapısal iktidarının ciddi zaafı içerdiği söylenebilir. O tarihte jandarma teşkilatı bulunan Almanya ve Fransa gibi ülkelerle kıyaslandığında, firar teşebbüsünün önlenmesinde yeterli başarı gösterilememesi, bu nedenle Osmanlı İmparatorluğunda firar sayısının batı ülkelerine göre daha fazla olması bu hususla, yani jandarma teşkilatının cephe gerisindeki yetersizliği ile açıklanmaktadır. Bu nedenle, Osmanlı Devleti cephe gerisinde kümelenen ve silahlı çeteler şeklinde iç asayişe ve devlet otoritesine ciddi zarar veren firarilerle baş etmekte önemli bir bocalama yaşamıştır. Dolayısıyla, bir yandan firarla mücadele savaş boyunca sürmeye devam ederken, jandarma teşkilatının bu

sorunlarla baş edebilmek için kendini yeniden inşa etmeye çalıştığını görmekteyiz (Beşikçi 2016: 5-41).

Eylül 1913 tarihli bir belgeye göre İstanbul bölgesinden firar eden on iki askerin, asker elbiseleri ve silahlarıyla Tokat'a kadar yakalanmadan gidebilmiş olması, bu durumu örnekleyen ilginç hadiselerden biridir. Firariler yakalandıktan ve durum anlaşıldıktan sonra Dahiliye Nezareti'nin Ankara vilayetinden firarilerin takip ve yakalanması konusunda daha dikkatli ve faal olmasını istemesine karşılık, vilayetin paytahta verdiği cevapta eldeki jandarma personelinin yetersiz olmasından yakınılmış ve firarilere karşı etkin bir faaliyetin ancak güçlendirilmiş jandarma birlikleriyle olabileceği belirtilmiştir²⁷.

2.5.6. Dış Egemenliğin Korunması

Ülkedeki, asayiş ve güvenlik durumu ülkelerin salt iç güvenlik meselesi olarak görülmesine karşın, bazen uluslar arası konjontüre göre iç güvenlik, dış güvenliği hatta egemenliği ile de ilişkili hale gelebilmektedir. Zira iç güvenlik konusu, diğer ülkeler veya bölgesel veya uluslararası organizasyonlar tarafından bazen haklı ve bazen haksız bir şekilde baskı aracı olarak da kullanılmaktadır.

1648 Westfalya (Westphalia) Antlaşması, siyasal bir birimin devlet olarak tanımlanabilmesi için egemenliği şart koşturmuştur. Bu antlaşmadan sonra devletler, egemenliğini kanıtlamak için toprakları ve tebası üzerinde belirli bir kapasiteye sahip olduğunu ve toplumsal düzenini sağlayabildiğini göstermek zorunda kalmışlardır. İç düzenini sağlayamayan, kendi iç düzenini ve asayişini başka devletin veya bir gücün veya bölgesel veya uluslararası organizasyonun gücüyle sağlayan bir devletin egemenliğinden bahsedebilmek imkânsızdır (Poggi, 1978:46-47). Zira, iç düzenin sağlanması, sadece ülkenin meşruiyetini değil aynı zamanda o devletin var oluşunu da belirleyen bir ölçüttür. Pogginin de belirttiği gibi, devlet egemenliğinde kolluğun bu bağlamda oynadığı yaşamsal rol, daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin, bir devletin etkin bir iç güvenlik sağlayamadığı ve diğer devletlerin kende bölgesinde asayiş sağlaması girişimine engel olamadığı bir bölge üzerinde egemenlik iddia edebilmesi mümkün değildir (Poggi 1978: 90). Yine devletler sistemi içinde hareket eden her devlet, egemenlik statüsünde hak kazanabilmek için diğer devletleri kendisinin bu kapasitesine inandırmak zorundadır. İç güvenliğini sağlayamayan devletin bu sistem içinde egemen statüsünde kabul edilmesi imkansızdır (Ergut, 2012: 35 ve 116).

²⁷ Bkz. BOA, Dahiliye Nezareti İdari Kısım Belgeleri (DH.İD.), 180/16, 5 Şevval 1331/7 Eylül 1913.

İç güvenlik konusunun bir egemenlik veya dış güvenliğe dönüşmesi Osmanlı İmparatorluğu örneğinde de bariz bir şekilde görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğunda özellikle Batı Trakya Bölgesinde ve Doğu Anadolu Bölgesinde bazı illerde yaşayan Hristiyan Ortadoks tebaya karşı asayişsizlik olayları özellikle Çarlık Rusyası tarafından eleştirilmiş, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde daimi bir baskı unsuru olarak tutulmaya çalışılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ise bu durumu geçiştirici tedbirlerle gidermeye çalışmıştır. Örneğin, bir vilayette asayişin bozulması halinde ve yabancı devletlerin müdahalesi gerektiğinde “Zaptiye” adı hemen “jandarma” ya çevrilmiş ve asayişsizlik bu şekilde kağıt üzerinde düzeltilmeye çalışılmıştır (Alyot, 1947:134-135). 1846 yılındaki *zaptiye müşürriyetinin* kuruluş gerekçesinde **Kaide-i düveliyeye** den söz edilmesi de diğer reformların çoğunda olduğu gibi kolluk sisteminin de batının deneyimi model alınarak yeniden örgütlendirildiğinin bir göstergesidir (Ergut, 2012: 117). Bu çabanın arka planında ise devletin dış egemenliğinin korunması yatmaktadır.

Tanzimat reformlarının İngiltere ile imzalanan 1838 tarihli ticaret anlaşmasından hemen sonra gündeme gelmiş olması, Osmanlı yeniden yapılanmasında (*tanzimat*) dış dinamiğin ne kadar etkili olduğunu gösteren bir vakadır. 1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayun maddeleri içine, Girit adasındaki Hristiyanların da eşit haklara sahip olduğu, Osmanlı vatandaşı oldukları maddesi eklenmesine rağmen, Giritteki Hristiyan Osmanlı Tebasının devletin adadaki varlığını tehlikeye sokacak eylem ve davranışları üzerine Osmanlı İmparatorluğu Girit’e 21 Ocak 1868 tarihli ferman ile özel bir statü vermiş, adaya mülki ve idari bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Örneğin fermanla Girit’te görev yapacak Zaptiye Alay Komutanının İstanbul’dan gönderilmesine karar verilirken, diğer subayların Müslüman ve Hristiyan yerli halktan seçilmesi, bunların yetersizliği görülmedikçe başka vilayetlerden subay atanmaması gibi kararlar alınmıştır. Devam eden yıllarda, Haziran 1887 tarihinde Girit Vilayeti Asakiri Zaptiye Nizamnamesi ile Girit’in asayiş işlemleri yeniden tanzim edilmiştir (Ergut, 2012: 181).

Yine, Kırım Savaşında Rusya’ya karşı Osmanlı’ya yardım eden Avrupa güçlerinin yardımlarının karşılığı olarak 1856 da ilan edilen *Islahat Fermanı* ile Osmanlı İmparatorluğu işkencenin kaldırılması, yasa ve yönetmeliklere uymayan hükümet görevlilerinin cezalandırılması ve vilayetlerdeki bütün güvenlik kuvvetlerinin bir düzen dahilinde oluşturulması vaatlerinde bulunulmuştur (Ergut, 2012:112). Bu şekilde, yeni oluşan uluslararası düzenin, Osmanlı İmparatorluğunu kendi işlerini düzenlemesi yolunda

zorladığı, açıkça içişlerine karıştığı görülmektedir. Islahat fermanına uygun olarak 1869 da Asakir-i zaptiye nizamnamesi hazırlanarak dış talepler bir ölçüde karşılanmaya çalışılmıştır (Ergut, 2012:113).

Yine 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi sonrasında, 1879 Temmuz ayında yapılan Berlin Kongresinde de ele alınan konuların başında Osmanlı İmparatorluğunun bazı bölgelerindeki iç güvenlik veya asayişin yeterince sağlanamadığı konusu olmuştur. Berlin Anlaşması hükümlerinde, Osmanlı İmparatorluğuna, Şarki Rumeli vilayetinde yaşayanların korunması ve bu bölgede asayişin sağlanması zorunluluğuna yer verilmiştir. Aynı saiklerle, anlaşmada Şarki Rumeli’de bir jandarma teşkilatının kurulması kararlaştırılmış, anlaşmanın sonucu ekinde Şarki Rumeli Vilayetinin Jandarma Nizamnamesine yer verilmiştir (Shapher, 1989: 12 ve Alyot, 1947: 112). Diğer yandan, Jandarma Komutanlığına, Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan sözleşme sonucunda sözleşmeli olarak önce İngiliz Baker Paşa’nın daha sonra da 1879-1885 yılları arasında İtalyan vatandaşı Vitali Paşa (Ferik)’nin getirilmesi de İç güvenliğin bir dış güvenlik meselesi olduğunu gösteren bir örnektir.

1879 tarihli Berlin Anlaşması sonucunda Şarki Rumelide, içinde yerel hristiyanların da yer aldığı bir jandarma birliği kurulmasına rağmen, özellikle Makedonya bölgesinde durumun yeniden kötüleşmesi üzerine; Rusya ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu dış işleri bakanları Makedonya ve çevresinde güvenliğin sağlanması için *Münstreg* de toplanarak bir program hazırlayarak bunu Osmanlı yönetimine sunmuş olmaları da iç güvenliğin bir dış egemenlik meselesine dönüştüğünü gösteren bariz örneklerden birisidir .

Osmanlı mebuslarının, Zaptiye ve Polis nizamnamelerini bir an önce uygulanmaya konulmasını istemelerinin sebebi de iç güvenlik ve asayişin sağlanması değil, ülkenin dış egemenliğine helal gelmesini engelleme çabalarıdır. Zira, Osmanlı ileri gelenleri ve bürokratları, ancak ve ancak kendi iç güvenliğini sağlamaya muktedir olduğuna uluslararası (Batıyı) sistemi ikna edebildiği ölçüde dış müdahalelerden bir nebze olsun kurtulabileceğini düşünmüştür (Ergut, 2012:217). Nitekim, 1908 Meclisi Mebusan’da konuşan Abdullah Azam efendi şunarı söylemektedir. “*Diye bilirim ki bu gün Avrupa Heyet-i düveliyesinden ahzı abide mevki elde edebilmeliğimiz, ancak Rumeli vilayeti sayesinde. Onun için Rumeli vilayetine böyle elimizin ucuyla değil, dört elle sarılmaklığımız lazımdır*” (C 1/1 1:373). Aynı mesele üzerinde *Rıza Tevfik bey* şunları söylemektedir “*Burada temin-i asayiş etmek, ilkakı hak elde etmek elimizdedir. Onu yaptıkça Avrupa hiçbir veçhile karışamaz* (C 1/1 1:398). Üsküp Mebusu **Sait Efendi** ise dış güçleri *asayiş ihlal sebebiyle müdahale-i*

ecnebiyyeyi vilayeti selasede bir fait accomplie (oldu bitti) haline getirmek peşinde olmakla suçlamaktadır (C 1/1 1:441).

Tüm bu gelişmeler, devletin merkezileşmesinde kilit roller üstlenen tanzimat bürokratlarının, bir yandan kendi çıkarlarının sultanın ve geleneksel çevresinin iktidarının etkisizleştirilmesinden geçtiğini ve bunun da ancak dış dinamiklerin harekete geçirilmesiyle gerçekleşeceğini kavramış olmalarının yanı sıra (Ergut, 2012: 80) Osmanlı İmparatorluğunda ilk modern kolluk jandarmanın oluşturulmasında doğrudan veya dolaylı olarak dış etkinin olduğunu, bunun da dış egemenliğin korunması gayesiyle yapıldığını inkar etmemektedir.

2.6. Dünyada Jandarma Teşkilatının Doğuşu Ve Yayılımı

2.6.1. Jandarmanın Doğuşu ve Jandarma Sisteminin Yayılması

Jandarma kelimesi köken olarak; Fransızcadır ve gendarmerie kelimesinden Türkçeye jandarma olarak iktibas olunmuştur. Fransız kaynaklarında gendarmerie, “gens” ve “d’armes” kelimelerinin birleştirilmesinden meydana gelmiş olup silahlı adamlar anlamına gelmektedir.

Fransız jandarma tarihinde gensd’armes kelimesinin ilk olarak 12. yüzyılda, Kral Philippe August’un yakın korumalarına verilen sergent d’armes’dan geldiği kaydedilmektedir. Emsley’e göre bu iddia kanıtlanmamış olmakla birlikte Fransız askeri ve kurumsal geleneğine göre, 1190 yılında Philippe August’un Haçlı Seferleri sırasında, kralın şövalyelerine, subaylarına ve hakimlerine yardımcı asker olarak görev yapan sergeants²⁸ (çavuşlara) ve onların üstü konumundaki Prevot’lara²⁹ kadar eski tarihlere uzatılmaktadır (Emsley, 1999: 13).

Zamanla ordu içinde *prevot de smaréchaux* olarak kalıcı hale gelen askeri birlik, 16. yüzyılda yetkileri sivilleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve *mareşose (maréchaussée)* olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Emsley, 1999: 14). 1789 Fransız İhtilali sonrasında yeni rejim, eski rejimin kolluk gücü olan ve tüm Fransa’da 1720 yılından itibaren ülke seviyesinde örgütlenen askeri statülü mareşoseyi bir teşkilat olarak muhafaza etmek istemiş, ancak eski rejimi çağrıştırdığı ve halk içinde mareşoseye negatif tepkiler olduğu için bu isim yerine daha önceki yüzyılda kraliyet muhafızları için kullanılan *gendarmerie* kelimesi kabul edilmiştir.

Bu doğrultuda, Avrupa’da jandarma kavramının ortaya çıkışının, 1789 tarihinde Fransız ihtilalinden hemen sonra, 17 Şubat 1791 yılında devrim konseyinin kabul ettiği yasa ile kurulan ve *gendarmerie nationale* (ulusal jandarma) ismini alan teşkilatlanma olduğu kabul edilir (Altundaş, 2019: 39). İhtilalden önce Fransa’da mareşose adıyla ülke

²⁸Çavuşlar (Sergeants) ortaçağ boyunca, savaşta orduya ve şövalyelere, barış zamanında yerel hakimlere, rahiplere yardımcı kuvvet olmuştur.

²⁹*Prévôt*lar latince *præpositus* gelmekte olup, öne yerleştirilmiş, başkan anlamındadır. Ordu içinde, ordunun disiplin ve adli işleriyle görevli prévôt olarak ifade edilen subayların emrinde yeteri kadar sergeants (çavuş) bulunmaktadır. Zamanla kralın ordusunun genişlemesi ve ülkede kalıcılığının artması, bu prévôt’ların faaliyetlerinin genişlemesine ve Prevot des maréchaux (*Mareşallerin Prevotları*) olarak adlandırılarak askeri birlikler içinde kalıcı bir grup olarak kalmasına neden olmuştur. Günümüzde Fransa’da Jandarma Genel Komutanlığı içinde Prévôté olarak küçük bir birlik bulunmakta ve tarihsel olarak Fransız ordusu içindeki adli vakaları soruşturmaktadır.

topraklarının tamamında teşkilatlanmaya başlayan, ihtilalden sonra ismi değişmekle birlikte tüm teşkilatlanması ile devrim konseyine hizmet eden Fransız jandarma teşkilatı, ülkede ana arterlerde ve büyük merkezlerde güvenlik ve asayişin sağlanması yanında merkezi otoritenin güçlendirilmesi ve merkezin taşraya kadar etkisinin uzatılması vazifesi görmüştür. Gerekliğinde savaşlarda hem cephede hem de cephe gerisinde büyük faydalar sağladığı anlaşıldığından (Lutterbeck 2004: 47) jandarma sistemi merkezileşme ve uluslaşma yolundaki bir çok Avrupa ülkesi tarafından aynen veya kısmen iktibas edilmiştir. Jandarma modeli, şaşılacak derecede hızla önce Fransa'ya komşu Avrupa ülkelerine daha sonra Fransızların işgal ettiği ülkelere ve nihayetinde çevre ülkelere temel prensiplerini koruyarak yayılmıştır.³⁰

Bu kapsamda, 1810 yılında *Feldgendarmerie* adıyla Prusya'da (Almanya) (Emsley, 1999: 183), 1811 yılında *Land gendarmerie* adıyla İsviçre'de, 1814 de *Carabinieri* adıyla İtalya'da (Carabinieri.it), 1814 yılında *Marechaussee* adıyla Hollanda'da (JGK, 2012: 3), 1825 yılında *zhandarmov* adıyla Rusya'da (Emsley, 1999: 239), 1830 yılında *la Gendarmerie de Belgique* adıyla Belçika'da (Campion, 2015: 453), 1843 yılında *Guardia Civil* adıyla İspanya'da (Guardiacivil.es), 1849 yılında *Bundesgendarmerie* adıyla Avusturya'da (Emsley, 1999: 224), 1850 yılında Romanya'da *Romanya Jandarma Genel Müfettişliği* (Alpar 2013:83), 1873 yılında *Kanada Kraliyet Jandarması* ismiyle Kanada'da (JGK, 2012: III), 1910 yılında *Guarda National Republicana* adıyla Portekiz'de (Cerezales, 2010: 1), 1927 de Şili Carabineros adıyla Şili Cumhuriyetinde (JGK, 2012: III), 1938'de Arjantin Milli Jandarması adıyla Arjantin'de (JGK, 2012: III), 1957'de *kraliyet jandarması* ismiyle Fas'ta (JGK, 2012: III) ve 1962'de Cezayir Milli Jandarması adıyla Cezayir'de (JGK, 2012: III) jandarma teşkilatları kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda jandarma teşkilatının kuruluşu ise 1839 Tanzimat fermanından hemen sonra bazı bölgelerde jandarma adıyla, asakir-i zaptiye (1846) ve 20 Kasım 1879 tarihinde ise seraskerlik makamına (Genelkurmay Başkanlığı) bağlı *Jandarma Dairesi Merkeziyesi* adıyla Osmanlı İmparatorluğunda jandarma teşkilatı kurulmuştur (Özbek, 2008: 51).

Yukarıda görüldüğü gibi Fransa'da kurulan bu sistem daha sonra Kıta-Avrupasında bir çok ülkede hayat bulmuştur. Bunun sebebi, Avrupa ülkelerinin hızla

---

³⁰Bugün dünyadaki 62 kadar jandarma teşkilatının ya da benzer askeri kolluk kuvvetinin kökeni doğrudan Fransız Jandarmasına dayanmaktadır.

merkezileşme, milli güç potansiyelini artırma, ülke topraklarının kırsal da dahil tamamını kontrol altına alma ihtiyacıdır. Jandarma teşkilatları hem kolluk hem de askeri disiplin ve yapılanmasıyla devletlerin bu isteğini yerine getirebilecek önemli bir araç vazifesi üstlenmişlerdir (Özbek, 2008: 50).

Nitekim Napolyon Bonapart, 16 Mayıs 1806 tarihinde Sicilya Kralına (Le rois de Naples) yazdığı bir mektupta, “jandarma ayrı bir teşkilatlanmadır. Bir ülkede huzurun sağlanması için en etkili yöntemdir. Ülkenin bütün sathına yayılan ve çok isabetli raporlar veren yarı askeri ve yarı sivil bir gözetlemedir” (Ebel, 2012: 4 ve Fransız Senato raporu, 2008: 5)³¹ demek suretiyle jandarmanın o tarihteki misyonunu ve önemini vurgulamaktadır.

Jandarma sistemleri üzerine kapsamlı çalışmaları bulunan Emsley, 19.Yüzyılın başında aniden Avrupa’ya yayılan jandarma teşkilatları olgusunu, o dönemde hükümetlerin, merkezi otoritelerini taşraya taşımak, merkezi devleti güçlendirmek ve onlar üzerinde kalıcı bir gözlem ve kontrol sağlamak için kurulduğunu ileri sürmektedir (Emsley, 1993; 69-93). Ona göre örneğin İtalya’da jandarma (*Karabinieri*) teşkilatı, İtalyan birliğinin oluşturulmasında öncü rol oynamıştır (Emsley, 1999: 204, 244).

İspanyada iç savaş döneminde (1844), ilk başta sivil bir teşkilatlanma ile başlayan Guardia Civil daha sonra klasik bir jandarmaya dönüşmüştür. 1848 devriminin çözülmesinden sonra, Viyana Hükümeti kendi jandarmasını Avusturya ve Macaristan İmparatorluğunun her tarafında göndermiştir. Bunun yanında, yeni birleşmiş İtalya’da 1870 yılında daha önce Pietmont’ta var olan carebinieri, ülkede yeniden merkezileşmeyi ve hakimiyeti sağlamak için temel bir araç haline gelmiştir (Emsley, 1999: 144).

Rusya’da, 19. yüzyılın ilk yıllarında (1811), iç güvenliğin sağlanmasından sorumlu bağımsız kolluk güçleri, ilk önce askeri olarak teşkilatlandırılmıştır. Bu teşkilatlar asker kaçaklarının, suçluların yakalanmasında, kamu binalarının korunmasında görevlendirilmiştir. 1825’te 1.Nicolas bu güçleri bir araya getirerek ilk Rusya jandarmasını oluşturmuştur (Emsley, 1993;69-70).

---

³¹ Bir çok literatürde bulunan söz konusu mektupta Jandarma ile ilgili kısım « Napoléon Bonaparte, Lettre au Roi de Naples, 16 mai 1806. La gendarmerie, c'est une organisation à part. C'est la manière la plus efficace de maintenir la tranquillité d'un pays, c'est une surveillance moitié civile, moitié militaire, répandue sur toute la surface, qui donne les rapports les plus précis » şeklindedir.

19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca jandarma güçleri Avrupa topraklarında genel olarak bilinen bir kolluk gücü olmuştur. Bu jandarmaların ülke topraklarında konuşlanmaları genelde siyasi merkezileşmesiyle bağlantılıdır. Bazı zamanlar, bu merkezileşme sakin yerel hayata otoriter bir dayatma olarak tanımlanırken, diğer başka yorumlarda içine kapalı bir toplumun dağıtılması ve katılımcı bir siyasi kültürün yerleştirilmesinde merkezi devlet teşkilatlarının rolüne vurgu yapmıştır. Bu son yoruma göre, Eugen WEBER'in, peasants in to Frenchment (Fransa'da köylüler) görüşüne benzer şekilde, devlet kurumlarının kırsal bölgelere yavaş yavaş girmesi, topluma nüfuz etmeleri, izole bir siyasi kültürün süjesi içine kapanık toplumdan bir vatandaşlık bilincinin yaratılmasına imkan tanımıştır (Blaney, 2007: 18)

Fransız jandarma sisteminin Avrupa dışında Fransız sömürgelerinde yaygınlaşmasında ise Avrupa'da olduğu gibi birincil olarak uluslaşma isteği değil, Fransa'nın Afrika kıtasındaki sömürgecilik faaliyetlerini tahkim etme isteği etkili olmuştur. Hakimiyet kurulan sömürge bölgelerinde toplumun kontrolü, geniş coğrafyalarda hakimiyetin sağlanması yine göreceli olarak polise nazaran daha disiplinli, askeri silah ve standartlar kullanan jandarma tipi kolluk ile mümkün olabilmıştır. Benzer amaçlar doğrultusunda Fransa; Afrika ve Çin'inde, İspanya ve İtalya ise Latin Amerika ülkelerinde toplulukların kontrolü, isyanların bastırılması, daimi güvenlik ve asayişin sağlanması için gerektiğinde asker olarak da istifade edebilecekleri jandarma teşkilatlanmalarını, yerel unsurları da bünyesine almak suretiyle oluşturmuşlardır (Broers, 2016:3).

Luc'e göre, Fransız jandarma sisteminin Avrupa'da yayılması beş aşamada gerçekleşmiştir; Devrim ve İmparatorluk döneminde (1), Napolyon Sonrası dönemde Avrupa'nın yeniden inşasında (2), 19. yüzyılın ikinci yarısında sömürgeci istilalarında (3), 1950 ve 1960 lı yıllarda çoğunluğu Afrika'da sömürge ülkelerinin bağımsızlığı aşamasında (4) ve 20. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası kurumların talebi üzerine gerçekleştirilen, barışın yeniden kurulması ya da korunması operasyonlarında (5) (Luc, 2014: 28).

Jandarma teşkilatlarının inşası, bulunduğu ülkenin rejimi, coğrafi alan ve ülkenin karşı karşıya kaldığı güvenlik ihtiyaçlarına göre askeri özellikleri de farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Türkiye'de jandarma 1904 yılından itibaren en azından resmi olarak İçişleri Bakanlığına bağlı iken, Fransa'da 2009 yılına kadar savunma bakanlığına

bağlı kalmıştır. 03 Ağustos 2009 tarihinde yapılan değişiklikle Fransız jandarma Teşkilatı, ilk temel eğitimleri ve disiplin hususları hariç görev ve teşkilatlanma açısından İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. İtalya’da ise karabinieri teşkilatı iç güvenlik yönünden İçişleri Bakanlığına bağlı, diğer açılardan Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir (JGK, 2012: 54). Aynı şekilde, İspanya jandarma teşkilatı Guardia Civile de kamu güvenliğinin sağlanmasına ilişkin görevlerinde ücret, görevlendirme ve loistik desteğin sağlanması açısından İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Bununla birlikte, İspanya polis teşkilatı ve guardia civil (İspanya jandarma teşkilatı) arasında işbirliğinin artırılması amacıyla İçişleri Bakanlığı bünyesinde Güvenlik Müsteşarlığı (Secretaría de Estado de Seguridad) kurulmuştur (interior.gob.es/).

Osmanlı İmparatorluğunda da, askeri nitelikli kolluk teşkilatının kuruluşu, her ne kadar yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra ordudan ayrılan bazı birliklerle İstanbul’da ve taşrada kolluk hizmeti veren kuruluşların oluşturulduğu görülse de ilk defa, tüm ülke topraklarını kapsayacak şekilde 1846 tarihinde asakir-i zaptiyenin kuruluşu ile başlatılabilir. Ahmet Cevdet Paşa *Maruzat* isimli eserinde, başta Bosna Hersek olmak üzere Rumeli bölgesinde daha sonra İç Anadolu ve Halep bölgelerinde jandarma adıyla zabıta teşkilatı kurulduğunu ifade etmektedir (A. Cevdet Paşa, 1980: 78). Esasında jandarma ve asakir-i zaptiye isim değişikliği dışında genel özellikleri olarak birbirinin halefi ve selefi olan bir kolluk teşkilatı olmuştur. Bu açıdan bu değişim Fransa’da maresösedden jandarma teşkilatına geçişe benzemektedir.

Hızla Osmanlı coğrafyasına yayılan asakir-i zaptiye teşkilatının mevcudu, 1879 tarihinde 37.000 kişiye ulaşmıştır. Bu tarihten çok sonra kurulan polis teşkilatı personeli 1902 yılında İstanbul dışında istihdamlı 779’a ulaşmıştır. Polis teşkilatının aynı yılda İstanbul’da toplam 2.275 personel olduğu dikkate alındığında (Özbek, 2004: 59-95) asakir-i zaptiye ve devamında jandarma Teşkilatının Osmanlı coğrafyasında ne denli yaygın olduğunu da ortaya koymaktadır.

Jandarmanın, modern ve merkezi devletlerde, bir taraftan mülki ve idari görevleri yerine getirirken aynı zamanda adli görevleri de ifa edebilme kabiliyetine sahip olması, üstelik hem sivil hem de askeri komuta altında görev yapabilme esnekliğinin bulunması jandarmanın çekiciliğini daha da artırmıştır. Kuruluşunda merkezi devletin taşradaki uzantısı, ülke topraklarının gözetmeni olan jandarma, bugün de uzun yıllara dayanan

tecrübesi ve askeri statüsünden kaynaklanan teşkilat yapısı ve disiplin anlayışı ile halen etkin bir iç güvenlik teşkilatı olarak faaliyetini sürdürmektedir.

19. yüzyılda oluşturulan ve askeri bir karakter taşıyan, ilk kez Fransa'da gendarmerie adıyla anıldığı için dünyanın bir çok ülkesinde de benzer bir adla çağrılan jandarma teşkilatları, kuruluş dönmelerinde görülen bazı temel özelliklerini bugün de halen korumaktadır. Bu özellikler;

- Personelinin tamamının veya bir kısmının Ordudan aktarılmış/tefrik edilmiş subay ve askerlerden veya aktif ordu mensuplarından oluşması,
- Bünyesinde zorunlu askerliğini yapan erlerin bulunması,
- Asayiş görevi yanında kırsal alanlarda çevrenin korunması, kanunların uygulanması ile kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması,
- Jandarmanın, ülke toraklarının kapsayacak şekilde, karakol sistemi içerisinde bir biri ile bağlantılı olarak ve ülke topraklarının tamamını kapsayacak şekilde kırsalda teşkilatlanması,
- Genelde savunma bakanlığına veya Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak faaliyet göstermesi, dolayısıyla ulusal ordunun bir parçası olması,
- Teşkilatlanmasında, disiplininde ve eğitimlerinde askeri kuralların hakim olması,

şeklinde sayılabilecek özellikleridir. Yukarıda sayılı görevlerin çeşitliliği, jandarmanın genel olarak çok fonksiyonlu bir teşkilat olduğunu da ortaya koymaktadır.

Dünya genelinde, Fransa'da kuruluşundan hemen sonra diğer ülkelere bir güvenlik modeli olarak yayılan jandarma ve askeri özellikli kolluk teşkilatlarının, kuzey İskandinav ülkelerinde ve İngiltere'de kabul görmemesi önemli bir ayrıntı olarak varlığını korumaktadır. Önce Fransa'da daha sonra diğer ülkelerde hayat bulmasına rağmen, İngiltere'nin temsil ettiği İngiltere ve diğer Anglosakson ve İskandinav ülkelerinde neden jandarma teşkilatının bulunmadığı hususu da dikkat çekicidir. Burada yine, merkezi devlet oluşturma ihtiyacı, devletin ülke topraklarında fiziken ve hukuken egemen olma iddiasının olduğu görülmektedir.

Emsley İngiltere'de jandarmanın kurulmamış olmasını, 19. Yüzyıldaki politik ortamın İngiltere'de daha az gerilimli olmasına, ulus-devlet olgusunun daha eski olmasına bağlamakta; jandarmanın Fransa'da yada muadil ülkeler olan İspanya ve İtalya'da (iç sömürgeleştirme modeline dayanarak) milli duyguların geliştirilmesinde bu ülkelerin

jandarmanın rolüne daha çok ihtiyaç duymasına bağlamaktadır. (Emsley 1991, 234) . Osmanlı jandarması da bu örneklere eklenebilir (Özbek, 2008 :49) .

Nitekim kendi ana ülkesinde siyasi ve mülki bütünlüğünü sağlayan bu nedenle toplumsal denetimi sağlayacak bir kolluk gücüne ihtiyaç duymayan İngiltere, kendi geleneklerine aykırı olarak, Afrika ve Günydoğu Asya’da kendi sömürgelerinde Fransız usulü olan jandarma sistemini kurmuştur (Ergut, 2009: 53), Ortadoğuda İngilterenin 1. Dünya Savaşından sonra hakimiyet sağladığı bölgelerde de bu durum gözlenmektedir. Örneğin, 1. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere yönetimine geçen Filistin’de 1922 yılında Filistinde (O’Brien, 2017: 292), Arnavutluk’ta (Demiri, 2018: 171-172), Güney Afrika, Kanada ve Hindistan’da klasik polis teşkilatı yerine askeri özellikleri olan Jandarma teşkilatlarını kurması İngiltere’nin bu yaklaşımını ortaya koymuştur.

2.6.2. Dünya’da Jandarma Teşkilatları (Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları)

Yarı askeri yarı sivil, hem iç güvenliğin sağlanması hem de savunma açısından etkili ve hibrit bir kolluk olan jandarma, sadece Avrupa’da veya Türkiye’de değil, bazı farklılıkları olmasına karşın, dünya genelinde, Afrika, Amerika ve Asya kıtalarında da görülmektedir.

Bu teşkilatların tamamının isimleri *jandarma* veya *gendarmerie* türevi kelimeler içermese de, benzer özellikleri içermektedir. Tarihsel olarak farklı isimlerle anılan, örneğin ; İtalya’da *Arma de Carabinieri* (Karabinieri Ordusu), İspanya’da *Guardia Civil* (Sivil Muhafızlar), Portekiz *Guarda Nacional Republicana* (Ulusal Cumhuriyet Muhafızları), Hollanda’da *Koninklijke Marechaussee* (Hollanda Kraliyet Mareşosesi), Şili’de *Carabineros del Chile* (Şili Karabinierisi), Tunus’ta *el-Haras el-Waṭanī* (Vatan Muhafızları) özellikleri açısından jandarma kabul edilmektedir. Buna karşılık sadece askeri mahallerde görev yapan bir inzibat kuvveti olan Polonya Askeri Jandarması, genel kolluk kuvveti ve yetkilerine sahip olmayan Sırbistan Jandarma Komutanlığı da, isimlerinde jandarma ibaresi bulunmasına rağmen dar jandarma tanımlamasına uygun teşkilatlar olarak kabul edilmemektedir (JGK, 2012: III).

Diğer yandan, askeri kolluk nitelendirmesinde kullanılan kriterlerin farklı olması nedeniyle dünya genelinde toplam ne kadar jandarma teşkilatı bulunduğu hususunda bir netlik bulunmamaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmada, dünya genelinde

jandarma veya askeri özellikli kolluk teşkilatına sahip ülke sayısında bir tespitin bulunmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda Uluslararası Jandarma veya Askeri Statülü Polis Kuruluşu (FIEP)³²'e üye aralarında Türkiye'nin de bulunduğu toplam (19) üye ülkenin bulunduğu görülmektedir. Fransız Jandarma Genel Komutanlığı ve FIEP'e göre dünya genelinde 45 ülkede jandarma veya askeri statülü polis teşkilatı olduğu iddia edilmektedir (fiep.org/member-news/gendarmeries-of-the-world-directory/). Yine Fransız Jandarma Müzesine göre dünya genelinde toplam 45 ülkede³³ jandarma veya askeri statülü polis teşkilatları bulunduğu belirtilmektedir ([.force-publique.net/WP/category/documentation/panorama-des-gendarmeries-du-monde/](http://force-publique.net/WP/category/documentation/panorama-des-gendarmeries-du-monde/))

Jandarma Genel Komutanlığınca 2012 yılında, Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri ismiyle yayımlanan kitapta dünya genelinde 55 ülkede, geniş anlamda jandarma tanımına uyan yani bir askeri statü ve kuruluş içinde, emniyet ve asayiş ile kamu düzenini korumasını sağlayan, teşkilatı askeri statülü veya askeri statülü olmayan ancak askeri hiyerarşik yapı ve komuta altında olan toplam 55 ülkede jandarma teşkilatının bulunduğu ileri sürülmektedir (JGK, 2012: III). Zaman içerisinde, özellikle bazı Arap ülkelerinde ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde Türk jandarma teşkilatının da desteği ile yeni kurulan jandarma veya askeri statülü polis teşkilatları eklenmiştir. 2022 yılı itibarıyla dünya genelinde Türkiye dahil toplam 63 ülkede jandarma veya jandarmaya benzer kolluk teşkilatlarının bulunduğu ifade edilmektedir. Jandarma Genel Komutanlığınca, tüm kolluk yetkilerine (adli, idari kolluk faaliyetleri) haiz olup

---

³² FIEP 1994 yılında Fransa, İtalyan ve İspanya Jandarma teşkilatlarının oluşturduğu bölgesel bir jandarma organizasyonu idi. Bu birliğe 1996 yılında Portekiz Jandarmasının da katılması üzerine kuruluş, katılımcı ülkelerin ilk harflerinden oluşan FIEP ismini almıştır. Daha sonra birliğe 1998 yılında Türkiye ve devamında Hollanda(1999), Fas (1999), Romanya (2002), Ürdün (2011), Arjantin (2005), Katar (2013), Tunus (2016), Ukrayna (2017), Filistin(2017) , Brezilya (2017), Cubuti (2019), Senegal (2019) ve Kuveyt (2019) katılmıştır. 2010 yılına kadar '*Avrupa Akdeniz Askeri Statülü Zabıta ve Jandarmalar Birliği*' adını kullanan (JGK, 2001) organizasyon artan yeni katılımlarla ismini Jandarma veya Askeri Statülü Polis Teşkilatları Uluslararası Birliği ismin kullanmaya başlamış, ancak ilk kuruluşta kurucu 5 ülkenin ilk harflerinden oluşan FIEP logosunu muhafaza etmiştir. Birlik üyeleri tarafından imzalan 2019 tarihli statü belgesinde FIEP'in amacı Jandarma teşkilatları arasındaki işbirliğini geliştirmek, üyeler arasında yenilikçi fikirleri teşvik etmek, karşılıklı dayanışmayı güçlendirmek, uluslararası organizasyon ve yapısal modeller geliştirmek; İnsan kaynakları, teşkilatlanma, yeni teknolojiler ve lojistik ve uluslararası ilişkilerde bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmak olarak açıklanmaktadır (<http://www.fiep.org/about-fiep/statutes/>).

³³ Söz konusu 45 ülke alfabetik olarak şu şekildedir: Arjantin, Benin, Bulgaristan, Burkina Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Çin, Fas, Fildişi Sahili, Fransa, Gabon, Gine Konakri, Hollanda, İspanya, İsviçre, İtalya, Kamboçya, Kamerun, Katar, Komorlar, Kongo, Litvanya, Lübnan, Madagaskar, Mali, Meksika, Moldova, Monako Prensiği, Moritanya, Nijer, Orta Afrika Cumhuriyeti, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Senegal, Sırbistan, Şili, Togo, Tunus, Türkiye, Ürdün, Vatikan ve Venezuela.

olmadıklarına bakılmaksızın³⁴ tespit edilen listeye göre jandarma veya benzeri kolluk teşkilatları bulunan ülkeler alfabetik sıraya göre şu şekildedir (jandarma.gov.tr/uluslar-arasi-iliskiler):

Arjantin, Azerbaycan, Bangladeş, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso, Butan, Cezayir, Cibuti, Çad, Çin, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Fransa, Gabon, Gambiya, Gine Cumhuriyeti, Gürcistan, Hollanda, İran, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, Kamboçya, Kamerun, Kanada, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kongo, Kuveyt, Litvanya, Lübnan, Madagaskar, Mali, Meksika, Moğolistan, Moldova, Monako Prenslığı, Moritanya, Nijer, Orta Afrika Cumhuriyeti, Özbekistan, Pakistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Senegal, Sırbistan, Şili, Togo, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna, Ürdün, Vatikan, Venezuela.

Dünya genelinde beklenenin aksine jandarma teşkilatlarının sayısının artması, 1990lı yıllardan sonra gerek Ortadoğu ülkelerinde gerekse Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinde polis teşkilatlarının yanında askeri statülü kolluk teşkilatlarının da kurulduğu görülmektedir. Söz konusu durumun, başlangıçta ileri sürdüğümüz jandarma teşkilatlarının ülkenin ülkelerin milli birliğini sağlamada ve uluslaşmasındaki etkisinin hala güncel olduğunu; jandarma teşkilatlarının önemini hala koruduğunu, özellikle terörle mücadelede ve geniş kırsal alanlarda güvenlik hizmetinin sunumunda hala jandarmaya ihtiyacın bulunduğunu doğrulamaktadır.

Bu kapsamda jandarma teşkilatları aşağıda buldukları kıtalara göre sınıflandırılmış, faaliyet ve teşkilatlanmaları açısından önemli görülen ülke jandarma teşkilatları hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmektedir.

2.6.2.1. Avrupa ülkeleri jandarma teşkilatları

Avrupa kıtasında Vatikan da dahil olmak üzere yaklaşık 18 ülkede jandarma veya jandarma benzeri iç güvenlik teşkilatı bulunmaktadır. Bununla birlikte, ülke içinde genel kolluk yetkisine haiz, adli, idari ve askeri görevleri bulunan jandarma teşkilatları, başta Türkiye olmak üzere, Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz jandarma teşkilatlarıdır. Aşağıda Tablo 1 de genel olarak askeri nitelikli kolluğa sahip ülkeleri gösterdikten sonra, Fransa ve Türkiye hariç, İtalya, İspanya ve Portekiz jandarma teşkilatlarının özellikleri ayrı başlıklar halinde kısaca açıklanacaktır.

---

³⁴ Belirtilen listede yer alan bazı jandarma teşkilatlarının bir kolluk teşkilatı olmasından ziyade bir iç güvenlik teşkilatı olduğu, polis teşkilatlarıncı ifa edilen adli veya idari kolluk görevlerinin bulunmadığı, daha çok dış operasyonlar, önemli bina ve tesislerin korunması görevinde oldukları anlaşılmaktadır

Ülke	İsmi	K.T.	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
1. Türkiye	Jandarma Genel Komutanlığı	1839	Genel Kolluk (kırsal alan)	İçişleri Bakanlığı	196.000
2. Azerbaycan	Daxili Qoşunların Baş İdaresi	1991	Koruma ve toplumsal olaylara müdahale	İçişleri Bakanlığı	11.000
3. Bulgaristan	Zhandarmeriya ³⁵	1881	Toplumsal olaylar, kamu düzeni	İçişleri Bakanlığı	3628
4. Fransa	La Gendarmerie Nationale	1791	Genel Kolluk (Kırsal alan)	İçişleri Bak/ Savunma Bak. ³⁶	102.269
5. Hollanda	Koninklijke Marechaussee	1814	Önemli kişileri ve binaları koruma, krallık sarayının korunması, hazinenin korunması	Savunma Bakanlığı	6800
6. İspanya	Guardia civil	1844	Genel Kolluk (Kırsal alan)	Savunma/ İçişleri Bakanlığı	79.547
7. İsviçre	Gendarmerie cantonale ³⁷	1804	Acil durumlarda polise yardım, koruma ve güvenlik	Canton Yönetimi	1151
8. İtalya	Arma dei Carabinieri	1814	Genel Kolluk (Şehir ve kırsal alanda)	Savunma Bakanlığı	117.943
9. Litvanya	Kamu Güvenliği Servisi	2007	Koruma, güvenlik ve toplumsal olaylara müdahale	İçişleri Bakanlığı	1000
10. Moldavya	Trupele de Carabinieri	1991	Koruma, güvenlik ve toplumsal olaylara müdahale	İçişleri Bakanlığı	2.500
11. Monako Prenslığı	Cumpagniad'i Carrabiniei d'u Principu	1817	Prens ve ailesini korumak, sarayın iç ve dış emniyetini sağlamak	İçişleri Müsteşarı	124
12. Polonya	Żandarmeria Wojskowa	1812/ 1990	Doğal afetler, askeri bölgelede güvenlik ve düzenin sağlanması, askeri disiplini sağlama	Savunma Bakanlığı	4500
13. Portekiz	Guarda Nacional Republicana	1801	Genel Kolluk (Kırsal alan)	Savunma/ İçişleri Bakanlığı	26.000
14. Romanya	Jandarmeria Română	1893- 1990	Koruma, güvenlik ve toplumsal olaylara müdahale	İçişleri Bakanlığı	26.000
15. Rusya	Otriad Mobilny Ossobogo Naznatchénia (İç Kuvvetler Komutanlığı)	1817- 2016	Koruma, güvenlik ve toplumsal olaylara müdahale, nükleer tesislerin korunması	İçişleri Bakanlığı	190.000
16. Sırbistan	Žandarmerija	1864- 2001	Koruma, güvenlik ve toplumsal olaylara müdahale	İçişleri Bakanlığı (Polis Genel Müdürlüğüne bağlı)	3734
17. Ukrayna	Natsional nah Vardiia Ukrainy,	1999	Koruma, güvenlik ve toplumsal olaylara müdahale	İç Kuvvetler Kom./İçişleri Bak.	33.305
18. Vatikan	Corpo della Gendarmeria dello Stato della Città del Vaticano	1816	Genel Kolluk (Şehir ve kırsal alanda) Papanın korunması	Papalık Komisyonu	150

Tablo 2. 3. Avrupa Kıtası Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları

³⁵ 2012 yılında yapılan reform ile daha önceki ismi Zhandarmeriya iken 2012 yılında *Specialized Police Forces* olarak değişmiş, 2014 yılında yeniden *Zhandarmeriya* adını almıştır. Bununla birlikte, Jandarmeriye Polis Teşkilatına bağlı bir daire başkanlığına dönüşmüştür.

³⁶ Askeri görevleri açısından milli savunma bakanlığına bağlıdır.

³⁷ İsviçre'de sadece 4 kanton'da sembolik olarak Jandarma birliği bulunmaktadır.

Kaynak: Avrupa ülkeleri jandarma teşkilatlarına ait bilgiler, Fransız Jandarma subayları ile yapılan mülakatlar; JGK tarafından 2012 tarihinde hazırlanan Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri isimli kitap; FJGK tarafından güncel olarak yayımlanan Annuaire des Gendarmeries du Monde (<https://www.force-publique.net/sources/Annuaire/>), FIEP web sayfasında ve <https://www.globalsecurity.org/military/world/> yer alan bilgilerden derlenilmiştir. Ayrıca incelenen ülke jandarma teşkilatlarını web sayfalarında yer alan bilgilerle derlenen bilgilerin doğruluğu ve güncelliği teyit edilmiştir.

2.6.2.1.1. İtalyan jandarma teşkilatı (carabinieri)

Fransız ihtilali sonrasında Kuzey İtalya'yı işgal eden Fransızlar, işgal ettikleri bölgelerde kendi jandarma teşkilatlarını da kurarak emniyet ve asayiş sağlama yoluna gitmişlerdir. Jandarmayı ilk kez görüp tanıyan İtalyanlar, daha sonra bunu örnek alarak benzeri teşkilat oluşturmaya karar vermişler ve zamanın monarşik hükümetinin 13 Eylül 1814 tarihinde yayımladığı kanunun verdiği izinle piyade ve süvarilerden oluşan bir iç güvenlik teşkilatı kurmuşlardır (JGK, 2012: 3-1).

Napolyon, 1806'da Napoli'de de bir jandarma teşkilâtının kurulmasını düşündüğünde, Napoli Kralı olan kardeşi Joseph'e şu mektubu yazmıştır :“*Albay Gentüi'nin, sizin jandarma teşkilâtınızı oluşturabilecek imkânlarla sahip olduğunu sanıyorum. Bu, Avrupa'nın hiçbir ülkesinde var olmayan bir teşkilâtlanmadır. Bu teşkilâtlanmanın İtalya Krallığı'na yerleştirilmesi için bir çok kaygım var. Bir ülkenin sükûnetini sağlayabilecek en etkin yöntem budur. Son değerlendirmede eğer Radet'den memnun değilseniz, onu bana geri yollayınız; onun yerine size Palermo ve Oenova jandarma teşkilâtlarını oluşturan, jandarma teşkilâtı Generali Bucquet'i göndereyim.*” (Arcudi ve Smith, 2013: 8).

Kuruluşunda personeli Karabini silahı taşıdığından dolayı bu teşkilata taşıdıkları siyaha atfen karabinieri adı verilmiş, karabinieri adını alan teşkilat barışta toplum güvenliğini sağlamak, savaşta ise barıştaki görevlerine ilaveten ülke savunmasına katkıda bulunmakla görevlendirilmiştir.

İtalya'da, polis teşkilatının yanında etkin bir kolluk gücü olan Karabinieri, İtalyan jandarması olarak da kabul edilmekte olup günümüzde personel sayısı 118.000 civarındadır. Bu personel sayısı ile Karabinieri Avrupa ülkelerinde, Türkiye hariç en fazla personele sahip jandarma teşkilatıdır. Bazı önemli farkları olmasına rağmen, kolluk teşkilatı olarak faaliyet gösteren Fransız jandarma teşkilatına ve 2016 tarihli reformlardan önceki Türk jandarma teşkilatının yapı ve işlevine benzerlik göstermektedir. Yine çoğu

faaliyetleri polislik alanında, kamu güvenliğini sağlamakla ilgili olmasına rağmen, karabinieri aynı zamanda İtalya Ordusunun ana unsurlarından birisini oluşturmaktadır.

Karabinieri, 2000 yılına kadar, İtalya Kara Kuvvetleri Komutanlığının bir parçasının oluşturmakta iken, 2000 yılından sonra, kara kuvvetlerinden ayrı bağımsız bir kuvvet komutanlığına dönüşmüş, kara kuvvetleri, hava kuvvetleri ve deniz kuvvetleri komutanlığı yanında dördüncü bir kuvvet komutanlığı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle karabinieri İtalya'da tüm askeri çekişmelerin içinde yer almaktadır.

İtalyan karabinieri komutanlığının yapısı, 2002 yılında Fransız jandarma teşkilatının yapısına benzemektedir. Bu anlamda, genel olarak Savunma Bakanlığına bağlı iken, görev bölgeleri ve yürüttüğü faaliyetler açısından İçişleri Bakanlığına veya Adalet Bakanlığında da görev açısından sorumlu olmaktadır. Fransız jandarma teşkilatına benzerliği bulunmakla birlikte, askeri yönüne ondan daha fazla vurgu yapılmaktadır. Örneğin, Fransa'da jandarma genel müdürü sivilden veya bazen askeri bir general arasından atanmasına karşın, Karabinieri Komutanı her zaman ya İtalyan kara kuvvetleri bünyesinden bir general (2004 yılına kadar) veya Karabinieri generallerinden (2004 yılından sonra) birisi arasından atanmaktadır.

Bunun yanında, İtalyan Karabinieri, diğer ülke jandarma teşkilatlarına göre daha ağır askeri silahlar kullanmaktadır. Örneğin Karabinieri'ye ait hafif tanklar, uçaklar, makinalı tüfekler gibi silahlar bulunmaktadır. Yine, uluslararası barışı koruma misyonlarında diğer jandarmalara nazaran açık ara öndedir. Örneğin, Fransız jandarması 2012 yılı itibarıyla 12 uluslararası barışı koruma misyonuna katılmış iken, karabinieri aynı dönemde 21 operasyona katılmıştır. Yine son yıllarda yaklaşık 3.500 karabinieri dünyanın herhangi bir yerinde barışı koruma misyonunda görev alırken, aynı dönemde Fransız jandarma sayısı bu sayısının onda birine tekamül etmektedir.

Bütün bunlara rağmen, İtalyan karabinierinin askeri statüsünün, onların çalışma şartlarına yansımaları Fransa'da olduğu kadar katı ve keskin değildir. Örneğin karabinierinin Fransız jandarmasında olduğu gibi grev yapma, sendikaya üye olma ve sendika yasağı devam etmesine rağmen, çalışma saatleri İtalyan Polis Teşkilatında olduğu şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan Karabinieri'nin haftalık çalışma saati 36 saattir. Bir askeri prensip olan "sürekli göreve hazır" personel bulundurma İtalyan Karabinierie açısından geçerliliği bulunmamaktadır. Karabinieri, polis teşkilatı gibi çalışma saati sınırlı olduğu gibi görev bölgesinde de oturma mecburiyeti de bulunmamaktadır. Fransa'da

jandarmanın görev bölgesinde oturma mecburiyeti, tüm jandarma personelinin jandarma lojmanlarında oturma hakkını da beraberinde getirmekte iken, İtalya'da ancak üst rütbeli subayların karabinieri lojmanında oturma hakkı bulunmaktadır ve bu hakkın kullanılması ihtiyaridir. Diğer yandan iç güvenlik sistemi içerisinde İtalyan karabinieri'nin askeri statüsü ile Fransız jandarmasının askeri statüsü arasında da bazı farklar görülmektedir. En başta, Fransa'da polis ve jandarma şeklinde iki genel kolluk teşkilatı bulunmakta iken, İtalya'da, Devlet polis teşkilatı (*Polizia d iStato*), Karabinieri Komutanlığı, Mali Muhafaza Teşkilatı (*Guardia di Finanza*), Devlet Orman Muhafaza teşkilatı (*Corpo forestale dello Stato*) ve Ceza ve İnfaz Koruma Teşkilatı (*Polizia Penitenziaria*) olmak üzere 5 ayrı kolluk teşkilatı bulunmaktadır (Lutterbeck, 2013: 25).

Ancak bunlardan sadece ulusal polis teşkilatı ve karabinieri komutanlığı genel kolluk yetkilerine haiz ve ülke genelinde kolluk görevi yürütmektedir. Diğer önemli bir fark ise, karabinieri ve polis teşkilatının görev sorumluluk alanlarıyla ilgilidir. Fransa ve Türkiye'de olduğu gibi, genel prensip olarak polis şehirleşmiş alanlarda, jandarma ise kırsal bölgelerde yetki ve sorumlu gözükmeye karşın, İtalya'da her iki kolluğun görev sahası ile ilgili kesin bir belirleme bulunmamaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'de ve Fransa'da görüldüğünün aksine, karabinieri aynı zamanda şehir bölgelerinde de hayli etkin olarak görev yapmakta, çoğu zaman polis ve karabinieri görevleri çakışabilmektedir. Bunun sonucu olarak ülke toraklarının yaklaşık %45 i polis teşkilatının sorumluluk alanında iken, geri kalan %55 lik bölgede sadece Karabinieri teşkilatı aktif olarak görev yaptığı söylenilebilir (Conforti, 2011: 233).

Yine, son yıllarda Fransa'da ve Türkiye'de polis ve jandarmanın işlevsel olarak aynı bakanlık çatısı altına alınması, bu reform kapsamında birçok yasal düzenleme yapılmış olmasına rağmen İtalyan Karabinierisinin Savunma Bakanlığından İçişleri Bakanlığına bağlanması henüz söz konusu değildir. Güncel olarak, İtalya'da da Fransa'daki gibi bir değişikliğin yapılması tartışılmakla birlikte, buna ilişkin anlamlı bir proje yapılmış veya adım atılmış değildir.

İtalya'da Karabinieri'nin sivilleşmesine yönelik talepler uzun süre dikkate alınmamakla birlikte, Berlusconi hükümeti sırasında, Fransız jandarmasının Savunma Bakanlığından İçişleri Bakanlığı sorumluluğuna verilmesi konusu karabinieri için de gündeme getirilmiştir. Bu kapsamda, 2009 yılı sonlarında, İç Güvenlik Teşkilatları arasında işbirliği, ortak çalışma, bunların etkili ve etkin bir hizmet yürütebilmesi amacıyla

karabinieri ve polisin aynı bakanlık bünyesine (İçişleri Bakanlığı) alınacağına ilişkin bir plan ilan edilmiş ise de, bu planın detayları, karabinieri'nin askeri statüsünün ne olacağı, İçişleri Bakanlığına geçişin nasıl olacağı kamu oyu ile paylaşılmamıştır (Panorama, 1 September 2009). Yine, 2 yıllık bir zaman diliminde uygulanması öngörülen bu planla ilgili herhangi bir başlangıç tarihi belirtilmediği gibi, karabinieri komutanlığının da, yetkilerin Savunma Bakanlığından İçişleri Bakanlığına geçişine güçlü şekilde karşı olduğunu ifade edilmektedir (carabinieri.it).

Ancak, askeri statüsü ve İçişleri Bakanlığına geçiş ile ilgili açıkça karşı durmasına rağmen, çalışma saatleri ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi söz konusu olduğunda, bu kapsam ile ilgili askeri statüsünde bazı değişikliklerin ve iyileştirmelerin yapılması konusunda karabinieri'nin istekli olduğu iddia edilmektedir. 2012 Mart ayında, Carabinieri temsilcileri, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görülmelerine ilişkin hoşnutsuzluklarını belirtmişler ve diğer kamu görevlileri gibi kendilerine de sosyal güvenlik, lojman imkanı ve özlük haklarının iyileştirilmesi talebinde bulunmuşlardır (carabinieri.it).

Sonuç olarak, İtalya Carabinieri ve Fransız jandarmasının yapısal olarak büyük benzerlikler göstermesine rağmen, iki kolluğun birbirine yaklaştırılmasına ilişkin reformlar aynılık göstermemekte, daha doğrusu İtalya'da bu konuda anlamlı bir reform süreci yaşanmamaktadır. Örneğin, İtalya'da karabinieri ile polis teşkilatı arasında işbirliğinin sıkılaştırılmasına yönelik kurumsal ve etkili bir reform bulunmamaktadır. Diğer yandan, İçişleri Bakanlığında iki kolluk arasında koordinasyon ve işbirliğini güçlendirmek için *Kamu Güvenliği Departmanı (Dipartimento della pubblica sicurezza)* oluşturulmasına rağmen, iki kolluk arasındaki işbirliği ve koordinasyon eksikliği hala varlığını devam ettirmekte, İtalya'nın iç güvenlik sisteminin en zayıf yönünü oluşturmaktadır. Yine Fransa'da görülen reformların tersine, İtalya'da henüz polis ve jandarma görevlilerinden müteşekkil birimler bulunmadığı gibi iki kolluk arasında en azından geçici süreliğine de olsa karşılıklı personel değişimine ilişkin herhangi bir uygulama ve imkan bulunmamaktadır (Lutterbeck, 2013:27).

Karabinieri'nin bağlılığı konusuna gelince, bir askeri güç olarak kabul edilmekte ve İtalyan Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Askeri görevleri (toprakların savunulması, askeri polisilik) yanında aynı zamanda kamu güvenliği ve asayiş konularında polislik görevi yapmaktadır.

Ülke genelinde genel yetkileri bulunan devlet polisi (*Polizia di Stato*) ile karabinieri'nin görev dağılımının yapılması, görev çatışmalarının önlenmesi, merkezi düzeyde Kamu Kurumlarının Koordinasyonu Genel Müdürlüğü, yerel düzeyde ise, il valisinin koordinesinde yerine getirilmektedir. Bu kurumlar ayrıca, bölgelerde yeterince kolluk görevlisi olacak şekilde bir bölgede kolluk yığılmasının önlenmesine de hizmet etmektedir. Buna rağmen, jandarma ve devlet polisi arasında daimi bir rekabet de bulunmaktadır. Zira, aynı görev kapsamında bir bölgede jandarma ve polisin aynı anda aynı yerde bulunmaları hatta finans muhafaza birliklerinin de üçüncü bir güç olarak aynı bölgeye gelmesi ve personel yığılması olması sıklıkla yaşanan bir durumdur.

Karabinieri organik olarak Savunma Bakanlığına bağlı olmakla birlikte, iç güvenlik konuları ile ilgili olarak, görev açısından İçişleri Bakanlığına karşı soruludur, ancak karabinieri'nin bütçesi esas olarak Savunma Bakanlığı uhdesinde durmaktadır. Fransa'da olduğu gibi, Karabinieri Genel Komutanın 2000 yılına kadar kara kuvvetleri kökenli bir general iken, 2000 yılından sonra yapılan mevzuat değişikliği ile, Karabinieri Genel Komutanlarının karabinieri kökenli generallerden seçilmesi uygulamasına başlanılmıştır. Bu açıdan Fransa'daki uygulamaya benzemektedir. Jandarma Genel Komutanının atanması ise ülkemizde 2016 yılından önce Jandarma Genel Komutanının atanması usulüne çok benzemektedir. Buna göre, Savunma Bakanının atamayı önermesi, İçişleri Bakanının da rıza göstermesi ile yapılmaktadır. İtalya jandarmasınının 382 numaralı 11 Temmuz 1978 tarihli kanununda sendika hakkı yasaklanmıştır. Siyasi partilere ve derneklere üye olamaz, toplantı ve gösteri yapamazlar (Faure, 2008: 75).

2.6.2.1.2. İspanyol jandarma teşkilatı (guardia civil)

İspanyol jandarması olarak adlandırılan Guardia Civil, 1844 yılında ulusal polis gücü olarak Fransız jandarmasına benzer şekilde, ülke genelinde çetelerle ve eşkıyalıkla mücadele etme, ülkenin ana yollarının kontrol edilmesi amacıyla kurulmuştur. Öte yandan, guardia civil'e ayrıca Fransız ihtilalinin monarşiliğe karşı fikirlerini İspanya topraklarına sokulmama görevi de yüklenilmiştir (Rosiere, 1982: 560)

İspanyol jandarması (Guardia Civil), 84.400 personeli ile Avrupa Birliği içinde üçüncü, Avrupa'da Türkiye ile birlikte dördüncü büyük askeri karakterli kolluktur. İspanya jandarması, kamu güvenliğini ve düzenini sağlamak, kişi ve malların güvenliğini korumak üzere, Fransız jandarmasından örnek alınarak, 28 Mart ve 13 Mayıs 1844 tarihli karamamelerle, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Kuruluşunda mevcudu

6.000 personel olan jandarma, toplam 36 birlik 9 süvari bölüğünden oluşan 13 birlikten meydana gelmiştir. 505.521 km² yüz ölçümlü ve 50 milyona yakın nüfuslu İspanya'da valilerce yönetilen 55 il ve 9.300'e yakın belediye bulunmaktadır (Guardiacivil.es).

Türk, Fransız ve İtalyan jandarmalarına benzer bir şekilde 19. yüzyılda ulus devletin oluşturulması sürecinde ve merkezi gücün ülke topraklarının tamamında hakim kılınmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, General Franko döneminde, Guardia Civil tüm muhalefeti susturmak ve bastırmak için rejimin elinde en birincil araç olarak görüldüğü için halk nezdinde imajı oldukça zedelenmiştir.

Guardia Civil, Franko Rejimin son bulduğu 1975 yılından beri, Fransız jandarma teşkilatı ve İtalyan karabinieri teşkilatında görüldüğünün aksine polis teşkilatına daha yakın, daha sivil bir kolluk gücü görünümündedir. Bu nedenle, 1975 yılından beri, *Guardia Civil*, resmi olarak İspanyol ordusunun bir parçasını oluşturmamaktadır. Örneğin Güvenlik Güçlerine ilişkin Çerçeve Yasa (*Ley Orgánica 2/1986 de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad*), guardia civil'in askeri karakterli silahlı bir teşkilat olduğu vurgulanmasına karşın (Madde-9), 1978 tarihli İspanyol Anayasası *guardia civil*i İspanyol silahlı kuvvetlerinin bir parçası olarak saymamaktadır (Madde 8). Yine *Guardia Civil* bir yandan İçişleri Bakanlığına diğer yandan Milli Savunma Bakanlığına bağlı gözükse de, geleneksel olarak İçişleri Bakanlığının *Guardia Civil* üzerinde rolü daha fazladır. Mesleğe ilk alımlar ve kariyer ve disiplin alanı dışındaki tüm faaliyet ve alanlar İçişleri Bakanlığına bağlı olarak yürütülmektedir. Diğer önemli bir fark da, *guardia civil*'in genel müdürlerinin neredeyse tamamı sivil bürokrasi orijinli olup, birinci yardımcısı da daima rütbeli askeri personelden oluşmaktadır (Lutterbeck, 2013:28). Bu durumun geçmiş 20 yıl içinde tek istisnası, *guardia civil*'in sivilleşmesini savunmasına rağmen Zapetero'nun Sosyalist Hükümet döneminde General Carlos Gómez Arruche'nin bu göreve atanması olmuştur. Bütün bunlara karşın, İspanya Savunma Bakanlığı'nın teşkilatlanma yapısında Guardia Civil de dolaylı olarak Bakanlığa bağlı bir birim olarak gösterilmektedir (Defensa.gob.es).

İspanyol Guardia Civil Teşkilatının hernekadar diğer jandarma teşkilatlarına göre daha sivil karakterli bir yapısı bulunmakta ise de, askeri tip teçhizat (genellikle hafif piyade tüfeği) kullanmakta, yine sınırın korunmasına yönelik operasyonlar çerçevesinde, helikopterler ve okyanus devriye gemileri gibi polis teşkilatına göre daha ağır ekipmanlara sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, *guardia civil* personelinin tamamı değil teşkilat içinde çok az rütbeli personel askeri eğitim almaktadır. *Guardia civil*'i İspanyol

polis teşkilatından ayıran diğer bir husus ise, personelinin siyasi parti ile sendikalara üyelik yasağı ile grev yasağıdır. Guardia Civil personeli, 2/1986 tarihli Kanun 15 inci maddesine göre, Türkiye ve Fransa’da olduğu gibi, herhangi bir siyasi partiye veya sendikaya üye olamaz, toplu şikayette de bulunamazlar. Yine 6 ncı maddesine göre grev ve hizmetin normal şekilde yürütmesine engel teşkil edecek hareketleri de yapamazlar (Guardiacivil.es).

Bütün bunlara ilave olarak Guardia Civil’in askeri savunma rolü, Fransa ve İtalya’dakinden biraz daha ikincil konumda bulunmakta, bu kapsamda Türk jandarma teşkilatının askeri görevleri ile benzerlik göstermektedir. Zira, guardia civil’in askeri rolü, ülkenin bir savaş veya dış bir saldırıya maruz kalması halinde kendini göstermektedir. Bu durumda, yani, ülke dış bir saldırı altında olması durumunda, guardia civil otomatik olarak Milli Savunma Bakanlığının emri altına girecektir.

Görev alanına ilişkin olarak, polis teşkilatları şehir bölgelerinde görevli ve yetkili iken, guardia civil, Türkiye ve Fransız jandarması gibi şehir bölgelerinde değil, daha çok kırsal bölgelerde yetkili ve sorumludur. Bu bakımından bu üç jandarma benzerlikler göstermektedir. Ayrıca sorumluluk bölgelerinde hem polis hem de *guardia civil* tüm kolluk yetkilerini kullanmaya haiz olmakla birlikte, bazı olaylarda guardia civil veya polis teşkilatı arasında bir görev taksimi yapıldığı da göze çarpmaktadır. Bunlara örnek olarak, *guardia civil* yoğun olarak silah ve patlayıcı kontrolleri ile kara ve deniz sınırlarını korumak ve kontrol ile görevli iken, polis teşkilatı daha çok kimlik kartlarının çıkarılması ile sınır geçiş noktalarının incelenmesi ile kumar oynatılan yerlerin denetimi ile görevlidir³⁸ . Diğer yandan, *Guardia Civil* İspanya başta ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*)³⁹ terör örgütü olmak üzere tüm terör örgütleri ile mücadelede -kanunda bununla ilgili birimleri açıkça vurgulanmamasına- rağmen öncü rol oynayan kolluk teşkilatıdır.

İlginç olanı, Fransız jandarması ve İtalyan karabinierisinden daha az askeri karakterli, yani daha sivil olmasına rağmen, İspanya’da hala *guardia civil*in daha da sivilleşmesi için yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. Sivilleşmeye ilişkin talebin sosyalist partiler dışında *guardia civil*’in bizzat kendisi tarafından yapılması da önem

---

³⁸ Polis ve Guardia Civil’in görev taksimatı 2/86 sayılı ve 13 Mart 1986 tarihli kanununun 12.1 inci maddesinde düzenlenmiştir.

³⁹ Bask dilinde “*Bask Ülkesine Özgürlük*” anlamındadır.

arzettmektedir. Diğer önemli bir husus da, Sosyalist Partinin muhalefette olduğu zaman *guardia civilin* daha fazla sivilleştirilmesini talep ederken, iktidara geldiğinde *guardia civil*'in sivilleştirilmesini sürüncemede bırakması, buna ilişkin reformları tatbik edilmeyen reformlara koymuş olmasıdır. Örneğın, Sosyalist Parti, 2004 yılı seçim programında, *guardia civil*'in, tamamen İçişleri Bakanlığına devredilmesi, *guardia civil* personeline askeri ceza kanununun uygulanmaması, sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkının tanınması, polis teşkilatı ile *guardia civil* arasında işbirliği ve koordinasyonun artırılması gibi onun askeri yönünü azaltıcı bir anlamda tam olarak sivil bir teşkilata dönüştürücü bir dizi taahhütte bulunmuştur (İspanyol Sosyalist Partisi, psoc.es, 12.05.2019).

Benzer talepler *guardia civil*'den ve özellikle, *guardia civil* personeli tarafından oluşturulan ve toplam personelin neredeyse üçte birinin üye olduğu en geniş tabanlı örgüt olan *Guardia Civil* Dernekleri Birliğinden (Asociacion Unificada de Guardia Civiles – AUGC) gelmiştir (AUGC, www.augc.org). Sosyalist partinin 2005 yılında seçimleri kazanmasıyla birlikte AUGC tarafından, *guardia civil*'in modernizasyonu için çoğu sivilleşmeyi hedefleyen 20 öneri sunmuştur. Bu önerilerde en dikkat çekici olanlar, *guardia civil*'in tam anlamıyla İçişleri Bakanlığına bağlanması, teşkilatın başına sivil bürokratlardan bir Genel Müdürün atanması, askeri ceza kanunu dahil eğitim ve faaliyetlere ilişkin askeri yönetmelik ve direktiflerin artık uygulanmaması, askeri eğitime son verilmesi, sendikalara üye olma hakkının verilmesi ve polis teşkilatındaki mevkidaşları ile aynı çalışma şartlarının kendilerine tanınması şeklindeki taleplerdir (psoc.es/izquierdasocialista).

Geçmiş yıllarda İspanya'da yaşanan ciddi ekonomik kriz çerçevesinde, *Guardia Civil* Dernekleri Birliğinden (AUG) ve en fazla üyeye sahip Polis Sendikası (Sindicato Unificado de Policia), polis teşkilatı ile *guardia civil*'in tek çatı altında birleştirilmesini talep etmişler, böylece daha etkili bir güvenlik hizmeti sunulabileceğini ve %30-40 oranında tasarruf sağlanacağını ileri sürmüşlerdir (elconfidencialdigital.com)⁴⁰. Ancak bu güne kadar, ne sosyalist hükümet ne de 2012 yılında iktidara gelen merkez sağ eğilimli hükümet talep edilen bu reformlardan herhangi birisini uygulamıştır.

---

⁴⁰www.elconfidencialdigital.com/tags/augc, presupuesto de Interior”, El Confidencial Digital, 5 August 2012.El Confidencial Digital, “Unificación de Policía Nacional y Guardia Civil. Las asociaciones mayoritarias (AUGC y SUP) ultiman un informe a favor: Se ahorraría el 35% del.

Bütün bu tartışmalarda yapılan kayda değer tek değişim, 2008 yılında Sosyalist Hükümet döneminde önerilen, polis teşkilatı ve *guardia civil* teşkilatlarının ayrı ayrı olan genel müdürlüklerini, *Polis ve Guardia Civil Genel Müdürlüğü* adı altında tek çatıda altında birleştirilmesi olmuştur. Ancak bu teklif tek bir çatı altında iki kolluğun birleşmesi değil, her iki genel müdürlüğünün kendi isimleri altında İçişleri Bakanı Müsteşarına bağlanması ile sonuçlanmış, başka bir ifade ile *guardia civil* ve *polis teşkilatının* (Cuerpo Nacional de Policía de España) ayrı iki farklı teşkilat olarak varlığı devam ettirilmiştir.

Sonuç olarak, Fransa'da ve İtalya'da görüldüğü gibi, İspanya'da da *guardia civil*'in sivilleştirilmesi hatta polis teşkilatı ile birleştirilmesi talepleri olmasına karşın, bu alandaki değişiklik henüz çok sınırlı olmuştur. Fransa, İtalya ve Türkiye'de jandarmanın sivilleşmesine yönelik talep ve eğilimlerle İspanya'daki tartışma arasında dikkat çeken en önemli özellik, bu değişiklik talebinin, hatta tamamen sivilleşme taleplerinin *guardia civil* personeli tarafından da yapılmasıdır. Fransa'da jandarma ve İtalya'da carabinieri temsilcileri, askeri statülerinde sadece çalışma şartlarını iyileştirecek bazı değişiklikler yapılmasını önerdiği, ancak askeri statülerinin kaybedilmesine yönelik herhangi bir öneride ve harekette bulunmadığı, üstelik bu statüyü kuvvetli bir şekilde savundukları görülmektedir.

Avrupa jandarma teşkilatları birbirleri ile, örneğin askeri bir statüye sahip olmak, görev ve işleyişleri yönünden bir çok benzerlik taşımalarına rağmen, kendi aralarında, örgütsel işleyişlerinde askeri kurallar da dahil olmak üzere bazı önemli farklılıkları da barındırmaktadır. Bu bakımdan, italyan carabinieri bunlar arasında teşkilatlanması, silah ve teçhizatı ve eğitimi açısından en fazla askeri karakter gösteren teşkilat olarak göze çarpmaktadır. Farklılık ayrıca, bu teşkilatların sivilleşmeye nasıl baktığı, karşı mı yoksa taraftar mı olduğu hususunda da kendini belli etmektedir. Örneğin, İspanyol *guardia civil* değişime karşı daha pozitif bir yaklaşım gösterirken, diğer jandarma teşkilatları askeri statülerini ortadan kaldıracak yaklaşımları benimsememekte, bazı ülkelerde bunu açıkça ifade etmektedirler. Askeri özelliklerin azaltılması veya sivilleşme kavramlarının altında yatan, esasen jandarma teşkilatları ülkelerde polis teşkilatlarında ayrı ve bağımsız olarak bir kolluk teşkilatı olarak kalacaklar mı yoksa Belçika ve Avusturya örneğinde olduğu gibi, polis Teşkilatları ile bütünleşecekler mi sorunsalını doğrudan etkileyen bir husus olmaktadır.

2.6.2.1.3. Portekiz jandarma teşkilatı

Portekiz jandarma teşkilatı kuruluş olarak İspanya guardia civil'den daha önce 1801 yılında kurulmuş ise de ülke genelinde tam olarak teşkilatlanması 1911 yılına kadar uzanmaktadır. Portekizce ismi Guarda Nacional Republica olup Türkçe *Ulusal Cumhuriyet Muhafızları* anlamına gelmektedir. Fransa ve İspanya'da olduğu gibi, askeri statüye sahip genel kolluk teşkilatı olan Portekiz jandarma teşkilatı aynı zamanda ülkede hava, deniz ve karar kuvvetlerinden sonra dördüncü silahlı güç olarak görülmektedir.

Görev ve sorumluluk alanı olarak Fransız jandarma teşkilatı ile büyük benzerlik gösteren Portekiz jandarma teşkilatında, Türkiye ve Fransa'da görüldüğü gibi 1992 yılından sonra jandarma teşkilatının reform çalışmaları başlatılmıştır.

Bu kapsamda, teşkilat, iç disiplin, idari yönetim, iç güvenlik görevi açısından İçişleri Bakanlığına bağlanan Portekiz jandarmasının hala askeri doktrin, silah, teçhizat, eğitim ve personelinin terfisi açısından Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmektedir. Diğer yandan jandarmanın sorumluluk alanı ise, Fransa'da olduğu gibi yerleşim yerinin nüfusuna göre belirlenmektedir. Bu kapsamda 1983 tarihli kararnameye göre, 25.000 ve altında nüfusu bulunan yerleşim yerlerinde Portekiz jandarma teşkilatı görevlidir.

Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarına benzer şekilde, adli, idari, askeri görevleri bulunan Portekiz jandarma teşkilatı, ülke topraklarının %90 ında meydana gelen adli olayların %80 ine müdahale etmektedir. Bununla birlikte, ağır suçlar ve önemli orgazie faaliyetlerde asıl yetki Adalet Bakanlığına bağlı *adli kolluk* teşkilatında bulunmaktadır.

Teşkilatın genel Komutanlığını orduya bağlı bir general yürütmektedir. Her ilde jandarma alayı, ilçelerde jandarma bölüğü ve küçük yerleşik yerlerinde jandaram karakol komutanlığı şeklinde örgütlenmiştir. Merkez teşkilatlanmasında ise; Adli kolluk Başkanlığı, Stratejik Planlama ve Uluslararası İlişkiler Başkanlığı, İletişim Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Operasyon Başkanlığı, İnsan Kaynakları Başkanlığı, Doktrin ve Eğitim Komutanlığı bulunmaktadır. Güncel olarak tüm toplam personel sayısı 26.000 kişiden oluşan Portekiz jandarma teşkilatı askeri niteliğine uygun olarak ağır silahlar da kullanabilmektedir. Diğer yandan jandarmanın subay eğitimi kara kuvvetlerine bağlı Kara harp okulunda verilmektedir (JGK, 2012: 5).

2.6.2.2. Afrika jandarma teşkilatları

Afrika jandarma teşkilatlarının neredeyse tamamı, eski Fransız sömürge ülkelerinde, Fransız sömürgesinin devam ettiği zamanlarda kurulan teşkilatların kesintisiz uzantılarıdır. Zaman içerisinde ülkelerin coğrafi kültürel şartlarına uygun olarak jandarma teşkilatlarının yapısı, bağlılığı, statüsünde küçük değişiklikler olabilmektedir. Bu alt bölümde Kuzey Afrika ülkeleri jandarma teşkilatları (Cezayir, Fas, Tunus ve Moritanya jandarma teşkilatları) ve Sahraaltı Afrika jandarma teşkilatları (halen 16 ülkede jandarma teşkilatı bulunmaktadır) ayrı iki başlıkta incelenmektedir.

2.6.2.2.1. Kuzey Afrika ülkeleri (mağrip)jandarma teşkilatları

Kuzey Afrika ülkeleri, Fas, Cezayir, Moritanya ve Tunus ülkelerinden oluşmaktadır. Bu ülkeler, Fransa'nın Afrika'da ilk sömürgeleştirdiği veya idari ve hukuki sistemini dikte ettirdiği ülkelerdir. Bu kapsamda, Fransız jandarma sistemi de ilk defa Afrika'da 1830 lu yıllarda Cezayir'de teşkil ettirilmiştir. Bu nedenle, bu çalışmada Kuzey Afrika (Mağrip) ülkeleri Sahraaltı Afrika ülkelerinden farklı olarak ayrı bir başlık altından ele alınmıştır.

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
1. Cezayir	Gendarmerie Nationale ⁴¹	1962	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	120.000
2. Fas Krallığı	Gendarmerie Royale Marocaine ⁴²	1957	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma İdaresi	42.000
3. Tunus	Garde nationale Tunisienne	1956	Genel Kolluk (kırsal alan)	İçişleri Bakanlığı	28.000
4. Moritanya Cumhuriyeti	Gendarmerie Nationale Mauritanienne	1962	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	5.000

Tablo 2. 4. Kuzey Afrika (Mağrip) ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Devletler

Kaynak: Kuzey Afrika ülkeleri jandarma teşkilatlarına ait bilgiler, Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri (JGK, 2012) isimli kitap, Fransız Jandarma teşkilatı tarafından güncel olarak yayımlanan *Annuaire des Gendarmeries du Monde* (<https://www.force-publique.net/sources/Annuaire/>), FIEP web sayfasında ve <https://www.globalsecurity.org/military/world/> yer alan bilgilerden derlenilmiştir. Ayrıca

⁴¹ Cezayir'de Arapça olarak kullanılan ismi "Aldarak el -Vatanu" dır.

⁴² Fas'ta Arapça olarak kullanılan ismi "Aldarak El - Malaki (Almaghrabi)"dir.

incelenen ülke iç güvenlik birimlerinin web sayfalarından da bilgilerin güncelliği kontrol edilmiştir.

2.6.2.2.1.1. Cezayir jandarma teşkilatı (*aldarak al wataniu*)

Cezayir jandarma teşkilatı, Fransa'dan bağımsızlığını kazandığının ertesi gününde 23 Ağustos 1962 tarihinde, yine Fransız jandarma sisteminden doğrudan esinlenilerek kurulmuştur. İlk kuruluşunda 3.000 personelden oluşan Cezayir jandarma teşkilatı, güncel olarak, 180.000 kişilik personele ulaşmış olup dünyada Türk jandarmasından sonra en fazla personel sayısına sahip jandarma teşkilatıdır.

Cezayir jandarması, özellikle,1990'lı yıllarda başlayan ve 10 yılda yaklaşık 200.000 ölüme neden olan iç savaş ve terör hareketi sonucunda, bu iç savaşın bastırılmasında ve terörle mücadelede önemli rol üstlenmiştir. Bu dönemde, personel sayısında önceki yıllara göre büyük artışın sebebi de jandarma'ya yüklenen terörle ve iç karışıklıkla mücadele görevi olduğu ifade edilmektedir (Lutterbeck, 2013: 39). Gerçekten de, ordu birlikleri, iç isyan ve terörle mücadele konusunda yeterince eğitilmiş ve deneyimli olmadıklarından, terör örgütüne ve iç isyanlara ilk karşı duran bu konuda diğerlerine göre daha deneyimli olan jandarma teşkilatı olmuştur (Martinez,1998:232).

Jandarma, iç isyanı tek başına kontrol altına alamaması üzerine, Ordu kademeli olarak ülkedeki terörle mücadele operasyonlarını üstlenmiş, jandarma, isyancılarla ülke genelinde mücadele etmeyi sürdürmüştür. Örneğin, 1990 yılında, hükümetin terörle ve iç isyanla mücadele etmek için en fazla önem verdiği ve 60.000 personelden oluşan terörle mücadele özel birimi, jandarma ve ordu birlikleri personelinin katılımıyla ortak personelden oluşmaktaydı (Cordesman, 2002:160).

Jandarma teşkilatı bulunan diğer ülkelerde görüldüğü gibi, Cezayir'de de jandarma kırsal bölgelerde görevli ve yetkili iken, Cezayir polis teşkilatı (La Sûreté Nationale) büyük şehirlerde faaliyet göstermektedir. Jandarma ayrıca, bünyesinde mevcut özel terörle mücadele birimleri (*détachements pécial d'intervention*) ile, ülkenin terörle mücadele faaliyetlerinde de önemli rol oynamaktadır.

Jandarmanın etkisinin artması ve büyümesinde, iç ayaklanma ve isyanların etkisi olduğu kadar, jandarmanın Cezayir Rejimi ile ilişkileri de etkili olmuştur. Zira bağımsızlığından itibaren, Cezayir iç politikasında ordunun daima bir müdahalesi bulunmaktadır. Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesinden başarı ile çıkmış olmasının verdiği meşruiyetle, ordu, temel politik güç olmayı devam ettirmiştir. Görünüşte, sivil bir

cumhurbaşkanı ve sivil bir yönetimle yönetilen Cezayir’de, ordu pratik olarak, temel ekonomik işlerden iç güvenlik meselelerine kadar geniş bir alanda siyaset alanını kontrol etmektedir (Cook, 2007:32-62).

Askerin ülke politik hayatında bu etkisi, pratik olarak jandarma teşkilatı üzerinde de kendisini göstermektedir. Örneğin, Cezayir jandarma teşkilatı, tamamen Ordu içinde ve ordu tarafından kontrol edilen askeri bir kolluk teşkilatıdır. Jandarma, Savunma Bakanlığına karşı sorumlu olmakla birlikte, jandarma teşkilatını ordunun bir uzantısı olan bir general yönetmektedir. Son yıllarda, ordu ülke genelinde aktif olarak faaliyet gösteren ve jandarma ve ordu mensuplarının oluşturulan özel terörle mücadele birliklerinin komutanlığını da üstlenerek jandarmanın orduya bağlılığını daha da güçlendirmiştir

Jandarma teşkilatı Cezayir’de sadece kurumsal olarak değil, kullandığı silah, teçhizat ve ekipmanları, eğitimi, rütbe ve teşkilat yapılanması açısından da yoğun olarak askeri bir karakter göstermektedir.

Sonuç olarak, Cezayir jandarması, Cezayir yönetimine karşı büyük ölçekli bir ayaklanma ve terör faaliyetlerinin bastırılmasında aldığı öncü rolü nedeniyle, iç güvenlikte büyük bir güçtür. Bununla birlikte, Cezayir ordusunun bir parçası, ona sıkı sıkıya bağlı bir askeri kolluk teşkilatıdır. Bu açıdan, yani ordu kuvvetlerine bağlılık açısından, Cezayir jandarma teşkilatı diğer eşdeğer askeri kolluk teşkilatlarına nazaran daha fazla askeri özellik gösteren bir teşkilat yapısı arz etmektedir (Lutterbeck,2013: 41).

2.6.2.2.1.2. Fas Kraliyet Jandarma Teşkilatı (Aldarak El - Malaki -Almaghribi)

Fas Kraliyet jandarması (Gendarmerie Royale Marocain), 25/4/1927 tarihli Karaliyet Fermanı ile, daha önce ülke genelinde faaliyet gösteren zabitanın jandarma birliklerine dönüştürülmesi ile kurulmuştur. Toplam mevcudu 22.000 kişiden oluşan birlik, doğrudan Krala bağlı olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Kuruluşunda ve teşkilatlanmasında, diğer jandarma teşkilatlarında olduğu gibi, Fransız jandarma sisteminin etkileri bulunmaktadır. Fas ve Cezayir, ülke nüfusları açısından birbirine sayıca yakınlık göstermesine rağmen, Cezayir jandarma personel sayısı ile Fas Kraliyet jandarmasının toplam sayısı arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Bu açıdan Fas jandarması 22.000 kişilik mevcudu ile, 130.000 kişiden oluşan Cezayir jandarma teşkilatının altıda birine tekabül etmektedir. Ancak, her iki ülkenin toplam nüfus sayıları aynı olsa da, Cezayir’in kara torakları Fas’a göre oldukça geniştir, bu nedenle söz konusu topraklarda alan hakimiyetinin sağlanması daha fazla jandarma personelini

gerektirmektedir. Ayrıca, Fas, Cezayir’de 1990 lı yıllarda yaşanan iç karışıklık gibi herhangi bir karışıklık, geniş kapsamlı iç isyanlar yaşamamıştır (www.ires.ma).

Her ne kadar Fas, Batı Sahra’da, *polisario sorunu*⁴³ ile karşılaşmış ise de, bu sorunun sadece bir bölgede yaşanmış, buradaki sorunun ülke geneline Cezayir’deki gibi dini nitelikli geniş çaplı şiddet olaylarına dönüşmemiştir. Personel sayısındaki yetersizliğe rağmen, Kraliyet jandarma teşkilatı, askeri akademiden mezun sadece en becerikli subayların girebileceği, Kraliyet ordusu içinde elit bir güç olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, ordu genel bütçeden %17 oranında para almakta iken, personel sayısı daha az olmasına rağmen jandarma genel bütçeden %22 oranında pay almaktadır (Bennani ve Boudarham, 2012).

Diğer jandarma teşkilatlarında görüldüğü gibi, Fas kraliyet jandarması da, kırsal bölgelerde genel kolluk görevini yürütürken, Fas polis teşkilatı daha çok şehir bölgelerinde sorumlu ve yetkilidir. Diğer yandan, Cezayir’de olduğu gibi, Fas jandarma teşkilatı bünyesinde başta terörle mücadele (*groupe d'intervention gendarmerie royale*) olmak üzere özel birimler bulunmaktadır. Özellikle Mayıs 2003 yılındaki Kazablanka’da meydana gelen terör saldırısından sonra jandarmanın terörle mücadeleye daha da eğilmesinin sonucu olarak jandarma terörle mücadele özel birimi yenilenmiş ve güçlendirilmiştir (Mattes, 2009:154).

Cezayir jandarma teşkilatında görüldüğü gibi, Fas kraliyet jandarması da, ordunun bir parçası olup ordu yapılanması içinde teşkilatlandırılmıştır. Personelinin rütbelerinde de askeri rütbe sistemini kullanmaktadır. Jandarma personeline eğitimleri ordu ile ortaklaşa verilmektedir. Yine, Kraliyet jandarması, hafif piyade tüfekler, helikopterler ve az sayıda gözetleme-casusu- uçakları ile ağır silahlı bir askeri kolluk teşkilatı görünümünü vermektedir.

Diğer yandan, Fas kraliyet jandarmasının, diğer jandarma teşkilatlarına, özellikle komşu ülke Cezayir jandarmasına nazaran bazı farklılıkları da bulunmaktadır. Bu farklılıklar daha çok, Fas’ın bir krallık olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, Cezayir’de bütün önemli siyasi alanlarda ordunun doğrudan veya dolaylı kontrolü bulunmakta iken, bu durum bir monarşi olan Fas’da görülmemektedir. Öte yandan, Fas Kraliyet jandarmasının birinci görevi, kralı ve yakın aile çevresini korumaktır. Bu görev,

---

⁴³Batı Sahrada Fas’a karşı yürütülen ve bağımsızlık temelli yerli halk isyanıdır.

özellikle, 1970 li yıllarından başında Kral Hüseyin'e yapılan iki adet suikast girişiminden sonra daha da önem kazanmıştır. Bu tarihten sonra, jandarmanın temel görevi, krala karşı muhtemel saldırıları önleme görevi olmuştur. Bu kapsamda, askeri bir uzman raliyet jandarmasını, “askeri birlikler üzerinde bir göz” olarak tanımlamaktadır (Mattes, 2009: 154).

Bu açıdan yaklaşıldığında, Fas Kraliyet jandarma teşkilatı, bölgedeki diğer jandarma teşkilatlarına nazaran, orduyla ilişkilerinde daha fazla hareket serbestisi ve bağımsızlığı bulunduğu görülmektedir. Jandarma görünüşte ordunun bir parçası gibi gözüktüğü de, esasta doğrudan Kral'a bağlı ve ona bilgi vermektedir. Buna ilave olarak, Fas'ta gerçek anlamda bir savunma bakanlığının bulunmaması ve kralın doğrudan doğruya silahlı kuvvetler üzerinde stratejik kontrolünü elinde tutması da, jandarmanın konumunu daha belirgin kılmaktadır (Lutterbeck, 2013:43).

2.6.2.2.1.3. Tunus Milli Muhafız Teşkilatı

Tunus'ta, askeri statülü kolluk teşkilatı (garde nationale), Bağımsızlığının arifesinde, 1957 yılında, klasik jandarma Teşkilatı mantığında Savunma Bakanlığına bağlı, ordunun bir parçası olarak kurulmuştur. Toplam personel sayısı 15.000 dir. Ancak, Tunus'un bağımsızlığından ve Ulusal Muhafız Teşkilatının kuruluşundan sonraki ilk yıllarda, teşkilat tüm yönleriyle Tunus İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Bunun sebebinin, Tunus'un milli lideri *Habib Burgiba*'nın genel olarak askere mesafeli durması ve sivillerin meşruiyetini koruyacak ve ordu'yu dengeleyecek başka bir gücü oluşturma isteğinden kaynaklandığı iddia edilmektedir (Ware, 1986:47).

Bu nedenle, Habib Burgiba ve ardından Zeynel Abidin döneminde Tunus yönetiminde İçişleri Bakanlığı ve askeri statüleri bulunmayan kolluk güçleri ülkede temel ateşli gücü olan yapılar olarak varlık göstermişlerdir (Camau ve Geisser 2011:211). Yukarıdaki tarihsel süreci ve bağlılık durumu dikkate alındığında, Tunus Milli Muhafaza Teşkilatı, sıkı bir şekilde askerileşmiş ve tam anlamıyla ordu'ya entegre olmuş Cezayir ve Fas Jandarma Teşkilatlarına nazaran daha sivil bir özellik göstermektedir.

Sadece İçişleri Bakanlığına bağlı olmaları ve ordu'nun bir uzantısı olmaması nedeniyle, Tunus Milli Muhafız Teşkilatının resmi anlamda askeri statüsü bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Ulusal Muhafız Teşkilatının resmi tanımı belirsizlikler içermektedir. En son kanunda Milli Muhafız Teşkilatı, “sivil silahlı güç” (*force armée civile*) olarak tanımlanmakta, 2006 tarih ve 1166 sayılı kararnamede ise

muhafız teşkilatının uygulamada askeri yönünü çağrıştıracak teşkilatlanma, ekipman ve eğitiminin bulunduğu görülmektedir. Örneğin, jandarma teşkilatlarında görüldüğü gibi, askeri sistemde teşkilatlanmış olup, askeri rütbe sistemini uygulamakta, mensupları askeri eğitim almakta, askerler gibi kışlada kalmakta ve hafif piyade tüfekleri gibi bazı askeri silahları kullanmaktadırlar. Nitekim 2010 ve 2011 yıllarında meydana gelen rejim karşıtı hareketlerde çok sayıda göstericinin ölmesinin nedeni olarak milli muhafızların ve polis birimlerinin hafif silah olan tabanca değil askeri uzun namlulu silahlarla teçhiz edilmiş olmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Belkhodja ve Cheikhrouhou, 2013: 30–33). Ayrıca 2011 yılına kadar sendikaya üye olma yasakları, haftalık çalışma saatlerinin düzenlenmemiş olması gibi bir çok neden de Tunus Milli Muhafız Teşkilatının askeri yönünü ortaya koymaktadır.

Bu açıdan, Cezayir ve Fas ile kıyaslandığında, Tunus Milli Muhafız Teşkilatı doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlı olması, İçişleri Bakanlığının hem polis teşkilatı hem de muhafız teşkilatı üzerinde tam hakimiyetinin bulunması farklılık arz etmektedir. Bakanlığın, iki kolluk üzerinde tam yetki ve kontrolü bulunmasına rağmen, iki kolluk arasındaki işbirliği ve koordinasyon oldukça sınırlıdır. Tahar Ben Youssef'e göre, bunun asıl nedeni olarak, Tunus otokratik yönetiminin iki silahlı gücü birbirinden rakip ve ayrı tutarak Rejime karşı iç güvenlik teşkilatlarının olası bir müdahalesini önlemektir. Tunus eski lideri Zeynel Bin Ali'nin iki kolluk gücü arasında rekabeti artırdığı, iki kolluğun işbirliği içerisinde olmasını özellikle engellediğini ileri sürmektedir (Youssef, 2011:106–116).

Sonuç olarak, bazı askeri teçhizat kullanması ve askeri yapılanması olmasına rağmen, Tunus Milli Muhafız Teşkilatı'nın, en azından kurumsal aidiyeti bakımından, Cezayir ve Fas Jandarma Teşkilatlarına göre daha az askeri özellik gösterdiği söylenilebilir.

Tunus'ta yönetim değiştikten sonra, Tunus Milli Muhafız Teşkilatının sivilleşmesi gündeme gelmiştir. Bu değişiklik talebinin, özellikle, hem iç güvenlik birimlerinden hem de geçici hükûmetten yapıldığı ileri sürülmektedir. Nitekim, Zeynel Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesinden hemen sonra, hem polisin hem de milli muhafızın daha iyi çalışma şartları ve sendikaya üyelik hakkının tanınması için sokakta gösteri yapmışlar, Mart 2011 tarihinde polis teşkilatına ve Milli Muhafız Teşkilatına sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkı tanınmıştır (Luterbeck, 2012: 19). Kolluk teşkilatları için, Arap Baharı

sürecinde devam eden talepler, daha iyi çalışma koşulları, çalışma saatlerinin düzenlenmesi yönünde olmuştur (Espacemanager, 19.11.2012).

Yukarıda açıklanan Cezayir, Tunus ve Fas jandarmaları, görev ve sorumluluk alanlarının taksimatı açısından Fransız modelini seçmişlerdir. Bu ülkelerdeki jandarma teşkilatları, bağlılık durumları batı ülkelerindeki jandarma teşkilatlarından farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, iki faktörden kaynaklanmaktadır. Bunlardan birisi, ülkede iç güvenliğin karşı karşıya kaldığı tehdit ve tehlikeler, diğer ise ülkedeki mevcut politik rejimdir (Mourad, 2015: 112).

Buna göre, ülke ne kadar büyük ve geniş tehlikelere maruz kalırsa, jandarmanın etkisi ve önemi de o derece artmaktadır. Yine, ülkenin politik yaşamda ordunun ağırlığı ve etkisi arttıkça jandarma teşkilatının da askeri özelliği artmaktadır.

2.6.2.2.2. Sahraaltı Afraka ülkeleri Jandarma teşkilâtları

Fransa, sömürge imparatorluğunu kurduğu tüm toprakları üzerinde bir jandarma teşkilâtını oluşturmuştur. Bu bağlamda Afrika'da daha Fransız sömürgesi devam etmekte iken 1854 yılında Senegal'de Senegal Jandarma teşkilatı kurulmuştur. Bu model daha sonra Fransız sömürgesi olan tüm Afrika ülkelerine yayılmış, 1960 yılında Fransız sömürgelerininin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra da, yeni kurulan ülkelerin en temel kolluk teşkilatını oluşturmuştur (Grandi, 2016: 48). Böylelikle, Afrika kıtasında Fransanın sömürge topraklarını elde etmesinde savaştan güç, sömürgeleştirme döneminde bölgenin zaptında paramiliter güç, ülkelerin idare edilmesinde ise polis gücü olarak olarak kullanılan jandarma (Houte ve Luc, 2016: 22) Afrika ülkelerinin bağımsız olduklarında da kendi sistemlerine değiştirmeden adapte ettiği yegane kolluk teşkilatını oluşturmuşlardır. Bu kapsamda, Fransızca konuşulan Afrika devletlerinde, Fransız usulüne göre kurulan jandarma teşkilâtları, Fransız jandarmasının ara istasyonu durumuna gelmişlerdir.

Birkaç istisna hariç, eski Fransız ve Belçika Sömürgesi olan Afrika ülkelerinin tamamında jandarma teşkilatlanması bulunmaktadır. Bu kapsamda eski Fransız sömürgeleri, Orta Afrika Cumhuriyeti, Fildişi Sahilleri Cumhuriyeti, Madagaskar, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Comor adaları, Cibuti, Benin, Kamerun'da, yine eski Belçika Sömürgeleri Ruanda ve Burundi Cumhuriyetlerinde jandarma teşkilatları Fransız sömürgesinde oluşturulan, bir anlamda Fransız imparatorluk jandarmasının mirasçılarıdır. (Grandi, 2016: 49).

Yine, Avrupa’da başlangıçta 1994 yılında Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz jandarma teşkilatlarınca oluşturulan daha sonra Türkiyenin de üyesi bulunduğu FIEP’e benzer şekilde 2003 yılında Fransa’nın öncülüğünde merkezi Senegal’in başkenti Dakar’da bulunan *Afrika jandarma teşkilatları Birliği (OGA)*⁴⁴ oluşturulmuştur (Grandi, 2016: 49).

Jandarma teşkilatı bulunan Afrika ülkelerinin tamamında personel kaynaklarını, o ülkenin silahlı kuvvetlerinden aktarılan subay, astsubay, erbaş ve erler oluşturmakta ve personelinin Fransa’da olduğu gibi askeri statüsü korunmaktadır. Yine bu ülkelerde jandarma teşkilatları Fransa’daki eski geleneğe bağlı olarak savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermekte, jandarmanın görev ve sorumlulukları Fransız jandarması ile paralellik arz etmektedir (Rosiere ve Besson1982: 561).

Fransa ve Afrika ülkeleri jandarma teşkilatları ile ilişkiler, ülkeler nezdinde karşılıklı jandarma irtibat görevlilerinin görevlendirilmesi yanında eğitim işbirliği çerçevesinde yürümektedir. Bu kapsamda, Afrika ülkelerinden gelen jandarma subayları Fransız Jandarma Subay Okulunda (*l’Écoledesofficiers de la gendarmerienationale*) eğitim almaktadır (gendarmerie.interieur.gouv.fr/eogn).

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
1. Burkina-Faso	Gendarmerie Nationale	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	4.200
2. Cibuti Cumh.	Gendarmerie Nationale Djibouti	1977	Genel Kolluk (ülke seviyesinde)	Savunma Bakanlığı	1500
3. Çad	Gendarmerie Nationale Tchadienne	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma /İçişleri Bakanlığı	15.000
4. Fildişi Sahilleri	Gendarmerie Nationale	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma /İçişleri Bakanlığı	8.500
5. Gabon	Gendarmerie Nationale Gabonaise	1983	Genel Kolluk (ülke seviyesinde)	Devlet Başkanı/Savunma Bakanlığı	5700
6. Gine Cumh.	Gendarmerie Nationale Guinéenne	1958	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	1000
7. Komor Adaları	Armée Nationale de Développement ⁴⁵	1978	Genel Kolluk (kırsal alan)	Genelkurmay Başkanlığı	7000
8. Kamerun	Gendarmerie Nationale Camerounaise	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	12.000

⁴⁴Organisation des gendarmeries africaines

⁴⁵Milli Terakki Ordusu (hem ülkenin ulusal ordusu aynı zamanda iç güvenlik teşkilatıdır).

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
9. Kongo Cumh.	Gendarmerie Nationale Congolaise	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	3700
10. Madagaskar	Gendarmerie Nationale Malgache	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Silahlı Kuvvetler Bakanlığı	12399
11. Mali	Gendarmerie Nationale du Mali	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Silahlı Kuvvetler Bakanlığı	4532
12. Nijer	Gendarmerie Nationale de la République du Niger	1961	Genel Kolluk (kırsal alan)	Milli Savunma Bakanlığı	7022
13. Orta Afrika Cumhuriyeti	Gendarmerie Nationale Centr Africaine	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Kamu Güvenliği Bakanlığı	2065
14. Senegal	Gendarmerie Nationale Sénégalaise	1843-1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Silahlı Kuvvetler Bakanlığı	8500
15. Togo	Gendarmerie Nationale du Togo	1960	Genel Kolluk (kırsal alan)	Savunma Bakanlığı	750

Tablo 2. 5. Sahraaltı Afrika ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları

Kaynak: Sahraaltı Afrika ülkeleri jandarma teşkilatlarına ait bilgiler, JGK tarafından 2012 tarihinde hazırlanan Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri isimli kitap, FJGK tarafından güncel olarak yayımlanan Annuaire des Gendarmeries du Monde (<https://www.force-publique.net/sources/Annuaire/>), FIEP web sayfasında ve <https://www.globalsecurity.org/military/world/> web sayfasında yer alan bilgilerden derlenilmiştir.

2.6.2.3. Asya Kıtası Jandarma Teşkilatları

Bu çalışmada, herhangi bir bölgesel sınıflandırma yapmadan, Asya kıtasında bulunan jandarma veya askeri nitelikli tüm iç güvenlik kuvvetleri aşağıda liste halinde temel özellikleri belirtilecek şekilde sunulmuştur.

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
Bangladeş	Ansar and Village Defence Party	1948	Kırsal bölgelerde emniyet ve asayiş sağlamak, önemli endüstri tesisleri ve kurumları korumak	İçişleri Bakanlığı	87.319
Çin Halk Cumhuriyeti	Police Armée Populaire de Chine	1982	Ülke güvenliği ve ülke istikrarını temin etmek, önemli tesis, kişi ve binaları korumak	Merkezi askeri komisyon	730.000
Filistin	Filistin Ulusal Güvenlik Gücü ⁴⁶	1994	Askeri istihbarat, genel güvenlik, terörle mücadele	İçişleri Bakanlığı	42.000

⁴⁶ Filistinde resmi olarak kabul edilen ismi “*Quaat Al'amn Alwatanii Alfilastini*” şeklindedir.

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
			(Filistin Ordusu görevi)		
İran	İntizam Kuvvetleri Komutanlığı	1990	Polis ve jandarma görevini birlikte yürütmektedir.	İçişleri/Savunma Bakanlığı	140.000
İsrail	İsrail Sınır Muhafızları Komutanlığı ⁴⁷	1949	Sınır güvenliği ve kırsal bölgelerde kolluk görevi	Polis Genel Müdürlüğü	7514
Kamboçya	Gendarmerie Royale Khmère du Cambodge	1954	Koruma ve genel güvenlik, önemli endüstri tesisleri ve kurumları korunması, tabii afetlerde yardım görevleri	Milli Savunma Bakanlığı	10700
Katar	İç Güvenlik Gücü ⁴⁸	2003	Koruma ve genel güvenlik, terörle mücadele, emir ve ailesinin, önemli kişi ve tesislerin korunması	Katar Emiri	Bilgi bulunmamaktadır
Kazakistan	Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Muhafızları ⁴⁹	1992	Emniyet ve asayişin sağlanmasında polise yardımcı olmak. Genel koruma ve güvenlik teşkilatı	İçişleri Bakanlığı	25.000
Kırgızistan	Kırgızistan İç Kuvvetler Komutanlığı ⁵⁰	1991	Emniyet ve asayişin sağlanmasında polise yardımcı olmak. Genel koruma ve güvenlik teşkilatı	İçişleri Bakanlığı	7000
Kuveyt	Kuveyt Ulusal Muhafızları ⁵¹	1967	Koruma ve genel güvenlik, terörle mücadele, emir ve ailesinin, önemli kişi ve tesislerin korunması	Kuveyt Genelkurmay Başkanlığı	70.000
Lübnan	Gendarmerie Naitonale ⁵²	1861- Osmanlı 1959- Lübnan	Genel kolluk görevi (Kırsal alan ve polis teşkilatının bulunmadığı yerler)	İçişleri Bakanlığı	8.100
Moğolistan	Moğolistan İç Kuvvetler komutanlığı ⁵³	1995	Emniyet ve asayişin sağlanmasında polise yardımcı olmak. Genel koruma ve güvenlik teşkilatı	Emniyet Genel Müdürlüğü	15.000
Özbekistan	Özbekistan Cumhuriyeti	2017	Ülke güvenliği ve sınırlarının	Savunma Bakanlığı	20.000

⁴⁷ İsrail’de resmi olarak kabul edilen ismi “*Mishmar Hagvul*” şeklindedir.

⁴⁸ Kuveyt’te resmi olarak kabul edilen ismi “*Lekhwiya*” şeklindedir.

⁴⁹ Kazakistan’da resmi olarak kabul edilen ismi “*Qazaqstan Respublikasynyñ Ültyq ülany*” şeklindedir.

⁵⁰ Kırgızistan’da resmi olarak kabul edilen ismi “*Kırgız Pecyplikacının Uluttuk gvardiya*” şeklindedir.

⁵¹ Kuveyt’te resmi olarak kabul edilen ismi “*Alharas Alwatani Alkuaytiu*” şeklindedir.

⁵² Lübnan’da Arapça olarak kullanılan resmi olarak kabul edilen ismi “*Amen el Dakhli*” şeklindedir.

⁵³ Moğolistan’da resmi olarak kullanılan ismi “*Mongol Ulsyn Dotood tsergüüd*” şeklindedir.

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki/Sorumluluk	Bağlılık	Personel
	Ulusal Muhafızları ⁵⁴		korunması, terörle mücadele, istihbarat		
Pakistan	Pakistan Korucuları ⁵⁵	1947	Pakistanın doğu sınırlarını korumak , İsyanların bastırılması ve terörle mücadele	İçişleri Bakanlığı	25.000
Türkmenistan	Türkmenistan İç Kuvvetler Komutanlığı ⁵⁶	1991	Genel güvenlik ve koruma, önemli olayları soruşturma, yol güvenliği	İçişleri Bakanlığı	25.000
Ürdün Krallığı	Jandarma Genel Müdürlüğü ⁵⁷	2008	Terörle/ toplumsal olaylar, Koruma	İçişleri Bakanlığı	25.000

Tablo 2. 6. Asya Kıtası ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları

Kaynak: Asya ülkeleri jandarma teşkilatlarına ait bilgiler, JGK tarafından 2012 yılında hazırlanan Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri isimli kitap, FJGK tarafından güncel olarak yayımlanan Annuaire des Gendarmeries du Monde (<https://www.force-publique.net/sources/Annuaire/>), FIEP web sayfasında ve <https://www.globalsecurity.org/military/world/> web sayfasında yer alan bilgilerden derlenilmiştir. Ayrıca incelenen ülke iç güvenlik birimlerinin web sayfalarından da bilgilerin güncelliği kontrol edilmiştir.

Asya kıtasında yer alan jandarma benzeri iç güvenlik birimlerinin, yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Avrupa ve Afrika ülkelerinde görüldüğünün aksine genel kolluk görevleri bulunmamakta, daha çok ülke güvenliğine veya yönetimlere karşı ortaya çıkabilecek tehditlere karşı paramiliter yapılar olarak hazır tutulan, isyanların bastırılması, gerektiğinde polis teşkilatına destek sağlanması, tabi afetlerde diğer kurum ve kuruluşlara yardım sağlanması gibi misyonları bulunan askeri birlikler olduğu dikkat çekmektedir.

Bu durumun tek istisnası, 1860 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa'nın başını çektiği Avrupa ülkeleri arasında imzalanan protokol ile oluşturulan Lübnan Jandarma Genel Komutanlığı'dır. Lübnan'ın Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasını müteakip Lübnan devleti tarafından ülkede jandarma, polis ve ulusal müfettişlik olarak üç ayrı kolluk teşkilatı kurulmuştur. Ancak her teşkilatın kendi kanunlarına göre ayrı faaliyet göstermesi ve üç teşkilat arasında işbirliği ve koordinasyon imkanının bulunmaması üzerine 1959 yılında kabul edilen bir kanun ile ülke genelinde güvenlikten sorumlu olan

⁵⁴ Özbekistan'da resmi olarak kullanılan ismi "O'zbekiston Respublikasining Milliy Gvardiyasi" şeklindedir.

⁵⁵ Pakistan'da Urduca resmi olarak kullanılan ismi "Pakistan Rangers" şeklindedir.

⁵⁶ Türkmenistan'da Türkmençe olarak kullanılan ismi "Türkmenistanyň İçerki Goşunlary" şeklindedir.

⁵⁷ Ürdünde arapça olarak kullanılan ismi "Almudiriat Aleamat Liqaat Aldarak" şeklindedir.

İç Güvenlik Genel Müdürlüğü oluşturulmuş ve tüm kolluk birimleri bu genel müdürlüğe bağlanmıştır. Güncel olarak İç Güvenlik Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Beyrut Polis Müdürlüğü, Jandarma Bölge Komutanlığı, Adli Polis Müdürlüğü, Teftiş Kurulu Başkanlığı ve mobil birlikler komutanlığı bulunmaktadır. Toplam personel sayısı 25.000 civarında olan Lübnan İç Güvenlik Genel Müdürlüğünde jandarma olarak görev yapan personel sayısı 8.100 kişidir ⁵⁸.

2.6.2.4. Güney Amerika Ülkeleri Jandarma Teşkilâtları (Brezilya, Arjantin, Venezuela ve Şili)

Güney Amerika’da halen faaliyet gösteren jandarma teşkilatlarının gerek yapılanma gerekse faaliyet alanı olarak esinlenmiş olduğu Avrupa jandarma/ karabinieri veya guarda civil teşkilatları ile halen büyük benzerlik taşıdıkları görülmektedir. Bu ülkelerde bağımsızlıklarını kazanadıktan sonra Fransız, İspanyol, Protekiz veya İtalya kolluk sisteminden esinlenerek “Ulusal Muhafızlar” veya “Askerî Polis” veya “Jandarma Kuvvetleri” adı altında, genel görünümü askerî ve sivil muhtelif görevleri yerine getirecek askeri bir yapılaşmayı gösteren kolluk çözümleri uygulamaya geçmişlerdir (Rosiere ve Besson1982: 551).

Mevcut durumda Güney Amerika’da 4 ülke’de jandarma teşkilatı veya jandarma teşkilatına benzer yarı askeri kolluk teşkilatları bulunmaktadır. Bu jandarma teşkilatları; Venezuela Millî Muhafaza Komutanlığı, Şili Karabineros Genel Direktörlüğü, Arjantin Millî Jandarma Komutanlığı ve Brezilya Askeri Kolluk (Polícia Militar) teşkilatlarıdır (JGK, 2012 ve www.force-publique.net/sources/Annuaire).

Bu kapsamda, Latin Amerika kıtasında jandarma ve benzeri kolluk teşkilatlanmaları bulunan ülkelere ilişkin tablo aşağıya çıkarılmıştır. Bu tabloda jandarma veya benzeri birimin ismi, kuruluş yılı, bağlılık durumu, görev ve sorumlulukları ile personel sayısına yer verilmiştir.

---

⁵⁸ Lübnan Jandarma teşkilatı ile ilgili güncel bilgiler Lübnan iç güvenlik teşkilatının web sayfasından (www.isf.gov.lb/files/1_isf-hist-fr.pdf) ve Fransız Jandarma teşkilatınca oluşturulan force-publique.net/sources/Annuaire/Liban-fr.html web sayfasından alınmıştır.

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki ve Sor	Bağlılık	Personel
1. Arjantin	Gendarmeria Nacional Argentina	1938	Genel güvenlik, uyuşturucu ve terörle mücadele, sınır kontrolü, toplumsal olaylara müdahale	Güvenlik Bakanlığı	21.619
2. Brezilya	Polícia Militar	1957	Görev yaptığı federal bölgede kamu düzeninin korunması yapar. Adli kolluk görevi bulunmamaktadır	Bulunduğu eyalet hükümetine bağlıdır	385.000
3. Şili Cumhuriyeti	Carabineros de Chile	1927	Kamu Güvenliği ve önleyici görevler, devlet büyüklerini koruma	Milli savunma /İçişleri	45.000
4. Venezualla	Guardia Nacional Bolivariana – GNB	1937	Kamu Güvenliği, trafik ve sınırların korunması	Savunma Bakanlığı	25.000

Tablo 2. 7. Güney Amerika ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları

Kaynak: Güney Amerika ülkeleri jandarma teşkilatlarına ait bilgiler, JGK tarafından hazırlanan Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri (2012), FJGK tarafından güncel olarak yayımlanan *Annuaire des Gendarmeries du Monde* (<https://www.force-publique.net/sources/Annuaire/>), FIEP web sayfasında ve <https://www.globalsecurity.org/military/world/> yer alan bilgilerden derlenilmiştir. Ayrıca incelenen 4 ülkenin iç güvenlik birimlerinin web sayfalarından da bilgilerin güncelliği kontrol edilmiştir.

Yukarı tablo incelendiğinde, genel olarak Brezilya askeri kolluk teşkilatı hariç olmak üzere, Latin Amerika kıtasındaki jandarma tipi kolluk teşkilatlarının Avrupa Kıtasındaki jandarma teşkilatlarından etkilendiği, bu kapsamda, Şili’de Karabineros Genel Direktörlüğü’nün İtalyan Karabinieri Teşkilatından, Arjantin Milli Jandarma Komutanlığının ise İspanyol Guardia Civil teşkilatından esinlenilerek oluşturulduğu görülmektedir.

Latin Amerika ülkelerinde mevcut jandarma tipi kolluk teşkilatları açısından dikkat çeken husus, bu teşkilatların Avrupa’daki gelişmelere paralel olarak daha önceden görev ve bağlılık açısından Savunma Bakanlığına bağlı iken, 2010 yılından sonra yapılan reformlar ile İçişleri veya güvenlik bakanlığına bağlanmış olmalarıdır. Öte yandan tüm jandarma teşkilatlarının askeri statüleri de korunmaktadır (JGK, 2012:10, 12)

Brezilya jandarma teşkilatı ise daha çok önleyici faaliyetler kapsamında görevli bir teşkilat olup Brezilya'nın federal yapısına göre Jandarma daha federe bir yapı arzietmekte, askeri kolluğun merkez bir teşkilatlanması bulunmamaktadır.

2.6.2.5. Kuzey Amerika Jandarma Teşkilatları

Kuzey Amerika kıtasında, jandarma veya askeri statülü kolluk niteliğinde Meksika ve Kanada ülkelerindeki paramiliter teşkilatlanmalar gösterilebilir. Söz konusu iç güvenlik birimleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Ülke	İsmi	Tarihi	Yetki ve Sor	Bağlılık	Personel
Meksika	Policia Federal-Gendarmeria	2014	Stratejik ve ekonomik bölgelerin korunması, kırsal bölge ve sınır alanlarında güvenliğin sağlanması	İçişleri Bakanlığı	5.500
Kanada	The Royal Canadian Mounted Police /Gendarmerie Royal du Canada	1873	Eyalette güvenlik ve koruma , bazı nitelikli suçlarda polise yardım, kralice ve diğer devlet erkanının korunması	Emniyet Genel Müdürlüğü	27.515

Tablo 2. 8. Kuzey Amerika ülkeleri Jandarma veya Askeri Statülü Kolluk Teşkilatları

Kaynak: Güney Amerika ülkeleri jandarma teşkilatlarına ait bilgiler, JGK tarafından hazırlanan Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri (2012) kitabından, FJGK tarafından güncel olarak yayımlanan Annuaire des Gendarmeries du Monde (<https://www.force-publique.net/sources/Annuaire/>), FIEP web sayfasında ve <https://www.globalsecurity.org/military/world/> yer alan bilgilerden derlenilmiştir. Ayrıca incelenen 4 ülkenin iç güvenlik birimlerinin web sayfalarından da bilgilerin güncelliği kontrol edilmiştir.

2.6.3. Polis Teşkilatı ile Bütünleşen Jandarma Teşkilatları

Askeri nitelikli kolluk teşkilatları, ülkelerin coğrafi, tarihi ve jeopolitik durumlarına göre bazı ülkelerde güçlendirildiği, yeni jandarma teşkilatları kurulmakta iken bazı ülkelerde ise polis teşkilatı ile birleştirildiği görülmektedir (Daha detaylı bilgi için bkz Altundaş, 2012)⁵⁹. Aşağıda daha önce faaliyet göstermekte iken kapatılan jandarma teşkilatlarının bir tablosu verilmekte, akabinde Belçika ve Avusturya Jandarma Teşkilatlarının kapanma süreci anlatılmaktadır.

⁵⁹ Jandarma teşkilatlarının gelişimindeki bu çelişkili durum için daha detaylı bilgi için bakınız ALTUNDAŞ, Olgun (2013) Yeni Yüzyılda Jandarma Teşkilatlarında Değişim, Türk İdare Dergisi, yıl 2013, Sayı 476

Ülke	İsmi	Tarihi	şekli	Nedeni
1. Almanya ⁶⁰	Feldgendarmerie ⁶¹	1810-1945 ⁶²	Lağvedilme	Yeni siyasal sistem geçiş
2. Arnavutluk (Sert, 2021: 485)	ForcatMbretërorëtëXhandarmërisë Arnavutluk Krallığı Jandarması	1913-1938	Lağvedilme (Pearson, 2006: 145)	Yeni siyasal sisteme geçiş
3. Avusturya	Bundesgendarmerie	1849-2005	Polis teşkilatına integre olma	yeni Federal polis teşkilatının kurulması
4. Benin Cumhuriyeti	Gendarmerie Nationale	1960-2017	entegre	Yeni polis teşkilatlanması
5. Danimarka	Grænsegendarmeriet	1838-1958	Lağvedildi	Sınır güvenliğini sağlamak için oluşturulmuştu
6. Haiti	Gendarmerie of Haiti	1915-1986	Lağvedildi	Nedeni bilinmiyor
7. İran	Zhândârmerî	1911-1921	Lağvedildi	Yönetim yapısının değişmesi nedeniyle
		1979	Lağvedildi	
8. İrlanda	Royal Irish Constabulary	1822-1922	Polis teşkilatı ile entegre oldu	Nedeni bilinmiyor
9. Lüksemburg	GroussherzoglechGendarmerie	1814-2000	Polis teşkilatı ile entegre oldu	Grand DucalPolice teşkilatı ile birleşti
10. Macaristan	Királyicsendörség (Kraliyet Jandarması)	1881-1920	lağvedildi	Avusturya Macaristan İmparatorluğunun sona ermesi
11. Meksika	Gendarmeria Nacional	1877-1970	Lağvedildi	Nedeni bilinmiyor
12. Suriye	Syrian Gendarmerie	1921-1958	Bağımsızlık sonrasında yeni yönetim	Yeni Siyasal Yönteme Geçiş
13. Yunanistan (Douvli, 2016:290)	Elliniki Chorofylaki	1906-1984	kurulan polis teşkilatı ile birleştirilme	Yeni siyasal sisteme geçiş.
	Kritikí Chorofylakí ⁶³	1899-1913	Lağvedilme	Girit'in Yunanistan'a bağlanması

Tablo 2. 9. Kapatılan veya Polisle Birleştirilen Jandarma Teşkilatları

⁶⁰ Almanya Jandarma Teşkilatı ile ilgili bilgiler “German military police, the Third Reich 1939-1945, Army Feldgendarmerie” web.archive.org/web/20120205194226/http://home.mweb.co.za/re/redcap/germany.htm adresinden alınmıştır,

⁶¹ Prusya Krallığı Jandarma Teşkilatı, savaş bakanlığının bağlı olarak Napolyonik esaslara göre oluşturulmuştu. Barış zamanlarında İçişleri Bakanlığına bağlı, personeli piyade ve süvari askerlerden oluşan bir teşkilatı.

⁶² Alman Jandarma Teşkilatı 1810-1812; 1866-1918; 1933-1945 tarihleri arasından kesintili olarak faaliyet göstermiştir.

⁶³ Girit Jandarma Teşkilatı, 1899 tarihinde Halep anlaşması çerçevesinde personeli arasında Giritli Hristiyanların da yer aldığı Asakir-i Zaptiye teşkilatı olarak kurulmuştur.

Bu çalışmada kapatılan jandarma teşkilatlarının tamamı değil, örnek olarak Avusturya ve Belçika Jandarma Teşkilatları anlatılacaktır.

2.6.3.1. Avusturya Örneği Bundesgendarmerie'den Bundes Polizei'ye

19. yüzyılda İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan Avusturya Federal jandarma teşkilatı (Bundesgendarmerie), Fransa'da olduğu gibi kırsal bölgelerde sorumlu ve yetkili iken, federal polis teşkilatı (Bundes polizei) ise daha çok şehir merkezlerinde görevli olmuştur. Bu bağlamda, jandarma ülke nüfusunun üçte ikisinin yaşadığı ülke topraklarının %98 inde kolluk olarak hizmet vermiştir (Lutterbeck, 2013:32). Paradoksal olarak Avusturya jandarma teşkilatı'nın lağvedilişinden 10 yıl önce diğer Avrupa Jandarma Teşkilatlarına (Fransa, İspanya ve İtalya) nazaran daha fazla büyüyen ve personel sayısını artıran (Lutterbeck,2103: 32) teşkilat 2002 yılında, suçla mücadelede etkinliğin artırılması, görev çakışmalarının yaşanmaması, ikili ve karmaşık olan iç güvenlik yapısından daha yalın ve etkili, özellikle sokakta güçlü bir yapıya geçilmesi amacıyla başlatılan reform hareketinin sonucunda lağvedilerek personeli yeni kurulan federal polis teşkilatına aktarılmıştır. Reformda resmi olarak ilan edilen hedef polisin etkinliğini ve verimliliğini artırma iken, iki kolluğun birleşmesinden kaynaklanan muhtemel tasarruflar ikincil hedef olarak kalmıştır (Avusturya İçişleri Bakanlığı Dergisi, 2005: 6-12).

Sonuç olarak, jandarmada kısa sürede yapılan reform sürpriz olarak görülse de 2005 yılında kapatılmış ve federal polis teşkilatı bünyesinde birleştirilmiştir (wienerzeitung.at, 08.08.2021). Jandarma subayları polis teşkilatında rütbelerine göre yönetim kademelerinde görev almış, silah ve diğer lojistik destekleri polis teşkilatına aktarılmıştır. Bununla birlikte, bu birleşmeye karşı bazı eleştiriler de yapılmıştır. Özellikle, eski polislerce, jandarmanın polisle birleşmesinin polis teşkilatına olumsuz etkileri olduğu, bu bağlamda polis teşkilatında aşırı merkezileşme ve askeri bir kültürün yerleştiği, hatta polisin jandarmalaştığı, poliste üstlerine kör itaat, aşırı hiyerarşik ve çok katı bir disiplin anlayışının uygulamaya konulduğu eleştirileri getirilmiştir (derstandard.at, 2019).

2.6.3.2. Belçika Jandarma Teşkilatı (La Gendarmerie National-De Rijkswacht)

Belçika jandarma teşkilatı (Rijkswacht/ Gendarmerienationale), Fransız jandarmasının adeta bir kopyası olarak, 1830 yılında kurulmuş bir kolluk teşkilatıydı. Askeri statülü ve büyük oranda Savunma Bakanlığı tarafından kontrol edilen bu teşkilat

ülkede jandarma, hava, deniz ve kara kuvvetlerinden sonra ulusal Ordunun bir parçası olarak kabul edilmektedir (Lutterbeck, 2013:34) .

Bununla birlikte, Belçika jandarma sistemi her ne kadar Fransa'dan alınmış ise de, Fransa'da dual bir sistem, yani bir yanda ulusal polis diğer yanda ulusal jandarma bulunmakta iken, Belçikanın federal bir yapıda olması nedeniyle kolluk teşkilatı daha farklı şekilde örgütlenmişti. Buna göre, Belçika jandarması şehir alanları da dahil ülkenin genelinde, görevli ve yetkili iken, adli olaylarla görevli adli polis teşkilatı ve federal yapıdan kaynaklanan ve belediyelere bağlı Belediye polisi faaliyet göstermekteydi.

İktidarı oluşturan 3 parti arasında 1991 yılında yapılan anlaşma ile (*Accords de la Pentecôte*), ülkedeki üç kolluk teşkilatı arasında işbirliğini ve dolayısıyla kolluğun etkinliğini artırma kararı alınmıştır. Bundan birkaç yıl sonra, Paskalya Anlaşmaları (*Accords de la Pentecôte*) nın bir sonucu olarak jandarmanın tamamen kaldırılmasına ilişkin çalışmalar sonucunda, daha köklü bir reform olan, jandarmanın tamamen kaldırılması reformu ilan edilmiştir (Oustrive, Cartuyvels, ve Ponsaers, 1991: 307–314).

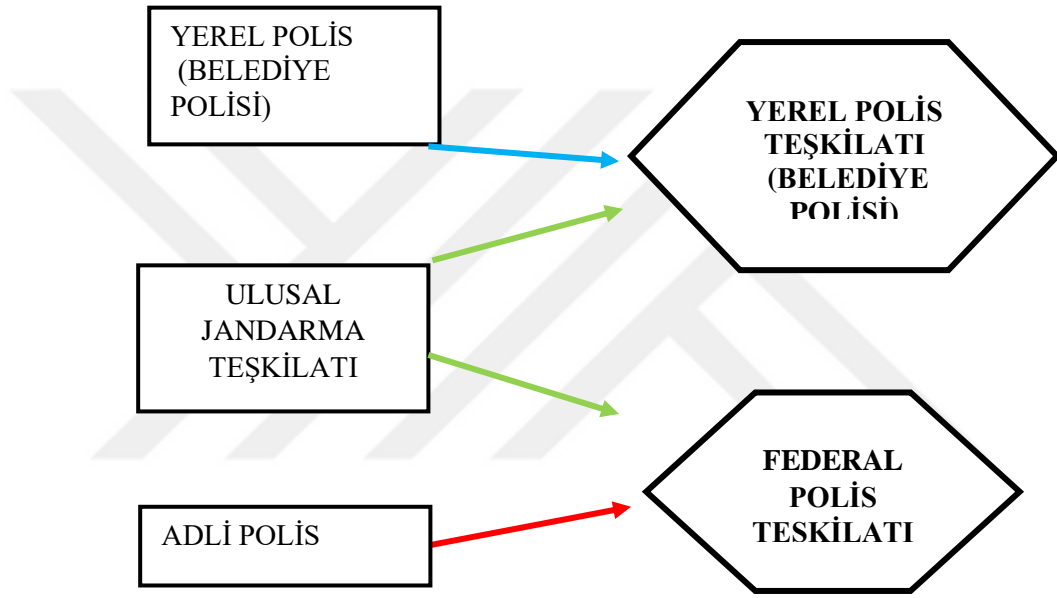
Bu reform her ne kadar *accords de la Pentecote*'un bir devamı olsa da, tüm polis teşkilatlarının tek bir çatısı altında toplanmasında asıl itici güç, 1980 ve 1990 lı yıllarda bir dizi çocuğun cinsel istismar sonucunda öldürülmesine karşın bunun engellenmesinde ve çözümünde kolluğun yetersiz kalması olmuştur. *Dutroux olayı*⁶⁴ olarak da tarihe geçen bu olay nedeniyle, siyasi partiler jandarmayı federal düzeyde yeni kurulacak polis teşkilatı ile birleştirme konusunda konsensüs sağlamıştır (Bergman 2005 : 11). Zira yapılan soruşturmada, Dutroux'un uzun yıllar yakalanamamasının asıl nedeni olarak, kolluk güçleri arasında yeterli koordinasyonun bulunmaması ve üstelik bunlar arasında sağlıklı olmayan rekabetin mevcudiyetinden duyulan rahatsızlık olduğu değerlendirilmiştir (Punch, 2003: 182). Bu gelişmelerin sonucunda, 1996 yılında eski adli polis teşkilatı ile bir federal polis teşkilatına çevrilmiş ve belediye polis teşkilatı ise yerel polis (Police locale) teşkilatları şekline dönüştürülmüştür. Bu yeni yapılandırmada, yerel polis daha çok mahalli kamu düzeni ve güvenliğini gerektiren basit suçlarla ilgilenirken, federal polis daha genel, spesifik ve uzmanlık gerektiren suçlarla ve ayrıca birden fazla belediye bölgesini ilgilendiren suçlarda yetkili ve sorumlu kılınmıştır. Ayrıca, yerel polis ile federal

---

⁶⁴ 13 Ağustos 1996'da Martin Dutroux, Çocuklara ve genç kızlara tecavüz ve cinayetten tutuklandı. Bu olayda süphelinin yakalanması/ yargılanmasında kolluğun ve adaletin etkili olmadığı eleştirilmiştir. Bu olay üzerine iki bakan istifa etmiş, ceza kanununda yeni düzenleme yapılmış, kolluk teşkilatında reform tartışmaları alevlenmiştir.

polis arasında hiyerarşik anlamda bir astlık üstlük ilişkisi yerine, görev bölümüne dayanan işlevsel bir ilişki oluşturulmuştur (Lutterbeck, 2013: 35).

En son olarak 01 Ocak 2001 tarihinde 7 Aralık 1998 tarihli Kanun uyarınca, jandarma teşkilatı dağıtılmış, Belçika adli polis teşkilatı ile birleştirilerek Belçika federal polis teşkilatı oluşturulmuştur. Şematik olarak Belçika'da jandarmanın federal polis teşkilatı ile birleşmesi, bir kısmının yerel polis bünyesinde kalması aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Devroe ve Ponsaers 2018: 1).

Şekil 2. 2. Belçika Jandarma teşkilatının Polis Teşkilatı bünyesinde birleştirilmesi

Belçika ve Avusturya örneğinde jandarmanın polis ile bütünleşmesi veya polis Teşkilatına dönüşmesi literatürde jandarma teşkilatlarının nihai olarak nasıl polis teşkilatlarına dönüşeceğinin de ipuçlarını verdiği Fransız jandarma subayları tarafından iddia edilmektedir. Her ne kadar kolluk teşkilatlarında değişimlere neden olan öznel olaylar ve şartlar farklı olsa da jandarmanın dönüşmesi 4 aşamada izah edilmektedir.

Birinci aşama; Jandarmanın Savunma Bakanlığında İçişleri Bakanlığına organik anlamda bağlanması

İkinci Aşama ; Jandarmanın askeri statüsünün kaldırılması

Üçüncü Aşama ; Jandarma ve Polis Teşkilatının birbirine yakınlaştırılması,

Dördüncü ve son aşama ; Jandarmanın polisteşkilatı içinde entegre edilmesi (Avusturya örneği) veya polis teşkilatına dönüşmesi (Belçika örneği)

şeklinde sıralanmaktadır⁶⁵.

---

⁶⁵ Bu değerlendirme Fransa'da ENA'da Fransız Jandarmanın Genel komutanlığı görevlilerince verilen bir seminerde ifade edilmiştir (24/06/2013).

3. TÜRK VE FRANSIZ JANDARMA TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Tarihsel Gelişim Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları

18. yüzyılda, ulus devletin oluşumunda önemli bir aygıt olarak görülen jandarma teşkilatları, Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmak üzere Avrupa'nın önemli ülkelerinde uygulamaya konulmuş, özellikle Fransa'nın başını çektiği Kıta Avrupası ülkeler uzun yıllar önemli bir iç güvenlik teşkilatı olarak görevini sürdürmüştür. Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte, gerek askeri statülü kolluğun demokrasi ile uyumsuzluğu iddiası gerekse ikili kolluk sisteminin ekonomik olarak ülkelere daha pahalıya mal olduğu tartışmaları sonucu Yunanistan, Avusturya ve Belçika gibi bazı Avrupa ülkelerinde jandarma teşkilatları polis teşkilatları ile birleştirilmiş ise de halen dünya genelinde Jandarma Genel Komutanlığı kayıtlarına göre yaklaşık (62) ülkede (JGK, 2012: III) jandarma teşkilatları varlığını devam ettirmektedir. Bu ülkelerden, Fransa, Türkiye, İspanya, İtalya ve Portekiz olmak üzere bir çok ülkede jandarma tam anlamıyla bir kolluk gücü iken, bir çok ülkede ise jandarma teşkilatları askeri inzibat veya toplumsal olaylara müdahale kuvveti olarak varlığını sürdürmektedir (JGK, 2012:2).

Jandarma teşkilatının doğuşunun Fransız jandarma teşkilatının kuruluşu ve gelişimi ile alakalı olduğu bilinmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi, Osmanlı İmparatorluğunun merkezileşme ve modern bir devlet şeklini alma çabalarında da, ilk olarak değiştirilen ve ıslah edilen kurumların başında ordu ile kolluk kuvvetleri gelmektedir. Bu bağlamda, Osmanlı'da yeniçeri ocağının kaldırılması ile birlikte yine askeri birliklerden istifade etmek suretiyle geniş bir coğrafyada asayiş ve güvenliği sağlamaya çalışan Osmanlı İmparatorluğu, topraklarında devletin egemenliğinin tesisi, en ücra vatan köşesinde vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi, devletin gücünün taşrada daimi ve sürekli hissettirebilmesi için de bu modern kolluk teşkilatından (jandarma) istifade etmiştir.

Diğer yandan, iç karışıklıklar ve Osmanlı'nın Hristiyan tebaasının yaşadığı bölgelerde meydana gelen asayiş olayları dış müdahaleler için de uygun bir zemin/bahane oluşturmuştur. Hem ülke genelinde asayişin sağlanması, eşkıyalığın önlenmesi, devlet iktidarının taşraya taşınması; hem de dış güçlerin Osmanlı'ya siyasi ve askeri

müdahalesinin önlenmesi amacıyla, özellikle olayların yoğun yaşandığı Balkan coğrafyasında modern bir kolluk teşkilatının kurulmasına önem verilmiştir.

Bu bağlamda, 1879 tarihli Berlin Anlaşmasının da hükümlerine uygun olarak, önceki kolluk teşkilatı Asakir-i Zaptiye'nin⁶⁶ devamı şeklinde öncelikle Ceneviz Bulgaristan'da kurulan jandarma teşkilatı, 2. Meşruiyete kadar, zamanla tüm Osmanlı coğrafyasına tedrici olarak yayılmış ve Asakir-i Zaptiye Teşkilatının yerini almıştır.

İlk defa Osmanlı'nın Balkan coğrafyasında kurulan Osmanlı jandarmasının ıslahı ve geliştirilmesi için özel gayret gösteren Osmanlı İmparatorluğu, jandarmanın ıslahı için, gerek yabancı ülkelerin yönlendirmesi gerekse kendi irade ve arzusu doğrultusunda yabancı jandarma subaylarından da istifade etmiştir.

Bu bağlamda, özellikle, 1879 Berlin Anlaşmasının etkisi ile öncelikle Makedonya bölgesinde kurulan jandarmanın (1904-1914 yılları arasında) tensiki çalışmaları, bu günkü jandarma teşkilatımızın teşkilatlanma, konuş, bağlılık, görev ve yetkilerinin belirlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bahse konu ıslah çalışmalarında, anlaşmalar gereği Fransa, İngiltere, Almanya, Rusya ve İtalya gibi bir çok ülke subaylarının yer almasına karşın, Fransız jandarma subaylarının özellikle 1908 tarihinden sonra Türk jandarma teşkilatının yapılanmasındaki etkisi bulunmaktadır. Nitekim, 1904-1914 yılları arasında kesintisiz 10 yıl sözleşmeli olarak görev yapan Fransız subayı August Sarrou'nun anılarında da bunun izleri görülmektedir (bkz Sarrou, 2012)⁶⁷.

Kurutuluş savaşının kazanılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da, jandarma teşkilatı aynı yapı ve özelliği ile Cumhuriyetimizin en önemli kolluk teşkilatı olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu gün dünyada, merkezi devlet yapılanması içinde, özellikle şehir alanlarının dışında geniş alanların kontrolünün sağlanması, asayiş ve güvenliğinin temini, etkin bir terörle mücadele faaliyetinin sürdürülmesinde, uluslararası barışı koruma misyonlarında Türk ve Fransız jandarma teşkilatları halen etkin bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

---

⁶⁶ Asakir-i Zaptiye teşkilatının varlığı bir müddet Jandarma Teşkilatı ile birlikte devam etmiştir.

⁶⁷ Detaylı bilgi için bakınız, Sarrou, August (2012) *Le Capitaine Sarrou Un Officier Français Au Service de L'empire Ottoman dix ans de séjour en Turquie ou la réorganisation de la gendarmerie Ottomane 1904 – 1914*, Les Cahiers du Bosphore, Les Edition ISIS İstanbul.

3.1.1. Fransa’da Jandarma Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi

Jandarma teşkilatının Fransa’daki tarihi gelişimine değinmeden önce, halen Fransa’da jandarmanın yanında özellikle şehir bölgelerinde iç güvenliğin önemli bir unsuru olan polis teşkilatının oluşumu ve gelişimine de konunun daha iyi anlaşılması açısından değinmekte yarar vardır. Bilinenin aksine, Avrupa’da ulus devlet modelinin temsilcisi olan Fransa’da 20. yüzyıla kadar şehir merkezlerinde asayiş daha çok belediyelere bağlı yerel polisler tarafından sağlanmıştır. Bu anlamda ilk kurulan polis birimi, 1667 yılında Paris şehri için Paris şehrinde oluşturulan komiserliktir⁶⁸. Eski imparatorluk döneminde polis genelde ülke seviyesinde belediye polisi olarak örgütlenmiş, ancak 1941 yılında devlet polisi haline gelmiştir. Belediye polisliğinden devlet polisliğine geçiş de kademeli olmuştur. Bu nedenle 20. yüzyıl ortalarına kadar, Fransa’da iç güvenlik bazı yerlerde belediye polisliği bazı şehirlerde devlet polisliğinin faaliyet gösterdiği parçalı bir yapı arz etmiştir.

Örneğin 1851 ve 1853 yıllarında Yerel Yönetimlerle ilgili Kanunun 104 üncü maddesi uyarınca Lyon şehrinde ve bu şehre bağlı *commune* lerde devlet polisliği kurulmuştur. Fransa’da III Cumhuriyet döneminde belediye polislerinin yetersiz olduğu görüldüğünden kademeli olarak büyük şehirlerde devlet polis teşkilatlarının kurulmasına başlanmıştır. Yine, 1908 yılında Marsilya’da, 1918 yılında Toulon’da, 1920 yılında Nice’de, 1925 yılında Strasbourg, Mulhouse ve Metz’de belediye polisliğinden devlet polisliğine geçilmiştir. 1935 yılındaise Sein et Oise ve Seine-et-Marne communleri ile birlikte devlet polisliği rejimine geçmiştir (Estignard, 2007b ;20-22). Bunların dışında, merkezi ve devlete bağlı bir polis teşkilatı kurulmamış, bu görev yerel yönetimlere bırakılmış, polis teşkilatı dağınık bir özellik göstermiştir. Fransa’da polis teşkilatı, jandarma teşkilatı anlamında merkeze bağlı genel kolluk özelliğini Alman işgali yılları sırasında *Vichy hükümeti* döneminde, 1941 yılında elde etmiştir (Estignard, 2007: 20).

Bu bağlamda, 20. yüzyıla kadar Fransa’nın tamamında görev yapacak ulusal bir polis teşkilatı (devlet polisi) kurulmamıştır. Bu kapsamda jandarmanın, başlangıçtan Paris, Liyon, Marsilya, Nis ve Strazburg şehirleri hariç 1941 yılına kadar, Fransız topraklarında ve Fransız sömürgelerinde merkezi düzeyde tek genel kolluk olduğu söylenilebilir.

---

⁶⁸1667 yılında “*lieutenance générale de police*” adıyla kurulmuştur. Bu yapılanma, günümüzde Fransız Polis Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, Paris Polis Valiliği (*préfecture de police*) ismiyle devam etmektedir.

23 Nisan 1941 tarihli yasaya göre, 10.000 kişiden daha fazla kişinin oturduğu yerleşim yerlerinde *Ulusal polis* (devlet polisi) görevlendirilmiştir. 10.000 kişinin altındaki yerleşim yerleri ise 6 Nisan 1884 tarihli kanuna tabi olmuş, yani jandarma sorumluluk bölgesi olmuştur. 1941 tarihli Kanun, Fransa'nın Alman işgalinden kurtulmasından sonra 16 Kasım 1944 ve 30 Mart 1947 tarihlerinde değişikliğe uğramış (Estignard, 2007: 22) ancak polis ve jandarma görev taksimatını değiştirmemiştir.

Polis teşkilatındaki bu değişiklik daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 10 Temmuz 1964 tarihli *Paris Bölgesinin Teşkilatlanması* yasasında, bir taraftan Paris Polis Valiliğinin⁶⁹ mevcudiyetini tanıırken diğer yandan Paris Polis Valiliğinde çalışan polisleri belediye polisliğinden Emniyet Genel Müdürlüğü (*La surete Generale*⁷⁰) kadrosuna aktararak devlet polisi haline getirilmiştir. Bu polisler Emniyet Genel Müdürlüğü kadrosunda olacak ancak Paris Polis Valisinin emrine verilecektir. Böylelikle, bir tarafta Paris Polis Valisinin ve Paris Polis teşkilatının varlığı tanınırken, diğer yandan burada çalışan polisler Polis Genel Müdürlüğü kadrosuna alınarak ulusal seviyede polis teşkilatı tekleştirilmiştir.

3.1.1.1. Mareşose (Maréchaussée)'nin kuruluşu ve gelişimi

Dünya'da ilk defa jandarma (Gendarmerie) kelimesi Fransa'da önce silahlı adamlar anlamına gelen gelen eski Fransızca *gens d'armes* kelimesinden türetildiği ve ilk defa bu isimde ortaçağda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Berlier, 1996:16). Fransız tarihi kaynaklarına göre *gens d'armes* kelimesi 1190 yılında, *Kral Philippe Auguste*'ün, 3. Haçlı Seferine katılmak üzere kraliyet sarayından ayrılırken kendisini korumak için “*sergents d'armes*” (Kraliyet Muhafızları) adı verilen silahlı bir birliğin oluşturulmasına dayandırılmaktadır (Emsley, 1999: 13).

Asıl görevleri kralı korumak olan bu birlik (*sergents d'armes- kraliyet muhafızları*), 25 Temmuz 1214'te Fransa-İngiltere Savaşında Fransız Kralı ile beraber

⁶⁹ Fransa'da, Emniyet Genel Müdürlüğü ülke genelinde teşkilatlanmış iken, sadece Paris ili için ayrı bir Polis Teşkilatı bulunmaktadır. Bu durum ilk bakışta karışık gibi gözükse de Paris Polis Müdürlüğünde görevli polisler de esasında Fransız Polis Genel Müdürlüğü kadrosunda bulunan polisler olup, sadece Paris iline atandıklarında, Paris Polis Valiliği emrine girmektedirler. Bu durum bir yanda Emniyet Genel Müdürlüğü yapan vali, Emniyet Genel Müdürü ile, yine vali statüsünde bulunan Paris Polis Valisi arasında zaman zaman koordinasyon problemlerinin yaşanmasına neden olmaktadır.

⁷⁰ Türkçe Emniyet Genel Müdürlüğü olarak tercüme edilen bu isim daha sonra Ulusal Polis Genel Müdürlüğü (*La direction générale de la Police*) ismini almıştır.

savaşa katılmış, 7. Haçlı Seferi sırasında da Mısır'da, Kral St. Louis ile beraber savaşmış ve Tunus'ta ölümünde yanında bulunmuştur (Pascal, 1847: 99-100).

1373 yılında *Kraliyet Emirnamesi* ile askeri bir kolluk birimi Paris'te konuşlandırılmıştır (FJGK, 01.04.2022). Ordu içerisinde adli kolluk vazifesi ile görevlendirilen subaylara *prevot* yardımcılara da *prevot des maréchaux* adı verilmiştir. Zamanla ordu içinde kalıcı adli kolluk olarak ve asker kaçaklarının takibi ve yargılanması için kullanılan bu askeri birlik, 16. yüzyılda yetkileri sivilleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve *mareşose (maréchaussée)* olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Emsley, 1999: 13). Bu teşkilat, o tarihte bugünkü anlamda ülkenin tamamında 24 saat esasına göre güvenlik hizmeti veren bir teşkilat değildir ve asıl kuruluş amacı, asker kaçaklarının engellenmesi, ordunun geçtiği yerlerin güvenliğinin sağlanması, savaş sırasında veya savaştan sonra askerler tarafından vatandaşa yönelik işlenen suçların takip edilmesi ve yargılanması görevlerini içermektedir (Montagnon,2014: 1417).

Bu kapsamda, İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği 100 yıl savaşlarında (1337-1457) Fransız ordusunun arka kısmının toparlanması, askerlerin firarının önlenmesi açısından önemli bir rol üstlenmiştir. 1501 yılında, 1. François tarafından, bu teşkilatın yetkileri ve sayısı artırılmış, bu birlik içinde kolluk ve askeri adli kolluk görevi yürütmek amacıyla *mareşose (maréchaussée)* adıyla bir birlik oluşturmuştur (Akman, 1991: 127).

Fransız Jandarmasının Yazılı Tarihi Süreci (1512 yılından itibaren):

Fransa'da jandarma ile ilgili bilinen ilk tarihi kayıtlara göre, 1512 tarihinde Fransız kralı Louis XII, ilk defa daimi ve ücreti ödenen *mareşose (maréchaussée)* birliklerini oluşturmuştur. Bu tarihte ayrıca *mareşose* lere karşı işlenen suçların çok katı şekilde cezalandırılmasına yönelik kararname de çıkarılmıştır. Bu değişiklikle, ordu içinde disiplinin savaş zamanlarında olduğu gibi barış zamanlarında da korunması hedef alınmıştır.

1. François zamanında, 25 Ocak 1536 tarihli kraliyet fermanı ile *mareşose (maréchaussée)* olarak adlandırılan bu kolluğun yetkisi, asker ve ordu teşkilatının ötesinde, sivil nüfusu da kapsayacak şekilde daha da genişletilmiştir. Fermana, *mareşoseye* serserilerin, göçerlerin, ikameti olmayan yabancıların, silahlı soygun yapanların engellenmesi, ana yollarda yapılan soygunların önüne geçilmesi ve faillerin yakalanıp yargılanması görevi verilmiştir (Montagnon, 2014: 18). Yine bu fermana göre, *mareşose (maréchaussée)* güç kullanma ve gerekirse halktan yardım talep etme yetkisi ile

donatılmıştır. Yine devam eden süreçte (1566), *mareşose (maréchaussée)* adlı faaliyetlerin bir parçası olma, ifade alma, sorgulama yapma ve tutanak tutma hatta yargılama yetkilerine haiz kılınmıştır. Bu nedenle Fransız İhtilalinin hemen akabinde kurulan ulusal jandarma teşkilatına kadar *mareşose (maréchaussée)* lere, biraz da alaycı şekilde çizmeli yargıçlar (*Jugesbottés*) ismi verilmiştir (Lorgnier , 2010: 19). Bu yetki 1610 tarihli kraliyet fermanı ile resmileştirilmiş, böylelikle, *mareşose (maréchaussée)* ülke seviyesinde hem askeri hem de polislik görevlerini yürütmeye başlamıştır. Katolik ve Protestanlar arasındaki iç savaşın en yoğun olduğu dönemlerde Kraliyet tarafından Fransız *mareşose (maréchaussée)* lerine verilen bir anlamda yargılama yetkisi anlamına gelen geniş yetkiler, Fransız yargıçları tarafından uzun süre eleştirilmiş ve karşı çıkmıştır (Lorgnier , 2010: 19).

13. Louis döneminde, 1626 yılında *mareşose (maréchaussée)* yanında bazı yerlerde örgütlenen yerel zabita (*connétable*) kaldırılmış, her ikisi de Fransız Ordusuna bağlanmıştır.

18. yüzyılın başlarında *mareşose (maréchaussée)* nin yetersiz kalması, birliklerinde karşılaşılan disiplinsizlik ve itaatsizliklerin başgöstermesi, buna karşılık eşkıyalık faaliyetlerinin artması nedeniyle 1720 ve 1778 yılları arasında, *mareşose (maréchaussée)* birliklerinde bir dizi değişiklikler yapılmıştır (Montagnon, 2014: 20).

9 Mart 1720 tarihinde 15. Louis tarafından çıkarılan ferman ile, *mareşose (maréchaussée)* birlikleri bölüklere (*compagnies*) ve jandarma timlerine (*birgade*) ayrılmış ve her timde en az 5 asker olacak şekilde planlanmıştır. Bu kapsamda Fransa'nın tüm idari bölgelerinde 30 *compagnies* (o tarihte Fransa'da *generalites* ismiyle 37 bölge bulunmakta idi) ve 560 daimi *birigades* oluşturulmuştur. Söz konusu jandarma timleri önemli merkezler ve kavşaklar ile büyük ana yollar boyunca konuşlandırılmıştır. Öte yandan bu tarihlerde *marechaussee*'lerin görev yaptıkları bölgelerde ikamet edecek şekilde küçük kışlalar (*casernes*) da oturmaları mecburiyeti getirilmiş, böylelikle Fransız ihtilalinden önce *mareşose (maréchaussée)*'lerin tüm Fransa topraklarını kapsayacak şekilde konuşlanması sağlanmıştır (Montagnon, 2014: 20).

Yine, 1731, 1768, 1769 ve 1778 yılları arasında ardı ardına yapılan reformlar ile, serseriler ve gezginlerin sebep olduğu asayişsizlik olaylarının bastırılması için *mareşose (maréchaussée)*'nin özellikle kırsal bölgelerde mevcudiyetinin artırılması, askeri

karakterinin güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir (Kraliyet Emri; 1720)⁷¹. 25 Şubat 1768 tarihli kraliyet fermanı ile ilave olarak 200 *mareçose (maréchaussée)* timi (*Brigade*) oluşturulmuş ve ülke topraklarının tamamını kapsayacak şekilde Fransız topraklarına dağıtılmıştır. Mevcut *compagnie* 'leri kaldıran kraliyet emri ile krallığın tüm vilayetlerinde (*departman*) ve yerleşimlerinde (*generalités*) *mareçose (maréchaussée)* birlikleri resmi kıyafetle örgütlenmesi sağlanmıştır.

1778 yılında yayımlanan kraliyet karnamesi ile *mareçose (maréchaussée)* nin askeri özelliği daha da güçlendirilmiş, *mareçose (maréchaussée)* olacıklarda en az 1,72 boy ve en az 8 sene askerlik geçmişi olması şartı getirilmiştir. Yine subay (prevot) olacıklar için ise en az 4 yıl yüzbaşı rütbesi ile görev yapmış olma ve komutanlık tecrübesinin bulunması istenilmiştir (Montagnon, 2014: 20).

Fransız Krallığının daimi iç güvenlik teşkilatına dönüşen *mareçose (maréchaussée)* 18. yüzyılın sonlarında yaklaşık 800 time (*brigade*) ve toplam personel sayısı 3.300 kişiye ulaşmıştır (Carrot, 1992: 55). 18. yüzyıl başlarında yapılan bu yeni reformlarla *mareçose (maréchaussée)* Fransa'nın tamamında ulusal düzeyde faaliyet gösteren bir kolluk teşkilatına dönüşmüştür.

1778 yılında, Fransız ihtilalinin hemen öncesinde, ilçelerde konuşlu bulunan tüm iç güvenlik birlikleri tek bir isim altında, daha önceden faaliyet gösteren *mareçose (maréchaussée)* adı altında birleştirilmiştir. Fransız ihtilalinin arifesinde, yaklaşık 28 milyon nüfusu bulunan (Montagnon, 2014: 21) tüm Fransa genelinde faaliyet gösteren toplam *mareçose (maréchaussée)* sayısı 4.114 kişiye ulaşmıştır (FJGK, 01.04.2022). Böylece, Fransız İhtilalinden (1789) birkaç yıl önceki kapsamlı bir çalışmayla da bugünkü jandarmanın temelini oluşturan *Fransa Mareçosesi (maréchaussée)* tam olarak Fransa Topraklarında teşkilatlandırılmıştır.

3.1.1.2. Fransız ihtilalinden sonra : eski kumaştan yeni gömlek çıkarmak, marechaussee'den jandarma'ya geçiş

1789 tarihli Fransız İhtilali, eski rejimin tüm siyasi ve idari birimlerini kaldırmış, siyasi ve idari alanda köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu süreçte, eski rejimin kolluk gücü ve baskı aracı olan Marechaussee'nin de diğer kurumlarda olduğu gibi kaldırılması

⁷¹ Ordonnance 16 Mars 1720 portant sur la subordination et la discipline des nouvelles maréchaussées.. Donnée à Paris au mois de mars 1720

gündeme gelmiştir. Ancak, eski rejimin unsuru olsa dahi suçluları takip etmesi, ülke genelinde güvenlik sağlaması nedeniyle kamuoyunda *mareşose (maréchaussée)*ye karşı kısmi bir sempatinin bulunması, devrim konseyinin de güvenliği sağlayacak bir teşkilata ihtiyacı bulunması nedeniyle kaldırılamamıştır. Uzun tartışmalar sonucunda 1791 yılında kabul edilen kanun ile, eski rejimi çağrıştırdığı için sadece *mareşose (maréchaussée)* isminin değiştirilmesi ancak teşkilatlanmasının muhafaza edilmesine karar verilmiş⁷², bu kapsamda Fransız tarihinde Kralın muhafızlığını yapan *Gendarmes* ismi alınarak, ismi yeni ancak teşkilatlanması eski olan kolluğa *Gendarmerie Nationale* adı verilmiştir. Böylelikle *mareşose (maréchaussée)* varlığını ismi değişmiş olsa da aynı kapsamda devam ettirmiş, bu dönemde personel sayısı da iki katına çıkarılmıştır (Emsley, 1999: 14).

Fransız devrim meclisinde de bu konuda önemli tartışmalar olmuştur. Örneğin milletvekili Le compte de Guilbert “*eski rejime ait olan bu aracı yok etmek ve lağretmek için için acele etmeyelim. Sadece daha iyi çalışması için kurallarını değiştirelim, ilkelerini belirleyelim. Çünkü, Dünya’da bizden başka özgür ülkede buna benzer bir teşkilat bulunmamaktadır*” (Montagnon, 2014: 24) şeklinde konuşarak *marecaussee*’nin teşkilat olarak kaldırılmamasını savunmuştur. Yine Mecliste, eski rejimin kendine özgü bir aracı bulunan bu kurumun aynı zamanda araştırma, yakalama, sorgulama ve hatta yargılama yetkisinin bulunması eleştirilmiştir. Nitekim, ulusal jandarmaya evrilen *mareşosenin* sorgulama ve yargılama yetkileri de 1791 yılında çıkarılan kanun ile kaldırılmış, *Mareşose* bugünkü anlamda bir polis teşkilatına dönüştürülmüştür.

Hemen belirtmek gerekir ki, Fransız jandarma tarihinden bahseden Türk yazınında, Fransız ihtilalinden sonra *Gendarmerie* kelimesinin önceleri *sergents d’armes*” olarak adlandırılan, 9. Louis döneminde lâğvedilerek, 1439 yılında 7. Charles döneminde yeniden kurulan yaya ve atlılardan oluşan “*gens d’armes*” (JGK, 2012: 12) kelimesinden alındığı belirtilmekte, ancak İhtilalden önce Fransa’da kolluk gücünün ülke genelinde askeri statülü *mareşose (maréchaussée)* olduğundan bahsederek, *gensd’armes* ile *mareşose (maréchaussée)* arasında bir kavram kargaşasına neden olunmaktadır. 1791 yılında kurulan *Gendarmerie Nationale*, isim olarak *Gens d’armes*’ın türevi olmakla birlikte, esas olarak personel ve teşkilatlanma olarak eski *mareşose (maréchaussée)*’nin

---

⁷² Konuyla ilgili Cenk Özgen ve Mustafa Yılmaz (Demircioğlu, 2018; 21) *Mareşose*’nin Fransız İhtilali sonrasında kaldırılmasını onun ihtilal sonrasında Kral 16. Lui safında yer alması ve ayaklanmayı bastırma girişimlerinde aktif rol üstlenmesine bağlamaktadır. Ancak Fransızca kaynaklarda bu gerekçe bulunamamıştır

devamıdır. Fransız Devrim Meclisi, 1789 yılında eski rejimin tüm kurumları lağvetmiştir. Bununla birlikte etkin bir kolluk gücüne ihtiyaç duyması nedeniyle, eski rejimin kolluk teşkilatı *mareşose (maréchaussée)* yi lağvetmemiş, daha eski askeri bir terim olarak kullanılan Gendarmerie kelimesini alarak ismini değiştirmiş ve kolluk teşkilatı olarak varlığını sürdürmesine imkan tanımıştır. Böylelikle yeni rejim döneminde de mareşose gendarmerie adı altında personel ve yapılanmasını büyük ölçüde devam ettirmiştir (Emsley, 1999: 14).

1789 tarihli Fransız İnsan ve yurttaş Hakları Bildirgesinin 12. maddesinde yer alan “*insan ve vatandaş haklarının garanti edilmesi bir kolluk gücünü gerektirir*” ilkesi çerçevesinde Devrim Meclisi, zaten var olan bu askeri kolluk teşkilatının gerekliliğini ve ülke çapında örgütlenmesini teyit etmiş ve 25 Pluviose an V Kanunu ve 28 Germinal an VI kanunlarıyla jandarma birliklerinin artırılmasını ve güçlendirilmesi yoluna gitmiştir.

17 Nisan 1798 tarihli (28 Germinal sene VI) Jandarma Kanunu ile, jandarmanın yetki ve görevleri düzenlenmiştir. Bu kanunun;

1. Maddesinde de “*maréchaussée bundan böyle Ulusal Jandarma (Gendarmerie Nationale) ismini kullanacaktır*” hükmüne yer verilmiştir. Yine kanunda Jandarmanın, *Cumhuriyetin içinde kanunların uygulanması ve düzeninin sağlanması için kurulmuş bir yapı olduğu Milli Jandarma Kuvvetlerinin Cumhuriyet dahilinde asayişin tesisi ve kanunların uygulanmasını sağlamak için kurumsallaşmış bir güç olduğu ve kapsamlı bir gözetleme ve bastırma hizmetin temelini oluşturduğu* hükümleri eklenmiştir.

Kanunun 2. maddesinde “*Konuşlu olduğu yere göre, yaya veya atlı olarak görev yapacaktır*” hükümlerine yer verilmiş, Kanunun İkinci Bölüm 1. maddesinde *25 yaşını tamamlamamış, okuma ve yazma bilmeyen bir kimsenin Jandarmaya alınamayacağı* hükme bağlanmıştır.

Yine Kanunun 7. Bölüm 1. Maddesinde, jandarmanın görev ve yetkileri sıralanmıştır. Kanunda jandarmaya, *hırsızları yakalama; suç ve kabahatler ile ilgili tüm bilgileri toplama; suçüstü ile karşılaşması veya bir vatandaşın çağrısı üzerine şüphelileri yakalama; fuar, bayramlar, pazarlar vb etkinlikleri gözetleme; suç işlemeye elverişli silahlara el koyma; kışkırtıcı kalabalıkları, isyanları ve toplantıları dağıtma; yollarda, kırlarda ve çekilmiş sular altında bulunmuş cesetlerle ilgili tutanak tanzim etme; yangınlarda, adam kaldırmalarında, cinayetlerde ve diğer cürümlerde olay yerinde kalan bulgulara veya komşuları tarafından yapılmış beyanlarla ilgili tutanakları tutma;*

ordunun barut konvoylarının güzergahında görev alma, bir birlikten diğer birliğe tutukluları ve hükümlüleri götürülmesine eşlik etme şeklinde sayma suretiyle birçok görevler verilmiştir.

Kanunun 7. Bölümünün birinci maddesinde sayılı bu görev ve yetkiler zamanla değişikliklere uğramış olsa da genel olarak içeriğini muhafaza etmiş, böylelikle 1789 dan önce Kralın hizmetinde olan ve bu nedenle *kralın ordusu* ismi verilen jandarma 1798 tarihli kanundan sonra Millet'in hizmetinde olduğu vurgulanmış ve *milletin ordusu* adını almıştır (Montagnon, 2014: 26).

Devrim Konseyinde de eleştirildiği üzere, *mareşosenin* 1789 tarihinden önce *juge de botte* olarak nitelendirilen yargılama yetkisi jandarmaya verilmemiş, jandarmanın bir asayiş ve güvenlik hizmeti sunması istenilmiştir. Yine kanun ile jandarmanın askeri yönü tam olarak kabul edilmiş, jandarma tüm askeri kurallara tabi kılınarak Savaş Bakanlığına bağlanmıştır. Öte yandan kamu güvenliğinin gözetimi için oluşturulması hasebiyle yerel düzeyde ise idari otoritelere tabi kılınmıştır (Montagnon, 2014: 27).

Yukarıdaki Kanun metninden de açıkça anlaşılacağı üzere, Devrim Meclisinin temel hedefi ve önceliği, vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanması yanında, kanunların uygulanmasını temin ve kapsamlı bir gözetleme ve bastırma hizmetini sunmak için kurumsallaşmış bir gücün tesis edilmesidir. Burada devlet egemenliğinin ülke topraklarında tesis edilmesi, bu egemenliğin sürdürülmesi için kamu düzeninin sağlanması, kırsal bölgelerin ve ana yolların korunması, kanunların uygulanmasının tüm vatandaşlara jandarma eliyle iletilmesi hedeflenmiştir. Kanunların uygulanmasında ise, devlet aygıtının tüm faaliyetlerinin gereği gibi çalışmasına engel olacak veya mani olacak itirazların giderilmesi amacı bulunmaktadır.

Nitekim, bu amaca uygun olarak, Fransız jandarmasının üniforma düğmelerinde ve ilk sancaklarında yer alan *kanuna kuvvet ve kanuna disiplin ve itaat* aynı anda hem jandarmalara görevi hem de bu görevi yerine getirme usulünü hatırlatmaktadır (Luc, 2009: 27). 17 Şubat 1791 tarihli kanunla Gendarmerie Nationale (Milli Jandarma) olarak yeniden oluşturulan teşkilat önceden "*kralın ordusu*" olarak nitelendirilirken Devrimle birlikte "*kanunun ordusu*" şeklinde nitelendirilmeye başlanmıştır (Alary, 2000: 16).

İhtilalin hemen sonrasında, en az 25 yaşında olan ve okuma ve yazma bilenler arasından seçilen jandarma personelinin sayısı hızla artmıştır. O tarihte yıllık yaklaşık 500 Fransız frangı (bu günkü değeri ile yaklaşık 5.000 avro) maaş alan jandarmalara görev

yaptığı yerde lojmanda oturma hakkı ile mavi renkli üniforma giyme hakkı da tanınarak gençlerin jandarmaya katılımı artırılmaya çalışılmıştır (Montagnon, 2014: 27).

Bu kapsamda jandarma, 25 bölük (*division*), 50 *escadrons*, 100 manga (*compagnies*) ve 2.000 (tim) *brigades*'dan teşekkül edilmiş ve toplam personel sayısı 10.000'e çıkarılmıştır. Böylelikle, ihtilalden önceki jandarma sayısının iki katını aşmıştır. Kanunla jandarmaya, suçun önlemesi, genel gözetleme, serserilerle mücadele, gösteri ve yürüyüşleri kontrol etme gibi *idari polislik* görevi (*police administrative*) ve suçluların yakalanması, delillerin bulunması, suçların aydınlatılması, suçluların ifadesinin alınması, yakalanması gibi *adli polislik* (*police judiciaire*) görevi verilmiştir. Jandarma teşkilatı bu dönemde ordu ile birlikte savaflara da katılmıştır. 8 Eylül 1793 tarihinde kraliyet taraftarları ile Devrim Konseyi arasında yapılan savafla katılan *jandarma süvarileri* zaferin kazanılmasında büyük yararlılık göstermişlerdir. Devrim Meclisi/ konsüllük ve devamında gelen 1. İmparatorluk jandarmayı ordudan ayırarak, 1801 yılında 1. Genel Müfettiş Mareşal Bon Adrien Jeannot de Moncey'e bağlamıştır (Montagnon, 2014: 37).

Bugün de bir kısmı hala Fransız jandarma teşkilatında uygulanmakta olan bazı pratikler Fransız İhtilalını takip eden yıllarda uygulamaya konulduğu görülmektedir. Örneğin jandarmaya mareşoseden kalma mavi paltonun giyilmesi (üniforma) mecburiyeti, jandarmaya bıyık bırakma mecburiyetinin getirilmesi⁷³, jandarma erlerinin görev yaptığı yerlerde oturması için lojman hakkının verilmesi, göreve başlarken bağlılık yemini ettirilmesi gibi uygulamalar da bu tarihte başlatılmıştır. Göreve başlarken gerek subaylar gerekse erler tarafından yapılan yemin şu şekildedir “***kamu güvenliğini ve huzurunu ilgilendirebilecek her şeyde iyi vatandaşlar ve cesur askerler olarak kanunlara bağlı olarak görev yapmaya***” (Montagnon, 2014:27) yemin ederim.

Yeni kurulan ve esasında Marechaussee'nin devamı olan Fransız jandarması, 1791 yılından itibaren tüm ülkeyi çalkalayan siyasi ve toplumsal olaylarda da yer almıştır. Örneğin 16. Louis ve ailesini korumak için görevli olan jandarmalar ve İsviçreli paralı askerlerin mevcut hükümete karşı isyan etmesi üzerine, isyan eden Parislilere de katılan jandarmalar ile İsviçreli paralı askerler arasında çıkan arbedede İsviçreli askerlerin tamamı öldürülmüş, onlarla birlikte isyana katılan jandarmaların da görevlerine son verilmiş, yerlerine geniş kapsamlı atamalar yapılmıştır. 1792-1794 yılları arasında meydana gelen

⁷³ Jandarma personeline getirilen bıyık bırakma mecburiyeti 1836-1841 yılları arasında kaldırılmış, 1841 yılında yeniden mecburi hale getirilmiştir. 1936 yılında ise bu mecburiyet kaldırılmıştır.

terör döneminde sadece Paris'te 400 jandarma ihtilal mahkemesinin kararlarını uygulamakla, ölüme mahkum edilen kişileri giyotin alanına kadar götürmekle görevlendirilmiştir (Montagnon, 2014: 30).

Öte yandan, Fransız ihtilaline karşı çıkan ülkelere karşı yapılan savaşlarda da jandarma aktif görevler üstlenmiştir. Bunlardan birisi de, İngiltere'ye karşı kazanılan Hondschoote Savaşı olup, jandarma bu savaşın kazanılmasında büyük başarı elde ettiği için jandarma bayrağına bu başarı işlenmiştir (Montagnon, 2014: 31). Bu savaştan sonra, jandarmanın katıldığı ve önemli başarılar gösterdiği her savaş jandarma bayrağına işlenmesi gelenek haline getirilmiştir. Örneğin Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu yanında Rusyaya karşı girmiş olduğu Kırım savaşı da bunlardan birisi olmuştur. 1794 yılında toplam 16.000 kişiye ulaşan jandarmanın sadece 9.000' i iç güvenlikle görevli iken geri kalan kısmı ordu içerisinde muharip veya askeri kolluk görevi (Prevotes) olarak görevlendirilmiştir.

3.1.1.3. Birinci İmparatorluk Jandarması (1804-1815)

Fransız ihtilalinden kısa bir süre sonra başlayan iç karışıklıklar, terör ve anarşi dönemi nedeniyle oluşan yönetim boşluğunda, İtalya'nın alınmasında büyük başarısı görülen Napoleon Bonapart 1799 yılında 1. Konsülün başına getirilmiştir. Fransa'da iç güvenlik ve iç barışın her şeyden önce olduğunu anlayan Napoleon, ülke genelinde her köşeye iyice yerleşmiş olan jandarmadan da istifade ederek ülkede düzeni sağlamıştır. Napolyon hızla jandarmaya istihdamı kolaylaştırarak bir yandan jandarma sayısına artırırken diğer yandan da çok katı cezalar getirmiştir. Nitekim 11 Ocak 1800 yılında 1.Konsül tarafından çıkarılan yasada Ülke genelinde çeteler ve eline silah alanların ölüm cezasına çarptırılacağı ve 48 saat içinde kurşuna dizileceği ilan edilmiştir. Yine aynı dönemde, ordu generallerinden birisinin görev alacağı bir genel müfettişlik kadrosu oluşturulmuş ve jandarma'nın başına getirilmiştir. Genel müfettiş bir yandan ordu bakanlığına bağlı iken görev açısından ise adalet bakanlığına bağlı sayılmıştır.

Fransız Senatosunun 18 Mayıs 1804 tarihli kararıyla Birinci konsül başkanlığını yürüten Napolyon Bonapart'ın imparator (resmî olarak Empeureur des Français) ilan etmesi üzerine, Fransa'da birinci imparatorluk dönemine geçilmiş, Napolyon jandarması olarak adlandırılan Fransız jandarması da İmparatorluk jandarması olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Montagnon, 2014: 35). İmparatorluk döneminde Napoleon Bonapart tarafından jandarma'daki division kelimesi kaldırılarak onun yerine Roma

İmparatorluğunda askeri bir terim olarak kullanılan *legion*⁷⁴terimi getirilmiştir. Bu kapsamda, 26 legions, ayrıca sadece Napolyonun korunması ve onun konvoyuna eşlik etmesi için 600 ile 1100 kişiden oluşun bir seçilmiş birlik (*Gendarmerie d'elite*) oluşturulmuştur. Napolyon'un Mart 1805 tarihinde yazdığı bir yazıda “*ordu'nun seçkinlerinden oluşturduğum bu birlik ile Fransa'da kamu düzenini yeniden tesis edebilirim*“ diye bahsettiği seçkin jandarma birliği, Napoleon dönemi sona ermesinden hemen sonra 1815 tarihinde dağıtılmıştır (Montagnon, 2014: 37).

Napolyon 1 Mart 1805 tarihinde Naples kralına yazdığı bir mektupta jandarma için “*Bir ülkenin huzurunu korumanın en etkili yolu, ... Yarı sivil, yarı askeri yetkilerle tüm ülke seviyesine yayılmış en kesin raporları veren bir gözetim organı ... yöreleri ve bireyleri tanıyan müfrezelere ihtiyacımız var*” şeklinde belirterek (Montagnon, 2014: 39) aslında jandarma teşkilatı için biçtiği rolü de bu mektupta anlatmıştır.

Jandarma teşkilatına gerek ülkede iç güvenliğin sağlanmasında, gerek kendi savunmasında gerekse işgal edilen ülkelerde toplumun kontrol altına alınmasında çok etkili bir araç olduğunu gören Napolyon Bonapart tarafından jandarma sayısına yeni ilaveler yapılmıştır. 1801 yılında, bir kararnameden Fransa genelinde 'daki tüm jandarma sayısının 15.000 kişiden oluştuğu, bunların 1750 jandarma timinin (Brigade⁷⁵) atlı ve 750 timin ise yaya olduğu anlaşılmaktadır. Napolyon'un 1. İmparatorluk döneminde (1814 yılında) ise toplam jandarmanın sayısının 26.000 kişiye ulaştığı görülmektedir (Montagnon, 2014: 36)⁷⁶.

İmparatorluk döneminde jandarma, işgal edilen ülkelerde güvenliğin sağlanması ve toplumun denetim altına alınmasında da yoğun olarak kullanılmıştır. Nitekim, Fransa'nın bu ülkeleri terk etmesinden sonra dahi jandarma kültürünün o ülke tarafından korunarak yaşatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Buna İtalya jandarması carabinieri ve İspanyol jandarması guardia civil örnek olarak gösterilebilir.

---

⁷⁴ Fransız Jandarmasında bölge jandarması anlamında kullanılan bu terim, 2009 tarihinde kaldırılarak yerine region (bölge) kullanılmaya başlanmıştır.

⁷⁵1801 yılında brigade (Jandarma ekibi) nin 5 kişiden 6 kişiye çıkarılmasına karar verilmiştir.

⁷⁶Bu artışta, Fransız imparatorluğunun işgal ülkelerin artması nedeniyle nüfusunun ve yüzölçümünün de artmasının etkisi bulunduğu değerlendirilmektedir. Zira ihtilalden önce 26 milyon olan Fransa nüfusu 1814 yılında 44 milyon kişiye ve ülke toprakları ise 860.000 kilometrekareye ulaşmıştır.

Bu doğrultuda, 1811 yılında Fransa'nın İspanya'yı işgali sonrasında İspanya'da 4.000 jandarma iç güvenliği sağlamakla görevlendirilmiştir. Jandarma Napolyonun Portekiz ve Rusya seferlerinde de görev almıştır.

1812'de Rusya'ya karşı alınan başarısızlıkla birlikte imparatorluğun çöküş süreci başlamış, 1813'teki Leipzig Muharebesi'nde Fransa'nın İngiltereye karşı mutlak olarak yenilmesi üzerine Napolyon Elba Adasına sürgüne gönderilmiş, 4 Nisan 1814 tarihinde imparatorluktan alınışını imzalamıştır.

3.1.1.4. Krallık Jandarmasına dönüş (1814-1848)

Napolyonun görevden alınması ve elba adasına sürgüne gönderilmesinden sonra İngilizlerin korumasında sürgünde bulunan XVIII. Louis Paris'e getirilmiş ve tahta çıkmıştır. Böylelikle Restorasyon (Tanzimat)'un ilk dönemi başlamıştır. Ancak Napoléon, *Yüz Gün* olarak bilinen dönemde yeniden Fransa'ya dönmüş, ordunun desteğiyle Paris'i ve iktidarı yeniden ele geçirmiş ise de Brüksel yakınlarında Waterloo Muharebesi'nde İngiltere'ye kesin olarak yenilmesi üzerine Fransa ele geçirdiği toprakları bırakmak zorunda kalmış, XVIII. Louis yeniden tahta çıkmıştır. Bu tarihten sonra Restorasyon dönemi yüz günlük kesintiden sonra devam etmiştir (Haine, 2000: 32).

Yeni kral, Napolyon tarafından jandarmanın başına getirilen ve jandarmanın geliştirilmesinde önemli başarılar gösteren general Moncey'i görevden almış, yerine Napolyon'un elit birliklerinin başındaki general Savary 1815 tarihinde jandarma genel müfettişi olarak atanmış, daha sonra Napolyon'a bağlılığının da olumsuz etkisiyle Paristen uzaklaştırılmış ve 1830 yılında sömürgeleştirilen Cezayir'e vali (Gouverneur) olarak atanmıştır (Montagnon, 2014:46). Yine bu dönemde İmparatorluk jandarmasından Krallık jandarmasına geçişte jandarma içerisinde büyük bir arındırma (epuration) işlemi yapılmıştır. Yeniden düzenleme (*Restauration*) döneminde jandarma teşkilatı personeli büyük ölçüde tensikata uğramış, 1815-1816 yılları arasında albayların %80'i, diğer alt rütbelilerin %85'inin görevine son verilmiştir (Ebel, 2007: 149).

Yine jandarma daha önceden Savaş Bakanlığına doğrudan bağlı iken, Kraliyet döneminde bir tümen seviyesine indirilmiş ve ordunun süvari birliğine bağlanmıştır. Ayrıca Napolyon döneminde bir generalin işgal ettiği jandarma genel müfettişliği ünvanı da kaldırılmıştır. 29 Ekim 1820 Kararnamesi (Ordonance) ile jandarmanın yapılanması da yeniden düzenlenmiş ve ülke genelinde *compagnie* (bölüklere)'lere bölünmüş 26 olan

Legion sayısı 24'e düşürülmüş, Napolyon döneminde Seçkin jandarma legion'u kaldırılmıştır (Kraliyet Emirnamesi, 1820)⁷⁷.

Krallık döneminde, krallık jandarması açısından en önemli hadiselerden birisi de 1830 tarihinde Cezayir'in Fransız topraklarına katılmasıdır. Cezayir'in işgali sırasında 131 jandarma personeli de askeri kolluk olarak görev almıştır (Montagnon, 2014: 48). Aşağıda açıklanacağı üzere, daha sonraki yıllarda Cezayir Fransız anakarasının bir parçası sayılmış ve buradaki jandarma varlığı da zamanla artırılmıştır.

1830 yılında, jandarmanın Paris'teki varlığı dağıtılmış, bunun yerine 2. Cumhuriyet döneminin başlangıcı 1848 yılına kadar Paris Muhafızlığı ismiyle yeni bir güvenlik birimi oluşturulmuştur. Yine, jandarmanın önündeki Kraliyet kelimesi de kaldırılmış, bunun yerine mülki jandarma adı verilmiştir. Buna karşılık, jandarmanın diğer illerdeki varlığı ve Afrika sömürgelerindeki varlığı korunmuştur. Örneğin 1835 yılında *Afrika Jandarması* (La Gendarmerie d'Afrique) kurulmuş, birliğin merkezi 1839'da Cezayirin Alger şehrinde konuşlanmış, diğer birlikler Cezayir'in o tarihte önemli merkezleri olan Boufarik, Constantine ve Oran şehirlerine yerleşmişlerdir (Montagnon, 2014: 50). Fransa'nın Afrika'da yeni bölgeler sömürgeleştirmesi nedeniyle jandarma sayısı da artırılmıştır.

Louis Philippe'in 18 yıllık krallığı döneminde jandarmanın iki önemli uğraşı olduğu görülmektedir. Bunlardan birisi, oğlunu tahta çıkarmaya çalışan Berry Düşesi'nin faaliyetlerinin takip edilmesi ve nihayetinde yakalanması, diğeri ise Cezayir'de *Samala Abdel Kader*'in ele geçirilmesidir. Yukarıda da değinildiği üzere, Loui Philippe jandarmayı geri planda bırakma ve bunun yerine ulusal muhafızları ön plana çıkarma eğiliminde olduğu görülmektedir. Örneğin 1832 yılında ordu maaşlarında iyileştirilmelerin yapılması sırasında Jandarma maaşları bu faaliyetlerin dışında tutulmuştur (Montagnon, 2014; 53).

Diğer yandan, 1830 lı yıllara kadar daha çok kırsal nüfus ağırlığı bulunan Fransa'da sanayileşmenin artması ile Fransız şehirlerinde yeni bir işçi sınıfı doğmaya başlamıştır. Çok değişik gruplardan müteşekkil bu kesim, sık sık grevlere, gösterilere neden olmaya hatta isyanlara kalkışmaya yönelmişlerdi. Ordu ve ulusal muhafızlar ile Jandarma güçlerinin bu isyanları batırmak için yeterli olmamıştır. Bu isyanların

---

⁷⁷ Ordonnance portant règlement sur le service de la Gendarmerie, Donnée au château des Tuileries le 29 octobre 1820.

devamında, 1848 tarihinde Paris'te cereyan eden bir isyanda *Capetien Hanedanının* krallığına son verilmiş, Cumhuriyet yeniden ilan edilmiş, bu dönem 2. Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırılmıştır.

3.1.1.5. Cumhuriyet Jandarmasına dönüş, 2. Cumhuriyet dönemi (1848-1852)

1814'te Napolyon Bonapart'ın yönetimden uzaklaştırılışından sonra oluşturulan yeni *krallık dönemi*, 1848'e değin sürmüş, yukarıda da bahsedildiği üzere Paris'te başlayan isyanların sonunda Krallık Rejimi yıkılarak yerine İkinci Cumhuriyet ilan edilmiştir. Fransız Meclisi'nin ve cumhurbaşkanının, erkek nüfusun katılacağı genel seçimlerle seçilmesi kabul edilmiş, Cumhurbaşkanlığına Napolyon'un yeğeni Louis Napolyon Bonapart seçilmiştir⁷⁸.

İktidara gelen Napolyon, Cumhuriyet döneminde amcası gibi kendisine jandarma birliklerinden oluşan bir koruma birliği oluşturmuş, 1850 yılında kabul edilen bir kanunla her *nahiyede* (canton) bir jandarma *timi* (brigade) olacak şekilde düzenlemeye gidilmiş, jandarma 461 yeni jandarma ekibi (Brigade) ile takviye edilmiş ve bazı önemli şahısların korunması güçlendirilmiştir. 1851 yılına gelindiğinde, 596 sı subay olmak üzere jandarma sayısı 17.000 kişinin üzerine çıkmıştır. Yine jandarmanın başına bir general atanarak jandarmanın kimliği güçlendirilmiştir (FJGK, 01.04.2022).

Öte yandan, sembolik anlamı bulunan ve krallık döneminde Paris Muhafaza Birliği adına çevrilen Cumhuriyet Jandarma Biliği (la Gadre Republicain) 1 Şubat 1849 tarihinde yeniden canlandırılmış, temel görevi de Napolyonun "*Paris'te Cumhuriyeti Savunmak*" sözüyle ifade edilmiştir . Bir süvari ve bir piyade birliğini de içeren 2000 civarında bir Cumhuriyet muhafızlarının daimi pozisyonda bekletilmiştir (Montagnon, 58)

Napolyon tarafından yeni takviyelerle güçlendirilen jandarma, Napolyon'un ikinci imparatorluğa geçiş faaliyetlerine olumlu bakmış, destek vermiştir. Örneğin Cumhuriyetten imparatorluğa geçişe karşı çıkan ve kendilerini Fransız Meclisine kapatan milletvekillerinin meclisten zorla çıkartılmasında, imparatorluğa karşı çıkan bazı küçük çaplı isyanların bastırılmasında önemli roller üstlenmiştir. Jandarmanın bazı belediyelerde isyan çıkaranların telin edilmesi, olayların bastırılmasında çok sert ve acımasız

---

⁷⁸ Toplam 5 milyon oydan oyların %74,2 sini alan Napolyon'a amcasının imparatorluk hedefini gerçekleştirme gücünü vermiştir.

davranışları olmuştur. İmparatorluğun ilanında 2 Aralık 1851 tarihinde Paris ve çevresinde çıkan olaylarda 8 jandarma öldürülmüş, onlarca jandarma da yaralanmıştır. Yine aynı tarihte yapılan darbe girişiminde de önceki tarihlerde olduğu gibi, iktidarın yanında yani Napolyon Bonapart'ın yanında yer almışlardır (Montagnon, 2014: 57). Bu dönemde jandarma teşkilatının 1 Mart 1854 tarihli kararname ile yeniden düzenlenmiştir (Ebel, 2003: 2).

3.1.1.6. İkinci İmparatorluk dönemi, yeniden imparatorluk Jandarmasına dönüş

Fransa'da 22 Kasım 1852 tarihinde yapılan halk oylamasında Fransızların büyük çoğunluğu imparatorluğa evet demiştir⁷⁹. Napolyon'un yeğeni Louis Napolyon Bonapart 3. Napolyon olarak imparator ilan edilmiştir. Böylelikle, zaten tüm hükümleriyle yürürlüğe girememiş olan İkinci Cumhuriyet Anayasası, böylelikle geçerliliğini de yitirmiştir.

1852-1870 tarihlerini kapsayan bu dönemde de jandarmanın personel sayısı artırılmıştır. 1870 yılında, toplam jandarma sayısının 20.000 e çıktığı, *jandarma timi* sayısının 3624 e ulaştığı (26 Lejyon ve 90 bölük) görülmektedir. Her jandarma timi 5 jandarmadan 6 jandarmaya çıkarılmış, 2321 jandarma timi atlı, 1303 jandarma timi ise yaya olarak belirlenmiştir. Yine bu dönemde jandarmanın askeri karakteri güçlendirilmiş, görev ve yaşama koşulları iyileştirilmiştir. Bu dönemde, imparatorluk jandarmayı daha çok siyasi amaçları için kullanmış, her seviyede istihbarat bilgisi toplamasını, özellikle cumhuriyetçilerin ve krallık yanlılarının takip edilmesini istemiştir. jandarmanın bu şekilde görevlendirilmesi, Fransa'da özellikle 2. İmparatorluk döneminde Napolyon Bonapart (3. Napolyon) karşıtlarının düşmanlığını çekmiştir (Montagnon, 2014: 58-59; Brouillet, 2003: 49).

Yine bu dönemde jandarma genellikle, ormanların korunması, avcılık yasakları, küçük yaşta evlilikler-uygunsuzluk evlilikler, bazı kırsal geleneklerin yasaklanması gibi geleneklerle mücadele ve kırsal bölgelerde zorunlu askere yazılma gibi bir çok işlemi takip ettiği için özellikle köylerde bir *jandarma korkusuna* neden olmuştur (Brouillet, 2003: 49). Nitekim bu kapsamda Fransa'da, 1800 ile 1859 yılları arasında, büyük veya küçük çok sayıda köylü isyanı kaydedilmiştir (Houte, 2009:174).

⁷⁹Toplam 7milyon 8 yüzbin evete karşılık 200 bin hayır oyu bulunmaktadır.

Bu dönemde jandarmaya alınacaklarla ilgili bazı küçük değişiklikler yapılmış, bu kapsamda jandarma olabilmek için en az 3 yıl askerlik görevi yapmış olma, en az 1,73 boyunda olma şartları (önceki dönemde 1,72 idi) getirilmiş, ayrıca jandarmaya emeklilik hakkı tanınmıştır.

2. İmparatorluk döneminde jandarma iç güvenlik yanında, Fransa dışında yapılan savaşlara da ordu yanında katılmıştır. 1854-1855 tarihleri arasında, Rusya'ya karşı Kırım'da (Sivastopol) Osmanlı İmparatorluğu yanında İngiltere ile birlikte savaşa katılan Fransız ordusunda 2 tabur jandarma görev almış, ayrıca ordu içindeki suçları takip etmek için de yeteri kadar prevote (askeri kolluk) görevlendirilmiştir. Bu savaşta, 7 Haziran 1855 tarihinde *malakoff kalesinin* alınmasında Fransız jandarmasının büyük başarısı olmuş, bu nedenle jandarmanın Kırım Savaşında gösterdiği başarının nişanesi olarak jandarma Bayrağına daha önceki savaş başarıları olan Hondschoote, Villodrigo ve Taguin'den sonra Sivastopol da eklenmiştir. Kırım savaşında jandarmanın toplam kaybı 122 olup bunun 25'i savaş sırasında, 97 si ise hastalıktanlardan kaynaklanmıştır. Yine Prevote görevi (Askeri kolluk) yapan jandarmalardan toplam kayıp ise yaklaşık 30 civarında olmuştur (Ebel, 2003: 2).

2. İmparatorluğun sonlarında jandarma sayısı yaklaşık 20.000 kişiye, jandarma timi sayısı ise 3600'e ulaşmış ve jandarma il jandarma komutanlığı şeklinde teşkilatlanmıştır. Fransız sömürge ölkelerinde bulunan jandarmaların sayısı ve Paris'teki Cumhuriyet Muhafızları da eklendiğinde bu sayı yaklaşık, 24.000 kişiye ulaşmıştır (Montagnon, 2014: 62).

2.Fransız İmparatorluğu 2 Eylül 1870 tarihinde Sedan savaşında Fransızların Almanlara yenilmesi ve Fransa için tarihi öneme haiz Alsas-Loren bölgesinin Almanya lehine terk edilmesi üzerine, 3. Napolyon tutuklanmış ve 4 Eylül 1870 tarihinde imparatorluk yıkılarak yerine yeniden Cumhuriyet ilan edilmiştir. Bu döneme 3. Cumhuriyet Dönemi adı verilmiştir (Montagnon, 2014: 63).

İmparatorluk döneminde, 3. Napolyon taraftarı olan ve imparatorluğun kurulması için çalışan jandarma bu kez yeni iktidara bağlılığını göstermiş, Paris'teki kışlarında hareketsiz beklemiştir (Montagnon, 2014: 64) .

3.1.1.7. Üçüncü Cumhuriyet döneminde Jandarma (la Troisième République),

Üçüncü Cumhuriyet dönemi Fransa'nın 1870'te Prusya'ya (Almanya) yenilmesinden yine 2. Dünya Savaşının ilk yılında Almanya'ya yenilgisine (1940) kadar geçen cumhuriyet yönetimidir. 1940 yılında Almanya'nın işgali altına giren Fransa'da üçüncü Cumhuriyet böylece sona ermiş, eski ordu komutanı General Philippe Petain 'in başkanlığında Almanlarla iş birliği yapan Vichy Fransası kurulmuştur.

2. İmparatorluk Fransa'sının Prusya'ya yenilmesi üzerine, Alsas-loren kaybedilmiş, Paris Prusya (Almanya) ordusu tarafından kuşatma altına alınmıştır. Kuşatma sırasında Pariste konuşlu 1.200 jandarma ve 3.000 civarındaki Cumhuriyet Muhafızları (Garde Republicain) işgale kuşatmaya karşı görev almıştır. Bu kuşatmada 2 si general olmak üzere çok sayıda jandarma subayı ve eri hayatını kaybetmiştir (Montagnon, 2014: 69).

Bu dönemde pariste baş gösteren kıtlık, hükümetin kuşatmada pasif tutumu, hükümet ile Parislilerin Prusya arasında yapılan ateşkesi kabul etmemesi üzerine çıkan isyanda Paris'te sosyalistler-anarşistler ve aşırı özgürlükçü Cumhuriyetçilerden oluşan bir yerel hükümet kurulmuş ve bu hükümete *Paris Komün* 'ü adı verilmiştir. Bunun üzerine, Paris dışında Versailles şehrinde toplanan hükümet güçleri ile *Paris Komün* güçleri (*Federes*) arasında çıkan savaşta, *Paris Komünü* yenilmiş ve böylelikle kuruluşun birkaç ay sonra 28 Mayıs 1871 tarihinde sona ermiştir. Bu savaşta, 2. İmparatorluk döneminde imparatorluğu cumhuriyetçilere ve krallık yanlılarına karşı koruyan jandarma, bu savaşta yine meşru hükümet güçleri yanında yer almış, bu kez Cumhuriyet yönetimini Paris Komünü ve diğerleri karşısında savunmuştur. Paris Komünü ile hükümet arasında yapılan bu mücadelede Pariste bulunan 2.800 jandarma ve yaklaşık 2.500 cumhuriyet muhafızı (jandarma) hükümet güçleri safında yer almıştır (Montagnon, 2014: 70).

1871 yılında, 3.Cumhuriyet döneminin başında jandarma teşkilatında zorunlu askerliğini yapanların da görevlendirilmesi uygulaması başlatılmış, yine 1872 yılında Kurumların Yeniden Düzenlenmesi Yasası ile "*Ordunun Sessizliği*" ilkesi çerçevesinde askere siyaset yasağı getirilmiş, askerlerin seçme ve seçilme hakları kısıtlanmıştır. 1945 yılına kadar süren bu yasaktan, askeri statüsü bulunan jandarma da etkilenmiştir (Montagnon, 2014: 70). Yine, 1870 yılında Alsas-Loren bölgesi kaybedildiği için Strazburg'u Almanlara terk etmek zorunda kalan Fransa'nın 6. Jandarma Lejyonu da otomatik olarak lağvedilmiştir. Buna karşılık, Avrupa'da Alsas bölgesini Almanlara

kaybeden Fransa, yönünü daha çok sömürge topraklarına çevirmiş, 1830 tarihinde Cezayir'in işgalinden sonra, 1883 yılında Tonkin, 1889 yılında Tunus, 1895 yılında ise Madagaskar işgal edilmiş, bu bölgelere askerlerle birlikte ilk giden devlet görevlileri jandarma personeli olmuştur. Yine 1900 yılında Avrupa ülkelerinin ortak askerlerinden oluşan 17.000 kişi ile Çin'e yapılan müdahalede 7 jandarma subayı, 6 astsubay ve 40 jandarma eri görev almıştır (Montagnon, 2014: 71).

Fransa'nın Afrika'ya açılması, Alsas-Loren'i kaybetmesine rağmen jandarma lejyonunun ve jandarma sayısının artmasına neden olmuştur. 1882 yılında, sadece metropol olarak kabul edilen Fransa (Afrika hariç) ve Korsika Adasında görevli jandarma sayısı 25.500 e yükselmiş, lejyon sayısı ise 26 ya çıkmıştır (Montagnon, 2014: 69).

1871-1914 yılları arasında, komşularıyla savaşız, önemli isyan ve iç karışıklığın olmadığı bir ortamda geçtiği için Belle Epoque (Güzel Dönem) adı da verilen bu dönemde jandarma; *Deryfus Olayı*⁸⁰ nda ona suçunu ikrar ettirme girişimlerinden, Pariste meydana gelen işçi grevlerinin yeni kurulan seyyar jandarma birlikleri (gendarmerie mobile) vasıtasıyla güç kullanılarak bastırılması hadisesine ve Afrika sömürge bölgelerinde iç güvenlik ve asayiş sağlanmasına kadar bir çok alanda varlığını hissettirmiştir (Montagnon, 2014: 70-79).

1900 lü yıllarda, jandarma personelinin işe alım şartlarında yeniden değişiklik olmuş, daha önceden 1.73 boy ve en az 25 yaşında olma şartları değiştirilmiştir. Yeni düzenlemede, boy şartı 1,64'e; yaş ise 25-35 yaş aralığında bulunma şartı getirilmiştir (Montagnon, 2014: 83).

1900 lü yıllarda mülki jandarma teşkilatı ve cumhuriyet muhafızlığı (Garde Republicain) olarak ikiye ayrılan jandarmanın Fransa ana kıtasındaki toplam ekip sayısı 4305'e çıkmış ve bölük sayısı 85 e yükselmiştir. Afrika'da ise 8 bölükten oluşan bir jandarma birliği görev almıştır. Bununla birlikte jandarmanın, artan sayısı ve önemine rağmen Fransız ordusundan kısmen de olsa bağımsız bir kurum haline getirilmemiş, eskiden olduğu gibi Ordu Bakanlığına bağlı Süvari Birlikleri Genel Müdürlüğünün altında bir birim olarak faaliyetini sürdürmüştür. Öte yandan, jandarma'da bünyesinde general

---

⁸⁰Bir Fransız Ordu Subayının haksız yere Almanya lehine casuslukla suçlanması ve ömür boyu hapse mahkum edilmesi olayı.

rütbesinin altında komutan görevlendirilmesi yapılmış, yani herhangi bir general jandarma içinde görev almamıştır (Montagnon, 2014: 85).

Bu açıdan Osmanlı jandarma teşkilatı ile bir karşılaştırma yapıldığında, 1900 lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğunda görevli jandarma sayısının (asakir-i zaptiyeler ile birlikte) Fransa'nın fevkinde olduğu ve jandarmanın gerek müfettişlik gerekse genel komutanlık olarak ordudan kısmen bağımsız bir yapısının olduğu, görev açısından illerde mülki amirlere ve merkezde Dahiliye Bakanlığına bağlı olduğu görülmektedir. Bu tarihten ancak 13 sene sonra, 1913 yılında Fransız Savaş Bakanlığı jandarmanın flamasını belirleyerek kısmen de olsa jandarmanın ordudan ayrı olduğunu kabul etmiştir. Jandarma flamasında ilk defa, ordu ile girmiş olduğu savaşlarda gösterdiği başarılarla yer verilmiştir. Bu kapsamda Flama'da 1793 Handschoote; 1812 Villodrigo; 1843 Taguin ve 1855 Sivastopol savaşları işlenmiştir (Montagnon, 2014; 86-89).

Diğer yandan Fransız jandarmasının bu dönemde kendi subaylarını yetiştirmekten yoksun olduğu da ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, 1900 yılında Fransız jandarmasında mevcut 700 subaydan %85'i Fransız Ordusunda piyade kökenli astsubay olup jandarmada görevli iken subaylığına geçen komutanlardır. Fransız jandarmasında o dönemde ordunun seçkin subay okullarından (Ecole Polytechnique, Saint-Cyr ve Maixent) mezun subayların jandarma bünyesinde görev alanları oldukça nadirdir.

Söz konusu subay açığının kapatılması için, 1901 yılında çıkarılan bir kararname ile Paris'te bir Jandarma Subay Okulu ihdas edilmiştir. Bu okul, öncelikle jandarmada astsubay olanların jandarma subaylığına yükselmeleri aşamasında eğitim veren bir okul olmuştur. İlk olarak Paris Schemberg'de kurulan jandarma subay okulu bir süre sonra Versailles şehrine daha sonra ise halen güncel olarak faaliyet gösterdiği Paris-Melun'a taşınmıştır (Montagnon, 2014: 86).

3. Cumhuriyet Döneminde jandarma teşkilatı açısından Subay Okulunun kurulması yanında diğer önemli bir olay ise, 20 Mayıs 1903 tarihinde kabul edilen bir hükümet kararnamesi ile jandarmanın görev ve yetkilerinin yenilenmesidir. Söz konusu kararname, Osmanlı jandarma teşkilatının yayımlanmış ilk Jandarma Nizamnamesine de kaynaklık etmesi açısından önem arz etmektedir. Osmanlı Jandarma Nizamnamesi, Fransız Jandarma Nizamnamesinden yaklaşık 1 yıl sonra yayımlanmış ve büyük ölçüde Fransız Jandarma Nizamnamesinden iktibas edilmiş hatta birçok kısmı aynen tercüme edilmiştir (Alyot, 1941; 145).

1903 tarihli Fransız Jandarma Nizamnamesi'nin 1 inci maddesinde “*Jandarma Kanunların uygulanması, kamu düzeninin sağlanması ve kamu güvenliğinin gözetilmesi için oluşturulmuş bir güçtür.*

Daimi bir gözetleme ve bastırma hizmetinin esasını oluşturur. Jandarmanın faaliyetleri askeri kırsallar da dahil olmak üzere tüm Fransa coğrafyasını kapsar.

Jandarma özellikle köylerin, önemli yol ve kavşakların güvenliği için görevlidir” hükümleri yer almıştır.

Kararnamede ayrıca, daha öncekilerden farklı olarak bir jandarma timinin görevlerini de sınıflandırmış, buna göre personel ayrımının yapılmasını öngörmüştür. Bu görevler, adli ve idari kolluk görevleri; yol ve kırsal bölge kolluk görevleri; askeri Kolluk görevi olarak ifade edilmiştir (Montagnon, 2014: 88).

Bu kanunda yine *adli kolluk jandarmanın temel misyonunu oluşturur* denilmek suretiyle, jandarmanın sadece asayiş ve düzeni sağlayan bir kolluk değil aynı zamanda polis teşkilatı gibi adli bir misyonunun da bulunduğu vurgulanmış, jandarma teşkilatı yeniden re-organize edilmiştir (Houte, 2009: 181).

Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Jandarma: Alsace-Loren'i 1870 yılında Almanya'ya kaptırmış olun Fransa, Almanya ile bir savaşa öteden beri hazırlıklı ve istekli olduğu için, Avusturya-Macaristan veliahtı Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Arşidüşes Sophie'ye 28 Haziran 1914 tarihnide düzenlenen suikast sonrasında Fransa savaş alarmı vermiş, 31 Temmuz 1914 tarihinde Fransa'da ülke sathına yayılmış olan 4302 jandarma timine şu gizli mesajı göndermiştir: *Büyük bir ihtimal ile hareket emri 1 Ağustos'ta öğleden sonra verilecektir Çok acil olarak hareketi kolaylaştıracak şekilde tüm iç güvenlik operasyonları yapılsın”*. Nitekim 1 Ağustos 2014 tarihinde öğleden sonra Cumhurbaşkanı tarafından hareketin başladığı bildirilmiştir. Söz konusu emirden sonra, Fransa'nın bütün köy ve kasabalarında vatandaşlar savaş hakkında jandarma timleri tarafından bilgilendirilmiştir (Montagnon, 2014: 92).

Tüm toplumu savaşa mobilize eden jandarma'nın personel olarak muharip şekilde ilk başta savaşa katılımı düşük seviyede tutulmuştur. Savaşa katılan jandarmanın çoğunluğu da askeri kolluk (prevotés) görevi kapsamında katılım sağlamıştır. Bu kapsamda cumhuriyet muhafız komutanlığından 3013, deniz jandarmasından 494, sömürge jandarmalarından 949, Tunus ve Cezayir idarelerindeki jandarmadan 1488

jandarma Fransız ordusuna muharip olarak katılmıştır⁸¹. Jandarmanın askeri kolluk (Prevotes) görevi, ordu içinde düzenin sağlanması, asker kaçaklarının engellenmesi olmuştur (Panel, 2013: 320).

Jandarma birlikleri ilk başta savaşa muharip olarak katılmamakla birlikte, *Manş sınır* hattından ilerleyen Alman ordusu ile karşılaşan ilk birlikler olmuş, Almanların durdurulması, en azından yavaşlatılması için muharip olarak köylerde ve ilçelerde konuşlu bulunan jandarmalar savaşa dahil olmuşlardır. Öte yandan, 1. Dünya savaşının başlaması ile birlikte jandarmanın görevleri de çeşitlenmiş, özellikle ordu içinde askeri kolluk görevi (prevotés⁸²) için görevlendirilen jandarma sayısı artırılmış, askerden kaçanların yakalanması, askerliğe alıma karşı gelenlerin engellenmesi görevleri sıklaştırılmıştır (Montagnon, 2014: 102).

Birinci dünya savaşı yıllarında jandarma tarafından savaştan kaçan veya askere gitmeye direnenlere yönelik yapılan yakalama istatistikleri şu şekildedir (Montagnon, 2014: 104):

Savaştan kaçan ve yakalanan kişi sayısı 66.678,

Askere alınmaya direnen kişi sayısı 16 204,

Savaştan kaçan askeri mahkumlar 7442⁸³

Yine sömürge bölgelerinde askere katılım savaş öncesinde isteğe bağlı bırakılmış iken, savaş başladığında osmanlı'da olduğu gibi *kura sistemine* geçilmiştir. Buna karşılık, kuzey Afrika'da işlem yapılan toplam asker kaçağı sayısı 6791, askerliğe karşı çıkmaktan işlem yapılan kişi sayısı ise 4215 olmuştur.

Savaşta orduya muharip veya adli kolluk kapsamında katılan jandarmalar nedeniyle azalan personel açığı ise 40-48 yaşları arasında bulunan ihtiyat kuvvetlerinden karşılanmış, bu kişilere jandarma yardımcılığı ünvanı verilmiştir (Montagnon, 2014: 96).

Birinci Dünya Savaşının başlaması, jandarmanın kısmen ordudan farklı bir kurum olarak kabul edilmesi için atılan ilk adıma da vesile olmuştur. 23 Eylül 1914 tarihinde Genel komutanlık olmamakla birlikte, Pariste Jandarma Genel Müfettişliği oluşturulmuş,

---

⁸¹Bu veriler “chiffres emanant de l’Histoire de la Gendarmerie , publie par le ministere de la Guerre en 1920”den alınmıştır. <https://journals.openedition.org/histoiremesure/2213> (20.05.2022).

⁸² 1914 yılında 4000, 1915 yılında ise 5000 jandarma ilave olarak prevotes görevi için görevlendirilmiş, orduda görevli adli kolluk görevi gören jandarma sayısı 18.000’e yükselmiştir.

⁸³Bu veriler L’historique de la gendarmerie , Publie par le ministere de l’armee, 1920” den alınmıştır .

başına da 1915 yılında 1908-1914 yılları arasında Osmanlı Makedonya Jandarma Tensikatında (Reformunda) görev alan (detay bilgi için bkz Sarrou, 2012) *General Baumann* getirilmiştir. Söz konusu birimin çok etkili olmaması üzerine, 1918 yılında Ordu Bakanlığı bünyesinde Süvari Genel Müdürlüğü altında bulunan jandarma teşkilatlanması, Jandarma Başkan Yardımcılığı konumuna getirilmiş, jandarma'ya kısmen bir kimlik verilmiştir (Montagnon, 2014: 107).

Fransız ordusunun büyük kayıp verdiği 1. Dünya savaşında Fransız jandarmasının toplam kaybı 878 kişi olmuştur. Bunlardan 269 u muharip, 449 u ise askeri kolluk (prevotés) dur (Montagnon, 2014: 110).

3.1.1.8. İki dünya savaşı arasında jandarma 1918-1939

Birinci Dünya Savaşından galip çıkan Fransa kaybettiği Alsas-loren bölgesini tekrar elde etmiş, daha önce lağvedilen jandarma lejyonu Strazburg'ta yeniden kurulmuştur. Yine Fransa dışında Fransız sömürgelerinde görev alan jandarma bu kez, Suriye ve Lübnan'da görevlendirilmiştir.

Birinci Dünya savaşında yaklaşık 900 personelini kaybeden jandarma, İspanyol gripinden ölenlerin de etkisi nedeniyle büyük bir personel yetersizliği krizine girmiştir. Öte yandan 1. Dünya savaşı sırasında askeri ihtiyatlarda yardımcı jandarma olarak kullanan kişilerin de savaş sonrası iş bırakmaları nedeniyle personel ihtiyacı daha da artırmıştı. Personel ihtiyacının karşılanması için bir yandan jandarma maaşları kısmen iyileştirilmiş, diğer yandan Fransa'nın 4 ilinde jandarma eğitim merkezleri açılmıştır. 30 yaşından gün almamış, orduda savaşa katılmış olan ve sağlık durumu elverişli olanların sınavla jandarmaya alımı başlatılmıştır. Yine bu dönemde, 1918 tarihinde *Jandarma Subay Okulu* kurulmuş, 1920 yılında toplumsal olaylara müdahale amacıyla *seyyar jandarma birlikleri* oluşturulmuş, jandarmanın motorlu araç ve gereç sayısı artırılmıştır.

Savunma Bakanlığına bağlı Süvari Genel Müdürlüğü altında bir başkan yardımcılığı konumunda tutulan jandarma, 21 Ekim 1920 de Başkanlık statüsüne çıkarılmış, Jandarma Başkanlığına albaylıktan tuğgeneralliğe terfi eden bir general atanmıştır. O tarihte Jandarma Başkanlığı, askeri teşkilatlanma, personel ve idari kısım olmak üzere üç bölümden oluşturulmuştur. 1920 li yıllardan sonra şehirlere doğru artan göç, sanayileşmenin hızlanması, ardından başlayan ekonomik kriz, işçi grevleri , gösteri gibi toplumsal olayların artmasına neden olmuş, buna karşılık vermek amacıyla jandarma

teşkilatında toplumsal olaylara müdahale etmek amacıyla seyyar müfrezeler (*peloton mobile*) oluşturulmuş, 1927 yılında söz konusu seyyar jandarma müfrezeleri seyyar cumhuriyet muhafızlığına (*garde républicaine mobile GRM*) dönüştürülmüştür. Böylelikle jandarma yapılanmasında mülki jandarması (*gendarmerie departemental*), seyyar jandarma (*gendarmerie mobile*) ve cumhuriyet muhafızlığı (*garde republicain*) şeklinde üç ana gövde belirlemiştir (Montagnon, 2014: 115-117).

Yine 1928 yılında önemli bir değişiklik olarak Jandarma Dergisi (*Revue de la Gendarmerie*) 3 aylık periyotlarla yayıma sokulmuş, şehir trafiğinin artması nedeniyle jandarma bünyesinde Özel Yol Polisliği adıyla yeni bir birim kurulmuştur (Montagnon, 2014: 118).

Geleneksel olarak jandarmanın başında genelde ordu kökenli asker atanmakta iken, 3 Mart 1930 tarihinde ilk defa jandarmanın başına, Paris istinaf mahkemesinde görevli bir hakimin atanması yapılmış, bir yıl görevde kaldıktan sonra da yerine yine üst düzey sivil bir bürokratin atanması yapılarak (Montagnon, 2014:119) 2004 yılına kadar jandarma genel müdürlerinin istisnasız sivil kişilerden atanması usulü getirilmiştir⁸⁴.

1930 lu yıllarda ekonomik durumun iyice kötüleşmesi, artan toplumsal olaylar, bunun yanında Fransa'da ortaya çıkan Marksist Leninist temelli düşünce akımları jandarmanın daha sert ve özellikle vatan savunmasında zafiyete neden olduklarını düşündükleri komünistlere karşı daha sert bir tutum almasına neden olmuştur. Bu dönemde meydana gelen ve geniş katılımlı olan gösterilerde, olaylara sertlikle müdahale eden jandarma güçlerinde ve gösterici sivil vatandaşlarda çok sayıda ölüm⁸⁵ ve yaralanma hadiseleri meydana gelmeye başlamıştır (Montagnon, 2014: 120). Bu dönemde, 2. Dünya Savaşı arifesinde gerek metropolde (Fransa) gerekse sömürge bölgelerinde, özellikle Cezayir ve Fas'ta meydana gelen toplumsal olaylarla önemli artışlar meydana gelmiştir.

3.1.1.9. İkinci Dünya Savaşı sırasında jandarma

Yukarıda da değinildiği üzere, 2. Dünya savaşının arifesinde, Marksist Leninist fikirler Fransa'da oldukça taraftar bulmuş, komünist partisi ve üyeleri jandarma tarafından Fransa'nın milli savunmasını Almanyaya karşı zayıflatan unsurlar olarak görülmüş, bu

---

⁸⁴ 2004 yılından sonra jandarma genel müdürü olarak sivil bürokrat veya yargı mensubu atanması usulüne son verilmiştir.

⁸⁵Örneğin 6 şubat 1934 tarihinde Paris'te başlayan olaylara Jandarmanın müdahalesi sonucu 2 jandarma ve 14 gösterici hayatını kaybetmiştir. Sadece Jandarmadan 600 civarında yaralının olması aslında jandarmanın müdahalesini ve şiddetini de göstermektedir.

kişilerin eylem ve faaliyetleri sıkı takibe alınmıştır. Bu dönemde özellikle jandarmanın içinde komünist nefretinin oluştuğu söylenilebilir (Montagnon, 2014: 132). 1939 yılında Komünist Partisinin nazilerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle kapatılması üzerine, jandarmanın Fransa'daki komünistler üzerindeki baskısı daha da artmıştır. Ne gariptir ki, 2. Dünya savaşında Paris'i işgal eden Alman ordusuna karşı en başta direnenlerin komünistler olması, buna karşılık Almanlarla anlaşan Vichy hükümetinin emirlerini harfiyen uygulayan jandarmanın da bu kez Almanlara karşı direnişi örgütleyen komünistlere yönelik pozisyon alması, komünistlerle jandarmalar arasındaki bu tartışmayı daha da komplike hale getirmiştir. Daha önceden vatan savunmasını zayıflattığı için hainlikle suçlanan komünistler bu kez de jandarmanın işgalci Almanlarla işbirliği içine girmesi nedeniyle jandarmanın kuvvetlerini işbirlikçi (*collobos*) olarak nitelendirmişlerdir (Montagnon, 2014: 132).

1939-1940 yılları arasında Almanya ile yapılan savaşa yaklaşık 12.000 jandarmanın katılmış, savaş sonunda 377 jandarmanın ölmüş, binlercesi de yaralanmıştır. Ayrıca 5000 civarında jandarmanın da esir alınmıştır. Almanya ile yapılan ve sadece 6 hafta süren savaşta jandarmanın kaybı neredeyse 4 yıl süren birinci dünya savaşında jandarmanın kaybının yarısı kadar olmuştur (Montagnon, 2014: 135).

25 Haziran 1940 tarihinde Almanya ile ateşkes imzalanmasını müteakip General Philippe Pétain tarafından kurulan Vichy hükümeti ile birlikte jandarmanın tarihsel süreç içerisinde her zaman yaptığı şeyi tekrarlamış, ülkedeki meşru ancak işgale boyun eğen hükümetin emirlerini harfiyen uygulamaya koyulmuştur. Bu nedenle de bağımsızlık yanlısı Fransız direnişçileri ve komünistlerin *collobos* (işbirlikçi) suçlamalarına maruz kalmıştır (Montagnon, 2014: 135). Vichy hükümeti döneminde Paris dahil Fransa'nın neredeyse yarısı Alman işgali altına girmiştir. Hükümet geleneksel olarak yaptığı 14 Temmuz kutlamalarını dahi kısıtlamış; Fransız Devriminden itibaren slogan olarak kullanılan özgürlük (*liberté*), eşitlik (*égalité*) ve kardeşlik (*fraternité*) sloganlarının yerine *çalışma* (*travail*), *aile* (familie) ve *vatan* (*la patrie*) sloganları yerleştirilmeye çalışılmıştır. Fransız ordusu yarı yarıya azaltılmış, Paris Cumhuriyet Muhafız Birliği Paris Polis Valiliğine bağlanmış, ayrıca jandarmanın askeri statüsü de kaldırılmıştır (Montagnon, 2014: 136). Paradoksal olarak 1940-1944 yılları arasında jandarmanın personel sayısı düşürülmemiş, aynı seviyede bırakılmıştır. Bu kapsamda jandarmanın personel sayısı işgal yıllarında 47.000 ile 54.000 arasında gidip gelmiştir. Öte yandan, Cumhurbaşkanı General Pétain'in

korunması görevi ise özel seçilmiş seçkin jandarma personeli tarafından sağlanmıştır. Bu dönemde jandarmaya Yahudiler ile masonlar ve komünist eğilimliler alınmamıştır.

1941 yılında bütün jandarmalara, askerlerde olduğu gibi, hükümete bağlılık yemini ettirilmiştir. Yemin metni, “**Devlet Başkanının Fransa’nın askerlerinin başarısı ve devlete iyi hizmet için bana vereceği emirlere itaat edeceğim, devlet başkanına sadık kalacağım**” şeklindedir . Bu yemini etmemenin cezası **meslekten çıkarma** cezası ile tecziyesi olmuştur Ancak, ilginç bir şekilde jandarmadan bu yemini etmeyen veya yemine karşı çıkan kimse olmamıştır. Yemin konusunda daha da ileri gidilerek 1941 yılında jandarma ve askerlere gizli toplumsal gruplara üye olmayacaklarına, mason localarına girmeyeceklerine, komünist eğilimli derneklere hareketlere katılmayacaklarına ilişkin ikinci bir yemin ettirilmiştir(Montagnan, 2014: 139).

General de Gaulle liderliğinde Fransa dışında özellikle Kuzey Afrika sömürge topraklarından başlatılan Özgür Fransa hareketine jandarmadan katılım oldukça az olmuştur. 1940-1943 yılları arasında Almanlara karşı direnişçilerin safına geçen birkaç jandarma yakalanmış ve Almanlar tarafından kurşuna dizilmiştir. Bu kapsamda jandarmanın büyük bir bölümü geleneksel disiplin anlayışı, ülkedeki mevcut yönetime itaat ilkesi çerçevesinde bağımsızlık hareketlerine çok fazla katılmamıştır. Buna karşılık, ülkedeki direniş ve bağımsızlık hareketleri, önceleri vatan savunmasını ve milli bilinci zayıflattığı için eleştirilen, jandarma tarafından adeta düşman olarak görülen Bolşevikler, komünistler tarafından üstlenilmiştir (Montagnon, 20104: 143).

Daha önceleri vatan savunmasını zayıflattığı gerekçesiyle jandarma tarafından takip edilen komünist ve Bolşevikler bu kez de Almanlara karşı direnişi örgütlediği için “*illegal bir parti üyesi olarak işgal güçlerine yönelik saldırılar yapmak*” adı altında takip edilmeye, bastırılmaya başlanılmıştır. Bu durum, jandarma açısından da bir çelişki yaratmış, Fransa’da direnişçiler tarafından Fransız jandarması Almanların işbirlikçisi (*Collobos*) olarak suçlanmıştır.

1942’de Alman işgalinin devam ettiği zamanlarda, jandarma yapılan değişiklikle doğrudan devlet Başkanına bağlanmış, jandarmanın Alman SS’ler ile birlikte yakın çalışması istenilmiştir. Bu kapsamda Fransız Jandarma Dairesi başkanlığına da Hitler’in fikirlerine yakın bir generalin atanması yapılmıştır. Yine jandarma içerisinde Yahudi ve komünistleri takip için özel bir birlik oluşturulmuştur. Örneğin 6 Mayıs/02 Temmuz 1942 tarihinde yapılan anlaşmalar ile 500 jandarma ve 2000 civarında polisin görev alacağı bir

çalışma ile 20.000 Yahudinin yakalanması ve kamplara gönderilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda 12.884 kişi sorgulanmış ve bunların tamamı kamplara gönderilmiştir (Montagnon, 2014: 144). Yine süreç içerisinde Fransa genelinde çeşitli yerlerden toplanan 67.000 civarında Yahudi, Almanların gözetiminde Paris'in yakınlarında *Drancy Kampında* toplanmıştır. Fransız jandarması ayrıca toplanan kişilerin bu kampa götürülmesine ve kampın gözetilmesine de yardım etmiştir. Bu kampta yer alan Yahudilerin bir kısmı Almanya'ya sevk edilmiştir. Yine işgal yılları sırasında, iç güvenlik yanında direnişçilerin hareketlerini bastırmakta yetersiz kalan jandarma, Almanya ve Fransız hükümeti ile oluşturulan *milis güçlerden* de destek almıştır. 1943 yılından sonra, Fransa'da direniş organizasyonu ve bağımsızlık taraftarları (maquis) faaliyetlerini daha da şiddetlendirmesine karşılık olarak jandarma ve Alman yanlısı milislerin baskı ve şiddeti de aynı oranda artmıştır. Almanların birçok cephede gerilemeye başladığı haziran 1944 tarihinde dahi Fransız jandarması Alman işgali karşıtı asilere karşı şiddetli operasyonlar yürütmüştür (Montagnon, 2014:164).

Ağustos 1944 tarihinden itibaren jandarmanın yeniden pozisyon değiştirdiği görülmektedir. İşgal yıllarında *General Henri Philippe Pétain*'in başkanlık ettiği Vichy hükümetini destekleyen ve emirlerini uygulayan jandarma, bu kez de gelecekte hükümeti devralacak olan Özgür Fransa hareketine katılmaya başlamıştır. Nitekim 25 Ağustos 1944'te Paris'in geri alınması esnasında jandarma ve Cumhuriyet Muhafızları hem vatandaşları Almanlara karşı örgütlemişler hem de aktif olarak direnişçilerin safında yer almışlardır. Bu süreçte, Fransız tarihçileri arasında ne kadar jandarmanın direnişçiler tarafına geçtiği tartışma konusudur. Bazıları direnişçiler safına geçen jandarma sayısının 11.000 bazıları ise 5.000 ile 6.000 arasında olduğunu iddia etmektedirler (Montagnon, 2014: 172-173).

2. dünya Savaşının sonlarına doğru Fransa'nın toplam kaybı 250.000 i asker olmak üzere 620.000 civarında olmuştur. Jandarmanın kaybı ile ilgili nedense kesin rakamlar verilmemekle, tahmini rakamlar verilmektedir. Bu kapsamda toplam jandarma kaybı 1939-1940 arasında 300 ila 400 arasında, 1944-1945 arasında ise 60 ila 100 arasında olduğu ileri sürülmüştür. Yine 1940-1944 tarihleri arasında iç güvenlik görevi sırasında 200 ile 300 arasında jandarmanın hayatını kaybettiği kabul edilmektedir. Genel olarak toplam jandarma kayıplarından 330 ile 430 arasındakiinin Alman işgal güçlerince; 450 sinin ise çıkarma sırasında verilen kayıplardan kaynaklandığı kabul edilmektedir. Sonuç

olarak Fransız jandarma teşkilatının, toplam sayısı ile kıyaslandığında bağımsızlık hareketine verdiği bedel oldukça düşük kalmaktadır.

3.1.1.10. Dördüncü Cumhuriyet döneminde jandarma (1946-1959)

İkinci Dünya Savaşının bitiminde Fransa'da parlamenter sistem kurulmuş, Başbakanlığa da Fransızlar açısından İkinci Dünya savaşının kahramanı, özgür Fransa'nın kurucusu General De Gaulle getirilmiştir.

1944 Ağustos'unda Almanların Fransa'yı terk etmesi üzerine kurulan geçici yönetim sırasında, jandarma bir yandan artan iç karışıklıkla uğraşırken diğer yandan geçmişinde, yani işgal yıllarında Almanya yanlısı tutumunu da temizleme kaygısı yaşamıştır. Zira, Fransa'nın işgalden kurtulduğunun ertesi günü, Fransız jandarması 2. Dünya Savaşı sırasında Almanlarla işbirliği sonucu gerçekleştirdiği bazı eylemlerinin lekeleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlar genel olarak 1941 -1942 yılları arasında komünistlerin ve Yahudilerin takip edilmesi, bastırılması; 1943 -1944 yılları arasında ise zorunlu çalışma emrine karşı çıkanlar ile direnişçilere karşı yapılan, hatta bir çok direnişçinin ölümüne, onların Alman gestaposunun eline geçmesine neden olan jandarma faaliyetleridir. Halk arasında intikam duygularının ve jandarmaya karşı işbirlikçi (collobos) suçlamasının farkında olan jandarma, bağımsızlık sonrasında sessiz ancak etkili ve hızlı faaliyetlerde bulunmuştur. Öncelikle, yerel vatandaşların tepkisini çekebilecekleri düşüncesiyle, hedefte olan jandarma personeli uzak yerlere tayinen gönderilmiş, isimleri ve faaliyetleri unutturulmaya çalışılmıştır. Diğer yandan, Fransa'nın kurtuluşu sırasında direnişe destek veren ve hayatını kaybeden jandarmalar ön plana çıkarılmaya çalışarak halk nezdinde jandarmanın itibarının artırılmasına gayret edilmiştir. Bu kapsamda işgal sırasında tutuklanarak öldürülen 100 subay ve 328 jandarmanın, müttefiklerce yapılan çıkarmada ölen 24 subay ve 328 jandarmanın, bağımsızlık savaşı sırasında çıkan çatışmalarda ölen 100 civarında jandarmanın isimleri afişe edilmiştir (Montagnon, 2014: 190). Yine, geçici bir tedbir olarak bazı jandarma personelinin silahları alınmış, bazıları ise ev hapsinde tutulmuşlardır.

Buna karşılık, hükümet tarafından, orduda ve jandarmada geçmişte yapılan suçların araştırılması ve sorumlularının teşkilattan temizlenmesi için 22 Eylül 1944 tarihinde bir *Temizlik Komisyonu* kurulmuştur. Bu komisyon Fransız ordusu içinden 11.000 dosyayı, jandarma içinden ise 1.158 dosyayı incelemesine almıştır. Bu dosyalar

kapsamında toplam 3500 jandarma personeli incelenmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda;

Kendi isteği ile emekliliğe zorlanan jandarma subay sayısı 139,

Yaş haddi gelmesi nedeniyle jandarma teşkilatından çıkarılan subay sayısı 67,

Uygunsuzluk nedeniyle jandarma teşkilatından çıkarılan subay sayısı 55

Temizlik sonucu, yani suçlanmalar nedeniyle jandarmadan atılan subay sayısı ise 127

olmak üzere, toplam 388 subayın jandarma teşkilatından ilişiği kesilmiştir. Bu da jandarmanın toplam subay sayısının %20 sine tekabül etmektedir (Montagnon, 2014:194).

Alman işgalinden hemen sonra Almanlarla işbirliği yaptığı iddia edilen 20.000 kişi takip edilmiş, bunlardan 6763 ü idama mahkum edilmiş, 767sinin idamı uygulanmıştır. Vichy hükümetinin başkanı general Henri *Philippe Pétain* idama mahkum edilmiş, anacak yaşı nedeniyle (86 yaşında) cezası ömür boyu hapse çevrilmiştir.

Jandarma açısından ise, Yahudilerin toplama kamplarına götürülmesi (Rancy, Vel'd'hiver Kampları), direnişçilerin Alman gestaposuna teslim edilmesi, bir kısmının öldürülmesi gibi olaylarla ilgili adli soruşturma da yapılmıştır. Yahudilerin kamplara gönderilmesi davası 1947 tarihinde *Drancy kampı* kapsamında başlamıştır. Kamptan kaçanların şikayeti üzerine bir adli soruşturma başlatılmış ve bu davada 15 jandarma subayı yargılanmıştır. Tüm subaylar amirlerinin verdiği emirleri uyguladıkları yönünde savunma yapmışlardır. Yargılama sonucunda 1 subaya 2 yıl hapis cezası, 1 jandarma erine 6 ay hapis cezası verilmiş, diğer jandarma personeli ise beraat etmiştir (Montagnon, 2014: 190).

Fransa'da yaşanan tüm olaylarla ilgili birkaç jandarma subayı idam edilmiş, çok azı ise adli ceza almıştır. Bu kapsamda 1943-1944 yılları arasında jandarma komutanı olan General Martin, yapılan yargılamada 1 yıl hapis cezasına çarptırılmış, daha sonra 5 ay hapis yattıktan sonra tahliye edilmiştir (Montagnon, 2014: 191).

Jandarma Teşkilatı ile ilgili geniş çaplı bir temizlik hareketinin yapılmamasının başlıca nedenlerinden birisi, 2. Dünya savaşı sonrası gerek Fransa ana kıtada gerekse Kuzey Afrika ve Hindin olmak üzere sömürge topraklarında jandarmaya duyulan ihtiyacın artmasıdır. Gerçekten de, 2. Dünya Savaşından hemen sonra Fransız jandarması

yeniden kendisini göstermiş, işgal yıllarında direnişçilerin jandarmaya yüklediği *collobos* (işbirlikçi) suçlamasından kısmen kurtulmuştur.

Artan toplumsal olaylar nedeniyle Cumhuriyet Muhafız Birliği personel açısından da takviye edilerek seyyar jandarma komutanlığına çevrilmiştir. Öte yandan, askerler için uygulanan, dolayısıyla jandarma için de geçerli olan seçme ve seçilme yasağı kaldırılmıştır. Bununla birlikte, askerlerin ve jandarmanın siyasi faaliyetlerde bulunma, sendika kurma ve sendikalara üye olma yasakları devam etmiştir. Yine, jandarmaya subay yetiştirmek amacıyla kurulan Jandarma Subay Okulu (*École des Officiers de la Gendarmerie Nationale*) yeniden açılarak faaliyete başlamıştır. Jandarma için kendi içinden çıkan bir komutan tarafından temsil edilmesi ve yönetilmesi önemli görülmesine rağmen, 3. Cumhuriyet döneminde, jandarmanın başına yeniden bir sivilin getirilmesi uygulamasına geri dönmüş, bu kapsamda Jandarma Müdürlüğüne Paris İstinaf Mahkemesi Başsavcısı atanmıştır (Montagnon, 2014:194).

3.1.1.11. Beşinci Cumhuriyet döneminde Fransız jandarma teşkilatı

Fransız 5. Cumhuriyet dönemi, 4 Ekim 1958'den bu yana devam etmekte olan cumhuriyet yönetimidir. 1958'de Fransa'da toplumsal olayların artması ve Cezayir bağımsızlık savaşı nedeniyle Fransa'da bir iç savaş tehlikesinin baş göstermesi üzerine, politikadan uzaklaşan 2. Dünya Savaşı galibi eski Fransa Başbakanı General Charles de Gaulle göreve çağırılmıştır. De Gaulle'ün görev için yarı başkanlık şartını ileri sürmesi ve akabinde onun talebi ile yapılan halk oylaması ile Fransa'da yarı başkanlık sistemi kabul edilmiş, böylelikle Fransa'da 5. Cumhuriyete geçilmiştir.

5. Cumhuriyet döneminde nispeten önceki dönemlere göre daha az çalkantılı bir Fransa görünümü olduğu için, jandarmanın bu dönemde kendisini daha çok eğitim ve teknik alanda tamamlamaya çalıştığı, klasik askeri görünümlü kırsal polislik yapısından kurtulmaya çalıştığı görülmektedir.

Cezayir'in Fransa'dan ayrılarak bağımsız bir devlet olarak kabul edildiği 1962 yılında jandarmanın toplam personel sayısının 60.000 i geçtiği görülmektedir. Bu dönemde ve devam eden yıllarda jandarmanın sayısının eskisine nazaran daha az toplumsal olay olmasına rağmen sürekli artmasının önemli nedenlerinden birisi siyaset makamlarının iç güvenliğin ve kamu düzeninin iyileştirilmesi yönündeki istekleri olduğu değerlendirilmektedir.

Öte yandan artan nüfus oranları, Avrupa'da sınırların kaldırılması, şehir ve köylerin adeta iç içe geçmesi, ülke içinde insan hareketliliğinin gün içerisinde giderek artması jandarmanın da kendisini en az polis teşkilatına denk olacak şekilde yenilemesi çabalarına neden olmuştur. Gerçekten de 1962 yılından itibaren jandarmanın uzmanlaşma ve teknik imkanlarla donatılması ile ilgili bir çok yenilikler yapılmıştır. Bu kapsamda;

1960'lı yıllarda, jandarma motosiklet eğitim merkezi kurulmuş (1962), aynı yıl dağlarda kalanların aranması ve kurtarılması amacıyla Jandarma Dağcılık Birimi kurulmuştur. 1964 yılında, Fransa'nın nükleer silaha sahip olması üzerine nükleer silahların korunması için jandarma içinde özel bir birlik oluşturulmuştur. Yine aynı yıl içerisinde, suçla mücadele kapsamında *Suçluları Araştırma Merkez Birimi* ihdas edilmiştir. Zira polis teşkilatında jandarmadan önce suç araştırma birimlerinin kurulması nedeniyle, jandarma teşkilatı bu alanda ulusal polis teşkilatından çok da geride kalmak istememiştir. 1966 yılında ilk defa *Jandarma Otoyol Müfrezesi* oluşturulmuş, yine aynı yıl ilk *Deniz Jandarması Eğitim Merkezi* kurularak faaliyete geçirilmiştir.

1968 yılına gelindiğinde, *Jandarma Trafik Eğitim Merkezi* faaliyete başlamış ve trafik biriminde görev alacak jandarmaların eğitimleri bu merkezde yapılmıştır. 1968 yılında öğrenci olaylarının artması, toplumsal olayların ivme kazanması üzerine, 1969 yılında Seyyar Jandarma Mükümmeliyet Merkezi oluşturulmuştur. Bu eğitim merkezi 1999 yılında Jandarma Güçleri Eğitim ve Tatbikat Alayına çevrilmiştir. Bu alanda özellikle toplumsal olaylara müdahale eğitim verilmektedir (Montagnon, 2014: 250-252).

1970 li yıllarda ise jandarmanın kendisini uzman personel ve teknik açıdan teçhiz edilmesi çalışması devam etmiştir. Bu kapsamda, 1971 yılında astsubayları subaylığa hazırlama merkezi kurularak faaliyete geçirilmiştir. Daha sonra bu merkez Melun'da kurulu bulunan *Jandarma Subay Okulu* bünyesine alınmıştır. Yine aynı yıl, sınırlı bir alanla ilgili de olsa ilk defa kadın personel istihdamı yapılmıştır. Jandarmaya alınan kadın personelin muvazzaf değil, yardımcı jandarma personeli, teknik ve idari sınıfta istihdam edilmek amacıyla alındığı görülmektedir. Jandarmanın diğer bölümlerine kadın personel alınmasındaki engeller 1983 yılında esnetilmiş, jandarma'da istihdam açısından kadın adaylara konulan kota 1998 yılında kaldırılmıştır. Bu gün jandarmanın %20 sini kadın jandarmaların oluşturmaktadır.

1974 yılında, hem iç olaylara hem de uluslararası terorist faaliyetlere ve uçak kaçırma olaylarına müdahale etmek amacıyla Fransız jandarma özel harekatı olarak kabul

edilen *Group d'Intervention de la Gendarmerie Nationale-Jandarma Müdahale Gurubu* kurulmuştur. Görev alacakların aynı zamanda paraşütçü de olması istenilen bu birim günümüze kadar gerek Fransa'da gerekse Fransa dışında birçok olaya müdahale etmiştir (Matelly, 2006; 51).

1975 yılında, jandarma araştırma ekipleri jandarma araştırma şubelerine dönüştürülmüş, bu birimlerde görev alan personelin sayıları artırılmıştır. Diğer yandan, suç araştırma şubelerinin mülki taksimata göre değil ancak adli sorumluluk alanlarına göre her istinaf mahkemesinin yargı çevresinde bir suç araştırma şube müdürlüğü olacak şekilde kurulmuştur (Matelly, 2006; 59-64).

1976 yılında, *Jandarma Havacılık Eğitim Merkezi* faaliyete geçirilmiştir. Bu birim jandarmaya tahsis edilen uçak ve helikopterleri kullanacak personelin yetiştirilmesi görevini yürütmüştür.

1981 yılında *Jandarma ve Adli İnzibat Müdürlüğü*⁸⁶ ismi *Jandarma Genel Müdürlüğüne*⁸⁷ dönüşmüştür. Yine, suçla mücadelede tüm kolluk teşkilatlarında meydana gelen değişim ve dönüşüm çerçevesinde, Fransız Jandarma Genel Müdürlüğünde, suçla mücadele kapsamında bazı uzmanlık birimleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda, jandarma adli kolluk, terörle mücadele ve organize suçlarla mücadelede uzman birimler kurulmuş ve personel sayısı artırılmıştır. Ancak, jandarma teşkilatı, teşkilat olarak yarı askeri yarı polis özelliğini korumuş, ülkenin iç güvenliğinden sorumlu İçişleri Bakanlığı yerine Milli Savunma Bakanlığına bağlılığını yakın döneme kadar muhafaza etmiştir. Ayrıca adli kolluk faaliyetlerine önem vermeye çalışmasına rağmen, Jandarma Genel Müdürlüğü merkez teşkilatı içinde oluşturulan adli polislik birimi, polis teşkilatı adli birim başkanlığına nazaran gerek personel gerekse teşkilatlanma olarak daha küçük seviyede kalmıştır (Matelly, 2006: 132-133).

---

⁸⁶La direction de la Gendarmerie et de la Justice militaire.

⁸⁷Fransızca “*la Direction générale de la gendarmerie nationale*” şeklinde söylenilmekte olup, tam tercümesi *Fransız Milli Jandarma Genel Müdürlüğü* şeklindedir. Türk askeri kaynaklarında, Fransız Jandarma Teşkilatı için, Fransız Jandarma Genel Müdürlüğü yerine aynı anlama gelecek şekilde *Fransız Jandarma Genel Direktörlüğü* ibaresi de kullanılmaktadır (Bknz Jandarma . Bu yazıda konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve iki kurum arasında tam bir karşılaştırılma yapılabilmesi için çalışmada genel olarak Fransa Jandarma Teşkilatı bahislerinde, ülkemizdeki yapıya uygun olarak “*Fransız Jandarma Genel Komutanlığı*” ibaresinin kullanılması tercih edilmiştir (Bknz Jandarma Genel Komutanlığı, 2012; <https://www.jandarma.gov.tr>).

1981 yılında Milli Savunma Bakanı *Charles Hernu* döneminde, jandarmanın Kara Kuvvetleri Komutanlığı üzerinden değil doğrudan Milli Savunma Bakanına bağlı olması sağlanmış, aynı zamanda, jandarma generalleri, kendi kara kuvvetleri üniformalarını terk ederek jandarmaya has üniformalarını giymişlerdir. Sonuçta, 2001 yılında bir 5 yıldızlı jandarma generali (Orgeneral) Milli Savunma Bakanının yanında, hava, kara ve deniz kuvvetleri ile birlikte belirlenmiştir (Chichignoud, 2005: 6). Daha sonraki yıllarda jandarma bünyesinde birçok orgeneral daha çıkmıştır.

1983 yılında Jandarmadan müteşekkil bir Cumhurbaşkanlığı Koruma Birimi kurulmuştur. 1984 yılında Jandarma Suç Araştırma Teknik Birimi oluşturulmuş, söz konusu birim daha sonra *Suç Araştırma Enstitüsüne (Criminelle de la Recherche de la Gendarmerie Nationale IRCGN)* dönüştürülmüştür. Yine 1987 yılında, jandarmanın adli kolluk görevi kapsamında yürüttüğü bazı çalışmalarda sivil kıyafetle görev yapmalarına izin verilmiştir. Böylelikle Jandarma tutanaklarında, jandarmanın kuruluşundan beri var olan *Üniformalı olarak* ibaresi kaldırılmıştır. Yine jandarmanın faaliyetlerinde sivil araç kullanması ise ancak 2005 tarihinde kabul edilmiştir.

1991 tarihli hükümet kararnamesiyle, Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde 4. kuvvet olarak kendisine has bir bütçeye sahip olmuştur. Bu gelişmeler jandarmanın Fransız ordusu içinde gerçek bir askeri güç olduğunun da kabulü anlamına gelmiştir (Chichignoud, 2005: 6). Nitekim, Fransız Ulusal Meclisinin Silahlı Kuvvetler ve Savunma Komisyonununun 1703 sayılı Raporuna göre (Moyne-Bressand, 2009: 10) Fransız jandarması, hava, deniz ve kara kuvvetlerinden sonra resmi olmasa bile fiili olarak bir ordu kuvveti olarak görüldüğü vurgulanmıştır.

1996 yılında köpek eğitim merkezi ulusal köpek eğitim merkezine dönüştürülmüş; 2002 yılında Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde Adli Kolluk Başkan Yardımcılığı kurulmuştur. Polis teşkilatının Adli Kolluk Başkanlığı ile kıyaslandığında gerek uzman personel gerekse teknik imkanlar açısından oldukça küçük olduğu görülen (Matelly, 2006: 133) Jandarma Adli Kolluk Başkan Yardımcılığına bağlı olarak ayrıca suçla mücadele alınanda 4 merkezi ofis kurulmuştur. Söz konusu merkezi ofisler, Jandarmanın görev alanı ve uzmanlığına uygun olarak Gezici Suçlarla Mücadele Merkez Ofisi⁸⁸, Çevreye ve halk sağlığına verilen zararlarla mücadele merkez ofisi⁸⁹, İnsanlığa Karşı Suçlar ve Nefret

---

⁸⁸ Office central de lutte contre la délinquance itinérante (OCLDI).

⁸⁹ Office central de lutte contre les atteintes à l'environnement et à la santé publique (OCLAESP).

Suçlarıyla Mücadele Merkez Ofisi⁹⁰ ve İlegal Çalışmayla Mücadele Merkez Ofisi⁹¹'dir (Montagnon. 2014: 251-256). Güncel olarak jandarmanın 4 Merkez ofisi bulunmasına karşın Fransız polis teşkilatına bağlı olarak 10 adet Merkezi Ofis bulunmaktadır. Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması, polis-jandarma yakınlaşması kapsamında Jandarma merkezi ofislerde polis teşkilatından alt düzeyde polis memuru; polis teşkilatına ait merkezi ofislerde alt rütbede jandarma personelinin görevlendirilmesi öngörülmüştür (Montagnon, 2014: 260). Bununla birlikte, Jandarma ve polis teşkilatı arasında kısmen devam eden rekabet nedeniyle her iki teşkilattan diğerine personel görevlendirilmesi oldukça mütevazı boyutlarda kaldığı gözlenmekte, gerek polis gerekse jandarma subayları tarafından bunun nedeni olarak iki kurum arasındaki rekabet gerekçe gösterilmektedir.

Jandarmanın süreç içerisinde astsubay ve subayların eğitimleri ve jandarma subay okuluna alınacak öğrenci kaynaklarında değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda 1967 yılına kadar sadece Silahlı Kuvvetler Özel Subay Okulundan *École spéciale militaire de Saint-Cyr* mezun olanlar alınmakta iken, 1977 yılında yapılan değişiklikle Jandarma Subay Okuluna diğer askeri okul mezunlarının da öğrenci alınması imkan tanınmıştır. Böylelikle, Fransa'nın seçkin askeri mühendislik okulu (Ecole Polytechnique) mezunlarının da jandarma saflarına katılması sağlanmıştır. Yine Fransız ordusunda en fazla yüzbaşı rütbesinde olanların istekleri üzerine jandarmaya doğrudan geçiş hakkı tanınmıştır. Zamanla ESM'den mezun olanlar jandarmanın yönetim kademelerini doldurmuşlardır.

1980 li yıllarda Fransa'da şehirleşmenin artması, geleneksel olarak kırsal bölgede izole olmuş köylerde görev yapan jandarmaların görev ve sorumluluk alanlarının şehir alanları içinde kalması, toplumsal hareketliliğin artması, jandarmanın geleneksel olarak mücadele ettiği suç tiplerini de değiştirmiştir. Diğer yandan jandarma bölgesinde meydana gelen birkaç olayda jandarmanın yürüttüğü adli soruşturmada eksikliklerin ve hataların bulunması, jandarmanın takip ettiği bir olayda (*Gregory hadisesi*⁹²) delilleri toplamada yetersiz görülen jandarmadan sorgu hakimi tarafından soruşturmanın alınarak polis teşkilatına verilmesi üzerine Jandarma adli kolluk faaliyetlerinin reforme edilmesine ve

---

⁹⁰ Office central de lutte contre les crimes contre l'humanité et les crimes de haine (OCLCH).

⁹¹ Office central de lutte contre le travail illégal (OCLTI).

⁹²Gregory olayı, Gregory Villemin isimli 4 yaşındaki bir çocuğun hunharca katledilmesi, vücudunun parçalara ayrılması olayının soruşturulması, delillerin toplanması ve katilin yakalanmasında jandarmanın yetersiz kalması, bunu üzerine jandarma bölgesinde meydana gelen bu soruşturma konusunun sorgu hakiminin kararı ile jandarmadan alınarak polis birimine verilmesi hadisesidir.

jandarmanın daha çok polislik faaliyetlerine yönelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda 1987 yılında kurulan Suçların Araştırılması Teknik Birimi (*Section Technique d'interventions criminelles*) daha da geliştirilmiştir. Yine 1990 yılında, *Jandarma Suç Araştırma Merkezi* yeniden yapılandırılarak *Jandarma Suç Araştırma Enstitüsüne* dönüştürülmüş, bu alanda çalışan personel sayı da artırılmıştır (Montagnon, 2014: 196).

2000 li yıllarda Jandarmaya alınacak subay öğrenci kaynakları çeşitlendirilmiş, Jandarma Subay Okuluna sadece jandarma ve askeri kökenlilerin alınması usulüne son verilmiştir. 2002 yılında yayımlanan bir genelge ile, ilk defa dışarıdan en az 4 yıllık üniversite mezunu olanların sınavla Jandarma Subay okuluna kabulü usulü getirilmiştir. Jandarma subay okuluna sivilden alınan öğrencilerin kısa sürede askeri eğitim ve kültüre nasıl adapte olacakları tartışma konusu olmuştur⁹³. Bununla birlikte, güncel olarak halen Fransız jandarma teşkilatının üst yönetim kademeleri askeri okul mezunlarının elinde bulunmaktadır (Montagnon, 2014: 260)

Fransız jandarma teşkilatı açısından dikkat çekici bir durum ise, askeri statülü bir kolluk olmasına karşın, 2004 yılına kadar jandarma teşkilatının vali (prefet) sınıfından veya yüksek yargı üyelerinden (magistrat de haut rang) bir kişi tarafından yönetilmiş olmasıdır. 2004 yılından sonra, uzun yıllardır devam eden bu gelenek bozulmuş ve bu tarihten sonra Jandarma Genel Müdürleri *orgeneral* rütbesine haiz askerlerden atanmaya başlanmıştır. Bu değişikliğin, 2002 yılında jandarmanın görev açısından İçişleri Bakanlığına bağlanması, illerde jandarmanın il valilerinin kontrolüne verilmesi kararından sonra sivil asker dengesinin sağlanmasına yönelik olduğu değerlendirilmektedir. Bu adım, jandarma/asker cenahı tarafından Savunma Bakanlığı içinde jandarmanın ağırlığının artırılması şeklinde algılanmıştır (Chichignoud, 2005: 6). İlke olarak 6 Aralık 2004 tarihinde bir jandarma generalinin (*orgeneral*) atanması ile başlayan bu süreç devam etmekte olup, 2004 yılından sonra yapılan atamalar da jandarma generalleri arasından yapılmıştır. Öte yandan jandarmanın polis teşkilatı gibi İçişleri Bakanlığına bağlandıktan sonra jandarma içindeki generallerin sayısının da arttığı görülmektedir. daha önce tekli rakamlarda kalan jandarma'da general sayısı güncel olarak 50 generalin üzerine çıkmıştır.

---

⁹³Benzer bir tartışma ve kaygı, Türkiye'de Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisine sadece sivil kaynaklı öğrenci alımı çerçevesinde yapıldığı görülmektedir.

Yine de, 2000 li yıllardan itibaren başlayan jandarmanın polis teşkilatına yakınlaşma, öte yandan jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması fikrine özellikle jandarma subayları tarafından jandarmanın askeri kimliği, geleneksel değerleri kaybedileceği düşüncesiyle karşı çıkmıştır. Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması düşüncesine karşılık bazı jandarma subaylarınca çeşitli platformlarda gündeme getirilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak 2010 yılında Nicolas Sarkozy’i bir şiirinde eleştiren bir subay⁹⁴ Disiplin kurulu kararı ile jandarma teşkilatından atılmıştır. Daha sonra Fransız Danıştay nezdinde yapılan temyiz başvurusu üzerine mahkemece atılma kararı bozulmuş, eleştirede bulunan subay tekrar jandarma teşkilatına istihdam edilmiştir.

2007 yılında, Nicolas Sarkozy’nin cumhurbaşkanı olarak seçilmesi ile birlikte, LOLF⁹⁵ kanunuyla atılan adım daha da ileri taşınarak, 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren Fransız polis teşkilatı bütçesi ile jandarma Teşkilatının bütçesinin yönetimi İçişleri Bakanlığına bırakılmıştır. Bu gelişmenin ardından, 3 Ağustos 2009 tarihli Kanun ve bu Kanuna uygun olarak çıkarılan alt düzenleyici işlemlerle, Fransız Jandarma Genel Komutanlığı İçişleri Bakanlığına işlevsel ve organik olarak bağlanmış, ancak jandarmanın askeri statüsü korunmuş, askeri görevleri, personel istihdamı ve görev öncesi ilk eğitimler ile disiplinleri açısından Savunma Bakanlığına bağlılığı korunmuştur (Fourage ve Pillet, 2014: 14-16)

03 Aralık 2009 tarihli kanun ile jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmasına ilişkin olarak Savunma Kanununda 2009-971 sayılı kanunla yapılan değişiklikte jandarma silahlı bir askeri güç olarak nitelendirilmekte, görevleri sıralanmaktadır. Bu kapsamda 970 sayılı kanunun ilgili maddeleri şu şekildedir:

“Jandarma Kanunların uygulanmasının gözetilmesi amacıyla kurulmuş askeri bir güçtür”

Adli Kolluk faaliyetleri onun temel görevlerinden birisini oluşturur,

Jandarma, özellikle kırsal bölgelerde ve ulaşım yollarında olmak üzere kamu düzenini ve kamu Güvenliğinin sağlamakla vazifelidir.

---

⁹⁴ Subay tarafından yazılan şiirin bir dörtnlüğü şu şekildedir: *Onun sıcak göz yaşları şapkamın üzerinde akıyor, Onun sıcak gözyaşları şapkamın üzerinde nissediyorum, Sanki Sanki Sarkozy p... sini benim üzerime yapıyor gibi “.*

⁹⁵ La loi organique relative aux lois de finances; Finans Kanunları Kodu.

-Terörle mücadelede ve toplumun korunmasına amacıyla kamu otoritelerine bilgi ve istihbarat görevine katkı sağlar.

Vatan ve ulusun yüksek çıkarlarının savunulmasına, özellikle nükleer silahların güvenliği ve kontrolünde görev alır”

denilmektedir.

Bu yasal değişiklik ile Jandarma teşkilatının askeri nitelikli bir kolluk olduğu yasal olarak tescillenmiştir. Yine jandarmanın adli kolluk faaliyeti yürütmesi kabul edilmiş, nükleer silahların korunmasında ayrı bir rol verilmiş, jandarmaya istihbarat yapma yetkisi tanınmıştır.

Fransız jandarma teşkilatının 2009 yılından sonraki dönüşümü ayrı bir başlıkta inceleneceği için bu kısımda detaylandırılmamıştır.

3.1.2. Türk Jandarma Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi

Türk tarihinde Yeniçeri Ocağının kaldırılmasına kadar geçen sürede, Türklerde kolluk teşkilatları ve asayiş ve güvenlik hizmetinin sunumu ile ilgili çok sayıda araştırma ve inceleme yapıldığı dikkate alınarak bu çalışmada Türkiye’de kolluk tarihi daha yakın zamanlardan, yani Osmanlı İmparatorluğunda modern kolluk teşkilatının oluşturulması çabalarından itibaren ele alınmıştır. Bu kapsamda, bu bölümde Osmanlı’da ilk modern kolluk teşkilatı olan asakir-i zaptiyenin kuruluşundan itibaren meydana gelen gelişmeler, jandarmanın teşkilatlanma, görev ve yetki ile bağlılığında meydana gelen değişikliklerle birlikte ele alınacaktır. Osmanlı’da asakir-i zaptiye öncesinde yani klasik dönemde kolluk teşkilatları ve kolluk hizmetinin sunumu ile ilgili bakınız Alyot (1947, 9-71), Tekir (2020: 29-38), JGK (2002: 85-130)

3.1.2.1. Asakir- i zaptiye teşkilatının kuruluşuna kadar geçen dönem

Osmanlı İmparatorluğunda, ulus devlete geçiş süreci uzun bir süreyi kapsadığından, klasik kolluk sisteminden, yani yerel inisiyatiflere dayalı kolluk sisteminden ulusal bazda, merkezi sistemine geçiş de uzun bir zamana yayılmış, iç güvenliğin sağlanmasında kısmen ordu birlikleri, dolaylı idare ve kolektif sorumluluk yöntemi bir müddet daha varlığını sürdürmüş (Alyot, 2008: 45-75) modern kolluğun gelişimi tedrici bir seyir izlemiştir.

1839 yılında başlayan Tanzimat döneminin ilk yıllarında da kolluk uygulamasında çok fazla değişiklik getirilmemiş, güvenlik ve asayişin sağlanmasında kısmen askeri birliklerin, kısmen yerel inisiyatiflerin kullanılmasına devam edilmiştir. Bununla birlikte, devlet teşkilat yapısının örgütlenme düzeyinde önemli değişimler de gözlenmiştir. Bürokrasinin modernleşme kanadının öncülüğünde başlatılan devletin genel bürokratikleşme sürecinde, ordudan ayrı ancak yine askerlerin oluşturduğu uzmanlaşmış bir kolluk teşkilatının, jandarmanın, oluşturulması yönünde önemli adımlar atılmıştır (Ergut, 2012 : 85; A.C.Paşa, 1876; 78-79).

Nitekim, Zaptiye memurlarının işe alınma süreci, klasik dönemin yerelden merkezi bir teşkilatlanmaya doğru nasıl evirildiğini de göstermektedir. Zaptiye memurları eski kurumlardan biri olan tımar sistemi, 1844 yılında kaldırılınca eskinin tımarlı sipahileri de zaptiye olarak ikame edilmiştir. Valiler ve aynı dönemde kurulan vilayet idare meclisleri, kendi bölgelerindeki tımarların durumunu belirleyecek ve merkezi bu konuda bilgilendireceklerdi (Çadircı 1991: 318). Vilayetlerde tımarların zaptiye olarak kullanılmasına rağmen, güvenliğin sağlanmasında yetersiz kaldığı için ayrıca, *başıbozuk süvari*, ya da *piyade* adı altında yerli halktan insanlar bir çok bölgede tımarlıların dışında *zaptiye* yazılmaya başlamışlardı. Örneğin bugün Suriye sınırlarında bulunan Hama'da muhtelif yer halkından temin ve tedarik edilmiş 244 süvari *başı bozuk askeri* o yıllarda *sergerde* denilen bir ağanın başkanlığında bölgelerinin muhafazası ile meşgul bulunuyorlardı (Tongur 1946:138).

Yine klasik dönemde İstanbul başta olmak üzere bazı önemli vilayetlerde kolluk hizmeti Yeniçeri Ocağı içinde ayrılan bir birim tarafından yerine getirilmiştir. 196 adet orta ve bölükten meydana gelen Yeniçeri Ocağının 196 ortasının 101 ortası cemaatli, 61 ortası bölüklü, 36 ortası sekban ortası olarak adlandırılırdı. Cemaat ortalarından 60,61,62, 63 üncü orta olmak üzere dört ortanın tümü Saray ve İstanbul muhafazası için adeta hassa alayları olarak başkentte bırakılıp, diğerlerinin içinden seçilenler imparatorluğun muhtelif kale ve kentlerinde garnizon hizmeti görürdü. Bunlar padişah adına muhtemel isyan ve direniş veya ihanet ihtimali olan yerlerde karşı bir tedbir olarak bulunuyorlardı. 61 ortanın bölüklü ortası ise İstanbul asayişini sağlamak için karakullukçu olarak semt karakollarında polis vazifesi görürdü (Ortaylı, 2012: 244).

Diğer yandan, asayişin sağlanmasında, taşra ve İstanbul'daki uygulamada da farklılıklar bulunmaktaydı. Nitekim İstanbul, İmparatorluğun merkezi olması nedeniyle,

zabıta hizmetleri bakımından özel bir statüye tâbi olmuştu. Evliye Celebi Seyahatnamesi'nde İstanbul'un 33 kaza kadılığı, 36 subaşılık ve 87 yeniçeri kolluğundan meydana geldiğini belirtmektedir. İstanbul'un emniyet ve asayişinin sağlanması için, içeride ve dış mahallerde karakollar açılmış, bu karakollarda “karakullukçu” denilen yeniçeriler görevlendirilmişti (Aktaran Akman, 1991:62).

Görüldüğü gibi, Osmanlı İmparatorluğunda asayişin sağlanmasında yerel unsurların da içinde bulunduğu, onların kollektif sorumluluğa işaret eden çok katmanlı bir yapı göze çarpmakta, güvenliği sağlayanların yerel halk tarafından finanse edilmesi de açıkça görülmektedir. Yine, loncalar, esnaf dışında, dilenciler, hatta fahişeler gibi marjinal grupların bile örgütlenilip başlarına bir kethüda tayin edildiği bilinmektedir (Erduran, 2006: 10-15). Özetle, Osmanlıda merkezileşmiş bir polis teşkilatının yokluğunda şehirlerdeki kamusal denetim askeri personelin, mahalle imamlarının, mahalle bekçilerinin ve cemaatlerin değişik düzeyde müdahil olduğu oldukça karmaşık bir yapı sergilemiştir (Ortaylı, 2012). Tarihsel olarak, 19. yüzyıla kadar, Osmanlı imparatorluğunda, uzun süre zabıta işleri, halkın huzur ve sukununu sağlamak, hırsızlıkları ve cinayetleri, eşkıyalığı önlemek amaçlı, çoklu yerel kolluk sistemi ile bazen esnaf veya tebaya kollektif sorumluluk yükleyen anlayışla, bazen de özellikle taşrada vatandaşların kendi imkanları ile tuttıkları kişiler tarafından sağlanmıştır. Kırsal alanda ise denetim daha çok yerli halkın sorumluluğuna bırakılmıştır (Ergut, 2012:119).

Bu açıdan klasik dönemde Osmanlı İmparatorluğunda güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan makamın “yeniçeri ağası” olduğunu görmekteyiz. Ayrıca, *cebecibaşı*, *kaptan paşa*, *topçu başı*, *haseki ağa* ve bunlara bağlı teşkilâtların, bu amaçla görevli olduklarını, tarihimizin akışı içerisinde bu görevlerini ifa ettiklerini anlamaktayız.

Bu pratik, yani asayişin ordu veya yerel unsurlar tarafından sağlanması hususu sadece Osmanlı İmparatorluğuna has olmayıp o dönemde Avrupa'da da bir çok ülkenin başvurduğu bir yöntemdir. Devletler süreç içinde, jandarmaya yardımcı olabilecek diğer güçleri de, sivil veya askeri, düzenli veya düzensiz devreye sokmuşlardır (Özbek, 2008:51). Bu kapsamda düzenli ordu birlikleri, vatandaşlardan oluşturulmuş milisler, sivil polisler de görevlendirilmişlerdir. Örneğin Prusya, 19. yüzyıl boyunca isyanlara karşı ordusuna güvenmiş ve isyanları bastırmak için ordusunu kullanmıştır (Emsley, 1999:214). Rusya'da da 19. yüzyılda benzer bir uygulama olmuş, hükümetler düzenli ordu birliklerini düzensizliğin giderilmesi için kullanmıştır (Frank, 1999:8).

1826 yılında yeniceriliğinkaldırılmasıyla birlikte, yeniçeriler tarafından İstanbul'da ve taşrada sağlanan kısmi emniyet ve asayiş hizmetleri de zamanla ortadan kalkmıştır. Böylece, yeniçeri yerine kurulan *Asakir-i Mansureyi Muhammediye*'nin kolluk hizmetinde görevlendirilen kısmı, 1826-1839 yıllarında ordudan ayrılarak bu günkü modern anlamda kolluğun doğuşu için ilk nüveyi oluşturmuştur. Bu dönemde imparatorluğun merkezi İstanbul'da dahi tek bir kolluk yapısı görülmemektedir. Örneğin, İstanbul cihetinde, yeniçerilerin eski *karakolhanelerini* asakir-i mansure-i muhammediye işgal etmiş olup bu askerler seraskerlik makamına tabidir. Buna karşılık, Üsküdar tarafı asakir-i hassa efrat ve subayları, Kasımpaşa-Eyüp yeni teşkil edilmiş olan *asakir-i muntazama-i bahriye*, Galata ve Beyoğlu ise yeniçerilerin kaldırılmasında önemli rol oynayan *topçu ocağına* bırakılmıştır. 1832 senesinde Harbiye Levazım ve Baruthaneleri İdaresi de topçu ocağına ilhak edilerek bu ocağın ünvanı *Tophane Müşiriyeti* şeklinde değiştirilmiştir (Alyot, 2008: 70). Yine, 1845 yılında ilk defa olarak Osmanlı'da polis teşkiline lüzum hissedilmiş, 10 Nisan 1845 te hazırlanan Nizamnamede, kurulması düşünülen polis teşkilatının⁹⁶ söz konusu Tophane Müşiriyeti maiyetine verilmesi istenilmiştir (Alyot, 2008: 70).

Avrupa devletlerinin birer birer merkezi-ulus devlet sürecine girdiği aşamada, 2. Mahmut'un padişahlığı döneminde (1808-1839) Osmanlı İmparatorluğu da taşrada merkezileşmeye önemli ihtiyaç duymuştur. Esasında Osmanlı İmparatorluğunda askeri kolluğun (jandarma) taşrada kalıcı kolluk teşkilatı olarak ilk kurulma deneyimi 19. yüzyılın ilk başlarına kadar götürülebilir. Bu bağlamda, 1802 yılında bazı Tuna vilayetleri merkezine *Nizam-ı Cedit ortalarının* (yerel askeri birlik) gönderilmeleri, yine 1830 lu yılların ortalarında asakir-i redif taburlarının taşra vilayetlerinde kolluk amaçlı olarak görevlendirilmeleri, merkezi hükümetin gücünün taşrada tesisi için oluşturulmuş merkezi kolluk teşkilatları için ilk adımlar olarak değerlendirilebilir (Çadırcı, 1963; 47-57).

Öte yandan, Asakir-i Mansureyi Muhammediye'nin yönetimi için sareskerlik makamı oluşturulmuş ve düzenli asker yazılımına başlanılmıştır. Yine vilayetlerde de, kolluk hizmetlerinin valiler ve mutasarrıflar tarafından yürütülmesi gerektiği bildirilmiştir. Güvenlik ve asayişin sağlanması, İstanbul'da ve illerde de birbirinden farklı özellikler

---

⁹⁶Alyot'a göre 10 Nisan 1845 tarihli Polis Nizamnamesinin bir nizamname olarak kaldığı, zira ne tarih ne de idare hukuku kitaplarında böyle bir müessesenin mevcudiyetine dair bir işarete ne de Devlet salnamelerinde bununla ilgili bir memuriyete rast gelinmediğinin ifade etmektedir.

göstermektedir. Asakir-i Zaptiye öncesinde İstanbul'da Güvenlik, birbirinden bağımsız değişik birimler tarafından sağlanmıştır.

Buna göre;

Asakir-i Mansureyi muhammediye askerleri karakolhanelere yerleştirilmiş, İstanbul kapılarına birer *kapıcıbaşı* ile bir miktar *humbaracı* ve kulluklara topçu askeri yerleştirilmiştir. Galata ve Kasımpaşanın muhafazası da *humbaracı* askerlerine verilmiştir (JGK Tarihi: 2002: 131). Ayrıca geceleri kol gezmek için ayrı memurlar tayin edilmiş, böylece hem yeniçerilerin toplanıp yeni hareketlere kalkışmaları önlenmiş, hem de eskiden yeniçerilerin yürüttüğü kolluk hizmetleri sağlanmaya çalışılmıştır. Elçilerin korunması için ise, sefirlerin rızası ile, *galata voyvodası* emrindeki askerler gönderilmiştir. Sefirlerin razı olmamaları durumunda bu görev *babıali kavasları* arasından korumalara verilmiştir. Saray harici sayılan Ayasofya, Hocapaşa ve Ahırkapı tarafları cebecibaşlarının inzibat bölgesine alınmıştır (Alyot, 1947: 70).

Diğer yandan, bu dönemde, daha çok belediye işleri için görevli olan *ihtisap ağasının* da yetkileri artırılmış, nazır ünvanı verilip, daha önce yeniçerilere ait olan bir çok görev *ihtisap ağasına* tevdi edilmiştir. İhtisap ağasının görevleri ise genel olarak, yeniçeriliğin bir daha dirilmesini önleyici tedbirleri almak, Anadolu'dan İstanbul'a iş veya başka amaçlı gelen nüfusun kontrol edilmesi, bunların kayıkçı, hamam tellağı, çıraklık gibi çalışabilecekleri yerleri kontrol etmek, denetlemek, İstanbul'a *mürur belgesi* (izin belgesi) olmadan gelenleri men etmek, mürur belgesi olanların ise belirlenen han ve otellerde konaklamasını sağlamak, esir pazarlarında hür kişilerin satılmasını engellemek, bekar odalarının ve han ve otellerin denetimi yapmak, hamacı, kayıkçı arabacı, ev hizmetçisi gibi kişilerin yoklamalarını yapmak, silah kullanmalarını engellemek gibi daha çok kolluğa ait olan geniş yetkiler verilmiştir (Alyot, 1947:72).

Eyaletlerde ise farklı bir kolluk örgütlenmesi görülmektedir. Redif Askeri Teşkilatı kuruluncaya kadar güvenlik işlerinde valiler yine düzensiz askerlerden yararlanmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle eyaletlerde güvenlik daha çok tımarlı sipahi askerlerine bırakılmış, böylece yeniçerilerden boşalan güvenlik ve asayiş hizmeti sağlanmaya çalışılmıştır. 2. Mahmut zamanında tımarlı sipahilerin tasfiyeye uğraması üzerine, Osmanlı coğrafyasında dağınık olarak bulunan 20-30 bin civarında sipahinin mevcudiyetinden faydalanılmak istenilmiştir. Vileyatlerde tımarlı sipahilerden oluşan bu birlikler, Tanzimat Fermanı sonrasında 1846 yılında kurulan Zaptiye Müşirliği

kadrosunun temelini oluşturmuştur (Alyot, 1947:72). Bununla birlikte, zaptiye birliklerinin kurulmasından sonra, tımarlı sipahilerin iç güvenlikte faydadan çok zarar getirdiği görüldüğünden, tımarlı sipahiler Zaptiye Müşirliğinde bir süre istihdam edildikten sonra tamamı emekliye sevk edilmiştir (Mustafa Nuri Paşa, 1987:10).

1834 yılında Meclis-i Şura'da eyaletlerde kurulmasına karar verilen *Redif Teşkilatı* II. Mahmut tarafından bir fermanla bütün ülkeye duyurulmuştur. Padişah fermanında, İmparatorluğun bütün sancaklarında subayları ile birlikte 1.400'er kişilik birer tabur oluşturulacağı, askerlerinin 23-32 yaşları arasında olacağı, subayların bölgenin ayanları ve kişizadeleri arasından valilerce seçilip merkeze bildirileceği, seçilenlerin İstanbul'a giderek kısa bir askeri eğitim alacakları yer almıştır. Ancak bu sistem de, özellikle ileri gelen ailelerden seçilen kişilerin aldıkları askeri eğitimin yeterli olmaması, eyalet merkezinde düzenlenecek eğitimlere katılım sağlanmaması üzerine, bu kez, 1836 tarihinde redif teşkilatlarının buldukları sancaklar yeniden belirli merkezlere bağlanarak mülki bölünmede yeni bir düzenleme yapılmış, valilik ünvanı müşir olarak değiştirilmiş, sancak içindeki askeri taburların eğitimi yılda bir defaya indirilmiştir. Bu kapsamda 1836 yılında Ankara, Bursa, Konya, Erzurum, Aydın ve Edirne vilayetlerinde valilerin emrinde *Redifi Mensure Müşirliği* kurulmuş, böylece yeniçerliğin kaldırılmasından sonra kurulan taşra birliklerinin tamamı Valilerin emrinde birleştirilmiştir (Çadırcı, 2007: 104-107).

Rumeli ve Anadolu eyaletlerinin bazılarında kurulan *asakir-i redife*'den, her sancakta üçer dörder tabur olmak üzere, eyaletlerde 10-12 tabur civarında, binbaşı, yarbay ve albay rütbelerinde subaylar ile ayanlar veya valilerin komuta ettiği bir kuvvet oluşturulmuştur. Bunlardan binbaşı, yarbay ve albaya kadar olan subayları memleketin ayan ve ileri gelenleri arasından seçilmiş ve bu kuvvet ilin valisinin komutası altına verilmiştir (Alyot, 1947: 73). 6 Eylül 1843 tarihli kanun ile bu redifler, *Asakir-i Mansure*'ye bağlanmış, beş yıl sonra da *Asakir-i Mensure* devletin yedek ordu kuvvetiyle Anadolu'nun inzibat birliklerini oluşturmuşlardır (Alyot, 1947: 74). Söz konusu redif teşkilatından, eyalet ve sancak merkezlerinde güvenliğin sağlanması, vergilerin toplanması ve benzeri hizmetlerin ifası açısından istifade edilmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen, bu teşkilattan istenilen seviyede verim sağlanamadığından, Tanzimatın ilanından sonra askerlik alanında yeni düzenlemeler yapılırken *redif teşkilatı* da önemli değişikliklere uğramıştır.

Kısaca İmparatorluk döneminde gerek eyaletlerde gerekse İstanbul'da, gerek Başkent'in muhtelif kısımlarında asayişin sağlanmasıyla görevli kuvvetler aynı olmadığı gibi, tek komutaya da sahip değildir. Bu durum, 1826 tarihinde yeniçeriliğin kaldırılmasıyla da herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Osmanlı İmparatorluğunda kolluğun dağılık yapısı 1846 tarihinde, *asakir-i zaptiye*'nin kurulmasına kadar devam etmiştir (Alyot, 1947: 69).

Bütün bu gelişmelerden de anlaşılacağı üzere, 2. Mahmut merkezi bir devlet oluşturmak için, bir yandan yerel güvenlik birimlerinin etkisini azaltmaya, bir kısmını ortadan kaldırmaya çabalarırken, diğer yandan merkezi ve güçlü bir kolluk teşkilatı vücuda getirmeye çalışmıştır.

Tanzimat fermanında vatandaşın can, mal, ırz ve namus dokunulmazlığını sağlayacağını ilan eden Osmanlı imparatorluğu, yasal düzenlemelerle birlikte iç güvenliğin sağlanması amacıyla merkezi orduda yapılan düzenlemenin ardından, 8 Haziran 1846'te timar teşkilatını bütünüyle kaldırmış ve yerine *asakir-i zaptiye teşkilatını* kurmuştur. Zaptiye teşkilatı genelde askerlerden oluşturulmuş ve piyade zaptiye neferine aylık bağlanmıştır (Çadircı, 2007: 67-68). Bu teşkilat, bugün hem polis hem de jandarma teşkilatının görevlerini üstlenen ilk merkezi kolluk teşkilatı olarak kabul edilebilir. Zira *asakir-i zaptiye* adından da anlaşılacağı üzere askeri karakterli bir kolluk teşkilatı özelliğini göstermekle birlikte idari makam ve mevkilerin denetim ve kontrolünde hareket etmiştir. Örneğin, kuruluş ve işleyiş bakımından daha çok jandarmayı andırmasına rağmen doğrudan vali ve kaymakamların denetiminde faaliyet göstermiş, işledikleri suçlarda yargılandıkları mercii açısından ise askeri kurallara tabi tutulmuştur. Başlıca görevleri, suçluların mahkemeye getirilip götürülmeleri, vergi memurlarının korunması, posta tatarlarının güvenliğini sağlamak olmuştur (Çadircı, 2007: 68).

3.1.2.2. Tanzimat Fermanı ve sonrasında kurulan *asakir-i zaptiye* teşkilatı

Osmanlı İmparatorluğunun batı tipi merkezi bir devleti tesis etme, taşraya tamamen hakim olma ve ülke genelinde kalıcı bir kolluk teşkilatı kurma girişimleri 1839 Tanzimat Fermanının ilanından önce başlamıştır. Tanzimat Fermanında tüm vatandaşlara can ve mal güvenliğinin taahhüt edilmesi bu çabaları daha da hızlandırmıştır (Çadircı, 1991: 58).

3 Kasım 1839 da ilan edilen Gülhane Parkında okunduğu için Gülhane Hattı Humayunu adı verilen Tanzimat Fermanı, Osmanlı İmparatorluğunun devlet nizamının

yeniden teşkilini ve tanzimini yapan bir fermandır. Bu kapsamda, Tanzimat Döneminde yapılan başlıca düzenlemeler içerisinde de, öncelikli olarak kolluk teşkilatının yani devlet yapısının temel esasları olan kurum ve kuruluşların çağın gereklerine uygun bir düzenlemeye tabi tutulduğu görülmektedir. Başta merkezi yönetim olmak üzere, taşra teşkilatı, güvenlik, ordu , eğitim ve öğretim, basın yayın, sağlık, dış ilişkiler, maliye ve ekonomi alanlarında önekilere kıyasla önemli reformlar 1839-1876 tarihleri arasında yapılmıştır. Dolayısıyla Tanzimat, Mustafa Reşit Paşa ve taraftarlarının hazırlayıp Abdülmecit'e onaylatarak yayınladıkları bir ferman, bir haklar bildirgesi olduğu kadar aynı zamanda yeniden düzenleme ve devletin yeniden tanzim edilmesinin de ilanıdır (Çadırcı, 2007: 58).

Bu kapsamda, Osmanlı İmparatorluğunda modern kolluğun kuruluşunda, Tanzimat Fermanında yer alan “*tebanın canının ve malının padişahın güvencesi altında olduğuna ilişkin madde* (Zurcher, 1995:80) modern kolluk teşkilatının kuruluşu için en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Fermanında, mal, can ve ırz güvenliği konusunda şer'i hüküm gereğince bütün tebaaya *emniyet-i kâmile* verileceği belirtilerek, ceza davaları açık ve etraflıca görülmedikçe ve suçlular hakkında şer'i hüküm tertip edilmedikçe, kimsenin cezalandırılmayacağı, kanunların ihlal edilmesi hâlinde tatbik edilecek müeyyideleri havi ceza kanunnamesi çıkarılacağı ve suç işleyen herkesin bu kanuna göre cezalandırılacağı açık bir dille ifade edilmiş, padişah da fermanın hükümlerine bağlı kalacağını taahhüt etmiştir. Bu taahhüdün yerine getirilmesi için, iç güvenlik birimlerinin merkezileştirilmesi sürecinde bir ceza kanunu hazırlanmış ve 3 Mayıs 1840 tarihinde yürürlüğe konmuştur (Tahir, 1999: 224-225). Ancak, verilen taahhüdün fiili olarak yerine getirilmesi, gerek merkezde gerekse taşrada, iç güvenlik, vergilendirme gibi temel devlet hizmetlerinin yürütülmesi, merkezi idarenin kontrolünde ve denetiminde hareket edecek yeni ve merkezi bir güvenlik teşkilatının kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, ülke genelinde dağınık olarak varlığını sürdüren, derbentçilik, martolosçuluk, köprücülük ve su yolu mükellefiyetleri kaldırılmış (Orhonlu, 1990: 155) öncelikle Anadolu ve Rumeli'de, zabıtları doğrudan Merkezce atanan yeni zaptiye birlikleri kurulmaya başlanmış, hemen akabinde de, tımarlı sipahi örgütü tasfiye edilmiştir (BOA, Nr: 2923, 6 Safer 1260/26 Şubat 1844).

Tanzimat Fermanının ilanından sonra, daha önceden uygulanagelmekte olan eski *has*, *zaamet* ve *tımar* sistemleri kaldırılmış, dirlik sahipleri maaşa bağlanarak kollukla

alakaları kesilmiştir. Yine bu dönemde sıkı sıkıya uygulanan izin (mürur kağıdı) belgesi olmayanların İstanbul'a girişinin yasaklanması ve bunların kontrolü *asakir-i zaptiye*ye verilmiştir. Şehir ve kırların korunması, emniyet ve asayiş görevleri *seraskerliğe* bağlanmıştır (Tongur, 1948: 132).

Yeniçeriliğin kaldırılmasından bir süre sonra, önce *Asakir-i Mansure-i Muhammediye* ve daha sonra 1846 yılında yine askeri birlikten ayrılan *asakir-i zaptiye* (*zaptiye askerleri*) kurulmuş ise de tüm Osmanlı coğrafyasına yayılan ve güvenlik hizmeti sunan *asakir-zaptiye* hizmetlerinden de umulan başarı elde edilememiştir. Özellikle, Balkan coğrafyasında bir türlü asayişin sağlanamaması, Hristiyan tebaya tam olarak güvenlik temin edilememesi hususları Avrupa devletlerince ve özellikle Rusya İmparatorluğu tarafından Osmanlı İmparatorluğunun iç işlerine karışmak için bir bahane olarak kullanılmıştır (Alyot, 1947: 83).

Bütün bu çalışmalarla kolluğun bir nizama getirilmesi isteğine rağmen parçalı kolluk yapısından kurtulamayan devlet, tüm kolluk birimlerini tek bir çatı altında birleştirmeyi hedeflemiş ve bu amaçla bir çok bölgede, *başbozuk* ve *piyadelerden* zaptiye asker yazmaya başlamış ve 1846 tarihinde *Takvim-i Vekayi*'de yayımlanan tebliğ ile, zabita işleriyle iştigal etmek üzere, *Zaptiye Müşiriyeti* adı altında bir teşkilatın kurulduğu duyurulmuştur. Bu tebliğnamede, askerlerin asıl vazifelerinin ihmaline sebebiyet verdiği için zabita işleriyle ilgilenmesinin doğru olmadığı, bu nedenle zabita iş ve işlemlerinin bağımsız bir mercie bağlanması gerektiği belirtilmektedir (Alyot, 2008: 83).

20 Mart 1846 tarihinde yayımlanan resmi metinde ise, Zaptiye Müşürü muavinliği ve zaptiye ait nizamı müzakere ve tesis etmek üzere bir *Zaptiye Meclisinin* ihdas edildiği bildirilmiştir. Üye sayısı 11 ile 28 arasında olduğu görülen Zaptiye Meclisi daha sonra lağ edilmiştir ve yerine iki ayrı meclis teşkil edilmiştir (Alyot, 1947: 85) . Bu doğrultuda, yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra oluşturulan, *seraskerlik*, *tophane müşirliği* ve *ihtisap nezareti* gibi zabita görevi için yetkilendirilmiş birimler kaldırılmış ve bu görevler Zaptiye Müşirliğinin görevlerine alınarak ülke genelinde asayiş ve güvenliğin tek elde toplanması cihetine gidilmiştir (Alyot, 2008:89).

1846 yılında *asakir-i zaptiye* adıyla, tüm kırsal yerleşim yerlerine dağılacak şekilde *asakir-i zaptiye* birlikleri taksim edilmiştir (Sönmez, 2006:199-219). Bu girişimin ilk örnekleri, Erzurum, Adana, Viranşehir, Gaziantep, Tire gibi kasaba ve şehirlerde oluşturulan zaptiye kuvvetleridir. Yeni yapılanma çalışmaları devam ederken, o zaman

zabita işi yapan çarşı ve pazarlarda pasabanlardan, kır ve orman korucularından zaptiye kontrolünde köyleri dolaşan kır serdarlarından faydalanılmaya devam edilmiştir (Alyot, 1947:89).

Asakir-i Zaptiye Teşkilatı 1846 ile 1879 yılları arasında değişik reform ve yeniliklerden geçmiştir. 1864 tarihli Vilayetler Nizamnamesinden önce, Ahmet Cevdet Paşa'nın inisiyatifiyle birçok vilayette vilayet müfettişlerinin gözetiminde bu birlikler konuşlandırılmıştır. Akabinde, kuruluşundan yaklaşık 25 yıl sonra, 14 Haziran 1869 tarihinde *Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi* çıkarılmış, görev ve yetkileri bu nizamnamede açıklanmış, asakir-i zaptiye askerleri il valilerinin emrine verilmiştir. Bu girişim Osmanlı İmparatorluğunda merkezi bir jandarma teşkilatının oluşturulması açısından önemli bir adım olmuştur (Özbek, 2008: 51). Dört bölüm olan nizamnamenin birinci bölümüne göre, her ilde bir zaptiye alayı kurulmuş, her alay taburlara, taburlar bölüklere, bölükler de takımlara ayrılmış, asakir-i zaptiye adli, idari ve askerî görevlerle birlikte, bazı belediye zabita hizmetleri de verilmiştir (Akman, 1991:62). Bu nizamnameden hemen sonra, 22 Şubat 1870 tarihinde de Dersaadet ve Mülhakat-ı İdare-i Zabita ve Mülkiye ve Mehakim-i Nizamiyesine dair bir nizamname yayımlanmıştır (Alyot, 1947:90).

Bu dönemde asakir-i zaptiyenin (jandarma) sivil idari amirlerin emrine verilmesi, taşrada görevli kolluğun hükümet tarafından kontrolüne de imkan tanımıştır. Birliğin alınması ve disiplini İstanbul'da kurulu bulunan Zaptiye Müşirliğince yapılmakta olup, kumandası ve ilçelere tayinlerinin yapılması il valilerine bırakılmıştır. 1870 li yıllarda Osmanlı hükümeti mevcut kanun ve düzenlemeleri en iyi şekilde uygulamaya çalışmış, hemen hemen her ilçede bir asakir-i zaptiye birliği ve bölüğünün oluşturulmasına gayret göstermiştir (Özbek, 2008: 51).

Bütün bu çabalara rağmen, Balkan coğrafyasında ve daha sonra doğu illerinde milliyetçi duygular ve dış kışkırtmalarla artan isyanlar ile siyasi ve sosyal çalkantılar, bunun yanında jandarmayı istihdam için gerekli olan bütçenin yetersizliğinin özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra iyice artması nedenleriyle, sivil idarenin kontrolünde güçlü bir kolluk teşkilatının kurulması ve yaşatılmasına yönelik inisiyatifler zayıflatmıştır. Bunun sonucu olarak Osmanlı İmparatorluğunun iç güvenlik teşkilatı birlikten yoksun ve daha çok yamalı ve paramiliter bir yapıda kalmıştır (Özbek, 2008: 51). Bu dönemde artan güvenlik ve asayiş açığı nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu eski yöntemlere başvurarak sıklıkla düzenli askeri birlikler görevlendirdiği gibi, düzensiz (*başıbozuk*) silahlı insanları

da kırsalın güvenliğini sağlamak için görevlendirmiştir. Bazı zamanlarda da, örneğin 1860 lı yıllarda Bosna Hersek sınırının korunmasında olduğu gibi, hükümet sınır köylerinde oturan köylülere, askere almama veya vergi muafiyeti karşılığında Osmanlı- Hasburg (Avusturya) sınırının korunmasında görevlendirildiği olmuştur (Paşa , A.C., 1982: 180-81).

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğunda, bu günkü jandarma teşkilatımızın ilk nüvesi Asakir-i Zaptiye Teşkilatının kurulmasıyla, Osmanlı'da dağınık olan ve değişik askeri veya sivil birimlerle yürütülen iç güvenlik işi biraz daha derli toplu hale getirilmiştir. Bu kapsamda, Rumeli ve Suriye taraflarında 13 alay teşkil olunmuş, Anadolu'da ise alay seviyesinde olmayıp müteferrik bir halde 10.000 kişi civarında zaptiye askeri bulundurulmuştur. Daha sonra Anadolu'da da Bursa, Aydın, Ankara, Trabzon, Kastamonu ve Adana vilayetleri ile Hicaz ve Yemen'de de Zaptiye Alayları tertip edilmiştir (Alyot, 1947: 92). Bu doğrultuda, 1870 yılı itibariyle Osmanlı İmparatorluğunda tam anlamıyla merkezi anlamda bir iç güvenlik teşkilatının kurulduğu söylenilebilir.

Yukarıda bahsedilen zaptiye teşkilatlarının hem yapılanma hem de yönetim kademesi açısından askeri özelliğini devam ettirmiştir. Zira, kolluk vazifesinin askeri disiplin ve nizam içinde yapılması için, bunların yönetimlerine subaylar atanmış ve bu subaylar bir anlamda atandıkları bölgedeki tüm zaptiye birliklerinin komutanlığını yapmıştır. Bu doğrultuda, İçel ve Alanya zaptiye memurluğuna Ferik (Tümgeneral) Yusuf Ağa; Kayseri Sancağı Zaptiye Memurluğuna Ferhat Paşa; Midilli Zaptiye Memurluğuna Binbaşı İbrahşim Ağa; Tokat Zaptiye Memurlupuna Miralay (Albay) Mustafa Bey; Bursa ve Kütahya Zaptiye Memruluğuna Ferik İsmet Paşa tayin edilmişlerdir (Tongur, 1948: 135).

Osmanlı Devleti, bu yeni sistemin yerleşmesi için de, tüm olumsuzluklara rağmen önemli çaba ve gayret sarfetmiştir. Zaptiye Müşriliğinin kurulması ile birlikte bu sistemi tüm Osmanlı coğrafyasına yaymak isteyen imparatorluk, zaptiye kıta ve rütbelilerinin belirlenmesinde her bölgenin özelliğine göre hareket edilmiş ve bu düzenlemenin aşama aşama tüm bölgelere yayılması hedeflenmiştir. Örneğin 18 Şubat 1845 tarihli emirle *tumarlı eşkincilerin* zaptiye olarak yazılmaları belirtilmiş, ayrıca zaptiye askerlerinin genel olarak görevlerine de yer verilmiştir (Tongur, 1948: 4).

Asakir-i zaptiyenin temel görevleri arasında kırsal bölgelerde asayiş ve güvenliğin sağlanması vazifesi bulunmakta ise de, bu teşkilat esas olarak taşrada kamu düzeninin

sağlanması ile ilgilenmiş, köylüleri daha fazla etkileyen küçük vakalara ve basit asayiş olaylarına ilgisiz kalmış, Fransa'da olduğu gibi daha çok devleti meşgul eden eşkiyalık ve yol güvenliği gibi genel güvenliği etkileyen olaylara daha fazla önem verilmiştir. Osmanlı kırsal kesiminde küçük mülkiyete ve şahsa yönelik suçların önemli bir kısmının mahalli düzeyde sulhen çözülmesi öngörülmüştür (Uzer, 1979: 32-35).

1846-1870 yılları arasında, Zaptiye Müşiriyeti'nin görev ve yapılanması ile ilgili 1861, 1864, 1869 ve 1870 yıllarında olmak üzere 4 kez nizamname ve talimatname yayımlanmıştır. 1870 yılına kadar Rumeli'de Edirne, Bosna, Prizren, Selanik, Tuna, Yanya, İşkodra; Anadolu'da Aydın, Ankara, Erzurum, Adana, Hüdavendigâr, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya; Arap yarımadasında ise Bağdat, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, Hicaz, Halep, Suriye, Trablusgarp, Girit, Lübnan, Kudüs ve Kıbrıs olmak üzere zaptiye birliklerinin kuruluşu toplam 26 bölgede tamamlanmıştır (Sönmez, 2006: 199-219).

Bütün bu çabalara rağmen, zaptiye teşkilatında istihdam olunanların maaşlarının zaten mali durumu iyi olmayan imparatorluğa yük getirmesi, bazı yerlerde maaşların uzun süre ödenmemesi, bu reformun yapılmasında görülen genel isteksizlik ve İmparatorluğun karşılaştığı yapısal sorunlar gibi nedenlerle hem kırsal hem de şehir bölgelerinde güvenlik ve asayişin sağlanmasında görevlendirilen zaptiye birliklerinden istenilen ölçüde istifade sağlanamamıştır. Öte yandan, kırsal bölgelerdeki olaylara müdahale etmekle görevli zaptiye birliklerinin şehir bölgelerinde konuşlandırılması, kırsal alanda meydana gelen eşkiyalık, yol kesme gibi asayiş olaylarına zamanında müdahalede yeteri kadar etkili olamamıştır (Sönmez, 2002: 165).

Bu bağlamda, devletin ekonomik ve yapısal nedenlerle tam anlamıyla kapsayıcı bir kolluk hizmeti yürütememesi üzerine, 1866'dan önce, bazı taşra yerlerinde asayiş ve düzenin korunması için, *sergerde* denilen, eski askerleri personelin güvenlik amaçlı sözleşmeli olarak görevlendirilmesi olan sistem de uygulanmıştır (Özbek, 2008: 52).

Bununla birlikte, peyderpey ülke geneline asakir-i zaptiye teşkilatı kuruldukça, Osmanlı İmparatorluğu söz konusu düzensiz güçleri *asakir-i zaptiye* ile değiştirmiştir. Yine, merkezde, Asakir-i Zaptiye Nizamnamesinin hazırlanması için çoğunluğu askerlerden oluşan bir komisyon Genelkurmay Başkanlığında oluşturulmuştur. Tüm üyelerinin asker olduğu bu komisyonda, tek sivil üye Ahmet Cevdet Paşa olmuştur. Ahmet Cevdet Paşa'nın daha sonra *Maruzat* isimli eserinde eleştirdiği gibi, hazırlanan kanun taslağı günün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak, daimi bir kolluk anlayışı değil,

isyan ve olayları bastırmaya yönelik askeri prensiplere dayalı bir kolluğu öngören bir taslak olmuştur. Cevdet Paşa bu taslakta askerlerin küçük gruplar halinde ilçelerde ve bazı büyük kırsal yerleşim yerlerinde (köylerde) konuşlanması gerektiğini savunmuş, ancak üyelerinin çoğunluğu asker olan komisyon, asakir-i zaptiye birliklerinin kalabalık halde alay, tabur, bölük şeklinde il merkezlerinde veya büyük ilçe merkezlerinde konum almalarını savunmuşlardır. Sonuçta komisyonun isteği kabul edilmiş (A.C Paşa, 1980: 78-79-95-96) ve böylelikle kırsal alanlar ile köyler daimi kolluk gücü yetersizliğinden düzensiz güçlerin (başbozruk) suiistimaline açık halde bırakılmıştır.

Bu yetersizlik, 1870'li yılların ortalarından itibaren özellikle Balkanlarda görülen milliyetçi isyanların bastırılmasında da görülmüştür. Örneğin 1873-1875 yılları arasında Bosna-Hersek ve Karadağ'da ortaya çıkan karışıklıklar Bulgaristan'a sıçramış, isyanın bastırılmasında zaptiyenin sayıca çok (isyan başladığında Filibe Sancağında sadece 385 zaptiye bulunmaktadır) yetersiz kalması nedeniyle, düzensiz birlikler olan *başı bozuklar* kullanılmıştır. Ancak isyanın bastırılmasında başbozuklardan yararlanılması, isyanı bastırma yöntemi yerel Müslüman halk ile Bulgarları karşı karşıya getirmiş, bu konu Avrupa basınında, Bulgarlara yapılan bir soykırım olarak neşir edilmiştir (Aydın 1996; 107-120). Bu durum da, iç güvenlik sorununun aynı zamanda bir dış güvenlik ve ulusal egemenlik sorunu haline geldiğini göstermektedir.

Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi

Türkiye'de modern iç güvenlik teşkilatlarının ilk nüvesi olarak kabul edebileceğimiz asakir-i zaptiyeye ilişkin nizamnamenin yakından incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Tanzimat Fermanını müteakiben büyük hedeflerle 1846 yılında kurulan Asakir-i Zaptiye Teşkilatının bütüncül olarak uygulayacağı görevlerine ilişkin hukuki metin kuruluşundan ancak yaklaşık 25 sene sonra, 14 haziran 1869 (H.1286) tarihinde Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi olarak yayımlanmıştır (Akman, 1991:93; Alyot, 1947:186; Lévy-Aksu, 2017:178)⁹⁷. Ancak bu gecikme asakir-i zaptiyenin kolluk olarak fiili anlamda teşkilatlamasına ve görev yapmasına engel olmamıştır. Teşkilat, nizamname yayımlanıncaya kadar o zaman mevcut hukuki metinler, kararlar ve nizamnamelere göre görev yapmıştır.

---

⁹⁷Aynı şekilde, 1881 yılında Zaptiye Nezareti olarak kurulan Polis Teşkilatının tüzüğü de 1907 yılında yayımlanmıştır.

Asâkir-i Zaptiyye Teşkilât Nizamnâmesi'ne göre Zaptiye Müşirliği Teşkilâtı, bugün jandarma ve polis teşkilâtının yaptığı görevleri icra eden bir birim hüviyetindedir. Nizamnâmeden hareketle 1869'da Bursa, Adana, Konya, Ankara, Aydın, Trabzon, Kastamonu, Hicaz ve Yemen'de birer zaptiye alayı kurulmuştur. 21 Haziran 1869 ve 17 Mayıs 1870 tarihlerinde yayımlanan Asâkir-i Zaptiyyenin Vezâif-i Mülkiyye ve Asâkir-i Zaptiyyenin Vezâif-i Askeriyyeleri adlı nizamnâmelerle zaptiye askerinin hukukî durumu ve görevi tespit edilmiştir. Buna göre zaptiye askerleri, mülkî âmirlerin emir ve idaresinde görev yaptıkları bölge halkının huzur ve güvenliğini korumak için önleyici tedbirler alacak, devlet malının korunması gibi işlerde hükümetin emirlerini yerine getirecektir (İslam Ansiklopedisi, 2016: 691-693).

Nitekim, bu nizamnamaya göre her vilayette bir zaptiye alayı kurulmuş olup zaptiye askerleri ve subaylarının mülki görevli oldukları ve mülkiye memurlarının emrinde oldukları anlaşılmaktadır. Bun göre, Mülkiye memurları, zaptiye askerlerine, komutanları olan subay vasıtasıyla iş havale eder ve emir verebilirdi.

Nizamnamede, asakir-i zaptiye'ye, bu günkü jandarma görevlerine benzer şekilde, suçluların tespiti ve yakalanması yanında, tutukluların nakli, cezaevlerinin idaresini sağlamak, kol gezmek ve karakol beklemek suretiyle kamu güvenliğinin bozulmasına meydan vermemek, yangın vukuunda söndürmek, pasaport memurlarına yardım etmek, postalarla hükümete ait para ve eşyanın bir mahalden diğer mahale götürülmesini sağlamak, askere davet edilen kişileri çağırarak ve toplamak, belediye daireleri tarafından nizama uygun olarak teklif olunan işleri görmek, yolların emniyetini sağlamak gibi bir dizi görev ve yetkiler verilmiştir (Sönmez: 2006: 199-219).

Yukarıdaki vazifelerden başka, zaptiyeler devlet dairelerini beklemek, idare ve adliye dairelerinde muayyen bazı resmi işleri görmek, bir mahalden diğer mahale giden devlet memurlarına refakat etmek mecburiyetinde idiler.

Nizamnameye göre her vilayette zaptiye alayı oluşturulmuş olup mürettebatı süvari ve piyadeden müteşekkil olmuştur. Her zaman kesinlik göstermemekle birlikte her alay taburlara, taburlar bölüklere ve bölüklürde takımlara ayrılmıştır. Burada dikkat edilen husus belirli bir düzenle coğrafi alanı kapsayan karakol teşkilatlarının kurulmamış olmasıdır (Alyot, 1947: 97). Zaptiye askerliğine yazılacak olan erlerin 50 yaşından yukarı ve 21 yaşından aşağı olmaması gerekmektedir. Ancak 25 yaşın altında erlerin sayısı da bölük mevcudunun üçte birini geçemeyeceği hükme bağlanmıştır. Zaptiye askerliğinin

müddeti 2 yıl olup, zaptiye askerinin de bu müddet içinde zaptiyeden ayrılması caiz değildi. (Alyot, 2008: 97)

Bu da göstermektedir ki, Asakir-i Zaptiye askerlerinin tamamı, ordu muvazzaf erlerinden zaptiye hizmetine ayrılmış kimseler değildir. Münhasıran zabıta görevleri için kendi istekleri ile kaydolmuş şahıslardır. Ancak daha sonra bu usul terkedilerek Zaptiye (Jandarma) erlerinin kur'a efradından⁹⁸ alınması cihetine gidilmiştir. Bunun tercih edilmesinin nedeni bir yandan ekonomik ve mali sebepler olduğu gibi, zaptiye teşkilatı içinde düzen ve intizamın sağlanması gayesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

21 haziran 1869 tarihinde ise Asakir-i Zaptiye'nin vazife-i Mülkiyelerine dair Talimat yayımlanmıştır. Bu talimata göre, asakir-i zaptiye mülkiye memurlarınca kendilerine verilen emir ve havale olunan işleri nizam ve kaidesien uygun olarak yapmak mucburiyetindedir (Alyot, 2008: 99).

Bu itibarla zaptiye askerleriyle subaylarının memuriyetinin askeri değil mülki olduğu, kendilerini mülkiye memuru addettiklerini ve vazife bakımından mülkiye memurlarının emrinde buldukları anlaşılmaktadır. Yine merkezdeki Zaptiye Müşirliğinin de seraskerliğe bağlı olmayıp tamamen bağımsız bir teşkilat olduğu görülmektedir (Alyot, 2008: 100).

Ancak ilginç olan husus, mülkiye memurlarının zaptiye askerlerine, ancak komutanları olan subaylar vasıtasıyla iş havale edebilmesi ve emir verebilmesidir. Bu anlamda hiyerarşik olarak üstlerine bağlı ancak doğrudan mülkiye amirlerinin emir ve idaresinde değillerdir (Alyot, 2008: 100).

3.1.2.3. Jandarma dairesinin kurulması (Jandarma Daire-i Merkeziyesi) (1879)

Balkanlardaki isyan hareketlerinin bastırılma yöntemi, Osmanlı Devletinin asayiş sorunu, Balkanlarda güvenliğin sağlanması konusu Aralık 1876-Ocak 1877 tarihleri arasında toplanan Tersane Konferansında (*Conferance de Constantinapolis*) ele alınmış, İngiltere, Fransa ve Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Balkanlardaki isyanların bastırılmasında Osmanlı imparatorluğuna, geleneksel iç güvenliğinin sona erdirdiğini, devletin halkın, mal, can ve ırz güvenliği konusuna verdiği taahhüdü somut olarak göstermesi dile getirilmiştir. Bu konferansta en çok tartışılan konuların başında, en son

---

⁹⁸osmanlı döneminde askere alınacak yaşa gelenlerin kura çektilerilerek tertib-i evveli çekenler hemen, tertib-i saniye çekenler ise gerekli olunduğu zaman askere alınmasıdır.

Bulgaristan’da meydana gelen olaylarda gereği gibi müdahale edebilen ve kendisine güvenilebilecek bir jandarmanın kurulmasının gerekliliği, düzensiz birlikler ve yerel, başıbozuk, güvenlik birimlerinin yasaklanması konusu olmuştur (Walter ve Wirthwein 1935: 129).

Tersane konferansı da denilen İstanbul Konferansında da ortaya çıktığı üzere, Osmanlı Devletinin, iç güvenlik teşkilatını tam anlamıyla kuramaması, Balkanlardaki karışıklığın devam etmesi ve Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti’nin iç işlerine daha fazla müdahale etmelerini mümkün kılan diplomatik bir zeminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Özbek, 2004:71). Bu anlamda, başlangıçta sadece iç egemenlik konusu olan iç güvenlik konusu 1870’lerden sonra doğrudan dış egemenliğin de bir unsuru haline gelmiştir.

Gerek Jandarma kayıtlarında gerekse konuyla ilgili literatürde Osmanlı’da jandarmanın ilk defa jandarma ismiyle kuruluşunun, 20 Kasım 1879 tarihinde Sadrazam Sait Paşa’nın Avrupa devletlerinde mevcut jandarma teşkilâtına benzer güçlü, modern ülkenin ihtiyaçlarına verecek yeni bir zabita teşkilâtı kurmak amacıyla belirtilen tarihte seraskerliğe kendi imzası ile teşkilâtın yeniden düzenlenmesini öngören bir emir vermesi ile kurulduğu, kurulacak teşkilâtın isminin de “*jandarma*” olduğu, asakir-i zaptiye’nin bu şekilde jandarmaya dönüştüğü açıklanmaktadır (Akman, 1991:64; JGK Tarihi, 2002:148-149).

Bununla birlikte, jandarma teriminin 1839 tarihinden önce, en azından 1879 tarihinden önce de asakir-i zaptiye yerine resmi metinlerde ve raporlarda kullanıldığı görülmektedir. Nitekim, Ahmet Cevdet Paşanın 2. Abdülhamid’e sunduğu ve 1829-1876 yılları arasında meydana gelen askeri, siyasi ve mali olayları arz ettiği *Maruzat* isimli raporunda, 1860 yıllarında Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa ile Bosna Hersek vilayetine Müfettiş olarak görevlendirildiğinde, İstanbul’a dönüşlerinde Bosna Hersek’te bir jandarma alayının kurulduğunu ve eski zaptiyeler (Pandorlar) ile eş zamanlı görev yaptığından bahsetmektedir. Yine, “*Haleb’de Jandarma Usûlünün Tertîb Ve Tanzimi*” başlıklı bölümünde 1283 te yani 1867 tarihinde Suriye ve Halep vilayetinde Jandarma usulünün idare edildiğini, *ibtidâ Rumeli cihetinde ve Suriye ve Haleb eyâletlerinde icrâ olunduğu sırada, Bosna ve Hersek’te dahi birer alay jandarma teşkil olunmuş idi* diyerek de bu tarihten önce Bosna -Hersek’te jandarma teşkilatının kurulduğunu vurgulamaktadır (A.C. Paşa, 1980: 94-97).

Öte yandan, Jandarma gibi kapsamlı bir teşkilatın Osmanlı İmparatorluğu gibi geniş bir coğrafyada kurulmasının, hiçbir hazırlık yapmadan sadece Sadrazam Said Paşa'nın anlık bir emriyle gerçekleştiği iddiası da gerçeği yansıtmamaktadır. Nitekim gerek Osmanlı İmparatorluğundan idari reformların yapılış ve Batıya ait kurumların Osmanlı sistemine iktibas yöntemi gerekse yazılı kaynaklar jandarma teşkilatının kuruluşunun uzun bir çalışma sonucu olduğu, Osmanlı-Rus savaşından sonra imzalanan Berlin anlaşmasının bu süreci hızlandırdığını göstermektedir. Örneğin, İngiliz Albay Cooke tarafından yazılan ve 1880 yılında İngiltere'de yayımlanan *The History of the Imperial Ottoman Gendarmerie* isimli makalede, Padişah Abdülhamit'in, İngiliz General Baker'i, Osmanlı-Rus savaşı başlamadan önce jandarma teşkilatını kurması için İstanbul'a davet ettiğinden ve generalin jandarmanın kurulması için çalışmalara başladığından bahsetmektedir (Coope, 1880:6).

Bu tarihi gerçekler bize esasında, Osmanlı İmparatorluğunun Jandarma ile asakir-i zaptiye terimlerinin içiçe geçtiğini, imparatorluk genelinde kurulan zaptiye teşkilatının peyder pey Jandarma teşkilatına dönüştürülmeye çalışıldığını, ancak 1877-78 Osmanlı Rus Savaşının bu çalışmayı durdurduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan, kısmen askeri personel ve gelenekle oluşturulan ve Osmanlı İmparatorluğunun vilayet, sancak ve kaza merkezlerinde yaygınlaştırılmaya çalışılan asakir-i zaptiyenin zamanla ıslah edilmiş ve bazı Avrupa ülkelerinde görülen jandarma nizamına göre yeniden dizyan edilmiş devamından ibaret olduğu değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda, daha önce asakir-i zaptiye adıyla Osmanlı İmparatorluğunda teşkilatlanmış ve mensupları büyük ölçüde askerlerden oluşan kolluğun, Avrupa ülkelerinin de etkisiyle, özellikle Tersane Konferansından sonra batı tipi jandarmaya dönüştürülmeye çalışıldığı, bu yönde uğraş verildiği ancak 1877 tarihinde başlayan Osmanlı Rus Savaşı nedeniyle bu çalışmanın yarıda kaldığı, Osmanlı-Rus Savaşından sonra imzalanan Berlin Anlaşması hükümleri uyarınca, sadaret makamının talimatı ile acele olarak 20 Kasım 1879 tarihinde jandarma'nın kurulduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim, 1856 tarihinde yapılan Paris Anlaşmasının taraf ülkeleri bütükelçilerinin katılımı ile savaştan hemen önce ve 2.Abdülhamid'in tahta çıkışından birkaç ay sonra 1876 tarihinde yapılan *Tersane Konferansında* gündeme gelen en önemli konuların başında, Bulgaristandaki meydana gelen olaylarla ilgilenmek, oradaki asayiş sorununu çözmek amacıyla bir *Jandarma teşkilatının* kurulması olmuştur. Konferansta önce tamamı

yabancılardan oluşan bir kolluk teşkilatının oluşturulması gündeme gelmiş, hatta bu bağlamda İsviçre veya Belçika veya Amerikalı subayların yönetiminde bir kolluk teşkilatının kurulması önerilmiştir. Yine söz konusu yabancı ülke subaylarının denetiminde yapılacak sınavla, yerel Hristiyan tebaadan da istihdamın yapılacağı bir jandarma teşkilatının kurulması hedeflenmiştir (Coope, 1880:6).

Osmanlı Devleti, hem Tersane Konferansı'nda ele alınan konular ve hem de Avrupa basınında çıkan haberler nedeniyle, yabancı bir dış müdahale olabileceği endişesi ile 21 Şubat 1876'da vilayetlerde bizzat valilere gönderdiği talimatta, iç güvenliği sağlamakla görevli zabıta sisteminde yeni düzenlemelere gitmeleri tavsiyesinde bulunulmuştur (Davison, 1997: 91).

Osmanlı İmparatorluğu Jandarmasının kuruluş aşamasına General Baker ile birlikte katılan Albay William Coope tarafından kaleme alınan ve "*The History of Ottoman Imperial Gendarmerie*" adıyla 1880 tarihinde Londra'da yayımlanan makalesinde, Osmanlı-Rus savaşından önce, İngiliz ordusunda tanınmış ve Kırım Harbine de Osmanlı saflarında katılmış, Osmanlı sistemini bilen *General Valentine Baker*'in iç güvenlikte yapılacak düzenlemelerin mahiyetini tespit etmek üzere Padişah 2. Abdülhamid tarafından İstanbul'a davet edildiğini, İngiliz General Baker ile Osmanlı imparatorluğu arasında yapılan sözleşmede⁹⁹ 3 yıl süre içinde Osmanlı jandarması kanununun hazırlanması ve meclisten geçirilmesi, hükümlerine yer verildiğini belirtmektedir (Coope, 1880: 7). Coope yazısında, Batı tipi modern bir kolluk teşkilatının batılı ülke subayları tarafından kurulacağını kaçınılmaz olduğunu gören Osmanlı yönetiminin, bir şeyler yapma arzusunu göstermek amacıyla Padişah 2. Abdülhamid tarafından İngiltere ordusunda ün kazanmış *General Valentine Baker*¹⁰⁰'in özellikle İstanbul'a davet

⁹⁹Sözleşmemetni şu şekildedir. " Art. 1.—*Monsieur Coope entre au service du Gouvernement Imperial aujourd'hui meme, en qualite d'Inspecteur de Brigade de la Gendarmerie Imperiale pour une duree de trois ans a compter de la date du present engagement.* " Ainsi fait en double a Constantinople, 1 Aout 1293 (1877)."

¹⁰⁰ 1827 yılında İngiltere'de doğan Valentine Baker, genç bir asker olarak Kırım savaşında görev almış ve sonrasında çeşitli görevlerde bulunarak generalliğe kadar yükselmiştir. 1873 yılında Horasan bölgesine giderek, Rusların Asya'da ilerleyişine ait bilgileri toplayan Baker, 1874 yılında İngiltere'ye dönmüştür. 1877 yılı başında, jandarma teşkilatını kurma çalışmalarını yürütmek üzere Osmanlı hizmetine girerek Jandarma Heyetinin başına geçmiştir. Osmanlı- Rus harbi sırasında Osmanlı ordusunda da görev yapan Baker, 1879 yılı sonlarında müfettiş sıfatıyla Osmanlı'nın doğu vilayetlerini teftiş etmek üzere görevlendirilmiştir. 1882 yılına kadar bu görevde kalan ve bölgedeki Ermenileri kızdırdığı gerekçesiyle hakkında pek çok suçlamalar yapılan Baker, bu tarihte Mısır'a giderek Mısır Polis teşkilatının düzenlenmesi görevini üstlenmiş ve ölüm tarihi olan 1887 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Ann Baker, **A Question of Honour The Life of Lieutenant General Valentine Baker Pasha**, London 1996.

edildiğini ileri sürmektedir (Coope, 1880: 7). Alyot ise, 2 yıllık bir tarih ötelemesi yaparak, İngiliz Baker Paşa ve ekibinin Berlin Anlaşmasının imzalanmasından sonra, Sadrazam Sait Paşa tarafından Osmanlı ordusuna sözleşmeli olarak alındığını ifade etmektedir. Ona göre Sait Paşanın gayesi tefessühe uğrayan asakir-i zaptiyenin mümkün görünmeyen ıslahından ziyade ecnebi subaylarının direktif ve idaresi altında Avrupa devletlerinde mevcut olan jandarma teşkilatına benzer kolluk teşkilatını vücuda getirmektir (Alyot, 1947: 112, 113).

Jandarmanın kuruluş çalışmalarının 1877-78 Osmanlı-Rus Harbinden önce başlanıldığına bir kanıt jandarma teşkilatının kuruluşunda istihdam edilecek eğitici yabancı subayların seçimi konusunda, 1876 yılında Valentin Baker tarafından İngiliz ordusundan katılan yaklaşık 500 askerle mülakat yapmış olmasıdır (Coope (1880: 7).

Yapılan mülakatlar sonucunda;

-*Albay Shuldum* (106 ncı birlikten- Türkiye ve Türk askerleri ve Türkçe hakkında bilgi sahibi olduğu, zira Kırım Harbinde bulunduğu ve orada Türkçeyi, arapça yazmayı ve okumayı öğrendiği)

-*Yüzbaşı Blunt* (Birleşik Krallık 14 üncü birlikten geldiği)

-*Binbaşı Fawett* (Birleşik Krallık 7 nci silah birliğinden geldiği),

-*Yüzbaşı Syinge* (Birleşik Krallık 52nci hafif piyade birliğinden geldiği),

-*Yüzbaşı Allix* (Elbombası uzmanı),

-*Yüzbaşı Charles Baker*,

-*Yüzbaşı Briscoe*,

-*Albay William Coope*,

-*Major Antheny Fawcett*,

-*Major Norton*,

-*Yüzbaşı Studdy* (daha önceden İngilterenin sömürgesi olan Hindistan'da polislik görevi yaptığı)

-*Yüzbaşı Svair*,

-*Yüzbaşı Whitty*

İsimli kişilerin seçildiği belirtilmektedir (Coope, 1880:8-9 ve Alyot, 1947:112-113). Bu ekip içerisinde ayrıca General Valentin Baker tarafından seçilen, Tahir bey, Azmi bey ve Ziver bey isminde (3) Türk Subayının da bulunduğu bilinmektedir (Sönmez, 2002: 172). Seçilen subaylar ile Osmanlı imparatorluğu arasında 1 Temmuz 1877 tarihinde bir sözleşme imzalanmıştır. Yine Albay Coope yazısında, Osmanlı İmparatorluğunun 1875 tarihinde İngiltere Sömürgesi Hindistan'da, polis Dairesinde görev almış Osmanlı vatandaşı Tahir Bey'i Osmanlıya davet ederek Zaptiyenin yeniden düzenlenmesi için görevlendirdiğini ancak bundan bir sonuç alınmadığını belirtmektedir (Coope, 1880:8).

Coope, İmparatorluk'ta yabancı uzmanlar tarafından kurulacak iç güvenlik teşkilatının başarılı olması halinde, iki amacın aynı anda hedeflendiğini, bunlardan birisinin, yabancı devletlerin Hristiyan tebanın güvenliğini bahane ederek Osmanlı İmparatorluğunun iç işlerine karışma gerekçelerini ortadan kaldırma, diğerinin ise, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, özellikle Fransa'da uygulandığı şekilde Osmanlı İmparatorluğunun devlet otoritesinin kırsal bölgelerinde en ücra yerlere kadar yaygınlaştırma amacını taşıdığını ileri sürmektedir (Coope, 1880: 9).

Agustos 1877 tarihinde, Hasan Paşa'nın başkanlığında (4) Ordu Müfettişinin yer aldığı ilk **Jandarma Komisyonu** kurulmuştur. Zaptiye komutanı olarak Korgeneral Hasan Paşanın başkanlık ettiği bu komisyonda, İrlanda Krallık Kır Polisi, Hindistan polis teşkilatı, Güney Afrika polis teşkilatı ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının görev ve çalışma ilkeleri incelenerek jandarmanın görev ve çalışma kurallarının belirlenmesine ilişkin ilk kurallar oluşturulmuştur (Coope, 1880:9). Söz konusu faaliyetlerin özellikle İngiliz basınında Osmanlı İmparatorluğunun modern jandarma kurma çalışmalarından bahsedildiği, ancak bu çabanın Avrupa'nın gözünü boyamak maksatlı olduğu ileri sürülmüştür (Coope, 1880:9).

Sönmez de, Valentin Baker paşanın, çalışmasına konu ile ilgili bir rapor hazırladığını ve çalışmasını 21 Mart 1877 tarihinde Sadarete sunduğunu, General Valentin BAKER tarafından sunulan raporun;

1-İç güvenliğin aksayan yönleri,

2-Yapılması gereken ıslahatlar

3-Konu ile ilgili bütçe ve masraflar olmak üzere üç bölüm halinde hazırlandığını, beş madde olarak kaleme alınan ilk bölümde, imparatorluk genelinde ihtiyaç duyulan muhtemel zaptiye sayısını **60.888** kişi olarak belirlendiğini, Baker'in sistemde gördüğü aksaklıkları, polis ve jandarma teşkilatı şeklinde iki ayrı kolluk teşkilatının kurulması da dahil 6 ana noktada topladığını belirtmektedir (Sönmez, 2002: 163-173).

Söz konusu raporda BAKER'in tespitleri şu şekilde sıralanmıştır:

1- Ülke güvenliğini sağlayacak zaptiye kuvvetleri, polis ve jandarma olarak ikiye ayrılmalıdır. Polis mülki teşkilata bağlı ve İstanbul, İzmir gibi büyük şehir merkezlerinde görev yaparken, jandarma ise askerî usulle tertip edilmeli ve köy ve kasabalarda yani ülke topraklarının geniş alanlarında jandarma görevli olmalıdır.

2- İmparatorluk genelinde görev yapan ve yaklaşık 61 bin kişiden oluşan zaptiye birliklerinin hâl ve hareketleri ile miktarlarının kontrolü için, gerekli mahallere acilen teftiş heyetleri gönderilmelidir. Teftişlerin ve istenilen gelişmelerin sağlanabilmesi için jandarma birlikleri firkalara ayrılarak, yürürlükte olan bölük ve tabur usulü değiştirilmeli, nezaret mahalli eskiden olduğu gibi bırakılmalıdır.

3-İmparatorluk halkı çeşitli milletlerden meydana geldiğinden İrlanda Adası Jandarma usulünün uygulanması yerinde olacaktır. Eğer uygun görülürse hem bu işler hem de İstanbul'da jandarmaya ilişkin eğitim verecek okul için İrlanda'dan yabancı zabıtlar ve muallimler davet edilebilir. Ancak, gelecek olan zabıt ve muallimlerin gerek Türkçe eğitim vermeye hazır olabilmeleri için yanlarına yabancı dil bilen yerli zabıtlar verilmeli ve altı ay içerisinde bir sınav yapılarak durumları tetkik edilmelidir. Eğer tüm bu şartlar yerine getirilirse kısa süre içerisinde yabancı zabıt ve muallimlere de gerek kalmayacaktır. Ayrıca Yemen ve Hicaz gibi vilayetlere sevk olunacak müfettiş ve muallimlerin "ehl-i İslam" ve yetenekli zabıtlardan seçilmesi şarttır.

4-İstanbul'da tesis olunacak okula kabul edilecek olan zabıtlar, eğitimlerini tamamladıktan sonra, diğer firkalara tahsil ve talim vermek üzere taşraya sevk olunmalıdır. Böylece kısa süre içerisinde jandarma firkaları vazifelerini icra etmeye başlayabileceklerdir. İrlanda'dan gelecek muallimler bu işlerde tecrübeli olduklarından, kurulacak olan okulda şimdilik bir muallim zabıtle, on (10) adet serçavuşun istihdamı yerinde olacaktır.

5- Bu hususların gerçekleştirilebilmesi için tecrübeli ve kıdemli zabitlerle, gelecek olan yabancı muallimlerden oluşan bir komisyon teşkil edilmeli ve jandarmaya dair bir nizamname kaleme alınmalıdır. Bu nizamnamenin matbu nüshaları da vazifelerini bilmek ve ona göre hareket etmelerini sağlamak üzere tüm zabitlere dağıtılmalıdır.

6- İstanbul dışında meydana gelecek olan hadiselerin önlenmesi amacıyla, şehir merkezinde bulunan fırkalarından bir miktar süvari ve piyade ihtiyaten hazır tutulmalıdır. Böylece gerek başıbozuklar gerekse asâkir-i nizâmiye ve redif birliklerine gerek kalmayacaktır.

Valentin Baker tarafından hazırlanan raporda ayrıca, jandarma teşkilatında görev alacak subayların maaşları da belirlenmiştir. Yine raporunda zabitlerin vazifelerine sair matbu nizamnameler hazırlanmasına rağmen kendilerine görevlerine ilişkin ayrıntılı talimatnamelerin verilmemesini tenkit etmiştir (Sönmez, 2007:168).

Raporun, *Meclis-i Vükelâ*'da kabul görmesi üzerine, öncelikle Jandarma Heyetinin kuruluş çalışmalarını gerçekleştirmek üzere sadaret bünyesinde bir komisyon oluşturulmuş, komisyon jandarma heyetinin kuruluş esasları ile görev alacakların maaşlarına dair son kez Baker'in görüşünü almıştır (Sönmez, 2007:168).

Senelik 2400 lira maaş ve üç yıl süreli sözleşme yapılan Baker başkanlığında Zaptiye Müşiriyeti bünyesinde bir Jandarma Heyeti oluşturulmuş ve kendisine imparatorluk genelinde jandarma teşkilatının kuruluş çalışmalarını yürüterek bir jandarma nizamnamesi hazırlanması görevi verilmiştir.

Albay Coope, jandarma teşkilatı kurulması için İstanbul'a çağrılan ve kendisi ile sözleşme yapılan Baker Paşa ve ekibinin çalışması, 1877 tarihinde Osmanlı ve Çarlık Rusya savaşının başlaması ve savaştan sonra da Osmanlı Ordusunda önemli bir nüfuzu bulunan Zaptiye Nazırı Gazi Osman Paşa'nın muhalefeti nedeniyle, jandarma teşkilatının kurulmasının Girit adasında batı tipi kolluk teşkilatının oluşturulması hariç- mümkün olmadığını ifadeetmektedir (Coope1880:8).

Keza Osmanlı imparatorluğu da, Rusya ile giriştiği 93 harbinde (1877-1878), zaptiye teşkilatının yeniden düzenlenmesi ve bu doğrultuda jandarma teşkilatının kurulması çalışmalarına bir süre ara vermiş, bu dönemde kendileri ile sözleşme imzalayan

İngiliz subaylarının da görevine son verilmemiş, bu subaylar Osmanlı Ordusu içinde, savaş sırasında da görev almışlardır (Coope, 1880:10-18).

Savaş hitamı, General Baker ve 12 İngiliz subayı yeniden jandarma reformu kapsamında Padişah 2. Abdülhamid tarafından çağrılmış ve jandarmanın kuruluş çalışmaları yeniden başlatılmıştır. Coope anılarında, 1879 yılı Şubat ayında Hayrettin Paşa sadrazam olunca yabancı uzmanları Sadaret'e çağırdığını, 10 gün içinde bazı yerlerde jandarmanın kuruluşu emri verdiğini, öncelikli olarak 4 ilde Edirne, Kastomonu, Suriye ve Girit'te Jandarma teşkilatının kurulması istediğini, Mart 1879 tarihinde yeniden kurulan komisyonda 2 yıl önce yapılan jandarma taslağı bir kenara bırakılarak **Fransız Jandarma Nizamnamesi esas alınarak yeni bir jandarma nizamnamesi hazırlandığını** belirtmektedir (1880:20). Bu kapsamda, jandarmanın ilk kurulacağı yerlerden olan Edirneye, Edirne Valisi Rauf paşanın daveti ile Albay Blunt'un gittiğini ve ilk olarak Rusların boşalttığı Edirne'de yeniden asayişin sağlanması için zaptiye askerlerinden müteşekkil bir jandarma birimi kurduğunu, Blunt'ın İstanbul'da iken seçtiği 160 redif askerinin Edirne'de göreve başladığını, seçilen bu 160 kişilik jandarma birliğinin Osmanlı Jandarmasının ilk nüvesini oluşturduğunu belirtilmektedir (Coope, 1880:21-22). Edirne'de yapılan görevlendirmenin Edirne valisinin inisiyatifi ve çağrısı üzerine yapılması ve faaliyetlere ilişkin hukuki bir metin veya fermanın bulunmaması nedeniyle Osmanlı ordu subayları tarafından eleştirildiği, ordu içinde güçlü nüfuzu bulunan Gazi Osman Paşa'nın İngiliz subaylarının faaliyetlerini benimsememesi nedeniyle Albay Blunt'ın Edirne'deki faaliyetine son verildiği, yine, Gazi Osman Paşa tarafından Albay William Coope'un Erzurum'a¹⁰¹, Albay Norton'un ise Siirt'e gönderildiği, ancak söz konusu yerlerde jandarma er veya erbaşı olmadığı için, bu subayların asayişi sağlamak ile görevli zaptiye askerleri ile ilgilendikleri, bu dönemde, alalacele gerçekleştirilmeye çalışılan jandarma kuruluş çalışmalarının, sadrazam Sait Paşanın inisiyatifine kadar herhangi bir gelişme sağlanamadığı, buna karşılık aynı kapsamda özerk bir statü kazanan

---

¹⁰¹Erzurum'a gönderilen Albay Coope, Doğu Anadolu'da merkezi Erzurum olabilecek şekilde Jandarmanın oluşturulması kapsamında gönderildiğini, ancak Gazi Osman Paşa'nın etkisiyle, daha önceden olduğu gibi bağımsız hareket etmek imkanlarının olmadığını, kendisinin Erzurum'da bir Türk subayı olan Tahir beyin emrine verildiğini belirtmektedir. Yine Gazi Osman Paşa'nın Albay Coope'a "bu hafta Erzurumda ve Siirtte başlayacaksınız Albay Coope Erzurum, Albay Norton Bitlis. Oralarda jandarma yok ancak siz orada mevcut varolan zaptiye ile ilgileneceksiniz." dediğini ve makamından adeta kovduğunu anılarında belirtmektedir (Coope, 1880: 30).

Grit'te ise jandarmanın kurulmasında başarı sağlandığı belirtilmektedir¹⁰² (Coope, 1880: 24-25).

Berlin Kongresi ve Jandarma Dairesinin Kuruluşu (1879)

Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan *ayestefenos* antlaşması İngiltere ve Avusturya Macaristan İmparatorluğunu Balkanlarda güç kaybı ve Rusya'nın aşırı güçleneceği kaygısıyla rahatsız etmiş, Rusya'nın da ikna edilmesiyle, 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin'de Almanya Başbakanı Bismark'ın başkanlığında Berlin Kongresi tertip edilmiştir.

Fransa Cumhurbaşkanı, Almanya İmparatoru, Prusya Kralı, Avusturya İmparatoru, Macaristan Kralı, İngiltere Kraliçesi, İtalya Kralı, Rusya İmparatoru ile bir çok Avrupa ülkesi kral veya devlet başkanları temsilcilerinin yer aldığı Kongreye Osmanlı İmparatorluğundan Nafia Nazırı Karatodori Paşa, Müşir Mehmet Ali Paşa ve Berlin büyükelçisi Sadullah Bey katılmışlardır.

Bir ay süren kongre sonucunda, 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin'de Berlin Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın birinci maddesinde Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı özerk bir prenslik olduğu kabul edilmiş ve kendisine ait Hristiyan bir hükümeti ve ulusal milis gücünün olduğu kabul edilmiştir. Aynı anlaşmanın **15 inci maddesinde**¹⁰³ ise, Güneydoğu Rumeli (Şark-ı Cenubi Bulgaristan) bölgesinde, iç güvenliğin kurulacak yerel ve yerli milis tarafından desteklenecek bir ***jandarma birliği*** tarafından sağlanacağı, milis kuvveti ve jandarma kuvveti görevlilerinin Osmanlı İmparatorluğu tarafından atanacağı, bu atamada o bölgede oturanların dinleri ve yerleşikliklerinin dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır (Trenke ve Fusnot, 2010: 46). Berlin Anlaşmasının hükümlerine göre, 14 nisan 1879 tarihinde Rumeli Şarkı

---

¹⁰² Zabitanın yeniden düzenlenmesi ve tesisi için, Berlin Anlaşması sonucunda Grit Valisi olarak atanan Karateodiri Paşanın göreve başlamasını müteakip, Albay Fawcett ve İngiliz subay Allix bir fermanla Grit'e gönderilmiş ve burada Hariciye Bakanlığında bir büroya bağlı olarak Grit Jandarması kurularak faaliyete geçirilmiştir. Bu dönemde Grit'te maaşları düzenli ödenen, disiplinli ve iyi teçhizatlı 20000 jandarma kişiden oluşan bir jandarma birliği oluşturulmuştur (Coope, 1880: 24),

¹⁰³ **Article 15:** S. M. I. le Sultan aura le droit de pourvoir à la défense des frontières de terre et de mer de la province en élevant des fortifications sur ces frontières et eu y entretenant des troupes. L'ordre intérieur est maintenu dans la Roumélie Orientale par une gendarmerie indigène assistée d'une milice locale.

Pour la composition de ces deux corps dont les officiers sont nommés par le Sultan, il sera tenu compte, suivant les localités, de la religion des habitants.

S. M. I. le Sultan s'engage à ne point employer de troupes irrégulières telle que Bachibouzouks et Circassiens dans les garnisons des frontières. Les troupes régulières destinées à ce service ne pourront, en aucun cas, être cantonnées chez l'habitant. Lorsqu'elles traverseront la province, elles ne pourront y faire de séjour.

Nizamnameyi Dahilisi adıyla statüsü belirlenmiştir. 15 kısımdan oluşan bu nizamnamenin esas kısmında 13 ek de almaktadır. Bu nizamnameye göre, Jandarma idari bakımdan idare memurlarının, adli bakımdan adliye memurlarının, inzibat, eğitim ve iç hizmet bakımından da doğrudan milis ve jandarma komutanının emrinde olup yazılı veya sözlü bir ihbar yapıldığında, jandarma emir almaksızın suçluyu yakalama yetkisine sahiptir (JGK, 2002:203).

Alyot, 1878 tarihinde yapılan Berlin Kongresinde ve imzalanan anlaşmada, Osmanlı'daki Hristiyan Osmanlı tebasının güvenliğinin önemli meselelerden biri haline geldiğininve Osmanlı İmparatorluğunun içişlerine müdahale aracı olarak kullanıldığını (Alyot, 1947: 112) belirtmekle birlikte, Jandarma Dairesinin kuruluşunda bu anlaşmanın birincil ve çabuklaştırıcı etkisine değinmemiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, Berlin Anlaşmasının 15. Maddesinde Osmanlı İmparatorluğunun Şarkı Cenubi Rumeli'de bir Jandarma teşkilatı kuracağı imza altına alınmış ve ekinde bu teşkilatın nizamnamesine de yer verilmiştir.

Berlin Anlaşması hükmüne uygun olarak yapılan reform, o tarihte Asakir-i Zaptiye olarak adlandırılan askeri statülü kolluğun isminin Fransa'da *Mareşose (maréchaussée)*'nin *Gendarmerie Nationale* ismini alması gibi *Jandarma* ya çevrilerek reorganizasyonu planını içermektedir. Bu şekilde, 1879 yılında Osmanlı İmparatorluğu hızlı bir şekilde Seraskerlik merkezinde *Jandarma Daire-yi Merkeziyesini* kurmuş, Jandarma Genelkurmay Başkanınının (Serdar-ı Ekrem) yetkisi altında yeni bir devlet cihazı olarak ortaya çıkmıştır. Yine bu karar ile, İstanbul'da az sayıda personeli bulunan sivil polis teşkilatı da *zaptiye nezareti* adı altında şehir merkezinde görevlendirilmiştir (Özbek, 2008: 51).

Berlin Anlaşmasının tarafları olan Almanya, Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğunda, Avrupa'da görülen iç güvenlik yapısına benzer bir kolluk teşkilatı kurma teşebbüslerindeki temel amaçları; bir yandan Osmanlı İmparatorluğunda Balkanlar dahil diğer bölgelerinde Hristiyan tebaanın güvenliğinin sağlanması ve kendi iç kamuoylarındaki baskıları azaltmak olmakla birlikte, asıl sebep Rusya'nın Hrsitiyanların güvenliğinin Balkan bölgesinde Osmanlı yönetimi tarafından sağlanamadığı bahanesini kullanarak Osmanlıya yeniden müdahalesini ve böylelikle Balkan topraklarının tamamını işgal etmesini önlemektir. Bu açıdan bakıldığında, Osmanlı imparatorluğunun, geleneksel iç güvenlikten batı tipi bir iç güvenlik teşkilatı oluşturma girişimi, içeride güvenlik ve

asayişin sağlanması amacının yanı sıra, dış egemenliğini tehdit eden o zamanın güçlü ülkelerinin taleplerini karşılamak, iç güvenliğin sağlanamadığı gerekçesiyle ülke topraklarına yapılması muhtemel saldırıları önleme amacını da taşımaktadır. Nitekim, 1877-78 Osmanlı Rus savaşının ana sebeplerinden birisini, Osmanlı İmparatorluğunun Hristiyan tebaasının Balkanlarda ve Doğu Anadolu'da devlet tarafından yeterince korunamadığı bahanesi oluşturmuştu.

Berlin Anlaşmasını müteakip, özellikle İngiltere'nin de bir an önce jandarmanın kurulması yönünde taleplerinin olduğu görülmektedir. Nitekim, İngiltere 8 Ağustos 1879 tarihinde Layard'a gönderdiği talimatta, Anadolu İslahatına dair bir program açıklanmaktaydı. İlk maddesinde, Anadolu vilayetlerinde oluşturulması istenen jandarma kuvvetlerinin, Avrupalı subayların komutasına verilmesi olarak açıklanan program, Layard tarafından uygulanması için bir nota hâlinde Babıâli'ye sunulmuştur (19 Ağustos 1878). Babıâli tarafından 24 Ekim 1878 tarihinde Layard'a verilen cevapta; jandarma teşkilatında yabancı subayların ancak teşkilat tamamlanıncaya kadar bulunabileceği, ıslahatların yapılmasına en büyük engelin ise malî imkansızlıklar olduğu belirtilerek çalışmaların devam ettiği bildirilmiştir. İngiliz Elçisi Layard, İngiliz Dışişleri Bakanı Salisbury'e 30 Ekim 1878 tarihinde çektiği telgrafta, Jandarma Teşkilat Yasasının Baker Paşa'nın tavsiyelerine uyularak devlet şurasınca hazırlandığını belirtmektedir (Şimşir,1986: 188). Yaşanan gelişmelerden memnun olmayan İngiltere 27 Ekim 1879 tarihinde ıslahat isteklerini bir kez daha yinelemiş ve o sıralarda jandarma heyeti başkanlığını yürüten Baker Paşa'nın, Doğu Anadolu'da büyük bir göreve atanması da teklif edilmiştir (Şimşir,1986: 324)

Babıâli 15 Kasım 1879 tarihli cevabında, ıslahatların ekserisinin yapıldığını, eksik kalanların da en kısa sürede giderileceğini bildirdiği gibi, Baker Paşanın genel müfettiş göreviyle doğu vilayetlerine gönderilmesine 6 Aralık 1879 tarihli irâde ile karar verilmiş¹⁰⁴ ayrıca İngiltere'nin olası müdahalesini engelleyebilmek için ise hazırlıkları devam eden Jandarma Nizamnamesinin tamamlanması beklenmeden, jandarma teşkilatının kurulması kararını almıştır (Dönmez, 2007: 171).

---

¹⁰⁴ Baker'in doğu vilayetlerini teftişiyle ilgili olarak geniş bilgi için bkz; Musa Çadircı, "II. Abdülhamit'e Sunulan Bir Lâyiha, Heyet-i Teftişiye'nin Geşt ü Güzâr Eylemiş olduğu Mahallerin Ahvâliyle Heyet-i Mezkûr'un Harekâtı", **OTAM**, Sayı 3, Ankara 1992, s. 413-485.

Sait Paşa'nın, yabancı sözleşmeli subayların değerlendirmesini beklemeden, 18 Kasım 1879 tarihinde Seraskerliğe gönderdiği tezkerede,

- 1- Asâkir-i Zaptiyenin jandarma usulüne göre tertip ve teşkil edilmesi,
- 2- Bir Vilâyât Jandarma Nizamnamesi'nin hazırlanması,
- 3- Bu nizamname hazırlanana kadar asâkir-i zaptiye işlerinin Zaptiye Nezareti'nden alınarak Seraskerliğe bağlanması,
- 4- Nezaret bünyesindeki Meclis-i Fırka-i Zaptiyenin Seraskerliğe nakledilmesi
- 5- Zaptiye Nezareti'nin bundan sonra sadece İstanbul ve mülhakatının işlerinden sorumlu kılınması,
- 6- İstanbul'da kurulacak olan Jandarma Meclisinde aza ve vilayetlerdeki jandarma birliklerinde eğitmen olarak yabancılardan birkaç kişinin istihdam edilmesi
- 7- **Yeni kurulacak teşkilatın Jandarma ismini** taşıması (Alyot, 1947: 113, Tongur, 1946: 220) hususları tebliğ edilmiştir¹⁰⁵.

Ayrıca aynı kapsamda, sadaret makamından 14 Kasım 1879 tarihinde yazılan bir başka emirnamede ise, illerdeki zaptiyenin seraskerliğe ilhak edildiği, Zaptiye Teşkilatına ait her türlü muamelenin iller ile Seraskerlik arasında muhabere edilerek halledilmesinin gerektiği tekrar belirtilmiştir (Alyot, 1947: 113).

Yeni kurulacak Rumeli Jandarmasında, Hristiyan unsurlardan Berlin Anlaşmasının 15 inci maddesine göre istihdam yapılması gerektiğinden, Sadrazam Sait Paşa, Seraskerlik makamına gönderilen 31 Ağustos 1880 tarihli bir emirde ise;

1-Kurulacak olan jandarma teşkilatında gayrimüslimlerin de onbaşı, çavuş, başçavuş ve bölük emiri olarak görevlendirilmesi,

2-Bütün illerdeki zaptiye alayının Jandarma adıyla yeniden teşkilatlandırılmasını istemiştir.

Bu kapsamda, illerde kurulan bu yeni birimin doğal olarak merkezi uzantısı olacak olan ve Seraskerlik Makamına bağlı bir Jandarma Dairesinin kurulması gerektiği tekraren tekit ve teyit edilmiştir¹⁰⁶ (Alyot, 1947:113).

---

¹⁰⁵ Tezkerenin tam metni Süheyl İzzet tarafından yayınlanmıştır. Süheyl İzzet, **Jandarma Teşkilatının 61. Yıl Dönümü**, Çorum 1930, s. 4.

¹⁰⁶Alyot eserinde, bu mucip merci değişikliğinin sebepleri hakkında Sadaret Makamının veya seraskerlik makamının tezkerelerinde hiçbir şeye tesadüf etmediğini, bu değişikliğin bir prensip veya

Yukarıdaki gelişmeler doğrultusunda Jandarma Dairesi Seraskerlik Makamında bir daire olarak 05 Aralık 1880 tarihinde kurulmuştur. Jandarma Dairesinin kuruluşunda; jandarma meclisi, jandarma meclis kalemi, muhasebe kalemi, yoklama kalemi, jurnal kalemi, evrak kalemi ve vezne den oluşmuştur (Alyot, 1947: 113 ve devamı).

Bu kapsamda, Jandarma Dairesi Merkezi'sinin Seraskerlik Makamına bağlı olarak kurulması ile birlikte İstanbul ve bağlı kazaların güvenlik işleri Zaptiye Nezareti'ne verilmiş, diğer illerdeki güvenlik işleri ise "jandarma" adıyla Seraskerliğe bağlı olarak yeniden düzenlenecek olan askeri zaptiye teşkilatlarına bırakılmıştır (Akman, 1991:94; Alyot, 1947:113; Sönmez, 2012:2862). Bununla birlikte, İstanbul'da Asakiri Zaptiye Teşkilatı yerine Zaptiye Nezareti (polis teşkilatı) adıyla bir güvenlik birimi oluşturulmuş olsa dahi, İstanbul içerisinde çeşitli polis mıntıkları arasında bölünmüş taburları bulunan "Dersaadet Jandarma Alayı" adı altında bir jandarma gücü de bırakılmıştır (Alyot, 1947:183; Levy-Aksu, 2017:176).

Bu tarihten sonra genel kolluk ülke genelinde faaliyet gösteren askeri-zaptiye veya jandarma, İstanbul çevresinde ise zaptiye nezareti olarak ikiye ayrılmıştır. Hemen belirtmelidir ki, Zaptiye Nezareti seraskerlik makamı olmayıp, o tarihte İstanbul Polis Müdürlüğü anlamına gelmektedir. Nitekim, 1876 tarihinde Jandarma teşkilatını kurmak için İstanbul'a gelen ve bu amaçla istihdam edilen Albay Coope, 1880 tarihinde Osmanlı jandarmasının kuruluşu ile ilgili yazdığı makalesinde zaptiye nezaretinden İstanbul Polis Müdürlüğü olarak bahsetmektedir (Coope, 1880:6,8). Böylelikle, Osmanlı imparatorluğunda ilk defa polis ve jandarma ayrımının, yani Osmanlı tarihinde ikili kolluk yapısının temelleri atılmıştır.

3 Haziran 1880 tarihili bir belgede, Ferik Hacı Haşan Paşa ilk Umum Jandarma Dairesi Başkanlığına getirilmiş (Akman, 1991:64) ise de aynı yıl Jandarma Dairesi Başkanlığına İngiliz **Ferik Baker** paşa, Jandarma Dairesi 2. Başkanlığına Miralay Mustafa Bey, Jandarma Şube Müdürlüğüne Murtaza Ali Bey getirilmişler (Alyot, 1947:115), yine aynı yıl içinde, **Mirliva Vitalis** ve Drigolaski Paşalar Jandarma işlerinde istihdam edilerek

---

imparatorluk bünyesinde çıkan bir sebepten dolayı meydana geldiğinin düşünülmesinin mümkün olmadığı, bunun tanzimat devrinde ihdas edilen bütün müesseselerin bir taklitçilik zihniyetinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Nitekim Sadaret Makamından illere gönderilen emirnamele "Zaptiye nezaretinin ordu'ya bağlanmasının düvel-i muntazamda cari olan usule daha muvafık olduğu belirtilmiştir.

Jandarmanın Dairesi Genel Başkanı Baker Paşa'ya yardıma tayin edilmişlerdir (Alyot, 1947: 115).

Diğer yandan, yabancı subaylardan, 1869 tarihi Asakir-i Zaptiye Nizamnamesinin kolluk görevleri ile ilgili bazı hususları içermediği ve ihtiyaçlara karşılık veremediği belirtilerek, yeni bir nizamnamenin hazırlanması emredilmiştir. 16 Nisan 1880 tarihinde, yabancı subayların da yardımıyla yeni bir jandarma nizamnamesi hazırlanmışsa da, bu nizamname, çeşitli sebeplerle yürürlüğe konulmamış, ancak tasarı hâlinde kalmıştır (Alyot, 1947:115). Genel olarak içeriği ve konu başlığı incelendiğinde söz konusu taslak nizamnamenin, 1854 tarihli Fransız Jandarma Nizamnamesinin¹⁰⁷ Osmanlı'ya uyarlanmış bir kopyası olduğu görülmektedir. Örneğin nizamnamede yer alan *Lejyon*¹⁰⁸ gibi bazı terimlerinin doğrudan iktibas edildiği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda, bazı Osmanlı vilayetlerinde, örneğin Erzurum ve Bitlis Alaylarında da jandarma sınıfı teşekkül ettirildiği anlaşılmaktadır. Yine 1880 yılı baharında, İstanbul'da bir jandarma alayı, Selanik'te de 800 erden oluşan ve bedeli ahaliden toplanmak üzere *Selanik Seyyar Jandarma Teşkilatı* kurulmuştur (Alyot,1947:119). Baker Paşanın teklifi ile yabancı subayların alaylara gönderilip jandarma usulünün hakiki bir şekilde uygulanmasının gösterilmesinin teklifi üzerine, 1881 yılında, yabancı subaylardan; Sholdom Şam'a, Bersfield Haleb'e, Baker İzmir'e, Nortton Trabzon'a, Blant Urfa'ya ve Sining ise İstanbul'a gönderilmiştir (Alyot, 1947: 120).

Bütün bu çabalara karşın, Sadrazam Sait paşanın görevden alınmasıyla Osmanlı İmparatorluğunda jandarmanın gelişmesi ve tam teşekküllü olarak kurulması yarım kalmış, yabancı subaylar da ülkelerine dönmüştür. Rumeli bölgesi istisna olmak üzere, 2. Meşrutiyet devrine kadar Osmanlı'da içgüvenlik teşkilatı yarı jandarma, yarı zaptiye olarak kalmıştır. Yine bu dönemde, jandarma ve zaptiye erleri tarafından 1869 tarihli Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi tatbik edilmiştir. Bu dönemde daha çok gezici, seyyar jandarma taburları teşkil edilmiş, illerde asayiş bozulduğu zaman özel tedbirlere de başvurulmuştur. Örneğin *kar serdari* denilen *başızbuklar*,¹⁰⁹ haydut ve eşkıyanın takip ve tenkilinde kullanılmıştır (Alyot, 1947:120, 121). Ancak *kırsedarlarının* Osmanlı'da iç

¹⁰⁷ Décret impérial portant règlement sur l'organisation et le service de la gendarmerie (Mémorial, 1854-1856, vol. 5, p. 15). Jandarmanın teşkilat ve hizmetlerini düzenleyen İmparatorluk Kararnamesi.

¹⁰⁸ Taslak nizamnamenin 1. Fasil 1. Maddesinde yazılı LEJION kelimesi, Fransızcaya Latince'den geçen askeri bir terim olup, bölge veya mıntika anlamına gelmektedir.

¹⁰⁹Bahse konu başızbuklar resmi elbiseli bir nevi zaptiyelerden ibaret olup maaşları askir-i zaptiye bütçesinden ödenmektedir.

güvenliğin tam olarak sağlanmasında fayda getirmediği anlaşılmaktadır. Örneğin 1880 yılında Selanik Valisi, il dahilinde 1087 *karserdarı* 'nın bulunduğunu ve bunların hiçbir işe yaramadığını belirterek *Seyyar Jandarma kuvvetinin* sayısının artırılmasını talep etmektedir (Alyot, 1947:120, 121).

Sonuç olarak 1879 tarihinde, yabancı subaylardan da faydalanılarak Osmanlı Rumeli bölgesinde kurulan jandarma teşkilatı, bütün iyi niyetlere rağmen kendisinden beklenen sonucu verememiş, II. Meşrutiyet dönemine kadar bir bocalamanın içinde kalmıştır. Bu dönemde Jandarma, özellikle Rumeli bölgesinde yarı jandarma yarı eski asker-i zaptiye teşkilatı şeklinde görev yapmıştır. Özellikle ıslahatlar konusunda yabancı devletlerin baskılarının arttığı ve asayişsizliğin içinden çıkılmaz bir hal aldığı dönemlerde jandarma kuvvetlerine olan ihtiyaç daha da artmıştır. II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yıllarında jandarma teşkilatında birtakım düzenlemelere gidilmiş, asayişsizliğin bulunduğu bölgelerde jandarmanın yetersiz kaldığı durumlarda *kar serdarı* unvanıyla yerel halktan zâbita gücü oluşturulmuş ise de bu yöntemler güvenlik ve asayişin tam olarak sağlanması için yeterli gelmemiştir. Bunun üzerine 1888'de gerçekleştirilen kuruluş ve kadro düzenlemesiyle vilâyet ve mutasarrıflıklarda görevlendirilmek üzere Jandarma Dairesi'ne bağlı 33 jandarma alayı ve 6 müstakil jandarma taburu teşkil edilmiş, bu alay ve taburlarda toplam 386 jandarma piyade bölüğü ve 258 jandarma süvari bölüğü yer almıştır. Yeni düzenlemeye göre Umum Jandarma Dairesi'ne bağlı birliklerde 2.194 zâbit / küçük zâbit ve **40.733** nefer olmak üzere toplam **42.927** kişiden müteşekkil olmuştur. Yine II. Abdülhamid döneminde, 1904 yılında yapılan tensîkate kadar sırasıyla Ferik İbrâhim Rüşdü, Ferik Vitalis, Mirlivâ Mustafa, Ferik Blunt, Ferik İsmâil Hakkı, Ferik Münir ve Ferik Toston paşalar Umum Jandarma Dairesi kumandanlığını üstlenmişlerdir (İslam Ansiklopedisi, 2016: 591-593).

Rumeli Tenkîsatının başladığı 1904 yılına kadar jandarma veya asker-i zaptiye açısından kaydadeğer gelişme, 1903 yılında jandarma kuvvetinin teftiş ve muayenesi maksadıyla bir talimat yayımlanmasıdır. Bu talimata göre 2 jandarma, 2 kurmay ve 2 yabancı subaydan oluşan 2 jandarma teftiş heyeti kurulmuştur. Bu heyetlerden biri, İstanbul'da, diğeri ise vilayetlerdeki jandarma kuvvetlerinin ıslah ve teftişi için görevlendirilmişlerdir. Ancak bu heyetin görevleri daha çok, jandarmanın iç işleyişi, personel alım ve seçimi, jandarmanın hesaplarının teftişi ile jandarma alaylarının ıslahı için mevcut kanun ve nizamlarla diğerk memleketlerde yürürlükte bulunan kuralların

incelenerek, ülkenin ve halkın nizamına uygun olacak tedbirlerin neler olduğunu belirlemek, jandarma subaylarının kanun ve nizamlara, usul ve kaidelere uygun hareket edip etmediklerini denetlemektir (Alyot, 1947:120, 121).

3.1.2.4.Tensik döneminde jandarma 1904-1914

Osmanlı İmparatorluğunca 1879 tarihinde jandarma teşkilatının kurulması, jandarmanın peyder pey asakir-i zaptiyenin yerine geçmesine yönelik çalışma ve çabalar, gerek siyasi-toplumsal ve gerekse ekonomik nedenlerle tam olarak başarı sağlayamamıştır. Bu dönemde de, Osmanlı İmparatorluğunda iç güvenlik işlerinin iyi gitmediği, Hristiyan tebanın güvelliğinin sağlanamadığı iddiası, Avrupa ülkelerinin her zaman imparatorluğun içişlerine karşıması açısından bir neden ve bahane olarak kullanılmıştır.

Bu doğrultuda, 1901-1903 yıllarında Makedonya’da patlak veren Bulgar ve Rum tebanın isyanı ile yabancı devletlerin baskısı daha da artmış, Osmanlı içişlerine karışma bahanesi olarak kullanılmıştır (Sarrou, 2011: 5-7)¹¹⁰. Bu kapsamda, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya, 21 Şubat 1903 tarihinde Osmanlı yönetimine bir memorandum göndererek Berlin Anlaşmasının 23’üncü Maddesine uygun olarak Makedonya’da ıslahat yapılmasını, yabancı subayların yönetiminde kolluk teşkilatının yeniden reorganize edilmesini, Hristiyanların da jandarma bünyesinde istihdam edilmesini, Osmanlı Bankasının kontrol edilmesini, siyasi hükümlü ve tutuklulara ve mültecilere af çıkarılmasını, Makedonyadaki çetelerin tenkil edilmesini talep etmişlerdir (Sarrou, 2012: 12). 2. Abdülhamid Rusya ve Avusturya’nın baskısı üzerine Kasım 1902 tarihinde “*Rumeli İleri Hakkında Talimat*” başlıklı ıslahat hükümlerini hemen yürürlüğe koyarak Hüseyin Hilmi Paşa’yı geniş yetkilerle Genel Müfettiş olarak Rumeliye atamıştır. Aralık 1902’de Selanik’te göreve başlayan Hilmi Paşa ve beraberindekilerin üstün gayretlerine rağmen ıslahat girişimleri yetersiz kalmış, bölgedeki otorite Selanik, Kosova ve Manastır’da giderek zayıflamış, Rumelide kaybolan huzur ortamı bir türlü geri getirilememiştir (Işık, 1971:65).

---

¹¹⁰Fransız Yüzbaşı Sarrou anılarında, 1903 yılı başlarında Makedonya’da bir dizi saldırı ve cinayetlerin olduğunu, Selanik’teki Osmanlı Bankasının önünde patlama meydana geldiğini, bir yabancı şirketin bombalandığını, Selanik-İstanbul trenyolunun Dedeoğaç mevkiinde bomba ile sabote edildiğini, bu olaylar sonucu 2 Ağustos 1903 te başlayan isyanların Osmanlı yönetimince sert bir şekilde bastırıldığını, bu olaylar ve Osmanlı’nın makedonya’da isyanı bastırması yöntemi nedeniyle, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Rusya hükümetlerinin harekete geçtiğini belirtmektedir (Sarrou, 2011; 13).

Makedonyada durumun gittikçe kötüleştiğini gören ve 1903 yılında çıkan isyanlarını sert tedbirlerle bastıran Osmanlı Devleti'nin ıslahatlarını kontrol altına almayı amaçlayan ve önceki kararları uygulamayı amaçlayan Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dış işleri bakanları, 30 Eylül 1903 ile 30 Ekim 1903 tarihleri arasında Almanya *Münster*'de bir araya gelerek büyük devletlerin de kabulünü alarak Osmanlı İmparatorluğunu reform yapmaya zorlama kararı almışlardır. Bu amaçla Makedonya bölgesinde, Fransız, Alman, İngiliz, Rus ve İtalyan subaylarının da görev alacağı, makedonya bölgesinin bölge bölge yabancı subayların yönetimine verileceği bir program hazırlamışlardır (Sarro, 2012: 13, Alyot,1947:135). 1903 yılı Ekim ayında hazırlanan bu program jandarmanın tarihinde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu programda, özet olarak jandarmada ıslahat yapılması talep edilmekte, bu tensik (ıslahat) görevinin ise Osmanlı İmparatorluğu emrine girecek bir Avrupalı generale ve onun yönetimindeki Avrupalı subaylara tevdi olunması, bu subayların bölgelere ve dairelere taksim olunacakları, görevlendirilecekleri yerlerde müfettişlik ve öğretmenlik vazifesi yapacakları, jandarmanın vatandaşla olan münasebetlerini denetleyecekleri, ayrıca idare ve adliye müessesesi kadrolarına Hristiyan memurların alınması gerektiği hususlarına yer verilmiştir (Alyot,1947:135, Uzer, 1987: 138)

2. Abdülhamid başlangıçta bu programı devletin egemenlik haklarına aykırı olduğu için kabul etmemiştir. Ancak daha sonra Makedonya'da meydana gelen siyasi olaylar, İtalyan, İngiliz, Fransız, Avusturya, Rusya ve Almanya devletlerinin baskısı üzerine jandarmanın tensik ve ıslahatı konusunda tekliflerini kabul etmek zorunda kalmıştır (Ünver, 2020: 355-357) . Yine, Osmanlı imparatorluğu, gelecek ecnebi subayların sayısı, rütbeleri ve üniformalarıyla ilgili bir çok tartışma çıkmış (Sarro, 2011: 14)¹¹¹, sonunda anlaşmaya varılarak 60 subayın gelmesi kararlaştırılmıştır (Işık, 1971:67). Bu kapsamda, Avusturya *Müller*, Rusya ise *Dömerik* isimli subaylarını bölgede genel görevli Hilmi Paşa nezdinde sivil görevli olarak tayin etmişlerdir. Programın ikinci maddesine göre, jandarma tensiki işi için bir Avrupalı general, İtalyan *Ferik ünvanıyla Emilio De Giorgis* bu göreve atanmıştır. Bu generalin yanına büyük devletlerden birer yardımcı subay verilmiştir. Hükümet bu kapsamda, 60 yabancı subayın gelmesini kabul etmiş ve sözleşmelerini onaylamıştır. Sözleşmede, Avrupalı subayların memleketlerinde

---

¹¹¹ Osmanlı yönetimi yabancı subayların Omnalı üniforması ve fes giymesini istemiş, Fransa ve Rus subaylar fes giymeyi kabul etmeyerek, fes yerine süvari birliklerinin giydiği kalpak giymeyi tercih etmişlerdir (Sarro,2011:14).

haiz oldukları rütbelerin üst derecesiyle hizmet görmeleri kararlaştırılmış, İtalyan komutan Emilio De Giorgis'e de 1. Ferik rütbesi verilmiştir (Alyot, 1947:136). Tasarıya göre, Osmanlı ıslah heyetine mensup yabancı subaylar Osmanlı Devleti'ne tabi olup sadece gözlemci statüsünde olacakları belirtilmesine rağmen, bu subaylar talim, terbiye ve teşkilatlanmada da fiilen görev almışlardır (Tokay, 2010; 127-129).

1904 yılı ilk aylarında İstanbul'a gelen yabancı subaylar Makedonya'da nasıl bir uygulama yapacakları konusunda müteaddit toplantılar yapmış, yabancı subaylarla Osmanlı yönetim arasında 14 Mayıs 1904 tarihinde sözleşme imzalanmış ve yabancı subaylar 18 Mayıs 1904'te görev bölgesinde olmuşlardır (Sarrou, 2011: 14). İstihdam edilen bu subayların vazifeleri, jandarmanın tensikinde ve hizmeti ilgilendiren diğer işlerde nizamnamenin uygulanmasından ibaret olup, komuta tamamıyla Osmanlı subaylarına ait olmuştur. 1904 yılı ilk baharında, kendileri ile sözleşme yapılan Avrupalı subaylar gelerek, General De Giorgis başkanlığında **Tensik Heyetinin** oluşturmuşlardır (Alyot, 1947:136).

Plan uyarınca Makedonya bölgesi 5 sektöre ayrılarak;

- Selanik Sancağına Rus Subaylar,
- Serez (Serre) Sancağına Fransız Subaylar,
- Drama (Dranka) Sancağına İngiliz subaylar,
- Manastır Sancağına İtalyan subaylar,
- Kosova Vilayetine ise Avusturyalı subaylar getirilmiştir.

Almanya ise herhangi bir bölge sorumluluğu talep etmemiştir (Sarrou,2011: 15-16). Ayrıca Selanik'te *Efrad-ı Cedide* mektebi de İngiliz subaylarının yönetimine verilmiş, Jandarma Subay Mektebi müfettişliğine Alman Von Altzan, müdürlüğüne ise İtalyan Ridolp getirilmiştir. Osmanlı Devletinden ise, Almanya'da eğitim görmüş Ferit bey isminde bir subay da Jandarma Subay Mektebinin komutanlığına tayin edilmiştir. Yine Von Altzen'in idaresinde bulunan Selanik Mektebinden başka Üsküp ve Manastır'da da iki jandarma okulu daha kurulmuştur (Alyot, 1947:137).

1904 yılı itibariyle Osmanlı İmparatorluğu ile imzalanan sözleşme ile göreve başlayan yabancı subay sayısı toplam 15 kişi olup, 1905 yılında ilave alımlarla bu sayı 53 subaya yükselmiştir (Sarro,2011: 15-16).

Göreve başlayan tensik heyeti, öncelikle bölgede varolan zaptiye teşkilatında bir değerlendirme yaparak, yetersizliği görülenlerin işine son vermiş, jandarma olma kriterleri ve jandarma hizmetinde bulunma süreleri belirlenmiş, jandarma subay ve astsubay okulları kurulmuş, jandarmanın giyim kuşamı, üniformaları tektip hale getirilmiş¹¹², silah ve teçhizatı yenilenmiş ve aynı tüfeklerin kullanılması sağlanmış, ücretleri düzenli olarak ödenmeye başlanmıştır (Sarro,2011: 22). Tensik subayları tarafından, evvelden Rumeli bölgesinde var olan jandarma ile, tensik gören jandarmalar ikiye ayrılmış, Rumelide tensik görmüş ve görmemiş iki ayrı jandarma teşkilatı belirmiştir. Yine jandarma konuşlanmasında daha önemli kavşaklarda ve yerlerde kurulan jandarma bölük komutanlıkları yanında, bölgeyi tamamen kontrol altına alabilecek şekilde jandarma karakolları kurulmuştur (Sarro, 2011: 22). Bu dönemde Selanik'te 20 bölük ve 235 karakol, Manastır vilayetinde 13 bölük e 129 karakol, Üsküp sancağında 12 bölük ve 98 karakol olmak üzere toplam 45 bölük ve 462 karakol faaliyete geçirilmiştir (Alyot, 1947:138).

Burada Fransız jandarmasının teşkilatlanmasında olduğu gibi, karakolların coğrafi olarak belirli aralıklarla ve önemli yerlere konuşlandırıldığı hususu göze çarpmaktadır. Karakolların yerlerinin belirlenmesinde gözetilen husus, bir karakol ile diğer karakol arasında **günlük yürüme yol mesafesidir**. Buna göre o gün karakoldan muhabere için çıkan bir devriyenin akşama kadar kendi karakoluna dönmesi mümkün olabilecek şekilde iki karakol arasındaki mesafe ayarlanmıştır. Yine jandarmanın kendi karakolundan başka karakolda yatması da yasaklanmıştır (Alyot, 1947:139). Jandarmaya ordudan subay alımı tensik döneminden önce başlanılmış ise de, tensik heyetinin ordudan subay alımı devam ettirilmiş, ancak hizmeti yürütme kabiliyeti olmayan eski jandarma subayları jandarma teşkilatından çıkarılmıştır. Jandarmadan ayrılanların yerine ise, orduda iyi sicil almış, seçme subayların verilmesi temin edilmiştir (Alyot, 1947:139).

2. Meşrutiyetin ilan edildiği tarih itibariyle, tensik görmüş subay sayısı toplam 179, er ve erbaş sayısı ise toplam 6.742 ye ulaşmıştır. Bu dönemde, 1903 tarihli Fransız

---

¹¹²Fransız ubaylarının etkisiyle, jandarma üniformalarında Fransız Jandarmanında olduğu gibi mavi renk kullanılmıştır.

Jandarmanın Nizamnamesi genel olarak tercüme ettirilerek, bazı ufak değişikliklerle 1904 yılında Osmanlı Jandarmanın Nizamnamesi olarak yayımlanmıştır (Alyot, 1947:142). Tensik görmüş jandarmanın bağlılık durumu da ayrıca düzenlenmiştir. Bu bağlamda, Rumelide tensik görmüş jandarmalar iki ayrı merciye bağlanmıştır. Bunlardan biri, Harbiye Nezareti içinde oluşturulmuş Jandarmanın Dairesi Merkeziyesi, diğeri ise Selanik'te bulunan Tenkikat Dairesidir (Alyot, 1947:142).

Herne kadar, *Mekedonya Jandarmanın Tensiki* ile Makedonya'da görev alan jandarmanın ilk etapta ortak kıyafet, maaş, yaş sınırı, etnik ve dini dağılımı gibi hususlarda standartlaşma sağlanmış ise de (Özbek, 2010: 47-78), Makedonya'daki iç güvenlik ve huzursuzluk sorununa çözüm getirilememiş, tam tersine Avusturya ve Rus İmparatorluklarının Balkanlardaki askeri gücünün kuvvetlenmesine, Balkanlarda Osmanlının asayişi sağlayamadığı tezlerine gerekçe hazırlanmıştır. Yine, jandarmanın tensikinde görevli yabancı subaylar vasıtasıyla bölge halkının kışkırtılmasına zemin hazırlandığı (Dikici, 2010: 89) ileri sürülmektedir.

1904 Tarihli Jandarmanın Nizamnamesi

Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde görünürde bir Jandarmanın Teşkiatı bulunmasına rağmen, bu teşkilat modern anlamda bir kanun veya nizamnameye sahip değildi. Bu teşkilat faaliyetlerini yaklaşık 40 yıl önce yayımlanmış olan Asakir-i Zaptiye Nizamnamesine göre yürütmekteydi. Jandarmanın teşkilatının 1879 tarihinde kuruluşunu müteakibin aynı yıl Jandarmanın Nizamnamesi hazırlanması girişimleri olmuş ancak sonuç alınmamıştı. 1904 tarihinde Rumeli'de başlayacak olan Jandarmanın Tensikati öncesinde bir Jandarmanın Nizamnamesine acil ihtiyaç duyulduğundan, 20 Mayıs 1903 tarihinde yayımlanmış olan Fransız Jandarmanın Nizamnamesi imdada yetişmiştir. Bu kapsamda Fransız Jandarmanın Nizamnamesi acilen tercüme ettirilerek ve birkaç küçük değişiklik yapılarak Osmanlı Jandarmanın Nizamnamesi olarak yayımlanmıştır (Tekir, 2020: 112-113). Ancak, söz konusu nizamname yerelde ve pratik durumlarda ihtiyaçlara cevap vermekten uzak olması nedeniyle tensikatta görevli yabancı jandarmanın subayları tarafından kabul görmemiş ve söz konusu Nizamname tensikat süresince ilave emir ve düzenlemeler ile ihtiyaca cevap verir hale getirmeye çalışılmıştır (Alyot, 1947:145).

Bütün bunlara rağmen, Osmanlı'da modern jandarmanın konusunda atılan en önemli adımlardan birisi 298 maddeden oluşan 1 şubat 1904 tarihli *Jandarmanın Nizamname-i Hümayunu* olduğu kabul edilmektedir. Bu Nizamnameye göre her vilayette piyade ve

süvari birliklerinden müteşekkil jandarma alayları tüm, Osmanlı coğrafyasını kapsayacak şekilde alay, tabur, bölük ve takım düzeyinde yeniden tanzim edilmiş, karakol mevcutları ise 4-10 neferden oluşacak şekilde düzenlenmiştir. Yine bu tenkisata göre buldukları vilayetin adıyla anılan jandarma alaylarına bağlı olmak üzere bazı vilayetlerde seyyar jandarma taburları da oluşturulmuştur

Nizamnameye göre, jandarma güvenlik ve asayiş işine müteallik her türlü hizmet ve vazifelere, devlet kanunları, nizamları ve emirleri hükümlerinin uygulanmasına dair hususlar bakımından **İçişleri Bakanlığına**, askeri kanun ve nizamlarla mukayyet olan subayları terfii ve askeri talim ve terbiye bakımından **Harbiye Nezaretine** bağlanmıştır. Yine, mesleğe alımda yaş sınırı 25-45 arasında sınırlandırılmıştır. Jandarmanın teşkilatı, subay işleri, adli, askeri ve mülki vazifeleri, jandarmanın mahalli memurlar- mülki amirler ve polislerle münasebetleri, silah kullanma yetkileri, vazife esnasında hareket tarzı, tecziye ve taltiş işlemleri esaslı bir şekilde düzenlenmiş, o zamana kadar ortaya çıkan tereddütler giderilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda jandarmanın görevi; emniyet ve asayişini korumak, kanunlara ve nizamlar ve talimatlar ile bunlara dayanan hükümet emirlerine aykırı fiil ve hareket yapılmasını engellemek, kanun ve nizamnameler hükümlerini icra etmek, kanun ve nizamlara dayanarak hükümet emirlerini yerine getirmek, kanun ve nizamnamelerin jandarmaya doğrudan doğruya yüklediği diğer vazifeleri yerine getirmek şeklinde sayılmaktadır.

Bununla birlikte, 1869 tarihli *Asakir-i Zaptiye Nizamnamesine* göre jandarmanın sadece mülki makamların emrinde, 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesine göre ise sadece askeri makamların emrinde gösterilmesi, 1864 tarihli Vilayetler Nizamnamesinde mülki amire verilen yetkilerle çelişmesi nedeniyle, jandarmanın bağlılığı konusunda uygulamada problemler yaşanmış, mülkiye memurları ile jandarma arasında bir yetki ve sorumluluk çatışmasına da neden olmuştur. Mülkiye memurları bu nizamnamenin padişah tarafından tasdit edilmediğini ileri sürerek kendilerine jandarma/zaptiye üzerinde daha fazla yetki veren 1869 tarihli *Asakir-i Zaptiye Nizamnamesini* esas almak isterken, jandarma subayları ise kendilerinin üst amirlerine bağlılığını öngören 1904 tarihli nizamnameyi esas almışlardır. Bu nedenle uygulamada, mülkiye memurları ile zaptiye memurları arasında bazı uyuşmazlıklar ve gerilimler ortaya çıkmıştır (Alyot, 1947:145). Diğer yandan Alyot, 1904 tarihli nizamnamesinin 1869 tarihli *asakir-i zaptiye*

nizamnamesinden daha üstün ve kapsayıcı olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu genelinde uygulandığını kabul etmektedir (Alyot, 1947: 146). Buradan hareketle, 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesi, 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanununa kadar uygulanan en temel yasal metin olduğu kabul edilmelidir.

3.1.2.5. İkinci Meşrutiyet dönemi-ikinci tensik dönemi:

23 Temmuz 1908 de Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra, Rumelide jandarmanın reformu için bulunan ecnebi subaylar memleketlerine gönderilmiş, tenkiset faaliyetleri millileştirilmek istenilmiştir. Ancak ikinci meşrutiyetin ilanından yaklaşık 9 ay sonra patlak veren Adana olayları, 31 Mart Ayaklanması, Balkanlar ve Arabistan Yarımadasındaki karışıklıklar ülkede iç güvenlik ihtiyacını artırmış, ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin jandarma teşkilatında yeniden bir düzenlemeye gitmesine yol açmıştır (Alyot, 1947:268-269). Bu doğrultuda Jandarma Daire-i Merkeziyesi lağvedilerek yerine Harbiye Nezaretine bağlı *Umum Jandarma Komutanlığı* teşkil edilmiştir. Yine aynı yıl içinde geri gönderilen jandarma ıslah heyeti yerine *Jandarma Umum Müfettişliği* kurulmuştur (Koparan, 2007:13-14). Bu kapsamda Osmanlı jandarmasının eğitimi için görev almış ve jandarmanın ıslahında faydalı olabileceği değerlendirilen bazı yabancı subaylar tekrar Osmanlı İmparatorluğuna davet edilerek 1909 yılı Temmuz ayında kendileriyle ikinci kez sözleşme imzalanmış, bu subayların Makedonya jandarması tecrübesini tüm Osmanlı Coğrafyasına yaymaları istenilmiştir (Sarrou, 2011: 32). Sarrou anılarında, 12 si İtalyan, 9 u Fransız, 3 ü İngiliz ve 1'i Alman olmak üzere toplam 25 yabancı subayın görev aldığını, daha sonra bu sayının 52'ye kadar çıktığını, Osmanlı-İtalya savaşının nedeniyle İtalyan subaylarının ülkelerine dönmesi nedeniyle, yabancı subay sayısının 9 Fransız ve 3 İngilizden ibaret olduğunu, birinci dünya savaşı arifesinde Fransız subay sayısının 17 ye ulaştığını, yine tüm Osmanlı coğrafyasında 10.000'i gümrük muhafazası ve 10.000'i sınır muhafazası olmak üzere toplam 80.000 Jandarma personelinin planlandığını belirtmektedir (Sarrou, 2011:44).

Bu dönemde jandarma teşkilâtı en üst seviyeye ulaşmıştır. Ancak bu sefer tensik heyeti yerine, *Jandarma Müfettişi Umumiliği* unvanı ihdas olunmuş, ikinci tenkiset döneminde, Makedonya jandarma reformunda olduğunun aksine, müfettiş ünvanıyla daha çok gözetim ve danışmanlık görevini üstlenmişlerdir (Sarrou, 2011:31). Bu kapsamda, İtalyan general Degeorgis Jandarma Umumi Müfettişi olarak atanmış, ancak Degeorgis'in izinli gittiği İtalya'da ölmesi üzerine yerine yardımcısı konumunda olan İtalyan Kont

Robilant atanmıştır. Diğer yandan İtalya-Osmanlı savaşında İtalyan subaylar ve genel müfettiş *Kont Robilant* İtalya'ya geri çağırılmış, bu kez yerine yardımcısı Fransız *Bauman Paşa* getirilmiştir¹¹³, İtalyan subayların görev aldığı yerlerde Fransız subaylara görev verilmiştir (Sarrou, 2011:31-32).

Bu dönemde, Osmanlının diğer bölgelerindeki *zaptiye* ismiyle mevcut birlikler *jandarma* sistemine dönüştürülmüş, bu uygulamada Rumeli'de jandarma ıslahı sırasında elde edilen tecrübe ve deneyimden istifade edilmek istenilmiştir. Bu kapsamda Jandarma Umum Kumandanlığının, Arabistan yarımadası hariç, diğer tüm bölgelerde teşkilatlanması planlanmıştır (Sarrou, 2011:31-32). Buna uygun olarak, jandarmanın merkezdeki teşkilatlanması da değiştirilerek harbiye nezaretine bağlı kalmak şartıyla "*Jandarma Daire-i Merkeziyesi*" yerine "*Umum Jandarma Kumandanlığı*" teşkil edilmiş, Jandarma komutanlığına Ferik Hilmi Paşa getirilmiştir (Alyot, 1947:269)

Öte yandan, Umum Jandarma Kumandanlığı müşaviri ve heyeti tensikiye başkanı olmak üzere yabancı subaylardan seçilme bir "Jandarma Müfettiş-i Umumi" unvanı oluşturulmuş (Akman, 1988:96 - Alyot, 1947; 269 - Başa, 2013:250), umum jandarma komutanı ile jandarma müfettiş-i umumi arasında görüş ayrılığı çıktığında Harbiye Nezareti'nin emrine göre hareket edileceği belirlenmiştir (Alyot, 1947:268). Bu arada, mülkiye ve adliye memurları 1869 (H. 1286) tarihli nizamnameye; jandarma subayları ise 1904 (H. 1319) tarihli nizamnameye uygun olarak davranmak istemeleri uygulamada iki kurum arasında ihtilafın çıkmasına neden olmuştur. Bu ihtilaf ilk başta merkezden talimatlarla giderilmeye çalışılmıştır.

Gerek jandarma-idare memurları arasındaki görev ve yetki kargaşasının giderilmesi, gerek jandarmanın ihtiyaca göre teşkilatlanmasını temini maksadıyla Jandarma Nizamnamesine 1913, 1914 ve 1917 yıllarında yeni hükümlerle eklenmiş, jandarma teşkilâtına yeni şubeler ilâve edilip jandarmanın kurumsallaşmasına çalışılmıştır. Yine, II. Meşrutiyet dönemindeki düzenlemeler sırasında Jandarma Umum Müfettişliği yanında *Jandarma Mıntika müfettişlikleri* teşkil edilerek Osmanlı İmparatorluğu **yedi bölgeye** ayrılmış, jandarmanın yetersiz kaldığı durumlarda asayişin

---

¹¹³Sarrou anılarında, İtalyan subaylarının gitmesi üzerine, Osmanlı Jandarmasının oluşumunda Fransız subaylarının daha etkin olduğunu, Osmanlı yönetimi tarafından tavsiyelerinin daha fazla dinlenildiğini, bu dönemde, Bulletin Officiel de la Gendarmerie (Jandarma Evamir Mecmuası) isimli bir mesleki dergisi çıkarıldığını, bu dergini uygulamada birliği sağlamak ve yenilikleri göstermek amacıyla tüm jandarma birim komutanlarına doğrudan gönderildiğini belirtmektedir.

sağlanmasında ona yardım etmek için *takip müfrezeleri* teşkil edilmiştir. Ayrıca bu dönemde seyyar jandarma birlikleri kurulmuş ve özellikle Rumeli bölgesinde istihdam edilmiştir (Alyot, 1947:270-273).

Bu şekilde memleket muhtelif müfettişlik bölgelerine ayrılmış, her bölgeye birer ecnebi müfettiş ve bunların maiyetlerine Türk subayları verilmiştir. Müfettişlik bölgeleri için Osmanlı coğrafyasını kapsayacak şekilde ilk etapta İstanbul, İzmir, Trabzon, Elazığ, Bağdat ve Beyrut vilayetleri seçilmiştir (Alyot, 1947:269). Jandarma Umum Kumandanlığına bağlı olarak her vilayette bir jandarma alayı oluşturulmuş, artık işlerliği kalmayan Rumeli Jandarma Tenkiset Dairesi de 1911 yılında lağvedilmiş, bunun yerine Umum Jandarma Kumandanlığına bağlı olarak Selanik Rumeli Jandarma Komutanlığı adı altında bir komutanlık teşkil edilmiştir (Alyot, 1947:272).

Bu dönemde jandarma teşkilatı açısından önemli olay, (21 Sefer 1330) 1913 tarihli, Jandarma Muvakkat Kanununun yayımlanması olmuştur (Alyot, 1947: 294). Yine, 1910 yılında yapılan değişiklikle, jandarma olabilmek için 20 ve 26 yaş arasında olmak şartı getirilmiştir. Düzenlemede, başvuruların sağlıklı ve fiziki olarak yeterli olmaları, 1.66 cm den küçük olmamaları şartı getirilmiş, ancak okuma yazma bilenler fiziki şartlardan muaf tutulmuştur (Hüsni, 1326 :12).

1846 tarihli kurala göre, asakir-i zaptiye için, ideal olan bekar veya dul yahut çocuksuz olması istenilmekte iken, bu kural 1910 yılına kadar uygulanmamış, kağıt üzerinde kalmıştır (Hüsni, 1326: 8). Çünkü asakiri zaptiye'nin haftada en az bir kez ailesini görmesine izin verilmesinin 1870 tarihli talimatda da zikredilmesinin subaylardan evlilik durumunu ve çocuk sayısının sorulmasından, bu kuralın uygulanmadığını göstermektedir (Zaptiyenin Vezaif-i Askeriyesi hakkında talimatname: 15 Mayıs 1870).

Jandarma bünyesinde görevlendirme süresi ise 2 yıldır ve bu süreden sonra her yıl birer yıl sözleşmenin uzatılması söz konusuydu. Jandarmaların *Türkçe dilini* bilmeleri mecburi idi. Türkçe bilgisi yanında Osmanlı İmparatorğunda kullanılan etnik dillerden birisini kullanabilmek ise tercih sebebi idi (Hüsni, 1326:8). Örneğin, Sivas valiliğinden alınan bir raporda, 1903 yılında jandarmada istihdam için akıcı bir şekilde Ermeniceyi konuşabilen ve tercüme yapabilecek kapasitedeki birisinin atıldığı belirtilmektedir (Hüsni 1326: 7). Örneğin, Mithat paşanın vali olarak Suriyede istihdam edilecek yeni jandarmalarda Türkçe ve Arabça bilgisi de talep ediliyordu (Gross, 1979: 281)

1913 senesi itibariyle, Osmanlı genelinde jandarma mevcudu, süvari ve piyade olmak üzere, 651 piyade başçavuş, 137 süvari başçavuş olmak üzere toplam 37.127 dir. Bunların büyük bir kısmının, 30.098i nefer, yani rütbesiz er olduğu görülmektedir (Alyot, 1947:279).

I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine, Makedonya jandarmasının ıslahı için görevli son kalan sözleşmeli Fransız subaylar da ülkelerine dönmüşler, ülkede asayişin sağlanması konusu en öncelikli mesele olarak jandarmanın görevleri arasında yer almıştır. II. Meşrutiyet döneminde Umum Jandarma kumandanlığında sırasıyla Mirlivâ Cevad, Ferik Mustafa Hilmi, Mirlivâ Nazif, Mirlivâ Râsim Paşalar ve Miralay Re'fet (Bele) Bey, Mirlivâ Ali Kemal Paşa, Miralay Mehmed Bahâeddin Bey, Mirlivâ Ali Kemal Paşa bulunmuştur (JGK-1, 2002: 187).

3.1.2.6. Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk jandarması

Jandarma hem 1. Dünya savaşında muhabere alanlarında hem de kurtuluş savaşı sırasında önemli görevler üstlenmiştir (JGK-2, 2002). I. Dünya Savaşı'nda jandarma birliklerinin de cephe hattına gönderilmesi gündeme gelmiş, eksik kadronun yedek askerlerle kapatılması yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda Jandarma birliklerinden özellikle Bursa ve Gelibolu seyyar jandarma taburları Çanakkale muharebelerinde Anafartalar bölgesinde tarihe geçen önemli görevler üstlenmiş, Gelibolu yarımadasına gönderilen seyyar jandarma birlikleri yanında diğer cephelerde de jandarma birliklerine görev verilmiştir.

Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda, Çanakkale Muharebeleri'ni taçlandıran ve efsaneleştiren “*Alçıtepe- Kocaçdmen- Kireçtepe*” muharebelerinde jandarma taburlarının kahramanlıkları tarihe silinmez izlerle yazılmıştır. Başkomutan Vekili Enver Paşa, Osmanlı Mebusan Meclisi'nde: “*Anafartalar'a düşman çıktı, on bin tüfeklisine mukabil, sekiz yüzer mevcutlu Bursa ve Gelibolu jandarma taburları düşmanı durdurdular. Gerçi bu taburlar eridiler, fakat vatanın kalpgâhiemindir* (Işık, 1974:14)” demek suretiyle jandarmanın 1. Dünya savaşındaki kahramanlığını belgelemiştir.

I. Dünya Savaşı'nın en çetin muharebelerinin devam ettiği 1915 yılında, tüm Osmanlı topraklarında 2089'u rütbeli, 43.750'si erbaş ve er olmak üzere toplam **45.839** jandarma görev yapmıştır. Aynı yıl kadro arttırımına gidilerek jandarma sayısı **56.780**'e ulaşmış, bu sayı küçük ilâvelerle savaşın son yılına kadar korunmuş, ancak 30 Ekim 1918

tarihinde Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından gözle görülür bir şekilde jandarma sayısında düşüş olmuştur (Türkiye İslam Ansiklopedisi, 2016: 591-593).

1. Dünya Savaşının en çetin zamanlarında, 23 Eylül 1917 tarihinde Jandarma kararnamesinden sonra hükümet kapsamlı bir jandarma nizamnamesi tasarısı hazırlamış ve bu hususta görüş ve tenkitlerini bildirmek üzere bu tasarıyı vali ve kaymakamlara ve jandarma komutanlarına göndermiştir. Ancak 1. Dünya savaşı şartları nedeniyle bu nizamname yayımlanamamıştır. Bununla birlikte, taslakta yer alan hükümler o tarihteki jandarmanın fiili görev durumunu ve teşkilatlanmasını yansıtan hükümler olmuştur. Savaş yıllarında olmasına rağmen, bu tarihte, Jandarma Umum Kumandanlığının bütçesi İçişleri Bakanlığı bütçesine alınmış, ita amiri Milli Savunma Bakanı değil, İçişleri Bakanı olmuştur (Alyot, 1947: 288).

Daha önceki yıllarda Jandarma ile idare amirleri arasında yaşanan yetki ve sorumluluk tartışması, 1. Dünya Savaşı yıllarında, jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmasından sonra bu kez de, Jandarma Umum Kumandanlığı ile Jandarma Umum müfettişliği arasında yaşanmıştır. Bu kapsamda, 1915 yılında çıkarılan bir nizamname ile Umum Jandarma Komutanlığı ile Umum Jandarma Müfettişliği arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine çalışılmıştır. Bu dönemde Jandarma Umum Kumandanlığı bir kolordu olarak kabul edilmiş, kolordu komutanlığını da Ferik rütbesinde bir subay yürütmüştür (Alyot, 1947:270).

Damat Ferid Paşa hükümeti döneminde, 15 Mart 1919 tarihinde, 62 sayılı kararname ile Umum Jandarma Kumandanlığı her türlü umur ve muamelatıyla Dahiliye Nezâreti'ne (İçişleri Bakanlığına) bağlanmıştır. Söz konusu karara karşı Harbiye Nâzırı Şâkir Paşa eşkıyalık olaylarının arttığı bir dönemde jandarmanın Dahiliye Nezâreti'ne bağlanmasının sakıncalarını bir raporla merkeze bildirmiş ise de kararda herhangi bir değişiklik olmamıştır (Alyot, 1947: 287) .

3.1.2.7. Meclis hükümeti döneminde jandarma

Kurtuluş Savaşı sırasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetince, İstanbul'da kurulu bulunan Umum Jandarma Kumandanlığına mükabil olacak şekilde merkezi Ankara olan ayrı bir Umum Jandarma Kumandanlığı kurulmuştur. Böylece bu dönemde, biri İstanbul'da diğeri Ankara'da olmak üzere iki jandarma teşkilatı yapısı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte çok sayıda vatansever jandarma subayı İstanbul'dan

Ankara'ya geçiş yapmış, Ankara merkezli Jandarma Umum Kumandanlığı Anadolu'da iç isyanların bastırılmasında önemli roller üstlenmiştir (JGK, 2002:196-197) .

Ankara'da Millî Müdafaa Vekâleti'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Umum Jandarma Kumandanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak, İstanbul, Aydın, Ankara, Konya, Sivas, Adana, Trabzon ve Bitlis olmak üzere 8 bölge müfettişliği ile bağlı illerde toplam 17 jandarma alayı ve 13 bağımsız jandarma tabur komutanlığı şeklinde teşekkül etmiştir (JGK-1, 2002: 188).

Kurtuluş Savaşı yıllarında jandarma birlikleri hem cephe hattında hem cephe gerisinde millî orduyu desteklemiştir. Seyyar jandarma birlikleri, 9 Mayıs 1920 'de Ankara'da ve Sivas'ta 5.000'er kişilik askerlerden oluşturulmuştur. Ancak, Sivas ve Ankara'da konuşlu jandarma taburu, kuvayı inzibatiye sistemine geçilince 10 Şubat 1921'de lağvedilmiştir. 17 Haziran 1920 tarihinde, jandarma müfrezeleri teşkilatlanma ve kadro bakımından Milli savunma Bakanlığına alınmış, Jandarma Müfrezeleri süvari ve piyade olarak iki kısma ayrılmıştır (JGK, 2002: 200-201).

TBMM Hükümeti döneminde, Adalolu'daki toplam jandarma mevcudu 23.770 dir. Ancak bu dönemde toplam ulaşılmak istenen jandarma mevcudu ise 40.000 kişidir (JGK-1, 2002: 200). Bu dönemde, Mondoros müterakesi ile Türk Ordusu'nun dağıtılması nedeniyle, jandarma sayısının artırılması suretiyle asker sayısının artırılması politikası izlenmiş ise de, istenilen oranda jandarmadan katılım alınamamış, hedeflenen rakama ulaşamamıştır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında, Türkiye'de herne kadar iki jandarma genel komutanlığı görünümü olsa da, TBMM Hükümetinin İstanbul Hükümetinin yayımladığı bazı talimatnameleri de tatbik ettiği görülmüştür. Örneğin, İstanbul Hükümetince çıkarılan Jandarma Mıntika Müfettişlikleri Talimatnamesi TBMM hükümetince de kabul edilerek uygulamaya konulmuştur. Yine TBMM Hükümetince, 16 Mart 1920 tarihinden sonra İstanbul Hükümetinin jandarma ile ilgili aldığı bütün kararları ve yaptığı icraatları geçerli sayılmıştır. Savaştan sonra jandarma personelinin eğitimi kapsamında İstanbul'da bulunan Jandarma Zâbit Mektebi Ankara'ya nakledilmiş, okul bir süre sonra Konya'ya taşındıktan sonra 1930 yılına kadar eğitimini burada sürdürmüştür (JGK-1, 2002:197).

3.1.2.8. Cumhuriyet döneminde jandarma

Osmanlı İmparatorluğu döneminden miras kalan polislik Cumhuriyet rejminde esas olarak tahkim edilmiş ve valilik sistemiyle bağlantıları daha da kurumsallaştırılmıştır. Fransa’da Fransız ihtilalinden sonra jandarmanın devrimi koruma ve taşraya taşıma misyonuna benzer bir şekilde, Türk jandarma teşkilatı Cumhuriyetin ve inkılapların taşraya taşınması ve kabulünde önemli roller üstlenmiştir. İç güvenliğin korunması ve sağlanması kurtuluş savaşı veren bir ulus için ölüm kalım meselesi olduğundan jandarmanın kesintisiz bir şekilde, neredeyse tüm kurumlarıyla Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişi de büyük önem taşımaktadır.

Yine eski rejimin mirası Jandarma teşkilatının yapısının değiştirilmeden Cumhuriyet dönemine aynen iktibas, kolluğun kesintisiz ve doğrudan Cumhuriyet sistemine geçişi, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemine hakim olan ittihatçılar ile kurtuluş savaşını yürüten ekibin arasındaki süreklilikten kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye gelenekselcilikten modernliğe geçiş sürecini radikal bir kopuş yaşamadan başarmıştır (Kansu 1995; 16).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, İstanbul merkezli Jandarma Umum Kumandanlığı lağvedilmiş, kadroları Ankara’da konuşlu bulunan Jandarma Umum Kumandanlığına devredilmiştir. Bu dönemde, özellikle Cumhuriyet ilkelerinin kırsala taşınmasında ve devlet kurumlarının kırsal bölgelerde güven ve emniyet içinde faaliyet gösterebilmesinde önemli katkılar sağlayan jandarma teşkilatı ile ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kapsamda, 7 Haziran 1920 tarihli ve 5 Sayılı *Jandarma Müfrezelerinin Teşkili Hakkında Kanun* ile piyade süvari sınıfından mürekkep olmak üzere memleketin iç güvenliği ve genel asayişini sağlamak amacıyla jandarma müfrezeleri oluşturulmuş ve bunlar Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır (Alyot, 1947: 329). Ancak, Söz konusu müfrezeler, 1921 tarihli (94 sayılı) “*Seyyar Jandarmanın Lağvı Hakkında Kanun*” la kaldırılmış ve böylelikle jandarma birlikleri Dâhiliye Vekâleti altında yeniden birleştirilmiştir (Başa, 2013:592).

19 Nisan 1926 tarihli *Jandarma Efradının Kayıt Ve Kabulleri Ve Muhassasatları Hakkında Kanununda*, jandarma eratının kimlerden seçileceği vaz edilmektedir. Buna göre jandarma erat kaynağı; askerlik yaşına giren ve Milli Savunma Bakanlığınca jandarmaya ayrılan erlerden; 18 yaşını ikmal edip henüz askerlik için kur’aları çekilmemiş erlerden ve

ordu'da askerlik hizmeti bittikten sonra jandarmaya girmek isteyen gönüllülerden oluşmaktadır.

22 Ocak 1928 tarihli ve 6086 sayılı Kararname ile doğrudan doğruya İçişleri Bakanlığının emrinde, ülkenin herhangi bir yerinde ortaya çıkabilecek büyük ölçekli eşkıyalık ve isyanlarla mücadele için gerek görülen yerlerde kullanılmak üzere *seyyar jandarma alayları* teşkil edilmiştir (Alyot, 1947:331). Bu seyyar jandarma birlikleri, ülkenin herhangi bir yanında çıkacak iç karışıklık ve isyanların bastırılmasında ve büyük derecedeki eşkıyalık ile ülkenin inzibat ve rahatını bozan olağanüstü hallerin ortadan kaldırılmasında kullanılmak üzere yalnızca piyade veya diğer sınıflardan karışık seyyar jandarma birliklerinden oluşturulmuştur. Seyyar jandarma birlikleri buldukları illere bağlı olmayıp doğrudan doğruya İçişleri Bakanlığının emrine verilmiştir (Alyot, 1947: 331).

Ancak, bu düzenlemelerden en önemlisi, 12 Haziran 1930 tarihinde kabul edilen 1706 sayılı Jandarma Kanunudur. Zira, bu Kanun'un 22 Haziran 1930 tarihinde yürürlüğe girmesine kadar jandarma teşkilatı açısından 1 Şubat 1904 tarihli ve 277 sayılı *Jandarma Nizamnâme-i Hümayunu*, daha sonra çıkarılan 10 Şubat 1912 tarihli kanun, 13 Ekim 1917 ve 15 Şubat 1919 tarihli kararâmeler tatbik edilmekte ve mevzuatta bir karışıklığa, dağınıklığa sebep olmaktaydı. 22 Haziran 1930 tarihli ve 1706 sayılı Jandarma Kanunu ile önceki tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış, jandarma teşkilatı modern ve bütüncül bir yapıya kavuşmuştur (JGK, 2002: 209).

Bu Kanun, Cumhuriyet döneminde jandarmanın tanımını, görevlerini ve bu görevlerine göre bağlı bulunduğu makamları, makamların sıfat ve yetkisini belirlemiştir. Buna göre, kanunun 1inci maddesinde “*Türkiye Cumhuriyeti jandarması umumî emniyet ve asayiş korumağa, kanun ve nizamlar hükümlerinin icrasını temine ve bunlara müstenit Hükümet emirlerini ifaya memur müsellâh ve askerî bir inzibat kuvveti*” olarak tanımlanmıştır. Yine 2nci maddesinde “*Jandarmanın vazife ve hizmet itibarile mercii Dahiliye Vekâleti'dir. Askeri talimi terbiye hususunda Büyük Erkânı Harbiye Reisliğine, silâh ve mühimmatile, seferberlik ve seferde ordu emrine intikal edeceklerin maaş, iaşe ve ilbas ve teçhizatı ve bilûmum masarifatı hususlarında ordudakinin aynı olmak üzere Millî Müdafaa Vekâletine, emniyet ve asayiş işleriyle diğer bütün muamelelerde Dahiliye Vekâletine merbuttur*”denilmektedir.

Buna göre, Türk jandarması, barışta veya savaşta olma durumu ile çeşitli hizmet ve görevler bakımından üç ayrı makama bağlanmıştır. Barışta askeri eğitim yönünden Büyük Erkânı Harbiye Reisliğine, yani dönemin Genelkurmay Başkanlığına bağlı kılınmıştır. Seferberlik zamanında jandarma kuvvetlerinin Seferberlik Kanunu'na göre belirlenecek kısmı ordunun emrine girecektir. Jandarma, silah ve mühimmat ile seferberlik zamanında ordu emrine giren birliklerin masrafları konusunda Millî Müdafaa Vekâletine, yani Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır. Bunun dışında, jandarma emniyet ve asayişe ilişkin hususlarla diğer bütün hizmet ve görevler bakımından Dâhiliye Vekâletine bağlı kılınmıştır (Halim Alyot, 2008;360).¹¹⁴. Kanun'un 14 üncü maddesine göre, jandarma subayları emniyet ve asayişini muhafaza, devletin kanun ve nizamlarını ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin icrasını sağlanması bakımından mahallin en büyük mülki amirinin emri altındadır. Bu itibarla, Tanzimat sonrasında yavaş yavaş uygulanmaya konulan jandarmanın mülki makamlara bağlılığı Cumhuriyet döneminde de arttırılarak devam ettirilmiştir. Bu Kanunun diğer önemli bir getirisi, 2016 yılına kadar ülkemizde tatbik edilen jandarma subay ihtiyacının *Kara Harp Okulundan* karşılanmasının esasa bağlanmış olmasıdır. Ancak, kararın uygulanmasına Ankara'daki Kara Harp Okulunun inşasının tamamlandığı 1935 yılında geçilebilmiştir (Alyot, 2008:466; J.Gn.K.lığı, 1974;38). Ankara'da Anıttepe'de 1935'te Jandarma Sınıf Okulu açılmış ve Jandarma Subay Okulu uzun yıllar Polis Enstitüsü ile ortak binada öğretime devam etmiştir.

Yine, Jandarma Umum Kumandanlığı ismi, 1935 yılında kanunda yapılan değişiklikle ***Jandarma Genel Komutanlığı*** olarak değiştirilmiştir¹¹⁵. Jandarma Genel Komutanlığı görevi ise korgeneral rütbesi ile deruhte edilmiştir. Ayrıca, jandarma birlikleri, sabit ve seyyar olmak üzere iki gruba ayrılmış, 1937 yılında Jandarma Teşkilât ve Vazife Nizamnâmesi yürürlüğe konularak jandarmanın görev ve yetkileri

---

¹¹⁴27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan değişiklikten önce 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'nda da benzer bir bağlılık ilişkisi bulunmaktaydı. Kanunda, "*Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır.*" Denilmekte, ikmal esasları ise "*Jandarma Genel Komutanlığı ikmal hizmetleriyle faaliyetlerine ait her türlü ihtiyaçlarını ve Milli Savunma Bakanlığınca sağlanacak silah ve mühimmatını imkan nispetinde Türk Silahlı Kuvvetleri standartlarına uygun olarak kendi bütçesinden karşılar.*" şeklinde hüküm altına alınmıştı. Ancak 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan kapsamlı değişikliklerde Jandarmanın bağlılığı ve ikmal esasları değiştirilmiş, Jandarma Teşkilatı doğrudan, herhangi bir istisna olmaksızın İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

¹¹⁵ 1953 yılında Jandarma Teşkilatının ismi Jandarma Umum Kumandanlığı olarak eski haline getirilmiş, 1961'de yapılan yasal düzenleme ile teşkilatın ismi tekrar Jandarma Genel Komutanlığı'na çevrilmiştir.

belirginleştirilmiştir. 1939 yılında sabit ve seyyar jandarma birliklerine jandarma eğitim birlikleri ve okulları da eklenmiştir.

1949 yılındaki düzenlemeyle nüfusu fazla olan illerde polis gücünün görevini üstlenmek üzere *polis görevli jandarma birlikleri* kurulmuş ancak daha sonra bu uygulama kaldırılmıştır. 1956 yılında, 6815 sayılı Kanun ile Gümrük Umum Komutanlığınca yürütülen sınır, kıyı ve kara sınırlarının emniyeti ve korunması ile gümrük bölgesinde kaçakçılığın men ve takibi Jandarma Genel Komutanlığına verilmiştir. Diğer önemli bir değişiklik ise 1956 yılında Jandarma Genel Komutanlığına atanacakların rütbesi korgeneral rütbesinden **orgeneral rütbesine** çıkarılmış olmasıdır. 1960 yılına gelindiğinde Jandarma Genel Komutanlığının toplam personel sayısı, çoğunluğu zorunlu askerlik görevini yapan erlerden olmak üzere 75.000'e ulaşmıştır (JGK, 2002: 209-212).

Fransız jandarma teşkilatında görüldüğü gibi, 1960 lı yıllarda Türk jandarma teşkilatının giderek polislik alanda uzmanlaşmaya çalıştığı göze çarpmaktadır. Nitekim, 1957 yılında jandarma sınır birlikleri tugaylar hâline dönüştürülmüş, jandarma eğitim tugayları kurulmuş, 1967 yılında da diğer iç güvenlik ve komando birlikleri ile helikopter birlikleri kurularak, hızlı bir modernleşme sürecine girilmiştir. 1966-1967 yıllarında bazı iler, pilot il seçilmek suretiyle, toplu sistem uygulamasına geçilmiştir (Akman, 1991: 67).

Diğer yandan, 1968 yılında kıyı emniyetini sağlamak için jandarmaya bağlı bot birlikleri ve hava birlikleri kurularak teşkilâtın yapısı ve etkinliği artırılmıştır. Fiilen 1985 yılında Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın kurulmasıyla birlikte kıyı ve karasuları koruma görevi jandarma teşkilatından alınmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanlarında kolluk görevi yürütmek üzere jandarmadan ayrı ancak askeri tertip ve düzene sahip Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkil ettirilmiştir (<https://www.sg.gov.tr/>. 13.02.2022)¹¹⁶. Yine, kara sınırlarının

---

¹¹⁶Sahil Güvenlik Komutanlığı 09.07.1982 tarih ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ile kurulmuş ise de, Teşkilat 01 Ocak 1985 tarihine kadar Jandarma Genel Komutanlığına bağlı olarak görev yapmıştır. 1 Ocak 1985 tarihinden itibaren Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşu içerisinde, barışta görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığına bağlı, olağanüstü haller ve savaş halinde ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine girecek silahlı bir güvenlik kuvveti olarak, ülkemizin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimimiz altında bulunan tüm deniz alanlarında faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır.

korunması görevi de, 1988’de kara kuvvetleri birliklerine devredilmiştir (JGK, 2002: 212).

3.1.2.9. 12 Eylül 1980’den sonra Türk jandarma teşkilatı

12 Eylül 1980 darbesinden sonra jandarma teşkilatı yeniden yapılandırılmış, diğer jandarma teşkilatlarının dünyadaki gelişiminden farklı bir tutumla, Türk jandarma teşkilatı’nın bağıllık açısından daha otonom ve idari/siyasi denetim açısından daha esnek bir yapıya kavuşması arzu edilmiştir.

1970 ve 1980 arasında meydana gelen siyasi ve toplumsal olaylar, özellikle polis teşkilatının Pol-Bir ve Pol-sen olarak Türkiye’deki siyasi kamplaşmanın bir izdüşümü olarak ikiye ayrılması, bu durumun kolluk hizmetinin tarafsız sunumuna olumsuz yansıdığı eleştirileri de jandarma teşkilatının daha otonom bir yapıda yeniden reorganize edilmesinde etkili olmuştur.

Bu durum, 2803 sayılı kanun tasarı gerekçesinde “1930 tarihli 1706 sayılı *Jandarma Kanununun, toplumumuzun sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki değişiklikleri karşılayamadığı, teşkilâtın yeniden reorganize edilmesi ihtiyacı hasıl olduğu, özellikle 1960’dan sonra organize suç ve suçlularla mücadelede jandarmamın yeterli ve modern bir güç durumuna getirilmesi gerektiği, bu nedenle modern ülkelerin jandarma teşkilâtları da incelenmek suretiyle kanunun düzenlendiği* şeklinde kısaca özetlenmektedir (Başbakanlık Tutanak dergisi, 5 Mayıs 1982:1). Nitekim, Kanunun tasarısının görüşüldüğü Milli Güvenlik Konseyinde üyeler tarafından jandarmanın bağıllığının ve denetimin nasıl olacağı, jandarmanın hertürlü siyasi etkiden uzak bir teşkilat yapısıyla oluşturulması yönünde uzun tartışmalar yapıldığı görülmektedir (MGK Tutanak Dergisi, 1983: 366). Söz konusu taslak 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu olarak 10 Mart 1983 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 12 Mart 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yine bu kanunun uygulamasını göstermek amacıyla 17 Aralık 1983 tarihinde Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği 17/12/1983 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Jandarma, bağıllığı, denetlenmesi, atanması, yer değiştirmesi ve tabi olduğu disiplin hükümleri gibi bir çok konuda siyasi/idari oteritelere karşı önceki düzenlemeye göre daha otonom bir yapıya kavuşmuştur.

Söz konusu Kanunun 4 üncü maddesinde, Jandarma Genel Komutanlığının Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olduğu özellikle vurgulanmış, jandarmanın silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına bağlı olduğu hüküm altına alınmıştır. Diğer yandan jandarmanın emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Yine maddenin devamında “*Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur*” denilmek suretiyle Jandarma Genel Komutanının başka bir hiyerarşik kademe olmaksızın, yani bakanlık müsteşarına değil doğrudan İçişleri Bakanına karşı sorumlu olduğu kayıt altına alınmıştır. Böylelikle, jandarma 2803 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine göre, kamu güvenliği ve düzeni açısından İçişleri Bakanlığına bağlı iken, diğer tüm faaliyetleri açısından Genelkurmay Başkanlığına bağlı kalmıştır.

Diğer yandan jandarmanın görev ve yetkileri de 2803 sayılı Kanunda daha açık bir şekilde düzenlenmiştir. 10 Mart 1983 tarih ve 2803 sayılı kanunla jandarmanın görevleri mülkî, adlî, askerî ve diğer görevler olmak üzere dört gruba ayrılmış, 1984’ten sonra özellikle kırsal alanda başlayan bölücü törerle mücadele kapsamında jandarma teşkilâtına önemli görevler verilmiştir.

Yine, 1982 yılında “2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu” çıkarılmış, sahil ve kara sularının korunması, güvenliğinin sağlanması, deniz yolu ile yapılan kaçakçılığın önlenmesi görevi İçişleri Bakanlığı bünyesinde teşkilâtlanan, Sahil Güvenlik Komutanlığına verilmiş ve bu görevler Jandarma Genel Komutanlığı uhdesinden alınmıştır.

1987 yılında jandarma teşkilatında, özellikle kırsal alanda da nitelikli suçların artması, bazı jandarma bölgelerinin artan şehirleşmenin etkisiyle şehir alanlarında ve nüfusun yoğun olduğu yerlerinin içinde kalması üzerine, jandarmada suçla mücadelede yeni birimler kurulmuş, personel ve teşkilat birimlerinde uzmanlaşmaya önem vermeye başlanmıştır. Bu kapsamda örneğin, jandarma laboratuvarları, jandarma istihbarat şubesi, jandarma özel hareket başkanlığı, jandarma kriminal gibi yeni birimler oluşturulmuştur (JGK, 2002: 221). 1992 yılında Jandarma Genel Komutanlığında askeri mahkeme kurularak daha önce kurulu bulunan hukuk işleri müdürlüğü lağvedilmiş, yerine adli müşavirlik ihdas edilmiştir (JGK, 2002: 223).

Terörle mücadele kapsamında alan hakimiyetinin sağlanması amacıyla, OHAL (olağanüstü hal) uygulaması olan iller ile mücavirinde bulunan illeri kapsayacak şekilde

10 ilde *Jandarma Bölge Komutanlığı* kurulmuş, bölgedeki tüm jandarma birlikleri bu komutanlığın emir ve komutasına verilmiştir. Diğer yandan, uzun zamandır ismi seyyar jandarma komutanlığı olan birlikler 1988 yılında jandarma sınır birlikleri adını almıştır (JGK, 2002: 269).

1990 lı yıllardan itibaren, jandarmanın teçhizat ve personelin uzmanlaştırılması yanında jandarmanın disiplin ve denetimi ile illerde mülki amirlerin jandarma üzerindeki yetkilerini artırıcı, jandarmanın yeniden idari makamlarca denetim ve değerlendirmesini sağlayıcı mahiyette, gerek duyulan ihtiyaçlar, gerekse Avrupa Birliğine üyelik süreci kapsamında bazı değişiklikler yapılmıştır.

Jandarma teşkilatında aşağıdaki bölümde, 1995 ve 2015 yılları arasında seyreden ve ağır şekilde ilerleyen bu reform süreci 15 Temmuz 2016 tarihinde yapılan darbe girişiminin etkisiyle daha büyük bir ivme kazanmıştır. Bu kapsamda, 27 Temmuz 2016 tarihinde 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve devamında kabul edilen birçok KHK¹¹⁷ ile jandarma teşkilatı tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlılığı sağlanmış, jandarmanın askeri bir kolluk teşkilatı olduğuna ilişkin ibare kaldırılmış, jandarmanın Türk Silahlı Kuvvetlerine, Genelkurmay Başkanlığına ve Milli Savunma Bakanlığına bazı yönlerden bağlılığına ilişkin düzenlemelerin tamamı kaldırılmış, disiplin ve denetimi açısından polis teşkilatı ile aynı statüye getirilmiştir.

Diğer yandan Karaharp Okulu mezunu teğmenlerin jandarma teşkilatına subay olarak istihdamına son verilmiş, jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarının kendi subaylarını yetiştirecekleri İçişleri Bakanlığına bağlı ayrı bir subay okulu (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı) kurulmuştur. Yine, jandarmanın kadro ve yerleşme yerlerinin düzenlenme yetkisi sadece İçişleri Bakanlığında olacak biçimde değiştirilmiştir.

Diğer önemli bir değişim ise, jandarmada uzmanlaşma oranının artırılmasıdır. 2016 Temmuz ayında başlayan yasal düzenlemeler çerçevesinde jandarmada vatani görevini yapan erlerin görevlendirilmesine de kademeli olarak son verilmesi öngörülmüştür. 2016 yılında 2803 sayılı Kanun'a eklenen bir geçici madde¹¹⁸ (669 sayılı

---

¹¹⁷ 27 Temmuz 2016 tarihinde başlayan reform sürecinde kabul edilen ve daha sonra TBMM tarafından kabul edilerek kanunlaşan 668, 669, 671, 674,676,680, 682,688, 689, 690,694,696,703 sayılı kararnamelerle Jandarma Teşkilatının bağlılık, denetimi, disiplin, eğitimi, statüsü, standartları, teçhizatı ile ilgili birçok değişiklik yapılmıştır.

¹¹⁸ Geçici Madde 5- (Ek: 25/7/2016 –KHK- 669/111 md.; Aynen kabul: 9/11/2016- 6756/110 md.) Jandarma Genel Komutanlığının er ve erbaş ile askerlik yükümlüsü ihtiyacı, 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu hükümleri çerçevesinde Milli Savunma Bakanlığı tarafından **üç yıl süreyle**

KHK) ile Jandarma Genel Komutanlığına, Milli Savunma Bakanlığı tarafından üç yıl süreyle 1111 sayılı Askerlik Kanunu hükümleri çerçevesinde, “*er ve erbaş ile askerlik yükümlüsü*” personel sağlanmasının hükme bağlandığı görülmektedir. 2019 yılının Temmuz ayı sonuna kadar devam etmesi öngörülen bu sürenin, İçişleri Bakanlığının göstereceği lüzum üzerine uzatılabileceği de belirtilmektedir. Söz konusu hüküm doğrultusunda, jandarma teşkilatında zorunlu askerliğini yapan er sayısı giderek azaltılmış, yeni istihdam edilen astsubay ve uzman jandarmalar ile uzman personel oranı artırılmıştır. 2021 yılı itibariyle Jandarma Genel komutanlığında, İçişleri Bakanlığının talebi ve Cumhurbaşkanının kararı ile toplam 26.290 civarında er görev yapmaktadır (Sayıştay Düzenlilik Denetim Raporu 2021: 2).

Jandarma teşkilatında Temmuz 2016 tarihinde yapılan reformların mahiyeti ve kapsamı, aşağıda bağlılık, görev, yetki ve sorumluluk başlıklarında daha detaylı olarak anlatılacaktır.

3.1.3. Tarihsel Süreç Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının Gelişim ve Oluşum Süreçlerinin Genel Değerlendirmesi

Fransız ve Osmanlı İmparatorluğunda jandarma teşkilatlarının kuruluşunda ve tarihsel süreç içerisinde gelişiminde benzer karakteristik özellikler göze çarpmaktadır. Fransa, uzun yıllardır iç güvenlik hizmeti veren mareşose (*marechaussée*)yi lağvederek, merkezi hükümetini güçlendirmek ve kırsal bölgelerde coğrafi alanı kontrol etmek amacıyla *Gendarmerie Nationale* isimli bir iç güvenlik teşkilatı oluşturmuştur.

Osmanlı imparatorluğunda da, iç güvenlik kısmen yerel İstanbul ve önemli merkezlerde yeniçeri ocağının bir kolu tarafından sağlanmakta iken, Fransa’ dakine benzer şekilde 1826 yılında yeniçeri ocağının kaldırılmasından bir süre sonra, 1846 yılında iç güvenlik, askeri tertip ve düzene sahip, genelde asker kişilerden oluşmuş Asakir-i Zaptiye Teşkilatı (askeri kolluk teşkilatı) kurulmuştur. Her ne kadar siyasi ve uluslar arası nedenlerle ismi *jandarma* olarak değiştirilmiş olsa da, tıpkı Fransız mareşose (*marechaussée*) nin Fransız İhtilalinden sonra *gendarmerie nationale* ismini alması gibi Osmanlı asakir-i zaptiyesi de Türk jandarma teşkilatının ilk temelini oluşturmaktadır.

---

karşlanır. Ancak Cumhurbaşkanı kararıyla; bu süre uzatılabilir. Bu suretle Jandarma Genel Komutanlığı emrine verilen er ve erbaşlar ile askerlik yükümlüleri hakkında, diğer er ve erbaşlar ile askerlik yükümlülerinin tabi olduğu hükümler uygulanır. Bunların giderleri Jandarma Genel Komutanlığı bütçesinden karşılanır.

Tarihsel süreç içerisinde, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Fransa'da, jandarma uzun yıllar boyunca içerde güvenliği sağlayan, ulus devletin tüm coğrafi alanının kuşatan yegane kolluk teşkilatı olmakla birlikte aynı zamanda silahlı kuvvetlerin, özellikle kara kuvvetlerinin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Hem Fransa'da hem de Osmanlı'da şehir alanlarında görev alan polis teşkilatlarının oluşumu ve teşkilatlanması çok daha sonradan olmuştur. Fransa'da polis teşkilatının jandarma gibi bir devlet koluğu olarak kabul edilmesi ancak 1941 yılında, Alman işgali yıllarında Wichy hükümeti döneminde gerçekleşebilmiştir.

Osmanlı ve devamında Türkiye Cumhuriyeti'nde ise polis teşkilatının kurumsallaşmasının nispeten Fransa'ya göre daha erken başladığı söylenilebilir. Bununla birlikte, her ne kadar literatürde Türk polis teşkilatının ilk defa kuruluş tarihi olarak 10 Nisan 1845 tarihi olarak belirtilmekte ise de, gerçek anlamda fiili olarak kuruluşu ve teşkilatlanması 1881 yılında Zaptiye Nezareti adıyla olmuştur. Zaptiye nezareti daha sonra 1909 yılında Emniyet Umum Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir (Alyot ,2008: 182).

Bu açıdan, tarihsel süreç içerisinde, hem Fransız jandarmasının hem de Osmanlı jandarmasının ülke topraklarında birlik ve bütünlüğün sağlanması, merkezi iktidarın etki ve gücünün ülkenin en ücra köşelerine, Fransa'da görüldüğü gibi hatta sömürge topraklarına kadar götürülmesi, inkılap ve devrimlerin korunmasında önemi tartışılmazdır.

Bu kapsamda, Fransız jandarmasının ; Osmanlı jandarma teşkilatının 1881 tarihli ilk taslak nizamnamesinin hazırlanmasında¹¹⁹, 1904 Tarihli Jandarma Nizamnamesinin hazırlanmasında¹²⁰, 1904-1914 yılları arasında 10 süre ile devam eden *Makedonya Jandarma Tensikatu* sırasında modern jandarmanın temellerini atılmasında doğrudan veya dolaylı etkisinin bulunduğu görülmektedir.

Uzun yıllar, kendi iç yapısında yarı asker yarı polis teşkilatı şeklinde varlığını sürdüren Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarında, 1980 li yılların sonundan itibaren kamu yönetiminde etkisini gösteren neoliberal yaklaşımlar ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, etkinlik ve verimlilik tartışmaları, kaynakların verimli kullanılması, hesap verilebilirlik gibi bir dizi tartışmalar, küreselleşmenin de etkisiyle artan demokrasi

---

¹¹⁹ 1854 tarihli Fransız Jandarma Nizamnamesi 1881 yılında yapılan taslağa ilham olmuştur.

¹²⁰ 1904 tarihli Osmanlı İmparatorluğu Jandarma Kararnamesi büyük ölçüde 1903 tarihli Fransız Jandarma Kararnamesinden iktibas edilmiştir (Bknz Alyot, 1947).

ve insan hakları söylemleri jandarma teşkilatlarının da yüzyıllardır devam ettirdikleri yarı asker-yarı kolluk teşkilatı yapılarını yeniden gözden geçirilmelerine neden olmuştur. Zira başlangıçta jandarmayı ortaya çıkaran ve onu güçlendiren *merkezi iktidarın otoritesinin taşraya iletilmesi, savaşlarda asker temininin sağlanması ve kaçakların önlenmesi, kırsal alanlarda güvenliğin sağlanması* gibi nedenlerin bir kısmı veya tamamı zaman içerisinde etkisini kaybetmeye veya kaybolmaya başlamıştır. Örneğin, devletlerin yeniden uluslaşma süreci, merkezi iktidarın gücünü taşraya iletilmesi için askeri kolluk gücüne gereksinim duyması, inkılap ve devrimlerin taşraya aktarılabilmesi, eşkiyalık-yol kesme gibi olaylarla kapsayıcı mücadele edilmesi gibi hususlar önemini yitirmiştir. Yine, sadece askeri güçle bastırılabilir seviyede geçmiş dönemlerde meydana gelen bölgesel siyasi hareketler ve büyük çaplı isyanlar yerini daha bireysel ve ideolojik terör eylemlerine bırakır olmuştur.

Hem Fransa'da hem de Türkiye'de, jandarmanın başlangıçta sayılan merkezi devletin taşradaki uzantısı rolünün aşınması, bunun yerine vatandaşların gündelik hayatta ihtiyaç hissettikleri yaşam kalitesini bozan daha küçük ve karmaşık asayiş olaylarının önem kazanması üzerine, jandarmanın askeri statüsü, bağlılığı da dahil bir çok özelliği tartışılır hale gelmiş, jandarmanın askeri alandan polislik alanına doğru yaklaşmasına neden olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda, Fransa'da 1980 li yıllarda, Türkiye'de ise 1990 lı yıllarda jandarma reformları hız kazanmıştır. Bu süreç, Fransa'da 2009 yılında, jandarmanın bazı hususlarda Savunma Bakanlığının yetkileri kalmak kaydıyla işlevsel ve organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanması ile sonuçlanmıştır. Türkiye'de ise, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminin de çabuklaştırıcı etkisiyle Türk Jandarması, Fransız Jandarma reformunun da ötesine geçerek tüm yönleriyle, herhangi bir istinai durum olmaksızın İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

Son tahlilde, önceden statü ve bağlılık açısından benzerlik arzeden her iki jandarmanın; bağlılık ve askeri statülerinin derecesi konusunda önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Fransa'da 2009 yılında jandarmanın, işlevsel ve organik olarak İçişleri Bakanlığınca bağlanmasına rağmen, askeri görevleri, başlangıç eğitimi, disiplini ve jandarmanın kullandığı bazı standartlar açısından Milli Savunma Bakanlığınca bağlılığı devam ettirilmiştir. Yine, önemli bir farklılık olarak, Fransız jandarmasının askeri statüsü kanun ile korunmuş ve Fransa tarihinde ilk defa jandarmanın askeri statüsü kanun maddesinde zikredilmiştir. Diğer yandan, Fransız jandarma teşkilatına subay alımlarında

Fransız Silahlı Kuvvetlerine ait okullardan mezun olanlara da yer verilmesi usulü devam ettirilmiştir. Böylelikle, Fransız jandarma teşkilatı, kendisine has bazı askeri özellikleri korumak, askeri görevlerini devam ettirmek, Fransız silahlı kuvvetleri okullarından mezun subayları bünyesine katmak ve en önemlisi askeri statüsünü koruyarak Fransız polis teşkilatına yakın hale getirilmiştir. Başka bir deyişle, Fransız jandarma teşkilatını oluşturan temel karakteristik özelliklerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Türkiye’de ise esas olarak 1993 yılında mülki idare amirlerinin jandarma üzerinde yetkisinin sınırlı olarak arttırılması ile başlayan süreç, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminin de hızlandırıcı etkisiyle, 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan bir dizi değişiklikle jandarmanın hiçbir istisna olmaksızın İçişleri Bakanlığına bağlanması ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmenin doğal sonucu olarak jandarmanın askeri bir kolluk teşkilatı olduğu (askeri statü) kanun metninden çıkarılmış, jandarma teşkilatı aşağıdaki bölümlerde açıklanacağı üzere teşkilatlanma, görev yetki ve bağlılık açısından polis teşkilatı ile aynılaşmıştır.

3.2. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının görev, Statü ve Bağlılıkları Açısından Karşılaştırılması

Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının kuruluş, gelişim, teşkilatlanma, görev ve sorumlulukları ile bağlılıkları birbirine benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlikler, Türk jandarma teşkilatının oluşum ve gelişim sürecinde Fransız jandarma teşkilatının örneklik teşkil etmesi¹²¹ yanında Türk idari/adli yapılanmasının Fransa ile benzerliğinden de kaynaklanmaktadır (Ortaylı, 2012; 468-522, Karasu, 2013: 45-161). Bu nedenle, iki jandarma teşkilatının değişim ve dönüşüm süreçleri de benzerlik göstermektedir. Bu bölümde Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının reform sonrasında (1) jandarma teşkilatlarının görev yetki ve sorumlulukları, (2) idari ve siyasi otoriteye bağlılık durumu, (3) askeri statüleri ve silahlı kuvvetlerle ilişkisi, (4) merkez ve taşra teşkilatlanmaları (5) polis ve jandarma arasında sorumluluk alanlarının paylaşımı usulü, (6) personel yönetimi, teftiş ve denetimleri ve (7) eğitim ve istihdam şekilleri açısından güncel karşılaştırmaları yapılmıştır.

---

¹²¹1854 ve 1903 tarihli Jandarma Kararnameleri, Osmanlı İmparatorluğu Jandarmasının oluşum sürecinde hazırlanan 1880 tarihli taslak Jandarma Nizamnamesi ve 1904 Jandarma Nizamnamesine örneklik teşkil etmiştir. Fransız Jandarma subayları 1904-1914 yılları arasında Osmanlı Makedonya Jandarma Tensiki çalışmalarında görev almışlardır

3.2.1. Görev Yetki ve Sorumlulukları Açısından Karşılaştırılması

Fransız jandarma teşkilatının görev ve yetkilerini düzeleyen 20 Mayıs 1903 tarihli Kararname, 2009 yılında yapılan değişikliğe kadar, bir çok kez revize edilmesine karşın jandarmanın temel yasal metni olarak varlığını korumuştur. 2009 yılında yapılan değişiklikle, jandarma teşkilatı Milli Savunma Bakanlığında İçişleri Bakanlığına bağlanırken, görev ve yetkileri de yeniden aynı şekilde teyid edilmiş, ayrıca Savunma Kanununun L.3211-1 inci maddesinde Jandarma tarihinde ilk defa jandarma *bir askeri güç olarak* tanımlanmıştır¹²².

Türk jandarma teşkilatı ise, daha önceden askeri bir kolluk teşkilatı sayılmakta iken, 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan kapsamlı reformlar sonrasında İçişleri Bakanlığına bağlı bir genel kolluk teşkilatına evrilmiştir. Her ne kadar, gerek personel yapısı ve gerekse teşkilatı oluşturan subayların uzun yıllara dayalı askeri kültür ve disiplini ile Türk jandarması askeri niteliğini fiili olarak devam ettirmekte ise de, askeri statüsü kanun ile teyit edilen, askeri görevleri, disiplin ve ilk eğitimi açısından Milli Savunma Bakanlığına bağlı Fransız jandarma teşkilatına göre önemli farklılıklar arzemektedir.

Her iki jandarma teşkilatınının, asayiş ve düzeni sağlamak yanında kanunların uygulanmasını gözetme görevi de bulunmaktadır. Ancak kanunların uygulanmasında sadece kamu güvenliği ve asayiş ile ilgili olan kanunlar değil, bunun dışında bir çok kanunda çevrenin korunmasından nükleer tesislerin gözetimine kadar jandarma teşkilatlarına çok değişik alanlarda görev veya sorumluluklar verilmektedir. Jandarma ile polis teşkilatı arasında, adli kolluk, asayiş ve iç güvenlik ile ilgili kanunların uygulanması hususunda herhangi bir fark bulunmamaktadır. Faransa'da, jandarmanın yukarıda sayılı kanunların uygulanması sırasında polis teşkilatına nazaran bazı avantajlar sunduğu, Senatör Jean Faure başkanlığında hazırlanan ve Fransız Senatosuna sunulan detaylı raporda ileri sürülmektedir (Faure, 2008; 27-29).

Gerek Türk jandarma teşkilatının gerekse Fransız jandarma teşkilatının görevleri idari görevler, adli görevler ve askeri görevler olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte, Türk jandarma teşkilatının idari görevleri gerek kanunda gerekse ilgili yönetmelikte

---

¹²²Fransız jandarmasının güncel durumunun ortaya çıkarılmasında, jandarmayı ilgilendiren Fransızca hukukî metinler, Fransız Senatosu, Fransız Meclisi ve Fransız Sayıştay'ının çeşitli tarihlerde jandarma veya genel kolluk ile ilgili hazırlamış oldukları raporlar, kurumsal tanıtım bilgi ve notları ile 2013 yılında Fransız jandarma teşkilatı bünyesinde yapılan inceleme, gözlem ve mülakatlardan istifade edilmiştir.

mülki görevler olarak tanımlanmaktadır. Bu değişikliğin, mülki görevlerin, çevrenin korunması, mülki amirlerin verdiği emir ve talimatların yerine getirilmesini de içeren idari görevlere nazaran daha kapsamlı olması nedeniyle tercih edildiği değerlendirilmektedir. Yine Türk jandarmasının 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan jandarma reformundan önce mülki-adli ve askeri görevleri yanında “*diğer görevler*” şeklinde verilen dördüncü bir görevi de bulunmaktaydı. Kanunda “*Yukarıda belirtilen görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla Jandarmaya verilen görevleri yapmak*” şeklinde tanımlanan “*Diğer Görevler*”, 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan kapsamlı değişiklik sırasında kanun emri ve nizam hükümlerinin icrasının zaten mülki görevlerinde mündemiç olması nedeniyle kaldırılmıştır.

3.2.1.1. Jandarmanın mülki ve idari idari görevleri:

Fransız ve Türk Jandarmalarının idari¹²³ve mülki¹²⁴ görevleri aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

a) Fransız jandarmasının idari görevleri: Fransız jandarmasının görevleri Fransa İçgüvenlik Kanununun¹²⁵ L421-1 ile L421-4 maddeleri arasında sayılmıştır.

Jandarmanın idari kolluk görevi, kamu düzeni ve güvenliği, suçun önlenmesi için yürüttüğü faaliyetler ile koruma faaliyetleridir. Bu faaliyetler kapsamında jandarma idari otoritelerin emrindedir. Toplumsal olaylara müdahale, bölge ve arazinin korunması, ulusal yollarda yol ve araç kontrolleri, genel önleyici kolluk faaliyetleri jandarmanın idari kolluk görevlerindedir.

Görüldüğü üzere jandarmanın idari görevleri; asayiş ve güvenliğin sağlanması ile toplumsal olayların düzeni ve kontrolü sağlama olarak iki ana başlıkta toplanmaktadır:

Toplumsal olayların kontrolü ve müdahalesi: Fransa’da jandarmanın polis teşkilatından farklı olarak, ağır zırhlı araçları, askeri ekipmanları, hava araçları

¹²³Jandarmanın idari kolluk görevleri, Fransızca *la Mission de Police Administrative* olarak ifade edilmektedir. Tam karşılığı idari polislik görevidir. Ülkemizde jandarma metinlerinde jandarmanın idari görevleri yerine jandarmanın mülki görevleri tabiri de kullanılmaktadır.

¹²⁴ Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde Mülki görev: *Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumlarının dış korumalarını sağlamak, trafik hizmetlerini yürütmek, arama kurtarma görevlerini yapmak, hassas ve kritik öneme sahip tesislerin korunmasına ilişkin önlemleri ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde sağlamak, mevzuat hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevleri yapmak.* Şeklinde tanımlanmaktadır.

¹²⁵ Code de la sécurité intérieure.

bulunmakta olup bu görev genelde seyyar jandarma birlikleri tarafından yürütülmektedir. Merkezi birliği Paris'te ve bazı bölge illerinde bulunan Seyyar Jandarma Birliği 2018 yılı itibariyle toplam 16.500 personelden oluşmakta olup, 109 eskadron, zırhlı araç desteği olan 17 *groupment*'den müteşekkildir. Jandarmanın, Fransız Denizaşırı- Okyanuslarda topraklarında müdahale durumunda, konaklama, yeme-içme imkanı sağlayan askeri imkanları bulunmaktadır. Diğer yandan, deniz-okyanus ötesi topraklarda müdahale yetkisi polis teşkilatına değil sadece jandarmaya tanınmıştır. Hem ana kıta Fransa'da hem deniz aşırı Fransa topraklarında hizmet veren, uluslararası dış operasyonlara katılan Jandarma Escadron (Bölük)'lerinin bir yılda 180 günü yani, diğer bir deyişle yılın 6 ayı dış operasyonlarda ve dış görevlerde geçmektedir.

İstihbarat ve bilgi toplama faaliyeti :Fransız Milli Savunma Kanununda jandarmanın ulusal istihbarat yetkisinden bahsedilmemektedir. Ancak jandarmanın en ücra yerlerde jandarma karakolları ile konuşlanması, halkla içiçe olması nedeniyle, görev bölgesine ilişkin bilgi ve istihbaratı bulunmaktadır. Yine, Fransa'da İç İstihbarat Genel Müdürlüğü'nün (*Direction générale de la sécurité intérieure*) 2014 yılında polis teşkilatına bağlı 2 istihbarat dairesinin (Ülke Topraklarını Gözetleme Başkanlığı¹²⁶, Genel Bilgi Toplama Başkanlığı¹²⁷) birleştirilmesi ile yeniden oluşturulması ve doğrudan İçişleri Bakanına bağlanması nedeniyle iç istihbarat personelinin büyük kısmı polis teşkilatının kapatılan bu istihbarat birimi personelinden oluşturulmuştu. Bununla birlikte, Fransız jandarma teşkilatından da yaklaşık %13 oranında personel olduğu belirtilmektedir (dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-la-dgsi/notre-histoire). Bu kapsamda, iç istihbaratın sağlanmasında jandarmanın personel ve istihbarat katkısı polis teşkilatına nazaran az olmakla birlikte, geniş bir coğrafi alanda sorumlu olması, küçük yerleşim yerlerinde vatandaşla iç içe yaşaması nedeniyle iç istihbaratın oluşturulmasında vazgeçilmez bir konumda olduğu ileri sürülebilir.

Genel asayiş ve güvenliğin sağlanması görevi: Fransız jandarmasının faaliyetlerinin %50'inden fazlasını genel asayiş sağlama görevi oluşturmaktadır. Söz konusu görev, jandarma ve polis teşkilatlarının coğrafi sorumluluk alanlarına göre yürütülmekte olup, bu açıdan jandarma Fransa topraklarının %95'inde yaklaşık 3600

---

¹²⁶ Direction de la surveillance du territoire (DST) (Ülke Topraklarını Gözetleme Dairesi).

¹²⁷ Renseignements généraux (RG) (Genel Bilgi Toplama).

Jandarma Karakolu ile (brigade de province) ile bu hizmeti vermektedir. Polise göre çok geniş bir çağrıyla, jandarma kişileri, malları korumakta, kamu istirahatini ve huzurunu sağlamaktadır.

Jandarmanın askeri statüsü nedeniyle, polis teşkilatında görülen saat ve zaman sınırlaması bulunmamaktadır. Öte yandan jandarma personeli görev yaptığı bölgede ikamet etme mecburiyeti bulunmasının jandarmaya polis teşkilatına nazaran hem yerel vatandaş ile daha yakın ilişkiler geliştirme, ayrıca ihtiyaç halinde her daim göreve hazır bir kuvvetin oluşturulabilmesine imkan sağladığı Fransız Subaylarınca iddia edilmektedir. Jandarmanın vatandaşla iç içe olması , göreve her daim hazır bulunması Fransız Ulusal Meclisi ve Fransız Senatosunca hazırlanan raporlarda da dile getirilen bir husustur (Faure, 2008: 14-18 ve Moyne-Bressan, 2009: 10-12).

Fransa'da İdari Kolluk alanında görev yapan toplam jandarma görevlisi sayısı 2021 Nisan ayı itibarıyla 51.000 kişiden oluşmaktadır. Yine asayiş ve güvenliğin sağlanması için, ülkemizdeki jandarma karakollarına benzer şekilde Fransa 'genelinde 3.677 jandarma karakolu bulunmaktadır (FJGK, 26.03.2021).

b) Türk jandarmanın idari görevleri : Türk jandarma teşkilatının mülki görev olarak da tanımlanan idari görevleri esasında 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyat Kanunu'nda sayılan, kısaca genel düzeni sağlama, uyarıda bulunma, kişiler veya kamu aleyhine istenen eylem ve hareketleri yasaklama, durdurma ve kimlik sorma yetkisi, önleme araması yapma, acele hallerde kapalı yerlere girme, hukuka uygun zor ve silah kullanma şeklinde sıralanan yetkililerdir. Ayrıca çok sayıda kanunda jandarmaya idari ve mülki görevler verilmiştir.

Jandarmanın mülki görevleri, Fransız jandarması açısından idari görev olarak adlandırılan görevler olup, daha geniş manada hem 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununda hem de ilgili yönetmelikte mülki görev olarak tanımlanmaktadır.

JTGY Kanununun 8 inci ve JTGY Yönetmeliğinin 7 nci maddesinde mülki görev *”Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak, diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla Jandarmaya verilen görevleri yapmak”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu kapsamda jandarmanın mülki görevleri, esasında idari kolluğun önleyici mahiyette sayılan görevleridir. İdari kolluk görevi ise, kamu düzenini koruyarak sürekliliğini sağlamak amacıyla hukukun öngördüğü kurallar içerisinde kişilerin hürriyetlerini sınırlayan veya yasaklar getiren tüm işlem ve faaliyetlerdir. İdari kolluk görevleri, genel anlamda suçları önleme fonksiyonuna sahiptir. Bu nedenle idari kolluk yerine önleyici kolluk kelimesi de kullanılabilir. Ayrıca mülki görevler mülki makamların koordinesinde gerçekleştirilen görevler olup, mülki makamların kolluk üzerindeki otoritesini de gösterir. Jandarma mülki görevler kapsamında mülki idare amirlerine karşı sorumludur.

JTGY yönetmeliğinde mülki görevler, halkın can, ırz ve malını koruma, Suçişlenmesini engelleme ve kamu düzenini sağlamak için gerekli önlemleri alma, kamunun ve kişilerin güvenliğini ve konut dokunulmazlığını koruma, Anayasa'da ve kanunlarda düzenlenen hak ve hürriyetlerin güvenli şekilde kullanılması için gerekli önlemleri alma, kamunun huzur ve sükununu bozan, kanunlara aykırı eylemlere engelolma, yardım isteyenlere korunmaya muhtaç çocuklarla yardım gereken küçüklere,engelli, hasta, yaşlı kimselerle, düşkün ya da kimsesizlere ve yabancılara yardım etme, her türlü kaçakçılığa engel olma, emniyet ve asayiş sağlama, asayiş ve güvenliğin sağlanması amacıyla istihbarat toplamakta, Trafik hizmetlerini yürütme gibi, daha çok kolluğun önleyici ve koruyucu faaliyetleri sınırlanmıştır.

Bunun yanında jandarmanın mülki görevleri arasında, Fransız jandarmasından farklı olarak ceza infaz kurumlarının dış korumalarını sağlama, gerekli önlemleri alma, tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakilleriyle muhafazalarını sağlama görevleri de bulunmaktadır. Yine jandarmanın mülki görevleri kapsamında, polis teşkilatının kendi sorumluluk alanında yürüttüğü, asayiş ve güvenlik için ateşli silahlar, bıçaklar ve diğer aletlerle ilgili ruhsat taleplerini cevaplandırma, özel güvenlik yetkisi verilmesi, gibi düzenleyici işlemler tesis etme görevi bulunmaktadır.

Jandarmanın mülki görevleri ayrıca, mülki makamların koordinesinde gerçekleştirilen görevleri, öte yandan mülki makamların kolluk üzerindeki sevk ve koordinasyon yetkilerini de kapsamaktadır.

Türk Jandarma teşkilatına gerek 2803 sayılı JTGY Kanunu'nda gerekse diğer kanunlarda doğrudan istihbarat yetkisi verilmemiştir. Buna karşılık, 2803 sayılı Kanunun ek 5 inci maddesinde jandarmanın kendi sorumluluk alanı ile sınırlı kalmak kaydıyla

önleyici mahiyette, hakim kararı ile, iletişimin tespiti ve dinlenmesi, kayda alınması yetkisi bulunmaktadır. Öte yandan, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde İstihbarat Başkanlığı bulunmakta olup, il ve bölge jandarma komutanlıklarında da istihbarat şube müdürlükleri bulunmaktadır.

3.2.1.2. Jandarmanın adli görevleri

Polis teşkilatında olduğu gibi işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek olarak tanımlanacak adli görevler, Türk ve Fransız jandarma teşkilatları için hemen hemen aynı mahiyettedir. Bu kapsamda, Fransız jandarma teşkilatı gibi, Türk jandarma teşkilatının da kendi sorumluluk alanında, aynen polis teşkilatında olduğu gibi adli kolluk yetkileri bulunmaktadır.

Hemen şunu da belirtmek gerekir ki, Türkiye, Fransa, İspanya ve İtalya'da jandarmanın polis teşkilatına eş adli görev ve yetkileri bulunmakta iken jandarma teşkilatı bulunan bir çok ülkede jandarmanın adli görevleri bulunmamaktadır. Bu kapsamda, Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk kuvvetleri isimli kitapta dünyadaki yaklaşık 52 ülkeden 26'sında mülki, adli ve askeri görevler var iken, 36 jandarma teşkilatının ise adli görevleri bulunmadığı belirtilmektedir (J.Gn.K.lığı, 2012: 3).

a) Fransız jandarmasının adli görevleri:¹²⁸Jandarma personelinin, polis teşkilatında olduğu gibi, adli kolluk birimlerinde çalışabilmesi için *adli kolluk sertifikası* bulunması ve adli kolluk yetkisinin görev yaptığı Cumhuriyet Başsavcılığınca kabul edilmesi gereklidir. Şunu da belirtmek gerekir ki, jandarma subaylarının tamamının adli kolluk sertifikasına sahip olduğu Ceza Muhakemesi Kanununda peşinen kabul edilmektedir. Jandarma adli kolluk görevlileri, Jandarma Genel Komutanlığında Adli Kolluk Başkan Yardımcılığında ve Jandarma Merkez Ofislerinde; illerde ve bölgelerde ise araştırma birimlerinde çalışan jandarma personelinden oluşmaktadır.

Jandarmanın temel görevlerinden olan adli görevleri toplam faaliyetlerinin %40 ını oluşturmaktadır. Yine jandarma bölgesinde meydana gelen adli olaylar, Fransa'da müşahade edilen toplam adli olayların yaklaşık %25 ine tekabül etmektedir. Jandarma adli

---

¹²⁸ Jandarmanın adli kolluk görevleri, Fransızca *la Mission de PoliceJudiciaire* olarak ifade edilmektedir.

kolluk görevlerini ilk olarak en küçük birim olan köy veya ilçe jandarma komutanlıklarınca yürütmekle birlikte, ilçe ve il jandarma komutanlıkları nezdinde sadece adli kolluk görevi yürüten özel birimleri de bulunmaktadır.

Bu kapsamda, Fransız jandarmasında, 2021 yılı itibariyle adli kolluk faaliyetleri ile ilgili olarak 405 araştırma takımı ve ekipleri (sections et brigades de recherche), 100 il araştırma ve istihbarat şubesi (brigades départementales de renseignements et d'investigations judiciaires) bulunmaktadır. Ayrıca doğrudan merkez teşkilatına bağlı ve merkezi düzeyde faaliyet gösteren belli suçlarla mücadelede uzmanlaşmış 4 merkez ofisi ve bölgesel müdahale grubu (GIR)¹²⁹ da bulunmaktadır.

2021 yılı itibariyle jandarma teşkilatı bünyesinde, ülkemizde daire başkanlığına benzer faaliyet gösteren çeşitli merkezi ofisler de bulunmaktadır. Fransada adli kolluk faaliyetleri kapsamında 14 merkez ofisi bulunmasına karşın bunlardan sadece 4 ü Fransız jandarma teşkilatının yetki ve kontrolünde bulunmaktadır. Daha çok organize suçlar, narkotik ve mali suçlarla ilgili oluşturulan ülke seviyesinde araştırma yetkisine haiz ofislerin önemli kısmının polis teşkilatı uhdesinde bulunması, Fransız jandarma teşkilatının polis teşkilatına nazaran adli kolluk faaliyetlerinin gerek nitelik, gerekse yoğunluk açısından daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Son yıllarda bu alanda faaliyetlerini hem nitelik hem de nicelik olarak artırmaya çalışan Fransız jandarmasının etkisi ve kontrolünde olan ofisler şunlardır ; *Gezici Suçlarla Mücadele Ofisi* (Office lutte contre la délinquance itinérante –OCLDI), *Toplum Sağlığına ve Çevreye Karşı Suçlarla Mücadele Ofisi* (Office lutte contre les atteintes à l'environnement et à la santé publique –OCLAESP), *Yasadışı İş Gücü ile Mücadele Ofisi* (Office lutte contre le travail illégal -OCLTI), *İşkence, Savaş Suçları ile İnsanlığa Karşı Suçlarla Mücadele Ofisi* (lutte contre les crimes contre l'humanité, les génocides et les crimes de guerre -OCLCHGCG) adlarını taşımaktadır (Fransız Sayıştay Raporu 2021 : 11¹³⁰).

Jandarmanın yukarıda sayılı tüm adli kolluk faaliyetleri, merkezde Fransız Jandarma Genel Komutanlığına bağlı *Operasyon ve Görevlendirme Başkanlığı*'nın altında faaliyet gösteren *Adli Polis Başkan Yardımcılığı* nin koordinasyonunda yürütülmektedir.

---

¹²⁹Les groupes d'intervention régionaux (GIR)-Bölge Müdahale Gurupları.

¹³⁰ Le Bilan Du Rattachement de la Gendarmerie Nationale au Ministère de l'Intérieur, Rapport Demandé Par La Commission Des Finances Du Sénat (Ulusal Jandarma'nın İçişleri Bakanlığı'na Bağlanması'nın bilançosu, Senato Maliye Komisyonunca Talep Edilen Rapor).

Fransız Jandarmasının merkezi düzeyde bazı suçlarla mücadele kapsamında merkez ofis kurmasının ana gayesi, polis teşkilatı gibi bazı suçlarla ülke seviyesinde merkezi düzeyde mücadele etmek, bazı alanlarda, özellikle kırsal bölgelerdeki organize suçla mücadelede inisiyatifli polis teşkilatına kaptırmamak, böylelikle Fransa’da en az polis teşkilatı kadar nitelikli ve organize suçlarla mücadelede yeterliliğini ortaya koymak olduğu gerek polis gerekse jandarma çevrelerinde dile getirilen bir husustur.

Adli Polis Başkan Yardımcılığı bünyesinde, ülke genelinde il jandarma komutanlıkları sorumluluk alanındaki her çeşit suçla mücadele ve bu alanda faaliyet gösteren jandarma birimlerinin desteklenmesi ve koordinasyonu ile görevli *Ağır Suçlar Şubesi* (le bureau des affaires criminelles (BAC), her türlü terörle mücadele faaliyetinin ülke seviyesinde (jandarma Bölgesinde) koordinasyonunda *terörle mücadele şubesi* (le bureau de la lutte antiterroriste (BLAT) bulunmaktadır.

Jandarmanın adli kolluk faaliyetleri içinde ayrıca; adli kolluk görevlilerinin eğitimi için *Adli Kolluk Eğitim Merkezi* (Centre national de formation de police judiciaire (CNFPJ) ile *Jandarma Suç Araştırma Enstitüsü* (l’Institut de recherche criminelle de la Gendarmerie nationale (IRCGN), *Suç İstihbarat Merkez Servisi* (le Service central de renseignement criminel (SCRC) gibi araştırma merkezleri de bulunmaktadır (FJGK, nos missions, 15.07.2022).

Türk jandarmasının adli görevleri: Jandarmanın adli görevleri, işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmayı ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmeyi içermektedir. Adli görevler, mülki görevlerin kamu düzenine ilişkin olanları ile beraber kolluğun görevlerinin özünü oluşturur.

Söz konusu görev, gerek 2803 sayılı JTGY Kanununda ve gerekse JTGY Yönetmeliğinde “*İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek*” şeklinde tanımlanmıştır.

Adli görevler, mülki görevlerin kamu düzenine ilişkin olanları ile beraber kolluğun görevlerinin özünü oluşturmaktadır. Jandarma, adli kolluk görevlerini yerine getirirken adli makamlara karşı sorumludur. Adli kolluk görevlileri, kendilerine yapılan herhangi bir suçla ilişkin ihbar veya şikayeti veyahut el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal cumhuriyet savcısına bildirir ve cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda olayın aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerine başlar (Adli Kolluk Yönetmeliği, 2005: madde 6). Adli görevler, işlenmiş suçlarla ilgili olarak ceza muhakemesine ilişkin

mevzuatta belirtilen işlemleri yapmayı ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmeyi kapsar. Soruşturma işlemleri, cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda bizzat adli kolluk görevlileri tarafından yerine getirilir. Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir. Jandarma, kanunların kendisine vermiş olduğu diğer adli görevleri de yerine getirmek zorundadır. Ceza muhakemesine ilişkin olarak suçların soruşturulması ve kovuşturmasına ilişkin hususlar, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun da belirtilen usul ve esaslar göre yürütülür. Adli görevler bakımından ilgili mevzuat ve adli amirlerin talimatlarına göre hareket edilir. Gözaltına alınan şahısların sadece adli makamlar önüne çıkarılınca kadar yeme, içme ve nakil masrafları ile sevkinin jandarmaya ait taşıtlarla gerçekleştirilmesi durumunda, söz konusu taşıta ait yakıt ve benzeri masraflar Jandarma bütçesinden ödenir.

3.2.1.3. Askeri görevleri

Askeri görevler, jandarma teşkilatlarının barış ve savaş zamanlarında silahlı kuvvetler adına bazen onun koordinasyonunda gerçekleştirdiği görevlerdir.

a) Fransız jandarmanın askeri görevleri: Jandarmanın askeri görevleri, askeri otoritelerin taleplerine cevap vermek, istihbarat ve bilgi toplama, koruma, nükleer silahların kontrolü ve korunması, askeri sivil rezervlerin yönetilmesi görevleridir. Bu görevler sadece jandarmaya tanınan yetki ve görevlerdir.

Fransız jandarma teşkilatı Fransız polis teşkilatınca kullanılan teçhizat yanında, zırhlı araçlar, helikopterler ve hafif piyade tüfekleri gibi bazı askeri stil teçhizata da sahiptir. Jandarma'nın temel görevi adli ve idari kolluk görevi olmakla birlikte, tüm faaliyetlerinin çok az bir kısmını (tüm faaliyetlerinin % 5 i) işgal etmektedir. Jandarmanın askeri görevleri içinde ayrıca,

- Ordunun gözetimi ve firar veya itaatsizlik gibi özellikle askeri suçların bastırılması,
- ülke dışındaki görevlerde asker içinde meydana gelen adli olayların soruşturulması,
- Fransız ordusunun askeri operasyonlarının hazırlanması ve yürütülmesi için gerekli insani ve malzeme kaynaklarının sağlanması,
- Askeri rezervlerin idaresini ve seferberliğin hazırlanmasını,
- Nükleer tesisler gibi “hassas noktaların” korunması görevleri sayılmaktadır.

Yine jandarmanın öncelikli olarak, bölgenin güvenliğine ve bütünlüğüne yönelik bir saldırı veya tehdit durumunda, *bölgelerin operasyonel savunma planının*¹³¹ hazırlanması görevleri bulunmaktadır (Faure, 2008: 16). Görüldüğü gibi Fransız Jandarmasının askeri görevleri tüm faaliyetleri içinde çok küçük bir yer tutmasına rağmen nitelik olarak önemli misyonlar barındırmaktadır. Bu kapsamda jandarma ülkenin savaş halinde, hem askeri polis olarak hareket edecek hem de aynı zamanda istihbarat toplamak, hassas bölgeleri korumak, ülkede alan hakimiyetini sağlamak gibi doğrudan bazı milli savunma görevlerini de yerine getirecektir (Dieu, 2001: 185-187).

03 Ağustos 2009 tarihinde Jandarma Kanununda yapılan değişiklikle Kanununun 10 uncu maddesine jandarma ile ilgili olarak *Ulusun yüksek menfaatlerine ve vatan savunmasına katılır (Jandarma Kanunu madde 10)* ibaresi eklenmiştir. Bu kapsamda, jandarma devlet büyüklerinin korunması (Cumhurbaşkanının korunması, Hotel De Matignon'un korunması, Fransız Senatosu ve Fransız Ulusal Meclisinin korunması görevleri Cumhuriyet muhafızları vasıtasıyla jandarma tarafından yapılmaktadır. Yine nükleer tesisler gibi hassas ve kritik bölgelerin jandarma tarafından ifa edilmektedir.

Jandarma askeri adli kolluk birimi (La gendarmerie prévôtale) barış zamanlarında ülke dışında veya yabancı memleketlerde bulunduğu sırada, savaş zamanında ülke içinde Fransız ordusunun adli kolluk vazifesini yürütmektedir. Yani askeri kışla içerisinde yurtdışında meydana gelmiş adli olayları soruşturma görevi jandarmaya verilmiştir. Ülke içinde, askeri adli kolluk görevi yürüten jandarma personeli, gerektiğinde diğer jandarma birlikleri ve il jandarma komutanlıklarının uzman birimlerinden destek alabildiklerinden personel sayısı oldukça azdır. 2013 yılında yayımlanan yönetmelik ile, deniz aşırı bölgelerinde görevli askeri adli kolluk birimleri de Askeri Adli Kolluk Komutanlığına bağlanmıştır.

Jandarma, adli kolluk faaliyetleri kapsamında Paris Silahlı Kuvvetler Mahkemesi (*le tribunal aux armées de Paris (TAP)*) cumhuriyet savcısının kontrolünde ve onun talebiyle, Fransız ordusu bünyesinde Fransa topraklarında meydana gelen adli olayların soruşturulması görevini yürütmektedir (FJGK, 26.03.2019).

Jandarmanın savunma görevleri kapsamında sayılabilecek, özellikle Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliğince yürütülen barışı koruma misyonlarına, diğer dış

---

¹³¹ la défense opérationnelle du territoire (DOT).

operasyonlarında da aktif olarak katılmaktadır. Yine, jandarmanın Fransız sınır bölgelerinin %98'inde gözetleme görevi yanı sıra, Birleşmiş Milletler ve OPEX¹³² misyonlarında barışı koruma görevi kapsamında da görev yapmaktadır (Kosova, Bosna Hersek, Fildişi Sahilleri, Çat, Gürcistan, Afganistan, Haiti gibi).

Jandarmanın hem asker hem polis olması, askeri statüsünün yanında, sivil bir polis teşkilatı özelliğini de koruması, onun bölgede görevli ordu birlikleriyle daha uyumlu çalışmasına, kiriz ve çatışma bölgelerinde daha fazla uyum gösterbilmesine imkan sağlamaktadır.

Bu nedenle, Avrupa Birliği içinde, diğer ülke jandarmanın teşkilatı personelinin de katılacağı daimi bir müdahale biriminin oluşturulması, Fransa'nın inisiyatifıyla başlatılmış ve 2004 yılında bu amaçla merkezi İtalya'da olmak üzere EUROGENFOR kurulmuştur. Yine Kasım 2007'den itibaren Avrupa Birliği ATHEA operasyonu kapsamında, Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz jandarmanın personelinin oluşan bir *Force de Gendarmerie Europeenne* (FGE) teşekkül ettirilmiştir (Faure, 2008: 18-21).

b) Türk Jandarmanın askeri görevleri: 27 Temmuz 2016 tarihli Jandarmanın reformu sonucunda, jandarmanın askeri görevleri açısından Genelkurmay Başkanlığına bağlılığına son verilmesi ve askeri statüsünün kaldırılmasının doğal bir sonucu olarak hali hazırda jandarmanın askeri görevinin kapsamı ve tanımı oldukça daralmış ve değişmiştir.

Daha önceden, askeri kanun ve nizamlarda yer alan görevlerle Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmakla yükümlü kılan, garnizon komutanlığı; askerî inzibat; yoklama kaçağı, bakaya, firar, izin ve hava değişimi süresini geçirenlerin takibi, yakalanması ve sevk edilmesi; askere alınacakların çağırılması ve toplanması; askerlik hizmetini belgeleyemeyenlerin askerlik şubesine teslim edilmesi gibi bir çok askeri görev yüklenen jandarmanın askeri görevleri mevcut iken, 2016 yılında yapılan değişikliklerden sonra jandarmanın askeri görevleri genel olarak seferberlik ve savaş halleri ile sınırlandırılmıştır.

Nitekim 2803 sayılı Kanununun 8 inci maddesinde "*Jandarmanın birlikleri; seferberlik ve savaş hallerinde, Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenecek bölümleriyle Kuvvet Komutanlıkları emrine girer, kalan bölümüyle normal görevlerine devam eder. Ayrıca, Jandarmanın birlikleri; Genelkurmay Başkanlığının talebi üzerine İçişleri Bakanının, illerde*

---

¹³²les missions militaires et les opérations extérieures-Askeri görevler ve dış operasyon görevleri.

ise garnizon komutanının talep etmesi halinde valinin onayıyla kendilerine verilen askeri görevleri de yaparlar” denilmektedir.

Konuyla ilgili daha ayrıntılı şekilde JTGY yönetmeliğinin askeri görevler başlıklı 41 nci maddesinde bu durum “*Jandarma birlikleri; seferberlik ve savaş hallerinde, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek bölümleriyle kuvvet komutanlıkları emrine girer, kalan bölümüyle normal görevlerine devam eder. Jandarma, seferberlik ve savaş halinde, 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu ile verilen görevleri yapar. Jandarma birlikleri; Genelkurmay Başkanlığının talebi üzerine Bakanın, illerde ise garnizon komutanının talep etmesi halinde valinin onayıyla kendilerine verilen askeri görevleri de yapar. Bu görevlerin kapsamı, niteliği ve yerine getirilme esasları Genelkurmay Başkanlığı ve Bakanlıkça belirlenir*”. şeklinde düzenlenmiştir.

Bu kapsamda, ilgili mevzuata göre Türk jandarma teşkilatının askeri görevleri, sadece seferberlik ve savaş hallerinde söz konusu olabilmektedir. Halbuki karşılaştırması yapılan Fransız jandarma teşkilatının daimi olarak askeri görevler için ayrılmış bir personel kadrosu bulunmakta (toplam personelin %5) ve daimi olarak askeri görevleri (Toplam görevinin %3’ü) bulunmaktadır.

3.2.2.Bağlılık açısından Türk ve Fransız jandarma teşkilatları

Gerek Fransız jandarma teşkilatı gerekse Türk jandarma teşkilatı, kuruluşlarından itibaren son yıllara kadar bağlı oldukları makam ile ilgili çok fazla değişikliğe uğramamıştı. Gerçekten de, Fransız jandarması ilk olarak ortaya çıktığı 1791 tarihinden itibaren, bir çok yönetim değişikliği ve ihtilal görmesine rağmen, bağlılık konusunda istikrarlı bir durum göstermiştir. Gerek 1. Cumhuriyet Döneminde, Restorasyon (Tanzimat), İmparatorluk, 3 ve 4. Cumhuriyet dönemlerinde ya Fransız Kara Kuvvetleri Komutanlığına ya da Savunma Bakanlığına bağlılığını korumuştur. Fransız jandarmasının, *ordunun bütünleyici bir parçası* olduğu, *askeri statüsünün* bulunduğu tüm hukuki metinlerde özellikle zikredilmiştir. Ancak, gelişen reform süreci içerisinde, 2009 yılında yapılan yasal değişiklik ile Fransız jandarma teşkilatı Milli Savunma Bakanlığına bağlı iken, hem işlevsel hem de organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Bununla birlikte, jandarmanın askeri görevleri, eğitimi ve disiplini açısından Milli Savunma bakanlığı korunmuş, eski gelenek devam ettirilmiştir.

Türk jandarma teşkilatı da, gerek Asakir-i Zaptiye dönemlerinde, gerek jandarma teşkilatı olarak Osmanlı döneminde ve gerekse Cumhuriyet döneminde, bağlılık derecesinde

bazı küçük farklılıklar olmasına karşın, esas olarak bir değişim geçirmemiş, genel olarak asayiş ve iç güvenlik görevleri açısından İçişleri Bakanlığına, askeri ve diğer görevleri açısından Milli Savunma Bakanlığına veya Genelkurmay Başkanlığına bağlılığını korumuştur. Taşrada ise askeri görevleri dışında, disiplin, eğitim ve performans değerlendirme (sicil) haricinde mülki amirlere bağlılığını korumuştur. Ancak devam eden jandarma reform sürecinde 15 Temmuz 2016 tarihli Darbe Girişiminin de çabuklaştırıcı etkisiyle, 27 Temmuz 2016 tarihinden itibaren kabul edilen bir dizi Kanun Hükmünde kararnamelerle Türk jandarma teşkilatı hiçbir istisna olmaksızın, tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmış, askeri statüsü de kaldırılmış, askeri niteliğini çağrıştıracak bazı hükümler ve atıflar ilgili mevzuattan çıkarılmış veya değiştirilmiştir.

Bu bağlamda Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının idari ve siyasi otoriteye bağlılık durumları daha detaylı inceleneceğinden tarihsel gelişim süreçleri de dahil aşağıda ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

3.2.2.1. Fransız jandarma teşkilatının bağlılık durumu

16 Şubat 1791 tarihinde yasayla kurulan Fransız jandarma teşkilatının bağlılık, görev ve yetkileri 28 Germinal An VI Kanununun (17 Nisan 1798)¹³³ da düzenlenmiştir. Kanunun 17nci maddesinde “*Jandarma kadrosu personel, malzeme ve disiplin konuları ile ilgili olarak Savaş Bakanlığına, Asayişin sağlanması hususu ile ilgili olarak Polis Bakanlığına, adli kolluk görevleri ile ilgili hususlarda ise Adalet Bakanlığına bağlıdır* denilmektedir. 1903 tarihli Fransız Jandarma Kararnamesinin 54, 55, 57, 59, 60, 61 ve 62 nci maddelerinde bu üç bakanlığa bağlılık durumu teyit edilmekte ve bu ilişkilerin nasıl yürütüleceği hususunda detaylara yer vermektedir (Fougier ,2000: 3).

Nitekim, 1824, 1854, 1903 tarihli Jandarma nizamnamelerinde jandarmanın askeri statüsünün varlığı ve jandarmanın ordunun bir parçası olduğu vurgulanmıştır. 20 Mayıs 1903 tarihli Jandarma Teşkilat ve Görevleri Nizamnamesinde Fransız jandarmasının askeri yönü Madde 133’te, “*Jandarma teşkilatı, Anayasanın 285 inci maddesine uygun olarak Kara Kuvvetlerinin bir parçasıdır*” şekilde vurgulamaktadır. 14 Temmuz 1991 tarihli kararnamede de (decret) bu durum, “*Milli jandarma Silahlı Kuvvetlerin ayrılmaz bir parçasıdır... Askeri kurallar Jandarmaya uygulanır...*” şeklinde teyit edilmektedir.

¹³³ Loi relative à l’organisation de la gendarmerie nationale, le 28 germinal an VI (17 Avril 1798).

Yine, 10 Eylül 1935 tarihinde çıkarılan Jandarma Kanunu'nun 1 nci maddesinde:“*Jandarma, millî ordunun bir parçasıdır. Görevleri ve teşkilâtlanmasının özelliği icabı olan istisna ve değişiklikler dışında, askerî kanun ve yönetmeliklerin hükümlerine tâbidir*” denilmek suretiyle jandarmanın bağılılığına açıklık getirilmiştir.

Başlangıçta Kara kuvvetleri komutanlığının bir parçası olarak gözüken Jandarma, 1950 yılında doğrudan Milli Savunma Bakanlığına bağlanmış, 1974 yılında da Kara Kuvvetlerinin bütçesinden ayrı bir bütçeye kavuşmuştur.

Fransa'da Jandarma teşkilatının İçişleri Bakanlığına bağlanması uzun tartışmalar sonucu kademeli geçişlerle olmuştur. Bununla birlikte, jandarma askeri görevler, eğitim ve disiplin açısından Milli Savunma Bakanlığına bağlı kalmış, askeri statüsünü de korumuştur. Bu kapsamda jandarma sivil otoriteye bağlı olmakla birlikte, bu bağılılığı Fransız Devriminden beri jandarmanın temel faaliyet alanlarından biri olan kamu düzeninin sağlanması ve toplum polisliği ile sınırlı tutulmaktadır.

Tekil olarak bu durum, ordunun bölünmez bir parçası olan ve ilde valinin yetkisinin dışında bulunan ve adem-i merkezîyet kapsamında olmayan jandarmanın pozisyonunu da tartışma konusu yapmaktadır. Fransa'da, özellikle, 1980 li yıllardan itibaren, neoliberal politikaların da etkisiyle, jandarmanın etkinliği ve verimliliği tartışma konusu yapılmış, ayrıca polisle teşkilatı ile uyum ve koordinasyon eksikliği dile getirilmiştir. Şehir ve kırsal kesimin adeta bütünleşmesi Jandarma ve polisin de daha koordineli çalışması mecburiyetini getirmiştir. Bu doğrultuda, Fransız jandarma ve polisinin giderek birbirine yaklaşması, jandarmanın Milli Savunma Bakanlığından İçişleri Bakanlığına geçişi de tedrici bir seyir izlemiştir.

Fransız Jandarmasının illerde valilerin sorumluluğu altına girmesi, illerde valilerin yetkisini artıran 95-73 sayılı ve 21 Ocak 1995 tarihli **İç Güvenliğin Düzenlenmesi ve Planlanması** (LOPS)¹³⁴ Kanununun kabulü sırasında gündeme gelmiştir. LOPS kanununun 6 ncı maddesi ile illerde valilere “*devletin ildeki temsilcisi olarak, devlete sunulan değişik birimler ve güçlerinin, iç güvenliğin sağlanması alanında, işbirliği içinde çalışmasını gözetme, suçların önlenmesi ve suç korkusunun azaltılmasını koordine etme ve harekete geçirme*” yetki ve sorumluluğu verilmiştir.

---

¹³⁴ Loi n° 95-73 du 21 janvier 1995 d'orientation et de programmation relative à la sécurité.

Bu Kanuna, parlamentodaki görüşme sırasında eklenen “*Jandarma ile ilgili düzenlemeler mahfuz olmak kaydıyla*” eklenmek suretiyle jandarmanın askeri kimliği korunmuş, jandarma yasadaki değişiklikten muaf tutulmuştur. Bununla birlikte, bu kanunla ilk defa, jandarmanın İdari polislik (police administrative) ile ilgili faaliyetlerinde İl valisinin jandarma üzerindeki işlevsel (*Fonctionnel*) otoritesi de tanınmıştır. Yine de, bu değişiklik bile, polis teşkilatında görüldüğünün aksine, il valisine il jandarma komutanlıkları üzerinde tam bir hiyerarşik bir yetki tanımamıştır. Başka bir ifade ile, jandarma teşkilatı Milli Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmiş, ancak, illerde valilerin jandarma üzerinde yetkileri güvenlik ve asayiş ile sınırlı olarak kısmen arttırılmıştır.

Bu gelişmenin devamında, Carraz-Hyest tarafından Nisan 1998 tarihinde hazırlanan jandarmanın reform ile ilgili raporunda (Carraz ve Hyiest, 1998), Cumhuriyet Başsavcıları tarafından yıllık olarak verilen değerlendirme raporuna benzer bir raporun il valilerince ilde konuşlu il jandarma komutanlarına verebilmeleri hususunda öneri sunulmuş ve hayata geçirilmiştir. Ancak uygulamada, 2016 yılına kadar Türkiye’de görüldüğü gibi, valiler tarafından verilen değerlendirme (sicil) notu, il jandarma komutanlarının askeri hiyerarşik üstlerinin verdiği değerlendirme notuna göre ikincil planda olan bir değerlendirme notu olarak kalmıştır. Cumhuriyet Başsavcıları tarafından yıllık olarak verilen Değerlendirme Notu ise, sadece adli kolluk yetkisinin görev alanında kullanması için gerekli olan bir yetkilendirme anlamına gelmiştir.

1 Ağustos 2001 tarihinde kabul edilen ve 29 Ağustos 2002 tarihli İç Güvenliğin Programlanması ve Eşgüdümü kanunu ile “*iç güvenlik imkanlarının birlikte koordinasyonu adli makamların yetkileri saklı kalmak kaydıyla vali tarafından sağlanacağı*” ifade edilmiş, içişleri bakanına ülkedeki tüm iç güvenlik birimlerinin koordinasyonu yetkisini vermiştir. Bununla birlikte söz konusu kararnamede diğer genel müdürlükler ve özellikle Polis Genel Müdürlüğü sayılmasına rağmen genelgenin **hiçbir yerinde Jandarma Genel Müdürlüğü üzerinde İçişleri Bakanının otoritesinden bahsedilmemiş** sadece idari ve iç güvenlik hizmetinin verilmesinde İçişleri Bakanının, savunma ve askeri konularda Milli Savunma Bakanlığının, adli kolluk faaliyetleri açısından Adalet Bakanlığının sorumluluğu altında olacakları vurgulanmıştır (Estignard,2008 ;21-23).

Böylelikle, o tarihte genel durumda jandarmanın askeri savunma görevi, toplam diğer görevlerinin %2 sini oluşturmasına rağmen, jandarmanın personel ve kadrosunun tamamının yönetilmesi-Türkiye’de 1904 yılından beri görülen uygulamanın aksine-Milli

Savunma Bakanlığına bırakılmıştır. Diğer yandan, pratikte organik ve işlevsel şeklinde kanunda yapılan bu ayrımın da net bir şekilde tespitinin yapılması mümkün olamamıştır.

Fransız jandarmasının İçişleri Bakanlığına bağlanması konusu Fransa 2002 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların seçim çalışmalarında da gündeme gelmiştir. 2002 yılında, Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında, jandarma teşkilatının İçişleri Bakanlığının denetiminde olması gerektiği Cumhurbaşkanı adayını Jacques Chirac tarafından ortaya atılmıştır (Estignard, 2008: 21-23). 15 Mayıs 2002 tarihi kararname ile (15 Mayıs 2002 tarih ve 2002-889 sayılı kararname) jandarmanın sadece iç güvenlik (mülki) ve asayiş görevlerinin yürütülmesi açısından içişleri bakanlığına bağlanması öngörülmüştür. Diğer yandan jandarma'nın merkezde İçişleri Bakanlığına bağlanması başarısız olmuş ise de, 18 Mart 2003 tarihli İç Güvenlik Yasasına eklenen "**Vali idari kolluk ve asayişin sağlanması ve toplumsal olaylarda polis teşkilatı ve Jandarma birimlerini yönetir. Söz konusu servislerin ve birimlerin yerel sorumluları kendilerine verilen görevin ifası ile ilgili görev sonuç raporunu Valiye sunarlar**" cümlesiyle il valilerine jandarma üzerinde asayiş ve toplumsal olaylarda dolaylı bir yetki tanınmıştır. Böylelikle, jandarma üzerinde yerel düzeyde valilerin yetki ve roller artırılmış, dolaylı olarak yerel düzeyde Jandarma üzerinde İçişleri Bakanlığının nüfuzu sağlanmaya çalışılmıştır.

Jandarma teşkilatı üzerinde yerelde Valilerin yetkileri artırılırken, Jandarma Genel Komutanlığı makamına atanacak kişi ile ilgili de daha farklı bir politika izlenmiştir. 1939 yılından itibaren 2004 yılına kadar Jandarma Genel Komutanları genellikle yüksek hakimlerden (magistrat) veya valiler arasından cumhurbaşkanlığı karnamesiyle atanırken, ilk defa Jandarma Genel Müdürlüğüne (Genel komutanlığına) jandarma içinden çıkan bir general getirilmiştir. Küçük ve önemsiz gibi görünen bu hareket aslında jandarma üzerinde İçişleri Bakanlığın kademeli olarak etkisinin artırılmasının sinyalleri olarak yorumlanmıştır. Nitekim, Jacques Chirac'ın ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmesi sırasında, jandarma teşkilatının içişleri bakanlığına bağlanabilmesinin mümkünlüğü konuşulmaya başlanmıştır.

20. Yüzyılın başlarına kadar, birbiri ile neredeyse hiç irtibatı bulunmayan Fransız polisi ve Fransız jandarmanın farklı bakanlıklara bağlanması, o zamanlar herhangi bir sorun olarak dikkat çekmemiştir. Bunun sebebi, Fransız toplumunun o tarihte, kırsalda ve şehir bölgelerinde oturanlar olarak her iki kesiminde yoğunlukla kendi bölgesinde yaşaması, o dönemde kırsaldan şehre toplumsal hareketliliğin çok fazla olamamasında yatmaktadır. Kolluk sisteminde var olan bu ayrılık, iki kolluğun kuvvet ve imkanlarından ortak olarak

yararlanmalarına, ortak operasyonların yürütülmesine de pratikte imkan tanımamaktaydı. Son 40 yıl içerisinde Fransa’da suç oranlarının çoğalması, vatandaşlarda güvensizlik duygusunun artması, toplumda ve kamu ajandasında suçla mücadele konusunda bir tartışmaya yol açmıştır. Bu tartışmalar ve güvensizlik duygusuna cevap, hükümetin iki kolluğun tek bir bakanlık bünyesinde birleştirilmesi önerisi olmuştur. Raffarin hükümeti sırasında çokça tartışılan güvensizlik duygusu, Cumhurbaşkanlığı seçimi kampanyalarında gündeme gelmiş ve jandarmanın Milli Savunma Bakanlığında alınarak İçişleri Bakanlığına bağlanması çözüm olarak önerilmiştir.

Öte yandan, jandarma ve polis aynı bakanlık çatısı altında birleştirilmese dahi, daha 2002 yılından itibaren, kolluk teşkilatlarının ortak bir mekanizmada eşgüdüm içerisinde operasyonel çalışma yapabilmesine çalışılmıştır. Nitekim, ortak bir mücadele anlayışı gerektiren, kara para, kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele kapsamında, Fransa İçişleri Bakanlığının 22.05.2002 tarihli Genelgesi ile bölge valiliklerinde, basta polis ve jandarma görevlileri olmak üzere, maliye ve gümrük görevlilerinden oluşturulan **bölgesel müdahale grupları** (*Groupes D'intervention Régionaux*), iki kolluk arasındaki işbirliği ve koordinasyonu güçlendirici bir etki meydana getirmiştir.

3 Mayıs 2007 tarihli Hükümet Kararnamesi¹³⁵, jandarmanın İçişleri Bakanlığına eklenmesini biraz daha kuvvetlendirmiştir. Bu *kararname* ile, jandarmanın organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlılığı henüz gerçekleştirilmese bile, bazı alanlarda ve bütçenin kullanımında İçişleri Bakanlığına önemli yetkiler tanınmıştır. Kararnamenin 4 üncü maddesinde, “*İçişleri Bakanlığı, iç güvenlik görevinin yürütülmesi için, ulusal jandarmanın istihdamından sorumludur. Bu amaçla, bu servislerin görevlerini ve görevlerini yerine getirmesi koşullarını ve bunun için gerekli olan organizasyon yapılanmasını tayin eder. Milli Savunma Bakanlığı ile müştereken Jandarmaya ayrılan bütçenin kullanımını tayin eder ve takip eder*”denilmektedir. Jandarmanın yönetiminde hem Milli Savunma Bakanlığını hem de İçişleri Bakanlığını yetkili kılan bu hüküm açıkça jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması için atılmış önemli adımlardan birisi olmuştur.

Bu gelişmelere paralel olarak, 2007 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Nicolas Sarkozy, Paris’te bir grup polis ve jandarmaya hitap ederken “**Ben Cumhurbaşkanı**

---

¹³⁵ Décret n° 2007-699 du 3 mai 2007 modifiant le code de procédure pénale (troisième partie : Décrets) relatif au renforcement de l'équilibre de la procédure pénale et à la prévention de la délinquance.

olduğum sürece polis ve jandarmanın bir çatı altında birleştirilmesi olmayacaktır” şeklinde beyanda bulunarak jandarmanın ile polis arasında Avusturya ve Belçika ülkelerinde görüldüğü gibi bir birleşme (fusion) olmayacağını açıkça ilan etmiş, ancak 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanacağını da aynı konuşmasında belirtmiştir (vie-publique.fr/Sarkozy, 2007)¹³⁶.

Böylelikle 2007 yılından itibaren, yeni Cumhurbaşkanı tarafından jandarmanın teşkilatının İçişleri Bakanlığına bağlanması yeniden ele alınmış, bu doğrultuda 1 Ocak 2009 tarihinde Jandarmanın ve polis teşkilatının bütçelerinin yönetimi İçişleri Bakanlığına verilmiştir. Ardından, 3 Ağustos 2009 tarihli Kanunla (LOI n° 2009-971) jandarmanın teşkilatına ilişkin kanunda değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle ve bu kanuna uygun çıkartılan kararnamelerle jandarmanın teşkilatı, göreve atama, eğitim, görevden el çekirme ve disiplin konularında İçişleri Bakanı yetkilendirilmiştir (Oliveria, 2009).

Ağustos 2009 tarihinde Milli Savunma Kanununun **3225-1 inci maddesinde yapılan değişiklikte** : “Adli görevlerinin yerine getirilmesi için adli otoritelere bağlılıkları hariç olmak üzere, Jandarmanın Genel Müdürlüğü, teşkilatlanma, yönetimi, çalışma yöntemi ve jandarmanın için gerekli olan askeri altyapı konularında İçişleri Bakanı otoritesi altına alınmıştır.

Askeri görevlerinin yerine getirilmesi için, özellikle Fransa dışındaki askeri operasyonlara katıldığında Milli Savunma Bakanının yönetimi altındadır.

Milli savunma bakanı, Danıştay tüzüğünde belirtilen konular çerçevesinde jandarmanın insan kaynakları yönetimine ve jandarmanın askeri personelinin disiplin işleri ile ilgili konulara katılır.” hükümlerine yer verilmiştir. Aynı kanunun **3211-3 üncü maddesinde ise** “Ulusal Jandarmanın kanunların uygulanmasını gözetleyen bir askeri güç” olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yine kanunda “ Adli polislik görevi jandarmanın temel görevlerinden birisidir. Jandarmanın, özellikle kırsal bölgelerde, yarı şehirleşmiş bölgelerde ve ulusal yollarda asayiş ve güvenliği sağlamakla görevli kılınmıştır. “toplumun korunması ve terörizmle mücadele konularında kamu makamlarına bilgi ve istihbarat hizmetini sağlar” ifadeleriyle jandarmanın adli kolluk görevlerine de vurgu yapılmıştır.

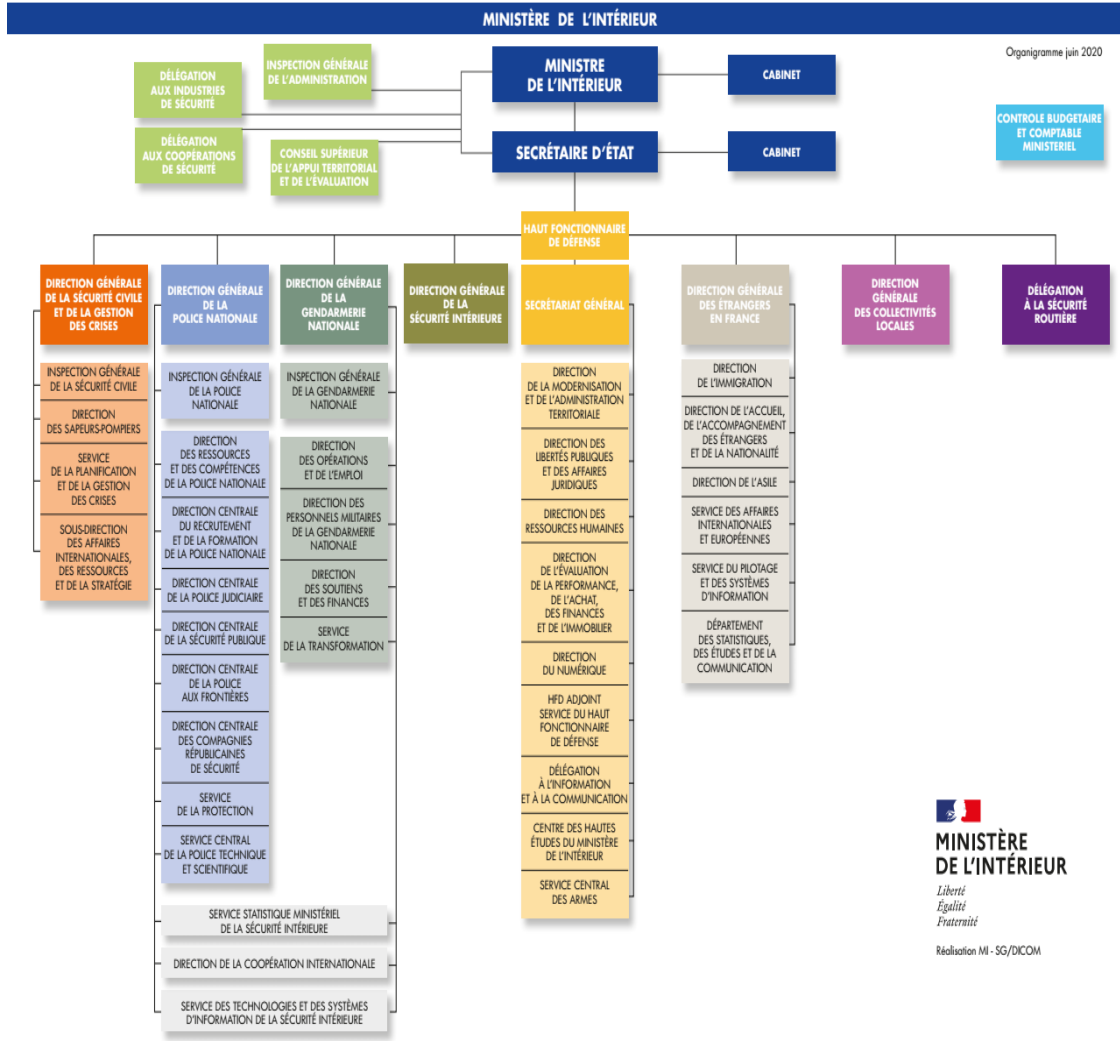
¹³⁶Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les efforts en faveur de la sécurité intérieure, notamment le rapprochement de la police et de la gendarmerie, à Paris le 29 novembre 2007, <https://www.vie-publique.fr/discours/168718-declaration-de-m-nicolas-sarkozy-president-de-la-republique-sur-les-e>.

Aynı paralelde, 23 Aralık 2009 tarihinde kabul edilen Hükümet Kararnamesi (85-1057 sayılı Kararname) ile, İçişleri Bakanlığının merkez teşkilatı yapısına ilişkin 1985 tarihli kararnamede değişiklik yapılarak, jandarma teşkilatı merkez ve taşrada organik ve işlevsel olarak İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

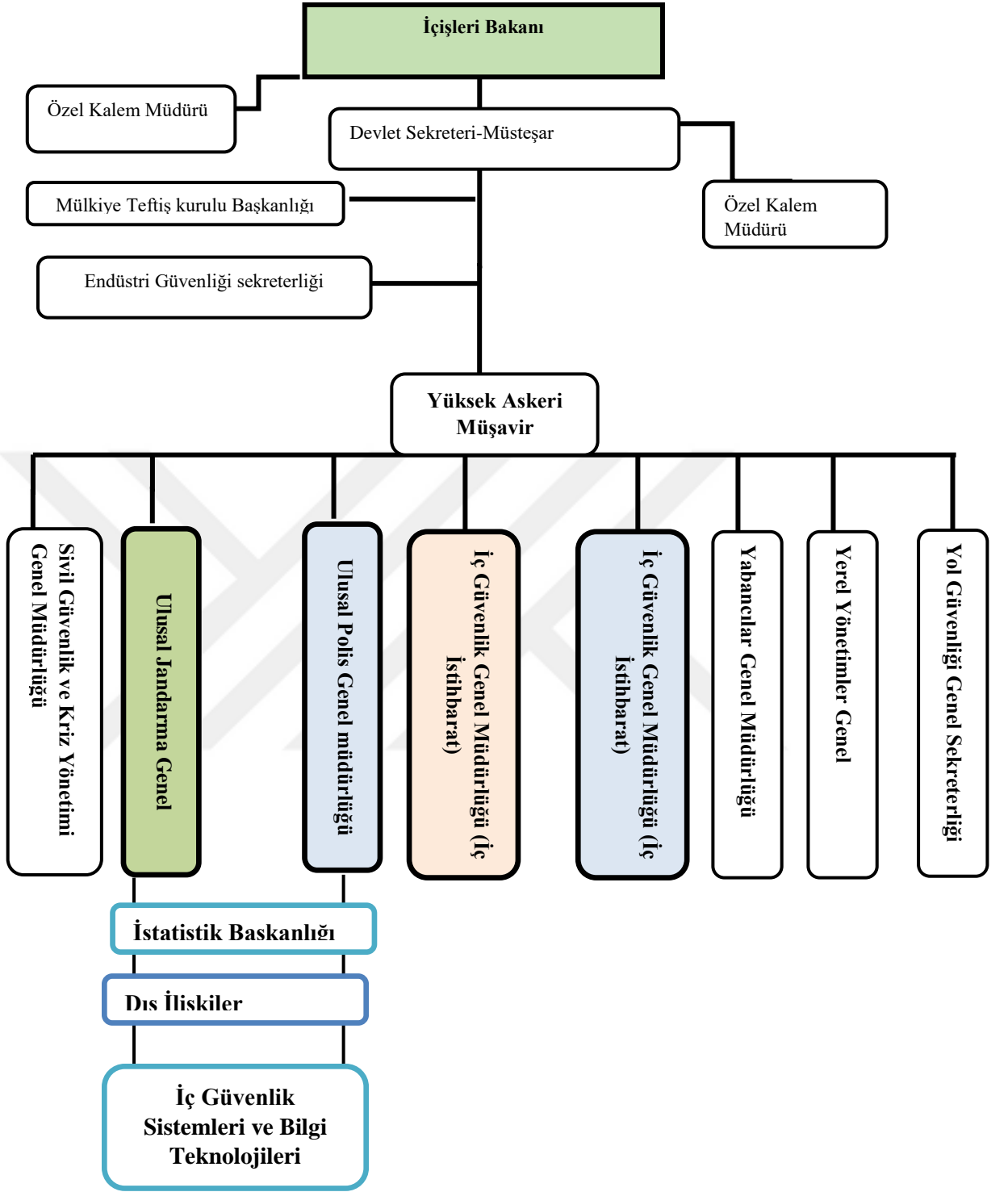
Bu doğrultuda, İçişleri Bakanlığı teşkilat yapısına göre bu genel müdürlükler sırasıyla, Jandarma Genel Müdürlüğü (*Direction Générale de la Gendarmerie Nationale*); Polis Genel Müdürlüğü (*Direction Générale de la Police Nationale*), Mahalli idareler Genel Müdürlüğü (*Direction Générale des Collectivités Locales*), Sivil güvenlik ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü (*Direction Générale de la Sécurité Civile et de la Gestion des Crises*) Fransa’da ki Yabancılar Genel Müdürlüğü (*Direction Générale des Étrangers en France*), İç Güvenlik Genel Müdürlüğü (*Direction Générale de la Sécurité Intérieure*)¹³⁷ dır. Bu birimler İçişleri Bakanlığı Müsteşarına bağlı olarak faaliyet göstermektedir (Fransa İçişleri Bakanlığı 01.04.2022).

---

¹³⁷İç Güvenlik Genel Müdürlüğü Fransa’da İç İstihbarat Teşkilatının ismidir. 2016 yılında yapılan değişiklikle, Polis Teşkilatı bünyesinde faaliyet gösteren iki ayrı istihbarat daire başkanlığı kapatılarak İçişleri Bakanlığı bünyesinde İstihbarat Genel Müdürlüğü oluşturulmuş, bu teşkilata Jandarma teşkilatından da personel alınmıştır.

Şekil 3. 1. Fransa İç İşleri Bakanlığı şeması

Şekil 3. 2. Fransa İç İşleri Bakanlığı Sadeleştirilmiş Şeması (Türkçe)

Kaynak: <https://www.interieur.gouv.fr/Le-ministere/Organisation> (02/08/2022)

Tüm bu gelişmelere karşın, Fransız jandarma teşkilatı, yasal olarak askeri statüsünü korumayı başarmıştır. Şöyle ki, Fransız jandarma teşkilatının , 03 Ağustos 2009 tarihinde yasal olarak İçişleri Bakanlığına bağlanması 2016 yılına kadar Türkiye’de de görülen şartlı bir bağlılık olduğu görülmektedir. Zira, jandarma askeri görevleri, dış operasyonlar açısından hala Fransız Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmekte, jandarma teşkilatı bünyesinde mülki görevleri bulunmayan, sadece askeri görevleri bulunan ve bu anlamda içişleri bakanlığına bağlı olmayan az sayıda personel hala askeri görevlerini Milli Savunma Bakanlığına bağlı olarak sürdürmektedir.

Başka bir deyişle, 3 Ağustos 2009 yılında 971 sayılı kanunla Milli Savunma Kanununun L.3225-1 maddesinde yapılan değişiklikle jandarma teşkilatı organik anlamda İçişleri Bakanlığına bağlanmış ancak aynı kanunda jandarmanın askeri statüsünün korunacağı, jandarmanın Milli Savunma Bakanlığına bağlı Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri gibi bir askeri kuvvet olduğu açıkça zikredilmektedir. Kanunun bir çok maddesinde, jandarma’nın askeri statüsünün ayrıktalacağına atıf yapılmıştır.

Sonuç olarak Fransız Jandarma teşkilatı, 2009 yılından itibaren organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlı altı (6) genel müdürlükten birisini oluşturmakla birlikte, bir yönüyle de Fransız Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmektedir.

3.2.2.2. Türk jandarma teşkilatının bağlılığı

Türk Jandarmasının bağlılığı, tarihsel gelişim sürecinde de görüldüğü gibi Fransız jandarmasına nazaran daha hareketli bir seyir izlemiştir. Başlangıçta Osmanlı Genelkurmay bünyesinde bir merkezi daire olarak teşekkül ettirilen Türk jandarma teşkilatının görev ve sorumlulukları açısından illerde Mülkiye memurlarına mı yoksa merkezde dahiliye vekaletine mi bağlı olacağı tartışıla gelen bir husus olmuştur.

1846-1879 dönemi (Tevhidi Zabıta):1846 yılında kurulan asakir-i zaptiye teşkilatı yönetiminde her ne kadar subaylar bulunmakta ve merkezde seraskerlik makamına bağlanmış ise de, 1864 tarihli Vilayetler Nizamnamesi ve 1869 tarihli Asakir-i Zaptiye Nizamnamesine göre asakir-i zaptiye memurları idare memuru kabul edilmiş, mülkiye amirlerinin zaptiye askerlerine komutanları vasıtasıyla iş havale edip emir verebildiğinden söz edilmiştir (Alyot, 1947:100). Böylelikle, bir anlamda Jandarma il valilerinin emrine verilmiştir. Bu hukuki ve merkezi bir jandarma teşkilatının oluşturulması açısından önemli bir adım olmuştur (Özbek, 2008: 51). Bu dönemde Asakir-

i zaptiyenin (Jandarma) sivil idari amirlerin emrine verilmesi, taşrada görevli kolluğun hükümet tarafından kontrolüne de imkan tanımıştır. O dönemde merkezden taşraya atamalar ve disiplini İstanbul'da kurulu bulunan Zaptiye Müşirliğince yapılmakta iken jandarmanın kumanda edilmesi ve ilçelere tayinlerinin yapılması il valilerine bırakılmıştır (Özbek, 2008: 51).

Ayrıca, Zaptiye teşkilatlarının, askeri disiplin ve nizam içinde yapılması için, bunların yönetimlerine subaylar atanmış ve bu subaylar bir anlamda atandıkları bölgedeki tüm zaptiye birliklerinin komutanlığını yapmıştır. Bu doğrultuda, İçel'e, Alanya'ya, Kayseri'ye, Midilli'ye, Tokat'a, Bura'ya ve Kütahya'ya yüksek rütbeli subaylar atanmıştır (Tongur, 1948: 135).

Mülkiye memurları, o tarihte zaptiye askerlerine, komutanları olan subay vasıtasıyla iş havale edebilmekte ve emir verebilmektedir. Bu kapsamda, 21 Haziran 1869 ve 17 Mayıs 1870 tarihlerinde yayımlanan nizamname bu hususu daha sarıh olarak ifade etmektedir. *Asakir-i Zaptiye'nin vazife-i Mülkiyelerine Dair* talimatta, asakir-i zaptiye, mülkiye memurlarınca kendilerine verilen emir ve havale olunan işleri nizam ve kaidesine uygun olarak yapmak mucburiyetinde oldukları vurgulanmıştır (Alyot, 1947: 99).

Bu itibarla zaptiye askerleriyle subaylarının memuriyetinin askeri değil mülki olduğu, kendilerini mülkiye memuru addettiklerini ve vazife bakımından mülkiye memurlarının emrinde buldukları anlaşılmaktadır. Yine merkezdeki Zaptiye Müşirliğinin de seraskerliğe bağlı olmayıp bağımsız bir teşkilat olduğu görülmektedir (Alyot, 1947: 100).

Ancak yine de askeri tertip ve düzene sahip asakir-i zaptiye personeli için bir ayrıcalığa yer verilmiştir. İllerde mülkiye memurlarının zaptiye askerlerine doğrudan emir ve talimat verememekte, emir ve talimatlarını ancak onların komutanları olan subaylar vasıtasıyla verebilmesidir. Bu anlamda, asakir-i zaptiye taşrada hiyerarşik olarak mülki amire bağlı gözükmesine rağmen mülkiye amirlerinin onlara doğrudan emir verememektedir (Alyot, 1947: 100).

1879-1904 dönemi, Jandarma Dairesinin Kuruluşu ve ikili kolluk yapısının ortaya çıkması: Osmanlı imparatorluğunda bir yanda polis diğer yanda jandarma teşkilatının oluşturulması, ülkede ikili (dual) kolluk yapılanmasına gidilmesi fikri ilk olarak zabitanın modernize edilmesi için 2. Abdulhamid tarafından davet edilen Valentin Baker Paşa tarafından ileri sürülmüştür. Valentin Baker'in 21 Mart 1877 tarihinde

Sadarete sunduğu raporda iç güvenliğin aksayan yönlerinden, yapılması gereken ıslahat çalışmalarından ve konu ile ilgili gerekli bütçe ve masraflar hakkında bilgiler yer almıştır.

Baker paşa, raporunda; **ülke güvenliğini sağlayacak zaptiye kuvvetleri polis ve jandarma olarak ikiye ayrılması gerektiğini**, polisin mülki teşkilata bağlı ve İstanbul, İzmir gibi büyük şehir merkezlerinde görevli iken, jandarmanın ise askerî usulle tertip edilmesini ve köy ve kasabalarda yani ülke topraklarının geniş alanlarında jandarma görevli olması gerektiğini önermektedir. Yine bu raporda ülke genelinde toplam jandarma sayısının yaklaşık 60.888 nefer olması tespiti yer almaktadır (Sönmez, 2007: 163-173). İngiltere’de ikili bir kolluk sistemi, yani bir yanda askeri statülü kolluk, diğer yanda sivil otoriteye bağlı kolluk bulunmazken Valentin Baker’in Osmanlı İmparatorluğuna Fransız kolluk sistemini önermesi ve İrlanda örneğini dile getirmesi ilginçtir.

Bu kapsamda, ikili bir yapıda oluşturulan, yani bir yanda askeri statülü bir kolluk teşkilatının, diğer yanda doğrudan mülki idareye bağlı kolluk teşkilatının bulunması, öte yandan askeri statülü kolluk teşkilatının (Asakir-i Zaptiye teşkilatı ve bilahare jandarma teşkilatının) hangi bakanlığa bağlı olacağı, merkezde ve taşrada bağlılık durumu, mülki ve askeri görevlerinin sınırları zaman zaman tartışma konusu olmuştur.

1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sırasında kesintiye uğrayan kolluk reformu, savaştan sonra tekrar başlatılmış ve Sadaret Makamının talimatıyla, 20 Kasım 1879 tarihinde Seraskerlik Makamına bağlı Jandarma Daire-i Merkeziyesi kurulmuştur (Alyot, 1947: 113). Buna göre illerde kurulu bulunan asakir-i zaptiye teşkilatı jandarma teşkilatına dönüştürülmeye başlanmıştır. Diğer yandan, İstanbul’da ise, zaptiye nezareti kurularak, o tarihte polis teşkilatı olan birim bu teşkilata bağlanmıştır. Böylelikle, Osmanlı imparatorluğunda, General Baker’in de raporunda belirtildiği üzere, birisi Milli Savunma Bakanlığına bağlı asakir-i zaptiye (bazı illerde jandarma) ve doğrudan zaptiye nezaretine bağlı zaptiye memurları (polis) olmak üzere ikili kolluk yapılanması doğmuştur (Sönmez, 2007: 163-173).

Öte yandan, Sadrazam Sait Paşa’nın, Jandarma Dairesinin kurulduğunu vilayetlere bildiren talimatında, Asakiri Zaptiyenin Jandarma usulüne göre tertip edildiğini belirtmekle birlikte, Zaptiye Teşkilatına ait her türlü muamelenin iller ile seraskerlik arasında muhabere edilerek halledilmesinin gerektiği vurgulanmaktadır (Alyot, 1947: 113). Böylelikle, ülkenin tamamında yaygın askeri kolluk teşkilatı ile sadece İstanbul’da yeni kurulmuş zaptiye nezareti (polis) birbirinden ayrılmıştır.

1904 Nizamnamesi ve jandarmanın idari otoriteye bağılılığı konusu: 1901-1903 döneminde Makedonya’da patlak veren isyanlar üzerine Avusturya ve Rusya İmparatorluğunca 21 Şubat 1903 tarihinde Osmanlı devletine verilen memorandum ve akabinde hazırlanan Münster Planı¹³⁸ (Dikici, 2010: 75-108) çerçevesinde 1904-1914 dönemini kapsayan ve Türk jandarma teşkilatı için kurucu nitelik taşıyan Makedonya Jandarma Reformu (tensikatu) yapılmıştır. Bu reformda kısaca, jandarmanın Fransa ve Avrupa’daki usule uygun olarak teşkilatlanması, istihdam edilecek Jandarma personelinin niteliklerinin belirlenmesi, jandarma karakollarının mülki taksimata göre konuşlanması, eğitim sisteminin kurumsallaşması, jandarmanın teftişi ve asayiş ve güvenliğin sağlanması hususlarını kapsamıştır (Alyot, 1947:120-121; Sarrou, 2002:14 ve Dikici, 2010: 75-108). Cumhuriyet dönemine de etkileri sirayet eden bu reform bugünkü jandarma teşkilatımızın da teşkilatlanma, ilke ve prensiplerinin temelini oluşturmuştur.

1904 tarihli Osmanlı Jandarma Nizamnamesi 20 Mayıs 1903 tarihli Fransız Jandarma Nizamnamesinin biraz değiştirilmiş, Osmanlıya uyarlanmış halidir. Alyot, 1904 tarihli nizamnamenin batılı devletleri memnun etmek için acele olarak düzenlendiğini ve bu nedenle bazı hükümleri Osmanlı yönetim ve toplum yapısına uymadığı için zamanla bir çok hükmü değişikliğe uğradığını iddia etmektedir (Alyot, 1947:145). 8 maddeden müteşekkil olan Nizamnamede jandarmanın bağılılığı hususunda şartlı bir bağılılık görülmektedir. Nizamname hükümleri uyarınca, jandarma güvenlik ve asayiş işine müteallik her türlü hizmet ve vazifelere, devlet kanunları, nizamları ve emirleri hükümlerinin uygulanmasına dair hususlar bakımından **içişleri bakanlığına**, askeri kanun ve nizamlarla mukayyet olan subayları terfii ve askeri talim ve terbiye bakımından harbiye nezaretine bağlanmıştır. Kararnamede teşkilatlanma, subay işleri, jandarmanın adli, askeri ve mülki vazifeleri, jandarmanın mahalli memurlar-mülki amirler ve polislerle münasebetleri, silah kullanma yetkileri, vazife esnasında hareket tarzı, tecziye ve taltif işlemleri esaslı bir şekilde düzenlenmiş, o zamanakadar jandarmanın bağılılığı hususunda yeni yeni ortaya çıkan tereddütler giderilmeye çalışılmıştır (Alyot, 1947:298-299).

Ancak, jandarmanın kendi komutanlarının emrinde bulunduğunu belirten ancak mülkiye memurlarına da atıf yapmayan Nizamname hükmü nedeniyle, 1869 Asakir-i Zaptiye Nizamnamesine ve 1864 tarihli Vilayetler Nizamnamesine göre hareket eden

---

¹³⁸Detaylı bilgi için bakınız: Dikici, Ali (2010). *Osmanlı Makedonyasında Kurulan İlk Ulsulararası Polis Barışı Koruma Misyonu: Mürzsteg Reform Programı*, Karadeniz Araştırmaları, Cilt:6, Sayı:24, Kış 2010, “75-108”.

mülki amirler ile jandarma arasında jandarmanın mülki amirlere bağlı olup olmadığı, hangi açılardan bağlı olacağı sorunu yaşanmıştır. Zira 1864 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine* göre, vilayette valinin, livada mutasarrıfın ve kazada kaymakamın asayiş işlerinden sorumlu olduğu ve zaptiye kuvvetinin adı geçen mülkiye amirlerinin emrinde bulunduğu ifade edilmektedir (Alyot, 1947:169). Ancak daha sonra yayımlanan 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesinde **vali, mutasarrıf ve kaymakamların bu yetkileri açıkça sayılmamıştır**. Böylelikle, 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesinin, zımnen jandarma kuvvetini mülkiye amirinin emrinden çıkardığı da iddia edilmiştir (Alyot, 1947:283). Buna göre seraskerliğe bağlı jandarma teşkilatı, seraskerlik makamından gelen emirlere göre hareket etmeye başlamıştır. Buna karşılık, kolluğun diğer kuruluşu polis ise, 1907 tarihli (H. 1325) Nizamnamesine göre mülki idare amirlerinin emrinde olduğu sarıh bir şekilde belirtilmiştir (Alyot, 1947:195).

Diğer yandan bu tartışma, 14 Haziran 1869 tarihli Asakir-i Zaptiye Nizamnamesinin Padişah tarafından tasdit edildiği, buna karşılık 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesinin tasdik edilmediği; bu savın karşıtı olarak 1904 tarihli nizamnamenin daha yeni olduğu ve eski hükümleri mülga ettiği şeklinde hukuki boyutta da devam etmiştir. Bu tartışma ve belirsizlikler nedeniyle uygulamada, mülkiye memurları ile zaptiye memurları arasında jandarmanın sevk ve idaresi, bağlılığı hususunda bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır (Alyot, 1947:145).

İki nizamname arasındaki ihtilafın giderilmesi için 1911 yılında hükümet bir talimatname yayımlamak zorunda kalmıştır (Alyot, 1947:281). Buna göre iki nizamnamenin uygulanması ile ilgili ihtilaf çıkması halinde, vali tarafından tayin olunan bir memur ile Jandarma meclisi, Tensikat Dairesi veya jandarma alay komutanı tarafından seçilecek bir jandarma subayından müteşekkil bir komisyon tarafından incelenecek ve düşünceleri ile birlikte kesin karar vermek üzere merkezdeki Umum Jandarma Kumandanlığına/Jandarma Tenkizat Dairesine gönderilecektir (Alyot, 1947:281).

Yine aynı talimata göre (1911), jandarma subayı ve posta komutanının, vali veya mutasarrıf veya kaymakamların yazılı emirlerini uygun olup olmadığını incelemeksizin uygulamak zorunda olduğu belirtilmektedir. Ancak, jandarma subayı ile posta komutanı **alacağı emrin bir örneğini hiyerarşik amirleri vasıtasıyla alay komutanına gönderecek**, alay komutanı da konunun önemine ve gerektireceği tedbirlere göre bu sureti valiye ve *Merkezi Umum Jandarma Tenkizat Dairesine* önerisiyle birlikte gönderecektir.

Bu şekilde, çok genel ve müphem yazılmış olan bu talimatta da, emir alan jandarma subayının emri nasıl uygulayacağı net olarak anlaşılamamaktadır. Alyot'a göre, bu talimata göre jandarma subayı emri alacak ve yerine getirdikten sonra alay komutanına bilgi verecektir (Alyot, 1947:269).

Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı Sırasında Jandarmanın Bağlılığı Konusu:

İki nizamname arasında çıkan ihtilafın giderilmesi için 16 Mart 1913 tarihli *Jandarma Muvakkat Kanunu* jandarmanın mahalli memurlar ile olan ilişkilerine bir düzen getirmek istenilmiştir. 8 maddeden ibaret olan bu kanunda, jandarmanın yeniden silahlı bir zabıta kuvveti olduğu teyit edildikten sonra, “*askeri kanun ve nizamlarla mukayyet olan subaylar terfii ve askerî eğitim ve terbiye işleri bakımından Harbiye Nezaretine ve memleketin güvenlik ve asayişine müteallik her türlü hizmet ve vazifelere, devlet kanunları, nizami ve emirleri hükümlerinin uygulanmasına dair hususlar bakımından Dâhiliye Nezaretine bağlıdır*” hükmü ile Umum Jandarma Kumandanlığının mülki görevleri açısından İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu, terfii ve askerî eğitim ve terbiye işleri bakımından Harbiye Nezaretine (Milli Savunma Bakanlığı) bağlı olacağı kayıt altına almıştır. Diğer yandan bu kanun ile, jandarma personelinin görevleri sırasında işledikleri hukuka aykırı fiillerinden dolayı soruşturmaları ve kovuşturmaları da askeri mahkemelere ait olduğu belirtilmektedir (Alyot, 1947:283).

Yine aynı Kanunda jandarma'nın, Vilayetler Nizamnamesine de uygun olacak biçimde, vilayetlerde güvenlik işleriyle görevli bulunan valinin emrinde olduğu belirtilmektedir. Böylelikle, 1871 tarihli İdare-i Umumiye Vilayet Nizamnamesinin 18 inci maddesine yazılı düzenleme bu kanun ile teyit ve tastik edilmiştir. Bu kanun, jandarmanın askeri ve mülki görevlerini dikkate alarak, jandarma kuvvetini ilk defa hem mülkiye hem de askeri makamların emrine vermiştir. Bu prensip, 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan jandarma reformu'na kadar geçerliliğini korumuş, jandarma ve sivil ilişkilerinin de esasını teşkil etmiştir.

Bununla birlikte, bahsekonu *Jandarma Muvakkat kanunu* ile, jandarmanın bağlılık sorunu nispeten çözülmüş olmakla ve jandarmanın hangi durumlarda hangi mercie bağlı olacağı açığa kavuşturulmakla birlikte, mülkiye memurları ve jandarmanın vazife ve yetkilerini iyice detaylandırıp açıklanmaması nedeniyle, uygulamada yine bir çok ihtilafın çıkmasını engelleyememiştir.

22 Eylül 1917 tarihli Jandarmanın Vezaif ve Teşkilatı Esasiyesiyle Cihetti Mecburiyeti hakkında bir kararname: 17 maddeden ibaret olan 22 Eylül 1917 tarihli bu kararnamede, jandarmanın bağıllık durumu, subayların tayini, terfiileri, jandarma erlerinin seçimi ve eğitimi, mahalli jandarma komutanlarının yetkileri ile Jandarma subaylarının sorumluluğuna yer verilmiş, *özellikle mülkî* makamlarla olan ilişkilerini düzenlemek üzere, yeni bir kararname yürürlüğe konmuş ve bu kararname uzun yıllar jandarma teşkilatında uygulanmıştır.

Jandarmanın bağıllığı ile ilgili olarak yayımlanan kararnamede, jandarmanın memleketin güvenlik ve asayişinin, kanun ve nizamının uygulanmasının temini için kurulmuş bir **askeri zabıta kuvveti** olduğu tekrarlandıktan sonra, silahlandırılması, elbisesinin tayini, talim ve terbiyesi, zaptı raptı ve seferlikte istihdamı bakımından **Harbiye** (Milli Savunma Bakanlığına), güvenlik işlerinden dolayı ise **Dâhiliye Nezaretine** (İçişleri Bakanlığına) bağılı olduğu yeniden teyit edilmiştir. Ayrıca umum jandarma kumandanının kolordu komutanı yetkisini haiz olduğu, atanmasının ise Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının müşterek inhası ile olacağı belirtilmektedir.

Aynı şekilde, jandarma subaylarının terfi ve kıdem zamlarının askeri kanunlara tabi olduğu, içişleri Bakanı ve Milli Savunma bölük ve takım komutanlarından mahalli inzibat ve asayiş bakımından yerlerinin değiştirilmesine lüzum görülmesi halinde, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde geçici olarak bunların yerlerinin değiştirilmesine ve işten el çektirilmelerine alay ve tabur komutanları yetkili kılınmıştır. Aynı kararnamede, gereken şartları haiz olan jandarma subaylarının İçişleri Bakanlığınca idare memuriyetlerine nakil veya tayin olabileceği belirtilmektedir. Jandarma subaylarında görüldüğünün aksine, jandarma erlerinin illere tayini İçişleri Bakanlığının yetkisinde olup, illerde ve ilçelerde görevli jandarma erlerinin yerlerinin değiştirilmesinde de valiler ve mutasarrıflar yetkili kılınmıştır.

Kararnamede, “*mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından kanun dairesinde vukubulan tebligat ve talepleri jandarma komutanları yapmaya mecburdur. Mülkiye memurlarının tebligat ve talepleri üzerine vaki olan icraattan dolayı sorumluluk mülkiye memuruna aittir*” denilmek suretiyle, mahalli jandarma komutanının valilere karşı görev ve sorumluluğu görev ve sorumluluk sınırları çizilmektedir.

1917 tarihli Jandarma Nizamnamesi taslağı: 23 Eylül 1917 tarihli Jandarma Nizamnamesi yayımlandıktan sonra aynı yıl içerisinde hükümet tarafından bir jandarma

nizamnamesi hazırlanmış ise de o dönemde savaş şartları ve ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle kanunlaşmamıştır. Ancak bu kanun taslağında yer alan hükümler o zamanki jandarma teşkilatının bağlılık ve teşkilatlanma durumunu ortaya koymaktadır.

Bu kanun taslağında, bağlılık olarak, askeri bir heyet olan jandarmanın silahlandırılması, zapt ve rabtı, talim ve terbiyesi bakımından **Harbiye** (Milli Savunma Bakanlığına) **Nezaretine** bağlı olduğu; jandarmanın hizmet ve vazife itibarıyla diğer bakanlıklarla münasebetinin merciinin **İçişleri Bakanlığı** olduğu, Jandarma kuvvetinin sevk ve idaresinin Jandarma Genel Komutanlığına tevdi edildiği, jandarmanın Milli Savunma Bakanlığına bağlı olması nedeniyle bu komutanlığın her iki bakanlığı ilgilendiren işlerin ica makamı olduğu ifade edilmiştir.

Yine kanunda jandarmanın askeri esaslara tevfikan teşkil edilmiş bir inzibat heyeti asayişini muhafaza ve kanunlarla nizamların uygulanmasını temin ile mükellef bulunduğu, memleketin güvenliğinin sağlanması, jandarmanın başlıca hizmeti olarak, yolların, kır ve köylerin güvenliğinin sağlanması, şehirlerde polis kuvvetine müzahir olmak ve polis bulunmayan mahallede ise polis vazifelerini görmek olarak sayılmaktadır (Alyot, 1947; 290-291).

Mülkiye amirleri ile olan münasebette, jandarma komutanlarının genel asayiş ve emniyete taalluk eden hallerde jandarma resen müdahale edebildiği halde, devletin muhtelif daire ve müesseseselerinin jandarma ile vukubulacak her mevi münasebetinin merciinin mahallin en büyük mülkiye amiri olduğu belirtilmektedir (Alyot, 1947: 298).

16 Mart 1919 tarihli jandarmanın Dahiliye Nezaretine Rabtı (İçişleri Bakanlığına bağlanması) hakkında kararname: Mondros mütarekesinden sonra, Damad Ferid hükümeti döneminde, 15 Mart 1919 tarih ve 62 sayılı kararnâme ile Umum Jandarma Kumandanlığı her türlü umur ve muamelatıyla Dahiliye Nezâreti'ne (İçişleri Bakanlığına) bağlanmıştır (Alyot, 1947: 287). Bu kararnamedeki gizli amacın, Mondros müterakesinden sonra iş başına gelen Damat Ferit hükümetinin, ülkede tek icra kuvveti olan jandarmayı tamamıyla kontrol altında tutmak, kuva-i milliye hareketlerini bastırmak olduğu ileri sürülmektedir. Bu kararnameye karşı, o zamanki Harbiye Nâzırı Şâkir Paşa eşkıyalık olaylarının arttığı bir dönemde jandarmanın Dahiliye Nezâreti'ne bağlanmasının sakıncalarını bir rapor ile merkeze bildirmiş ise de Jandarma Genel Komutanlığı tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır (JGK, 2002:184)

Cumhuriyet Döneminde 1930 yılına kadar jandarmanın bağlılığı konusu (1930 tarih ve 1706 sayılı Jandarma Kanununa kadar): Kurtuluş Savaşı döneminde, harp meydanlarında yer alan jandarma personelinin mevcudu azaldığı için, ülkenin “iç güvenliğini ve genel asayişini sağlamak üzere”, 1921 tarihli (5 sayılı) Kanunla **Müdafaai Milliye Vekâletine** (Milli Savunma Bakanlığına) bağlı olarak, piyade ve süvari sınıfından oluşan jandarma müfrezeleri oluşturulmuştur. Ancak, söz konusu müfrezeler, 1921 tarihli (94 sayılı) “Seyyar Jandarmanın Lağvı Hakkında Kanun”la kaldırılmış ve böylelikle jandarma birlikleri Dâhiliye Vekâleti altında yeniden birleştirilmiştir (Başa, 2013:592).

Bu bağlamda Ankara’da kurulu bulunan Jandarma Umum Kumandanlığı da (TBMM Hükümetince Millî Müdafaa Vekâleti’ne bağlanmıştır (JGK, 2002: 188). Bu dönemde, İstanbul Hükümetinin Jandarması ise Damat Ferit Hükümetinin çıkardığı kanun ile tamamen İçişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermiştir.

1930-1983 dönemi arasında jandarmanın Bağlılığı (1706 sayılı Kanuna göre): Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, İstanbul merkezli Jandarma Umum Kumandanlığı lağvedilmiş, kadroları Ankara’da konuşlu bulunan Jandarma Umum Kumandanlığına devredilmiştir. Yine Jandarma’nın bağlılık durumu daha çok Milli Savunma Bakanlığına ve Genelkurmay Başkanlığına tabi olarak devam etmiştir.

10 Haziran 1930 tarihinde kabul edilen ve 30 maddeyi ihtiva eden 1706 sayılı Jandarma Kanunu, Osmanlı döneminde 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesinden sonra çeşitli tarihlerde yapılan yasal değişiklikleri toparlayan, jandarma teşkilatının Avrupa’daki muadilleri gibi bağlılığında, statüsünde, ordu ile olan irtibatında, atama ve tayinlerinde, görev ve sorumluluk alanlarının belirlenmesinde yeniden reorganize eden temel bir kanun olmuştur. Bu kanunda jandarmanın bağlılığı, Osmanlı İmparatorluğunda uygulanan yönetime benzer ancak daha detaylı ve istikrarlı bir formül içermektedir. Kanunun 2nci maddesinde “*Jandarmanın vazife ve hizmet itibarile mercii Dahiliye Vekâletidir. Askeri talimü terbiye hususunda Büyük Erkânı Harbiye Reisliğine, silâh ve mühimmatile, seferberlik ve seferde ordu emrine intikal edeceklerin maaş, iâşe ve ilbas ve teçhizatı ve bilûmum masarifatı hususlarında ordudakinin aynı olmak üzere Millî Müdafaa Vekâletine, emniyet ve asayiş işleriyle diğer bütün muamelelerde Dahiliye Vekâletinerbuttur.*” denilmek suretiyle, jandarmanın asayiş ve emniyet görevi açısından **İçişleri Bakanlığına**, askeri eğitim, disiplin açısından **Genelkurmay**

Başkanlığına, silah, mühimmat ve lojistik olarak **Milli Savunma Bakanlığına** bağlı olduğu vurgulanmış, böylece jandarmanın bir yandan İçişleri Bakanlığına diğer yandan Milli Savunma bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığına bağlı hibrit yapısı muhafaza edilmiştir.

Diğer yandan aynı kanunun 4 üncü maddesinde “*Jandarmanın zapturaptında ve hususi kanunlarda gösterilmemiş personel işlerinde askeri kanun ve nizamnamelere tabi olduğu*” vurgulanarak jandarmanın askeri karakterinin birkez daha altı çizilmiştir.

Kanunun kabul edilmesinden hayli zaman sonra, 1937 yılında Jandarma Kanununun uygulamasını gösterir Jandarma Teşkilat ve Vazife Nizamnamesi çıkarılmış, bu nizamnamede de jandarmanın bir yandan içişleri Bakanlığına, diğer yandan Milli Savunma Bakanlığına bağlılığı teyit edilmiştir.

1930’dan Sonra kolluğun tevhide ile ilgili bazı çalışmalar: 1939-1980 döneminde, Jandarma teşkilatının özellikle bağlılığı veya kollukta çift başlılığın önlenmesi amacıyla bazı çalışma ve projelerin geliştirildiği de görülmektedir. Bu proje ve çalışmalardaki temel gaye, kolluğun iki başlı olmasının onun sevk ve idaresinde sorunlara yol açtığı düşüncesiyle kolluğun bağlılığının yeniden düzenlenmesi, ülkede tek bir kolluk teşkilatının kurulmasıdır.

Bu kapsamda,

Emniyet genel müdürlüğünce hazırlanan kır zabıtası projesi¹³⁹: Emniyet Genel Müdürlüğünce jandarmanın polisle bütünleşmesini öngörecektir şekilde 1939 yılında **Kır Zabıtası Projesi** hazırlanmış, jandarma teşkilatının kaldırılarak yerine İçişleri

---

¹³⁹ **Kır Zabıtası Projesi (1939)** :Bu projede Türk zabıtasının o tarihe kadar geçirdiği safhalar incelendikten sonra aynı işi gören bir teşkilatın mıntikalara göre ayrı başlara ve ayrı bir idare sistemine bağlı olmasındaki mahzurlar belirtmekte, kolluk işlerinin bir merkezden çevrilmesi, kırsalda kolluk hizmetinin jandarma bünyesinde zorunlu askerliğini jandarma olarak yapan erler tarafından değil, gönül rızasına bağlı olarak ve ücretli olarak görev yapacak elemanlarla yürütülmesini önermektedir. Temel gayesi, kolluk hizmetlerinin daha profesyonel kişiler tarafından yapılması, sevk ve idaredeki karışıklığın giderilmesidir 1939 yılında İçişleri Bakanlığınca Emniyet Genel Müdürlüğüne hazırlattırılan bu projede, ülkemizdeki Jandarma Teşkilatının Ordudan ayrılarak Polis Teşkilatı gibi sivilleştirilmesi, kır polisi olarak nitelendirilen bu kolluğun kırsal bölgelerde ve köylerde görevlendirilmesi gündeme getirilmiştir. Bu projede, Jandarma Teşkilatı içinde görev yapan subayların durumu ile, kır polisinin sayısı, kır polisinde aranacak vasıflar, kır polislerinin yetiştirilmesi, personel sayısı ile özlük haklarının nasıl olacağı tartışılmıştır. Ancak, sadece proje aşamasında kalmış bu girişim, o tarihte projenin sahibi Emniyet Umum Müdürü olan İbrahim Şükrü Sökmesüer’in umum müdürlük görevinden ayrılmasından sonra fiiliyata geçirilememiştir. Söz konusu proje Ocak 1947’de yapılan Birinci İdareciler Kongresinde de gündeme gelmiş, ancak kabul görmemiştir.

Bakanlığına bağlı kırsal alan polisinin oluşturulması hedeflenmiştir (1.İdareciler kongresi, 1947: 91-97).

Jandarma Genel komutanlığının Zabıta Teşkilatı kurulması önerisi: Emniyet Genel Müdürlüğünün *Kır Polisi Projesine* karşın Jandarma Genel Komutanlığı tarafından ise 1940 tarihinde *zabıta teşkilatı raporu* hazırlanmış, hatta raporun ekinde zabıta teşkilatının kurulmasına ilişkin bir kanun projesi de eklenmiştir. Hazırlanan bu raporda kır zabıtası projesinde ileri sürüldüğü gibi polis ve jandarmanın birleştirilmesinin faydalı olacağı belirtilmiş ve *kolluğun silahlı bir teşkilat olması ve şiddetli disipline tabi tutulması zaruri görüldüğü cihetle zabitanın askeri bir teşkilat halinde idere edilmesi icabedeceği* belirtilmiş ve bu projeye göre kurulacak teşkilatın İçişleri Bakanlığı emrinde olacağı, isminin merkezde **Zabıta Umum Komutanlığı** taşrada ise **Muntaka Zabıta Komutanlıkları** olacağı ve umum komutanın da “or” veya “kor General” rütbesinde olmasının düşünüldüğüleri sürülmüştür (1.İdareciler kongresi, 1947: 97-106).

Profesyonel Jandarma İhdası Hakkında Etüd¹⁴⁰: Gerek Emniyet Genel müdürlüğünce hazırlanan gerekse Jandarma Genel komutanlığınca düşünülen *zabitanın tevhide hakkında* projelerin tatbik sahasına çıkarılmasına imkan bulunamayınca, polis ve jandarma ayrılığı temelinde ancak jandarmanın keyfiyet bakımından ıslahı için ne gibi tedbirler düşünüleceği incelenmiş ve jandarmanın profesyonelleştirilmesine ilişkin bir dizi önerilerde bulunulmuştur (1.İdareciler kongresi, 1947: 84).

Devlet Kolluğu Önerisi: 20 -31 Ocak 1947 yılında, İçişleri Bakanı Şükrü SÖKMENSÜER başkanlığında bazı parlamenterler, bazı il valileri, ilgili kurumların üst yöneticilerinin katılımıyla 10 gün süresince idari teşkilatlanma tüm yönleriyle tartışılmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de kolluk teşkilatları, kolluğun sevk ve idaresinde karşılaşılan sorunlar da tartışılmıştır. Konuyla ilgili, aralarında kolluk teşkilatlarının üst sorumlularının katılımıyla oluşturulan **Genel Emniyet ve Zabitanın Tevhidi Komisyonu** tarafından Jandarma ve polis teşkilatlarının birleştirilmesine ilişkin yukarıda yer verilen Emniyet Genel Müdürlüğünün *Kır Polisi Projesi*, Jandarma Genel komutanlığının kolluğun askeri bir tertipte oluşturulması gerektiğine dair **Zabıta Teşkilatı Kanun Tasarısı** ve **Profesyonel Jandarma İhdası Hakkında Etüd** ile Kolluğun birleştirilmesi etrafında o

---

¹⁴⁰ Bu projenin ana hedefi polis teşkilatını bütün kazalara kadar teşmil etmek ve bunların haricindeki sahalar için tamamen temditlilerden (askerlik görevi sonunda orduda kalan erler) ve mükellef olmayan erlerden mürekkep bir jandarma oluşturmaktadır. Ayrıca projede jandarma olabilmek için; Askerlik hizmetini bitirmiş olmak, en az ilkökul tahsili görmüş olmak, Jandarma görevi için gerekli olan sıhhi ve diğer şartları haiz olmak şartları getirilmiştir (1. İdareciler Kongresi, 1947; 84).

tarihteki **Hükümet Programı**'ndaki görüşler¹⁴¹ incelenmiştir (1. İdareciler Kongresi, 1947: 20-21) . Aralarında *Türkiye'de Zabıta* eserinin de yazarı Halim ALYOT'un da komisyon, tüm incelemelerini yaptıktan sonra, kolluk teşkilatının **Devlet Kolluğu** adı altında birleştirilmesini, devlet kolluğunun yaptığı işlere göre, **İntizam (önleme) Kolluğu, Cumhuriyet Savcıları emrinde Adalet Kolluğu (Kriminal) ve Siyasal Kolluk** adı altında alt kollara ayrılmasını önermiştir (1.İdareciler Kongresi, 1947: 107-114).

Kongre sonunda sunulan rapor, 1947 tarihinde Birinci İdareciler Kongresi adıyla İçişleri Bakanlığınca bastırılan kitapta yer almış, ancak kongrede alınan kararlar fiiliyata geçirilememiş, gerek Jandarma gerekse emniyet teşkilatınca tartışılmamıştır.

Bakanlıkta iki müsteşarlığın oluşturulması ve jandarma ve Polisin aynı müsteşarlık altında birleştirilmesi projesi: Yukarıda yer verilen *Birinci İdareciler Kongresinde* alınan kararlar hayata geçirilememekle birlikte, jandarma ve polis teşkilatının aynen muhafaza edilerek İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak müstakil bir müsteşarlığa bağlanması, altta sağlanamayan birliğin en üst seviyede sağlanması girişiminde de bulunulmuştur. İçişleri Bakanlığında ayrı müstakil bir müsteşarlığının ihdas edilmesi, böylelikle hem jandarma ve hem de polisin **İç Güvenlik Müsteşarlığına** bağlanmasını öngörülmüştür. Bu kapsamda 11 Haziran 1947 tarihinde 5066 sayılı kanunla 1624 Sayılı İçişleri Bakanlığı Merkez Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda değişiklik yapılarak sadece Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının bağlı olacağı bir müsteşar kadrosu ihdas edilmiştir (5066 sayılı Kanun; 11/06/1947 tarih ve 6635 sayılı Resmi Gazete). Bu kanunda açıkça **“Müsteşarlardan biri Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı işleri dışında bulunan bütün Bakanlık işlerini, diğeri, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı işlerini, Bakandan aldıkları direktif dairesinde, Bakan adına idare”** edeceği belirtilmektedir. Ancak, söz konusu kanun maddesi uygulama safhasına geçirilemeden, uzun yıllar sonra 23.02.1985 tarihli resmi gazetede yayımlanan (resmi Gazete no:18675) **“İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile 176 Sayılı İçişleri Bakanlığının Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına ve Bu Kanun Hükmünde Kararnameye İki Madde Eklenmesine Dair**

¹⁴¹ 1947 tarihli hükümet programında **“Emniyet Teşkilatı ile Jandarma ve hudut kotalarının tek teşkilat halinde birleştirilmesi kararındayız. Önümüzdeki yıl içinde bu konu üzerinde çalışmalara başlayacağız. Zabıta teşkilatının kuvvetlendirilmesi ve zabitanın doğrudan doğruya İçişleri Bakanlığı emrinde olmaları”** ibarelerine yer verilmiştir (1.İdareciler Kongresi, 1947: 84).

Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun” ile içişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulması öngörülen ancak 1985 yılına kadar uygulanmayan ikinci müsteşarlık kadrosu kaldırılmıştır (3152 sayılı Kanun madde 6) ¹⁴².

MEHTAP Raporu : Bakanlar Kurulu Kararı ile Nisan 1962-Nisan 1963 tarihleri arasında Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsüne (TODAİE) yaptırılan Merkezî Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi (MEHTAP) Raporu’nda¹⁴³, yine TODAİE tarafından 1972 yılında hazırlanan İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler raporunda¹⁴⁴, polis ve jandarmadan oluşun zabitanın birleştirilmesi ve profesyonelleştirilmesi önerilmiş ancak bu hususun ülkenin ekonomik, coğrafi yapısı,

---

¹⁴² 16 Nisan 2017 tarihinde kabul edilen Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmiş, bu kapsamda İçişleri Müsteşarlığı makamı lağvedilerek yerine Bakan Yardımcılığı sistemi getirilmiştir. 2018 yılından itibaren devam eden mevcut uygulamada, İçişleri Bakanlığında 4 adet Bakan yardımcılığı bulunmakta olup Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma-Sahil Güvenlik Komutanlığından sorumlu bakan yardımcılarını aynı makamda yine toplanamamıştır.

¹⁴³MEHTAP raporunda; “*Memleketin genel emniyet ve asayişinden İçişleri Bakam sorumludur. Bakan bu görevini Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı vasıtasıyla yürütür. Bu genel hizmeti görenler, ‘silahlı bir inzibat kuvveti olan “Polis” ile askeri bir inzibat kuvveti olan “Jandarma”dır.*” tespiti yapıldıktan sonra, iş gören birimleri, amir ve memur yetiştiren çeşitli okulları, ‘telli ve telsiz cihaz ve tesisleri, deniz ve kara nakli vasıtaları gibi tekrarlı teşkilat ve tesislerinin bulunduğu; iki teşkilatın en yüksek amirlerinin, İçişleri Bakanı’na bağlı oldukları gibi, taşrada da mahalli polis ve jandarma kuvvetlerinin idari görevleri bakımından “mahalli mülki amirin” ve adli görevleri dolayısıyla da yine “mahalli Cumhuriyet Savcısı’nın” emrinde olduğu belirtilerek aynı amaç ile kurulmuş olan ve aynı görevleri yerine getiren, ortak birçok birim, araç, bina, tesis vs.ye sahip bulunan ayrı bütçeleri olan ancak Merkezde ve Taşrada aynı mahiyette faaliyetler yürüten polis ve jandarma teşkilatının birleştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Raporda Jandarma Teşkilatının, diğer kolluk (Polis Teşkilatı) ile birleştirilmesi meselesi ele alınarak, birleşmenin bütçeye yük getirmesi, Jandarma Teşkilatının mevzuatta özel bir statüsünün bulunması ve birleşme halinde subay ve astsubayların yeni bir zabıta teşkilatına geçişlerinin çok zor olacağı belirtilmekte, “**bütün bu sebeplere rağmen, zabitanın (kolluğun) birleştirilmesi teşebbüsüne geçilmesi**” nin bir zaruret olduğu, “**hatta yalnız polis ve jandarmanın birleştirilmesiyle yetinilmemesi gerektiği Özel zabitanın da ıslahı ve yeniden uygun statülere bağlanması nın faydalı ve lüzumlu oluşu** vurgulanmıştır. MEHTAP Raporunda, Genel Zabitanın birleştirilmesinin gerekliliği, güvenlik hizmetinin profesyonel kişilerce yapılması, halk nezdinde ikiliğin kaldırılması, askeri statülü bir zabıta kimliğinin kaldırılması, aynı işi aynı yöntemlerle yapan bir teşkilatın kaldırılarak bütçeye büyük bir tasarruf sağlayacağı gibi savlarla açıklanmıştır. Bu raporda ayrıca, jandarma teşkilatı ve polis teşkilatının kademeli olarak nasıl bir birleşme sağlayabileceklerinin aşamaları da verilmektedir (MEHTAP raporu, 1963; 140-142).

Raporda, ülkemizin özellikle uzak doğu ve güneydoğu kırsalında, köy ve mezralarında devlet memuru statüsünde polislerin görevlendirilmesinin zor olacağı, mevcut durumda bu hizmetin vatani görevini yapan jandarma erleri tarafından yapıldığı, aksi halde bunun memur eliyle yapılması halinde bunların eş ve çocukları da düşünüldüğünde bütçeye büyük yük getireceği, ayrıca jandarma’da askeri eğitim ve kültür ile yetişmiş subayların Polis teşkilatına intibakının zor olacağı vurgulanmış, bu reformun idari, ekonomik ve kültürel nedenlerle hemen gerçekleştirilmesinin zorluğu üzerinde durulmuştur.

MEHTAP Raporunda Jandarma ve Polisin “Ayrı Kalma Sebepleri” adlı bölümde ise zabitanın bugüne kadar birleştirilmemesine neden olan unsurlar bütçe meselesi, statü meselesi, personel meselesi ve idari meseleler şeklinde 4 ayrı başlıkta irdelenmiştir.

¹⁴⁴İdarenin Yeniden Düzenlenmesi (İlkeler ve Öneriler) (İdari Reform Danışma Kurulu Raporu), TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası 1972, Ankara.

jandarma subaylarının hukuki statüsü de dikkate alınarak kısa zamanda yapılamayacağı, uzun vadede kademeleri olarak yapılabileceği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, Osmanlı döneminden itibaren jandarmanın asayiş ve iç güvenlik hizmeti açısından İçişleri Bakanlığına; askeri görevleri, disiplini, eğitim ve kullanılan standartlar açısından Milli Savunma Bakanlığına bağlılığında herhangi bir değişiklik olmamış, 1930 yılında kabul edilen 1706 sayılı Jandarma Kanununda da bu yönde bir mevzuat değişikliğine gidilmemiştir.

3.2.2.2.1. 1980-1993 Jandarmanın bağlılığı (jandarmanın otonom yapısının güçlendirilmesi)

12 Eylül 1980 askeri ihtilalinde, Genelkurmay Başkanlığının emrinde hareket eden jandarma teşkilatının bağlılık durumu, 12 Mart 1983 tarih ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkilerine İlişkin Kanun ile yeniden tanzim edilmiştir.

Yeni kanunda, jandarmanın bağlılığı ile ilgili yaklaşık bir asırdır devam eden formül, yani görev yönünden İçişleri Bakanlığına bağlılığı, disiplin ve eğitim ile askeri görevleri açısından Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlılığı korunmuştur. Bununla birlikte Milli Güvenlik konseyi üyelerince, 1970-1980 yılları arasında görülen siyasi kamplaşmanın kısmen polis teşkilatında da bölünmeye yol açtığı değerlendirilerek, jandarmanın İçişleri Bakanlığına karşı otonom yapısı 1930 tarih ve 1706 sayılı Jandarma kanununa nazaran daha da kuvvetlendirilmiştir. Nitekim, jandarma mülki görevleri açısından İçişleri Bakanlığına bağlı olmasına karşın, Jandarma Genel Komutanının ve üst düzey subaylarının atanmasında, görev alanlarının belirlenmesinde, teftiş ve denetimlerinde, disiplin soruşturmalarında ve sicil (performans) notu verilmesinde İçişleri Bakanlığının ve mülki idare amirlerinin yetkisi önceki döneme göre daha da daraltılmıştır. Böylelikle jandarma teşkilatının adate nispeten otonom bir yapıya kavuşması istenilmiştir (Akman, 1991; 70).

Bu kapsamda, Milli Güvenlik Kurulunca 12 Mart 19983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı kanun'da, Jandarma Genel Komutanlığının askeri statüsünü daha fazla güçlendirici, İçişleri Bakanlığının yetki ve gözetimini azaltıcı, jandarmanın görev yaparken daha bağımsız ve siyasi baskı ve etkilerden uzak bir görev yürütmesi amacıyla bir dizi ek düzenleme kanun maddelerine serpiştirilmiştir.

Şöyle ki;

Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlılığı esnetilmiş, otonom yapısı daha da güçlendirilmiştir. 12 Mart 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununda, Jandarma Genel Komutanlığının Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olduğu özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca, klasik anlamda Jandarma Genel Komutanlığının silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu yeniden vurgulanmakla birlikte Jandarma Genel Komutanının bağlılığı ve sorumluluğu ile ilgili ayrı bir düzenleme yapılmıştır¹⁴⁵. 3201 sayılı Kanunun 4üncü maddesinde **“Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur”** cümlesi eklenmek suretiyle, Jandarma Genel Komutanının Emniyet Genel Müdürü gibi İçişleri Bakanı Müsteşarına değil doğrudan doğruya İçişleri Bakanının kendisine bağlı olduğu esası getirilmiştir. Bu husus, kanunun Milli Güvenlik Konseyi tarafından görüşülmesi esnasında da tartışılmıştır. Bu kapsamda, Bakana karşı sorumluluk kavramı getirilerek İçişleri Bakanı ile birlikte Milli Güvenlik Kurulu üyelerinden birisi olan yani o tarihte protokol olarak İçişleri Bakanı ile aynı seviyede olan Jandarma Genel Komutanının, protokol olarak daha alt seviyede olan İçişleri Bakanı Müsteşarından emir ve talimat almasının önüne geçilmiştir.

Jandarma Genel Komutanının atanmasında İçişleri Bakanının yetkisi daraltılmıştır. Önceki kanunda Jandarma Genel Komutanının atanmasında Milli Savunma Bakanının muvafakatinin alınması şartı 2803 sayılı kanundan çıkarılmış, onun yerine Genelkurmay Başkanının teklifi şartı getirilmiştir¹⁴⁶. Ayrıca, önceki düzenlemede ataması İçişleri Bakanı'nın teklifi ve cumhurbaşkanı onayı ile yapılan Jandarma Genel Komutan Yardımcılığı makamı kaldırılmıştır.

Jandarma Subaylarının atanmasında İçişleri Bakanının yetkileri daraltılmıştır: 1930 tarihli Kanunda binbaşı ve üstündeki rütbelilerin atamaları içişleri bakanının teklifi ve cumhurbaşkanının onayı ile yapılmakta idi. 1983 tarihli ve 2803 sayılı kanunda yapılan düzenlemede ise bu yetki Albay rütbesine kadar doğrudan doğruya Jandarma Genel Komutanına verilmiştir. Kanuna göre, albayların atanmasında İçişleri

---

¹⁴⁵ 2803 sayılı Kanun Madde 4.— *Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur.*

¹⁴⁶ 2803 sayılı Kanun madde 14/c) *“Jandarma Genel Komutanının atanması Genelkurmay Başkanının teklifi, İçişleri Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı müşterek kararname ile, yapılır.*

Bakanının dahli kalmamıştır. Diğer yandan, generallerin atanmasında ise Jandarma Genel Komutanının lüzum göstermesi, Genelkurmay Başkanının teklifi, İçişleri Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanı onaylayacağı müşterek kararname öngörülmüştür¹⁴⁷.

Jandarmanın kuruluşu, kadro ve konuş yerlerinin belirlenmesinde Genelkurmay Başkanlığının görüşünün alınması mecburiyeti getirilmiş ve Türk Silahlı Kuvvetlerdeki esaslara uygun olması gerektiği vurgulanmıştır: Önceki Kanunda, mülki teşkilata tabi olduğu vurgulanan jandarma kadrolarının tertip ve düzenlenmesinin İçişleri Bakanınca yapılmakta idi. 1983 tarihli 2803 sayılı kanunla getirilen düzenlemede Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerlerinin belirlenmesinde, Genelkurmay Başkanlığının görüşünün alınması mecburiyeti getirilmiştir. Ayrıca zorunlu hallerde konuşlanmada mülki taksimat dışına çıkılabileceğine ilişkin esneklik getirilmiştir¹⁴⁸.

Jandarmanın teftiş ve denetimine İçişleri Bakanlığı dahil edilmemiştir: 1930 tarihli ve 1706 sayılı Jandarma Kanununda “*Jandarma teftiş muntakaları Dahiliye Vekâletince tesbit olunur ve bu muntakalara liva ve miralay rütbesinde müfettişler tayin edilir*” şeklinde düzenleme bulunmakta idi. Bu husus 1983 tarihli 2803 sayılı kanunda yer almamış, kanunda 5442 sayılı İl İdaresi kanununa da atıf yapılmamış, ayrıca 25 inci madde’de, 2803 sayılı kanuna aykırı diğer kanun hükümlerinin geçersiz olduğu belirtilmiştir. Böylelikle, jandarmanın içişleri bakanlığı müfettişlerince denetlenmesinde bilinçli olarak bir boşluk bırakılmıştır. Ancak 20.08.1993 tarihinde 2803 sayılı kanuna eklenen bir madde (ek madde 1) ile jandarmanın mülki görevleri ile ilgili eylem ve işlemlerinin içişleri bakanlığınca denetlenmesine imkan tanınmıştır¹⁴⁹. Yine de Bakanlık denetlenmesi için jandarmanın mülki teşkilata tabi olması ve eylem ve işleminin mülki

---

¹⁴⁷ 2803 sayılı Kanun Madde 14

¹⁴⁸ 2803 sayılı kanunun 27 Temmuz 20156 tarihinden önceki şekli Madde 5 - Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir. Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerleri, Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca düzenlenir. Ancak seferberlik ve savaşta Kuvvet Komutanlıkları emrine girecek birliklerin kuruluş, kadro ve konuşlarının düzenlenmesinde Genelkurmay Başkanlığının onayı alınır...Ancak hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde teşkilatlanma da göz önünde bulundurulur.

¹⁴⁹20.08.1993 tarihinde yapılan düzenleme ile 2803 sayılı yasaya eklenen ek 1inci madde ile Mülki Mülki teşkilata tabi jandarmanın mülki görevleriyle ilgili eylem ve işlemleri İçişleri Bakanlığı ile valiler tarafından denetlenebilmesi imkanı tanınmıştır.

görevleriyle ilgili olması şartı getirilmiştir. Denetleme için ise sadece İçişleri Bakanı ve valiler yetkili kılınmıştır.

Jandarma personelinin Türk Silahlı Kuvvetler Personel Kanununa bağlılığı daha da kuvvetlendirilmiştir: Jandarma subay ve astsubaylarının **kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri** 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütüleceği esası getirilmiştir. Ayrıca Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynaklarından karşılanamayan subay ve astsubay ihtiyacı kendi kuvvetleriyle ilişkileri saklı kalmak şartıyla Jandarma Genel Komutanlığının talebi, Genelkurmay Başkanlığının onayı ile kuvvet komutanlıklarından sağlanabilme imkanı getirilmiştir¹⁵⁰.

Mülki İdare Amirlerinin Jandarma üzerindeki disiplin yetkilerine kanunda yer verilmemiştir: 1706 sayılı Kanunda “*Jandarmanın mülki vazifelerine temas eden ve disiplin cezasını müstelzim olan hareketlerine valiler muttali oldukça bu hareketlerini vilâyet jandarma kumandanlığına bildirirler. Jandarma kumandanı bu gibiler hakkında askerî disiplin cezalarını salâhiyeti dairesinde tatbik eder ve valiye malûmat verir*” hükmü 2803 sayılı Kanunun ilk halinde yer almamıştır.

Bu açıdan jandarma üzerinde mülki idare amirlerinin 1993 yılına kadar doğrudan veya dolaylı bir şekilde disiplin yetkisi bulunmamaktaydı. Bu durum 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile çelişki oluşturmaktaydı. Bu nedenle 20/08/1993 tarihinde kanunun 15 inci maddesine eklenen ek fıkra ile “*Jandarmanın mülki görevlerini ilgilendiren ve disiplin cezasını gerektiren fiilleri ortaya çıktığında valiler, il jandarma alay komutanından; kaymakamlar ise ilçe jandarma bölük komutanından gereken cezanın verilmesini talep ederler. Alay ve bölük komutanları bunlar hakkında, askeri mevzuat çerçevesinde gerekli işlemi yaparlar*”. hükmü getirilmiştir. Bununla birlikte, 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanununun 17 nci maddesinde sarıh bir şekilde yer alan **jandarma kumandanı bu gibiler hakkında askerî disiplin cezalarını salâhiyeti dairesinde tatbik eder ve valiye malûmat verir** ibaresine, 20.08.1993 tarihinde yapılan düzenlemede yer verilmemiştir. Böylelikle , mülki amirin disiplin açısından cezalandırılmasını istediği jandarma personeli ile ilgili talimat veren mülki amire geri bildirimde bulunma mecburiyeti ile ilgili bir belirleme yapılmamıştır. Bu nedenle, 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan düzenlemeye kadar mülki

---

¹⁵⁰ 2803 sayılı Kanunun değişiklikten önceki 13 üncü Maddesi.

idare amirlerinin jandarma üzerinde disiplin ve denetim yetkileri tam olarak tatbik edilemediği ileri sürülebilir.

Türk silahlı kuvvetlerinin standartlarının jandarma teşkilatı için de geçerli hale getirilmiştir: 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı Kanunun 19 uncu maddesinde “*Jandarma Genel Komutanlığı ikmal hizmetleriyle faaliyetlerine ait her türlü ihtiyaçlarını ve Milli Savunma Bakanlığınca sağlanacak silah ve mühimmatını imkan nispetinde Türk Silahlı Kuvvetleri standartlarına uygun olarak kendi bütçesinden karşılar.*

Genelkurmay Başkanlığınca lüzum görülecek hallerle seferberlik ve savaş halinde Kuvvet Komutanlıkları emrine girecek jandarma birliklerinin her türlü ihtiyaçları (sefer stokları dahil) emrine gireceği Kuvvet Komutanlıklarının standartlarına uygun olarak barıştan itibaren Milli Savunma Bakanlığınca sağlanır” denilmek suretiyle jandarmanın silah ve mühimmatının Türk Silahlı Kuvvetleri standartlarına uygun olacağı hüküm altına alınmıştır.

12 Eylül 1980 ihtilali döneminde yasama yetkisini elinde bulunduran Milli Güvenlik Konseyince 10 Mart 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı *Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu*, Türk jandarma teşkilatının Silahlı Kuvvetlere bağlılığını, onun askeri özelliğini güçlendirici ve idari ve siyasi makamlara karşı önceki dönemden daha otonom bir yapıya evrilmesini güçlendirici hükümler getirmiştir. Bu değişikliklerde, dünya genelinde Jandarma Teşkilatlarında yapılan reformların aksine, Türkiye’de özellikle 1970-1980 yılları arasında ideolojik akımlardan kaynaklanan sağ-sol çatışmasının önlenmesinde, anarşi ve terörle mücadelede Jandarma ve polis teşkilatlarının yeterince mücadele edemediği, bunun sebebinin ise özellikle polis teşkilatı mensuplarının bağlı oldukları siyasi ve idari otoritelerin tutumundan kaynaklandığına ilişkin milli güvenlik konseyi üyelerinde oluşan kanaat etkili olmuştur (M.G. Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 8, 10 Mart 1983: 366, 367)¹⁵¹.

---

¹⁵¹10 Mart 1983 tarihinde Millî Güvenlik Konseyi’nin 134 üncü Birleşiminde görüşülmeye başlarken söz alan Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği Koordinatörü Tümgeneral M. Suat EREN’in “...Huzurlarınıza getirilen bu kanun tasarısı, ortaya çıkan kanun boşluklarını doldurmak, jandarmanın statüsünü günün şartlarına uygun hale getirmek, görev sahasını belirlemek ve **jandarmayı her türlü olumsuz baskılardan korumak** amacıyla hazırlanarak Yasama Meclisine sunulmuştur.” şeklinde konuşması da bu niyeti açıkça ortaya koymaktadır.

3.2.2.2.2. 1993 ve 27 Temmuz 2016 dönemi arasında jandarma'nın Bağılılığı (reform süreci)

Türkiye'nin Avrupa birliğine adaylık süreci, diğer yandan neoliberal politikaların Türkiye'de de yer ve zemim bulması, yine hızla artan şehirleşme özellikle jandarma teşkilatının bağılılığı ve denetimi ile ilgili bazı yeniliklerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Nitekim İçişleri Bakanlığının jandarma teşkilatı üzerindeki yetkilerinin kısmen artırılmasına imkân tanıyan, jandarmanın statüsü ve bağılılığında ciddi bir değişiklik yapmayan bazı adımlar yapılmıştır. Aynı dönemde Avrupa ülkelerinde belli başlı jandarma teşkilatlarında da özellikle statüleri ve idari otoriteye bağılılığı konusunda reformlar yapıldığı görülmektedir.

jandarma teşkilatının bağılılığı ile ilgili yapılan bazı teknik düzenlemeler ilk önce 1993 yılında daha sonra ise 2015 yılında iki aşamada düzenlemiştir. Bu kapsamda, 1993 yılında ve 2015 yılında yapılan düzenlemeler şu şekildedir;

• **Valilere, jandarma personeli hakkında Disiplin Soruşturması açılması talebinde bulunma yetkisi verilmiştir (20/08/1993):**2803 sayılı Jandarma Teşkilat ve Görevleri Kanunda, Jandarma personelinin disiplin soruşturmaları ve mülki idare amirlerinin jandarma personeline yönelik disiplin soruşturma yetkisinden bahsedilmemiş, disiplin soruşturmalarının *Garnizon komutanlarının yetkileri saklı kalmak kaydıyla kendi yetkili disiplin amirlerince* yapılacağı hüküm altına alınmıştı. Kanunun Disiplin ve soruşturma usulleri başlıklı 15 inci maddesine 20/08/1993 tarihinde eklenen bir fıkra ile jandarmanın Mülki görevleri kapsamında valilerin il jandarma alay komutanından; kaymakamların ise ilçe jandarma bölük komutanından ilgili personelden gereken cezanın verilmesini talep etme yetkisi tanınmıştır (2803 sayılı Kanun Madde 15)¹⁵². Ancak kanunda, yapılan disiplin işlemi ile ilgili 1930 tarihli kanunda olduğunun aksine talepte bulunan makama il jandarma komutanının valiye ve ilçe bölük komutanının kaymakama herhangi bir geri bildirimde bulunulup bulunulmayacağı hususu belirtilmemiş, bu husus bilinçli olarak belirsiz bırakılmıştır.

• **Jandarmanın askeri görevleri dışındaki faaliyetlerinin mülki amirlerce denetlenebilmesi imkanı getirilmiştir (20/08/1993):** 2803 sayılı Kanunun ilk halinde

---

¹⁵² Madde 15- ... (Ek: 20/8/1993 – KHK – 507/2 md.) Jandarmanın mülki görevlerini ilgilendiren ve disiplin cezasını gerektiren fiilleri ortaya çıktığında valiler, il jandarma alay komutanından; kaymakamlar, ilçe jandarma bölük komutanından gerekencezanın verilmesini talep ederler. Alay ve bölük komutanları bunlar hakkında, askeri mevzuat çerçevesinde gerekli işlemiyaparlar.

jandarmanın teftiş ve denetiminin nasıl yapılacağına ilişkin bir hüküm bulunmamakta idi. 20/08/1993 tarihinde 2803 sayılı Kanuna eklenen bir madde ile jandarmanın mülki görevleri ile ilgili eylem ve işlemlerinin İçişleri Bakanlığı ile valiler tarafından denetlenebileceği hükme bağlanmıştır¹⁵³. Bununla birlikte, teftiş ve denetim mülki teşkilata tabi jandarmanın mülki görevleriyle ilgili eylem ve işlemleri ile ancak İçişleri Bakanlığı ve valiler ile sınırlı tutulmuş, jandarmanın diğer faaliyetleri kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca, ilçe kaymakamlarına aynı yetki verilmemiştir (EK Madde 1). 27/03/2015 tarihinde yapılan değişiklikle denetimin kapsamı “*askeri görevleri haricindeki diğer görevleriyle ilgili*” şeklinde değiştirilerek jandarmanın teftiş ve denetimin kapsamı önceki düzenlemeye göre biraz daha genişletilmiştir¹⁵⁴.

Diğer yandan, 20/8/1993 tarihinde Kanuna eklenen ek madde 3¹⁵⁵ ile, il ve ilçe jandarma komutanları ile karakol komutanlarına izin verilmesinde ve izinli olarak görevden ayrılmalarında ilçelerde kaymakam, illerde ise valinin uygun görüşünün alınması usulü getirilmiştir.

Mülki amirlerin il ve ilçe jandarma komutanları hakkında değerlendirme notu düzenleme yetkisi verilmiştir (27/03/2015): 20/08/1993 tarihinde 2803 sayılı Kanuna ek madde (Ek Madde 2¹⁵⁶) eklemek suetiyle, jandarma alay (il jandarma) ve jandarma bölük (ilçe jandarma) komutanları hakkında valiler tarafından mülki sicil düzenlenmesi esası getirilmiş, ancak bu yetki ilçe kaymakamlarına tanınmamıştı. 27/03/2015 tarihinde yapılan “*İl jandarma komutanı ile merkez ilçe jandarma komutanı hakkında il valisince, ilçe jandarma komutanı hakkında kaymakamın değerlendirmesi alınarak il valisi tarafından her yıl sonunda söz konusu kişilerin askerî görevleri haricindeki diğer görevleri ile ilgili olarak değerlendirme raporu düzenlenir.*

¹⁵³**Ek Madde 1 – (Ek: 20/8/1993 – KHK – 507/3 md.)** 2803 sayılı Kanun Ek Madde 1: Mülki teşkilata tabi jandarmanın mülki görevleriyle ilgili eylem ve işlemleri İçişleri Bakanlığı ile valiler tarafından denetlenir ve teftiş edilir.

¹⁵⁴**Ek Madde 1- (Değişik:27/3/2015-6638/54 md)** Jandarmanın askerî görevleri haricindeki diğer görevleriyle ilgili eylem ve işlemleri İçişleri Bakanlığı, valiler ve kendi amirleri tarafından denetlenir ve teftiş edilir..

¹⁵⁵**Ek Madde 3 – (Ek: 20/8/1993 – KHK – 507/3 md.)** İl ve ilçe jandarma komutanları ile karakol komutanlarına izin verilmesinde ve izinli olarak görevden ayrılmalarında mahalli mülki amirin uygun görüşü alınır.

¹⁵⁶**Ek Madde 2 – (Ek: 20/8/1993 – KHK – 507/3 md.)** İl Jandarma alay ve ilçe jandarma bölük komutanları hakkında mesleki sicillerinden ayrı olarak, valilerce mülki sicil düzenlenir. Mülki sicilin düzenleme usul ve esasları Subay ve Astsubay Sicil Yönetmeliklerinde belirlenir.

Değerlendirme raporları; personelin terfi, ödüllendirme, atama ve yer değiştirmesinde dikkate alınır. Değerlendirme raporlarının içeriği ve düzenlenme esasları, Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir” şeklinde değiştirilerek performans değerlendirmesinin kapsam biraz daha genişletilmiştir¹⁵⁷.

Ancak, maddede askeri görevlerin kapsam dışı tutulması, ayrıca değerlendirme raporlarının personelin terfi ve ödüllendirilmelerinde dikkate alınacağı belirtilmekle birlikte konuyla ilgili düzenlemenin yapılmaması bu hükmün etkili bir şekilde kullanılmasını da kısıtlamıştır. Diğer yandan, kanunda bahsedilen uygulama yönetmeliği de çıkarılmamıştır. Bununla birlikte valilere tanınan bu yetkinin, Fransız jandarma teşkilatına nazaran yaklaşık 10 yıl önce verildiğinin de altı çizilmelidir.

• **Jandarma ve polis görev ve sorumluluk alanlarının belirlenmesinde mülki idari amirler, merkezde ise İçişleri Bakanlığı yetkili kılınmıştır (25/03/2009).** Düzenlemeden önce jandarma ve polis sorumluluk bölgelerinin bir diğerine devri, ancak **Jandarma Genel Komutanının merkezde uygun görmesi** ve Bakanın onayı ile mümkün olabilmekte idi¹⁵⁸. Ancak yönetmeliğin 21 inci maddesinde 25/03/2009 tarihinde yapılan değişiklik ile sorumluluk bölgesinin, yönetmelikteki esaslara¹⁵⁹ bağlı kalmak üzere ilçelerde kaymakam, illerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında jandarma ve emniyet temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından

---

¹⁵⁷**Ek Madde 2 – (Ek: 20/8/1993 – KHK – 507/3 md.; Değişik: 27/3/2015-6638/55 md.) (2)** İl jandarma komutanı ile merkez ilçe jandarma komutanı hakkında il valisince, ilçe jandarma komutanı hakkında kaymakamın değerlendirmesi alınarak il valisi tarafından her yıl sonunda söz konusu kişilerin (...) (2) görevleri ile ilgili olarak değerlendirme raporu düzenlenir. Değerlendirme raporları; personelin terfi, ödüllendirme, atama ve yer değiştirmesinde dikkate alınır. Değerlendirme raporlarının içeriği ve düzenlenme esasları, (...) (2) İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.

¹⁵⁸**Sorumluluk Alanının Belirlenmesi MADDE 22.** — Jandarma ve Polisin sorumluluk alanları; mülki amir ya da yetkili kılacağı görevlinin başkanlığında Jandarma Emniyet ve Belediye temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından belirlenir ve bir protokolla gösterilir. Oybirliği ile alınan kararlar kesindir. Oybirliği sağlanamayan durumlarda; bucak ve ilçelere ilişkin sorumluluk alanları konusundaki itirazları vali; kesin olarak çözümler. Bu konudaki kararlar, düzenlenecek protokole esas alınır. Protokoller ayrıntılı bir biçimde düzenlenir ve komisyona katılanlarca imzalanır. Harita, kroki ve diğer ekler komisyonca onaylanarak, protokolle birlikte bir örneği İçişleri Bakanlığına gönderilir. Birer örnek mülki amirlik makamında jandarma ve emniyet birimlerinde dosyalanır.

¹⁵⁹Söz konusu esaslar yönetmeliğin 21 inci maddesinin birinci fıkrasında “*Esas olarak il ve ilçe belediye sınırları içindeki bölge polisin sorumluluk alanını; il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan bölge ise jandarmanın sorumluluk alanını oluşturur. Kolluk birimlerinin personel, araç, gereç imkânları ve hizmet gerekleri gözönünde bulundurulurken belediye sınırları dışında kalan yerlerden bir kısmı polisin görev alanı; belediye sınırları içinde olmakla birlikte şehir meskûn alanlarına uzak bazı yerler ise jandarmanın görev alanı olarak tespit edilebilir*” şeklinde belirlenmiştir.

belirleneceği hükme bağlanmıştır. Yine bu doğrultuda, yönetmeliğin 22nci maddesinde Jandarma Genel Komutanının bu değişikliği Bakana sunmadan önce uygun bulmasına ilişkin hüküm de yürürlükten kaldırılmıştır¹⁶⁰. Böylelikle, jandarma ve polisin il ve ilçelerdeki sorumluluk bölgelerinin ihtiyaçlar ve imkanlar nisbetinde hızlı ve amacına uygun bir şekilde el değiştirebilmesi imkanı getirilmiştir.

Yukarıda özellikle 1993 ve 2015 yıllarında yapılan, jandarmanın il ve ilçelerde mülki amirler tarafından kısmen denetlenmesine imkan tanıyan, jandarma ve polis teşkilatlarının sorumluluk bölgelerinin değiştirilmesinde illerde vali ve ilçelerde kaymakamları belirleyici kılan değişiklikler, jandarma'nın önemli bir aktör olarak iç güvenlikte yeniden yer almasına da katkı sağlamıştır.

3.2.2.2.3. 25/07/2016 tarihinden sonra jandarma'nın bağlılığı, güncel durum

Türk jandarma teşkilatının gelişimi, kuruluşundan 27 Temmuz 2016 tarihine kadar, bağlılık, konuşlanma, teşkilatlanma, görev ve sorumluluklar açısından çok büyük ve radikal değişiklikler içermemekteydi. Ancak, Türk jandarma teşkilatında, kuruluş tarihi olarak kabul edilen 1839 yılından sonra yapılan en önemli ve kapsamlı reformlar 27 Temmuz 2016 tarihinde ve devamında yapılan 668, 669, 671, 674,676,680, 682,688, 689, 690,694,696,703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile yapılan reformlardır. Bu reformlar ile jandarmanın statüsünden ve bağlılığına, personel istihdamına, eğitimine, teşkilatlanmasına, kullandığı standartlara, uygulanacak disiplin hükümlerine, teftiş ve denetimlerine, istihdam ve eğitimlerine, kullandığı haberleşme sistemleri, üniforması ve silah ve mühimmatına, kadar çok geniş yelpazede değişiklikler getirilmiş ve uygulamaya

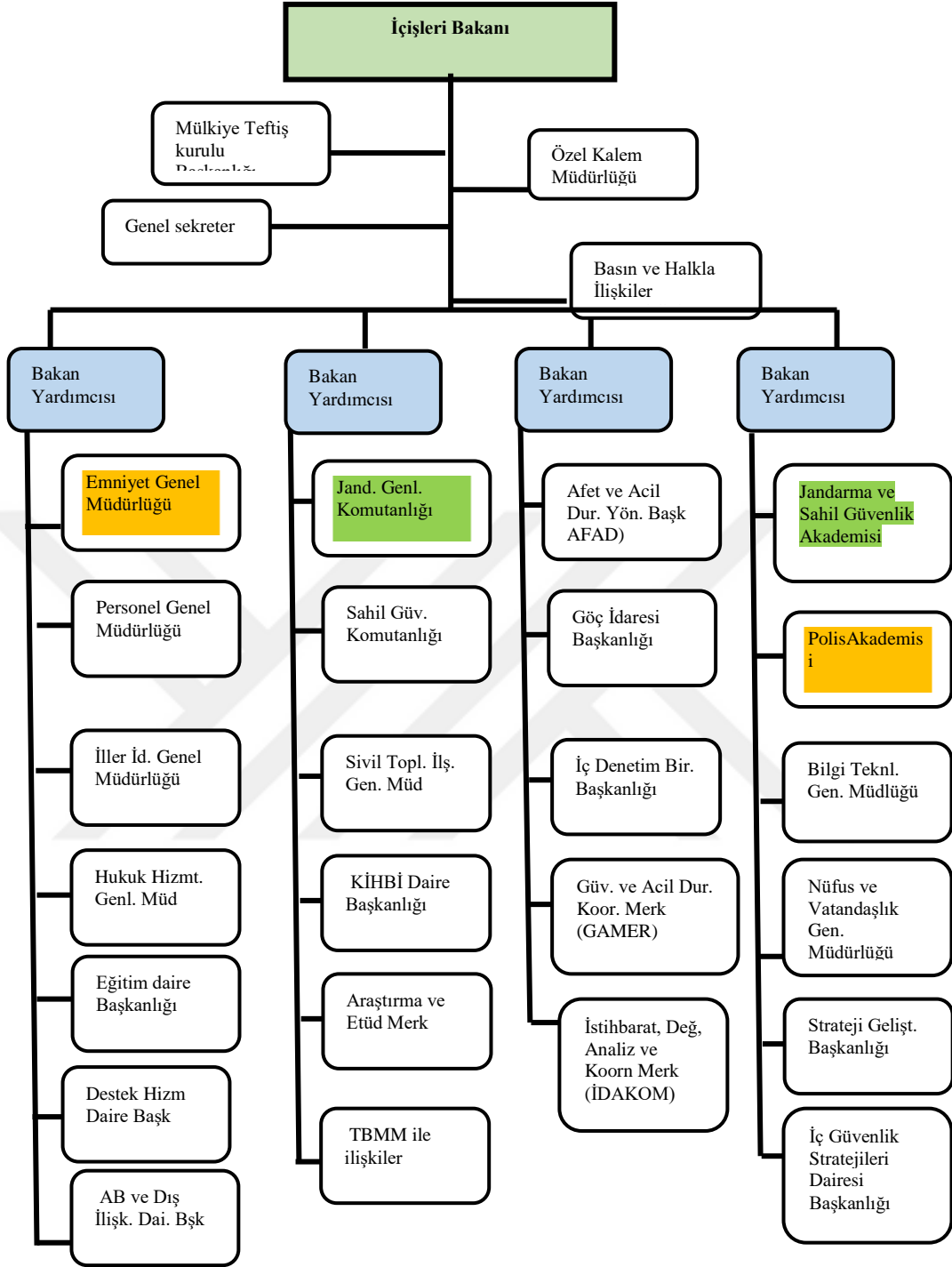
---

¹⁶⁰ Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği Madde 21: .... il ve ilçelerdeki jandarma ve polis sorumluluk alanlarının sınırları, ilçelerde kaymakam, illerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında jandarma ve emniyet temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından belirlenir. Komisyon, vali veya kaymakamın çağrısı üzerine toplanır. Büyükşehir, il veya ilçe belediyesi kurulması, kaldırılması ya da kentleşme veya diğer sebeplerle sınırlarında değişiklik olması halinde, değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç ay içerisinde sorumluluk alanları yeniden düzenlenir. Komisyon tarafından alınan kararlar bir protokole bağlanır ve belirlenen sorumluluk alanlarının sınırları protokole eklenen bir harita veya kroki üzerinde gösterilir. Sorumluluk alanlarının sınırlarının belirlenmesinde oybirliği sağlanamayan durumlarda kolluk birimleri arasındaki anlaşmazlıklar vali tarafından kesin olarak çözümlenir ve düzenlenecek protokole bu husus belirtilir. Hazırlanacak protokol doğrultusunda devir ve teslim ile ilgili işlemler en geç üç ay içerisinde tamamlanır. Görev ve sorumluluk alanlarını belirleyen protokol ve ekindeki harita veya kroki ile diğer eklerin komisyonca onaylanacak birer örneği mülki amirlik, jandarma ve emniyet birimlerinde dosyalanır. Bunların birer örneği de ilgili kolluk birimlerinin merkez teşkilatlarına intikal ettirilmek üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir. İlgili kolluk birimi, görev ve sorumluluk alanlarında yapılan değişikliğe göre, teşkilatlanma, planlama, bütçeleme, personel istihdamı konularında gerekli idari işlem ve düzenlemeleri yapar ve tedbirleri alır.

konulmuştur. Söz konusu değişiklikler, Osmanlı jandarma teşkilatının adeta kurucu reformu olan 1904-1914 Makedonya Jandarma Tensikatının da fevkinde olmuş, jandarma ile polis teşkilatını aynı usul ve esaslarda birleştirmiş, jandarmanın iç güvenlikte önemli bir aktör olarak varlığını tahkim etmiştir.

Bu kapsamda, doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlanan Jandarma Genel Komutanlığının merkezi idaredeki yerine ilişkin şema aşağıda sunulmuştur.

Şekil 3. 3. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Şeması

Kaynak: <https://www.icisleri.gov.tr/teskilat-semasi-2020> (02/02/2022)

Jandarma teşkilatının 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yeniden reorganizasyonunda yapılan yukarıda zikredilen tüm reformların hepsinin detaylı olarak incelenmesi başka bir çalışmanın konusu olabileceğinden bu bölümde, sadece jandarmanın dönüşümünün ana taşıyıcıları olan jandarmanın askeri statüsü, bağlılığı ve sorumluluk alanları irdelenmiştir.

3.2.3. Statüleri Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları

Statü kavramı, Türk Dil Kurumu'na göre, *bir kimsenin bir toplumda ya da topluluk içindeki durumu, yeri, kazandığı saygınlık, makam anlamında kullanılmaktadır.*

Bu doğrultuda, askeri statü de, bir yapı veya kaside bulunan askeri özellik anlamında kullanılan bir terimdir. Jandarma açısından bu statü, jandarmanın bir yandan sivil bir kolluk teşkilatı iken, diğer yandan askeri tertip ve düzeni göstermesi şeklinde de ifade edilebilir. Bu bağlamda, dünya genelinde jandarma teşkilatı olarak kolluk vazifesi gören iç güvenlik birimleri genel olarak askeri statü içinde bulunmakta, yani bulunduğu ülkelerin yönetim sistemler, güvenlik ihtiyaçları veya polis teşkilatlarının yapısına göre, gerek teşkilatlanmalarında gerekse personeli açısından askeri tertip ve düzenini değişik boyutlarda göstermektedir.

Örneğin, jandarma subaylarının yükselme ve terfilerinin ordu ile birlikte yapılması, ordudaki subaylarla aynı özlük haklara ve askeri yükümlülüklerle sahip olması, dereceleri farklı olmakla birlikte bir şekilde Milli Savunma Bakanlığı veya Silahlı Kuvvetlere bağlı olması, ordunun kullandığı, makinalı tüfek, piyade tüfeği, roket, savaş helikopteri, havan gibi bazı ağır silah ve teçhizata sahip olması, disiplin kurallarının askeri disiplin kurallarından oluşması, konuşlanmasında ve teşkilatlanmasında askeri tertip ve düzenin esas alınması bu özelliklerden bazılarıdır.

3.2.3.1. Fransa'da jandarmanın statüsü

Fransa'da jandarmanın askeri statüsü ve jandarmanın Fransız ordusu ile ilişkisi uzun yıllardır, yapılan reformlara rağmen değişmemiştir. 1980 li yıllardan sonra jandarmanın bağlılığı kapsamında yapılan reformlarda jandarmanın askeri statüsü özellikle vurgulanmak suretiyle korunmuştur. Son olarak jandarmayı hem işlevsel hem de organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlayan kanunda, jandarma teşkilatının tarihi geçmişi, kolluğun tek bir elde toplanmasının sakıncaları, cumhuriyet savcılarının adli

sruşturmalarında polis veya jandarmadan birisini seçebilme özgürlüğü gibi gerekçelerle jandarmanın askeri statüsü muhafaza edilmiştir. 3 Ağustos 2009 tarihli ulusal jandarma ile ilgili 971 sayılı Kanun'da¹⁶¹, Fransız jandarmasının “askeri statüsü” ve personelinin “askeri personel” olduğu özellikle vurgulanmıştır (Bknz 971 sayılı kanun madde 6, 9, 14, 16,21 ve devamı).

Jandarmanın askeri statü konusu onun ilk ortaya çıkışından itibaren tüm hukuki metinlerde de vurgulanan bir konu olmuştur. Fransanın ilk jandarma kanunu olan 28 Germinal An (17 Nisan 1798) 17nci maddesinde “*Jandarma kadrosu personel, malzeme ve disiplin konuları ile ilgili olarak Savaş Bakanlığına, ayışın sağlanması hususu ile ilgili olarak Polis Bakanlığına, adli kolluk görevleri ile ilgili hususlarda ise Adalet Bakanlığına bağlıdır*” denilerek jandarmanın tam da istenildiği gibi hibrit yapısını ortaya koymaktadır. 1903 tarihli Fransız Jandarma Kararnamesinin 54, 55, 57, 59, 60, 61 ve 62 nci maddelerinde bu üç bakanlığa bağlılık durumu teyit edilmekte ve bu ilişkilerin nasıl yürütüleceği hususunda detaylara yer vermektedir (Fougier, 2000 : 3).

20 Mayıs 1903 tarihli Jandarma Teşkilat ve Görevleri Kararnamesinin 133 üncü maddesinde «*jandarma teşkilatı, Anayasanın 285 inci maddesine uygun olarak Kara Kuvvetlerinin bir parçasıdır*» denilmek suretiyle jandarmanın askeri statüsüne vurgu yapılmıştır.

Yine 1980 li yılların sonundan itibaren başlayan jandarma reformu sürecinde de, 14 Temmuz 1991 tarihli bir kararnamede de bu durum, “*Milli jandarma Silahlı Kuvvetlerin ayrılmaz bir parçasıdır... Askeri kurallar Jandarmaya uygulanır...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Fransız jandarma teşkilatı yukarıda da açıklandığı üzere, 1980 li yılların sonundan itibaren başlatılan kademeli reformlar ile 2009 yılında İçişleri Bakanlığına organik ve işlevsel olarak bağlanmıştır. Bununla birlikte, jandarmanın hem askeri görevleri, eğitimi ve hem de disiplini açısından Fransız Savunma Bakanlığına bağlı kalması, bütün bunların yanında yasal olarak askeri statüsünü muhafaza etmesi Fransız jandarmasının 2016 öncesi Türk jandarmanında olduğu gibi hibrit yapısını korumasına imkan tanımıştır.

---

¹⁶¹971 sayılı Kanun Fransız Savunma Kanunda (Code de la Defence) Jandarma teşkilatının bağlılığı, yapılanması ile ilgili önemli değişiklikler yapmıştır (LOI n° 2009-971 du 3 août 2009 relative à la gendarmerie nationale).

Fransa’da jandarmanın askeri statüsünün sıkı sıkıya korunmasının arka planında , Fransız idari, siyasi ve askeri makamlarının ülkede ikili kolluk yapısının varlığına ve jandarmaya yükledikleri misyon bulunmaktadır.

Fransa’da jandarmanın askeri statüsünün korunması, askeri statüsünün devamının gerekli olduğunu savunanlar pratikte de üç gerekçe ileri sürmektedirler.

Bunlar ;

Fransada özellikle toplumsal olaylarda her zaman göreve hazır bir kolluğa duyulan ihtiyaç :Jandarmanın, ülkenin genel bir karışıklık ve düzensizlikte güvenlik hizmetini kesintisiz ve kapsayıcı bir şekilde verebilecek, diğer askeri birliklerle koordine kurup sınırları güvence altına alabilecek, disiplinli ve her zaman hazır durumda bulunan bir kolluk olduğu, personelinin askeri yapısı ve disiplini nedeniyle sevk ve idaresinin daha kolay olduğu,

Gücün tek bir yerde toplanmasının sakıncalı olacağı iddiası:Ulusal seviyede örgütlenmiş ve iç güvenlikten sorumlu merkezi bir kolluk kuvvetine bütün gücün verilmesinin demokrasi açısından tehlike oluşturacağı, bu nedenle gücün karşısına başka bir gücün daha çıkarılarak dengenin sağlanması gerektiği ¹⁶²,

Adli Soruşturmada Savcılara soruşturma kolluğu açısından tercih hakkı sağlanması: Siyasi otoriteye ve adli mercilere, bir olayla ilgili olarak kolluk kuvvetlerinden birisini, yani polis veya jandarmayı seçebilme özgürlüğünün korunması ,

Askeri statüsünün muhafazasının hükümete bazı pratik faydalar sağlaması : Jandarmanın askeri statüsünün bulunması onların sendika ve dernek kurma, bunlara üye olma, siyasi faaliyetlerde bulunma haklarının da bulunmaması anlamına gelmektedir. Ayrıca, askeri statü jandarmanın gerektiğinde mesai saati dışında ve haftalık azami çalışma saatlerini aşan seviyede çalıştırabilme imkanı sağlamaktadır. Bu kapsamda jandarmanın polise nazaran haftalık çalışma saatleri daha uzun sürelidir. Diğer yandan jandarma personeli, kanunen görev yaptığı yerde oturma mecburiyeti bulunmaktadır¹⁶³.

¹⁶²Fransa’da ikili kolluk yapılanmasının gerekçesi olarak ileri sürülen gücün tek bir elde toplanmasının demokrasi açısından tehlikeli olacağı, kalkışma olması halinde dengeleyici bir gücün olmayacağı fikri ileri sürülmektedir. Ancak Jandarma üzerine kapsamlı çalışmalara yürüten Clive Emsley’in de vurguladığı gibi, ikili kolluk yapısının demokrasiyi koruduğu, darbeyi engellediği iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Zira, örneğin İngiltere’de tarihsel olarak hemen hemen hiç darbe yaşanmamışken, uzun yıllardır ikili kolluk yapılanması bulunan Fransa’da çok sayıda darbe ve ihtilal yaşanmıştır.

¹⁶³ Fransız Jandarma Subayları ve Polis Müdürleri ile yapılan mülakat.

Buna karşılık, jandarma personelinin görev yaptığı yerde lojmanda oturma hakkı ve tren ile seyahatlerde indirim hakları bulunmaktadır.

Fransız yöneticileri açısından, jandarma teşkilatı zaman ve mekan mevhumuna bağlı kalmaksızın özellikle kriz zamanlarında sorunsuz göreve çağırabilecek, istenildiğinde tüm gücüyle hazır bir kolluk gücü anlamına gelmektedir. Jandarmanın her zaman göreve hazır ve istenilen şartlarda çalışmasına imkan tanıyan husus onun askeri niteliği olduğu için, jandarmanın askeri statüsü Fransa'da hükümet çevrelerince de desteklenmiştir. Son yıllarda Fransa'da görülen toplu isyanlar, metro işgalleri ve terör dahil artan şiddet olayları bu ihtiyacı daha da kuvvetli hale getirmektedir.

Gerçekten de askeri statü jandarma açısından, sendika ve dernek kurma onlara üye olma hakkından mahrum olma, polis teşkilatında olduğunun aksine haftalık çalışma sürülerinin daha belirsiz ve daha uzun olması, zaman ve mekân mevhumu gözetmeksizin istenilen yerde çalışma¹⁶⁴ anlamına gelmektedir. Bunun yanında, bu mükellefiyetler jandarmaya ; görev yaptığı yerde hiç bir ücret ödemeksizin lojmanda oturma, toplu ulaşım araçlarında, özellikle trenlerden büyük indirimler elde etme, polise göre daha dolgun ücret alabilme imkanı tanımaktadır.

Bu özellikleri nedeniyle jandarma ; Fransa topraklarında konuşlanması ve hem asker hemde sivil yapısı nedeniyle, savaş zamanlarından barış anlarına kadar değişik durumlarda oluşabilecek krizlere en iyi şekilde adapte olabilecek mükemmel bir enstrüman (Estignard, 2007 : 20-22) olarak görülmüktedir.

Fransa'da jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması sürecinde, yukarıdaki sayılan açıklamalar jandarmanın askeri statüsünü muhafaza etmesi için yasa koyucularına askeri statünün muhafaza edilmesi için öne sürülen temel gerekçeleri oluşturmuştur. Nitekim Fransız Senatosu tarafından kanun çalışmasından önce hazırlatılan raporda da (Faure, 2007) yürütülen ikna ve lobi faaliyetleri sonucu jandarmanın yarı askeri yarı polis yapısı korunmuştur. Diğer yandan, 2000 yılında Belçika jandarmasının Belçika polis teşkilatı ile , 2005 yılında Avusturya jandarma teşkiyatının polis teşkilatı ile bütünleşmesi örnekleri göz önüne alınarak Fransız jandarma subayları açısından, askeri statü meselesi,

---

¹⁶⁴Örneğin, 2013 yılında Fransa'nın Marsilya şehrinde mafya hesaplaşmaları neticesi meydana gelen asayişsizliğin giderilmesi için doğrudan Jandarma Genel Komutanlığınca Marsilya Şehrine geçici görevlendirilmeler yapılmıştır. Böyle bir görevlendirime Polis teşkilatı açısından neredeyse imkansızdır.

polis teşkilatı içerisinde erimeme, kaybolmama ve asker olarak bazı avantajların (Lojman hakkı, Ücret, ulaşım indirimleri vb) korunması açısından bir garanti olarak görülmüştür¹⁶⁵.

3.2.3.2. Türkiye’de jandarmanın statüsü

27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan reformlar kapsamında Türk jandarmasının askeri tertip ve düzenle ilişkisi kaldırılmıştır. 27 Temmuz 2016 tarihine kadar, Türk jandarma teşkilatının askeri statülü bir kolluk olduğu yasal metinlerde ifade edilmekte iken, 27 Temmuz 2016 tarihinde başlatılan jandarma reformu sonucunda askeri statü kaldırılmış, jandarma teşkilatı gerek kurum olarak gerekse personel olarak içişleri bakanlığına bağlanmış, jandarma ile ilgili mevzuatta Türk Silahlı Kuvvetlerine yapılan tüm atıflar kaldırılmıştır.

Güncel olarak dünya jandarmaları içinde gerek personel gerekse görev ve sorumluluk alanı itibariyle önemli bir yer tutan Türk jandarması, dünyadaki diğer belli başlı jandarma teşkilatlarından farklı olarak hukuki açıdan askeri nitelikli kolluk teşkilatı olduğuna dair herhangi bir yasal dayanak taşımamaktadır.

Türk jandarma teşkilatının askeri bir kolluk teşkilatından genel kolluk teşkilatına evirimi aşağıda yer verilen kısa süreli aşamalarla gerçekleşmiştir.

- 27 Temmuz 2016 tarihinde Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununda yapılan kapsamlı değişiklikle, öncelikle Kanunun 3üncü maddesinde jandarmanın askeri statüsüne vurgu yapan maddedeki “*silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvveti*” ibaresi çıkarılmış, böylelikle, yasal olarak jandarmanın emniyet teşkilatı kanununda olduğu gibi “**silahlı genel kolluk kuvveti**” olduğu hükme bağlanmıştır¹⁶⁶.

- Diğer yandan Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununda ve ilgili mevzuatta¹⁶⁷ genel bir tarama yapılarak, jandarmanın Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlılığını çağrıştıracak tüm atıflar kaldırılmış, atıf yapılan makamlar değiştirilmiştir. Örneğin 2803

¹⁶⁵ Jandarma Subayları ile yapılan mülükatlarda sıklıkla dile getirilen husus olmuştur.

¹⁶⁶2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 3 üncü maddesinde, 25/7/2016 tarihli ve 668 sayılı KHK’da yapılmış değişiklikle “*Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği görevleri yerine getiren silahlı genel kolluk kuvvetidir*”. Denilmiştir.

¹⁶⁷ 4678 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay Ve Astsubaylar Hakkında Kanun, 3278 sayılı Uzman Erbaş Kanunu, 7471 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Giyecek Ve Teçhizatı Kanunu, 169 sayılı Silahlı Kuvvetler Yakacak, Aydınlatma, Isıtma ve Soğutma Kanunu, 5143 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İlk Nasıp İstihkakına İlişkin Kanun, 5668 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Besleme Kanunu, 5715 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Hasta Besleme Kanunu.

sayılı Kanununun 10 uncu maddesinde 2/1/2017, 18/10/2018 ve 16/12/2019 tarihlerinde yapılan değişiklik ile, önceden Milli Savunma Bakanlığına yapılan atıfların **İçişleri Bakanı/Bakanlığına**; Genelkurmay Başkanına/Başkanlığına yapılan atıfların **Jandarma Genel Komutanlığı/Komutanına**; askeri personele yapılan atıfların **Jandarma Genel Komutanlığı personeline**; askeri birliklere yapılan atıfların **jandarma birliklerine**; askeri öğrencilere yapılan atıfların **Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrencilerine**; Askeri okullara yapılan atıfların **Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığına**; kıta tabiplikleri, revirler, dispanserler, seyyar, çevre, merkez ve özel dal hastaneleri ile ilmi ve tıbbi merkezlere yapılan atıfların **sağlık teşkillerine**; askeri birliklere yapılan atıfların **jandarma birliklerine**; askeri araçlara yapılan atıfların **resmi araçlara** yapılmış olduğu kabul edilmiştir. Yine aynı maddenin son fıkrasına eklenen “**Bu maddede sayılan kanunlara yapılan atıflar, bu kanunlara dayanılarak çıkarılan yönetmelikler için de yapılmış sayılır**” ibaresi eklenerek, bu kanunlara dayalı olarak çıkarılmış veya çıkarılacak yönetmeliklerde de, aynı usulün kabul edileceği hükme bağlanmıştır.

- Yapılan değişime uygun olarak, jandarma personelinin statüsü devlet memurluğu (sivil) statüsüne getirilmiştir. Bu kapsamda, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun memurların sınıflarını belirleyen 36 ncı maddesine, Emniyet Hizmetleri Sınıfından sonra gelemek üzere **Jandarma Hizmetleri sınıfı**, bir sonraki fıkraya **Sahil Güvenlik Hizmetleri Sınıfı** eklenerek, jandarma ve sahil güvenlik personelinin sivil bir kamu hizmeti olduğu vurgulanmış, üç genel kolluk teşkilatının, yani emniyet-jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarının bağlılık ve statüleri bir anlamda eşitlenmiştir¹⁶⁸.

- 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Kanununun 13 üncü maddesinde değişiklik yapılarak Jandarma Hizmetleri Sınıfı personelinin her türlü özlük işlerinde, 2803 sayılı Kanunda hükümlerinin, bu kanunda bulunmayan hallerde ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerinin uygulanacağı eklenmiş, daha önce “**Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemlerinin 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür**” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır¹⁶⁹.

¹⁶⁸ 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde, “ (VIII - JANDARMA HİZMETLERİ SINIFI (Ek : 25/7/2016 – KHK-668/22 md.)Bu sınıf Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında bulunan subay, astsubay ve uzman jandarmaları kapsar. ibareleri eklenmiştir.

¹⁶⁹ 2803 sayılı JTGH kanununun 13 üncü maddesi “Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür. Jandarma subay ve astsubayları duyulan ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığının onayı alınmak kaydıyla sınıflara ayrılır”. Şeklinde iken; 25/07/2016 tarih ve 668 sayılı KHK ile “Jandarma Hizmetleri Sınıfı personelinin her türlü özlük işlerinde, bu Kanunda hüküm

• Aynı düzenlemeyi destekleyecek şekilde maddenin ikinci fıkrasında, “*Nasıp ve terfi yetkilerinin kullanılmasıyla ilgili olan; 926 sayılı Kanun ve diğer kanunlarla, İçişleri Bakanlığı dışında, başka mercilere verilmiş inha, seçim, görüş alma ve benzeri yetkilere dair hükümler Jandarma Genel Komutanlığı personeli bakımından uygulanmaz*” denilerek, bu konuda yetkinin İçişleri Bakanlığında olduğu vurgulanmıştır. Diğer yandan, personel kaynakları ve uygulanacak mevzuat başlıklı bu maddede daha evvelden yazılı “*Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynaklarından karşılanamayan subay ve astsubay ihtiyacı kendi kuvvetleriyle ilişkileri saklı kalmak şartıyla Jandarma Genel Komutanlığının talebi, Genelkurmay Başkanlığının onayı ile Kuvvet Komutanlıklarından sağlanabilir*” hükmüne yer verilmeyerek, jandarmanın bu anlamda Genelkurmay Başkanlığı ile bağlantısı koparılmıştır.

• Jandarmanın askeri nitelik ve statüsü, kullandığı standartları, konuşlanmasını, eğitimini ve disiplinini de kapsadığı muhakkaktır. Bu bağlamda, yukarıdaki değişime paralel olarak jandarma teşkilatının askeri niteliğini çağrıştıracak, standartlar, konuşlanma gibi bir çok hususta da eş zamanlı olarak yeni düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Türk jandarmasının ikmal faaliyetleri ile teçhizat silah ve mühimmatının ***Türk Silahlı Kuvvetleri standartlarına uygun olarak*** ibaresi kaldırılmış¹⁷⁰, ***İçişleri Bakanlığınca belirlenecek standartlara uygun olarak*** ibaresi eklenmiştir.

• Aynı doğrultuda, 2803 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde “*Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir*” ibaresi kaldırılmıştır. Aynı maddenin devamında, Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerlerinin düzenlenmesinde, “*Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerleri, İçişleri Bakanlığınca düzenlenir*” hükmü eklenerek bu hususta seferberlik hali, hariç olmak üzere Genelkurmay Başkanlığının görüşünün alınması mecburiyeti kaldırılmıştır¹⁷¹. Buna göre, Jandarma Genel Komutanlığının

---

bulunmayan hallerde, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uygulanır” hükmü getirilmiştir.

¹⁷⁰ Kanun metni “Madde 19-Jandarma Genel Komutanlığı ikmal hizmetleriyle faaliyetlerine ait her türlü ihtiyaçlarını ve Milli Savunma Bakanlığınca sağlanacak silah ve mühimmatını imkan nispetinde Türk Silahlı Kuvvetleri standartlarına uygun olarak kendi bütçesinden karşılar”. şeklinde iken “Jandarma Genel Komutanlığı ikmal hizmetleriyle faaliyetlerine ait her türlü ihtiyacını ve silah ve mühimmatını İçişleri Bakanlığınca belirlenecek standartlara uygun olarak kendi bütçesinden karşılar”. şeklini almıştır.

¹⁷¹Kanuna eklenen “seferberlik ve savaşta Kuvvet Komutanlıkları emrine girecek birliklerin kuruluş vekadrolarıyla konuş yerlerinin düzenlenmesinde Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınır”.Hükmü ile, seferberlik ve savaş halinde istisnai olarak bir düzenleme yapılmıştır.

kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerlerinin düzenlenmesinde tek yetkili İçişleri Bakanlığı olup, düzenlemeden önce de herhangi bir yerden görüş alma mecburiyeti bulunmamaktadır. Ayrıca, teşkilatın Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esasa göre yapılması mecburiyeti de bulunmamaktadır.

Diğer yandan, jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde mülki taksimat esas alınacağı da aynı maddede düzenlenmiştir. Zira Eski düzenlemede, *“Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınır”* hükmü bulunmaktaydı. Böylelikle, jandarmanın askeri görevleri ile ilgili teşkilatlanması bu ilke dışında tutulmuştu. Bu bağlamda, yeni düzenlemede jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde mülki taksimat esas alınacağı açık şekilde belirtilmiştir.

Nihai olarak Fransa ve Türk jandarma teşkilatları arasında askeri statü açısından bir karşılaştırma yapılması gerekirse, Türk jandarma teşkilatının hukuki anlamda askeri statülü bir kolluk teşkilatı olduğunu söylemek oldukça zordur¹⁷². Günümüzde jandarma subay personelinin tamamına yakınının Türk Silahlı Kuvvetlerine ait Kara Harp Okulu mezunu oldukları dikkate alındığında, jandarma teşkilatında kültürel olarak bir müddet askeri nitelik, disiplin ve hiyerarşik ilişkinin devam edeceği muhakkaktır. Ancak, gelecekte jandarma subay ve astsubaylarının tamamının Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinden mezunların oluşturacağı, yani tamamının sivil kökenli bir üniversite (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi) mezunu olacağı dikkate alındığında, Türk jandarma teşkilatının kendi kültür ve tarihi gelişimine uygun bir nitelik kazanacağı, ancak Türk Silahlı Kuvvetlerinde olduğu oranda bir askeri özellik taşımayacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye’de polis teşkilatının yanında askeri statülü kolluk teşkilatının (jandarma) varlığı, Fransa’da olduğu gibi, ülkedeki silahlı gücün tek elde toplanmasının demokrasi açısından tehdit oluşturacağı veya ikili kolluk yapısıyla cumhuriyet savcılarına istediği kolluk teşkilatıyla çalışma serbestiyetinin verilmesi gibi gerekçeler, daha çok coğrafi, ekonomik, kültürel ve siyasi nedenlerle açıklanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de zabitanın (kolluğun) tevhidine, tek elden sevk ve idaresi, daha asakir-i zaptiye’nin kuruluşundan itibaren tartışılmalı bir konu olmuştur. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti

---

¹⁷² Bununla birlikte Türk jandarma teşkilatımızda görevli subay ve astsubaylar nezdinde askeri kültür, disiplin ve gelenek halen devam ettirilmektedir.

döneminde, jandarma ve emniyet Teşkilatlarının daha koordineli çalıştırılması hatta birleştirilmesi ile ilgili bir çok girişim ve çalışma göze çarpmaktadır.

Öte yandan Türkiye’de neden askeri nitelikli bir kolluk teşkilatına ihtiyaç bulunmaktadır sorusuna verilen cevaplar da bu durumu açıklar niteliktedir.

Örneğin Alyot (1947; 358) jandarmanın askeri bir kuvvet olmasının nedenlerini;

- Silahlı olan bir kuvvetin (jandarmanın) gayet sıkı bir disiplin altında yetiştirilmesinin zaruri olduğu,
- Bütçe durumu dolayısıyla bizde başlıca jandarma personel kaynağının acemi erler oluşturduğu (o tarihte), aynı zamanda askerlik ödevini de yapacak ve sonra da ordunun yedek kadrosunu teşkil edecek olan bu erlerin, asker olmayan bir teşekkülde bulundurulmalarının memleketin yüksek menfaatleriyle uygun olmayacağı,
- Bazı muharebelerde hazari ordu birliklerinin mühim istikamet ve mıntikalarda bulunması sebebiyle bazı hudut kısımlarında ve kıyılarda herhangi bir tehlike karşısında ordu birlikleri varıncaya kadar, vazife görmek zorunda kalacak olan jandarmanın bu askeri vazifeyi yapabilmesi için askeri bir teşekkülde olmasının faydalı olduğu,
- Memleketin her tarafına dağılmış olan jandarmanın, cephe gerisi tecavüzlerinde gerekli tedbirleri alacak ve halka da anlatacak olan bir teşekkül olması bakımından askeri bilgisi yüksek olması gerektiği,

şeklinde gerekçelerle açıklamaktadır (Alyot 1947: 358). Aynı gerekçeler, TODAİE tarafından hazırlanan MEHTAP projesinde presip olarak iki başlı kolluğun bulunmasının sevk ve koordinasyonunda problemler oluşturmasına rağmen ekonomik, coğrafi ve kültürel nedenlerle ülkede ikili kolluk yapısının şimdilik muhafaza edilmesinin uygun olacağı görüşlerine yer verilmiştir (MEHTAP Projesi, 1963; 141-142). Yine, 5 yıllık kalkınma planlarında da benzer görüşlere yer verilmektedir.

Vurgulanması gereken diğer bir hususu ise; hem Fransa’da hem de Osmanlı’da jandarma ve polis teşkilatlarının eş zamanlı oluşmadığı, ya da polisin jandarmadan veya jandarmanın polis teşkilatından türetilmediği olgusudur. Her iki teşkilat da, gerek Fransa’da gerekse Türkiye’de kendi özgül şartlarında doğmuş ve gelişmiştir. Bununla birlikte, ülke topraklarının tamamını siyasi ve mülki olarak kapsayıcı şekilde güvenlik hizmeti veren teşkilat jandarma teşkilatları olmuştur. Örneğin Fransa’da jandarmanın çok

eski bir tarihi bulunmasına rağmen merkezi düzeyde devlet polisinin tam olarak faaliyete geçmesi ancak 20 yüzyılın ortalarında mümkün olabilmiştir. Bu kapsamda Fransa’da, belediye teşkilatına bağlı yerel polis birimleri, tam olarak ancak, 1941 yılında devletleştirilerek ülke seviyesinde merkezi bir teşkilat hüviyetini kazanmıştır. 1941 yılından önce, sadece 1882 tarihli *Gobley Kanunu* ve 1888 tarihli *Belediyeler Kanununa* göre, Paris ve Lyon polis teşkilatları devletleştirilmiş, yani polis merkezi idareye bağlanmıştır. Diğer tüm şehirlerdeki polisler belediyelere bağlı kalmışlardır. Belediye başkanları da 1941 yılına kadar Emniyet Müdürlüğü (Commissaire de Police) görevini de yürütmüşlerdir. 1941 yılında Vichy hükümeti, Alman İşgali sırasında, 3. Cumhuriyet ıslahatlarını sürdürmüş, yüzyılın başından beri polis müdürlerinin savunduğu projeyi, yani belediye kolluğunu lağvedip doğrudan doğruya polisin devlete bağlılığını gerçekleştirmiştir (Berlière, 2014:71).

Osmanlı imparatorluğu ve devamında Türkiye açısından da benzer bir durum söz konusudur. Örneğin 1879 tarihi itibarıyla asker-i zaptiyenin yani jandarmanın mevcudu 37.943 tür. Bu rakam, 1879 reformlarını takip eden süreçte bir müddet azalmış ve 1894 tarihi itibarıyla 26.507 ye inmiş ise de, o tarihteki polis sayısı jandarma sayısı ile kıyaslanamayacak derecede azdır. Zira 1902 tarihinde İstanbul dışındaki tüm vilayetlerdeki polis sayısı toplam 779, İstanbul’da ise 1902 yılı itibarıyla 2.275 tir (Özbek, 2004: 77). Osmanlı imparatorluğu bir bütün olarak dikkate alındığında, iç güvenlik teşkilatını yani kolluk gücünü genel olarak asker-i zaptiyenin temsil ettiği görülmektedir

3.2.4. Teşkilatlanması Açısından (merkez ve taşra teşkilatlanması) Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları

Gerek Fransız gerekse Türk Jandarma Teşkilatlarının hem merkez hem de taşra teşkilatlanma yapıları birbirine büyük benzerlikler arz etmektedir. Buna karşılık, ülkenin idari yapılanması, tarihsel süreç ve ihtiyaçlar nispetinde her iki ülke yapılanmasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Fransa’da jandarma Türkiye’de olduğu gibi, mülki taksimata göre konuşludur. Fransa’da her il’de/ *department*’da il jandarma komutanlığı/*Groupement de la Gendarmerie* , her ilçede ise ilçe jandarma komutanlığı bulunmaktadır. Ayrıca, hem Fransa’da hem de Türkiye’de (Anayasa’da mülki açıdan bölge teşkilatlanması

bulunmamasına rağmen) bölge jandarma komutanlığı/*gendarmarie regionale*¹⁷³ yapılanması, yine, her iki ülkede, ilçe jandarma komutanlıklarına bağlı jandarma karakolları veya *birgade de la gendarmerie* mevcuttur.

Yine, jandarmanın merkezi birimi Fransa'da Jandarma Genel Müdürlüğü¹⁷⁴, Türkiye'de ise Jandarma Genel Komutanlığıdır. Her iki teşkilatın başında ise Cumhurbaşkanı kararı ile atanan general sınıftan asker bulunmaktadır. Fransa'da Jandarma Genel Komutanları (Müdürleri) 1939-2004 yılları arasında ya bir vali veya yüksek yargı organı mensupları arasından atanan bir üst düzey kamu görevlisi tarafından yürütülmekte idi. İlk defa 2004 yılında jandarmanın kendi içerisinde bir Jandarma Orgeneral Jandarma Genel Komutanı olarak atanması yapılmıştır¹⁷⁵. Bu tarihten sonra Fransız jandarma teşkilatında teamül olarak atanan tüm Jandarma Genel Komutanları artık jandarmada Orgeneral rütbesine haiz personel arasından Cumhurbaşkanı kararnamesiyle ile atanmaktadır.

Türkiye'de ise, 10/07/20218 tarihli **3 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine** göre, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanının atanmasında, muadilleri olan diğer genel müdürlükler için belirlenen usülden farklı bir usül kabul edilmiştir. Her ne kadar, 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yasada yapılan değişiklik ile Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanının atanmasında Genelkurmay Başkanı veya Milli Savunma Bakanının görüşü/teklifi kaldırılmış olsa da, bu makamlara atanacakların jandarma için general, sahil güvenlik için amiral rütbesinde bulunması şartı getirilmiştir¹⁷⁶. Ancak, Emniyet Genel müdürlüğü makamına atanacaklar için böyle bir

---

¹⁷³14 Temmuz 1991 tarih ve 91-673 sayılı kararname ile Jandarmanın silahlı kuvvetlerin ayrılmaz bir bütünü olduğu vurgulanmış ve Jandarma teşkilatının merkezi ve taşra teşkilatı düzenlemiştir. 1991 tarihli kararnamede 2005 yılında yapılan değişiklikle, Fransız Jandarma Teşkilatınca Bölge Komutanlığı yerine kullanılan "Legion" tabiri de, bölge anlamında "Region" olarak değiştirilmiştir (2005-274 sayılı ve 24 Mart 2005 tarihli kararname).

¹⁷⁴ Fransız jandarma teşkilatının merkezi biriminin isminin tam Türkçe çevirisi Milli Jandarma Genel Müdürlüğü şeklindedir. Ancak bu çalışmada anlaşılması daha kolay olması açısından "Fransız Jandarma Genel Komutanlığı" ibaresi kullanılmıştır.

¹⁷⁵ Fransız Polis Genel Müdürleri ise, kuruluşundan itibaren üst düzey polisler arasından cumhurbaşkanı Kararnamesiyle atanmaktadır.

¹⁷⁶Subaylığa nasıp, terfi ve atama MADDE 11- (1) Jandarma Genel Komutanı generaller arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır. (2) Sahil Güvenlik Komutanı amiraller arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır. (3) (Ek birinci cümle: RG-15/7/2018-30479 - CK-4/800 md.) Astsubaylığa ve subaylığa terfiler bakan tarafından yapılır. Albaylıktan tuğgeneral/tuğamiral rütbelerine terfiler ile general ve amirallikte bir üst rütbeye terfiler ve atamalar Cumhurbaşkanının onayı ile yapılır. (4) Jandarma Genel Komutanı Yardımcıları, bölge jandarma komutanları ve il jandarma komutanları Cumhurbaşkanının onayı ile atanır. (5) Sahil Güvenlik komutan yardımcıları, Sahil Güvenlik bölge komutanları Cumhurbaşkanının onayı ile atanır.

şart bulunmamaktadır. Bu kapsamda, kuruluşundan günümüze kadar emniyet genel müdürlüğü görevinde bulunanların tamamına yakını, darbe dönemleri ve birkaç istisna hariç, valiler arasından atanmıştır.

Fransa'da jandarma teşkilatı ile polis teşkilatı yapılanmalarının birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Buna karşılık, Türkiye'de ise polis teşkilatı ile Jandarma teşkilatı gerek teşkilatlanma, gerekse teşkilatı dolduran birimler açısından neredeyse birbirine benzeşmiştir. Tablo 7'de görüleceği üzere, özellikle 27 Temmuz 2016 tarihinde jandarma'nın İçişleri Bakanlığına tüm yönleriyle bağlanmasından sonra jandarma ve polis teşkilatlarının merkez ve taşra birim yapılanmalarının birbirine benzediği ve hatta Tablo 7'de görüleceği üzere Türkiye'de her iki kolluğun merkez birimlerine verdiği isimlerin bile aynılaştığı görülmektedir.

Jandarma Daire Başkanlıkları İsimleri	Polis Daire Başkanlıkları İsimleri
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı	Polis Akademisi Başkanlığı
Havacılık Başkanlığı	Havacılık Dairesi Başkanlığı
Teftiş Kurulu Başkanlığı	Teftiş Kurulu Başkanlığı
Asayiş Başkanlığı	Asayiş Dairesi Başkanlığı
İstihbarat Başkanlığı	İstihbarat Başkanlığı
Hukuk Hizmetleri Başkanlığı	Hukuk Müşavirliği
Kriminal Daire Başkanlığı	Kriminal Daire Başkanlığı
İç Denetim Başkanlığı	İç Denetim Birim Başkanlığı
Personel Başkanlığı	Personel Dairesi Başkanlığı
Strateji ve Dışilişkiler Başkanlığı	Strateji Geliştirme Başkanlığı
	Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
Koruma Daire Başkanlığı	Koruma Daire Başkanlığı
Trafik Hizmetleri Başkanlığı	Trafik Hizmetleri Başkanlığı
Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı	Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti İle Mücadele Daire Başkanlığı	Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti İle Mücadele Daire Başkanlığı

Tablo 3. 1. Tablo Türkiye'de Jandarma ve Polis Teşkilatı Birim isimleri

Buna karşılık Fransa'da jandarma ve polis teşkilatlarının merkez ve taşra yapılanması birbirinden şaşılacak seviyede farklıdır. Jandarma teşkilatı, mülki taksimata göre, merkez, bölge, il, ilçe jandarma komutanlıkları şeklinde daha dikey bir teşkilatlanması bulunmasına karşın, Fransız polis teşkilatının yapılanması çoğu zaman mülki taksimat dışında, daha yatay bir teşkilatlanmaya sahip olduğu, yine adli kolluk birimlerinin bölgesel, bölgeler arası birimler oluşturduğu görülmektedir.

Bu kapsamda, Fransız jandarmasının merkez teşkilatlanması ile Fransız polis teşkilatının merkez yapılanmasından oldukça farklı olduğu, merkez teşkilatının taşra teşkilatı ile bağlantı ve ilişkilerinin de jandarma ve polis açısından aynı olmadığı, bu durumun Fransız jandarmasının 2009 yılında İçişleri Bakanlığına organik olarak bağlanmasından sonra da aynen muhafaza edildiği görülmektedir.

Fransız Jandarma Teşkilatı	Fransız Polis Teşkilatı Yapılanması
Operasyonlar ve İstihdam Başkanlığı ¹⁷⁷	Adli Polis Merkez Başkanlığı ¹⁷⁸
Yol ve Kamu Güvenliği Başkan Yardımcılığı	Kamu Güvenliği Başkanlığı ¹⁷⁹
Savunma Ve Kamu Düzeni Koruma Başkan Yardımcılığı ¹⁸⁰	Sınır Polisi Başkanlığı ¹⁸¹
Jandarma Askeri Personel Başkanlığı ¹⁸²	Polis İstihdam kaynakları ve Yetenekleri Başkanlığı ¹⁸³
Destek ve Finans Başkanlığı ¹⁸⁴	
Dönüşüm Servisi ¹⁸⁵	Cumhuriyet Muhafızları Birliği Başkanlığı ¹⁸⁶
Adli Polis Başkan Yardımcılığı ¹⁸⁷	Koruma Servisi Birimi ¹⁸⁸
Personel İdaresi Başkan Yardımcılığı ¹⁸⁹	Polis Teftiş Kurulu Başkanlığı ¹⁹⁰
İdari ve Mali İşler Başkan Yardımcılığı ¹⁹¹	İşe alma ve Eğitim Başkanlığı ¹⁹²
Yetenekler Başkan Yardımcılığı ¹⁹³	Paris Polis Müdürlüğü ¹⁹⁴
Savunma ve Kamu Düzeni ve Koruma Başkan Yardımcılığı ¹⁹⁵	Bulunmamaktadır

Tablo 3. 2. Fransız Jandarma ve Polis Teşkilatı Birim isimleri

Bu kapsamda, Fransa'da 2009 yılında jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması ve polis teşkilatı ile yakınlaştırılmasına karşın, merkez teşkilatında organize suçlarla mücadele kapsamında kurduğu merkez ofisler hariç, jandarma teşkilatının merkez ve taşra yapılanmasında önemli bir değişiklik olmadığı söylenilebilir. Örneğin Fransız polis teşkilatında, aşırı bir uzmanlaşma ve bu uzmanlaşmaya göre yeni daire

¹⁷⁷Des Operations Et De L'emploi.

¹⁷⁸La direction centrale de la police judiciaire : DCPJ.

¹⁷⁹La direction centrale de la sécurité publique : DCSP.

¹⁸⁰Sous Direction De La Défense Et De L'ordre Public Et De La Protection.

¹⁸¹La direction centrale de la police aux frontières : DCPAF.

¹⁸²Des Personnels Militaires De La Gendarmerie Nationale.

¹⁸³La direction des ressources et des compétences de la police nationale : DRCPN.

¹⁸⁴Des Soutiens et des Finances.

¹⁸⁵Service De La Transformation.

¹⁸⁶La direction centrale des compagnies républicaines de sécurité : DCCRS.

¹⁸⁷DE LA POLICE JUDICIAIRE.

¹⁸⁸Le service de la protection : SDLP.

¹⁸⁹Le Sous Direction de la a Gestion Du Personnel.

¹⁹⁰L'inspection générale de la police nationale : IGP.

¹⁹¹Le Sous Direction Administrative Et Financière.

¹⁹²La direction centrale du recrutement et de la formation de la Police nationale : DCRFPN .

¹⁹³Le Sous Direction Des Competences.

¹⁹⁴La Prefecture de Police.

¹⁹⁵Le Sous Direction de la Defense et de l'ordre Public et de la Protection.

başkanlıklarının oluşturulduğu görülmesine karşın jandarma'da ise daha klasik bir kolluk anlayışının hakim olduğu görülmektedir.

Diğer yandan, Fransız Jandarmasının merkez teşkilatında, Türk Jandarması yapılanmasında artık bulunmayan Fransa'da daha çok toplumsal olayların kontrolü ve dağıtımında önemli rol alan *seyyar jandarma komutanlığı (gendarmerie mobile)*, yine törensel ve bazı önemli devlet binalarını korumakla görevli *cumhuriyet muhafız (garde républicaine) birlikleri*, bunlara ilave olarak *jandarma hava ulaşım birliği* (gendarmerie des transports aériens), *jandarma hava birliği* (gendarmerie de l'air), jandarma silahlanma birliği (gendarmerie de l'armement) ve *jandarma nükleer silahların korunması birliği* (gendarmerie de la sécurité des armements nucléaires) gibi özel ihtisas birlikleri de bulunmaktadır. Söz konusu birlikler, 3 Ağustos 2009 tarihli kanunla jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmış olmasına karşın, askeri görevlerinin yoğunluğu ve özelliği nedeniyle İçişleri Bakanlığına değil Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

Yine önemli bir farklılık olarak Fransa'da sahil güvenlikle ilgili ayrı bir kolluğun bulunmadığını, bu görevin Jandarma teşkilatı içerisinde ayrılmış bir birimin yaptığını belirtmek gereklidir. *Maritime gendarmerie* olarak adlandırılan deniz jandarması, Fransa'da jandarmanın sorumluluk alanındaki kıyı şeridinde görevlidir. Öte yandan, jandarmanın askeri görevlerini oluşturan ve askeri personeli olarak kabul edilen *jandarma adli inzabat (gendarmerie prevotale)* ise Fransız ordusunda Fransa sınırları dışında meydana gelen adli olayları soruşturmakla mükelleftir (Laniel, 201: 39-43).

3.2.4.1. Fransız jandarma teşkilatı merkez ve taşra teşkilatlanması:

a) Fransız Jandarma Teşkilatının Merkez Yapılanması

Jandarmanın genel komutanı orgeneral rütbesinde bir jandarmadır. Yine orgeneral rütbesinde bir yardımcısı bulunmaktadır. Merkezi teşkilat bünyesinde başkanlıklar ve başkanlıkların altında başkan yardımcılıkları şeklinde birimleri bulunmaktadır. Bunlar;

Operasyon ve Görevlendirme Başkanlığı (*La Direction des opérations et de l'emploi -DOE*): Jandarmanın asayiş ve adli kolluk faaliyetinin bünyesinde toplandığı, polisle en yoğun ilişkileri olan başkanlıktır. Bu başkanlığın altında; Adli Kolluk Başkan Yardımcılığı, Bilgi Değerlendirme ve İstihbarat Başkan Yardımcılığı, Yol ve Kamu

Güvenliği Başkan Yardımcılığı, Koruma- Kamu Düzeni ve Savunma Başkan yardımcılığı, Teşkilatlanma ve Personel Başkan Yardımcılığı faaliyet göstermektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı Askeri Personel Başkanlığı (*La Direction des personnels militaires de la gendarmerie nationale -DPMGN*): Bu birimin başkanlığı bir general tarafından yürütölmektedir. Askeri Personel Başkanlığı, jandarma teşkilatında personel alımı, personelin hizmetiçi eğitimi ve personelin özlük ve hukuki işlemlerini yürötmektedir. Ayrıca jandarmanın personel politikasının oluşturulmasından da sorumludur.

Finans ve Destek Başkanlığı (*La Direction des soutiens et des finances -DSF*): Halihazırda başkanlığı bir general tarafından yürütölmektedir. Jandarmanın bütçesinin programlanmasından ve harcanmasından sorumludur. Bu görevini; İdari ve Mali Başkan Yardımcılığı ile Lojmanlar ve Taşınmazlar Başkan Yardımcılığı vasıtasıyla yapmaktadır.

Misyon Kontrolü ve Performans Başkanlığı: Jandarma teşkilatının misyon ve stratejisinin belirlenmesi ve takibi, performans değerlendirmesini yapmakla görevlidir.

İç Güvenlik Ortak Lojistik, Araç ve Gereç Tedarik Servisi (*le Service de l'achat, deséquipements et de la logistique de la sécuritéintérieure -SAELSI*): polis teşkilatı, jandarma teşkilatı ve sivil savunma teşkilatlarının ortak araç, gereç ve ekipman alımlarını sağlayan birimdir. Her üç teşkilattan görevlilerin ortak görev yaptığı bir teşkilat olup bünyesinde; Araç gereç, ekipman Başkan Yardımcılığı, Alım Başkan Yardımcılığı, Lojistik Başkan Yardımcılığı bulunmaktadır.

İç Güvenlik Bilgi Sistemleri ve Teknoloji Servisi (*Le service des technologies et des systèmes d'information de la sécurité intérieure [STSISI]*): Jandarma ve polis görevlilerince ortak oluşturulan ve ortak yönetilen birimdir. Bu kapsamda, hem polis teşkilatının hem de jandarma teşkilatının tüm arşiv ve istatistiki bilgileri de bu yapı altında toplanmıştır. Bu nedenle, hem polis hem de jandarmadan oluşan ortak bir yönetimi bulunmaktadır. Adli olaylar ve parmak izi, DNA verilerinin çoğu polis teşkilatında bulunduğu için başkanlığını da halen 1.Sınıf Emniyet Müdürü rütbesinde bir polis yöneticisi yürötmektedir. Söz konusu birimin yardımcısı ise jandarma teşkilatından atanmaktadır.

b) *Fransız Jandarma Genel Komutanına doğrudan bağlı Diğer İhtisas Birimleri;*

Seyyar Jandarma Komutanlığı (Gendarmerie mobile) : Toplumsal olaylara müdahale ve kamu düzeninin sağlanması amacıyla kurulmuş bir birliktir. Ana kıta topraklarında olduğu gibi, geçici olarak Fransız Deniz Aşırı bölgelerinde de görevlendirilebilmektedir. Ayrıca seyyar jandarma birlikleri, askeri nitelikli bazı dış operasyonlarda da kullanılmaktadır.

Seyyar jandarma, toplumsal olaylara müdahale ve kamu düzeninin sağlanmasında görevli özel askeri birliktir. Her türlü kriz halinde ve döneminde kullanılmaktadır. İhtiyaç halinde mülki birimlere illerde destek olmaktadır. Ayrıca, hem ana kıtada hem de deniz aşırı bölgelerde görevlendirilmektedir.

Seyyar Jandarma Birlikleri Müdürlüğü Fransa'nın 17 ilinde konuşlu olup toplam sayısı 2020 itibariyle 12.500'dür. Seyyar jandarmanın en temel birimi *escadron* lar ise 21 ilde konuşludur. Bir *escadron*da 110 asker bulunmaktadır. 2016 yılından itibaren, Seyyar Jandarma Komutanlığı 109 *escadron*dan oluşmaktadır. Bölük (*escadron*) bir yüzbaşı tarafından komuta edilmekte olup, 4 veya 6 *escadron* ise bir albay veya yarbay tarafından komuta edilen il seyyar jandarma birliğini oluşturmaktadır (gendarmerie.interieur.gouv.fr/.nos-effectifs)¹⁹⁶.

Diğer yandan, Fransız jandarma teşkilatının önemli birimlerinden olan, ülkemizdeki Jandarma Özel Harekatı'nın (JÖH) karşılığı *Jandarma Müdahale Grupları* (*groupe d'intervention de la Gendarmerie nationale, GIGN*) ve bu birliğe bağlı taşrada faaliyet gösteren *Jandarma Zırhlı Birlikleri ve Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal Silahlarla Mücadele Birimi* de Seyyar Jandarma Komutanlığına bağlıdır (FMSB, 04.04.2021).

Jandarma Cumhuriyet Muhafız Komutanlığı (Garde républicaine) : Cumhuriyet Muhafız komutanlığı, merkezi Paris'te bulunmaktadır. 3 piyade alayından oluşmaktadır. Devletin temel kuruluş binalarının korunması ile protokol görevi bulunan Cumhuriyet Muhafız Komutanlığı ayrıca, yabancı devlet konuklarının gelişinde ve gidişinde, Fransız Cumhurbaşkanı'nın yanında askeri tören, karşılama ve protokol görevi de yürütmektedir. Yine, Fransız Senatosu ve Meclisinin açılında, Meclis Başkanlarını karşılama töreniyle görevlidir.

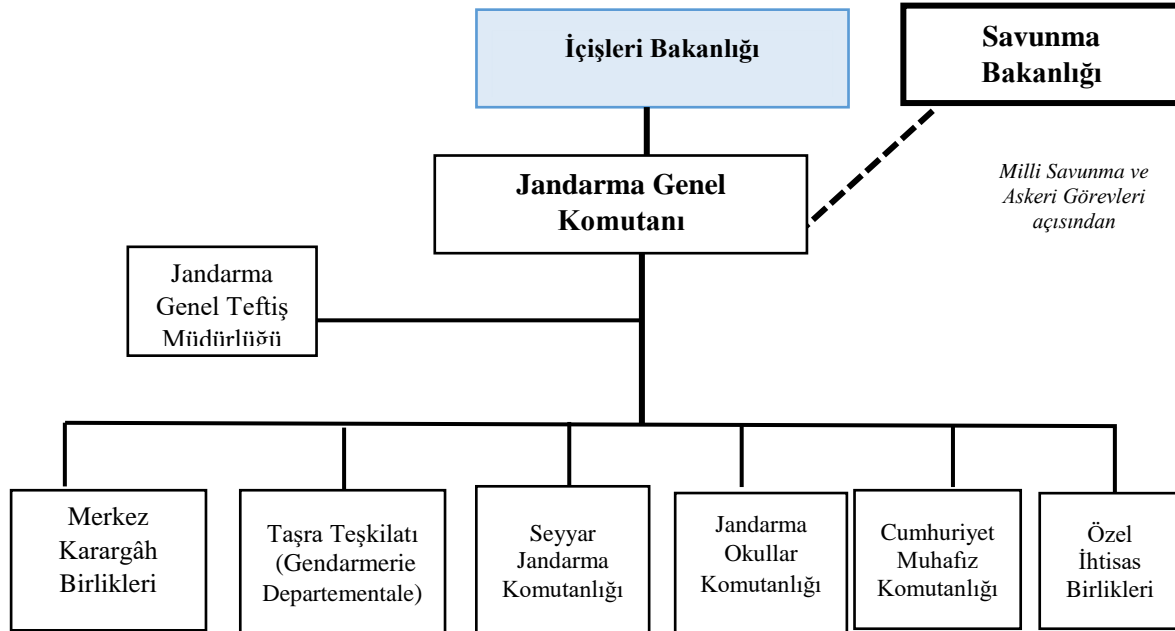
¹⁹⁶ Bu bilgiler Fransız Jandarma Genel Müdürlüğü'nün web sayfasından Personel durumumuz konulu bölümdün alınmıştır. <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/generalites/nos-effectifs> (05.05.2021) .

Diğer yandan, *Cumhurbaşkanlığı binası* (Le Palais de l'Élysée), *Başbakanlık binası* (L'Hotel de Matignon), *Dışişleri Bakanlığı* (Quaid'Orsay), *İçişleri Bakanlığı* (l'hôtel Beauvau), *Milli Savunma Bakanlığı* (l'hôtel de Brienne), *Ulusal Meclis* (Palais Bourbon), *Senato binası* (Palais du Luxembourg), *Anayasa Mahkemesi Başkanlığı*, *Adalet Bakanlığı* binalarını da korumaktadır (gendarmerie.interieur. gov.fr, 28.03.21).

c) *Jandarma Genel Komutanlığına Bağlı Diğer Özel Birimler*: Özel jandarma komutanlıkları, Fransız jandarma teşkilatının çok fonksiyonlu olma özelliğine göre, değişik bakanlıklara hizmet sunmakta ve görev açısından bu bakanlıklara karşı sorumlu olmaktadır. Öte yandan, jandarma özel komutanlıkları, İçişleri Bakanlığına değil Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet yürütmektedir.

Bu özel birlikler; *Jandarma Hava Ulaşım komutanlığı* (Gendarmerie des transports aériens), *Jandarma Hava Komutanlığı* (Gendarmerie de l'air), *Jandarma Deniz Komutanlığı* (Gendarmerie maritime), *Jandarma Silahlanma Komutanlığı* (Gendarmerie de l'armement) ve *Jandarma Nükleer Silahların Korunması Komutanlığı* (Gendarmerie de la sécurité des armements nucléaires)'ndan oluşmaktadır.

Bu birlikler, askeri görevlerinin yoğunluğu ve özelliği nedeniyle İçişleri Bakanlığına değil Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

Şekil 3. 4. Fransa Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Şeması

d) Fransız Jandarma Teşkilatının Taşra Yapılanması:

Jandarma taşra teşkilatı, mülki taksimata göre bölge jandarma komutanlıkları, il jandarma komutanlıkları, ilçe jandarma komutanlıkları ve jandarma karakolları şeklinde teşkilatlıdır.

Bölge Jandarma Komutanlıkları (Commandants de régions de Gendarmerie): Bölge jandarma komutanlığı doğrudan Jandarma Genel Komutanlığına bağlıdır. Jandarma bölge komutanlıkları ayrıca, bölge valisinin otoritesi altındadır. Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk alanı itibariyle toplam nüfusun %50'sinin yaşadığı ülke topraklarının %95'inde yetkili ve sorumludur. Bu nedenle, tüm mülki alanı kapsayıcı bir taşra teşkilatlanmasına gidilmiştir. Güncel olarak, 20 Aralık 2015 tarih ve 1625 sayılı kararnameye göre Korsika Adası (service-public.fr/, 02.04.2022) da dahil toplam 13 bölgede 13 jandarma bölge komutanlığı faaliyet göstermektedir. Jandarma bölge komutanlıkları çok önceleri askeri bir terim olan ve Napolyon zamanından beri *legion* ismini kullanmakta iken, 2005 yılında yapılan yasal değişiklikle *Region* (bölge) ismini almıştır.

Bölge valiliklerinde bir bölge jandarma komutanlığı bulunmakta olup, bölge komutanlıkları doğrudan Jandarma Genel Komutanına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Bölge Jandarma Komutanı, bölge valiliğinde bulunan tüm jandarma birliklerinin de komutanıdır.

Ayrıca, Fransız idari yapısına özgü olarak Fransa'da *7 Askeri Savunma Bölgesi* bulunmakta olup bu bölgelerde de jandarma bölge komutanı askeri olarak tüm jandarma birliklerinin komutanı olarak faaliyet göstermektedir. Her savunma ve güvenlik bölgesinde ayrıca *Seyyar Jandarma Komutanlıkları* bulunmaktadır. Her Bölge komutanlığı bünyesinde ayrıca, jandarma havacılık gibi bazı özel birlikler de bulunmaktadır (FJGK, 28.03.20121).

İl Jandarma Komutanlıkları (Groupements de gendarmerie départementale): İl Jandarma Komutanlıkları Bölge Jandarma Komutanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Fransa'da il (département) sayısına uygun olarak toplam (91) il jandarma komutanlığı bulunmaktadır. İl jandarma komutanlıkları vatandaşa genel olarak asayiş ve güvenlik hizmeti götüren, daha çok idari veya adli kolluk görevini, bir başka ifade ile *kolluk* vazifesini görevini ifa eden birimlerdir. İl ve bölge jandarma komutanlıklarının görev alanı polis sorumluluk alanı dışında olmasına rağmen, ülkemizde

olduğu gibi, il ve ilçe merkez hizmet binaları genelde polis sorumluluk bölgesi olan yerlerde konuşludur.

Jandarmanın taşra teşkilatlanma yapısı, ülkemizdeki jandarma ve polis teşkilatının yapısına benzer olarak dikey bir teşkilatlanma özelliği göstermektedir. Bu kapsamda, ildeki jandarma karakolları ile ilçe jandarma komutanlıklarına, ilçe jandarma komutanlıkları il jandarma komutanlığına ve il jandarma komutanlığı da bölge jandarma komutanlığına bağlıdır.

İl jandarma komutanlıkları bünyesinde, *jandarma araştırma üniteleri/adli soruşturma ve istihbarat üniteleri, yol güvenliği eskadronları* (l'escadron d'escadron d'escadron de s'curit' routi'ere (EDSR), *genel izleme ve müdahale peletonları* (Psig): *jandarma özel koruma bölükleri* (les pelotons sp'cialis'es de protection de la Gendarmerie (PSPG) de bulunmaktadır (FJGK, 28.03.2022).

İl Jandarma komutanlıkları bünyesinde, ayrıca, jandarma araştırma üniteleri/ adli soruşturma ve istihbarat üniteleri ile yol güvenliği birlikleri bulunmaktadır. 1945 yılında kurulmuş *jandarma araştırma niteleri*, Fransa geneilnde 364 adet olup hem ilçe hem de il jandarma komutanlıkları bünyesinde bulunmaktadır. Jandarma araştırma takımları, jandarmanın sorumluluk alanı içerisinde ilk olayla karşılaşan adli kolluk birimidir.

Yine 1975 yılında, il jandarma komutanlıklarına bağlanarak daha çok organize suçlarla mücadele etmek için oluşturulmuş, hassas olaylara bakan 41 adet araştırma şubesi bulunmaktadır. Ayrıca ilçe ve illerdeki araştırma ünitelerine destek vermektedir. Terörle mücadele alanında teknik istihbarat toplama yetksi de bulunmaktadır.

Yol Güvenliği Birlikleri (*l'escadron d'escadron d'escadron de s'curit' routi'ere (EDSR)*), ise yol güvenliğinin sağlanması için oluşturulmuş birimdir. Tüm Fransa topraklarında 90 EDSR bulunmaktadır. Ayrıca 4 EDSR de Fransanın deniz aşırı bölgelerinde görev almaktadır. Bu birimlerde toplam 7194 asker, 441 sivil görev yapmaktadır. Ana yollarda ve bu yollara bağlı ikincil karayollarında trafiğin kontrolü, eskort ve pilotaj görevlerini yürütme, gençleri eğitilmesi, yol ile ilgili kullanıcılara bilgi verme gibi vazifeleri yrtmektedir.

İlçe Jandarma Bölük Komutanlıkları (*Compagnies de gendarmerie d'escadron d'escadron de s'curit' routi'ere*): Fransa mülki sisteminde, ülkemizde ilçeye tekabül eden *arrondissement* olarak adlandırılan yerleşim yerlerinde ilçe jandarma komutanlıkları

(Compagnies de gendarmerie départementale) bulunmaktadır. İlçe jandarma komutanlıkları il jandarma komutanlıklarını (le groupement de la gendarmerie), il jandarma komutanlıkları da bölge jandarma komutanlıklarını (la region de la gendarmerie) oluşturmaktadır.

Fransa'da toplam 356 adet ilçe jandarma komutanlığı bulunmaktadır (FJGK, 05.04.2021). Buna göre, Fransa'da 12'si deniz aşırı topraklarda olmak üzere toplam 334 adet ilçe (arrondissements) bulunduğu dikkate alındığında her ilçeye en az bir adet, bazı ilçelerde iki adet ilçe jandarma komutanlığı kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır (FJGK, 28.03.2022).

Jandarma Karakolları (Brigades : communauté, proximité, autonome):

Fransız jandarma teşkilatının en küçük birimlerini, *jandarma karakolları* oluşturmaktadır. Fransa'da bazı küçük jandarma karakolları birleştirilerek ülkemizde daha önceki yıllarda uygulanmış *Toplu (Birleştirilmiş) Jandarma Karakollarına* dönüştürülmüştür. Karakollar jandarmanın, kendi adli ve mülki sorumluluk alanında faaliyet gösteren, vatandaşın müracaatını alan, genelde vatandaşla ilk yüz yüze olunan temel jandarma birimidir.

Personel sayısı 6 ile 40 arasında değişmekte olup, 2018 yılı itibariyle tüm Fransa genelinde toplam sayısı 3.600'dür (FJGK, 12.04.2022). Ba sayının 1991 yılında 3.668 adet olduğu (Akman, 1991: 133) dikkate alındığında, karakol sayılarının zamanla azaltıldığı görülmektedir. Bunun zamanla bazı jandarma bölgelerinin polis bölgesine geçtiği veya bazı yerlerde toplu jandarma karakolu sistemine geçilmesi nedeniyle buradaki jandarma karakollarının azaldığından kaynaklı olduğu değerlendirilmektedir.

Köy veya mahallelerde olan *Jandarma karakolları*, ülkemizde de görüldüğü üzere tam teşekküllü güvenlik birimi değildir. Ancak acil durumlarda adli ve idari soruşturmaları da yürütebilmektedir. Yine jandarma karakollarının, bilgi toplama, vatandaş ordu bağıni kuvvetlendirme, askeri polislik görevini yürütme gibi vazifeleri de bulunmaktadır. Ülkemizde görüldüğünün aksine, Jandarma karakol komutanlıkları sadece gündüzleri hizmet vermekte, gece oluşan olaylarda il veya ilçe jandarma komutanlıkları ile irtibat kurulmaktadır (FJGK, 28.03.2019).

3.2.4.2. Türk jandarma genel komutanlığının merkez ve taşra teşkilatı

İçişleri Bakanlığına tamamen bağlanmadan önce, jandarmanın teşkilatlanması Türk Silahlı Kuvvetlerinin kuruluş ve kadrolarında yer almıştı. Ayrıca jandarmanın

kuruluş ve konuş yerlerinin tespiti Genelkurmay Başkanlığı tarafından düzenlenmekteydi. 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan yasal değişiklik ile (668 sayılı KHK) jandarmanın kuruluş, kadroları ve konuş yerlerinin İçişleri Bakanlığınca düzenleneceği, yine 2018 tarihli değişiklik ile her düzeydeki Jandarma birliklerinin İçişleri Bakanının onayı ile kurulabileceği hüküm altına alınmıştır. Genelkurmay Başkanlığının geçici olarak tekrar Silahlı Kuvvetlerinin emir ve komutasına girmesinin şartı savaş gibi olağanüstü şartların varlığı ve İçişleri Bakanının onayının alınmasıdır.

Taşra yapılanmasında ise Jandarma birliklerinin kurulması ve konuşlanmasında mülki taksimat esas alınmaktadır. Gerek Bölge jandarma komutanı gerekse il jandarma komutanları konuşlu bulunduğu ilin valisine karşı sorumlu olarak görev yapmaktadır.

Valiliklere bağlı şehir merkezlerinde il jandarma komutanlığı, kaymakamlıklara bağlı olarak ise ilçe merkezlerinde konuşlu olarak ilçe jandarma komutanlıkları bulunmaktadır. Ayrıca her ilçeye bağlı merkez jandarma karakol komutanlıkları ve kritik öneme haiz bölgelerde dış karakol komutanlıkları konuşlandırılmıştır. Karakollar sorumluluk alanlarının merkezi bir yerinde veya karakol bölgesindeki yurttaşların kolayca gidip gelebileceği merkeze yakın bir mahalle, köy veya kasaba gibi ulaşım kolaylığı olan bir yerde konuşlandırılabilir. Jandarma karakollarının yerlerinin belirlenmesinde; emniyet ve asayiş durumu, nüfus yoğunluğu, ulaşım, yerleşim alanlarının yakınlığı, bölgenin coğrafi ve ekonomik durumu, kamu hizmetlerinin gerekleri ile sosyal ve kültürel gelişmişlik durumları dikkate alınmaktadır.

2016 yılındaki mevzuat değişikliğinin hemen ardından 21 Ocak 2017 tarihinde yeniden düzenlenerek yayınlanan Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 5'inci maddesine göre jandarmanın teşkilatlanması; merkez, taşra ve doğrudan merkeze bağlı birliklerden oluşmaktadır. Jandarma Genel Komutanı Fransa'da görüldüğü gibi general sınıfından bir askerdir ve Cumhurbaşkanlığı Kararı ilke atanmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığının teşkilat şeması aşağıda görülmektedir.

Şekil 3. 5. Türk Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Şeması

Kaynak: <https://www.jandarma.gov.tr/teskilat-semasi> (06/04/2022)

2016 yılı Temmuz ayında 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun değişmesini müteakip, 21 Ocak 2017 tarihinde yeniden düzenlenerek yayınlanan Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 5'inci maddesine göre jandarmanın teşkilat yapısı; merkez, taşra ve doğrudan merkeze bağlı birliklerden oluşmaktadır. Merkez teşkilatında kurulu bulunan birimlerin jandarmanın kolluk hizmetine yoğunlaşmasının bir sonucu olarak, daha çok asayiş ve güvenlikle ilgili birimlerin oluşturulduğu görülmektedir.

Türk Jandarma Teşkilatının Merkez Yapılanması:

Türk jandarmasının merkez teşkilatı Ankara olup merkez teşkilatının ve taşra teşkilatının komutanı Jandarma Genel Komutanıdır. Jandarma Genel Komutanına bağlı Genel Komutan Yardımcıları bulunmakta olup sorumlu oldukları birimler operasyonel birimler; teftiş- denetim ve strateji birimleri ve eğitim birimleri şeklinde gruplanmıştır.

Bununla birlikte, jandarma ve sahil güvenlik subaylarının alındığı ve ilk eğitime tabi tutulduğu Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Jandarma Genel Komutanına değil doğrudan içişleri bakan yardımcısına bağlı olup ihtiyaçları Jandarma Genel Komutanlığı tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinin Başkanlığına general rütbesinde bir jandarma subayı atanmaktadır.

Jandarma genel komutanlığında birimler, Emniyet Genel Müdürlüğüne benzer şekilde, genel komutan, genel komutan yardımcıları, başkanlıklar, daire başkanlıkları, bunlara bağlı şube müdürlükleri ve uzmanlık birimleri olan bürolardan oluşmaktadır. Bunun yanında, eski askeri jargon ve geleneksel olarak devam eden “*destek kıt'alar Komutanlığı*”, “*Jandarma Lojistik Komutanlığı*” gibi az sayıda “komutanlık” olarak ifade edilen birimler de bulunmaktadır.

Bu kapsamda, Türk jandarma teşkilatında konuşlu birimler, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Genel Sekreterlik, Jandarma Asayiş Başkanlığı, Denetleme Başkanlığı, Havacılık Başkanlığı, Hukuk Hizmetleri Başkanlığı, İstihbarat Başkanlığı, Personel Başkanlığı, Muhabere Elektronik Bilgi Sistemleri Başkanlığı, Mali Hizmetler Başkanlığı, Strateji ve Dış İlişkiler Başkanlığı, İç Denetim Başkanlığı, Kriminal Daire Başkanlığı, Destek Kıtalar Komutanlığı ve Jandarma Lojistik Komutanlığı şeklinde sıralanır.

Asayiş (Genel Kolluk) Faaliyetleri: Jandarmanın terörle mücadele, trafik, genel asayiş suçları, organize faaliyetler, göçmen kaçakçılığı, narkotik suçlarla mücadele olmak üzer çok geniş yelpazede polis teşkilatının yürüttüğü kolluk faaliyetlerini kendi sorumluluk bölgesinde üstlenmiş olan başkanlık Asayiş Başkanlığıdır. Nitekim bu başkanlık altında Teşkilat ve Kadro Daire Başkanlığı, Asayiş Daire Başkanlığı, Koruma Daire Başkanlığı, Trafik Hizmetleri Daire Başkanlığı, Terörle Mücadele Darise Başkanlığı, KOM (Kçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele) Daire Başkanlığı, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele, Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Cari Harekat Daire Başkanlığı ve Eğitim ve Öğretim Daire Başkanlığı bulunmaktadır .

Teftiş ve Denetim: Jandarmanın iç teftiş ve denetimi *Denetleme Başkanlığı*, *Jandarma Teftiş Kurulu Başkanlığı* ve *Destek Kıtalar Grup Komutanlığı* tarafından yürütülmektedir. Türk polis teşkilatında sadece Teftiş Kurulu Başkanlığı bu görevi yürütmekte iken, jandarma teşkilatında Teftiş Kurulu Başkanlığının yanısıra Denetleme Başkanlığı da bulunmaktadır. Jandarma teşkilatının İçişleri Bakanlığına tamamıyla bağlanmasından sonra oluşturulan Teftiş Kurulu Başkanlığı daha çok yerindelik denetimi ile soruşturma ve teftiş hizmetini yürütmekte iken, Denetleme Başkanlığı daha çok mevzuata, kural ve kaidelere uygunluk denetimi yapmaktadır.

Mevzuat ve Hukuki işleri: Hukuk Hizmetleri Başkanlığı ve kısmen jandarma genel sekreterliği tarafından yürütülmektedir.

Jandarmanın, polis teşkilatında olduğu gibi başkanlık seviyesinde uzmanlaşmış daire başkanlıkları bulunmaktadır. Bunlar, İstahbarat Başkanlığı, Havacılık Başkanlığı, Kriminal Daire Başkanlığı, Muhabere Elektronik Bilgi Sistemleri Başkanlığı, Mali Hizmetler Başkanlığı, Strateji ve Dış İlişkiler Başkanlığı sayılabilir.

Jandarmanın, tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmadan önceki dönemden kalan ve askeri yönünü de çağrıştıracak Komutanlıkları bulunmaktadır. Bunlar, Jandarma Komando Özel Asayiş Kurtarma Tugay Komutanlığı, Destek Kıt'alar Komutanlığı ve Jandarma Lojistik Komutanlığıdır.

Yine jandarmanın merkez teşkilatı bünyesinde, Fransa'da GIGN (Group d'intervention de la Gendarmerie Nationale)'a benzer görevleri yürüten ancak daha geniş kapsamlı personel ve teçhizata sahip kısaca JÖH olarak adlandırılan *Jandarma Komando Özel Asayiş Kurtarma Tugay Komutanlığı*; yine Ankara dışında konuşlu bulunmakla birlikte merkeze, daha çok terörle mücadele kapsamında kolordu komutanlığı seviyesinde Van ili merkezli, Van, Şırnak, Hakkari ve Siirt illerinden sorumlu olacak şekilde 1987 yılında oluşturulmuş *Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı*, ayrıca Nevşehir ve Bilecik illerinde, Foça ve Bornova ilçelerinde kurulmuş *Eğitim Merkezi Komutanlıkları* bulunmaktadır. Bu komutanlıklar da merkez teşkilatına bağlı birimleri oluşturmaktadır.

Türk Jandarma Teşkilatının Taşra Yapılanması:

Türk jandarma teşkilatının merkez teşkilatlanması büyük oranda taşra teşkilatlanmasına da izdüşüm olarak yansımaktadır. Örneğin Merkez Teşkilatında bulunan başkanlık/daire başkanlıkları il jandarma komutanlıklarında şube müdürlüğü seviyesinde

faaliyet göstermektedir. Öte yandan, Jandarma Genel Komutanlığı taşra teşkilatlanması, Fransa'da olduğu gibi mülki taksimata uygun olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda sırasıyla bölge jandarma komutanlıkları, il jandarma komutanlıkları, ilçe jandarma komutanlıkları ve nihai olarak ilçe jandarma komutanlıklarına bağlı jandarma karakol komutanlıkları bulunmaktadır.

Bölge Jandaram Komutanlıkları, yukarıda görüldüğü gibi, Türkiye'de mülki taksimat anlamında bölge valiliği yapılanması bulunmamasına karşın, polis teşkilatında görülmeyen bölge jandarma komutanlıkları bulunmaktadır. Müstakil veya çevresindeki il Jandarma Komutanlıklarının da bağlı olduğu bölge komutanlıklarının sayısı son yıllarda azaltılmış, bölge komutanının konuşlu bulunduğu il valisine karşı sorumlu olacağı hükmü getirilmiştir. Türkiye genelinde Adana, Diyarbakır, Erzurum, Giresun, Şırnak ve Tunceli olmak üzere 6 ilde jandarma bölge komutanlığı bulunmaktadır. Fransız jandarma teşkilatında görüldüğünün aksine, söz konusu 6 jandarma bölge komutanlığı Türkiye'deki tüm il jandarma komutanlıklarını kapsamamaktadır. Ankara, İzmir ve İstanbul gibi birçok Jandarma Komutanlığı doğrudan merkeze bağlı olup bölge jandarma komutanlıkları sadece konuşlu bulunduğu il jandarma komutanlığından ve çevre illerde konuşlu bulunan il jandarma komutanlarından sorumludur.

İl/ilçe Jandarma Komutanlıkları, Türkiye'de her il'de o ilin ismiyle anılan jandarma komutanlığı bulunmaktadır. İl jandarma komutanları en az albay rütbesinde olup Cumhurbaşkanı kararı ile atanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de 81 il jandarma komutanlığı, bunlara bağlı il jandarma komutanlığı bünyesinde polis teşkilatında görüldüğü gibi şube müdürlükleri bulunmaktadır.

Benzer şekilde, her ilçe'de o ilçenin belediye sınırları dışındaki yerlerde veya polis teşkilatının kurulu bulunmadığı yerlerde jandarma teşkilatı bulunmaktadır. İlçe Jandarma Komutanlıkları konuşlu bulunduğu ilçenin ismini almakta ve her ilçe'de ilde olduğu gibi ilçe kaymakamının denetim ve koordinesinde görev yürütmektedir. Bu kapsamda 2022 yılı itibarıyla Türkiye'de 934 ilçede jandarma komutanlığı bulunmaktadır. Yine, ilçe ve bazı önemli kırsal merkezler olmak üzere Türkiye gelenine 2094 Jandarma Karakolu bulunmaktadır (JGK Performans programı, 2022: 4). Türkiye'de büyükşehir ilçelerinde ilçe jandarma komutanlıkları, buna karşılık çok az sayıda kişinin yaşadığı ilçelerde de İlçe emniyet teşkilatı bulunmamaktadır.

ilçe Jandarma komutanlığı örgütlenmesine bağlı olacak şekilde merkez jandarma karakol komutanlığı ve kritik öneme haiz bölgelerde jandarma karakol komutanlıkları kurulmuştur. Jandarma karakollarının yerinin belirlenmesinde; emniyet ve asayiş şartları, bölgenin ekonomik ve coğrafi durumu, nüfus yoğunluğu, ulaşım durumu, yerleşim alanlarının durumu, kamu hizmetlerinin gerekleri ile sosyal ve kültürel gelişmişlik durumları önem arz etmektedir.

3.2.5. Sorumluluk Alanları Açısından

Genel olarak, İtalya karabinieri teşkilatı hariç, jandarma teşkilatlarının kırsal bölgelerde, polisin ise şehir bölgelerinde görevli ve yetkili olduğu görülmektedir. Teşkilatlanma açısından da birbirine benzeyen Türk ve Fransız jandarmalarının görev ve sorumluluk alanlarının belirlenmesinde mülki taksimat esas alınmıştır. Bu doğrultuda, genel olarak şehirleşmiş alanlarda polisin, kırsal ve daha ücra yerlerde ise jandarma teşkilatının sorumlu olduğu kuralı benimsenmiştir. Bununla birlikte, süreç içerisinde kırsaldan şehre yoğun göçlerin olması nedeniyle jandarma bölgesinin nüfus olarak daralması, eskiden kırsal bölgede kalan yerlerin şehirlerin genişlemesi sonucu şehir alanlarının merkezinde kalması, jandarma teşkilatlarının personel ve imkanlar olarak profesyonelleşmesi gibi gelişmeler, Jandarma ve polisin sorumluluk alanlarının yeniden belirlenmesi tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Bu kapsamda, düal yani ikili kolluk yapısına haiz Türkiye ve Fransa'da genel olarak jandarma sorumluluk alanları halen şehir alanlarının dışında kalan bölgelerdir. Bununla birlikte, Fransa'da uzun yıllar önce şehir ve kırsal ayırımında nüfus eşiği kullanılmakta iken Türkiye'de ise yasal olarak *belediye sınırları* ibaresi kullanılmaktadır.

Diğer yandan gerek Türkiye'de gerekse Fransa'da jandarma, polis teşkilatı gibi daha fazla nüfusun yaşadığı yerlerde de görev ve sorumluluk almayı, organize suçlar, terörle mücadele gibi daha karmaşık ve uzmanlık gerektiren alanlarda mücadele etmeyi; buna karşılık polis teşkilatları da şehirleşen yeni yerleşim yerlerinin kendi yetki ve görev sahasına dahil edilmesini talep etmektedirler (Fransız Sayıştay Raporu, 2021).

3.2.5.1. Fransız jandarma teşkilatı sorumluluk alanı

Fransa'da hem polis hem de jandarma teşkilatlanması mülki taksimata göre yapılmıştır. Genel olarak polisin şehir merkezlerinde, jandarmanın ise kırsal alanda sorumlu olması, ilk olarak jandarma teşkilatının kuruluş kanunu olan 1798 tarihli kanunda ve en son

1903 tarihli kuruluş kanunlarında zikredilmiştir. 1798 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde, *Jandarma hizmeti özellikle kırsal bölgelerin ve büyük yolların güvenliğine yönelik olduğu*, 20 Mayıs 1903 tarihli Jandarmanın Görev ve Teşkilatlanmasına ilişkin Kanunun 1 inci maddesinde yine *Jandarma Kanunların uygulanması, asayiş ve düzenin korunması ve kanunların emniyetini gözetmek için kurulmuş bir güç olduğu, daimi bir gözetleme ve zorlayıcılık hizmetinin esasını oluşturduğu* belirtilmektedir. Yine aynı kanunda *jandarmanın faaliyetlerinin tüm ülke topraklarında asker de dahil herkese uygulanacağı, jandarmanın özellikle kırsal bölgelerinin ve bağlantı yollarının emniyetine tevcih edildiği* tekrarlanmıştır.

Yine 1903 sayılı Kanunun 113 üncü maddesinde “*adli kolluk jandarmanın temel misyonunun oluşturur*” denilmek suretiyle, jandarmanın sadece asayiş ve düzeni sağlayan bir kolluk değil aynı zamanda polis teşkilatı gibi adli bir misyonunun da bulunduğu vurgulanmıştır.

Önceden, jandarma Türkiye’de görülen sisteme benzer şekilde, Fransa’da da kırsal bölgelerde Jandarma, şehirleşmiş alanlarda polis teşkilatı yetkili ve sorumlu kolluk gücü sayılırken, 1990’lı yıllardan sonra, jandarma teşkilatının gelişimi ve kırsal ile şehir alanlarının bütünleşmesi üzerine, jandarma ve polisin görev ve sorumluluk alanı yine kırsal ve şehir ayırımı gözeterek nüfus sayısına bağlı olarak düzenlenmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda, önce 21 Ocak 1995 tarihinde Fransa’da kabul edilen çıkarılan İç Güvenliğe İlişkin Programlama ve Uyumlama Kanunu (LOPSI) ile, *polis teşkilatının illerin şehir merkezlerinde ve şehrin devamlılığını ve nüfus yoğunluğu şartlarını taşıyan yerlerde görevli olacağı, jandarma teşkilatının ise, diğer yerleşim yerlerinde yetkili olduğu* belirtilmiştir (La vie-Publique, 01.05.2019) . Devamında, jandarma daha önceleri 10.000 kişi ve altındaki yerleşim yerlerinde görevli iken, 1996 tarihli 96-827 sayılı Hükümet Kararnamesinin 5 inci maddesiyle jandarmanın görev ve sorumluluk sahasının yerinin İçişleri Bakanlığı karnamesiyle belirleneceği hüküm altına alınmıştır. İçişleri Bakanlığınca alınan karar ile 25.000’e kadar nüfusun yaşadığı yerleşim yerleri ile Paris gibi bazı büyük metropol kentlerin çevre yerleşim yerleri jandarmanın sorumluluk alanına girmiştir (Fougier, 2000: 6).

Halihazırda, Fransa’da nüfusun %80’i şehirlerde yaşamakta olup, jandarma, nüfusun yaklaşık %50’sinin yaşadığı ve ülke toraklarının %95’ini oluşturduğu alanda güvenlik hizmeti vermektedir (Fransa Senato Raporu, 2008: 3).

Fransa’da yasa gereği nüfusu 25.000’i geçen yerleşim yerlerinde polis teşkilatı

kurulmakta (Senato raporu 2008: 3, 21) ve her iki kolluğun sorumluluk bölgeleri teşkilâtlar arasında yapılan protokollerle belirlenmektedir. Genelde, belediye sınırlarının dışı jandarma bölgesidir (JGK Dünya Jandarmaları, 2012: 2-2).

İçişleri bakanlığına bağlanmasının da etkisiyle, Fransız Jandarma Genel Komutanlığı görev ve sorumluluk alanlarının genişletmek istemektedir. Bu kapsamda, zamanla şehir bölgesi haline gelen büyükşehir çevresindeki yerlerde jandarmanın görevinin devam etmesi ayrıca daha önceden eşik sayı olarak kabul edilen 25.000 den az kişinin yaşadığı yerleşim yeri eşiklerinin 35.000'e çıkarılması talep edilmektedir (Fransız Sayıştay Raporu, 2021: 5).

3.2.5.2. Türk jandarma teşkilatı sorumluluk alanı

Türkiye’de kolluk teşkilatlarının görev ve sorumluluk alanları Fransa’da olduğu gibi kesin olarak ayrılmıştır. Gerek 1904 tarihli Osmanlı Jandarma Nizamnamesinde, gerekse Türk 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanununda ve 1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, görev ve Yetkileri Kanununda jandarmanın sorumluluk alanları belirtilmiştir. 2803 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde “*Jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı; polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir*” denilmektedir. Bu doğrultuda, hukuki olarak hangi kolluğun görevli olduğunu belirleyen ve olaylara müdahale esaslarını belirleyen kıstas olayın nerede meydana geldiği hususudur (Gözler ve Kaplan, 2013: 427). Gerek polis gerekse jandarma 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyat Kanunundan ve diğer kanunlardan aldıkları yetkileri ve kendilerine verilen sorumlulukları kural olarak sorumlu oldukları mülki sınırlar içinde icra edebilirler.

Mevcut durumda, Türkiye’de Fransa’dakine benzer şekilde Türkiye yüzölçümünün yüzde 93’ünde yaşayan toplam nüfusunun yüzde 21’ine Jandarma teşkilatı güvenlik ve asayiş hizmeti sağlamaktadır (J.Gn.K.lığı, www.Jandarma.gov.tr, 22.05.2022).

Jandarmanın görev ve sorumluluk alanı 2803 sayılı kanunun 10 uncu maddesinde “*Polis görev sahası dışı olduğu, bu alanların il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerler*” olduğu genel bir kural olarak belirlenmiştir. Buna göre jandarma il ve belediye hudutları dışında yani köy ve kırsal alanlarda görevli ve yetkili olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, maddenin devam eden fıkralarında

jandarmanın belediye sınırları dahilinde bulunsa bile polis teşkilatının konuşlu olmadığı yerlerde de yetkili ve sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır.

Böylelikle, ülke genelinde polis teşkilatı seviyesinde örgütlenen ve coğrafi olarak daha geniş bir alanı kaplayan jandarma teşkilatının öteden beri görev ve sorumlu olduğu bazı yerleşim yerlerinin zamanla şehir merkezi haline gelmesi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun kabulüyle, mülki sınırlar ile belediye sınırının aynı olması halinde dahi jandarmanın bu yerlerde görevli ve sorumlu olabilmeleri hukuken mümkün olabilmektedir.

2015 ve 2016 tarihlerinde 2803 sayılı kanuna yapılan eklemeler ile jandarmanın sorumluluk alanının kapsamı daha da genişletilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi kural olarak belediye hudutları dışında görevli ve yetkili olduğu genel ilke olarak kalmakla birlikte, 27/03/2015 tarihinde Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 10 uncu maddesine eklenen *“Ancak, belediye sınırları içinde olmakla birlikte hizmet gerekleri bakımından uygun görülen yerler, jandarmanın görev ve sorumluluk alanı olarak tespit edilebilir.”* hükmü ile kırsal ve belediye sınırları ayrımı esnetilmiştir. Bunun daha ötesinde, 25/07/2016 tarihinde aynı maddeye eklenen *“İçişleri Bakanının kararıyla bir il veya ilçenin tamamı polis ya da jandarma görev ve sorumluluk alanı olarak belirlenebilir.”* ibaresi ile, daha da açık bir şekilde, hizmet gerekleri bakımından jandarma ve polisin görev bölgelerinin değiştirilebileceği, bu konuda İçişleri Bakanına yetki verildiği görülmektedir.

Türk Jandarmasının görev alanı ile ilgili getirelen bu kural, jandarmanın eskiden düşünüldüğü gibi, şehirleşmenin artmasıyla birlikte giderek sorumluluk ve yetki alanının küçüleceği ve nihayetinde dar bir alana sıkışacağı tezini de tersine çevirmiştir.

Bu gelişmeler, önceki dönümlerde görev ve sorumluluk alanlarının taksimi bakımından birbiri ile benzerlik gösteren Fransız ve Türk Jandarma teşkilatları arasındaki benzerliği de ortadan kaldırmaktadır.

Türkiye’de kolluk teşkilatları açısından hangi bölgenin Jandarma veya polis teşkilatının sorumluluk alanında olacağı hususu 2009 yılında itibaren yapılan mevzuat değişiklikleri ile açısından daha pratik ve tartışmasız çözümlenmektedir. Bu hususta, 2009 yılında, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkilerini Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle, illerde vali başkanlığında komisyon tarafından alınan kararda İçişleri Bakanı onayına sunulmadan önce Jandarma Genel Komutanının uygun görüş bildirmesi şartı kaldırılmış, sadece bilgilendirme yapılması zorunluluğu getirilmişti.

15/08/2017 tarihinde 2803 sayılı Kanunun 11 inci maddesine eklenen fıkra ile¹⁹⁷, bu husus daha kalıcı hale getirilmiştir. Ayrıca eski usulde, söz konusu komisyonda belediye Başkanı veya yardımcısı üye iken, yeni düzenlemede bunlara yer verilmemiştir. Yine, yeni düzenlemede, ilçelerde kaymakam başkanlığında kurulacak bir komisyonla da jandarma ve polis bölgelerinde değişiklik yapılabilme imkanı getirilmiştir.

Diğer yandan, 5442 sayılı yasaya göre illerde asayiş ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu valilerin, kolluktan azami istifadesini sağlamak amacıyla, mülki amirlere, polis veya jandarmayı birbirlerinin sorumluluk sahalarında geçici olarak görevlendirebilmesi yetkisi verilmiştir. Söz konusu yetkinin başka hiçbir yeden onay veya tasdik almadan doğrudan vali kararı ile alınabiliyor olması, kolluğun etkin ve zamanında kullanılabilmesine imkan tanımaktadır¹⁹⁸

3.2.6. Personel Sayısı, Teftiş ve Denetimleri Açısından

Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının personelinin sivil ve askeri personel olması bakımından farklılıkları bulunmaktadır. Türk Jandarma personeli diğer devlet memurları gibi sivil statüye sahip olup polis teşkilatının tabi olduğu disiplin hükümlerine tabidir. Kanuna göre, Emniyet Hizmetleri Sınıfı gibi, Jandarma Hizmeti Sınıfı olarak ayrı bir memuriyet sınıfını oluşturmaktadır. Fransız jandarma teşkilatının silahlı personeli ise, askeri statüdedir ve disiplin hükümleri olarak Milli Savunma Bakanlığı disiplin hükümlerine tabidir.

Personel sayıları açısından Fransız ve Türk jandarma teşkilatı personel sayıları ülkelerindeki polis teşkilatı sayısına yakın bir seviyede personeli bulunmaktadır. Son yıllarda Türk jandarma teşkilatında profesyonelleşme oranı artmıştır, önceden personelin

---

¹⁹⁷**2803 sayılı Kanun (Ek fıkra : 15/8/2017/KHK-694/52 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/49 md.)** İl ve ilçelerdeki jandarma ve polis sorumluluk alanlarının sınırları, ilçelerde kaymakam, illerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında jandarma ve emniyet temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından belirlenir. Komisyon, vali veya kaymakamın çağrısı üzerine toplanır. Büyükşehir, il veya ilçe belediyesi kurulması, kaldırılması ya da kentleşme veya diğer sebeplerle sınırlarda değişiklik olması halinde, değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç ay içerisinde sorumluluk alanları yeniden düzenlenir. Komisyon tarafından alınan kararlar İçişleri Bakanının onayıyla yürürlüğe girer. Belirlenen sorumluluk alanlarının sınırları karara eklenen bir harita veya kroki üzerinde gösterilir.

¹⁹⁸**10 – 5442 sayılı Kanun madde 10:** “.....Jandarma veya Emniyet Teşkilatı, kendi sorumluluk sahasında yetersiz kaldıkları veya kalacaklarının değerlendirilmesi halinde, mahalli mülki amirler tarafından birbirlerinin sorumluluk sahalarında geçici olarak görevlendirilebilirler”.

büyük bir kısmını vatani görevini yapan askerler oluşmakta iken, günümüzde jandarma personelinin çoğunluğunu uzman jandarm ve astsubaylar oluşturmaktadır. Hali hazırda tüm jandarma teşkilatı içerisinde 26.000 civarında er /erbaş bulunmakta olup, genelde lojistik destek hizmetlerinde görev almaktadırlar.

3.2.6.1. Fransız jandarma teşkilatı personeli ve sayısı

Fransız Jandarma teşkilatının, teşkilatta görev yapan sivil konumlu personel hariç tamamı asker statüsündedir ve özlük hakları olarak Fransız Silahlı Kuvvetlerindeki muadilleri gibi Savunma Kanununa tabidirler. Ayrıca, disiplin ve performans değerlendirmesi bakımından da Fransız polis teşkilatından tamamen farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda, Fransız jandarması disiplin kurulları açısından Fransız Silahlı Kuvvetlerinin tabi olduğu disiplin sistemine tabidir. Özlük hakları, maaş ve emeklilik sistemi açısından da silahlı kuvvetlerin tabi olduğu kanunlara tabidir.

Fransız jandarma teşkilatının toplam personel sayısı, 130.000 kişiden oluşan Polis Teşkilatından biraz az olup 2022 yılı itibariyle yaklaşık 100.000 kişidir Fransız Sayıştay Raporu, 2021:22). 2013 yılında kamu personeli sayısının azaltılması programının disiplinli bir şekilde uygulanmasına rağmen, jandarma teşkilatının toplam personel sayısı azalmamış, tam tersine artış göstermiştir. Nitekim 2012 yılında 93.000 olan personel sayısı 2016 yılında 95.000, 2019 yılında 97.000 kişiye ulaşmıştır (fr.statista.com. 08.07.2022). Hali hazırda mevcut personelin 481 teknik destek ve idari sınıfta olmak üzere toplam 7.213 subay, 4.650'si teknik destek ve idari sınıftan olmak üzere 76.444'ü astsubay ve 12.862 sözleşmeli uzman jandarma ile çeşitli alanlarda uzman 3.950 sivil personelden oluşmaktadır.

Ayrıca Fransız ordusundan jandarma teşkilatı bünyesinde geçici olarak görevlendirilen 15 subay bulunmaktadır (FJGK Tanıtım, 01.04.2022). Jandarmanın haftalık çalışma saati 50 saattir. Jandarmanın bütçesi iç güvenlikte önemli bir yer tutmaktadır (Lutterbeck, 2013: 22). Fransız Senatosunun 2008 tarihli Raporunda (Moyne-Bressand, 2009: 36) Fransız jandarma teşkilatının sivil ve askeri personel sayısının zamanla Fransa'da ekonomik tasarruflara uygun olarak, 95.000 kişiye düşürülmesi hedeflenmişti. Ancak, Sayıştay'ın Mart 2013'te yayınladığı raporda, jandarma personel sayısında bir azalma olmadığı aksine bir artış olduğu belirtilmiştir (Fransız Sayıştay Raporu, 2013; 15). Keza 2021 tarihli Fransız Sayıştayının jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması bilançosu konulu raporunda (Fransız Sayıştay Raporu, 2021:22) personel sayısının toplam 102.000 kişiye ulaştığı, öte yandan başlangıçta hedeflendiğinin aksine Fransız Jandarmasının

bütçesinin %20 arttığı, bütçede en büyük gideri ise personel giderlerinin oluşturduğu tespit edilmektedir (Fransız Sayıştay Raporu, 2021: Sayfa 132)

Fransız Jandarma teşkilatı personel açısından piramiral bir yapı göstermektedir. Ancak, son yıllarda *yarbay* rütbesindeki personel sayısının artması ve bunlara uygun yer bulunamaması bir sorun olarak görülmektedir.

Fransa Jandarma Personel Sayıları		
I-SUBAYLAR	Orgeneral/Korgeneral	26
	Tümgeneral	37
	Albay	385
	YarbayveBinbaşı	1606
	Yüzbaşı, TeğmenveAsteğmen	433
	ÖğrenciSubay	94
	Destekbirimi, Albay, Yarbayvediğersubaylar	356
TOPLAM	6 302	
II-ASTSUBAYLAR	75 528	
III-SÖZLEŞMELİ JANDARMALAR	12 442	
IV-SİVİL PERSONEL VE İŞÇİLER	4 814	
TOPLAM PERSONEL SAYISI	99 086	

Tablo 3. 3. Fransız Jandarma Teşkilatı Toplam Personel Sayısı

Kaynak: Fransa Yıllık Sayıştay Raporu, 2021
([https://www.ccomptes.fr/fr/publications/le-rapport-public-annuel-2021/L'organisation et les missions](https://www.ccomptes.fr/fr/publications/le-rapport-public-annuel-2021/L'organisation-et-les-missions))

3.2.6.2. Türk jandarma teşkilatı personeli ve sayısı

Jandarma Teşkilatının tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmasından sonra Jandarma personelinin özlük işlemleri ile ilgili hususlar, büyük bir değişime uğramıştır. 25/07/2016 tarihinde jandarmanın tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmasına ilişkin yasal değişikliklerde, jandarmanın askeri stütüsü kaldırılmıştır.

Bu kapsamda yapılan değişime uygun olarak, Jandarma personelinin statüsü polis teşkilatında olduğu gibi, devlet memurluğu (sivil) statüsüne getirilmişmiştir. Bu kapsamda, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun memurların sınıflarını belirleyen 36 ncı maddesine, Emniyet Hizmetleri Sınıfından sonra geleme üzere **Jandarma Hizmetleri sınıfı**, bir sonraki fıkraya **Sahil Güvenlik Hizmetleri Sınıfı** eklenerek, jandarma ve sahil güvenlik personelinin sivil bir kamu hizmeti olduğu vurgulanmış, üç genel kolluk teşkilatının, yani polis, jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarının bağlılık ve statüleri eşitlenmiştir¹⁹⁹.

¹⁹⁹ 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde, “ (VIII - JANDARMA HİZMETLERİ SINIFI (Ek : 25/7/2016 – KHK-668/22 md.)Bu sınıf Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında bulunan subay, astsubay ve uzman jandarmaları kapsar..ibareleri eklenmiştir.

Yine 2803 sayılı Jandarma Teşkilat kanununun 13 üncü maddesinde değişiklik yapılarak Jandarma Hizmetleri Sınıfı personelinin her türlü özlük işlerinde, 2803 sayılı kanunda hüküm bulunmayan hallerde ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uygulanacağı eklenmiş, daha önce “*Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemlerinin 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür*”²⁰⁰ ibaresi madde metninden çıkarılmıştır²⁰⁰.

Aynı düzenlemeyi destekleyecek şekilde maddenin ikinci fıkrasında, “*Nasıp ve terfi yetkilerinin kullanılmasyla ilgili olan; 926 sayılı Kanun ve diğer kanunlarla, İçişleri Bakanlığı dışında, başka mercilere verilmiş inha, seçim, görüş alma ve benzeri yetkilere dair hükümler Jandarma Genel Komutanlığı personeli bakımından uygulanmaz*” denilerek, bu konuda yetkinin İçişleri Bakanlığında olduğu vurgulanmıştır.

Diğer yandan, personel kaynakları ve uygulanacak mevzuat başlıklı bu maddede daha evvelden yazılı “*Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynaklarından karşılanamayan subay ve astsubay ihtiyacı kendi kuvvetleriyle ilişkileri saklı kalmak şartıyla Jandarma Genel Komutanlığının talebi, Genelkurmay Başkanlığının onayı ile Kuvvet Komutanlıklarından sağlanabilir*”. hükmüne yer verilmeyerek, jandarmanın bu anlamda Genelkurmay Başkanlığı ile bağlantısı koparılmıştır.

Bununla birlikte, 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan jandarma reformunun genel yönelimine aykırı olarak jandarma hizmetleri sınıfına mensup (jandarma subay ve astsubaylarının) personelin maaş ve özlük hakları (aylık, terfi, nasıp ve diğer mali işlemler) bakımından 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetler Kanununa tabi olacağı hükme bağlanmıştır. Söz konusu istisnai durum, mevcut jandarma subay ve astsubaylarının geçmişten gelen özlük haklarının korunması, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde görev yapan aynı rütbedeki subaylarla maaş ve diğer hakların eşitlenmesi, aralarında özlük hakları açısından bir farklılık oluşmamasıdır. Diğer yandan, aynı istisnai durum uzman jandarma çavuşları için de tanınmıştır. Bu kapsamda uzman jandarma çavuşları için 3466 sayılı *Uzman Jandarma*

---

²⁰⁰ 2803 sayılı JTGH kanununun 13 üncü maddesi “Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür. Jandarma subay ve astsubayları duyulan ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığının onayı alınmak kaydıyla sınıflara ayrılır”. Şeklinde iken; 25/07/2016 tarih ve 668 sayılı KHK ile “Jandarma Hizmetleri Sınıfı personelinin her türlü özlük işlerinde, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uygulanır” hükmü getirilmiştir.

Kanunu ve Uzman Çavuşlar için 3269 sayılı *Uzman Erbaş Kanunuhükümlerinin* uygulanmaktadır.

Burada jandarma subay ve astsubayların nasıp ve terfii şlemlerine değinilmek gerekmektedir. Daha önceden İçişleri Bakanlığının çok müdahil olmadığı rütbe terfi işlemlerinin artık İçişleri Bakanının onayıyla gerçekleşmesi hükme bağlanmıştır²⁰¹.

Sonuç olarak Türkiye genelinde jandarma teşkilatının merkez ve taşra birimlerinde görev yapan toplam personel sayısı 186.170dir. Söz kounusu personelin dağılımı iseşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

	Rütbe/Sınıf	2019	2020
SUBAYLAR	Subay Sınıfı (Teğmen-General)	4.963	5.240
	Yedek Subay	1.696	1.335
TOPLAM		6.659	6575
II-ASTSUBAYLAR		32.308	35.071
III-UZMAN JANDARMALAR		16.847	15.390
IV-UZMAN ERBAŞ		94.468	99.390
V-ERBAŞ/ER		43.062	26.293
IV-SİVİL PERSONEL		2.692	2.659
İŞÇİLER		827	774
TOPLAM PERSONEL SAYISI		196.86	186.170

Tablo 3. 4. Türk Jandarma Teşkilatı Personel Sayıları

Kaynak: SayıştayBaşkanlığının 2019 ve 2020 yıllarına ait denetim raporları (<https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3578-jandarma-genel-komutanligi>)

Yukarıdaki tabloya göre Türk jandarma teşkilatında hızlı bir profesyonelleşme eğilimi olduğu görülmektedir. Daha önceden personelinin önemli bir kısmı askerlik görevini yapan ve profesyonel olmayan erlerden sağlanmakta iken, 2016 Temmuz ayında yapılan reformlar kapsamında bu hususa son verilerek kademeli olarak jandarma personelinin tamamının profesyonel görevlilerden oluşması hedeflenmiştir. Jandarmanın profesyonelleşme oranlarının her geçen yıl arttığı görülmekleri. Örneğin 21.02.2019 tarihinde Jandarma Genel Komutanlığı 2018 yılı Emniyet ve Asayiş Değerlendirme Toplantısı'nda İçişleri Bakanı tarafından jandarmanın profesyonelleşme oranı yüzde 60 (Altmış) olduğu belirtilmekte iken²⁰² (İçişleri Bakanlığı, 21.02.2019, www.icisleri.gov.tr), sayıştay raporlarına göre jandarmanın profesyonelleşme oranınının 2019 yılında %77ye,

²⁰¹albaylıktan tuğgeneral rütbesine geçişte ve generallikte bir üstrütbeye terfiler müşterek kararname ile yapılmaktadır.

²⁰²www.icisleri.gov.tr/jandarma-genel-komutanligi-2018-yili-emniyet-ve-asayis-degerlendirme-toplantisi.

2020 yılında **yüzde 82'ye yükseldiği** görülmektedir. Nitekim 2019 yılında vatani görevini yapan ve Türk Silahlı Kuvvetlerinden Jandarmaya aktarılan toplam 43.062 er/erbaş bulunmakta iken bu sayı 2020 yılında 26.293'e kadar düşmüştür (Sayıştay Raporu, 2021: 2).

3.2.7. Eğitim ve İstihdam Açısından Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları

Uzun yıllara dayalı gelenek ve mesleki kültüre bağlı olarak kendini var eden hiyerarşik kuruluşların, bu birikim ve kültürünü geleceğe taşıyacak olanlar da, bu teşkilatların yönetiminde yer alan personeli olmaktadır. Bu kapsamda, gerek Türk ve gerekse Fransız jandarma teşkilatlarında, teşkilatın askeri niteliği ve karakterini yaşatacak olan, onu geleceğe taşıyanlar dabu teşkilatın yönetiminde yer alacak olan subaylardır.

Bu kapsamda, Türk jandarması kuruluşundan itibaren subay ihtiyacını Türk ordusundan temin ederek jandarmanın, askeri kültür, disiplin, teşkilatlanma ile tertip ve düzeni de bu subaylar üzerinden sağlıyordu. Aynı şekilde, Fransız Jandarma teşkilatında da 2002 yılına kadar subay ihtiyacı tamamıyla askeri kaynaktan sağlıyordu.

Reform sürecinde, Türk jandarma teşkilatında jandarmanın gelecekteki yöneticilerinin Türk Silahlı Kuvvetleri personelinden değil, sivil kaynaktan seçilmesi uygulamasına geçilmiştir. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığına bağlı *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi* kurulmuş, böylelikle gelecekte Türk Silahlı Kuvvetlerinin askeri tertip ve düzenin taşıyacak, askeri kültür ve disiplini jandarmaya aktaracak Kara Harp Okulundan öğrenci-subay alımına son verilmiştir.

Buna karşılık, 2009 yılında Fransız İçişleri Bakanlığına işlevsel ve organik anlamda bağlanan Fransız jandarma teşkilatının subay ihtiyacının büyük bölümü 2002 yılından beri üniversite yüksek lisans diplomasına haiz kişiler arasından sınavla belirlemekle birlikte, öğrencilerinin **bir kısmını** halen Fransız Silahlı Kuvvetlerine ait Lyon *Saint-Cyr-au-Mont-d'Or* da bulunan Silahlı Kuvvetler Subay Okulu mezunlarından, Milli Savunma Bakanlığına bağlı *École Polytechnique* mezunlarından veya ordu içerisinde yüzbaşı rütbesi seviyesine kadar olan subaylardan temin etmektedir. Sayıca az olmakla birlikte, askeri okullardan Jandarma teşkilatına alınan öğrencilerin genelde Jandarma teşkilatının üst –elit kesimini oluşturduğu iddia edilmektedir.

Aşağıda Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının eğitim durumu aşağıda açıklanmaktadır.

3.2.7.1. Fransa’da jandarma subay ve astsubaylarının eğitimi

Fransız jandarmasının İçişleri Bakanlığına bağlanma süreci 15 Mayıs 2002 tarihli kararname ile başlamıştır. Bu kararname ile, Sarkozy’nin İçişleri Bakanlığı olduğu dönemde, jandarma görev yönünden İçişleri Bakanlığına karşı sorumlu tutulmuştur. Ancak, jandarmanın bütçesi savunma içerisinde bırakılmış ve jandarmanın organik bağlılığı Savunma Bakanlığında kalmıştır. Mayıs 2007 tarihinde yeni bir kararname ile jandarmanın bütçesini savunma bakanlığı ile birlikte ortak belirleme yetkisini kazanmıştır ve nihai olarak 3 Ağustos 2009 tarihli kanun ile jandarma resmi ve organik olarak da İçişleri Bakanlığının yapısı içerisine alınmıştır. (lemonde.fr./2010/06/03/)

Kaynak	2014 yılında ayrılan kadro sayısı
Askeri Yüksek Okullar (Politeknik ²⁰³ , Saint-Cyr Özel Askeri Okulu ²⁰⁴ , Deniz Okulu, Hava Harp Okul)	20 mezun öğrenci (3 ‘ü Politeknik Okulu, 14 Saint-Cyr Özel Askeri Okulu, 2 Deniz Harp Okulu, 1 Hava Harp Okulu)
Silahlı Kuvvetlerden (35 yaşından gün almamış ve yüksek lisans diplomasına sahip subaylar)	9
Akademik (27 yaşından gün almamış, yüksek lisans diplomasına sahip mezunlar)	27
Diğer Kurumlarda Görevli Memurlar (35 yaşından gün almamış)	1
Astsubaylar (Üniversite diplomasına haiz 35 yaşından gün almamış olanlar)	50
Mühendisler (27 yaşından gün almamış)	4
TOPLAM	111

Tablo 3. 5. Fransız Jandarma Subay Okulu Öğrenci Kaynaklarına ilişkin Tablo

Kaynak: Maillard, Jacques tarafından Türkiye’de İç Güvenlik Sektörünün Güçlendirmesi Projesi (Strengthening Civilian Oversight of Internal Security Forces in Turkey) kapsamında hazırlanan rapordan alınmıştır (Maillard, 2014:34)

Fransız jandarmasında başlangıç eğitimleri temel olarak askeri karakterlidir. Az sayıdaki jandarma adayı Fransız ordusunun diğer mensuplarıyla ortak eğitim alırlar. Ancak, sivil olan yani muvazzaf olmayan jandarma personeline ise belirlenmiş ayrı bir eğitim verilmekte, bunlar Fransız ordusu ile birlikte eğitim almamaktadır.

Jandarma teşkilatına personel sağlayan iki ayrı okul bulunmaktadır. Bunlar, *Jandarma Subay Okulu* (l’*école des officiers de la gendarmerie nationale* (EOGN) ve jandarma astsubayları yetiştirmek için *Astsubay Jandarma Okulları*dır (L’*école de sous-officiers de la Gendarmerie nationale*) dur. Söz konusu okullar, jandarma okullar

²⁰³ Askeri Mühendislik Okulu anlamındadır .

²⁰⁴ Kara Harp Okulu karşılığıdır .

komutanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedirler. Türkiye’de olduğu gibi akademi veya üniversite statüsü bulunmamaktadır.

a) Jandarmanın Subay Okulu (École Des Officiers de la Gendarmerie Nationale) : Fransa Paris-Melun şehrinde bulunmaktadır. Fransa genelinde tek jandarmanın subay okulu olup eğitim süresi, 1 yıl askeri eğitim ve 1 yıl mesleki eğitim olmak üzere toplam 2 yıldır. Ancak, büyük subay okullarından (Politeknik, Kara, Hava ve Deniz Harp okulları, Saint Cyr askeri okulu) mezun olanlar için bu süre sadece bir yıldır. Jandarmanın subay okulu aşağıdaki gruplardan sınavla öğrenci almaktadır. Her grubun sınavı kendi içerisinde farklıdır.

Silahlı kuvvetler büyük okullarından mezun olanlar arasında: Fransız ordusuna subay yetiştiren, büyük askeri okulları (Politeknik okulu, Saint- Cyr Harp okulu) için (10 kontenjan, Hava Harp okulu için (2 kontenjan), Deniz Harp Okulu için (2 Kontenjan) ve 35 yaşını aşmamış yüzbaşı rütbesinde diğer kuvvetlerden öğrenci almaktadır. Jandarmanın Subay okulundaki eğitim 1 yıldır.

Üniversite mezunları arasında: 27 yaşını doldurmamış üniversite mezunları arasında sınavla öğrenci alınmaktadır. Bunlara verilecek eğitim 2 yıl sürelidir.

*Kamu Sektöründe A kategorisinde memur olarak çalışanlar:*²⁰⁵ 28 yaşından küçük ve 35 yaşından büyük olmayanlar arasında, kamu sektöründe A kategorisinde çalışan memurlar arasında sınavla öğrenci alınmaktadır. Bunlara verilecek eğitim 2 yıl sürelidir.

Yarı doğrudan -ara geçiş yöntemiyle (jandarmanın astsubayları arasında): Jandarmanın teşkilatında halen görev yapmakta olan üniversite mezunları arasında, 28 yaşından küçük ve 36 yaşından büyük olmamak kaydıyla sınavla subay okuluna alınmaktadır. Bu gruba verilecek eğitim de 2 yıl sürelidir (www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/eogn. 12/03/2022).

b) Jandarmanın Astsubay Okulları (Jandarmanın Okullar Komutanlığı): Ülke genelinde 5 adet bulunmakta, bunlar; Montluçon (Allier) Jandarmanın Okulu, Chaumont (Haute-Marne) Jandarmanın Okulu, Chateaulin (Finistère) Jandarmanın Okulu, Dijon ve Tulle (Corrèze) Jandarmanın okullarıdır. Eğitim süresi 12 aydır. Ayrıca görev yaptıkları yerlerde 2

---

²⁰⁵ Fransız kamu personel rejiminde, memurların eğitim durumlarına ve buldukları konuma göre A, B ve C kategorisinden birinde yer alırlar. A kategorisi, üniversite mezunu olup şeflik ve üzeri kategoride yer alanlardır.

yıl süreyle staj ve görev başı eğitimleri verilmektedir. Okula kaydolun öğrenciler, yaklaşık 1.417 avro net maaş almaktadır. Jandarma astsubay okullarına müracaat etmek için en az lise mezunu olma şartı bulunmaktadır.

c) *Yardımcı ve Teknik Sınıf Astsubaylar*: Lise mezunu, adaylardan bilgi ve fizikî kabiliyet sınavıyla alınır. Bu grubun eğitimi 1 yılı Teknik ve İdarî Destek Astsubay Okulunda, 2 yılı staj ve görev başı eğitimi olmak üzere toplam 3 yıl olarak verilmektedir. Bu grup, tamamen sözleşmeli olup sözleşme süresi 20 yıldır (gendarmarie.interieur.gouv.fr/eogn, 02.04.2019).

Jandarma subaylarının albaylık ve daha üst rütbelere yükselmeler şu şekilde olmaktadır;

Jandarma personelinin Yükselme eğitimleri : Jandarma subaylarının yüzbaşılık rütbesine kadar, herhangi bir disiplin cezası olmayan veya düşük performanslı olmayanlar otomatik olarak 4 haftalık eğitimden sonra **Kurmaylık 1** diplomasını almaktadır (**Diplome d'etat-major leve 1**). Bu diplomaya sahip olmak Jandarmada binbaşılık rütbesine kadar yükselmeye imkan vermemektedir. Ancak albay ve daha üst rütbelere ulaşmak için **Kurmaylık Diploması -2 (Diplome d'etat-major leve 2)** alınması gerekmektedir .

Kurmaylık 2 diploması, 35-42 yaş arasındaki kurmaylık 1 diplomasına sahip subaylar arasında yapılmaktadır. Sınavı kazananlar, eskiden harp akademisi olarak adlandırılan güncel olarak Savunma Bakanlığı Komutanlıkları müşterek kolejinde (*Collge interarmees de defense*) 1 yıl eğitime tabi tutulmaktadır. Söz konusu okula giriş sınavlarında sivil kadrolardan gelen jandarma subaylarının aleyhine, daha çok **Saint Cyr Askeri Okulu** ve diğer askeri okul kökenli jandarma subaylarının avantajına olacak şekilde soruların sorulduğu iddia edilmektedir. Böylelikle, jandarmanın üst yönetimine gelecek subayların askeri okul kökenli olmaları sağlanmaktadır. Söz konusu okula çok sayıda aday arasından az sayıda subay kabul edilmektedir (2014 yılında 30 kadro için 300 subay müracaat etmektedir). Adayların kabulünde İngilizce bilgisine haiz olma, kurmaylık 1 diplomasını almış olma, 42 yaşından küçük olma, bir bölük seviyesinde komutanlık yapmış olma, yüksek lisans diplomalı olma, en az 3 yıl bir birimi yönetme gibi şartlar aranmaktadır (Maillard, 2014: 24-25). Öte yandan, jandarma subaylarına, diğer kuvvet komutanlıklarından gelen üst düzey subaylar ile ortak eğitim verilmekte, böylelikle jandarmanın Fransız ordusu ile bağlantısı yeniden, üst seviyede de sağlanmaktadır. Örneğin, jandarmanın son 3 genel müdürü incelendiğinde hepsinin **Saint Cyr Askeri**

Okulundan mezun olduğu ve hepsinin komutanlıklar **müşterek kolejinden** kurmaylık-2 derecesini aldıkları görülmektedir.

3.2.7.2. Türk jandarma teşkilatının eğitim durumu

Türk jandarma teşkilatının subay, astsubay ve uzman jandarma eğitimleri, 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yapılan reformlar sonucu köklü bir şekilde değişmiş, gerek subay gerekse astsubayların ilk eğitimlerinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin doğrudan ilişkisi ortadan kalkmıştır.

Daha önce subay ihtiyacını Kara Harp Okulu'ndan sağlayan Jandarma Genel Komutanlığı 31 Temmuz 2016 tarihinde yayımlanan 669 sayılı KHK ile 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu Madde 13/A ile “*Jandarma ve Sahil Güvenlik Teşkilatlarının subay ve astsubay ve diğer personel ihtiyacını karşılamak, önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın yapmak üzere bünyesinde fakülte, enstitü, astsubay meslek yüksekokulları, eğitim ve araştırmamerkezleri ve kurslar bulunan bir yükseköğretim kurumu olarak İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi kurulmuştur*” maddesi doğrultusunda personel ihtiyacını Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nden karşılamaya başlamıştır.

Fiili olarak Jandarma Genel Komutanlığının içinde ve ona bağlı olarak faaliyet gösteren Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, mevzuata göre doğrudan İçişleri Bakan Yardımcısına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte akademinin tüm lojistik ihtiyaçları Jandarma Genel Komutanlığından karşılanmaktadır.

a) *Jandarma Subaylarının Eğitimi:* Subay, silahlı kuvvetlerde olduğu gibi Jandarma Genel komutanlığının yönetici kısmını oluşturmaktadır. Zira subaylar bu kapsamda kurum aklının ve etiğinin değiştirici gücüdürler (Caforio, 2017:255).

Jandarma subayları, 2016 tarihli Jandarma reformundan önce Kara Harp Okulu öğrencileri arasından Jandarma Genel Komutanlığınca duyulan /bildirilen ihtiyaç nispetinde seçilmekte idi. Kara Harp Okulu mezunu jandarma sınıfı teğmenler, mezuniyetlerini müteakip Jandarma Okullar Komutanlığına katılarak, Jandarma Subay Temel Kurs Komutanlığında bir yıl süreli eğitim ve öğretime tabi tutulmakta idi.

Ancak 27 Temmuz 2016 tarihinde 2803 sayılı Kanunda yapılan değişlikle, daha önceden Jandarma Okullar Komutanlığı olarak hizmet içi eğitim veren okul **Jandarma**

ve **Sahil Güvenlik Akademisi'**ne çevrilmiş, jandarma subaylarının ilk eğitimlerinin Türk Silahlı Kuvvetleri eğitiminden ayrı ve bağımsız olarak verilmesine başlanılmıştır. Subay adayları, diğer üniversite sınavlarında olduğu gibi, üniversite sınavlarından belirlenen eşik puanı aldıktan sonra Jandarma ve Sahil Güvenlik Kademesine fiziksel yeterlilik ve mülakat ile alınmaktadır. 1 yıl yabancı dil/hazırlık eğitimi ve 4 yıl güvenlik bilimleri alanında lisans eğitimi olmak üzere 5 yıl süren eğitimden sonra öğrenciler teğmen rütbesi ile Jandarma Teşkilatında göreve başlamaktadırlar.

Diğer yandan, üniversite mezunu olan ve jandarma bünyesinde astsubay rütbesiyle görev yapan astsubaylar ise sınavla Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi bünyesinde faaliyet gösteren Subay Eğitim Merkezinde (SUEM) tabi tutulmaktadır. Lisans sonrası toplam 2 yıl süren bu eğitimden sonra öğrenciler muvazzaf subay olarak kariyerlerine devam etmektedir.

Fransa'da jandarma subaylarının eğitimi ile kıyaslandığında, Türk jandarma teşkilatı subay istihdam eğitim süresi ve öğrenci kaynağının oldukça farklı olduğu görülmektedir. Fransız jandarma teşkilatına silahlı kuvvetlerden de personel geçişi mümkün iken Türkiye'de böyle bir durum 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra hukuken mümkün değildir. Öte yandan Fransa'da bir kısmı üniversite mezunları arasından, bir kısmı ise Fransız ordusunda belirli rütbelerdeki subaylar arasından veya askeri okul öğrencilerinden oluşturulan öğrenciler Paris Melun'da bulunan Jandarma Subay Okulunda (*École Des Officiers de la Gendarmerie Nationale*) 2 yıl eğitim gördükten sonra subay olarak Jandarma'da istihdam edilmektedir.

b) *Jandarma Astsubayların Eğitimi:* Astsubaylar diğer ülkelerde olduğu gibi, askeri hiyerarşi içerisinde rütbe gerektiren ara kademe insan gücü ihtiyacı için oluşturulmuş bir statüdür. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinin de ana statülerinden biri olan astsubaylık, NATO bünyesindeki ülkelerde geçerlidir (Özgür, 2019; 134). İlk örneği 1890 yılına kadar götürülen²⁰⁶ Astsubay Meslek Yüksek Okulları 27 Temmuz 2016 tarihli yasal değişiklik ile kapatılarak kurumsal olarak Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi bünyesine *Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu* (JAMYO) olarak dahil edilmiş ve 2020 tarihinden itibaren eğitim ve öğretim vermeye başlamıştır.

---

²⁰⁶ 1890 tarihli Dononma-i Hümayuna alınacak Sıbyan Efradına ve Bunlardan Yetiştirilecek Gediklilere Dair Nizamname ile kurulan okulun ilk örnek olduğu ileri sürülmektedir.

Toplam eğitim süresi 2 yıl olan astsubay okullarına öğrenci alımı lise mezunlarından üniversite sınavlarında belirlenen eşik puanı alanlar arasından fiziki yeterlilik ve mülakat sınavı ile öğrenci alımı yapılmaktadır. Diğer yandan, en az üç yıl uzman jandarma olarak görev yapan ve gerekli diğer niteliklere sahip uzman jandarmalar, yapılacak sınavda başarılı olmaları ve Jandarma Genel Komutanlığınca belirlenen kontenjan içerisinde yer almaları halinde verilecek eğitim ve öğretime müteakip astsubay olabilmektedir. Eğitim müfredatı polis okullarında verilen eğitim müfredatına benzer şekilde kolluğun görev ve yetkilerine ilişkin eğitim ve derslerden oluşmaktadır.

c)Jandarma Uzman Erbaş Eğitimi: Jandarma teşkilatında en alt kademede bulunan jandarma uzman erbaşların istihdamı ve eğitimi Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde Eğitim ve Öğretim Daire Başkanlığınca yapılmaktadır. Halihazırda Jandarma Genel Komutanlığı personelinin büyük bir bölümünü oluşturan uzman jandarma erbaşlarının eğitim süresi 24 hafta olup Yenifoça, Kırkağaç, Safranbolu, Kastamonu ve Seferihisar’da bulunan uzman erbaş jandarma okullarında eğitim verilmektedir.

2016 tarihinde yapılan jandarma reform kapsamında, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesine Jandarma Hizmetleri Sınıfı eklenmek suretiyle Jandarma Hizmetleri Sınıfı oluşturulmuştur. Ancak söz konusu hizmet sınıfında Jandarma Uzman Erbaşları sayılmamıştır²⁰⁷.

---

²⁰⁷ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 36ncı maddesinde “ VIII - JANDARMA HİZMETLERİ SINIFI Bu sınıf Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında bulunan subay, astsubay, uzman jandarma ile çarşı ve mahalle bekçilerini kapsar” denilmektedir. Ancak Jandarma Genel Komutanlığında aktif olarak sözleşmeli statüde kolluk görevi yapan jandarma erbaşlar bu kapsam içerisinde sayılmamaktadır.

4. TÜRK VE FRANSIZ JANDARMASINDA REFORM VE DÖNÜŞÜM²⁰⁸

4.1. Jandarma Teşkilatlarında Reform Süreçlerinin Arkaplanı

Askeri nitelikli kolluk teşkilatlarının ilk örneği ve taşıyıcısı olarak görülen (Dieu, 2020 :8) Fransız jandarma teşkilatında reform süreci, Türk jandarma teşkilatında olduğu gibi uzun yıllara dayanmaktadır. Ancak bunların bir çoğu 1980 li yıllara kadar jandarma teşkilatını dönüştürücü değil, genellikle jandarmanın sevk ve idaresi, personel yönetimi ve zamanın getirdiği kolluk hizmetini kolaylaştırıcı şekilde tabi seyrinde devam eden reformlardır.

Fransız jandarma teşkilatı gerek cumhuriyet dönemlerinde gerekse imparatorluk ve krallık döneminde bir dizi reform yapılmış olmakla birlikte, kırsal alanda görevi askeri statülü bir kolluk teşkilatı olarak her dönemin rejimin ismini alarak varlığını sürdürmüştür. Örneğin Fransız İhtilali sürecinde 1791’de Milli Jandarma (*Gendarmerie National*), daha sonra 1804 yılında Krallık Jandarması (*Gendarmerie Royale*), 1815 yılında İmparatorluk Jandarması (*Gendarmerie impériale*), 1830 yılında Mülki Jandarma (*Gendarmerie départementale*), 1853 yılında yeniden İmparatorluk Jandarması (*Gendarmerie impériale*) ve 1870 tarihinden itibaren Ulusal Jandarma (*Gendarmerie nationale*) olarak adlandırılmıştır. Ancak tüm bu zamanlarda, o dönemlerde düzenlenen yasal metinlerden de anlaşılacağı üzere, Fransız jandarmasının savaş veya Milli Savunma Bakanlığına bağlılığı, askeri statüsü, Fransız ordusunun bir parçası olduğu, görevleri gereği İçişleri Bakanlığına ve Adalet Bakanlığına bağlılığı hususunda bir değişiklik olmamıştır.

Yine Jandarma teşkilatı, her yönetim değişikliğinde (*Cumhuriyet, imparatorluk, monarşi ve cumhuriyet*), bir diğerine hizmet ettiği için eleştirilmiş, monarşi tarafından jandarmaya verilen bazı politik görevler nedeniyle liberaller tarafından jandarmanın yetkilerini kötüye kullandığı eleştirileri maruz kalmıştır (Brouillet, 2003: 49). Diğer yandan, personelin sayıca azlığı ve eğitim yetersizliği nedeniyle ülke genelinde asayiş ve güvenlik açısından yeterli olamaması, yine ormanların korunması, ağaç kesimi yasakları, bazı avcılık yasakları, uygunsuzluk evlilikler gibi geleneklerle mücadele ve kırsal bölgelerde zorunlu askere yazılma işlemlerini takip ettiği için de özellikle köylerde bir

---

²⁰⁸ Bu çalışmada reform kelimesi jandarma teşkilatının yapısı ve işleyişinde yapılan hukuki ve idari düzenlemeleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Dönüşüm kelimesi ise, jandarma teşkilatlarında yapılan hukuki ve idari reformların o teşkilatların yapısında, bağlılığında ve görevlerinde meydana getirdiği değişikliği ifade etmektedir. Bu kapsamda reform yapısal dönüşümü başlatan idari ve hukuki süreç anlamındadır.

jandarma korkusuna neden olmuştur. Nitekim bu süreçte 1800 ile 1859 yılları arasında, büyük veya küçük çok sayıda köylü isyanı kaydedilmiştir (Montagnon, 2014: 45, 46).

Bazı dönemlerde ise, Jandarma gerek personel gerekse teşkilatlanmasında, askeri yapısı muhafaza edilmek kaydıyla, personel açısından önemli değişikliklere uğramıştır. Örneğin, 1.Restaurasyon (Yeniden Düzenleme) döneminde jandarma teşkilatı personeli büyük ölçüde tenkisata uğramış, 1815-1816 yılları arasında albayların %80'i, diğer alt rütbelilerin %85'inin görevine son verilmiştir (Ebel, 2007: 147-158).

Fransız jandarmasının gelişim ve dönüşümü ile ilgili temel hukuki metinler 1820, 1854 ve 1903 tarihli jandarma kararnameleridir. Söz konusu kararnamelerden bazıları aynı zamanda Osmanlı jandarmasının oluşum sürecinde hazırlanan Osmanlı jandarma kararnamelerine de örneklik teşkil etmiştir.

29 Ekim 1820 tarihli Jandarma Kararnamesi (Ordonance) ile jandarmanın teşkilatlanması yeniden düzenlenmiş, Jandarma ülke genelinde compagnie (bölüklere)'lere bölünmüş ve 24 lejyona ayrılmıştır (Kraliyet Kararnamesi, 1820). Ayrıca kararnamede jandarma'da göreve başlayan askerlere krala karşı yemin şartı da getirilmiştir. Kararnamenin 32. Maddesinde “*Krala iyi ve sadakatle hizmet edeceğime, Majestelerinin hizmetini ilgilendiren her şeyde üstlerime itaat edeceğime, bana verilen zor kullanma gücümü, sadece bana tevdi edilen kamu düzeninin korunması ve kanunların uygulanması için kullanacağıma yemin ve söz veririm.*» (Kraliyet Kararnamesi, 1820, madde 32)

Krallıktan imparatorluğa geçişte, 1851'de gerçekleşen askeri darbeye karşı direnen jandarma, 1 Mart 1854 tarihli Jandarma İmparatorluk Kararnamesi ile bir kez daha yeniden düzenlenmiştir. Kanunun birinci maddesinde jandarmanın asayiş ve güvenliği sağlamak için kurulmuş askeri bir kolluk kuvveti olduğu, sürekli ve baskıcı gözetimin özünü oluşturduğu, köylerde ve kırsal alanlarda yetkili olduğu yeniden vurgulanmaktadır.

1854 tarihli kararnamede, jandarmanın Milli Savunma Bakanlığına bağlılığının yanı sıra görev yönünden bir çok bakanlık hizmetine bağlı olduğu edildiği göze çarpmaktadır. İmparatorluk kararnamesinin 5inci maddesinde jandarma, doğası gereği harp, içişleri, adalet, deniz kuvvetleri ve sömürgeler bakanları ile ayrı ayrı ilişkilendirilmiş, 11inci maddesinde her bakanlık ile ilişkiler özel olarak düzenlenmiştir. 2. İmparatorluğun sonlarında sayısı 19.400 kişiye, sömürge ülkelerinde bulunan jandarmaların sayısı ile cumhuriyet muhafızları da eklendiğinde bu sayı yaklaşık 24.000 kişiye, takım sayısı ise

3.600'e ulaşan jandarma, il jandarma komutanlığı sisteminde yeniden teşkilatlanmıştır (Ebel, 2003: 2).

Dikkat çekici diğer bir husus, 1791 kuruluş kanununda, jandarmanın Fransız ordusunun ayrılmaz bir parçası olduğu ve askeri kanunlara-usullere tabi olduğu²⁰⁹, sürekli ve baskıcı gözetim hizmetinin özünü oluşturduğu, özellikle kırsal alanlarda, köylerde ve ana ulaşım kavşaklarının korunması için görevlendirildiğine ilişkin ibarelerin daha sonraki jandarma kararnamelerinde de ısrarla vurgulanmasıdır. Jandarmanın, Fransa topraklarının Avrupa ve deniz aşırı topraklara uzamasıyla birlikte, hem imparatorluğun merkezinde ve hem de sömürge topraklarında olduğu kadar ordu içinde de görevi ve yetili olduğu ifade edilmektedir.

Fransız jandarma teşkilatı, bugün de büyük ölçüde uygulanmakta olan, 20 Mayıs 1903 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle yeniden reorganize edilmiştir (Houte, 2014: 181). 1903 tarihli kararnamede, bir önceki kararnamede (1854) yer alan jandarma tanımını büyük ölçüde tekrarlanmaktadır. Bununla birlikte, 1903 kararnamesinde jandarmanın Milli Savunma (savaş) Bakanlığına bağlı olduğu daha güçlü bir şekilde vurgulanmış, jandarmanın görevleri icabı içişleri, adalet, donanma ve sömürgeler bakanlıklarına bağlı olduğu da belirtilmiştir. Yine Kararnamede, jandarmanın ordunun bir parçası olduğunun altı çizilmiştir (madde 2). Diğer taraftan, 10 Eylül 1935 tarihinde çıkarılan Jandarma Kanunu'nun 1 nci maddesinde; “*Jandarma, millî ordunun bir parçasıdır. Görevleri ve teşkilatlanmasının özelliği icabı olan istisna ve değişiklikler dışında, askerî kanun ve yönetmeliklerin hükümlerine tâbidir*” hükmü tekrar edilmiştir.

Bu süreçte Jandarmada görülen reformlar daha çok jandarmanın asıl yapısını değiştirmeyecek küçük çaplı yeniliklerdir . Bu reformlar; jandarmanın Fransız ordusundan ayrı bir hukuki nitelik, orduya karşı otonomi kazanması (1920 yılı), 1. Dünya Savaşı sırasında aktif olarak savaşa katılmayan jandarma teşkilatının *askeri adli kolluk (la gendarmerie prévotal)* görevinin arttırması, 1918 tarihinde *Jandarma Subay Okulunun* kurulması, 1920 yılında toplumsal olaylara müdahale amacıyla *Seyyar Jandarma Birlikleri* oluşturulması, jandarmanın motorlu araç ve gereç sayısını arttırması (Panel, 2013,451), 2. Dünya Savaşından sonra jandarmanın hizmet alanlarının çoğalmasına

---

²⁰⁹ Kanunun 2. Maddesinde “*Jandarma teşkilatı, ordunun ayrılmaz bir parçası olup, teşkilatının ve hizmetlerinin karma niteliğinin zorunlukıldığı değişiklikler ve istisnalar dışında, askerikanunların genel hükümleri uygulanır.*” denilmektedir.

paralel olarak jandarma teşkilatı bünyesinde, jandarma hava birlikleri, jandarma silahlanma birliği, jandarma hava taşımacılık birliği ve nükleer silahların güvenliği jandarma birliği kurulması, jandarma birliklerinin tüm ilçe ve kantonlarda yeniden konuşlandırılması, jandarma teşkilatı içinde uzmanlaşmış adli kolluk birimleri, küçüklerin korunması, ilk yardım vb. şekilde yeni birimlerin oluşturulması, ilk defa jandarmaya idari personel olmak üzere bayan personelin alınması (1972), jandarma özel hareketinin kurulması (1972), jandarma bütçesinin kara kuvvetlerinin bütçesinden ayrı bir bütçeye kavuşması (1974) şeklinde sıralanabilir. Bütün bu reformların Jandarmada bir dönüşümden ziyade, o zamanın ihtiyaçlarının o tarihteki imkanlar ve örgütsel bakış açısıyla çözülmeye çalışıldığını göstermektedir.

4.1.1. Fransız Jandarmanın Reform ve akabinde Dönüşüm Süreci

Uzun yıllardır eski geleneğini tutucu bir şekilde koruyarak faaliyet gösteren ve Fransız ordusunun bir parçası olarak görünen Fransız jandarma teşkilatında, 20. Yüzyılın başlarından itibaren genelde askeri görevlere nazaran kolluk hizmetinin ön plana çıkması, buna bağlı olarak kolluk faaliyetlerinde modern yöntem ve tekniklerin kullanılmasına başlanıldığı görülmektedir. Bunları, suçla mücadele kapsamında bazı uzmanlık birimlerinin oluşturulması, bu kapsamda, jandarma adli kolluk, terörle mücadele ve organize suçlarla mücadelede uzman birimlerin oluşturulması ve bu alandaki personel sayısının artırılması - profesyonelleştirilmesi gibi bazı yenilikleri saymak mümkündür. Ancak, jandarma, teşkilat olarak yarı askeri yarı polis varlığını korumuş, ülkenin iç güvenliğinden sorumlu İçişleri Bakanlığı yerine Milli Savunma Bakanlığına bağlılığını yakın döneme kadar muhafaza etmiştir (Chichignoud,2005: 85).

Birbiri ile neredeyse hiç irtibatı bulunmayan jandarma ve polis teşkilatının farklı Bakanlıklara bağlanması Fransa'da 20. Yüzyılın başlarına kadar ciddi bir sorun olarak dikkat çekmemiştir. Bunun sebebi, Fransız toplumunun, kırsalda ve şehir bölgelerinde oturanlar olarak kendi bölgesinde yaşaması, o dönemde kırsaldan şehre toplumsal hareketliliğin çok fazla olamamasında yatmaktadır. Kolluk sisteminde var olan bu ayrılık, iki kolluğun kuvvet ve imkanlarından yararlanılması, ortak operasyonların yürütülmesine de imkan tanımamaktaydı. Son 40 yıl içerisinde suç oranlarının ve buna bağlı olarak vatandaşlarda güvensizlik duygusunun artması, toplumda ve kamu ajandasında suçla mücadele konusunda bir tartışmaya yol açmıştır.

Diğer yandan, 1980 li yıllardan itibaren, neoliberal politikaların da etkisiyle, jandarmanın etkinliği ve verimliliğinin gündeme gelmesi, her iki kolluğun bütçe ve lojistik imkanların uygulanmasında ve yönetiminde aynı kurallara tabi olması, benzer bütçe sunumu yapmak durumunda olması jandarmanın da polis teşkilatı gibi İçişleri Bakanlığı ile ilişkilendirilmesi hususunu tedrici olarak gündeme getirmiştir.

Bu kapsamda, jandarmanın üzerinde valilerin sevk-idare ve koordinasyon yetkisinin artırılmasına ilişkin girişim,²¹ Ocak 1995 tarihli İç Güvenliğin Düzenlenmesi ve planlanması (LOPS) Kanununun kabulü sırasında da gündeme gelmiştir. LOPS kanununun 6 ncı maddesi ile illerde valilere “*devletin ildeki temsilcisi olarak, devlete sunulan değişik birimler ve güçlerinin, iç güvenliğin sağlanması alanında, işbirliği içinde çalışmasını gözetme, suçların önlenmesi ve suç korkusunun azaltılmasını koordine etme ve harekete geçirme*” yetki ve sorumluluğu verilmiştir. Bununla birlikte Kanuna, parlamentodaki görüşme sırasında eklenen “*Jandarma ile ilgili düzenlemeler mahfuz olmak kaydıyla*” eklenmek suretiyle, jandarmanın askeri kimliği korunmuştur. Ancak, bu kanunla ilk defa, jandarmanın idari polislik (police administrative) ile ilgili faaliyetlerinde il valisinin jandarma üzerindeki işlevsel (*fonctionnel*) otoritesinin de tanınması anlamına gelmiştir. Yine de, bu değişiklik bile, polis teşkilatında görüldüğünün aksine, il valisine il jandarma komutanlıkları üzerinde tam bir hiyerarşik yetki tanımamıştır.

Bu gelişmenin devamında, *Carraz-Hyest* tarafından hazırlanan raporda (1998), il valilerinin il jandarma komutanlarına, cumhuriyet başsavcılar tarafından yıllık olarak verildiği şekilde bir değerlendirme/performans notu (sicil) verebilmeleri gündeme getirilmiştir. Ancak valiler tarafından verilen değerlendirme (sicil) notu, il jandarma komutanlarının askeri hiyerarşik üstlerinin verdiği değerlendirme notuna göre ikincil planda olan bir değerlendirme notu olarak kalmıştır (Dieu, 2001; 185-187). 2002 yılından itibaren Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de gündeme gelen jandarma reformunda asıl tartışılan konu jandarmanın organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanması yani Jandarma Genel Müdürlüğünün kim tarafından, İçişleri Bakanı mı yoksa Milli Savunma Bakanı tarafından yönetileceği sorusu değil, jandarmanın askeri statüsünün muhafaza edilip edilemeyeceği, ülkede ikili kolluk yapısının (düalite) korunup korunmayacağı hususu olmuştur. Jandarmanın komuta kademesindeki bu hassasiyetin asıl nedenini Belçika jandarmanında olduğu gibi, Fransız jandarmanının da zamanla sivil bir polis teşkilatı içinde eriyip yok olacağı, aynı kaderi paylaşacağı endişeleri oluşturmuştur. Zira, Belçika

jandarmanın yok oluşu, 1990 lardan itibaren başlayan reformlarla önce jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması, daha sonraki etapta askeri yapıdan arındırılması (Démilitarisé), yani askeri statüsünü kaybetmesi, sonuçta sivil bir yapı olan polis teşkilatı içine entegre olunması şeklindeki gelişimin Fransız jandarması içinde yaşanabileceği endişesini taşımışlardır (Estignard, 2008, 21-23).

Nitekim 15 Mayıs 2002 tarihi İçişleri Bakanlığının Görevlerine İlişkin Kararname ile, jandarmanın işlevsel olarak içişleri bakanlığına bağlanması süreci başlatılmıştır. Akabinde, 29 Ağustos 2002 tarihli İç Güvenlik Faaliyetlerinin Programlanması Ve Düzenlenmesine İlişkin Kanun (LOLF), İçişleri Bakanına ülkedeki tüm iç güvenlik birimlerinin koordinasyonu yetkisini vermiştir (**2002-889 sayılı Fransa İçişleri Kararnamesi**).

Bununla birlikte söz konusu kararnamenin hiçbir yerinde, Polis Genel Müdürlüğünde görüldüğünün aksine, Jandarma Genel Müdürlüğü üzerinde İçişleri Bakanının otoritesinden açıkça bahsedilmemiş, sadece mülki ve iç güvenlik hizmetinin verilmesinde İçişleri Bakanının, savunma ve askeri konularda Milli Savunma Bakanlığının, adli kolluk faaliyetleri açısından Adalet Bakanlığının sorumluluğu altında olacakları vurgulanmıştır. Böylelikle, 2002 yılında yapılan bu değişiklik ile, sevk ve idaresi altında olmasa bile, jandarmanın illerde valilere bağılıklarının artırılmasına, çalışma sistemi, hizmet sunumu ve görev açısından polis teşkilatına yakınlaşmaya yol açmıştır.

3 Mayıs 2007 tarihli Hükümet kararnamesi ile, jandarmanın İçişleri Bakanlığı ile ilişkilendirilmesi biraz daha kuvvetlendirmiştir. Bu kararname (*decret*) ile, jandarmanın organik olarak İçişleri Bakanlığına bağılılığı gerçekleştirilmese bile, bazı alanlarda ve bütçenin kullanımında İçişleri Bakanlığına önemli yetkiler tanınmıştır. Kanunun 4 üncü maddesinde, “*İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı, iç güvenlik görevinin yürütülmesi için, ulusal jandarmanın istihdamından sorumludur. Bu amaçla, bu servislerin görevlerini ve görevlerini yerine getirmesi koşullarını ve bunun için gerekli olan organizasyon yapılanmasını tayin eder. Milli Savunma Bakanlığı ile müştereken Jandarmaya ayrılan bütçenin kullanımını tayin eder ve takip eder*”. hükmü yer almıştır. Bu hüküm açıkça

jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması için atılmış önemli adımlardan birisi olmuştur²¹⁰.

4.1.1.1. Fransız jandarmasının içişleri bakanlığına bağlanması ve polisle yakınlaşma (rapprochement) porejesi

3 Ağustos 2009 tarihli ve 971 sayılı kanunla Milli Savunma Kanununun L.3225-1 maddesine eklenen hüküm ile jandarma teşkilatı organik anlamda da İçişleri Bakanlığına bağlanması ile nihayet bulunmuştur. Bununla birlikte, öteden beri jandarmanın ısrarla korumaya çalıştığı askeri statüsü, aynı kanunda yer alan bir madde ile korunmuştur. 971 sayılı kanunun 3225-1 maddesinin tam çevirisi aşağıda verilmiştir²¹¹.

Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmasına ilişkin tüm tartışmalarda ve hazırlanan raporlarda “jandarmanın askeri statüsü” konusu ve bu statünün korunması üzerinde özellikle durulmuştur. Nitekim, yasa tasarısı ile ilgili olarak “*Fransız Ulusal Meclisi, Milli Savunma ve Silahlı Kuvvetler Komisyonu*” tarafından hazırlatılan 30/06/2009 tarih ve 271 sayılı raporunda özellikle jandarmanın askeri statüsü meselesi üzerinde durulmuştur (Faure, 2008; 3). Raporda jandarmanın askeri statüsünün korunması gerektiği, zira onun askeri statüsünün jandarmaya intizam, hiyerarşiye tam itaat, disiplin ve aynı zamanda göreve her daim hazırlıklı olma değerlerini de kattığını, bu değerlerin jandarmanı etkin, reaktif bir güç olmasına ve gücünü her zaman hazır tutmasına imkan verdiği; jandarmanın bu statüye bağlı olarak saat mevhumuna bağlı olmadan ülke topraklarının tamamında, en ücra kırsal yerlerde dahi görev yapma, ülke topraklarında alan hakimiyetini savunma görevi yaptığı vurgulanmıştır. Aynı raporda ülke dışı operasyonlarda (operationexterieur- OPEX) sivil kolluk personelin görevlendirilmesinin

²¹⁰2007 yılında yeni seçilen Nicolas Sarkozy, Paris’te polis ve jandarma topluluğuna hitap ederken “*Ben Cumhurbaşkanı olduğum sürece Polis ve Jandarmanın bir çatı altında birleştirilmesi olmayacaktır*” şeklinde beyanda bulunmuş, ayrıca aynı konuşmada 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanacağını ilan etmiştir.

²¹¹**Fransız Milli Savunma kanunu Madde 3225-1:** Adli görevlerinin yerine getirilmesi için adli otoritelere bağlılıkları hariç olmak üzere, Jandarma Genel Müdürlüğü, teşkilatlanma, Yönetimi, çalışma yöntemi ve jandarma için gerekli olan askeri altyapı konularında İçişleri Bakanı otoritesi altına alınmıştır. **Askeri görevlerinin yerine getirilmesi için, özellikle Fransa dışındaki askeri operasyonlara katıldığında Milli Savunma Bakanının yönetimi altındadır.** Milli savunma bakanı, Danıştay tüzüğünde belirtilen konular çerçevesinde Jandarmanın insan kaynakları yönetimine ve jandarma askeri personelinin disiplin işleri ile ilgili konulara katılır.

Madde 3211-3. “Ulusal Jandarma kanunların uygulanmasını gözetleyen bir **askeri güçtür.**”“Adli polislik görevi Jandarmanın temel görevlerinden birisidir.” “Jandarma, özellikle kırsal bölgelerde, yarı şehirleşmiş bölgelerde ve ulusal yollarda asayiş ve güvenliği sağlamakla görevli kılınmıştır.”“toplumun korunması ve terörizmle mücadele konularında kamu makamlarına bilgi ve istihbarat hizmetini sağlar”**Söz konusu değişiklikler Fransa Milli Savunma Kanun’daki yerlerine işlenmiştir.**

güç olduğu, ancak kriz bölgelerinde yarı polis yarı askeri donanımlı birliklerle hareket edebilecek jandarmanın daha kolay görev yapabileceğini, gelecek yıllarda bu görevlendirmelerin daha da artabileceği vurgulanmıştır (Faure, 2008; 2-3).

Bu kapsamda, 03 Ağustos 2009 tarihinde kabul edilen kanun, Milli Savunma Kanununda bir çok değişiklik yaparak Fransız Jandarmasının hem organik hem de işlevsel olarak İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu belirtilmiştir. Ancak aynı Kanunda jandarmanın silahlı bir askeri kolluk olduğu (madde 3211-3) belirtilmiş, Kanunun bir çok yerinde jandarmanın askeri statüsünün mahfuz tutulduğu da belirtilmiştir. Yine Fransız Savunma Kanununun L4131-1 maddesinde jandarma subaylarının silahlı kuvvetlerdeki gibi rütbe ve terfileri düzenlenmiş, Jandarma Genel Komutanlığı, Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri ve Deniz kuvvetleri Komutanlığından sonra gelmek üzere askeri bir kuvvet olarak sayılmıştır (Fransız Savunma kanunu madde L3211-1).

Fransız Jandarmasının İçişleri Bakanlığına bağlanması ile ilgili olarak Fransız Meclisine hazırlanan 271 sayılı raporda (Faure, 2008: 45-50) öncelikle 7 alanda bir sinerji²¹² yaklaşma öngörülmüştür .Bunlar,

- 1- Jandarmanın henüz İçişleri Bakanlığına işlevsel olarak bağlanmasından önce uygulamaya konulan polis ve jandarma personelinden oluşan ortak operasyon birimlerinin daha da geliştirilmesi,
- 2- Birbirinden bağımsız ve ayrık olan polis ve jandarma teşkilatlarının arşiv birimleri, iletişim/haberleşme ve teknoloji sistemlerinin birleştirilmesi,
- 3- Jandarma ve polis teşkilatlarının uluslararası ilişkiler ve teknik işbirliği dairelerinin tek bir yapıda birleştirilmesi
- 5- Jandarma ve polis teşkilatlarının bilgi işlem- teknoloji başkanlıklarının tek bir çatıda birleştirilmesi
- 6- Jandarmma ve polis tekilatlarına yapılacak lojistik ve malzeme alımlarının tek birimce ve tek kaleme alınmasının sağlanması

---

²¹² Fransız jandarma subayları tarafından yapılan reformlar polis teşkilatı ile yaklaşma (rapprochement) olarak değil iç güvenlikte sinerjinin artması olarak ifade edilmektedir.

- 7- Mesleğe başlangıç eğitimleri hariç bazı hizmet içi eğitimlerin birleştirilmesi, personelin isteğine bağlı olarak jandarma ve polis teşkilatları arasında personel değişimlerinin yapılması,

gibi zamana yayılmış hedefler olmuştur.

Söz konusu hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı, jandarma ve polis teşkilatlarının birbirine yakınlaşmasının nasıl ilerlediği hususunda Fransız Sayıştay tarafından her yıl düzenli olarak rapor halinde Fransız ulusal meclisine sunulmaktadır²¹³. 2009 yılında İçişleri Bakanlığına bağlanma ile sonuçlanan, polis ve jandarma yakınlaşmasını hedefleyen reformda, jandarmanın askeri statüsünü, askeri görevlerini, Fransız ordusuyla ilişkilerinin mahfuz tutmak kaydıyla başlangıçta planlanan bir çok hedefin en azından kağıt üzerinde gerçekleştirildiği söylenilebilir.

4.1.2. Türk Jandarma Teşkilatında Reform Süreci

Türk Jandarma teşkilatının fiili olarak Tanzimat Fermanının akabinde 1839 yılında (JGK, 2012: 44), resmi olarak Asakir-i Zaptiye adıyla 15 Şubat 1846 tarihinde, jandarma adıyla 20 Kasım 1979 tarihinde (Alyot, 1948; 112, Akman, 1991; 64 ve JGK, 2002: 148) kuruluşundan itibaren, gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerekse devamında Türkiye Cumhuriyeti döneminde önemli yenileşme, tensikat ve reform çabalarına konu olmuştur.

Bu reformlar, tarihsel süreç içerisinde daha çok jandarma teşkilatının zamanın gerekleri doğrultusunda, personel, istihdam, eğitim, sevk ve idare hususlarını içermekte iken, kamu yönetiminde neoliberal politikaların hakim olduğu 1990 lı yıllardan sonra jandarmanın bağıllığı, sivil idari makamlarca sevk ve idaresi, sivil gözetimi ile ilgili nihayetinde jandarmanın teşkilat yapılanmasını ve bağıllığını temelden etkilemeyecek bazı yapısal düzenlemelere evrilmiştir. Ancak, 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen FETÖ/PDY darbe girişiminden sonra jandarma teşkilatında yapısal reformlar ivme kazanmıştır. Bu kapsamda 27 Temmuz 2016 tarihinden itibaren kabul edilen bir dizi Kanun Hükmünde Kararnameler ile, jandarmanın askeri statüsünde, bağıllığında, eğitiminde, standartlarında, personel istihdamında, disiplin ve teftişinde çok daha kalıcı, etkili ve jandarmanın geleceğini etkileyici çok önemli reformlar yapılmıştır.

---

²¹³ Bu kapsamda Fransız Sayıştay Başkanlığınca düzenli olarak Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmasına ilişkin raporlar düzenlenmektedir.

Söz konusu reformlar, Türk Jandarma Tarihinde görülen en kapsamlı reformlar olduğu söylenilebilir.

Tarihsel süreç içerisinde Jandarma reformlarını, 1901-1914 sürecini kapsayan Osmanlı Jandarması Makedonya Tensikatu, 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanunu ile yapılan reformlar, 1983 tarihli 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile getirilen yenilikler, 1990 -2016 tarihleri arasında neoliberal politikalar kapsamında yapılmaya çalışılan yenilikler ve 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yapılan kapsamlı reformlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Makedonya Tensikatu (1904-1914): 1901-1903 döneminde Makedonya’da patlak veren isyanlar üzerine Avusturya ve Rusya İmparatorluğunca 21 Şubat 1903 tarihinde Osmanlı Devletine verilen memorandum ve akabinde hazırlanan Münster Planı (Detaylı bilgi için bkz Dikici 2010: 75-108) çerçevesinde 1904-1914 dönemini kapsayan ve Türk jandarma teşkilatı için kurucu nitelik taşıyan Makedonya Jandarma Reformu (Tensikatu) yapılmıştır. Bu reformda kısaca, jandarmanın Fransa ve Avrupa’daki usule uygun olarak teşkilatlanması, istihdam edilecek jandarma personelinin niteliklerinin belirlenmesi, Jandarma karakollarının mülki taksimata göre konuşlanması, eğitim sisteminin kurumsallaşması, jandarmanın teftişi ve asayiş ve güvenliğin sağlanması hususlarını kapsamıştır (Alyot, 1947:120-121, Dikici, 2010: 75-108). Cumhuriyet dönemine de etkileri sirayet eden bu reform bugünkü jandarma teşkilatımızın da teşkilatlanma, ilke ve prensiplerinin temelini oluşturmuştur.

1706 sayılı Jandarma Kanunu (1930) :10 Haziran 1930 tarihinde kabul edilen ve 30 maddeyi ihtiva eden 1706 sayılı Jandarma Kanunu esasında Osmanlı döneminde 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesinden sonra çeşitli tarihlerde yapılan yasal değişikliklerin toparlanması, jandarma teşkilatının Avrupa’daki muadilleri gibi bağıllığında, statüsünde, silahlı kuvvetler ile olan irtibatında, atama ve tayinlerinde, görev ve sorumluluk alanlarının belirlenmesinde yeniden reorganize edilmesi olmuştur. 1706 sayılı kanununda jandarmanın genel emniyet ve asayişini korumakla görevli askeri bir kolluk kuvveti olduğu belirtilerek askeri statüsü vurgulanmış, ayrıca askeri eğitim ve disiplin açısından Genelkurmay Başkanlığına, silah ve mühimmat, giyim ve teçizat açısından Milli Savunma Bakanlığına, emniyet ve asayiş işleri ile diğer bütün işlemler bakımından İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu, örgütlenmesinin mülki taksimata göre yapılacağı, genel komutanının atanmasında Milli Savunma Bakanının muvafakatinin

alınacağı, ordudan subay ikmalinin yapılacağı hüküm altına alınmıştır (1706 sayılı Kanun 1, 2, 3 ve 4 maddeleri). Böylelikle jandarmanın askeri statülü bir kolluk olarak Osmanlı İmparatorluğundan devralınan askeri statü, ordunun bir parçası olma, çoklu makama bağlılık ve teşkilatlanma biçimi çok küçük farklarla korunmuştur.

1930-1983 yılları arasında bazı yeni birimlerin ihdas edilmesi (komando, kriminalistik, havacılık gibi), bazı faaliyetlerin diğer sivil kuruluşlara terk edilmesi (Gümrük ve Orman Muhafaza gibi), jandarma subay ve astsubay eğitimlerinin iyileştirilmesi, valilerin yetkisinin artırılması gibi zamanın gerektirdiği bazı reform ve iyileştirmeler yapılmış ancak genelde jandarmanın bağlılığı, personel yapısı, statüsü, ordu ile olan ilişkilerinde Osmanlı İmparatorluğundan itibaren getirilen gelenek muhafaza edilmiştir.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu (1983):12 Eylül 1980 ihtilali döneminde yasama yetkisini elinde bulunduran Milli Güvenlik Konseyince 10 Mart 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı *Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu*, Türk jandarma teşkilatının silahlı kuvvetlere bağlılığını, onun askeri özelliğini güçlendirici ve idari ve siyasi makamlara karşı önceki dönemden daha otonom bir yapıya tekamülünü güçlendirici hükümler getirmiştir. Bu değişikliklerde, dünya genelinde jandarma teşkilatlarında görülen reform eğilimi değil, tam tersine özellikle 1970-1980 yılları arasında Türkiye’de ideolojik akımlardan kaynaklanan sağ sol çatışmasının önlenmesinde, anarşi ve terörle mücadelede Jandarma ve polis teşkilatlarının yeterince mücadele edemediği, bunun sebebinin ise polis teşkilatının bağlı olduğu siyasi ve idari otoritelerin tutumundan kaynaklandığına ilişkin milli güvenlik konseyi üyelerinde oluşan kanaat olmuştur (M.G. K. Tutanak Dergisi, 1983: 366-367)²¹⁴.

2803 sayılı Kanunda, jandarma teşkilatının askeri statülü bir kolluk kuvveti olduğu yanında bir güvenlik kuvveti olduğu ifade edilmiş (2803 sayılı Kanun, md.3), Türk silahlı Kuvvetlerine bağlılığı birkaç yerde vurgulanmış, Jandarma Genel Komutanlığının Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olduğu açık bir şekilde yasada yer almıştır. Yine 2803 sayılı kanunda jandarma teşkilatının İçişleri Bakanlığına bağlılığı, konuşlanması, disiplini,

---

²¹⁴10 Mart 1983 tarihinde Millî Güvenlik Konseyi’nin 134 üncü Birleşiminde görüşülmeye başlarken söz alan Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği Koordinatörü Tümgeneral M. Suat EREN’in “...Huzurlarınıza getirilen bu kanun tasarısı, ortaya çıkan kanun boşluklarını doldurmak, jandarmanın statüsünü günün şartlarına uygun hale getirmek, görev sahasını belirlemek ve **jandarmayı her türlü olumsuz baskılardan korumak** amacıyla hazırlanarak Yasama Meclisine sunulmuştur.” şeklinde konuşması da bu niyeti açıkça ortaya koymaktadır .

atanması ve yer değiştirmesi, idari ve mülki makamlarla ilişkileri gibi bir çok alanda jandarma üzerindeki idari ve siyasi, otoritelerin denetim ve gözetimi daraltılmış, jandarmanın suigeneris/kendine özgü otonom yapısını güçlendirici bir çok ayrıntıya yer verilmiřtir²¹⁵.

Bu kapsamda, 1983 tarihli 2803 sayılı kanun ile yapılan değişiklikler; jandarmanın askeri niteliğini daha da ön plana çıkartan, Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlılığını kuvvetli bir şekilde vurgulayan, jandarmanın kendi kendine otonom yapısını güçlendirici, diğer siyasi ve sivil yöneticilerin jandarmanın görev ve teşkilatlanmasına müdahalesini kısıtlayıcı bir mahiyet arz etmiştir.

Bu kanunda yukarıda sayılan kısıtlamalar, YKY ilkesinin 1990 yıllardan itibaren kamu yönetimine giren etkinlik, verimlilik, şeffaflaşma, hesap verilebilirlik, yerelleşme ve demokratikleşme ilkeleri doğrultusunda küçük ve mütevazı düzenlemeler ile gevşetilmiiştir. Bu kapsamda, 1990 lı yıllar, gerek jandarmanın bağlılığı gerekse statüsü ile ilgili hem tartişma hem de açılım adımlarının atıldığı dönem olmuştur.

1990 lı yıllardan sonra gerçekteştirilen bazı reformlar: bu dönemde yapılan reformların diğer ülke jandarmalarında da yapılan reformlara benzer şekilde jandarmanın gözetim ve denetimine yönelik kapsamlı olmayan değişiklikler olduğu görölmektedir. Bu kapsamda, 2803 sayılı Kanununda 1993 ve 2015 tarihlerindeki yapılandırılmış değişikliklerle;

- Mülki görev kapsamında valilerin il jandarma alay komutanından; kaymakamların ise ilçe jandarma bölük komutanından disiplinsizliği görölen personele gereken cezanın verilmesini talep etme yetkisi tanınmıştır (Madde 15).

- Jandarmanın askeri görevleri haricindeki diğer görevleriyle ilgili olarak teftiş ve denetlenmesinde valilere yetki verilmiştir.

- Valilere ve kaymakamlara il Jandarma alay ve ilçe jandarma bölük komutanları hakkında mülki sicil düzenleme yetkisi tanınmıştır.

- İl ve ilçe jandarma komutanları ile karakol komutanlarına izin verilmesinde ve izinli olarak görevden ayrılmalarında ilçelerde kaymakam, illerde ise valinin uygun görüşünün alınması usulü getirilmiştir (2803 sayılı Kanun ek Madde 3)

- Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde (madde 21) 2009 yılında yapılan değişiklik ile jandarma ve polis sorumluluk alanlarının belirlenmesinde İl

---

²¹⁵Bakınız 2803 sayılı Kanun md.7, md4; md. 14, md.15, ilgili yönetmelik md 19.

valilerine inisiyatif tanınmış, el değiştirilmelerde Jandarma Genel Komutanının “uygun bulma” mecburiyetine ilişkin 22nci madde yürürlükten kaldırılmıştır.

• İlde subaylar ve astsubaylar hariç olmak üzere, uzman jandarmalardan ve nokta atanmasına tabi olmayan subaylardan emniyet ve asayiş görevi alacak olanların il içinde atanmalarında Valilere yetki tanınmıştır (2803 sayılı Kanun madde 14).

Yukarıda özellikle 1993, 1995 ve 2015 yıllarında yapılan bizrdizi iyileştirmenin jandarmanın sivil idari makamlarla bağılılığı, jandarmanın sivil gözetim ve denetimi, polis ve jandarma bölgelerinin değişimi ile ilgili çok kapsamlı olmayan ancak zamanın ruhuna uygun reformlar olduğu görülmektedir.

Türk Jandarma teşkilatını dönüştürücü asıl reformlar 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yürürlüğe konulan ve fiili olarak uygulanan yasal düzenlemeler ile gerçekleşmiştir. Söz konusu reformların Jandarmayı Fransa’da olduğu gibi polis teşkilatına yaklaştırmannın daha da ötesine geçerek jandarmanın polis teşkilatı ile bir çok alanda eşitlenmesine/ bir başka ifade ile jandarmanın tüm teşkilat ve personel yapısı aynen muhafaza edilerek adeta polisleşmesine neden olduğu değerlendirilmektedir.

4.1.2.1. Türk Jandarmasının tüm yönleriyle içişleri bakanlığına bağlanması (ikinci jandarma tensikati)

Türk jandarma teşkilatında, kuruluş tarihi olarak kabul edilen 1839 yılından sonra yapılan en önemli ve kapsamlı reform 27 Temmuz 2016 tarihinde ve devamında yapılan 668, 669, 671, 674, 676, 680, 682, 688, 689, 690, 694, 696, 703 sayılı kanun hükmünde kararnamelemler ile yapılan yasal düzenlemelerdir. Daha sonra TBMM tarafından uygun bulunarak yasalaşan söz konusu KHK lar ile, jandarmanın statüsü ve bağılılığından personel istihdamına, eğitimine, teşkilatlanmasına, kullandığı standartlara, uygulanacak disiplin hükümlerine ve teftiş ve denetimlerine, kullandığı haberleşme sistemleri, üniforması ve silah ve mühimmatına kadar çok geniş yelpazede değişiklikler getirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Söz konusu değişiklikler, Osmanlı jandarma teşkilatının adeta kurucu reformu olan 1904-1914 Makedonya Jandarma Tensikatının da fevkinde olmuş, Jandarma ile polis teşkilatı bir çok alanda eşitlenmiştir.

Jandarma Teşkilatının 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yeniden reorganizasyonunda yapılan tüm reformların getiriş sebebi, uygulanması ve içeriklerinin detaylı olarak incelenmesi başka bir çalışmanın konusu olabileceğinden, bu çalışmada

jandarmanın dönüşümünün ana taşıyıcıları olan jandarmanın askeri statüsü, idari ve siyasi otoriteye bağlılığı, eğitim ve istihdamı, disiplin ve denetimi hususlarında yapılan yapısal reformlar aşağıda irdelenmiştir. ,

Fransız jandarma teşkilatında 2009 yılında yaklaşık 200 yıl Milli Savunma Bakanlığının sorumluluğu altında iken, bazı hususlar hariç işlevsel ve organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanması; buna karşılık 15 Temmuz 2016 Darbe girişiminin de hızlandırıcı etkisiyle Türk jandarma teşkilatının askeri statüsünün kaldırılarak bütün yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanması, her iki teşkilatta önemli dönüşümlere neden olmuştur.

Bu kapsamda, her iki jandarma teşkilatınının bağlılık, teşkilatlanma, askeri statü, disiplin ve standartları, özlük hakları, görev ve yetkileri, sorumluluk alanları, personel eğitimi ve istihdamı alımlarında önemli görülen değişimler meydana getirmiştir. Bu doğrultuda, reform sonrası gerek Fransız gerekse Türk jandarma teşkilatlarında görülen yapısal ve köklü değişiklikler ayrı başlıklar altında karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

4.2. Fransa’da ve Türkiye’de Jandarma Reformlarının Ekilerinin Analizi

4.2.1. Jandarmanın Bağlılığı Açısından

Fransa’da 2009 yılında Türkiye’de ise 2016 yılında fiili olarak uygulamaya konulan reform sonucu Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının bağlı oldukları makam ve bağlılık derecelerinde farklılıklar meydana gelmiştir.

4.2.1.1. Fransız jandarmasının bağlılık açısından dönüşümü

Fransa’da 03 Ağustos 2009 tarihinde 971 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile jandarma teşkilatı, Savunma Bakanlığına bağlı iken işlevsel ve organik anlamda İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

Bu kapsamda Jandarma Genel Komutanlığı, Polis Genel Müdürlüğü ile birlikte aynı Bakan Yardımcısına ²¹⁶bağlıdır. İçişleri Bakanlığına bağlı olarak (6) genel müdürlük bulunmaktadır. Bunlar *Sivil Güvenlik ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü*²¹⁷, *İç Güvenlik*

²¹⁶Fransa’da Bakan Yardımcılığı yoktur ancak ona muadil Ministre Delegee olarak adlandırılan, Bakanın yetki devrettiği bir makam vardır.

²¹⁷ Direction Générale De La Sécurité Civile Et De La Gestion Des Crises.

*Genel Müdürlüğü*²¹⁸, *Fransa'da bulunan Yabancılar Genel müdürlüğü*²¹⁹, *Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü*²²⁰ ile **Jandarma Genel müdürlüğü**²²¹ ve **Polis Genel Müdürlüğü**²²²'dür. Türkiye'de olduğu gibi İçişleri Bakanına doğrudan bağlı *Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı*²²³ bulunmaktadır. Yine Bakan yardımcısına bağlı Trafik Güvenliği heyeti²²⁴ yer almaktadır. Öte yandan, Bakan'a doğrudan bağlı Genel Sekreterlik altında da; *illerin yönetimi ve modernizasyonu Başkanlığı*, *Kamu hurriyetleri ve Hukuk İşleri Başkanlığı*, *İnsan Kaynakları Başkanlığı*, *Bilgi İşlem Başkanlığı*, *İçişleri Bakanlığı Yüksek İncelemeler Enstitüsü* gibi başkanlıklar yer almaktadır (interieur.gouv.fr/Organisation).

Yukarıda belirtildiği üzere, Jandarma teşkilatı içişleri bakanlığına tam olarak bağlı gözükmekle birlikte, jandarmanın askeri görevleri (genelde sınır dışı operasyonlar), disiplin ve eğitimleri açısından Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmektedir. Öte yandan Jandarma teşkilatı, Savunma Kanununa göre ülkede askeri bir güç olarak kabul edilmektedir. Halen Fransız ordusu kadrosunda gösterilen sayıca az da olsa Jandarma subayı bulunmaktadır.

Fransız Savunma Bakanlığınca 2021 yılında personel sayısı ile ilgili yayımladığı raporda halen 210 u subay 1959 u astbusay olmak üzere toplam 2559 personel Fransız Ordusunun içinde gösterilmektedir. Söz konusu personel sivil-asker tüm kuvvetleriyle toplam mevcudu 205853 kişi olan Fransız ordusunda toplam personelin %1,3 ünü oluşturmaktadır (Ministère des Armées, 2021: 16).

Yine Savunma Bakanının görevleri incelendiğinde, yasal olarak,

“Jandarma teşkilatının özel ihtisas birimlerinin yetki alanına giren görevleri tanımlama,

Ülke topraklar içinde ve dışında askeri görevlerde bulunan jandarma teşkilatının askeri nitelikte personeli üzerinde yetkisini kullanma”

Yetkilerine haiz olduğu görülmektedir (defense.gouv.fr/ministere/organisation-du-ministere-armees).

---

²¹⁸ Direction Générale De La Sécurité Intérieure.

²¹⁹ Direction Générale Des Étrangers En France.

²²⁰ Direction Générale Des Collectivités Locales.

²²¹ Direction Générale De La Gendarmerie Nationale.

²²² Direction Générale De La Police Nationale.

²²³ Inspection Générale de l'administration.

²²⁴ Délégation À La Sécurité Routière.

İllerde ise il ve bölge jandarma komutanları, konuşlu bulunduğu ilin valisine karşı sorumludur. Ancak, Fransız Sayıştay Başkanlığınca Mayıs 2021 tarihinde yayımlanan raporda, illerde valilerin iki kolluk üzerinde hemen hemen aynı yetkisi bulunmasına rağmen, jandarmanın askeri statüsünün bulunması, diğer yandan bu statüye bağlı olarak eğitim, disiplin ve askeri görevlerinin milli savunma bakanlığı denetiminde kalması nedeniyle valilerin söz bu yetkiyi tam olarak kullanmadığı, jandarmanın bu kondaki emir komuta zincirine karışmadığı ileri sürülmektedir (Fransız Sayıştay Başkanlığı Raporu, 2021: 34-35)

Yine, jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması ile, illerde toplumsal olaylarda veya diğer acil durumlarda jandarma birliklerinden destek alınması gerektiğinde Milli Savunma Bakanlığı üzerinden talepte bulunma zorunluluğu var iken, jandarmanın organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanması nedeniyle, valilerin Milli Savunma Bakanlığından resmi talepte bulunma mecburiyeti kalkmıştır. Bununla birlikte valilerin bu yetkiyi tam kullanmadıkları sayıştay raporunda eleştirilmektedir (Fransız Sayıştay Başkanlığı Raporu, 2021: 34-35). Zira, Fransız Savunma Kanununun L.321-1 maddesinde, kamu güvenliğinin sağlanmasında özel askeri araçların kullanılması gerekmesi halinde Milli Savunma Bakanlığından izin alma mecburiyeti varlığını korumaktadır (Fransa Milli Savunma Kanunu Madde L.1321-1²²⁵). Zira, bahse konu özel askeri malzemelere Jandarma zırhlı birlikleri de girmektedir (Pontier, 2019: 2).

Sonuç olarak, Fransız jandarma teşkilatı bir yandan polis teşkilatı gibi ülke genelinde kendi sorumluluk alanında genel kolluk görevi yürütmekle birlikte bazı hususlarda askeri yapı ve kimliğini korumuştur. Fransız Jandarması bir yandan organik ve işlevsel anlamda İçişleri Bakanlığına bağlı iken diğer yandan Savunma Bakanlığına bağlılığını da sürdürmektedir. Bu kapsamda jandarmanın genel kolluk görevleri açısından merkezde İçişleri Bakanlığına taşrada ise il valilerine organik olarak bağlı olmakla birlikte, askeri görevleri, yurtdışına yapılacak jandarma operasyonları, jandarma personelinin uymak zorunda olduğu disiplin kuralları, jandarma subay ve astsubay eğitimleri kapsamında Fransız Savunma Bakanlığına bağlılığı korunmaktadır.

---

²²⁵Madde metni şu şekildedir Madde L1321-1 “ *Hiçbir askeri kuvvet, hukuki bir talep olmaksızın, sivil savunma ve güvenlik ihtiyaçları için ülke topraklarında hareket edemez. Birinci fıkra, ulusal jandarmaya uygulanmaz. Ancak, İç Güvenlik Kanunu'nun L. 214-1 maddesi hükümlerine göre, kamu düzeninin korunması için ulusal jandarmanın belirli askeri kaynaklarının kullanılmasını gerektirdiği durumlarda, bunların kullanımı, Danıştay tarafından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname ile belirlenen koşullarda izne tabidir.*

2009 Yılında yapılan değişlikle, jandarmanın mülki ve idari polislik görevleri yanında bütçesi, performans değerlendirilmesi, atanması ve yer değiştirilmesi, lojistik, tekâmül eğitimleri gibi birçok alanda İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Ancak, jandarmanın, insan kaynakları, disiplin işlemleri, mesleğe giriş eğitimleri ile terfi eğitimlerinin düzenlenmesi, jandarmanın askeri görevleri (tüm görevlerinin %5 ini oluşturmaktadır), özel Jandarma birliklerinin idaresi ve jandarmanın dış operasyon birlikleri Savunma Bakanlığına bağlı bırakılmıştır (FJGK: 01.04.2021).

4.2.1.2. Reform sonrasında Türkiye’de jandarmanın bağlılığı

Jandarma teşkilatında 27 Temmuz 20106 tarihinde yapılan kapsamlı yasal değişiklikler sonucu, Türk jandarma teşkilatı hiçbir kayıt ve şarta bağlı kalmaksızın hem işlevsel hem de organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

Bu kapsamda jandarmanın hem İçişleri Bakanlığına hem de askeri görevleri ve disiplin açısından Genelkurmay Başkanlığına bağlılığı şeklinde **ikili ve şartlı bağlılığa son verilmiştir**. Diğer yandan 2803 sayılı kanunun 4 üncü maddesinde yer alan ve jandarmanın Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olduğu bir yandan içişleri bakanlığına diğer yandan Genelkurmay Başkanlığına bağlılığını gösteren “**Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur.**”ibaresi tümüyle kaldırılmış ve yalın bir ifadeyle “**Jandarma Genel Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlıdır**” biçimine dönüştürülmüştür. Böylelikle, jandarmanın hangi açılardan İçişleri, hangi açılardan Genelkurmay Başkanlığına bağlı olduğuna ilişkin tereddüt ve tartışmalara da son verilmiştir.

Yine aynı maddenin son cümlesi olan, “**Ancak Jandarma Genel Komutanı Bakana karşı sorumludur**”ibaresi de kaldırılmıştır. Zira, Jandarma Genel Komutanının İçişleri Bakanına karşı sorumlu olduğuna ilişkin eski düzenleme, Akman’ın da belirttiği gibi (Akman, 1991:69) Jandarma Genel Komutanının İçişleri Bakanlığı Müsteşarına değil doğrudan İçişleri Bakanına bağlılığını vurgulamak için özellikle konulmuş bir hüküm olduğu değerlendirilmektedir. Böylelikle, Jandarma Genel Komutanının da Emniyet

Genel Müdürü gibi İçişleri Bakanına bağlılığı vurgulanmış, her iki kolluğun teşkilatının ve genel müdür/komutanının Bakanlığa bağlılık derecesi eşitlenmiştir²²⁶.

Diğer yandan, jandarmanın bir yandan statüsü diğer yandan bağlılığını vurgulayan 2111 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunda, Türk Silahlı Kuvvetlerinin nelerden oluştuğunu tanımlayan maddeden Kara Kuvvetleri ibaresinde parantez içerisinde yazılan (*Jandarma dahil*) ibaresi çıkarılmıştır²²⁷.

Kanunda yapılan diğer bir değişiklikle, jandarma teşkilatının Genelkurmay Başkanlığına veya Milli Savunma Bakanlığına bağlılığını çağrıştıracak ibare ve hükümler hem 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunundan çıkarılmış, hem de diğer kanunlarda jandarmanın askeri makamlara bağlılığına atıf yapan ibareler değiştirilmiştir. Bu kapsamda Genelkurmay Başkanlığına yapılan atıfların Jandarma Genel Komutanı/Komutanlığına, Milli Savunma Bakanlığına yapılan atıfların ise İçişleri Bakanlığına yapılmış olacağı hükme bağlanmıştır.

Türk Jandarmasının idari ve siyasi otoriteye bağlılığını somut olarak güçlendirecek aşağıdaki daha ayrıntılı düzenlemeler de yapılmıştır:

Yıllık ve mazeret izinlerinin onayında mülki amirin yetkisi artırılmıştır. Önceki düzenlemede, izin jandarmanın hiyerarşik amirlerince onaylanmakta, ancak mülki amirin görüşü alınmakta iken yeni uygulamada il ve ilçe jandarma komutanları ile karakol komutanlarına izin verilmesinde mahalli mülki amirin onayı esası getirilmiştir (2803 sayılı Kanun Ek Madde 3)²²⁸.

Bölge jandarma komutanlıklarının bağlılık durumu netliğe kavuşmuştur. Jandarma Genel Komutanlığı teşkilat yapısında 1973 yılında Bölge Jandarma Komutanlığı yapılanması ihdas edilmişti. Güncel olarak, ülke genelinde 6 adet bölge komutanlığı bulunmaktadır. Ancak, 1982 Anayasa'sına göre Türkiye'de mülki taksimata

²²⁶Jandarmanın bağlılığı ile ilgili değiştirilen hüküm şu şekilde idi "**Bağlılık Madde 4-Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır.Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur**".

²²⁷211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu "**Madde 1- (Değişik: 18/6/2003 – 4902/9 md.) Türk Silahlı Kuvvetleri : Kara (...) (2), Deniz (...) (2) ve Hava Kuvvetleri subay, askerî memur, astsubay, erbaş ve erleri ile askerî öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilâtı gösterilen silahlı Devlet kuvvetidir**".

²²⁸ Ek Madde-3: İl ve ilçe jandarma komutanları ile karakol komutanlarının izinleri, ilgili komutanlıkların planlaması da dikkate alınarak mahalli mülki idare amirlerinin onayı ile verilir.

göre bölge valiliği teşkilatlanması bulunmadığından, bölge valilerinin illerde amirinin veya mülki amirinin kim olduğu tartışmaları yaşanmış, bölge valileri çoğu zaman doğrudan merkeze (Jandarma Genel Komutanlığına) bağlı olarak hareket etmiştir. Zira, eski düzenlemede Jandarma Genel Komutanlığı kuruluşundaki jandarma bölge komutanlıklarının, Türk İdari Sisteminde (OHAL Bölge Valiliği hariç) bölge valiliği olmaması nedeniyle mülki amirliklerle bağlantısı olmadığından direkt Jandarma Genel Komutanına bağlı oldukları kabul edilmiş ve uygulanmıştır (Akman, 1991:70).

Ancak 27 Temmuz 2016 da yapılan reform ile, Jandarma Bölge Komutanının, Bölge teşkilatının konuşlu bulunduğu, yani Jandarma Bölge Komutanının bulunduğu ilin valisine karşı sorumlu olarak görev yapacağı 2803 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde “*Bölge komutanı, bölge teşkilatının konuşlu bulunduğu ilin valisine karşı sorumlu olarak görev yapar*” biçiminde açıkça belirtilmiş, bu husustaki tereddüde son vermiştir²²⁹.

Böylelikle, Jandarma Bölge Komutanlarının bağıllık sorunu ortadan kaldırılmıştır. Bu düzenlemeye göre, Jandarma Bölge Komutanlığının konuşlu olduğu il valisi, Jandarma Bölge Komutanını görevden uzaklaştırma, hakkında disiplin soruşturma yaptırma, resen ceza verebilme ve hakkında görevleri ile ilgili değerlendirme notu düzenleme yetkisine haiz olmuştur.

Bu düzenlemelere paralel olarak, Anayasa'nın 118 inci maddesinde yer alan Milli Güvenlik Kurulu üyeleri içerisinde, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarından hemen sonra Jandarma Genel Komutanı yer almakta iken, 21/1/2017 tarihli ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında değişiklik yapılmasına dair 6771 sayılı kanun ile, Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Kurulu üyeleri arasından çıkarılmıştır. Böylelikle, İçişleri Bakanı ile aynı seviyede kurul üyeliği bulunan ancak bağlı olduğu üst mercii olan Bakan Yardımcısı'nın Milli Güvenlik Kuruluna üye olmaması nedeniyle yaşanan çelişki ortadan kaldırılmıştır²³⁰.

Jandarmanın sevk ve idaresindeki askeri /mülki görev ayrımı kaldırılmıştır.

Temmuz 2016 tarihinden önce, Jandarma Genel Komutanlığının merkez teşkilatlanmasında olduğu gibi, il ve bölge teşkilatlanmalarında da, il valileri ve

---

²²⁹ 2803 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde “*Ancak geçici olarak birden çok ili içine alan bölge teşkilatı da kurulabilir. Bölge komutanı, bölge teşkilatının konuşlu bulunduğu ilin valisine karşı sorumlu olarak görev yapar*” hükmü eklenmiştir.

²³⁰ Anayasamızın 18inci maddesine göre Milli Güvenlik Kurulu Üyeleri, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulmaktadır.

kaymakamlarının sadece mülki görevlerin ifası açısından jandarmayı sevk ve idare yetkisine haiz idi ve jandarmanın disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinden kendi hiyerarşik amirlerine karşı sorumlu idiler. Bu uygulama, gerek 1904 tarihli Jandarma Nizamnamesinde gerekse 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanununda ve 1983 tarihli 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda²³¹ özellikle yer verilen bir kural olmuştur.

Nitekim, Akman, 2803 sayılı Jandarma Kanununun, jandarmanın bağılılığı ve sorumluluğu konusunda kendisine özgü bazı istisna ve kısıntılar getirdiğini, zira 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nun mülkî amirlere tanıdığı jandarma personeline sicil, izin, ödül, atama, yer değiştirme, işten el çekirme, görevden uzaklaştırma gibi işlemlerle ilgili yetkilerinden 2803 sayılı yeni JTGK Kanununda hiç söz edilmediğini, böylelikle silahlı kuvvetlerin diğer sınıfları gibi jandarmanın da kendi içerisinde idareye karşı bir otonomi kazandığını ileri sürmüştür (Akman, 1991:70).

27 Temmuz 2016 tarihinde, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununda yapılan değişiklik ile, il valileri ve kaymakamlarının sadece mülki görevlerin ifası açısından jandarmayı sevk ve idare yetkisine haiz olduğu, jandarmanın disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinden kendi hiyerarşik amirlerine karşı sorumlu bulunduğuna ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

Aynı maddede ayrıca “*Lüzum görüldüğü hallerde İçişleri Bakanı tarafından, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı arasında her kademedeki personel, geçici olarak görevlendirilebilir. İçişleri Bakanı bu yetkisini il valilerine devredebilir.*

Ayrıca, İçişleri Bakanının onayıyla; Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı silah, mühimmat, teçhizat, taşıt ve diğer taşınurları ile taşınmazlarını birbirlerine geçici olarak tahsis edebilirler veya bedelsiz

---

²³¹ 2803 sayılı Kanunun değişiklikten önce ilişkiler, Çalışma Ve İşbirliği Esasları başlıklı **12nci maddesi şu şekildedir** “*Emniyet ve asayiş görevi ifa eden il jandarma alay komutanlıkları ve ast kademeleri; mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki idare amirine, maiyetlerinin sevk ve idaresinden, disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinden kendi amirlerine karşı sorumludurlar.*

Mahalli mülki idare amirleri ile adli ve askeri makamlar; kanun ve nizam hükümlerine uygun isteklerini acele hallerde sözlü olarak yapabilirler. Ancak bu istek en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilir. Diğer makamların istekleri mahalli mülki idare amirleri kanalı ile jandarmaya görev olarak verilir. Görevleri ile ilgili olarak Jandarmanın diğer makamlarla ilişkileri, birlikte çalışma ve işbirliği esasları da dahil jandarmanın komuta ve kontrol ilişkileri yönetmelikte açıklanır.

olarak devredebilirler.” denilmek suretiyle İçişleri Bakanı ve mülki amirlerin jandarmayı sevk ve idarelerindeki kayıt ve istisnalar kaldırılmış, jandarmanın mülki amirler açısından sevk ve idaresi polis teşkilatı ile aynı usul ve yöneme sahip kılınmıştır.

Böylelikle, Jandarma Genel Komutanlığının merkezde İçişleri Bakanlığına, taşrada ise mülki idare amirlerine (illerde Vali elçelerde Kaymakam) tüm yönleriyle bağlılığı sağlanmıştır.

Jandarmanın teftiş ve denetimi polis teşkilatı ile aynı veya benzer usullere tabi kılınmıştır.

2803 sayılı JTG Y Kanununda ilk yayımlandığı tarihte İçişleri Bakanlığı mülkiye müfettişlerinin denetimi ile ilgili bir hükme yer verilmemişti. 1993 yılında eklenen bir ek madde ile “*Jandarmanın askeri görevleri haricindeki diğer görevleriyle ilgili eylem ve işlemleri İçişleri Bakanlığı ile valiler tarafından denetlenir ve teftiş edilir*” hükmü eklenmişti. Ancak bu denetim jandarmanın hem askeri görevlerini hem de ilçelerde kaymakamları kapsam dışında bırakmakta idi. 25 temmuz 2016 tarihinde 2803 sayılı kanunda yer alan yapılan değişiklikte, maddede yazılı *askeri görevleri haricindeki diğer görevleriyle ilgili* ibaresi çıkarılarak jandarmanın tüm faaliyetleri denetim altına alınmış, *valiler* yerine *mülki idare amirleri* eklenerek ilçelerde kolluğun amiri konumunda bulunan İlçe Kaymakamlarına da denetim yetkisi tanınmıştır.

Jandarma personelinin görevden uzaklaştırma, ön inceleme ve soruşturma işlemleri polis teşkilatı mensupları ile aynı usule tabi kılınmıştır.

Jandarma personeli için adli ve idari soruşturma yapılması, görevden uzaklaştırma tedbiri, disiplin soruşturmaları polis teşkilatı ile aynılaştırılmıştır. İl ve ilçe jandarma komutanları ile karakol komutanlarına izin verilmesinde mahalli mülki amirin onayı esası getirilmiş, jandarmanın teşkilatlanması ve konusunda askeri esaslara uygunluk ibaresi ve Genelkurmay Başkanlığının görüşünün alınması mecburiyeti kaldırılmış, bu düzenlemenin İçişleri Bakanlığınca düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

İl içi atamalarda il valilerinin yetkisi artırılmıştır:

2803 sayılı Kanunun Atamalara ilişkin 14 üncü maddesinde, bazı ihtisas görmüş personelin nokta atamasına tabi tutulacağı ifade edilirken, 2016 dan sonra kanunda yapılan yeni düzenlemede ihtisaslaşma gereği olarak özel eğitim görmüş personel nokta atamasına

tabi tutulabileceği belirtilmiş, böylelikle maddenin mülki amirler açısından emredici hükmü ihtiyari bir usule çevrilmiştir.

Ayrıca, eski düzenlemede, 2803 sayılı Kanununun 14 üncü maddesinde valilerin ancak il jandarma komutanlıkları emrine atanan astsubay ve uzman jandarmalardan emniyet ve asayiş görevi alacak olanların istihdam yerleri ve il içi yer değiştirmeleri il jandarma komutanının teklifi üzerine valinin onayı ile belirleneceğine ilişkin özel hüküm nedeniyle, il valileri 5442 sayılı kanununda kendilerine tanınan ve polis teşkilatı için var olan yetkiyi jandarma için uygulayamıyordu. Jandarma reformu kapsamında, 2803 sayılı kanununun 14 üncü maddesinde “*Nokta ataması yapılmayan subay, astsubay ve uzman jandarmalar valilik emrine atanır ve bunların istihdam yerleri, il içi yer değiştirmeleri vali tarafından yapılır*” denilmek suretiyle Jandarma subayları için eski düzenlemede getirilen istisna da ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle, illerde valilerin jandarma personeli üzerinde atama ve yer değiştirme yetkileri uzun yıllar sonra yeniden kabul edilmiştir²³².

Valiler İl Jandarma Komutanlarına Performans ve değerlendirme notu vermektedir:

2803 sayılı kanununun ek 2inci maddesinde²³³, il jandarma komutanı ile merkez ilçe jandarma komutanı hakkında il valisince, ilçe jandarma komutanı hakkında kaymakamın değerlendirmesi alınarak il valisi tarafından her yıl sonunda söz konusu kişilerin görevleri ile ilgili olarak değerlendirme raporu düzenleneceği yeniden vurgulanmıştır. Diğer yandan Mülki amirlerce düzenlenen değerlendirme raporlarının; personelin terfi, ödüllendirme, atama ve yer değiştirmesinde dikkate alınacağı hükme bağlanmıştır.

---

²³²1864 tarihli Vilayetler nizamnamesinde ve 1869 tarihli Asakir-i Zaptiye nizamnamesinde il valilerinin il içinde kolluk personelinin yerini değiştirme yetkisi bulunmakta idi. Bu düzenleme, 1904 tarihli Jandarma nizamnamesinde il valilerine tanınmamış idi.

²³³Ek Madde-2: İl jandarma komutanı ile merkez ilçe jandarma komutanı hakkında il valisince, ilçe jandarma komutanı hakkında kaymakamın değerlendirmesi alınarak il valisi tarafından her yıl sonunda söz konusu kişilerin (...) (2) görevleri ile ilgili olarak değerlendirme raporu düzenlenir. Değerlendirme raporları; personelin terfi, ödüllendirme, atama ve yer değiştirmesinde dikkate alınır.

	Türkiye	Fransa
Genel Kolluk görevleri	İçişleri Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı
Askeri görevler, yurtdışı operasyonlar	İçişleri Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı
Disiplin işlemleri ve kurulları	İçişleri Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı
Başlangıç eğitimleri	İçişleri Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı
Savaş zamanında bağlı olduğu makam	Genelkurmay Başkanlığı	Milli Savunma Bakanlığı
Performans değerlendirmesi	Mülki amir	Mülki Amir
Bölge komutanının bağlı olduğu makam	Konuşlu bulunduğu il valisi	Bölge valisi
Mülki amirlerin denetleme yetkisi	Tam yetkili	Kısmi yetkili (Askeri görevler hariç)

Tablo 4. 1. Türk ve Fransız Jandarma Bağlılık Durumu Açısından Karşılaştırma

4.2.2. Jandarma Teşkilatlarının Askeri Statüleri Açısından Dönüşümü

Jandarma teşkilatlarına yönelik yapılan reformlar sonucunda, Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının hukuken askeri niteliklerini ortaya koyan *askeri statüleri* de farklılaşmıştır.

4.2.2.1. Reform sonrası Fransız jandarmasının statüsü

Fransa’da, jandarmanın Savunma Bakanlığından İçişleri Bakanlığı sorumluluğuna alınmasına ilişkin yasanın hazırlanması aşamasında, Fransız jandarmasının *askeri statüsünün* kanunda zikredilmek suretiyle korunmasına büyük özen gösterilmiş, Fransız jandarmanın askeri statüsü, önceleri tüzük ve karamamelerde yazılı iken ilk defa kanunda da vaz edilmiştir.

Jandarmanın askeri statüsünün gerekliliği daha Kanunun hazırlık çalışmalarında, alt komisyonda tartışılmış, komisyon tarafından hazırlanan raporda, jandarmanın askeri statüsünün korunması gerektiği, zira jandarmanın askeri statüsüne bağlı olarak birçok başka görevi ve etkinliği olduğu vurgulanmıştır. Jandarmanın askeri statüsüne bağlı olarak ileri sürülen söz konusu faydalar şu şekilde sıralanmıştır (Faure, 2008: 2,13).;

- ✓ Jandarmanın askeri statüsünden kaynaklanan disiplin ve hiyerarşik yapısı nedeniyle ani olaylarda, özellikle geniş çaplı toplumsal olaylarda her zaman göreve hazırlıklı olduğu,

- ✓ Jandarmanın ülke topraklarında geniş bir coğrafi alanı kuşattığı, jandarmaların askeri statüsünden kaynaklanan disiplinli ve sıkı yapısı nedeniyle kırsalda jandarma lojmanlarında ikamet etmek durumunda buldukları, dolayısıyla polisler gibi görev bittikten sonra görev bölgelerinden ayrılmadıkları, bunun da gerektiğinde jandarmaya daima göreve hazır durumda tuttuğu,
- ✓ Polis teşkilatında yoğun olarak görülen sendikalaşmanın askeri statüsü nedeniyle jandarmada yasak olduğu, sendikal faaliyetlerin olmadığı,
- ✓ Polis teşkilatı için uygulanan azami çalışma saatlerinin jandarma için uygulanmadığı, dolayısıyla Jandarma personeli için görev açısından bir sınırlamanın bulunmadığı.

Yine aynı mahiyette, Fransa’da ikili (dual) kolluk sisteminin, bir başka ifade ile bir yanda polis bir yanda jandarma teşkilatının bulunmasının, Fransız sisteminin genel karakteristiğini yansıtan dualite (ikilik) olduğu, söz konusu dualite’nin demokrasi için faydalı olduğu, zira gücün tek bir elde yani polis teşkilatında toplanmasının zararlı olabileceği, gücün başka bir güçle dengelenebileceği, ayrıca ikili kolluk yapısı ile, cumhuriyet savcılarında belirli bir olayda polisi veya jandarmayı seçme imkanı tanıdığı ileri sürülmekte, Fransa’daki bir yanda polis diğer yanda jandarma olan ikili kolluk yapılanmasının hukuki gerekçeleri açıklanmaya çalışılmaktadır (Fransız Senato Raporu, 2008: 31-32). Aynı ifadeler daha sonraki Senato raporlarında da görülmektedir (Huges ve François, 2013: 13, 31-32). Yukarıda yer verilen raporlarda da belirtildiği üzere, Fransız jandarmasının askeri statüsünün korunduğu özellikle kanunda vurgulanmıştır.

Jandarmanın askeri statüsünün korunması, jandarma subayları açısından polis teşkilatı içerisinde erimeme, kaybolmama ve asker olarak bazı avantajların (lojman hakkı, ücret, ulaşım indirimleri vb) korunması açısından bir garanti olarak görülmektedir. Fransız yöneticileri açısından ise, askeri statüsünün korunması, jandarmanın sendika ve dernek kurma yasağının devam ettirilebilmesi, elinde daima zaman ve mekan mevhumuna bağlı kalmaksızın çalıştırabileceği her duruma hazır ve etkili bir gücün bulundurulması anlamına gelmektedir. Çünkü jandarmanın sahip olduğu söz konusu askeri statü, özlük açısından jandarmanın lehine veya aleyhine hükümleri de beraberinde getirmektedir.

Örneğin, Fransız jandarma personeli askeri personel olarak kabul edildiğinden greve gitme, polis teşkilatı mensuplarının aksine bir sendikaya üye olma hakkı

bulunmamaktadır. Yine, jandarma personelinin, en azından prensip olarak daima göreve hazır halde bulunma zorunluluğu bulunmakta, sivil alanda muadili polis teşkilatının aksine çalışma saatleri ile ilgili yasal bir sınırlama da bulunmamaktadır. Bu kapsamda, bir jandarma personelinin fazla çalışma ücreti veya karşılığında izin isteme hakkı bulunmamaktadır. Fransız polis teşkilatından farklı olarak, çalıştıkları bölgede ikamet etme ve Jandarmaya ait lojmanlarda kalma mecburiyetleri de bulunmaktadır.

Bunun yanında, bu mükellefiyetler jandarmaya ;

-Bulunduğu yerde, hiç bir ücret ödemeksizin devlet lojmanında oturma,

-Toplu ulaşım araçlarında, özellikle trensiletlerinde indirimler elde etme,

-Polise göre daha yüksek maaş alabilme

imkanlarını tanımaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere Fransız jandarma teşkilatı, her ne kadar 2009 yılında İçişleri Bakanlığına bağlanmış olsa da, askeri statüsünü korumakta ve söz konusu askeri statüsü, Fransız jandarmasının eğitim, disiplin ve jandarmanın milli savunma ve askeri görevleri açısından Silahlı Kuvvetlerle organik bağını devam ettirmektedir.

Zira söz konusu hüküm Fransa Milli Savunma Kanununda zikredilmiştir. Fransız jandarma teşkilatının askeri statüsünün korunmasının arka planında, yukarıda da değinildiği üzere; Fransız polis teşkilatına göre daha derli toplu, ani gelişecek toplumsal olaylara her zaman hazırlıklı, haftalık çalışma kısıtlaması bulunmayan, görev bölgelerinde ikamet etmek zorunda olan ve polis teşkilatı gibi sendikal faaliyette yapma hakkı bulunmayan Fransa’da her yerde örgütlenmiş bir kolluk teşkilatına duyulan ihtiyaçtır. Fransız jandarma teşkilatının eski Afrika sömürge ülkeleri jandarma teşkilatları ile geliştirdiği ilişkilerin de bu politikada etkili olduğu değerlendirilmektedir

4.2.2.2. Reform sonrası Türk jandarmasının statüsü

Türkiye’de jandarma teşkilatının kuruluşundan itibaren zabitanını tevhide, gücün tek elde toplanması istenildiğinden, jandarma teşkilatının tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmasının doğal bir sonucu olarak 27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan yasal düzenleme ile, Kanunun 3üncü maddesinde yer alan *askeri bir güvenlik* ibaresi çıkartılarak jandarmanın polis teşkilatında olduğu gibi “*silahlı genel kolluk kuvveti*”

olduğu hüküm altına alınmıştır (2803 sayılı Kanun madde 3)²³⁴. Hemen akabinde, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde yapılan değişiklikle, Emniyet Hizmetleri Sınıfı'ndan sonra gelmek üzere, *Jandarma Hizmetleri Sınıfı* ihdas edilmiş, kadroları devlet memurları için kabul edilen genel kadrolara alınmış, jandarma kadroları Genelkurmay Başkanlığından koparılmıştır²³⁵.

Jandarmanın statüsünü ilgilendiren diğer bir husus ise, jandarma personelinin, sicil, izin ve ödülleri ile ilgili hususların 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre değil 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre olacağına ilişkin hüküm olmuştur²³⁶.

Diğer yandan, mevzuatta da genel bir tarama yapılarak, jandarmanın Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlılığını çağrıştıracak tüm atıflar kaldırılmış, atıf yapılan makamlar değiştirilmiştir.

Örneğin önceden; Genelkurmay Başkanına/Başkanlığına yapılan atıfların Jandarma Genel Komutanlığı/Komutanına; Milli Savunma Bakanlığına yapılan atıfların İçişleri Bakanı/Bakanlığına yapıldığı, askeri birliklere yapılan atıfların JGK personeline, askeri öğrencilere yapılan atıfların Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrencilerine, askeri birliklere yapılan atıflar jandarma birliklerine, askeri araçlara yapılan atıfların resmi araçlara yapıldığı şeklinde bir dizi askeri terim ilgili kanunlarda yeniden tanımlanmış, atıf yaptığı makamlara değiştirilmiştir. Yine yasaya eklenen bir hüküm ile değiştirilen atıfların, bu kanunlara uygun olarak çıkarılmış yönetmelik hükümlerini de kapsadığı belirtilmiştir.

Böylelikle Jandarma teşkilatının askeri statüsü ve askeri niteliğini çağrıştıran hükümler yasal metinlerden çıkarılmış, jandarma teşkilatı 657 sayılı kanuna eklenen

---

²³⁴ 2803 sayılı JTGYK madde 3: “*Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği görevleri yerine getiren silahlı genel kolluk kuvvetidir*”.

²³⁵ 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde, “ (VIII - JANDARMA HİZMETLERİ SINIFI (Ek : 25/7/2016 – KHK-668/22 md.)Bu sınıf Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında bulunan subay, astsubay ve uzman jandarmaları kapsar. ibareleri eklenmiştir.

²³⁶2803 sayılı JTGYK'nun 13 üncü maddesinde yer alan “*Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür. Jandarma subay ve astsubayları duyulan ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığının onayı alınmak kaydıyla sınıflara ayrılır*” hükmü kaldırılmış, yerine “*Jandarma Hizmetleri Sınıfı personelinin her türlü özlük işlerinde, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uygulanır*”. Hükmü eklenmiştir

Jandarma Hizmetleri Sınıfı tabiriyle polisteşkilatı gibi sivil bir genel kolluk teşkilatına dönüştürülmüştür.

Diğer önemli bir husus ise, kanunda jandarmanın ikmal ve mühimmatının sağlanmasında, konuşlanmasında **Türk Silahlı Kuvvetleri standardına/esarlarına uygun olacağına ilişkin ibare**, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek standartlara uygunluk olarak değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik ile, jandarma personelinin kullandığı silah ve mühimmat, haberleşme sistemleri ve diğer ihtiyaçlarının temininde askeri standartları kullanma mecburiyeti kalkmıştır (2803 sayılı Kanun Madde 5)²³⁷.

Fransız Milli Savunma Kanununda jandarmanın, kara, hava ve deniz kuvvetlerinden sonra bir askeri güç olduğuna ilişkin vurgu, Türk Mevzuatında jandarma teşkilatı için artık yapılmamaktadır.

Diğer yandan, jandarma teşkilatının profesyonelleşmesine bir anlamda engel teşkil eden zorunlu askerlik görevlerini yapan erlerden jandarmada daimi istihdama da son verilmiştir. Jandarma teşkilatının ihtiyaç duyduğu nisbette İçişleri Bakanlığının talebi ve cumhurbaşkanlığının kararı ile jandarma teşkilatına Türk Silahlı kuvvetlerinden erbaş ikmali yapılabilmektedir²³⁸. 2021 yılı itibarıyla Jandarma Genel komutanlığı kadrolarında istihdam edilen erbaş sayısı toplam 26.000 er civarındadır .

Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının, reform sürecinden sonra askeri statüleri ile ilgili yapılan karşılaştırmada (Bakınız tablo 13), Türkiye’de jandarmanın askeri statüsü kaldırıldığı ve jandarmanın Türk Silahlı Kuvvetleri ile mevzuat anlamında ilişkisinin kesildiği, buna karşılık Fransa’da jandarmanın askeri statüsü korunduğu, böylelikle bir çok açıdan Fransız jandarmasının Savunma Bakanlığı ile ilişkileri devam ettirdiği görülmektedir. Yine halen Fransız Silahlı Kuvvetlerinin toplam mevcudunda %1,3 oranında Jandarma personeli de bulunmaktadır.

---

²³⁷2803 sayılı Kanunun Konuş,Kuruluş başlıklı 5 inci maddesinde yer alan “*Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir*” hükmü “*Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerleri, İçişleri Bakanlığınca düzenlenir*” şeklinde değiştirilmiştir.

²³⁸Kanuna eklenen geçici bir madde ile bu hususta tedrici bir geçiş hedeflenmiştir. Geçici Madde 5- (Ek: 25/7/2016 –KHK- 669/111 md.; Aynen kabul: 9/11/2016-6756/110 md.).

	Türkiye	Fransa
Askeri statü	Kaldırılmıştır.	Askeri statüsü korunmuştur
Özlük hakları	Devlet Memurları Kanununda düzenlenmektedir.	Savunma Kanununda düzenlenmektedir
Askeri kelime ve ifadeler	Kaldırılmıştır	Korunmuştur
Ordunun parçası olma durumu	Yasal olarak bir tanımlama bulunmamaktadır.	Hava, deniz ve kar kuvvetlerinin yanında dördüncü kuvvet olarak görülmektedir.

Tablo 4. 2. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının Statülerine İlişkin Karşılaştırma

4.2.3. Bağlı Oldukları Etik Kuralları ve Disiplin Süreçleri Açısından Dönüşüm

Türk ve Fransız Jandarma teşkilatlarının tabi oldukları disiplin prosedürü, yani askeri disiplin kuralları mı yoksa polis teşkilatının tabi olduğu disiplin kuralları ve usulleri mi olduğu konusunda da, Fransız ve Türk Jandarma reformlarında farklılıklar bulunmaktadır.

Fransız jandarma teşkilatı personeli hala Savunma Bakanlığı Disiplin Kanunu hükümlerine tabidir. Diğer yandan, 2014 yılında Fransız polis teşkilatı ve jandarma teşkilatları için ortak olarak kabul edilen ve İç Güvenlik Kanununun eki olarak onaylanan Fransa İç Güvenlik Teşkilatları Kolluk Etik Kurallarında jandarma teşkilatı için onun askeri statüsüne vurgu yapan ayrı bir bölüme ve açıklamalara yer verilmiştir.

Türk jandarma teşkilatı personeli, 27 Temmuz 2016 tarihinde başlatılan reformlardan önce askeri bir kolluk teşkilatı statüsünde bulunduğu için, jandarma personeline uygulanan disiplin kuralları da Türk Silahlı Kuvvetleri personeli için uygulanan 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu idi. Ancak Türk jandarma teşkilatının askeri status kaldırıldığından, bunun doğal sonucu olarak 7068 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri hakkındaki kanuna tabi olmuştur. Buna karşılık, Fransa’da 2009 yılında yapılan reformda Fransız Jandarmasının askeri statusünün kaldırılmadığı hatta daha da güçlendirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, polis teşkilatı ve jandarma teşkilatı için ortak etik kuralları oluşturulmuş ise de, askeri statüsünün muhafaza eden jandarma teşkilatı hala disiplin iş ve işlemleri açısından Savunma Bakanlığına bağlıdır.

4.2.3.1. Fransız jandarma teşkilatının disiplin işlemleri

Fransa’da Jandarma personelinin, askeri görevleri veya genel kolluk görevleri sırasında haklarında disiplinsizlik iddiası ile yapılan soruşturmalarda, Fransız silahlı

kuvvetleri için uygulanan disiplin mevzuatı uygulanmakta, disiplin kurulları da askeri sisteme göre işlemektedir.

Fransız İç Güvenlik Kanununun yürürlüğe girmesinden hemen sonra *Jandarma sözleşmesi (Chart du Gendarme)* adıyla bir sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşme, jandarma teşkilatının kendi temsilcileri ile aralarında Fransız Parlamentosu ve İçişleri Bakanlığının da bulunduğu birçok siyasi kurum veya kuruluş tarafından imzalanmış bir sözleşmedir. Bir kanun metni olmamasına rağmen, *Jandarma Sözleşmesi* jandarmanın değerleri ile prensiplerini göstermekte, daha birinci maddesinde jandarmanın *askeri statüsüne* vurgu yapılmaktadır. Sözleşmenin başlangıç maddeleri, genel olarak jandarmanın askeri statüsüne ayrılmıştır. Örneğin sözleşmenin 1 inci maddesinde “*jandarmanın bir askeri güç olduğuna*”, ve *mensuplarının tamamının fransız silahlı kuvvetler topluluğunun bir parçası olduğuna* dikkat çekmektedir²³⁹. Aynı şekilde ikinci maddesi ise, jandarmanın herhangi bir istisna olmaksızın, *diğer askeri personelinin genel statüsünde* olduğunu belirtmektedir²⁴⁰ (Charte du Gendarme, 26.03.2019).

Fransız İç Güvenlik Yasasının yürürlüğe girmesinden hemen sonra, 13 kasım 2014 “*Ulusal polis ve jandarma için ortak bir etik kurallar*” tüzüğü Fransız Danıştayının onayı ile yürürlüğe girmiş ve İç Güvenlik Kanununun eki olarak yayımlanmıştır. Söz konusu etik kuralların R434-31 inci maddesinde²⁴¹ “*Jandarma mensupları askeri kurallara uyarlar ve askeri statülerinde var olan değerlere bağlı kalırlar. Askeri durum, her koşulda, en yüksek fedakarlığı gerektirecek, disiplinli olma, göreve hazır bulunma, sadakat ve tarafsızlığı gerektirir*” denilmektedir. Yine aynı kanunun R434-32nci maddesinde²⁴² jandarma askerlerinin derneklere, sendikalara üye olması, felsefi, dini veya siyasi görüş ve inançlarını ifade etmeleri yasaklanmakta, sadece kendi bünyesi içinde

²³⁹“ Article 1-La gendarmerie est une force armée et fait partie de la communauté des militaires.

²⁴⁰ Article 1. .La gendarmerie est une force armée. Le gendarme est membre à part entière de la communauté militaire. Art. 2. Le gendarme adhère sans réserve au statut général des militaires.

²⁴¹R434-32inci maddesinin tam metni şu şekildedir Le militaire de la gendarmerie obéit aux règles militaires et adhère aux valeurs inhérentes à son statut. L'état militaire exige en toute circonstance esprit de sacrifice, pouvant aller jusqu'au sacrifice suprême, discipline, disponibilité, loyalisme et neutralité.Les devoirs qu'il comporte et les sujétions qu'il implique méritent le respect des citoyens et la considération de la Nation.Les honneurs militaires sont rendus aux militaires de la gendarmerie nationale victimes du devoir ou du seul fait de porter l'uniforme. Leur mémoire est honorée.

²⁴²R434-32inci maddesinin tam metni şu şekildedir “ *Les militaires de la gendarmerie ne peuvent exprimer des opinions ou croyances, notamment philosophiques, religieuses ou politiques qu'en dehors du service et avec la réserve exigée par l'état militaire, conformément aux dispositions du code de la défense. Dans le cadre du dialogue interne mis en place au sein de l'institution militaire, ils disposent de différentes instances de représentation et de concertation dans lesquelles les membres s'expriment librement.*

oluşturduğu, personelin kendisini rahatça ifade edebildiği bir platforma “*sosyal diyalog*” imkan tanımaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, Fransız jandarmasının 2009 yılında İçişleri Bakanlığına bağlanması, mülki amirlerin jandarma üzerinde disiplin yetkileri ile ilgili değişiklik meydana getirmedikleri ileri sürülebilir.

4.2.3.2. Türk jandarma teşkilatının disiplin işlemleri

Tarihsel süreci içinde jandarma personeli Türk Silahlı Kuvvetlerinin disiplin mevzuatına bu kapsamda 6412 sayılı *Türk Silahlı Kuvvetler Disiplin Kanunu* hükümlerine tabi olmuştur. Ancak, jandarma teşkilatı nezdinde 2016 yılında başlatılan kapsamlı reformlar doğrultusunda, jandarma teşkilatı personelinin disiplin iş ve işlemleri 23 Ocak 2017 tarihinde kabul edilen 682 sayılı *Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*²⁴³ kapsamına alınmıştır. Söz konusu KHK Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek 7068 sayılı *Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun* olarak kanunlaşmıştır.

Bu bağlamda, hem polis teşkilatı personelinin, hem jandarma teşkilatı personelinin ve hem de sahil güvenlik teşkilatı personelinin uymak zorunda olduğu tüm disiplin kuralları, 7068 sayılı sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanununda toplanmış, genel kolluğu oluşturan Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin aynı disiplin kurallarına tabi olması sağlanmıştır. Diğer yandan, yetkili disiplin kurullarının oluşumunda da Türk Silahlı Kuvvetlerinin dahil kaldırılmış, polis, sahil güvenlik ve jandarma personeli hakkında tertip edilecek disiplin soruşturma süreçleri ve disiplin kurulları aynı ilke ve prosedürlere tabi kılınmıştır. Bir başka ifade ile, disiplin fiilleri ve bu fiillerin ihlali halinde yürütülecek soruşturma usulü, bu fiillere karşı verilecek disiplin cezaları polis teşkilatı, sahil güvenlik teşkilatı personeli için standart hale getirilmiştir.

Disiplin ve denetimle ilgili görülen diğer önemli reform ise, 2803 sayılı Kanununda, jandarma personelinin adli ve idari soruşturması, isten el çektirme ve görevden uzaklaştırma hususunda askeri makamlara ve jandarmanın hiyerarşik üstlerine yetki veren 17’nci maddesi ve jandarma subay ve astsubayları ile uzman jandarmaların

---

²⁴³682 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 31.01.2018 tarihinde 7068 sayılı Kanun ile TBMM tarafından kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.

açığa alınma ile açığa alınmanın kaldırılmasına ait işlemlerde 926 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerinin uygulanacağına ilişkin 16 ncı maddenin yürürlükten kaldırılmış olmasıdır.

Böylelikle jandarma teşkilatı personeli de, disiplin, görevden uzaklaştırma, soruşturma ve ön inceleme yapılması hususlarında polis teşkilatı personeli ile aynı hukuki statüyü kazanmıştır. Bu bağlamda, disiplin soruşturması, görevden uzaklaştırma ve ön inceleme onayının verilmesi hususunda valilerin yetkileri jandarma personeli üzerine de teşmil edilmiştir. Böylelikle, jandarmada yapılan reformdan önce, jandarma ve sahil güvenlik personeline yönelik, farklı disiplin ve soruşturma mevzuatı ortadan kaldırılmış, her üç genel kolluk personeli de aynı usül ve şartlara tabi tutulmuştur.

Diğer yandan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi Kolluk Etik İlkeleri Rehberi referans alınarak 2007 yılında hazırlanan *Kolluk Etik İlkelerinde*, jandarma ve polis ayrımı yapılmamış, her iki kolluk için de aynı ilkeler belirlenmiştir (Kolluk Etik İlkeleri)²⁴⁴.

	Türkiye	Fransa
Tabi olduğu Disiplin Mevzuatı	Polis teşkilatının tabi olduğu disiplin mevzuatıdır.	Silahlı kuvvetlerin tabi olduğu disiplin mevzuatıdır.
Disiplin kurulları	İçişleri Bakanlığında, illerde mülki amir başkanlığında toplanmaktadır.	Silahlı kuvvetler için oluşturulmuş disiplin kurullarıdır. Askeri özelliğindedir.
Kolluk Etik İlkeleri	Jandarma ve polis aynı ilkelere tabidir.	Jandarma için ayrı bir bölüm açılmış, jandarmanın askeri karakterine vurgu yapılmıştır .

Tablo 4. 3. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatları Disiplin Açısından Karşılaştırması

4.2.4. Jandarma Genel Komutanlarının Atanması Usulü ve Eğitimi Açısından Dönüşüm

Fransa'da ve Türkiye'de jandarma teşkilatının genel müdür/komutanlarının atanması ve bu mekanların kim tarafından doldurulacağı hususunda bazı farklılıklar bulunmaktaydı. Jandarma reform sürecinde her iki jandarma teşkilatının genel komutanları/müdürlerinin general rütbesinde (genelde orgeneral) askeri personelden

²⁴⁴ Kolluk etik ilkelerine, [www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/ Kolluk Etik İlkeleri/Kolluk Etik İlkeleri.pdf](http://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/Kolluk_Etik_Ilkeleri/Kolluk_Etik_Ilkeleri.pdf) adresinden ulaşılabilir.

atandığı görülmektedir. Bununla birlikte Fransa’da ve Türk Jandarma teşkilatının en üst düzey yöneticilerinin atanmasında farklı usuller bulunmaktadır.

4.2.4.1. Fransa’da genel komutanın atanması, personelin statüsü ve özlük hakları açısından dönüşüm

Fransa’da, jandarma teşkilatının Milli Savunma Bakanlığına bağlı olduğu, jandarmanın mülki yönetimin denetim ve gözetiminde bulunmadığı dönemde, adeta bir dengeleme ölçütü olarak, Jandarma Genel Müdürlüğüne üst düzey yargıç veya valiler arasından atamalar yapılmıştır.

Fransız Jandarma teşkilatında reform sürecinin başlaması, jandarmanın kolluk görevleri açısından merkezde içişleri bakanlığı ile ilişkilendirilmesi, illerde jandarma üzerinde iç güvenlik görevleri açısından il /bölge valilerinin koordinasyon yetkilerinin artırılmasına müteakip ilk defa Jandarma Genel Müdürlüğünün de Jandarma içerisinde çıkan orgeneraller arasından atanması usulüne başlanmıştır. Bu bağlamda, Fransa’da Jandarma Genel Müdürleri vali/yargıç arasından Cumhurbaşkanınca atanmakta iken 2005 yılından itibaren istisnasız olarak Jandarma Genel Müdürleri jandarma içinden yükselen generaller arasından cumhurbaşkanı kararnamesi ile atanmaktadır. Yapılan bu değişikliğin, önceden savunma bakanlığına bağlı olan jandarma teşkilatında, jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması ile birlikte sivil asker dengesinin sağlanması amacıyla kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Fransa’da jandarma askeri statüsünü muhafaza ettiği için, jandarma subay ve astsubayları askeri personel konumundadır. Özlük hakları polis teşkilatındaki muadillerinden farklı düzenlenmektedir. Jandarma teşkilatının organik olarak içişleri bakanlığına bağlanmasından sonra, jandarma personelinin *parité global (genel denklik)* adı altında, polis teşkilatının sendikal faaliyetler kapsamında elde ettiği iyileştirme ve avantajlardan da yararlandığı görülmektedir. Nitekim, Fransız Sayıştay Başkanlığınca Mayıs 2021 yılında yayımlanan jandarma reformunun bilançosu konulu raporda, 2020 yılında jandarmanın, personel sayısında, İçişleri Bakanlığına bağlanmasından sonra önemli bir personel artışı görülmemesine rağmen personel giderlerinin %22,1 oranında arttığı rapor edilmektedir (Fransız Sayıştay Raporu, 2021:103) .

Diğer yandan, Fransa’da polis teşkilatı personelinin grev hariç sendika kurma ve sendikal faaliyette bulunma hakları bulunmasına ve etkin bir sendikalaşma bulunmasına

karşın jandarma teşkilatının askeri statüsü nedeniyle sendikal faaliyetler yapma hakkı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, jandarma teşkilatı ve Fransız ordu mensuplarının yönetime kısmen katılma hakkı veren, her rütbeden personelin delege usulü seçimle geldiği Jandarma Askeri Görev komisyonu (Conseil de la fonction militaire de la gendarmerie) adı verilen bir sosyal istişare mekanizması bulunmaktadır²⁴⁵. Fransızca sociale diologue adı verilen bu komisyon, danışma, disiplin kurulu kararlarına itirazları değerlendirme, jandarma ile ilgili konularda görüş ve önerilerde bulunma gibi foksiyonları bulunmaktadır (gendarmerie.interieur.gouv.fr. CFMG, 05.05.2022).

4.2.4.2. Türkiye’de genel komutanın atanması ve personelin statüsü ve özlük hakları açısından dönüşüm

Türkiye’de ise, en son yapılan 27 Temmuz 2016 tarihli kapsamlı jandarma reformundan sonra Jandarma Genel Komutanlığına atanma prosedürü de değişmiştir. Daha önceden uygulanan, yani Jandarma Genel Komutanının Genelkurmay Başkanının teklifi, İçişleri Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı müşterek kararname ile yapılacağına ilişkin hüküm 2803 sayılı Kanundan çıkarılmıştır.

Yen düzenlemede, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 3 üncü maddesine “*Jandarma Genel Komutanı general rütbesini haiz olanlar arasından atanır*²⁴⁶” hükmü eklenmiş, üst kademe yöneticilerinin atanma usulünü düzenleyen 3 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde de Jandarma Genel komutanının generaller arasından atanacağı hüküm altına alınmıştır. Böylelikle, Genel Komutanın atanmasında Genelkurmay Başkanının etkisi ve dahli kaldırılmıştır.

Diğer yandan, 3 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde, Sahil Güvenlik Komutanı ile il jandarma komutanlarının atanması, Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin atanmasından farklı maddede düzenlemiş, jandarma ve sahil güvenlik ile ilgili atamaları

---

²⁴⁵ Jandarma Askeri Görev Komisyon (CFMG), İçişleri ve Savunma Bakanı, Jandarma Genel Komutanı ile ortak yönetilen bir komisyon olup, gönüllüler arasında belirli kriterlere sahip subayların kura ile belirlendiği 70 üyeden (subay-astsubay) oluşmaktadır. CFMG yılda 2 kez toplanmakta jandarma ile, jandarma personelinin talepleri ile ilgili konuları çözüme kavuşturmaya çalışmaktadır. **Konuyla ilgili detaylı bilgilere** www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/fr/Sites/Gendarmerie/Presentation/Conseil-de-la-fonction-militaire-de-la-gendarmerie-CFMG adresinden ulaşılabilir.

²⁴⁶Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usûllerine Dair, 10/07/2018 tarih ve 3 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.

düzenleyen bölüm başlığına “İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Personeli” ibaresi eklenmiştir. Böylelikle, jandarma ve sahil güvenlik personelinin atanması askeri personelden ayrılmıştır. Diğer yandan, iç güvenliğin diğer önemli unsuru Emniyet Genel Müdürlüğü'nün en üst yöneticiliğine valilerin atanması usulünde bir değişiklik yapılmamıştır (3201 sayılı ETK madde ek1)²⁴⁷.

Yukarıdaki düzenlemelere uygun olarak jandarma ve sahil güvenlik teşkilatında generalliğe terfide Genelkurmay Başkanlığının teklifinin alınacağı hükme yer verilmemiştir. Jandarma teşkilatında generalliğe atanmalarda önceden var olan Genelkurmay Başkanlığının teklifi şartı kaldırılmış, atanmaların Cumhurbaşkanı kararı ile yapılacağı hükmü getirilmiştir.

Türk jandarma reformu sonrasında, jandarma personelinin sivil personel ile subay ve astsubayların disiplin, özlük hakları açısından 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olduğu belirtilmesine rağmen, jandarma subay ve astsubaylarının aylık ve emeklilikleri ile diğer özlük işlemleri açısından 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa bağlılıkları devam ettirilmiştir.

4.2.5. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının Başlangıç/Temel Eğitimleri Açısından Dönüşümü

Jandarma teşkilatlarının reform sürecinde Fransız jandarma teşkilatında önemli bir değişiklik görülmez iken, Türk jandarma teşkilatının subay ve astsubay başlangıç eğitimlerinde önemli dönüşümler meydana gelmiştir.

4.2.5.1. Reform sonrasında Fransız jandarma teşkilatının eğitim durumu

Fransız jandarma teşkilatının organik olarak İçişleri Bakanlığına bağlanmasından sonra, jandarmanın okulları ve eğitim sistemi reformdan en az etkilenen alanlardan olmuştur. Zira, jandarma subaylarının eğitim gördüğü *Jandarma Subay Okulu* (l'école des officiers de la gendarmerie nationale (EOGN) da ve *Astsubay Jandarma Okullarının*

---

²⁴⁷Ek Madde 1 – (29/6/1938) Lüzumu halinde Emniyet Umum Müdürü kadrosu bir vali kadrosu ile tebdil edilebilir. (Ek fıkra: 27/3/2015-6638/23 md.) Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatındaki tıbbi, teknik ve mali hizmetler veren daire başkanlıkları ve şube müdürlüklerine ilişkin kadrolara, emniyet hizmetleri sınıfı dışından da atama yapılabilir. Bu şekilde atama yapılan kadroların hizmet sınıfı, atanmaların bu kadrolarda buldukları süre boyunca genel idare hizmetleri sınıfı olarak kabul edilir.

(L'école de sous-officiers de la Gendarmerie nationale) yapılarında ve işleyişlerinde herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir.

Bununla birlikte, sınavların organize edilmesi ve personel alımlarının yapılması ile müfredatın hazırlanması İçişleri Bakanlığınca yapılmaktadır. Reformun bir sonucu olarak jandarma subay okulunda eğitime alınacak öğrenci sayısı ve eğitim programı Milli Savunma Bakanlığınca değil İçişleri Bakanlığınca planlanmakta ve duyurulmaktadır. Yine, jandarma okullarında eğitimin daha fazla asayiş, adli kolluk ve toplumsal olaylara müdahale alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Esasında jandarma eğitiminde giderek kolluk görev ve yetkileri üzerine yoğunlaşan bu eğilimin daha reformdan çok önce 1985 li yıllardan itibaren başladığı da ileri sürülmektedir²⁴⁸.

Ancak başta belirtildiği gibi, jandarma teşkilatına subay sınıfı personel sağlayan, *Jandarma Subay Okulu* (l'école des officiers de la gendarmerie nationale (EOGN) ve jandarma astsubayları yetiştirmek için *Astsubay Jandarma Okulları* (L'école de sous-officiers de la Gendarmerie nationale) reform öncesinde olduğu gibi varlığını sürdürmekte, okula alınacak öğrenci profilinde de değişiklik bulunmamaktadır. Bu kapsamda jandarma subay sınıfının eğitildiği Jandarma Subay Okulu'na, üniversite mezunları arasından, kamu sektöründe A kategorisinde çalışanlar arasından ve yarı doğrudan (ara geçiş) geçiş olarak nitelendirilen jandarma astsubayları arasından öğrenci alımı yapılmaktadır. Yine geleneksel olarak az sayıda da olsa Silahlı Kuvvetler büyük okullarından mezun olanlar arasından öğrenci alımı yapılmaktadır.

Söz konusu personel alımında, Fransız ordusuna subay yetiştiren, büyük askeri okul (Politeknik okulu, Saint- Cyr Harp okulu) mezunlarından jandarma okuluna öğrenci alınması jandarmanın askeri niteliğinin korunması açısından da önem arz etmektedir. Zira, *saint Syriens* olarak adlandırılan Silahlı Kuvvetler büyük okullarından mezun olan öğrencilerin tüm jandarma subayları içerisindeki oranı %15 olmasına rağmen bunların tamamına yakınının jandarmada önemli pozisyonlarda görev aldıkları ve general kadrolarının bu mezunlar arasından çıktığı ileri sürülmektedir (Matelly,2006: 93). Dolayısıyla, jandarma teşkilatında devam eden reform sürecinde de jandarma eğitimi ile ilgili radikal bir dönüşüm görülmemektedir (www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/eogn, 12/03/2022).

²⁴⁸ Detay bilgi için lüfen bakınız [www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/cegn/la-formation-en-gendarmerie/Historique de la formation de la gendarmerie](http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/cegn/la-formation-en-gendarmerie/Historique%20de%20la%20formation%20de%20la%20gendarmerie).

Yine *Jandarma Astsubay/teknik sınıf Okulları (Jandarma Okullar Komutanlığı)*nın yapısında ve bağlılığında da önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir. Nitekim, 2009 yılında yapılan jandarma reformunda yani jandarmanın Savunma Bakanlığından alınarak orgamik ve işlevsel olarak İçişleri Bakanlığına bağlanması sürecinde jandarmanın eğitimi ve eğitim kurumları ile ilgili hukuki bir değişiklik yapılmamış, eski sistem muhafaza edilmiştir.

4.2.5.2. Türk jandarma teşkilatı eğitim sisteminde reform

Türkiye’de ise 27 Temmuz 2016 tarihli jandarma reformu ile jandarma teşkilatının eğitim sistemi radikal bir şekilde değişime uğramıştır. Türk jandarma teşkilatının subay kaynaklarının neredeyse tamamı²⁴⁹ reformdan önce Türk Silahlı Kuvvetleri Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı Kara Harp Okulu öğrencileri arasından karşılamakta ve personel istihdamı ve özlük işlemleri 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri personel Kanunu uyarınca yapılmakta iken bu uygulamaya son verilmiştir (Özgür, 2019: 171).²⁵⁰

27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan düzenleme ile, jandarma subaylarının yetiştirilmesi amacıyla İçişleri Bakan Yardımcısına bağlı, Jandarma Genel komutanlığı ile ilişkili üniversite konumunda Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi kurulmuştur. Bu bağlamda, 4 yıl lisans eğitimi ve 1 yıl yabancı dil eğitimi olmak üzere 5 yıl teorik eğitim veren okul mevcut durumda Türk silahlı kuvvetlerinin eğitim sistemi ile herhangi bir bağlılığı bulunmamaktadır. Tamamen sivil kaynaktan gelen lise mezunu öğrencilerin ÖSYM sınavı ile akabinde yapılan fiziki yeterlilik ve mülakat sınavı ile eğitim ve öğretime alınmaktadır. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinin eğitim müfredatı da genel kolluk görevleri çerçevesinde yenilenmiştir (Özgür, 2019: 171).

---

²⁴⁹2016 yılından önce Jandarma subay kaynağının %80 ini Türk Silahlı Kuvvetlere ait Karaharp Okulul Mezunları, %20 sini ise Astsubaylar arasından sınavla alınmaktaydı.

²⁵⁰2803 sayılı Kanunun 5 maddesinde “*Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatı, görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir*” hükmü ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu’nun 1 inci maddesinde yer alan “*Türk Silahlı Kuvvetleri : Kara (Jandarma Dahil), Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askerî memur, astsubay, erbaş ... kadro ve kuruluşlarla teşkilatı gösterilen silâhlı Devlet kuvvetidir*” ibaresinde yer alan Jandarma dahil ibaresi çıkartılmıştır. Diğer yandan, personel kaynakları ve uygulanacak mevzuat başlıklı bu maddede daha evvelden yazılı “*Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynaklarından karşılanamayan subay ve astsubay ihtiyacı kendi kuvvetleriyle ilişkileri saklı kalmak şartıyla Jandarma Genel Komutanlığının talebi, Genelkurmay Başkanlığının onayı ile Kuvvet Komutanlıklarından sağlanabilir*”. hükmüne yer verilmeyerek, Jandarmanın bu anlamda Genel Kurmay Başkanlığı ile doğrudan bağlantısı kesilmiştir.

Diğer yandan, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi olarak 2803 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinde yapılan eklemeler ile kurulan okulun eğitim ve öğretim müfredatı da, genel kolluk eğitimini kapsayacak şekilde değiştirilmiş, okulun eğitim ve öğretim kadrolarına sivil öğretim üyesi atanmıştır.

Jandarma subaylarının seçimi ve eğitiminde yapılan bu reformun, önümüzdeki süreçte, jandarma teşkilatı ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasında eğitim işbirliği veya personel geçişi yapılmaması halinde jandarma teşkilatının mesleki gelenek ve askeri kültür anlamında da Türk Silahlı Kuvvetlerinden ayrabileceği değerlendirilmektedir.

	Türkiye	Fransa
Subay Yetiştiren Okul	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı	Jandarma subay okulu
Okulun Süresi	4+1 yıl	2 yıl Master diplomalı, 1 yıl Silahlı Kuvvetlerden gelmiş olanlar 1 yıldır (lessor.org).
Öğrenci kaynağı	Üniversite sınavından yeterli puan almış lise mezunları	-Master yapmış Üniversite öğrencileri, -Silahlı Kuvvetlerde Yüzbaşı seviyesinde olan jandarma teşkilatında çalışmaya istekli olanlar
Okulun Müfredatı	Genel Kolluk görevlilerine göre yeniden uyarlanmıştır	Herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Tablo 4. 4. Türk ve Fransız Jandarma Teşkilatlarının İlk ve Temel Eğitimleri

4.2.6. Reform Sonrasında Polis ve Jandarma İlişkilerinin Operasyonel Birlikteliği Açısından Dönüşüm

Fransa'da jandarmanın polise yaklaşması, Türkiye'de ise jandarmanın polise eşitlenmesi şeklinde devam eden reform sürecinde, gerek jandarma teşkilatlarında reform motivasyonunun farklı olması gerekse her iki ülkenin güvenlik ihtiyaçlarının farklı oluşu nedeniyle, Fransa'da ve Türkiye'de ortak birimlerin oluşturulması, ortak malzeme ve teçizat alımlarının yapılması, müşterek operasyonların yapılması, kalıcı koordinasyon mekanizmalarının kurulması gibi iç güvenlikte polis ve jandarma sinerjisinin farklı yansımaları olmuştur.

Türkiye’de 2016 yılında yapılan reform ile jandarma teşkilatı, tüm yönleriyle, herhangi bir istisana olmaksızın merkezde İçişleri Bakanlığının, taşrada ise mülki amirlerin sevk ve idaresindedir. Bununla birlikte, Türkiye’de, Fransa’da olduğu gibi, jandarma ve polis teşkilatı personelinin oluştuğu kurumsal anlamda ortak birimler oluşturulmamıştır. Bu durumun, polis ve jandarma teşkilatları üzerinde merkezde İçişleri Bakanlığının taşra da ise mülki amirlerin tam ve istisnasız sevk ve idare yetkisinin bulunmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle, reform süreci ile ilgili yasal metinler hazırlanmakta iken ve daha sonraki süreçte, Fransa’da olduğu gibi dış ilişkiler başkanlığı, bilgi teknolojileri başkanlığı, arşiv ve dokümantasyon başkanlığı gibi iki kollukta da aynı işi yapan birimlerinin tek bir kolluk çatısı altında konuşlandırılması cihetine gidilmemiştir.

Buna karşılık, Türkiye’de daha az kompleks ve daha geniş perspektifli bir işbirliği mekanizmasının oluşturulduğu görülmektedir. Buna göre, jandarma ve polis teşkilatı arasında anlık istihbarat paylaşımına ilişkin koordinasyon mekanizması Bakanlık seviyesinde bulunmaktadır. Ayrıca, Milli İstihbarat Başkanlığı bünyesinde de istihbarat paylaşımına ilişkin Müşterek İstihbarat Merkezi faaliyet göstermektedir. Yine, polis ve jandarma özel hareket personelinin sevk ve koordinasyonunda işbirliği ve uyumlu hareket edilmekte, görevler 28/06/1961 tarihli JEY yönetmeliğine²⁵¹ uygun olarak yürütülmektedir. Diğer yandan jandarmanın polis ile ortak operasyon yürütmesi, ortak faaliyet icra etmesi, ortak eğitimler düzenlemesi ve jandarma ve polis sorumluluk alanlarının belirlenmesinde de mülki amirler kesin ve kapsayıcı yetkileli bulunmaktadır.

Fransa’da ise, reformun temelinde, uzun yıllar birbirinden ayrı bakanlık bünyesinde faaliyet gösteren jandarma ve polis teşkilatının ortak bir hedefte tutulması, öte yandan bazı ortak birimler/başkanlıklar ve faaliyetler oluşturularak personel tasarrufuna gidilmesi, operasyonel faaliyetlerde her iki kurum arasında rekabet kaynaklı oluşabilecek problemlerin önlenmesi asıl amaç olmuştur. Bu nedenle, jandarma ve polis yaklaşması (rapprochement) kapsamında, jandarma ve polis arasında bazı müşterek birimlerin oluşturulması, operasyonel birimler arasında kalıcı koordinasyon mekanizmalarının kurulması, alt seviyede personel değişimlerinin yapılması, ölçek ekonomisinin uyulanması için jandarma ve polise yapılacak malzeme alımlarının ortak yapılması,

---

²⁵¹ Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik).

jandarma ve polis teşkilatının bazı lojistik imkanlarının müşterek kullanımı gibi hedefler belirlenmiş ve bir kısmı hayata geçirilmiştir.

4.2.6.1.Fransız jandarma teşkilatı ve polis teşkilatınca oluşturulan ortak birimler ve faaliyetler

Fransa'da jandarmanın içişleri bakanlığına hem işlevsel hem de organik olarak bağlanmasındaki temel amacın bir yandan personel indirimi yapılarak bütçe tasarrufunun yapılması, diğer yandan hem merkezi düzeyde hem de taşra seviyesinde jandarma üzerindeki iki başlılığın giderilmesi olduğu belirtilmektedir. Bu amaca uygun olarak, jandarma'nın İçişleri Bakanlığına bağlanmasına ilişkin yasa görüşmelerinde, jandarma ve polis teşkilatının birbirine yakınlaştırılması ve jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanması kapsamında geleceğe yönelik 7 ana hedef/sinerji²⁵² öngörülmüştür (Faure, 2008: 45-50). Bu hedefler;

- Jandarmanın daha İçişleri Bakanlığına bağlanmasından önce, polis, jandarma ve gümrük personelinden oluşturulan Bakanlıklararası Araştırma Grupları (*groupes interministériels de recherches-GIR*²⁵³) gibi faaliyetlerin artırılması, ortak operasyonların daha da geliştirilmesi.
- Jandarma ve polis teşkilatının benzer faaliyetleri yürüttüğü bazı birimlerinin jandarma ve polis teşkilatı personelinden müteşekkil **ortak birim haline getirilmesi**, söz konusu müşterek birimin başkanının ilgili kolluk teşkilatının etki alanı ve yeterliliğine göre jandarma veya polis teşkilatı uhdesinde tutulması,
- Jandarma ve polis teşkilatının merkezde suçla mücadele amacıyla oluşturulmuş **merkezi ofislerinde karşılıklı personel istihdamının** yapılması, görevlendirmelerde eşit bir dağılım oluşturulması,
- Hem jandarma hem de polisin ortak kullandığı malzemelerin, lojistik ihtiyaçlarının hem merkezi düzeyde hem de taşra düzeyinde **ortak alımların**

²⁵² Fransız jandarma subayları tarafından yapılan reformlar polis teşkilatı ile yakınlaşma (rapprochement) olarak değil iç güvenlikte sinerjinin artması olarak ifade edilmektedir.

²⁵³ Fransızca **groupes interministériels de recherches (GIR)** adı verilen Bakanlıklararası araştırma grupları adı verilen Polis, Jandarma, mali ve gümrük görevlilerinden oluşturulan bu birim, organize suçlar, terörle ve mali suçlarla mücadele amacıyla 2002 yılında kurulmuş ortak operasyonel birimdir. Müşterek operasyonel birimin başkanlığı, bölgede etkinlik durumuna göre jandarma subayı veya polis amiri yapmaktadır. Önceden *groupes d'intervention régionaux* adı ile 11 bölge valiliğinde İçişleri Bakanlığı genelgesi ile kurulan müşterek operasyon grubu, halen 37 ilde faaliyet yürütmektedir .

yapılması, polis ve jandarmanın araç servis, bakım ve kademe gibi imkanlarından karşılıklı olarak faydalanılması,

- Jandarma ve polis teşkilatı mensuplarının temel eğitimler hariç bazı hizmet içi eğitimlerinin **ortak tertip** edilmesi,
- Aynı faaliyetin hem jandarma hem de polis teşkilatı birimlerince yürütüldüğü operasyonel alanlarda jandarma ve polis teşkilatı arasında koordinasyonu sağlayacak ortak **koordinasyon birimlerinin** oluşturulması,
- Jandarma ve polis teşkilatı personeli arasında sembolik de olsa, kültür paylaşımı amacıyla **personel değişimlerinin yapılması**,

şu şekilde sıralanmıştır .

Söz konusu hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı, jandarma ve polis teşkilatlarının birbirine yaklaşmasının nasıl ilerlediği hususunda Fransız Sayıştayı tarafından her yıl düzenli olarak rapor halinde Fransız Ulusal Meclisine sunulmaktadır. Yukarıda reform başlangıcında belirlenen hedeflerden bir kısmı gerçekleştirilmiş olmasına karşın, ortak eğitimler, karşılıklı personel değişimleri ve merkez ofislerde ortak personel görevlendirilmesi gibi hedeflere tam olarak ulaşılamamıştır.

Bu kapsamda, Fransa’da jandarma reformundan yaklaşık olarak 10 yıl sonra kaydedilen bazı ilerlemeleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

a) Bazı birimler aynı çatı altında birleştirilmiştir: Gerek jandarma ve gerekse polis teşkilatının aynı konsept içerisinde faaliyet yürüttüğü bazı birimler, jandarma ve polis teşkilatı personelinden müteşekkil olacak şekilde ortak birim haline getirilmiştir. Birim hangi kolluk uhdesinde kalacak ise başkanı da o kolluk personeli arasından atanmaktadır. Bu durumda, başkan jandarmadan secilmesi halinde başkan yardımcısı polis teşkilatından seçilmektedir. Bu kapsamda; hem jandarma ve hem de polis teşkilatının uluslar arası ve dış ilişkilirbirimi **Uluslar arası İşbirliği Başkanlığı (DCI)**²⁵⁴ adı altında birleştirilmiş ve bu birim polis teşkilatı uhdesine alınmıştır. Söz konusu birimin başkanlığına polis teşkilatından bir yönetici, başkan yardımcılığına ise jandarma teşkilatından bir yönetici atanmıştır.

²⁵⁴La direction de la coopération internationale.

Yine, jandarma ve polis teşkilatının aynı faaliyeti yürüttüğü; **İstatistik Başkanlığı** ile **Bilgi Teknolojileri Başkanlığı (STSI)**²⁵⁵ jandarma ve polis teşkilatı personelinin müteşekkil şekilde birleştirilmiş, birimin başkanlığına ise bir jandarma subayı atanmış, bu birim jandarma teşkilatı uhdesine alınmıştır.

b) Polis ve jandarma için yapılacak malezeme alımları hem merkezi seviyede hem de taşra düzeyinde ortak alımla yapılmaktadır: Söz konusu uygulamanın amacı, bir yandan aynı yerden alım yaparak ölçek ekonomisi kapsamında tasarruf etmek, diğer yandan polis ve jandarmanın kullandığı malzemelerde standardizasyonu sağlamaktır. Bu kapsamda merkezde İçişleri Bakanlığı bünyesinde jandarma ve polis teşkilatı personelinin de görev aldığı (Lojistik Ve İnnovasyon Alım Servisi -**SEALSI**)²⁵⁶ oluşturulmuştur. Jandarma ve polis teşkilatı ile ilgili büyük çaplı veya merkez teşkilatı için yapılan alımlar **SEALSI** tarafından gerçekleştirilmektedir. Jandarma ve polis teşkilatlarının bölge ve il düzeyindeki alımları için, bölge valilikleri bünyesinde oluşturulmuş **SGAMI**²⁵⁷ (İçişleri Bakanlığı Bölge Genel Sekreterlikleri) oluşturulmuştur. Bölge ve il düzeyinde yapılacak alımlar da bu servis tarafından gerçekleştirilmektedir.

c) Jandarma ve Polis Teşkilatına ait Bakım ve Onarım Yerlerinde İşbölümü Yapılmıştır: Jandarma ve polis teşkilatının illerde bulunan araç bakım merkezleri jandarma uhdesinde ortak hale getirilmiş, atış poligonları birleştirilmiş, polis ve jandarmanın kullandığı muhabere sistemi aynılaştırılmıştır. Ortak birimlerin oluşturulmasında hangi kolluk teşkilatının o alanda yeterli olduğu dikkate alınarak her iki kolluğun dengeli bir şekilde yetkili olması hedeflenmiştir.

d) Operasyonel sinerjinin oluşturulması amacıyla koordinasyon ve işbirliği merkezleri oluşturulmuştur: jandarma ve polis arasında özellikle operasyonel faaliyetlerin koordinesi, istihbarat ve bilgi paylaşımının yapılabilmesi için koordinasyon birimleri oluşturulmuştur.

Bu kapsamda;

- Jandarma ve polis müdahale birimlerinin (Özel Harekat) operasyonlarda koordinasyonu için başkanlığını bir jandarma subayının yaptığı ve jandarma

²⁵⁵Le service des technologies de l'information de la sécurité intérieure (ST (SI))².

²⁵⁶Service de l'achat de l'innovation et de logistique de ministère de l'intérieur.

²⁵⁷Secrétariats généraux pour l'administration de Ministère de l'intérieur.

uhdesinde bulunan (*müdahale birimlerinin koordinasyonu Ünitesi-UCOFI*)²⁵⁸,

- Yol güvenliğinin sağlanmasının koordine edilmesi için İçişleri bakanlığı bünyesinde, başkanlığının bir jandarma subayının yaptığı (*Yol Güvensizliği İle Mücadele Koordinasyon Ünitesi-UCLIR*)²⁵⁹,
- Toplu taşıtlarda güvenliğin sağlanması amacıyla (*Toplu Taşıt Güvenliğinin Sağlanması koordinasyon Ünitesi UCSTL*),
- Jandarma ve polisin Terörle mücadele eden birimlerinin koordinasyonu, aralarındaki olumsuz rekabetin önlenmesi amacıyla, 2014 yılından itibaren Fransız İç İstihbarat birimi olan İç Güvenlik Genel müdürlüğü bünyesinde, **Terörle Mücadele Koordinasyon Ünitesi UCLAT**²⁶⁰ oluşturulmuştur.

Yukarıda yer verilen koordinasyon birimlerinde, jandarma ve polis teşkilatı personelinin eşit olarak temsil edilmesine ve birim başkanlıklarının eşit olarak dağıtılmasına dikkat edilmektedir.

e) Jandarma ve polis teşkilatı bünyesinde oluşturulan merkez suçla mücadele ofislerinde karşılıklı personel görevlendirilmesi yoluna gidilmiştir: Nitelikli ve organize suçlara karşı oluşturulan merkez ofislerde karşılıklı personel görevlendirilmesi yapılmaktadır. Bu kapsamda Fransa’da 2022 yılı itibariyle toplam 14 Merkez Ofisi bulunmaktadır²⁶¹. Bunlardan sadece 4 ü jandarma uhdesinde bulunmakta olup, bunlar ; *Düzensiz Göçün Bastırılması ve Belgesiz Yabancıların İstihdamı İçin Merkez Ofisi (OCRIEST)*²⁶², *Çevreye Ve Halk Sağlığına Verilen Zararla Mücadele Merkez Ofisi (OCLAESP)*²⁶³, *Kaçak İşçi İle Mücadele Mücadele Merkez Ofisi (OCLTI)*²⁶⁴ve *Gezici Suçla Mücadale Ofisi (OCLDI)*²⁶⁵ ‘dir.

²⁵⁸L’Unité de coordination des forces d’intervention (UCOFI).

²⁵⁹L’Unité de Coordination de lutte contre l’insécurité intérieure.

²⁶⁰L’Unité de coordination de la lutte anti-terroriste (UCLAT).

²⁶¹ Merkez ofisleri, Jandarma ve polis teşkilatının merkezi yapılanmasında belirli suçlarla mücadelede uzmanlaşmış ve ülke seviyesinde faaliyet gösteren, illerde bu alanda mücadele eden birimleri eğitim, lojistik ve operasyonel anlamda destekleyen merkezi oluşumlardır. Jandarma ve polis yaklaşması kapsamında, ofislerde yeteri kadar karşılıklı personel bulundurulması öngörülmesine rağmen, istenilen düzeyde karşılıklı personel istihdamı bulunmamaktadır.

²⁶²L’office central pour la répression de l’immigration irrégulière et de l’emploi d’étrangers sans titre (OCRIEST).

²⁶³L’office central de lutte contre les atteintes à l’environnement et à la santé publique (OCLAESP).

²⁶⁴L’office de lutte contre le travail illégal (OCLTI).

²⁶⁵L’office central de lutte contre la délinquance itinérante (OCLDI).

Buna karşılık 10 merkez ofis ise polis teşkilatı bünyesinde bulunmaktadır. Bunlar ; *Organize Suçlarla Mücadele Merkez Ofisi (OCLCO)*²⁶⁶, *İnsanlara Yönelik Şiddetin Bastırılması Merkez Ofisi (OCRVP)*²⁶⁷, *Yolsuzlukla Ve Mali Ve Vergi Suçlarıyla Mücadele Merkez Ofisi (OCLIFF)*²⁶⁸, *Sahtecilikle Mücadele Merkez Ofisi (OCRFM)*²⁶⁹, *Kültürel Varlık Ticaretiyle Mücadele Merkez Ofisi (OCBC)*²⁷⁰, *Ciddi Mali Suçları Bastırma Merkez Ofisi (OCRGDF)*²⁷¹, *Narkotikle Mücadele Ofisi (OFAST)*²⁷², *Bilgi Ve İletişim Teknolojileriyle Bağlantılı Suçla Mücadele Merkez Ofisi (OCLCTIC)*²⁷³dir.

Jandarma bünyesindeki merkezi ofislerin polise göre daha az kapsayıcı ve personel açısından daha küçük oluşunun nedeni, küçük yerleşim yerlerini kapsayan jandarma bölgelerinde polise bölgelerine nazaran daha az ve komplike organize suç faaliyetlerinin olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte jandarma teşkilatı da hızla bu alanda yeni merkezi ofisler açma niyeti ve çabası içerisinde olduğu görülmektedir.

Polis ve jandarmanın yakınlaşması kapsamında her iki kolluğa ait suçla mücadele merkez ofislerinde yeteri kadar diğer kolluktan personel istihdamı hedeflenmiş olsa da, 2021 tarihli Fransız Sayıştay raporuna göre gerek jandarma gerekse polis teşkilatından yekdiğerine yeteri kadar personel aktarımı ve görevlendirmesi yapılmadığı, bazı merkezi suç ofislerinde diğer kolluktan hiç personelin bulunmadığı, bu durumun jandarma ve polis teşkilatı arasındaki rekabet ve çekişmeden kaynaklandığı ifade edilmektedir (Fransız Sayıştay Raporu, 2020: 39).

f) Jandarma ve Polis Teşkilatları arasında Personel değişimleri yapılmaktadır:

Polis teşkilatından polis memuru seviyesinde, jandarma teşkilatından ise astsubay seviyesinde personelin kendi isteği ile, belirli bir süre diğer kolluk biriminde kendi rütbe ve konumuna denk bir görevde çalışma talebinde bulunma imkanı tanınmıştır. Bu kapsamında ilk defa 2011 yılında başlayan bu uygulamaya, beklenildiği ölçüde rağbet olmadığı, personelin daha çok kendi ailevi ve doğduğu şehirlere göre diğer teşkilat

---

²⁶⁶Office central de la lutte contre le crime organisé (OCLCO).

²⁶⁷ L'office central pour la répression des violences aux personnes (OCRVP).

²⁶⁸ L'office central de lutte contre la corruption et les infractions financières et fiscales (OCLCIFI).

²⁶⁹ L'office central pour la répression du faux monnayage (OCRFM).

²⁷⁰ L'office central de lutte contre le trafic de biens culturels (OCBC).

²⁷¹ L'office central pour la répression de la grande délinquance financière (OCRGDF).

²⁷² L'office anti stupéfiants (OFAST).

²⁷³ L'office central de lutte contre la criminalité liée aux technologies de l'information et de la communication (OCLCTIC).

bünyesinde görev yapmak istediği görülmektedir. Örneğin, 9 yıl boyunca jandarma teşkilatından polis teşkilatına geçiş sayısı 337 iken polis teşkilatından jandarmaya geçen personel sayısı ise 176 kişide kalmıştır. Yapılan incelemede karşılıklı görevlendirme kabulünün diğer kolluğu tanıma, ortak çalışma anlayışını kazanma değil daha çok ailevi ve özel nedenlerden dolayı diğer kollukta görev yapmanın kabul edildiği ifade edilmektedir.

g) Ortak eğitimler planlanmaktadır: Jandarmanın içişleri bakanlığına bağlanması sırasında tartışılan önemli konulardan birisi de jandarma ve polis teşkilatı personeline temel eğitimler hariç, ortak eğitimlerin verilmesi amacı olmuştur. Ancak gelinen süreçte, jandarma ve polis teşkilatının ortak bir eğitim sistemi oluşturulamamıştır. Gerek Fransız Senatosunca hazırlanan raporlarda (2021) ve gerekse Sayıştay Başkanlığınca hazırlanan jandarmanın İçişleri Bakanlığına Bağlanmasının Bilançosu isimli raporda (2021), gelecek dönemde özellikle *asayiş* ve ile *Toplumsal olaylara müdahale* konularında hizmet içi eğitimlerin ortak yapılması, halen farklı bir düzlemde faaliyet gösteren teknik ve bilimsel polislik faaliyetlerinin (polis ve jandarma laboratuvarları, köpek eğitim merkezleri vb) ortak bir birim altında toplanması önerilmektedir (Sayıştay raporu, 2021: 12).

4.2.6.2. Reformdan sonra Türkiye’de Jandarma ve Polis Teşkilatları arasında ortak birimler ve koordinasyon mekanizmaları

Türkiye’de, 27 Temmuz 2016 tarihinde başlatılan jandarma reformundan önce de kolluk birimleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlayıcı mekanizmalar bulunmaktadır. Bu kapsamda, ilk kapsamlı düzenleme olarak 28/06/1961 tarihli *Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik (JEY Yönetmeliği)* gösterilebilir. Ancak bu yönetmelikte, jandarma ve polis teşkilatı arasında daimi bir eşgüdüm mekanizması veya Fransa’da olduğu gibi iki kolluk personelinden teşekkül ettirilmiş ortak birim öngörülmemektedir. Jandarma ve polis veya diğer kolluk personeli arasındaki iş birliği ve koordinasyonu sağlamaya dönük mekanizmaların genelde operasyon bazlı olduğu, sürekli bir özellik taşımadığı, koordinasyonun daha üst seviyede mülki idare amirince yapılması öngörülmektedir.

Diğer yandan, Fransa’da görülen uygulamaya benzer bir yapılanma olarak, 1983 yılında 3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanuna eklenen bir madde ile kurulan ve İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan, Türkiye’de genel

kolluk personelinin eşit olarak yer aldığı KİHBİ (*Kaçakçılık, İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi*) yapılanması gösterilebilir. KİHBİ kaçakçılıkla ilgili ihbar ve bilgilerin bir kuruluşa toplanması, değerlendirilmesi ve ilgili kolluk birimlerine aktarılması, kolluk birimleri arasında gerekli koordinasyonun sağlanması amacıyla İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuştur. Daha sonra KİHBİ'ye diğer asayiş olayları, aranan şahıslar gibi yeni görev ve misyonlar yüklenmiştir. Polis, jandarma, gümrük ve sahil güvenlikten amir sınıfı seviyesinde uzman personelin görev aldığı birimin başkanlığını bir mülki amir yapmaktadır. KİHBİ başkanlığına 2018 yılında oluşturulan Kaçakçılık İstihbarat Koordinasyon Kurulu nun koordinatörlüğünü de yürütmektedir (<https://www.icisleri.gov.tr/kihbi/>).

Diğer yandan Bakanlık koordinesinde, asayiş, trafik, terörle mücadele, kadına yönelik şiddet ve istihbarat paylaşımı gibi bir çok konuda daimi veya geçici ortak çalışma grupları, veya koordinasyon mekanizmaları esnek olarak yürütülebilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de kolluk teşkilatlarının bakanlık seviyesinde kalıcı koordinasyon mekanizmalarının bulunmaması da bu nedenle izah edilebilir.

Türkiye'de, Fransa'da olduğu gibi jandarma ve polis teşkilatı arasında, her iki kolluk teşkilatı personeli arasından eşit temsil ile ortak birimlerin oluşturulması, trafik, terörle mücadele, organize suçlarla mücadele gibi alanlarda yasal olarak kurulmuş ortak birimler veya koordinasyon mekanizması bulunmamasının bir diğer nedeni ise, 5442 sayılı İl İdares Kanununda il valileri ve ilçe kaymakamlarına sorumluluk alanlarındaki kolluk teşkilatları üzerinde tam sevk, idare ve koordinasyon yetkisine haiz olmasıdır. Genel kolluk teşkilatları arasındaki iş bölümü, koordinasyon, gerektiğinde bir kolluğun diğerine personel desteğinde koordinatör rolünde bulunan illerde vali, ilçelerde kaymakamlardır. Özellikle, 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra yapılan düzenlemeler ile jandarmanın tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmış olması da mülki amirlerin bu koordinasyon yetkilerini daha da kolaylaştırmıştır.

	Türkiye	Fransa
Yasal Olarak Kurulmuş Müşterek Birimler	Bulunmamaktadır.	Jandarma ve polisten mürekkep 3 daire başkanlığı bulunmaktadır.
Sucla Mücadele için Kurulmuş Merkez Ofislerde Personel Görevlendirme	Merkez ofis uygulaması bulunmamaktadır. Bunun yerine daire başkanlıkları bulunmaktadır. Karşılıklı personel görevlendirmesi olmamaktadır	14 Merkez Ofiste Karışıklı personel bulundurulmaktadır
Polis ve jandarma arasında personel dağışımı	Hukuken mümkün olmakla birlikte uygulanmamaktadır.	Sınırlı sayıda gönüllülük esasına göre yapılmaktadır.
Ortak Alımlar	Savunma Sanayiinden ortak alımlar yapılmaktadır .	İçişleri Bakanlığında oluşturulan birim tarafından yapılmaktadır.
Diğer Kolluğun İmkanlarından yararlanma	Kurumsallaştırılmamıştır.	Araç Kademe ve Motorlu bisiklet tamirhaneleri ortaktır.
Kolluk faaliyet alanlarında koordinasyon birimleri	Az sayıda ihtiyaç nispetinde mevcuttur. Koordinasyon üst yönetimce yapılmaktadır ²⁷⁴ .	Terörle Mücadele, Özel Harekat, Trafik Güvenliği, gibi alanlarda koordinasyon birimleri mevcuttur.

Tablo 4. 5. Türk ve Fransız Jandarmalarının Ortak Kurumları/ Personel Değişimi

4.3. Türk ve Fransız Jandarma Reformlarının Genel Değerlendirilmesi

Kuruluşundan itibaren Milli Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Fransız jandarma teşkilatı 2009 yılında yapılan yasal değişiklik ile İçişleri Bakanlığına bağlanmış, ancak bu bağlılık jandarmanın hala bazı açılardan (Eğitim, Disiplin ve askeri görevler) Milli Savunma Bakanlığının yetkileri devam ettiğinden şartlı bir bağlılık olmuştur. Türkiye’de ise zaten yaklaşık bir asırdır içişleri bakanlığına bağlı olan jandarma teşkilatının 2016 tarihinde 15 Temmuz Darbe girişiminin de hızlandırıcı etkisiyle İçişleri Bakanlığına hiç bir kayıt ve şart olmaksızın bağlılığı sağlanmıştır.

Fransa’da, kanun koyucu, gerek parlamento raporlarından, gerekse sayıştay raporlarından da anlaşılacağı üzere, jandarma reformunun gerçekleştirilmesinin birincil amacının ekonomik nedenler olduğu, jandarma ve polis teşkilatının yakınlaştırılması ile birlikte kolluk personel sayısının nispeten azaltılmasının planlandığı, yine kolluk teşkilatına tek kalemde ortak alım yapılarak daha rasyonel ve ekonomik alımların yapılmasının

²⁷⁴ Türkiye’de polis ve jandarma arasındaki koordinasyonun merkezde İçişleri Bakanı tarafından, taşrada ise mülki amirler tarafından bizzat yapılması nedeniyle ihtiyaç duyulmamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

hedeflendiği, böylelikle personel giderleri ve alımlardan önemli oranda bütçeye yüklenen yükün azaltılmasının sağlanacağı hedeflenmiştir. Reformun diğer hedefleri ise, jandarmanın organik ve işlevsel anlamda İçişleri Bakanlığına bağlamak suretiyle asker olan jandarma kuvvetlerinin Savunma Kanununa göre Başbakanlık iznine gerek olmaksızın toplumsal olaylarda ülke genelinde İçişleri Bakanının, illerde valilerin kararı ile kullanılabilmesi, toplumsal olaylarda kuvvet kaydırmalarının kolaylaştırılması, artan ve daha mobil hale gelen suçla mücadelede iki kolluk arasında operasyonel sinerji yaratılması gibi bir çok neden sayılabilir.

Fransız jandarma teşkilatında başlangıçta önemli hedefler konularak yapılan reformda bazı alanlarda istenilen sonuçların alınmadığı görülmektedir²⁷⁵. Nitekim Fransız Sayıştay Başkanlığının “Jandarmanın İçişleri Bakanlığına Bağlanmasının Bilançosu” konulu Mayıs 2021 tarihli raporunda, reformun başlangıcında kanun koyucunun belirlediği hedeflere istenilen ölçüde ulaşamadığını, hala bir çok konuda tartışma ve belirsizliklerin bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda Sayıştay raporunda, *Uluslararası Teknik İşbirliği Başkanlığı*, *Bilgi ve Teknoloji Başkanlığı* gibi jandarma ve polis teşkilatı personelinde oluşan müşterek başkanlıkların kurulmuş, jandarma ve polis teşkilatının adli suç arşivleri birleştirilmesine rağmen, operasyonel anlamda jandarma ve polis teşkilatı arasında arzu edilen ortak sinerjinin henüz yaratılmadığı, jandarma ve polis teşkilatının görev alanları ile ilgili uyumsuzluğun kısmen devam ettiği, jandarma ve polis için ortak

²⁷⁵Sayıştay raporunda, Jandarma ve polis teşkilatının benzer işleri yapan birimlerinin, örneğin *Uluslararası Teknik İşbirliği Başkanlığı*²⁷⁵nin hem polis hem de jandarmaya hizmet verecek şekilde Polis Teşkilatı bünyesinde Uluslararası Teknik İşbirliği Dairesi olarak kurulması, *İçişleri Bilgi Teknolojileri Başkanlığı (STSI)*²⁷⁵nin ise Jandarma Teşkilatı bünyesinde her iki teşkilat için ortak bir birim haline getirilmesini, Polis ve Jandarma arşiv sistemi ile haberleşme sistemlerinin birleştirilmesi, İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Lojistik ve inovasyon alım servisi **-SEALSI** vasıtasıyla ortak alımların yapılmasını olumlu gelişmeler olarak kaydetmektedir. Buna karşılık raporda, aradan 11 yıl geçmesine rağmen, Jandarma ve polis Teşkilatının görev ve sorumluluk alanlarının henüz çözüme kavuşturulamadığı, jandarma ve polis özel müdahale birliklerinin eşgüdüm ve koordinasyonunun yapılamadığı, merkezde mevcut 14 Merkez Suç Uzmanlık ofisinden 10 unda Polis teşkilatının egemen olduğu, polis ve jandarma arasında organize suç örgütleri ile mücadele kapsamında istihbarat paylaşımının yeterli olmadığı, Jandarma teşkilatının istihbarat yetkisinin kısıtlı olduğu, polis ve jandarma arasında personel değişimlerinin istenilen seviyede olmadığı hususlarını örnek göstererek Jandarma ve Polis Teşkilatı arasında ortak operasyonel sinerjinin istenilen seviyede yakalanmadığını ileri sürülmektedir.

Diğer yandan, Jandarma ve polis teşkilatının yakınlaşması, jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmasının asıl amacının bütçe üzerindeki yükün azaltılması olmasına rağmen, geline aşamada Jandarma ve polis teşkilatı personel sayılarında herhangi bir düşüş olmadığı, bilakis artış olduğu görülmektedir. Nitekim Sayıştay raporuna göre Jandarma'nın toplam bütçesinin 2020 yılı itibarıyla % 15 arttığı, bunun büyük bir bölümünün ise Jandarma personeline ödenen özlük hakları olduğu, jandarma personelinin hem askeri statüleri gereği kazanımlar elde ederken diğer yandan polis sendikasının elde ettiği avantajların da Jandarma personeline tanandığı vurgulanmaktadır.

malzeme alımlarında istenilen seviye ulaşamadığı, polis ve jandarma personeline yönelik ortak tekamül eğitimlerinin verilemediği, iki kolluğun birbirini daha iyi anlaması, ortak çalışma kültürünün gelişmesi amacıyla 2011 yılından itibaren uygulanmakta olan karşılıklı personel değişimleri gibi bir çok alanda istenilen seviyeye ulaşamadığını vurgulamaktadır.

Sayıştay raporunda ayrıca, ortak operasyonel sinerjinin yaratılamaması ve ortak eğitimlerin yapılamamasının önündeki en büyük engelin Fransız jandarma teşkilatının askeri statüsünün varlığı olduğu da ifade edilmektedir. Bu kapsamda, Fransız jandarma teşkilatında yapılan reformun Fransız jandarmasının Savunma Bakanlığında koparılarak İçişleri Bakanlığına bağlanması ve bu durumun pratik olarak şehir merkezlerinde jandarma güçlerinin valiler tarafından başbakanlıktan izin almaksızın kullanılabilmesine imkan tanıma dışında jandarmanın yapılanmasında ve statüsünde önemli bir farklılık yaratmadığı söylenilebilir. Diğer yandan, Fransız jandarma subayları ile yapılan mülakatlar ve gerekse sayıştay raporu ile kanun koyucunun hedefi dikkate alındığında Fransa’da jandarma reformunun bu aşamada kalacağı ve daha ileri seviyeye gitmeyeceği değerlendirilmektedir.

Fransız jandarma reformunda, daha çok ekonomik gerekçeler bulunmasına rağmen, Türk jandarma teşkilatı nezdinde yapılan reformun öncelikli nedenleri arasında ekonomik saikler yer almamaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere, Türkiye’de jandarma teşkilatı nezdinde yapılan reformların daha çok kolluğun sevk ve idaresinin kolaylaştırılması, jandarmanın siyasi ve idari otoriteye bağlılığının artırılmasına yönelik olduğu görülmektedir. 15 Temmuz 2016 FETÖ/PDY darbe girişiminin de hızlandırıcı etkisiyle, Türk jandarma teşkilatında kuruluşundan itibaren en kapsamlı reformlar yapılmış, jandarma teşkilatı yaklaşık 2 asırlık tarihi içinde en önemli dönüşümleri yaşamıştır. Bu kapsamda, Türk jandarmasının bütün yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlılığı sağlanmış, eğitim, disiplin, performans değerlendirmesi, görev ve yetkiler, üst yöneticilerinin atanması,²⁷⁶ teşkilatlanması dahil bir çok alanda jandarma ve polis hukuki açıdan eşitlenmiş, jandarmayı polis teşkilatından ayıran en önemli özelliği olan askeri kolluk statüsü kaldırılmıştır. Böylelikle, Türk jandarma teşkilatında yapılan reformun amacına ulaştığı, yani kolluğun sevk ve idaresindeki farklılığın ortadan kalktığı söylenilebilir.

Buna karşılık, askeri statüsü kaldırılan jandarma teşkilatının subay eğitimlerinin tamamen Türk Silahlı Kuvvetlerinin dışında yapılması, yani jandarma subay eğitimlerinin içişleri bakanlığına bağlı Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinde doğrudan sivilden lise

---

²⁷⁶ Üst yönetici; Jandarma Genel komutanı ve Emniyet Genel Müdürüdür.

mezunlarına yönelik icra edilmesi, gelecekteki jandarma subaylarının askeri kültür ve gelenekten yoksun kalacak olması nedeniyle jandarma teşkilatında da askeri kültür ve alışkanlıkların kaybolacağı, jandarmanın zamanla askeri nitelik ve özelliklerini kaybetme tehlikesi yaşayabileceği değerlendirilmektedir.

4.4. Reform Sürecindeki Türk Jandarma Teşkilatı İçin Model Önerisi

Dünya jandarma teşkilatları içinde önemli iki teşkilat olan Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarında devam eden kapsamlı iki farklı reformun orta ve uzun vadede jandarmada nasıl bir dönüşüm meydana getireceği, reformların kalıcı olup olmayacağı tartışma konusudur.

Fransız jandarma teşkilatına yönelik bu reformda; jandarmanın işlevsel olarak İçişleri Bakanlığına bağlanmasına karşın, onun askeri statüsünün yasal olarak kayıt altına alındığı, askeri özelliklerinin disiplin, temel eğitim ve personel istihdamı hususunda korunduğu; öte yandan askeri görevleri açısından jandarmanın halen Savunma Bakanlığına bağlı olduğu görülmektedir.

Diğer yandan, jandarmanın Fransız polis teşkilatı ile ortak birimler oluşturma (Dış İlişkiler ve Teknik İşbirliği Başkanlığı, Bilgi Teknolojileri Başkanlığı gibi), karşılıklı personel değişimi, belirli alanlarda koordinasyon birimlerinin kurulması (terörle mücadele, özel hareket, toplu taşıt güvenliği, trafik güvenliği birimleri koordinasyon komiteleri), bazı alanlarda ortak eğitimlerin verilmesi, her iki teşkilatın teknik ve maddi imkanlarından yekdiğerinin faydalandırılması (araç tamir otölyesi, atış poligonları vb); bazı silah, techizat ve taşıt alımlarının her iki teşkilat için ortak yapılması gibi hedefler konulmuş ve bunların bir kısmında başarıya ulaşılmıştır.

2009 yılında yapılan yasal değişiklik tartışmaları esnasında da görüldüğü üzere, Fransız jandarma reformunda biryandan jandarma ve polis birbirine olabildiğince yaklaştırılmaya çalışılırken, öte yandan jandarmanın tüm özellik ve kültürü ile muhafaza edilmeye çalışıldığı da göze çarpmaktadır. Böylelikle jandarmanın askeri statüsü ve özellikleri aynen korunmakta, başka bir anlatımla Fransız tarihinde önemli bir yeri bulunan jandarmanın aynı gelenek ve kültürle yaşatılmaya çalışılmaktadır. Buna karşılık, askeri statüsünün sıkı sıkıya muhafaza edilmesi ve bir çok alanda Milli Savunma Bakanlığına bağlılığın devam etmesinin ise hedeflenen bazı reformlara engel teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Bir başka ifade ile, paradoksal olarak jandarmanın askeri statüsünün

korunmasını faydalı olduğu ifade edilirken diğer yandan bu durumun reformun hedeflerine ulaşmada engel teşkil eden unsurlardan birisi olduğu da ifade edilmektedir.

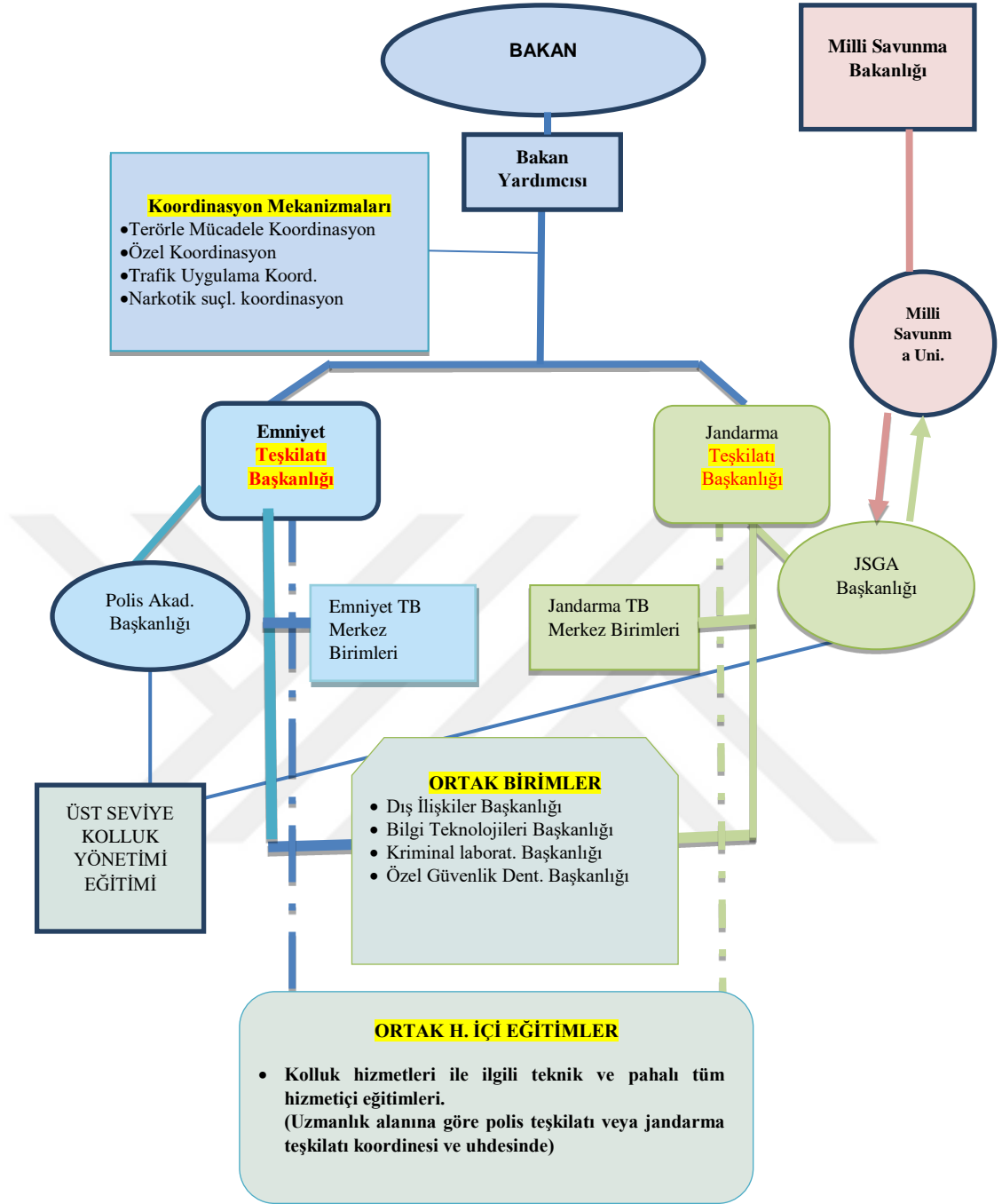
Türk jandarma teşkilatı nezdinde yapılan reformda ise Fransız uygulamasından daha farklı bir yol izlenmiştir. Karşıt şekilde, askeri kolluk niteliğinden ayrılarak tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanan, eğitimi, disiplini, görev ve sorumlulukları açısından polis teşkilatı ile eşitlenen Türk jandarma teşkilatında, söz konusu reformların jandarma ve polisin sevk ve idaresine kolaylaştırdığı, kolluk teşkilatları arasında operasyonel koordinasyonu güçlendirdiği, müşterek operasyonlardaki başarı ve etkinliği artırdığı gözlemlenmektedir.

Buna karşılık reformun bu yönde devam etmesi halinde, statü, eğitim, disiplin ve bağlılık açısından emniyet teşkilatı ile aynılaşan Türk jandarmasının, halen askeri niteliği ve geleneklerini eski subayları üzerinden şimdilik devam ettirebilmesine rağmen, yakın ve orta vadeli bir gelecekte, askeri kültür ve geleneğin taşıyıcıları subay personelden ve askeri disiplinden mahrum kalacağı için 2 asırdan beri oluşturduğu askeri özelliğini kaybetme, emniyet teşkilatı yanında kırsal alanda faaliyet gösteren benzer bir kolluk teşkilatına, başka bir ifade ile *kır polisine* dönüşme tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceği değerlendirilmektir.

Yukarıdaki değerlendirme ve öngörüler çerçevesinde iş bu çalışmanın bir çıktısı olarak, Fransa’da ve diğer ülkelerde jandarma reformunda görülen olumlu ve olumsuz örneklerden de esinlenmek; Türkiyenin jeostratejik konumu, uluslararası operasyonel gücü, terörle mücadele ilkeleri, Türk kamu yönetiminin tarihi ve gelenekleri dikkate alınmak suretiyle Türk jandarma teşkilatı için aşağıda bir model önerisi sunulmaktadır.

Bu model önerisinde kısaca, bir yandan jandarmanın 27 Temmuz 2016 dan sonra yapılan reformlar ile tam olarak bir iç güvenlik teşkilatı olmasının devamlılığının sağlanması hedeflenirken, diğer yandan jandarma teşkilatımızın yaklaşık 200 yıldır oluşturduğu askeri disiplin-kültür ve geleneğinin de muhafazası amaçlanmaktadır.

Aşağıdaki Jandarma Genel Komutanlığı merkez ve taşra teşkilatlanması ile ilgili önerilen model örgütsel şemada gösterilmektedir.

Şekil 4. 1. Jandarma Teşkilatı için model önerisi

Yukarıda yer verilen şemadan da kısmen anlaşılacağı üzere önerilmekte olan model şu ana başlıkları içermektedir ;

- Jandarmanın hukuki statüsü konusu: jandarmanın İçişleri Bakanlığına hem işlevsel ve hem de organik olarak tam olarak bağlılığını devam ettirme,
- Jandarma ve polis arasında kurumsal işbirliğini güçlendirme. Bu kapsamda,
  - a. Polis ve jandarma personelinden müteşekkil ortak birimler oluşturulması,
  - b. Aynı faaliyeti yürüten polis ve jandarma'nın operasyonel birimleri için kurumsal ve kalıcı koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması,
  - c. Jandarma ve polis teşkilatı üst yöneticilerine yönelik müşterek iç güvenlik yönetici eğitiminin düzenlenmesi,
  - d. Polis ve jandarma personeli için suçla mücadele kapsamında verilen hizmetiçi eğitimlerin müştereken tertip edilmesi.
- Jandarma teşkilatının kurumsal birikimin korunması ve kültürel kimliğinin yaşatılması. Bu kapsamda;
  - a. Jandarmanın askeri bir kolluk teşkilatı olduğunun yeniden yasal olarak teyit edilmesi,
  - b. Belirli oranlarda Türk Silahlı Kuvvetlerinden jandarma teşkilatına subay istihdamına imkan tanınması,
  - c. JSGA ile Milli Savunma Akademisi arasında çeşitli alanlarda işbirliği tesis edilmesi,
  - d. Genel kolluk disiplin hükümlerinde jandarmanın askeri kültür ve niteliğine uygun ayrıık hükümler eklenmesi.
- Daha Üst Bir Teşkilatlanma önerisi: Jandarma Teşkilat Başkanlığı : Jandarma Genel Komutanlığı, Genel Komutanlık/Genel Müdürlük Teşkilatlanması Seviyesinden İçişleri Bakanlığına bağlı Teşkilat Başkanlığına Dönüştürülmesi.

4.4.1. Jandarma Teşkilatının Hukuki Statüsü Konusu

Jandarma, tarihsel süreci ve kuruluş amacı da dikkate alındığında, tam anlamıyla bir iç güvenlik teşkilatıdır. Jandarmanın, askeri özellik ve nitelikler barındırması, jandarmanın bir iç güvenlik olarak zenginliği ve ülkemiz için gerektiğinde Türk Silahlı Kuvvetleri ile gerek yurt içinde gerekse yurt dışında tam bir eşgüdüm ve koordinasyon içerisinde çalışmasına imkan tanıdığı için büyük bir avantaj ve ayrıcalıktır.

Öte yandan, jandarmanın bir kolluk teşkilatı olarak askeri nitelik ve özelliklere haiz olması, onun merkezde İçişleri Bakanlığı illerde ise mülki amirlerin sevk ve idaresinde olmasına engel değildir. Jandarma bir yandan askeri özelliklerini korurken diğer yandan polis teşkilatı gibi etkin bir kolluk hizmeti de yürütebilmektedir.

Bu itibarla, önceden bazı hususlarda (eğitim, disiplin, standartlar, askeri görevler, terfi gibi), Genelkurmay Başkanlığına bağlı olan, dolayısıyla kısmen İçişleri Bakanlığının denetim ve kontrolünden uzak olan jandarma teşkilatımızın, 27 Temmuz 2016 tarihinde bir dizi yasal düzenlemelerle bağlılık, disiplin, sevk ve idare, atama, performans denetimleri başta olmak üzere tüm alanlarda hiçbir istinai durum olmaksızın İçişleri Bakanlığına bağlanması, gerektiğinde tüm iç güvenlik teşkilatlarının yekvucut tam bir koordinasyon içerisinde kullanılması açısından da büyük önem taşımaktadır. Nitekim, 27 Temmuz 2016 tarihinden sonra, gerek asayiş olayları, gerekse terörle mücadele ve trafik güvenliğinin sağlanmasında alınan başarılar bu düzenlemenin olumlu etkisini kanıtlar niteliktedir.

4.4.2. Jandarma ve Polis Arasında Kurumsal İşbirliğini Güçlendirme

Jandarmanın İçişleri Bakanlığına tam olarak bağlanmasından sonra gerek merkezi düzeyde gerekse taşra seviyesinde jandarma ve emniyet teşkilatı arasında operasyonel eşgüdüm ve yardımlaşmanın fiili anlamda yapıldığı görülmektedir. Ancak söz konusu işbirliği ve koordinasyon mekanizmasının hiyerarşik makamlara bağlı olarak gerçekleştirildiği, kurumsal bir içeriğe sahip olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, daha kurumsal ve kalıcı işbirliği ve koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması, idari ve teknik konularda benzer işlerin yapılmasının azaltılması, her iki kolluk teşkilatının imkan ve kabiliyetlerinden yekdiğerinin de kolaylıkla istifade edebileceği bir mekanizma kurulması önem arz etmektedir.

Bu model ile, diğer ülke jandarma teşkilatları nezdinde yürütülen reformlarda da görüldüğü üzere; aynı işi yapan bazı daire başkanlıklarının işlevine göre jandarma veya

polis teşkilatı bünyesinde birleştirilmesi; yüksek işbirliği ve koordinasyon gerektiren faaliyetlerde her iki kurumdan personelin yer aldığı daimi koordinasyon komitelerinin oluşturulması; jandarma ve polisin operasyonel birimlerde karşılıklı personel görevlendirebilmesi; bazı hizmetiçi eğitimlerin her iki teşkilat personeline aynı yerde ve karma eğitim verilmesi; jandarma ve polis teşkilatlarının karşılıklı olarak birbirinin imkan ve kabiliyetlerinden istifade edebilmesi; jandarma ve emniyet teşkilatı üst yöneticileri için Genel Kolluk Yönetimi Müşterek Eğitimlerinin düzenlenmesi önerilmektedir. Bu kapsamda somut öneriler aşağıda sıralanmıştır.

4.4.2.1. Polis ve jandarma personelinden müteşekkil ortak birimler oluşturma

Jandarma ve polis teşkilatının aynı faaliyeti aynı usullerle yürüttüğü her iki teşkilatta bazı başkanlıkların ortak bir çatı altına alınması, gerek ortak bir iç güvenlik politikasının oluşması, gerek daha etkin bir faaliyetin sunulması gerekse daha az personel ile aynı işin yapılması açısından faydalı bir yöntem olacaktır. Bu doğrultuda, jandarma ve polis teşkilatının ;

- Özel güvenlik denetleme birimlerinin,
- Trafik hizmetine ilişkin birimlerin
- Dış ilişkiler ve interpol'e ilişkin birimlerin,

Jandarma ve polis teşkilatı personelinin müştereken görev yaptığı birimlere dönüştürülmesi önerilmektedir.

Bu kapsamda, uluslararası ilişkiler ve teknik işbirliği hizmeti sunan gerek jandarma gerekse polis teşkilatının Dışilişkiler Başkanlıkları, Fransa örneğinde olduğu gibi jandarma ve polis teşkilatınca müşterek yönetilebileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle dış ilişkiler boyutunda ortak bir güvenlik işbirliği anlayışının sergilenebileceği, yurtdışında benzer görevler ifa eden jandarma polis teşkilatının faaliyetlerinde yeknesatlığın sağlanabileceği, ayrıca, aynı işin daha az personel ile yapılacak olması nedeniyle genel bütçe açısından daha ekonomik olacağı öngörülmektedir.

Özel Güvenlik teşkilatlarının gözetimi ve denetimi kapsamında polis ve jandarma teşkilatları nezdinde faaliyet gösteren ayrı birimlerin tek bir çatı altında polis ve jandarma müşterek personel ve yönetiminden oluşan bir başkanlık altında toplanabileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle daha az personel ile özel güvenlik hizmetleri denetlenebileceği gibi bu konuda ortak politikanın oluşturulmasına da katkı sağlanacaktır.

Ülke içinde, jandarma ve polis teşkilatının trafik denetleme birimleri aynı Kanuna (2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu) tabi olarak kendi sorumluluk bölgelerinde faaliyet göstermekte, özellikle otoyollarda trafik kontrolü açısından karışıklıklar meydana gelebilmektedir. Trafik denetleme hizmetlerinin polis ve jandarmadan müteşekkil müştereken oluşturulacak bir başkanlık altında birleştirilmesinde fayda bulunduğu değerlendirilmektedir. Böylelikle, trafik denetimlerinde, ilgili personelin eğitimlerinde ortak bir anlayışın oluşturulmasına katkı sağlanacağı gibi ülke seviyesinde trafik güvenliği için daha sağlıklı ve kapsamlı tedbirlerin alınması ve eşgüdüm içinde uygulanabilmesi imkanına kavuşılacaktır.

Bu kapsamda, jandarma ve polis tarafından ayrı ayrı ifa edilen aşağıdaki hizmetlerin jandarma ve polis teşkilatı personelinin müştereken görev yapacağı müşterek birimlere dönüştürülmesi bir model olarak önerilmektedir.

Birim Faaliyet Alanı	Jandarma Genel Komutanlığı	Emniyet Genel Müdürlüğü	Yapılacak İşlem
Uluslar arası ilişkiler ve teknik işbirliği	Dış İlişkiler Daire Başkanlığı (Strateji ve Dış İlişkiler Başkanlığı)	Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı	Müşterek Birim Oluşturulması
Trafik Denetleme ve Kontrol	Trafik Daire Başkanlığı (Asayiş Başkanlığı altında)	Trafik Hizmetleri Başkanlığı	Müşterek Birim Oluşturulması
Özel Güvenlik görevlileri ve teşkilatlarını Denetleme	Asayiş Başkanlığı altında	Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı	Müşterek Birim Oluşturulması

Tablo 4. 6. Türk Jandarma Polis Teşkilatları Ortak Birim Öneri Tablosu

4.4.2.2. Aynı faaliyeti yürüten polis ve jandarma'nın operasyonel birimleri için kurumsal ve kalıcı koordinasyon mekanizmaları oluşturma

Jandarma ve polis teşkilatının, özel hareket kaçakçılıkla mücadele, terörle mücadele, istihbarat, göçmen kaçakçılığı ile mücadele ve interpol daire başkanlıklarının karşılıklı eşgüdüm içerisinde yürütülebilmesi, birimlerin karşılıklı tecrübe ve bilgi aktarımına imkan tanıyacak şekilde bu birimlerle ilgili koordinasyon mekanizması kurulabilir.

Fransa örneğinde olduğu gibi, özel hareket, istihbarat ve terörle mücadele gibi operasyonel birimlerin uyum içerisinde görev yapması etkili bir mücadele için en önemli

unsurdur. Mevcut durumda defacto olarak işletilen koordinasyon mekanizmasının kurumsal ve kalıcı olmasında fayda bulunmaktadır. Bu nedenle, İçişleri Bakanlığı seviyesinde koordinasyon ve eşgüdüm birimleri/kurullarının oluşturulması ve bu birimlerde/kurullarda yukarıda sayılı operasyonel birimlerde görevli yönetici personelin üye olarak bulunmasının operasyonel faaliyetlerin eşgüdüm içerisinde sürdürebilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, operasyonel birimler arasında aşağıdaki tabloda görüleceği üzere koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması bir model olarak önerilmektedir.

Birim Alanı	Faaliyet	Jandarma Genel Komutanlığı	Emniyet Genel Müdürlüğü	Yapılacak İşlem
özel operasyonlar		Jandarma Özel Harekat Başkanlığı	Polis Özel Harekat Başkanlığı	Koordinasyon Kurulu Oluşturma
Terörle Mücadele		Terörle Mücadele Daire Başkanlığı	Terörle Mücadele Daire Başkanlığı	Koordinasyon Kurulu Oluşturma
İstihbarat		İstihbarat Başkanlığı	İstihbarat Başkanlığı	Koordinasyon Kurulu Oluşturma
Siber suçlarla Mücadele		Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı	Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı	Koordinasyon Kurulu Oluşturma

Tablo 4. 7. Jandarma ve Polis Teşkilatı Ortak Koordinasyon Birimleri Tablosu

4.4.2.3. Jandarma ve polis teşkilatı üst yöneticilerine yönelik müşterek iç güvenlik yönetici eğitimi düzenleme

Örgüt kültürü ve tarihsel gelişim süreci birbirinden farklı iki genel kolluk teşkilatının iç güvenlik ile ilgili ortak politikanın ve eylem birlikteliğinin oluşması için, yönetim kademesinde görevli polis amirleri ve jandarma subaylarının aynı amaç ve uygulamada birleşmeleri, ortak bir kolluk yönetim kopseptinin oluşturulması açısından jandarma ve polis ortak iç güvenlik yöneticiliği eğitimi verilebilir.

Emniyet Amirliğinden 4. Sınıf Emniyet Müdürlüğüne/ kıdemli Yüzbaşılıktan Binbaşılığa geçişte verilmesi uygun olacak **Müşterek İç Güvenlik Yöneticiliği Eğitimi** ile polis müdürleri ve jandarma subaylarının ortak bir iç güvenlik anlayışının oluşmasına ve iç güvenlikle ilgili ortak çözüm yolları üretebilmesine fayda sağlayacağı muhakkaktır.

Böyle bir eğitim merkezinin Bakanlığın takdiri doğrultusunda Polis Akademisi veya Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi nezdinde verilebileceği değerlendirilmektedir.

4.4.2.4. Polis ve jandarma personeli için suçla mücadele kapsamında verilen hizmetiçi eğitimlerin müştereken düzenlenmesi

Jandarma ve polis teşkilatınca, hem merkezi düzeyde hem de taşra birim personeline yönelik belirli uzmanlık alanlarında hizmetiçi eğitimleri veya tekamül eğitimleri her teşkilat tarafından ayrı ayrı düzenlenmektedir. Söz konusu eğitimler Çevre, doğa ve hayvanları koruma kursu, Kadına yönelik suçların önlenmesi kursu, Patlayıcı madde imha uzmanlığı kursu, Arama ve kurtarma eğitimi, Olay yeri inceleme kursu, Balistik ve kriminalistik eğitimleri, Parmak izi inceleme Kursu, Bomba imha eğitimi, Uyuşturucu madde kopek eğitimi, Toplumsal olaylara müdahale eğitimi, Trafik denetleme eğitimi, Terörle mücadele eğitimleri, Narkotik suçlarla mücadele eğitimleri gibi pahalı ve önemli uzmanlıklar gerektiren eğitimlerdir.

Bu kapsamda, hem bütçe tasarrufu hem de ortak bir mücadele anlayışının yerleştirilmesi açısından bazı hizmet içi eğitimlerin ortak tertip edilmesi bir model olarak önerilmektedir.

Bu eğitimlerin, jandarma veya polis teşkilatının uzmanlık alanına göre jJSGA veya Polis Akademsinde verilebileceği değerlendirilmektedir.

ÖNERİLEN EĞİTİMLER	JSGA	PA
Çevre, doğa ve hayvanları koruma kursu	x	
Kadınayönelik suçların Önlenmesi Kursu	x	
Patlayıcı madde imha uzmanlığı kursu	x	
Arama ve kurtarma eğitimi	x	
Olay yeri inceleme kursu	X	X
Balistik, kriminalistik eğitimleri	X	
Parmak izi inceleme Kursu	x	
Bomba ve uyuşturucu madde kopek eğitimi		x
Toplumsal olaylara Müdahale Eğitimi		x
Trafik denetleme eğitimi		x
Terörle mücadele eğitimleri		x
Narkotik suçlarla mücadele eğitimleri		x

Tablo 4. 8. Müşterek Hizmet İçi Eğitim Tablosu (Önerilen bazı ortak eğitimler)²⁷⁷

²⁷⁷ Bu eğitimler ihtiyaç ve ilgili teşkilatların değerlendirmesiyle daha da artırılabilir. Burada önerilen hizmetiçi eğitimler öncelikle değerlendirilmiş olanlardır. Bu eğitimlere Türkiye’de jandarma ve polisten sonra genel kolluk teşkilatı olduğu kabul edilen sahil güvenlik teşkilatı personeli de eklenebilir.

4.4.3. Jandarma Teşkilatının Kurumsal Birikiminin Korunması

Türk jandarma teşkilatı, *asakir-i zaptiye* adıyla Osmanlı İmparatorluğu topraklarında 1839 Tanzimat Fermanını müteakiben ilk defa teşkilatlanan ve ordudan ayrı sürekli asayiş ve güvenlik hizmeti veren en eski ve köklü kolluk teşkilatımızdır. Ülkemizde 1939 yılından itibaren kolluk teşkilatlarında koordinasyon, sevk ve idare; kolluğun iki başlı olması gibi konular tartışılmış ve nihai olarak biri genelde kırsal bölgelerde (jandarma) diğeri belediye sınırları içinde (polis) kendi örgütsel kültürleri ile teşkilatlanmışlar ve iç güvenlik hizmeti sunmuşlardır.

27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan jandarma reformları ile jandarma teşkilatının bağlılığı, statüsü, sevk ve idaresi, disiplini, teşkilatlanması ve personel yönetiminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler jandarmanın asli görevinin iç güvenliğin sağlanması yani güvenlik ve asayiş olduğunun belirlenmesi açısından oldukça etkili ve başarılı olmuş, iç güvenliğin sağlanmasında etkili sonuçların alınmasına önemli katkı sağlamıştır.

Bununla birlikte, jandarma teşkilatının, hukuken askeri statüsünün kaldırılması, Türk Silahlı Kuvvetlerinden subay personel alımının tamamen sonlandırılması, tabii olduğu disiplin hükümlerinin polis teşkilatı ile birebir aynı olması onun geçmişten getirdiği örgütsel ve kültürel özellikleri, **yani jandarmayı jandarma yapan özelliklerini** geleceğe taşıyıp taşıyamayacağı hususunda tereddütlere neden olmaktadır.

Zira, jandarma Teşkilatlarının en önemli özelliği, hem polis hem de gerektiğinde askeri özellikleri kendi bünyesinde barındırabilmesidir. Söz konusu durum jandarmanın tarihi süreç içerisinde vazgeçilmez bir özelliği olduğu gibi, diğer yandan ülkemizin jeopolitik ve coğrafi durumundan mütevellit zorunluluktan da kaynaklanmaktadır. Büyük bir coğrafi alanı da kontrol etmek isteyen aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri ile hem yurt içinde hem yurtdışında gerektiğinde terörle mücadele müşterek operasyonlarına katılan jandarma teşkilatının tamamen askeri özellik ve yapısından arındırılmasının bu alanda iç güvenliğin sağlanması açısından bazı zaafiyetler oluşturacağı değerlendirilmektedir. Öte yandan Türkiye'nin kendi sınırları dışındaki nüfuz alanlarının bulunması, bu yerlerde de kısa veya uzun süreli asayiş ve güvenlik ihtiyaçlarının hasıl olması, yurtdışı operasyonların icra edilmesi gibi öznel sebepler de dikkate alındığında zor çalışma şartlarında askeri birliklerle müştereken görev yapabilecek askeri kültür ve özelliklere sahip bir güvenlik teşkilatına ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır. Bu durum da

jandarma teşkilatının askeri kültür ve özellikleri ile varlığının korunması gerektiği savını daha da güçlendirmektedir.

Açıklanan bu nedenlerle jandarma teşkilatının, genel kolluk teşkilatı olduğu yanında askeri nitelikli bir kolluk olduğunun da yasal olarak tanınmasının ülkemizin hem iç hem de dış güvenliği açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

4.4.3.1. Jandarmanın askeri bir kolluk teşkilatı olduğu yeniden yasal olarak teyit edilmelidir

Jandarma teşkilatının tabi olduğu mevcut reformun ana felsefesine ve hedefine bağlı kalmak kaydıyla, jandarmanın askeri bir kolluk teşkilatı olduğu hususunun Kanunda yeniden tesis edilmesinde fayda bulunmaktadır. Bu nedenle, 2803 sayılı kanunun 3 üncü maddesinde *Silahlı Genel Kolluk* ibaresinden sonra “*ve askeri güvenlik*” ibaresinin yeniden eklenmesi önerilmektedir. Böylelikle, jandarmanın standartlarının oluşturulması, konuşlanması, disiplin ve eğitiminde kısmen de olsa askeri gelenek ve kültürün oluşmasına katkı sağlanabilecektir.

4.4.3.2. Belirli oranlarda Türk Silahlı Kuvvetlerinden jandarma teşkilatına subay istihdamına imkan tanınmalıdır.

Temmuz 2016 tarihinde yapılan değişiklikler sonucu jandarma teşkilatı açısından en önemli ve jandarmanın geleceğine de etkisi olabilecek reform, jandarma subay temininde meydana gelen değişikliktir. 31 Temmuz 2016 tarihinde 2803 sayılı kanunda yapılan değişiklikle Jandarma Okullar Komutanlığı lağvedilerek **Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi** kurulmuştur. Böylelikle, jandarma subay ihtiyacının Kara Harp Okulu mezunu subaylardan karşılanması uygulamasına son verilmiştir. 5 yıl süreli bir iç güvenlik üniversitesi şeklinde kurulan Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinin (JSGA) Güvenlik Bilimleri Fakültesine sadece sivil kaynaktan sınavla öğrenci alınmaktadır. Söz konusu istihdam şeklinin önümüzdeki orta vadede, jandarma subaylarının önemli bir kısmının sivil kaynaktan temin edilen subaylardan oluşacağı, uzun vadede ise JGK'nın tüm üst yönetiminin askeri okullardan mezun olmayan subaylardan oluşacağı öngörülmektedir.

4.4.3.3. JSGA ile Milli Savunma Akademisi arasında çeşitli alanlarda işbirliği tesis edilmelidir.

Fransa’da da 2001 yılından itibaren Jandarma Subay Okuluna sivil kaynaktan öğrenci alımı uygulanmakla birlikte, Fransız Silahlı Kuvvetlerine ait okullardan ve muvazzaf askerlerden subay temini yöntemi tamamen kapatılmamıştır. Genel öğrenci içerisinde çoğunluğu oluşturmamakla birlikte, Fransız jandarma teşkilatının yönetim kademesinin gelecekte uzun bir süre daha Kara Kuvvetleri Okulu (*École spéciale militaire de Saint-Cyr*) ve askeri mühendislik okulu (*École Polytechnique*) kökenli subaylar tarafından üstlenileceği öngörülmektedir.

Bu nedenle, Türk jandarma teşkilatının da orta ve uzun vadede tamamen askeri kültür ve disiplinden kopmaması için, JSGA’ne alınacak öğrencilere Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Mezunlarına belirli oranda kontenjan verilmesi, ayrıca JSGA’da devam eden 5 yıllık eğitimi süresince, eğitimin bir bölümünün Milli Savunma Akademisi ile ortak tatbik edilmesi önerilmektedir. Bu kapsamda, 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 13/A maddesinde yapılacak değişiklikle JSGA öğrenci kaynaklarına Karaharp Okulu’nun dahil edilmesi veya Karaharp okulu (Milli Savunma Akademisi) ile yeterli sürede ortak eğitim yapılmasına ilişkin düzenleme yapılmasında fayda görülmektedir.

4.4.3.3. Genel kolluk disiplin hükümlerinde jandarmanın askeri kültür ve niteliğine uygun ayrık hükümler eklenmelidir.

Jandarma teşkilatı personelinin tamamı, genel idare hizmetli personel dahil, 7068 sayılı Genel kolluk Hizmetleri Disiplin Kanunu’na tabidir. Bu Kanunda, tüm kolluk kuvvetlerinin aynı disiplin hükümlerine tabi olması, genel kolluğun yönetiminde yeknesatlığın sağlanması, vatandaşın hak ve hukukunun korunması açısından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, çoğunlukla TSK’nın öncülüğünde yürütülen iç güvenlik hareketlerinde görev alan, bu görevleri sırasında sınırdışı operasyonlara da katılan, önemli bir komando ve erbaş varlığına sahip jandarma teşkilatının tüm faaliyetlerine 7068 sayılı Genel Kolluk Disiplin Kanununun hükümleri cevaz verememektedir. Bu nedenle, 7068 sayılı Genel kolluk Disiplin Kanununa jandarma ile ilgili özellikle askeri görevler ve ortak operasyonlar kapsamında ayrık bazı ek disiplin kuralları ve prosedürleri eklenmelidir.

Yine bu kanunda, Fransız iç güvenlik yasasında yapıldığı gibi jandarmanın askeri niteliğinin de vurgulanmasında fayda bulunmaktadır.

4.4.4. Daha Üst Bir Teşkilatlanma önerisi: Jandarma Teşkilat Başkanlığı

Nihai olarak, İçişleri Bakanlığına bağlanan, çok geniş ve kapsamlı görevleri bulunan, teşkilatlanmasında çok sayıda üst yönetici barındıran jandarmanın ülke seviyesinde örgütlenmesine ve yürüttüğü görevine mütenasip, genel komutanlık veya genel müdürlük teşkilatlanmasından daha kapsamlı bir teşkilatlanma yapısına da ihtiyacı bulunmaktadır.

27 Temmuz 2016 tarihinde yapılan değişiklik ile Jandarma Genel Komutanlığı tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlanmış, Jandarma Genel Komutanlığı İçişleri Bakanlığı teşkilatında bir Bakan Yardımcısına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Ancak, gerek jandarma ve gerekse polis teşkilatı birden fazla kurum ve kuruluşla interaktif ilişkisi bulunan, İçişleri Bakanlığının diğer birimlerine göre gerek personel sayısı, bütçesi ve sorumlu olduğu alanlar ve görevlerinin çeşitliliği açısından kıyaslanamayacak büyüklükte teşkilatlanmalardır. Öte yandan bu teşkilatların doğrudan ülke güvenliği ve insan hayatı ile ilgili olması ülke seviyesinde çok hızlı ve kapsayıcı bir hizmet sunmasını, çoğu zaman doğrudan İçişleri Bakanı ile güvenlik politikası oluşturmasını gerektirmektedir.

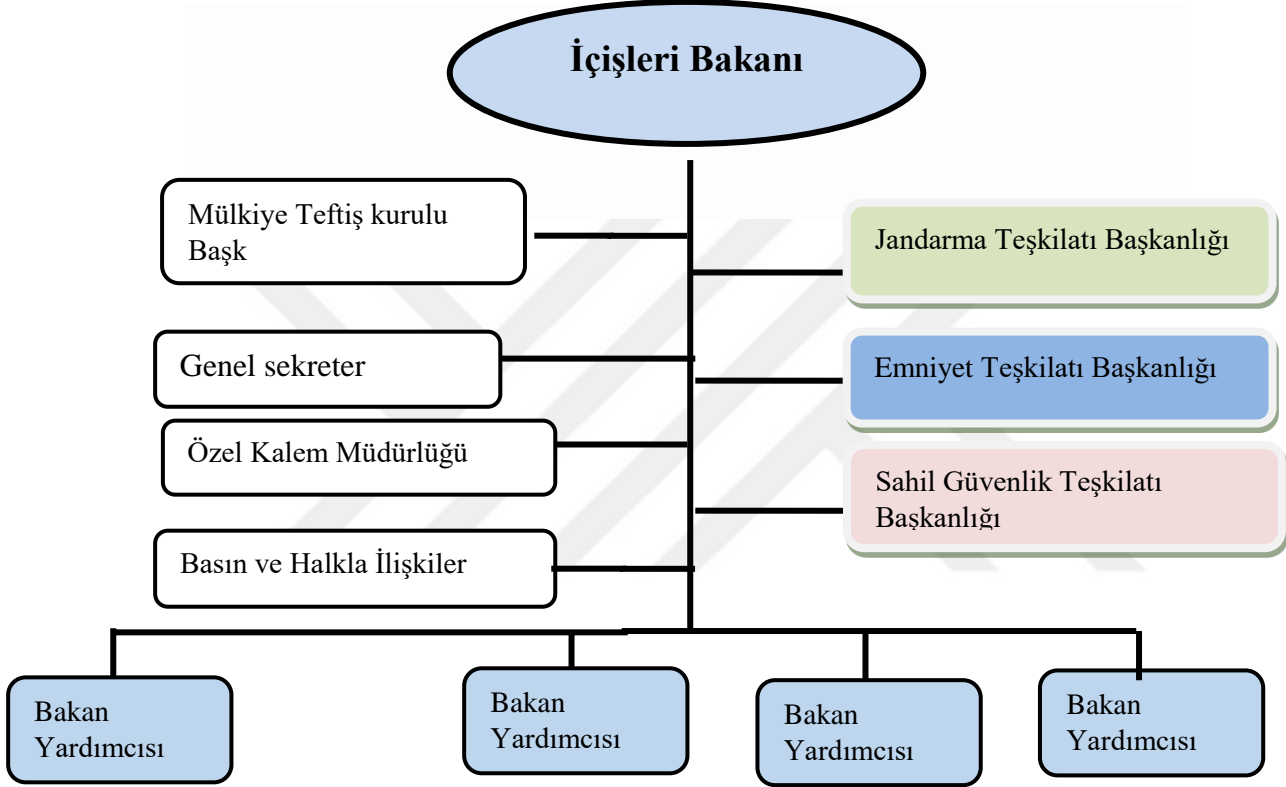
Yine, bünyesinde çok sayıda üst yönetici barındıran, her biri bakanlık seviyesinde insan gücü ve ekipmanlarla donatılmış birimlere haiz, büyük bütçeler kullanan bu teşkilatların genel müdür/genel komutanlık seviyesinde teşkilatlanmaları, onların gerektiğinde il veya bölge seviyesinde koordinasyon birimleri kurmasına engel teşkil etmekte, yetişmiş uzman personelinin yükselme için dar bir alana sıkışmasına neden olmaktadır.

Bu nedenle, başta jandarma teşkilatı olmak üzere genel kolluk teşkilatlarının, Milli İstihbarat Başkanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı şeklinde *Teşkilat Başkanlığı* olarak teşkilatlanmalıdır.

Bu şekilde teşkilatlanma ile, jandarma ve polis teşkilatlanmaları ihtiyaç duydukları yapılanmaları kendi bünyelerinde *Genel Müdürlük* ve *Başkanlık* şeklinde oluşturabileceklerdir. Böyle bir teşkilatlanma yapısı bu teşkilatların diğer bakanlıklar ve

kurumlarla suç önleme ve suçla mücadele daha aktif rol almalarına imkan tanıyacak, suçla ortak mücadele anlayışını da güçlendirecektir.

Bu kapsamda önerilen Teşkilat Yapılanması aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 4. 2. Jandarma Teşkilat Başkanlığı Şeması Önerisi (Jandarma Teşkilat Başkanlığı)

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Jandarma ulus ve merkezi devletlerin ortaya çıktığı dönemde, ulus devletin kurulması ve varlığını devam ettirebilmesinde en önemli devlet aygıtlarından birisi olarak ilk önce Fransa'da *gendarmarie* adıyla ortaya çıkmıştır.

Askeri nitelikli bir kolluk olarak hem barış zamanlarında iç güvenlik hizmetinde hem de savaş zamanlarında cephede ve cephe gerisinde görev yapabilen jandarma aynı zamanda merkezden uzak en ücra yerleşim yerlerinde de konuşlanarak çoğu zaman devletin taşraya uzanan ilk eli olmuş, merkezi iktidarın taşraya ulaştırdığı yapı ve hizmetlerin de yerelde koruyucusu olarak görev yapmıştır. Nitekim Napolyon'un 16 Mayıs 1806 tarihinde Sicilya Kralına (Lerois de Naple) yazdığı bir mektupta belirttiği gibi, *hem savaş hem de barış zamanında kullanılabilen yarı askeri kendisine özgü bir teşkilatlanma olan jandarma sistemi*, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmak üzere İspanya, İtalya, Prusya ve Rusya gibi tüm merkezi Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Jandarma teşkilatları aynı zamanda yeni sömürgeleştirilen topraklarda ordu birliklerinin yanında coğrafi alanın ve toplulukların kontrolü açısından da önem kazanmış, Avrupa ülkelerinin sömürgeleştirdiği başta Afrika coğrafyası olmak üzere Latin Amerika'da, Kuzey Amerikada da değişik isimler altında kurularak faaliyet göstermiştir.

Neoliberal politikaların kamu yönetimine yansımalarına kadar, yani 1980 li yılların sonlarına kadar, jandarma ve askeri nitelikte kolluk teşkilatlarının statüleri, teşkilatlanmaları, siyasi ve idari otoritelere bağılılıkları çok az değişim göstermiştir. Bu kapsamda 21. yüzyılın sonlarına kadar genel olarak jandarma ulusal orduların ayrılmaz bir parçası olan askeri silahları kullanma kapasitesine sahip, personelinin büyük bir kısmı askeri sınıftan jandarmaya aktarılmış, ulusal ordunun standartlarını kullanan, askeri disiplin ve statüye haiz, iç güvenlik ve asayiş yönünden İçişleri Bakanlığına bağlı/sorumlu veya ilişkili olmasına karşın²⁷⁸ askeri görevleri ve diğer görevleri ile eğitimi, disiplini ve lojistik imkanları açısından ulusal orduya veya milli savunma bakanlıklarına bağlı olan kendine özgü yarı askeri yarı polis şeklinde bir kolluk bir teşkilatlanması olarak tanımlanmıştır. Gerçekten de, dünya genelinde jandarma teşkilatlarının güçlü örneklerini sunan Türkiye ve Fransa dahil olmak üzere dünyada yaklaşık 62 den fazla jandarma

---

²⁷⁸ Jandarma, bazı ülkelerde iç güvenlik ve asayiş açısından içişlerine hem organik hem de işlevsel olarak bağlı olmasına karşın birçok ülkede İçişleri Bakanlığına karşı sorumlu veya İçişleri Bakanlığı ile ilintili bir teşkilat konumundadır.

teşkilatı ortak özellikler göstermiştir. Jandarma teşkilatlarının ilk ortaya çıkışlarından itibaren 1990 lı yıllara kadar, jandarmanın yukarıda sayılı genel özelliklerinde çok az değişiklik içeren reformlar yapılmış, ancak jandarma teşkilatları askeri statülü kolluk teşkilatı olma özelliğini devam ettirebilmiştir.

1970’li yılların sonuna doğru *refah devleti* anlayışının krize girmesi, kamu harcamalarında yaşanan aşırı artışların bütçe dengelerini sarsması, ekonomik alanda yaşanan darboğazlar, petrol krizi gibi gelişmeler devletlerin kamu yönetimi anlayışında köklü değişiklikler yapmasına ve yeni reform gündemlerinin oluşmasına, kamu yönetiminde yeni bir anlayışın hakim olmasına zemin hazırlamıştır (Sezer, 2021: 81). Yine, bu gelişmeye eş zamanlı olarak 1980’li yılların sonundan itibaren soğuk savaşın sona ermesi, kırsaldan şehir alanlarına yapılan yoğun göçler nedeniyle jandarma teşkilatlarının asıl sorumluluk alanı kırsal yerleşim yerlerinin nüfus olarak daralması, diğer yandan küreselleşme ile birlikte insan hakları ve demokrasi tartışmaları, YKY ilkesi bağlamında etkinlik, verimlilik tartışmaları ile şeffaflık ve hesap verilebilirlik uygulamaları, kendine özgü dikey hiyerarşik yapılanması olan askeri disiplinli ve bir yönüyle ulusal orduya bağlı jandarma teşkilatlarının özellikle siyasi ve idari otoriteye bağlılıkları ile askeri statülerinin tartışma konusu yapılmasına neden olmuştur (Lutterbeck 2012, 26).

Söz konusu tartışmalar ve ülkelerin kendine özgü yaşadığı güvenlik sorunları nedeniyle, jandarma teşkilatlarında 1990 lı yılların sonundan itibaren bazı yapısal reform hareketleri görülmeye başlanmıştır. Bu reform çabaları, önceki reformlardan farklı olarak, jandarmanın hizmet kalitesinin artırılması, personelinin profesyonelleştirilmesi, yeni teknolojik ve mesleki gelişmelere ayak uydurulması gibi klasik iyileştirmelerden ziyade **doğrudan jandarmanın hukuki statüsüne, siyasi ve idari otoriteye bağlılığına, disiplini ve askeri karakterine** hatta jandarmanın bir kolluk olarak varlığına yönelmiştir.

Nitekim, 1990 yı yılların sonundan itibaren başlayan ve halen devam eden jandarma reformlarının meydana getirdikleri sonuçlara göre jandarma teşkilatlarının polis teşkilatı ile birleştirilmesi (*fusion*), jandarma teşkilatlarının polisle yakınlaştırılması (*Rapprochement*) ve nihali olarak Türkiye’de örneğinde olduğu gibi jandarma teşkilatının

polisle aynı statüyü getirilmesi, yani eşitlenmesi/polisleşmesi²⁷⁹ (*égalité*) olarak üç farklı şekilde kenidisini göstermektedir.

Gerçekten de, gerek neoliberal politikaların etkisi gerekse ülkede iç güvenlik kuvvetlerinin asayiş olaylarında etkisiz kalması nedeniyle Belçika’da kolluk teşkilatlarının genel yapılandırılması kapsamında 2001 yılında jandarma teşkilatının kaldırılarak personelinin federal polis ve yerel polis teşkilatları bünyesine aktarılması; yine Avusturya Federal jandarma teşkilatının 2005 yılında dağıtılarak Avusturya Federal Polis Teşkilatı ile birleştirilmesi jandarma teşkilatlarının ***polisle bütünleştirilmelerine*** (*Fusion*) örnek teşkil etmektedir.

Buna karşılık, jandarma teşkilatlarının ilk örneği Fransız jandarma teşkilatında ise, Belçika ve Avusturya’da görülen gelişmelerden çıkarılan ders ile, Fransız jandarma teşkilatının İçişleri Bakanlığına bağlanması, polis ve jandarma arasında bazı ortak birim ve faaliyetlerin oluşturulması, jandarma ve polis birimleri arasında eşgüdüm ve koordinasyonu artırıcı kurumsal mekanizmaların kurulması cihetine gidilmiştir. Bununla birlikte, jandarmaya askeri kimlik ve kültürünü veren askeri statüsü korunmuş, askeri standartları, askeri disiplini ve ilk askeri eğitimi hususları açısından jandarmanın Fransız Savunma Bakanlığına bağlılığı muhafaza edilmiştir. 2009 yılında Savunma Kanununda yapılan değişiklik ile başlatılan bu reform Fransız ilgili literatüründe de belirtildiği gibi, ***rapprochement (polisle Yakınlaşma)*** olarak kavramlaştırılmıştır.

Türkiye’de 1993 yılından itibaren başlayan ve 15 Temmuz 2016 Darbe girişiminin de hızlandırıcı etkisiyle esas olarak 27 Temmuz 2016 tarihinden itibaren başlatılan kapsamlı jandarma reformlarında ise, yukarıda bahsedilen polisle bütünleşme (*fusion*) veya polise yakınlaşma (*rapprochement*) yerine, jandarma teşkilatının personel yapılanması ve genel olarak teşkilatlanmasını korumak suretiyle Türk polis teşkilatı ile bağlılık, eğitim, disiplin, personel statüsü olarak aynı seviyeye getirmeyi hedefleyen bir dizi yasal değişiklikler yapılmıştır. Türkiye’de bir çok açıdan jandarma ve polisi aynı statüye getiren, jandarma ve polis teşkilatı arasında bağlılık, statü, eğitim, disiplin açıdan eskiden var olan farklılıkları kaldıran reformun ise jandarmanın polis teşkilatı ile

---

²⁷⁹ Jandarma teşkilatının polis teşkilatı ile eşitlenmesi, Jandarmanın polisleşmesi tabiri sadece bu çalışmada kullanılmıştır. Uluslar arası veya ulusal literatürde henüz bu şekilde bir tanımlama bulunmamaktadır.

esitlenmesi (égalité) veya jandarmanın polisleşmesi olarak kavramsallaştırılması mümkündür.

Bu çalışmada, dünya genelinde jandarma teşkilatlarının oluşumuna örneklik teşkil eden ve Türk jandarma teşkilatı gibi iç güvenlikte polis teşkilatı ile aynı oranda adli ve idari kolluk vazifesi sunan Fransız jandarma teşkilatı ile Türk jandarma teşkilatı ile karşılaştırma ögesi seçilmiştir. Bu bağlamda her iki jandarma teşkilatlarının önce tarihsel gelişim, bağlılık, statü, teşkilatlanma, disiplin, eğitim ve personel yönetimi açısından karşılaştırılmaları yapılmıştır. Fransa'nın karşılaştırma ögesi olarak seçilmesinde, Fransız jandarma teşkilatının diğer jandarma teşkilatlarına örneklik teşkil eden ilk jandarma teşkilatı olması, diğer yandan Fransız ve Türk merkezi ve taşra yapılanmasının, mülki idare sisteminin ve genel kolluk yapılanmasının birbiri ile büyük benzerlik göstermesi etkili olmuştur. Diğer yandan, Fransız jandarma teşkilatı reformunda jandarmanın askeri statüsü ve kültürünü koruyucu bir yöntem seçilmesi, reformun uzun bir sürece yayılması ve reformun hedeflerinin önceden belirli olması ile jandarma reformunun gerek siyasi-idari çevrelerde gerekse polis sendikası ve jandarma teşkilatı içerisinde oldukça fazla tartışılmasının da bu seçimde etkisi bulunmaktadır.

Fransız ve Türk jandarma teşkilatlarının yukarıda sayılan alanlarda yapılan karşılaştırmasında iki jandarma teşkilatlarının birçok açıdan birbirine büyük benzerlik arzettiği görülmektedir. Buna karşılık, her iki jandarma teşkilatının askeri statü, bağlılık ve silahlı kuvvetler ile ilişkisi ile ilgili yapılan karşılaştırmada önemli farklılıkların olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu farklılıkların Türk jandarma teşkilatı nezdinde 27 Temmuz 2016 tarihinden itibaren başlatılan reformlar sonucunda, jandarmanın bağlılığı, disiplini, statüsü ve eğitimi hususlarında meydana gelen dönüşümlerden kaynaklandığı, Fransa ve Türk jandarma teşkilatları arasında bu alanlarda önemli farklılıkların olduğu gözlenmiştir.

Örneğin, Türk jandarması statü, bağlılık, standartlar ve disiplin açısından polis teşkilatı gibi tamamıyla İçişleri Bakanlığına bağlı kılınmış iken, Fransız jandarma teşkilatının askeri statüsü yasal olarak teyit edilmiş, Savunma Bakanlığı ile olan ilişkileri muhafaza edilmiş ve disiplin hükümleri açısından polis teşkilatından farklı hükümlere tabi kılınmıştır.

Bu çalışmada, Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının geçirdikleri son kapsamlı reformların niteliği, hedefleri ile bu reformlar sonucunda her iki jandarma teşkilatında meydana gelen dönüşümler de incelenmiştir.

Öncelikle belirtmelidir ki, Fransız jandarma reformu ile Türk jandarma reformu aynı sebep ve saikleri içermemektedir. Fransız jandarma reformu, 2008 yılı kanun çalışmaları aşamasında Fransız Paramentosuna sunulan raporlardan da anlaşılacağı gibi, daha çok ekonomik gerekçeler barındırmakta, yani reform ile polis ve jandarmanın bir çok faaliyetinin ortaklaştırılmasını, böylelikle jandarma ve polise ayrılan bütçenin azaltılmasını hedeflemekte, jandarma ve polis teşkilatını birleştirme amacı taşımamaktadır. Buna karşılık Türk jandarma teşkilatında, gerek 1993, 1995 ve 2015 yıllarında gerekse 2016 tarihinden sonra yapılan reformların hiç birisinde ekonomik gerekçeden bahsedilmemiştir. Türk jandarma teşkilatında yapılan reformların ana fikrini tarihsel süreç içerisinde de görüleceği üzere genel kolluğun kolluğun sevk ve idaresinin kolaylaştırılması, karşılıklı eşgüdüm ve işbirliğinin kolaylaştırılması oluşturmuştur.

Reform sürecinin işletilmesi ve reformların takibinde de Fransa ve Türkiye arasında farklılıklar bulunduğu ileri sürülebilir. Fransa'da jandarmanın yapısal reformu 1980 li yıllara kadar uzanan bir dizi çalışma, alan araştırmaları ve raporlara dayanması ve yaklaşık 20 yılı aşkın bir süreyi almasına karşın Türk Jandarma Reformunun 15 Temmuz 2016 tarihli FETÖ destekli askeri darbe girişiminin de hızlandırıcı etkisiyle çok kısa sürede ve etkili bir şekilde yapılmasıdır. Öte yandan, Fransız jandarma teşkilatında yapılan reformların sonuçları her yıl Fransız Sayıştayı tarafından *Jandarmanın İçişleri Bakanlığına Bağlanmasının Bilançosu* adıyla Fransız Senatosu ve Meclisine rapor olarak sunulmakta iken Türk jandarma teşkilatında gerçekleştirilen reformlar ve bu reformların sonuçları ile ilgili kamuya açıklanan herhangi bir rapor veya çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca bu alanda, birkaç akademik makale hariç kapsamlı olarak yapılmış bir akademik çalışma da bulunmamaktadır.

Reformlar sonrasında Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarında meydana gelen önemli yapısal dönüşümler bu çalışmanın ana fikrini oluşturduğundan, reformların Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarının *askeri stütülerinde, bağlılıklarında, görev ve yetkilerinde, sorumluluk alanlarında, Teşkilatlanmalarında, eğitim ve disiplinlerinde* nasıl bir dönüşüm meydana getirdiği karşılıklı olarak irdelenmiştir.

Fransız jandarma teşkilatında 2009 yılında ve Türk jandarma teşkilatında Temmuz 2016 tarihinde yapılan yapısal reformlardan sonra, iki teşkilatın bağılıklarında, statülerinde, başlangıç eğitimlerinde ve disiplinlerinde önemli dönüşümlere neden olduğu görülmektedir.

Her iki jandarma teşkilatlarında meydana getirdiği dönüşümler kısaca şu şekilde sıralanabilir;

a) Bağılılık Durumu ile ilgili olarak: Reformlar sonrasında Fransız jandarma teşkilatı, neredeyse kuruluşundan beri Savunma Bakanlığına bağlı iken 2009 yılında yapılan yasal değişiklik ile İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Bununla birlikte jandarmanın askeri görevleri, eğitimi ve disiplini açısından Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmektedir. Buna karşılık, 1904 yılı jandarma nizamnamesinden sonra asayiş görevleri yönünden zaten İçişleri Bakanlığına bağlı olan Türk jandarma teşkilatı, 27 Temmuz 2016 tarihinde başlayan reformlar ile tüm yönleriyle, herhangi bir istisnaya tabi tutulmadan İçişleri Bakanlığına bağlanmış, jandarmanın Türk Silahlı Kuvvetlerine veya Milli Savunma Bakanlığına bağlılığına ilişkin başta 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunda, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununda ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda yapılan atıflar ve ilişkiler kaldırılmıştır. Diğer yandan, jandarma personelinin atanması, performans değerlendirmesi, izin taleplerinde daha önce mülki amirler ve içişleri bakanı açısından var olan kısıtlamalar kaldırılmış, merkezde İçişleri Bakanının taşrada ise vali ve kaymakamların polis teşkilatı üzerindeki yetkileri ile aynı seviye ve statüye getirilmiştir.

b) Jandarmanın Askeri Statüsü ile ilgili olarak: Yukarıda da görüldü gibi, her iki ülkede yapılan reform sonrasında jandarma teşkilatları açısından önemli görülen, jandarmanın askeri bir kolluk teşkilatı olduğunu hukuki olarak tescilleyen **askeri statünün** korunması konusunda Fransa ve Türkiye’de farklı iki yaklaşım ortaya çıkmıştır. Fransa’da 2009 yılında yapılan reformda, jandarmanın askeri statülü bir kolluk olduğu özellikle belirtilmiş ve Fransız Savunma Kanununa jandarmanın askeri bir kuvvet olduğu açıkça yazılmıştır. Yine yapılan tüm reformlarla ilgili yasal metinlerde *jandarmanın askeri statüsü saklı kalmak* kaydı eklenilerek Fransız jandarma teşkilatının askeri statüsüne özel vurgular yapılmıştır. Buna karşılık, Türk jandarma teşkilatının askeri bir kolluk olduğuna vurgu yapan 2803 sayılı Jandarma Teşkilat ve Görevleri Kanunda yer alan hüküm kaldırılmış, bunu tamamlayıcı biçimde jandarma personeli Devlet Memurları

Kanununda bir hizmet sınıfı olarak zikredilmiş, *Emniyet Hizmetleri Sınıfı*’ndan sonra gelecek şekilde *Jandarma Hizmetleri Sınıfı* olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesine eklenmiştir.

c) Jandarmanın disiplin, eğitim, teftiş ve denetimi ile ilgili olarak: Türk jandarma teşkilatının reformlar sonucunda geçirdiği önemli dönüşümlerden birisi de, jandarmanın disiplin, teftiş ve denetim ve performans değerlendirmesi ile ilgili olmuştur. Buna karşılık, Fransa’da bu alanda yapısal bir değişikliğe gidilmemiş, önceki usul korunmuş, Fransız jandarma teşkilatı askeri statüsünününden kaynaklı olarak disiplin hükümleri açısından Fransız Savunma Kanuna tabi tutulmuştur. Öte yandan jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlanmasının bir sonucu olarak Fransız polis teşkilatı ile jandarma teşkilatı için ortak bir *İç Güvenlik Teşkilatları Etik Kuralları (Déontologie De La Sécurité Intérieure)* ²⁸⁰ oluşturulmuş ve Fransız İç Güvenlik Kanununun (*Code de la sécurité intérieure*)eki olarak yayımlanmıştır. Burda dikkat çekici bir husus yine, Fransız İç Güvenlik Teşkilatları ortak etik kurallar içinde Fransız jandarma teşkilatı ile ilgili ayrı bir maddeye yer verilmiş olmasıdır. İç Güvenlik Etik Kuralları’nda Fransız jandarmasının askeri değerlerine ve statüsüne de vurgu yapılarak ayrı bir hüküm eklenmiştir.

Fransa’daki bu gelişmenin aksine, Türk jandarma teşkilatında yapılan reformda ise, daha önceden Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin kanununa tabi olan jandarma personeli, Ocak 2017 tarihinden itibaren polis teşkilatının da tabi olduğu 7068 sayılı Genel kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanuna tabi kılınmıştır. Bu kanunda jandarma ve sahil güvenlik teşkilatı personeli için ayrı ve istisnai bir düzenleme getirilmemiştir. Diğer yandan Türk jandarma teşkilatının merkez ve taşra birimlerinin denetim ve teftişlerinde daha önceden askeri görevler için getirilen kısıtlama kaldırılmış, jandarma teşkilatı denetim ve teftişlerde polis teşkilatı ile aynı hüküm ve usullere tabi kılınmıştır.

d) Jandarma subaylarının Jandarma okuluna alımı ve eğitimleri ile ilgili olarak; Türk ve Fransız jandarma teşkilatlarında reform sonrasında oluşan önemli farklılıklardan birisi ise *jandarma teşkilatlarında başlangıç eğitimlerinin verilmesi* ve ilk eğitime kabul edilen subay öğrenci kaynağıdır. Fransa’da reform sonrasında jandarma subay eğitiminde herhangi bir değişiklik yapılmamış, Jandarma Subay Okuluna yüksek lisansını yapmış üniversite mezunları yanında Fransız ordusundan yüzbaşı rütbesine kadar

---

²⁸⁰Déontologie de la Sécurité Intérieure (Articles L141-1 à L142-1) .

ve Fransız silahlı kuvvetler okulları²⁸¹ mezunlarından belirli kontenjanlarda öğrenci alımına devam edilmektedir. Böylelikle, Fransa'da jandarmanın silahlı kuvvetler ile kültürel bağı devam ettirilmektedir.

Türk jandarma teşkilatında yapılan reform kapsamında, Silahlı Kuvvetlere ait Kara Harp Okulu'ndan öğrencilerin eğitimlerinin belirli bir kısmında *jandarma sınıfına* ayrılması, yani subay kaynağının önemli bir kısmının Silahlı Kuvvetler Okulundan temini usulüne son verilmiştir. 2017 yılında yapılan değişiklikle, Türkiye'de jandarma subay ihtiyacını karşılanmasında yeni bir yöntemle gidilerek doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlı *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi* kurulmuştur. Doğrudan sivil lise mezunlarından sınavla öğrenci almakta olan Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Fransa'da olduğu gibi silahlı kuvvetlere ait okullardan veya silahlı kuvvetlerin muvazzaf subaylarından öğrenci alımı yapmamaktadır.

Bu kapsamda Fransa'da ve Türkiye'de subay kaynaklarının temini açısından önemli bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Fransa'da doğrudan ordudan yüzbaşı seviyesinde veya orduya ait askeri okullardan mezun öğrencilerden jandarmaya aktarılan subaylar aracılığı ile Fransız jandarma teşkilatının üst yönetiminde askeri kültür ve geleneğin yaşatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Buna karşılık Türk jandarma teşkilatına subay yetiştiren jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisine askeri okullardan veya Türk Silahlı Kuvvetlerinden muvazzaf subay alımı yapılmamakta, eğitim süreci içerisinde de güncel olarak Türk Silahlı Kuvvetleri ile ortak bir eğitim veya staj programı bulunmamaktadır.

e)Ortak Birimlerin oluşturulması/ortak alımların yapılması/ eşgüdüm ve işbirliği mekanizmalarının oluşturulması ile ilgili olarak:Türk ve Fransız jandarma reformlarında görülen önemli farklılardan birisi de jandarma reformunun iç güvenlik faaliyetlerinde koordinasyonun artırılması ve yapılan reformun somut olarak alana yansıtılma biçimidir.

Türk jandarma reformunda jandarma tüm yönleriyle, hiç bir istisna olmaksızın, İçişleri Bakanlığına bağlanmış, merkezde Bakanlığın taşrada ise mülki amirlerin kolluk teşkilatlarının idare ve koordinasyonundaki yetkileri artırılmıştır. Bu doğrultuda, daha üst seviyede eşgüdüm mekanizması kurulmuş olduğundan, Türkiye'de jandarma ve polis

---

²⁸¹Fransa'da başlangıç eğitimi veren subay okulları şunlardır: École spéciale militaire de Saint-Cyr, École militaire interarmes; École de l'air; École militaire de l'air. Ayrıca askeri mühendislik eğitimi veren École Polytechnique .

teşkilatı arasında yapısal/kurumsal anlamda ortak koornisasyon-eşgüdüm mekanizmaları, jandarma ve polisten mürekkep ortak birimlerin oluşturulması veya her iki teşkilat arasında personel değişimi gibi somut uygulamalara güncel olarak ihtiyaç duyulmamıştır. Türk jandarma ve polis arasında fiili olarak duruma göre oluşturulan komisyon veya kurullar ise önceden de var olan ve ihtiyaca göre geliştirilen veya son verilen mekanizmalar olarak ortaya çıkmaktadır.

Buna karşılık, Fransız jandarma teşkilatı nezdinde yapılan reformda, temel hedef jandarma'nın askeri statüsünü koruyarak polisle yakınlaşma olması, başka bir anlatımla bir yandan polis ve jandarma faaliyetlerinin koordine edilmesi/ortak faaliyetlerin yürütülmesi diğer yandan jandarmanın askeri özelliğinin korunması söz konusu olduğundan, bu hedefin kalıcı ve kurumsal olarak sürdürülebilmesi için müşterek birimlerin oluşturulması, koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması, personel değişimi gibi daha kapsamlı dönüşümlere gidilmiştir.

Bu kapsamda Fransa'da 2009 yılından itibaren başlatılan reform çerçevesinde;

Jandarma ve polis teşkilatında aynı işlevi gören ve ortak faaliyet göstermesinde fayda görülen bazı birimler müşterek hale getirilmiştir²⁸².

Diğer yandan, İçişleri Bakanlığı yönetiminde jandarma ve polis teşkilatının operasyonel birimleri arasında koordinasyon ve işbirliğini artırıcı üyeleri polis ve jandarma amirlerinden oluşan birçok kurumsal ve kalıcı kurullar kurulmuştur²⁸³.

Suçla Mücadele için oluşturulan 4 ü Jandarma bünyesinde 10 u polis teşkilatı bünyesinde faaliyet gösteren Merkez Ofislerinde²⁸⁴ karşılıklı personel görevlendirmesi cihetine gidilmiştir.

---

²⁸² Uluslararası İşbirliği Başkanlığı polis teşkilatı bünyesinde birleştirilirken İç Güvenlik Bilgi Teknolojileri Servisi Jandarma teşkilatı bünyesinde müşterek başkanlıklar haline getirilmiştir. Yine polis teşkilatı bünyesinde birleştirilmesi öngörülen Bilimsel ve Teknik Polislik Servisi (PoliceTechnique et Scientifique) ile ilgili süreç halen tartışılmakta olup herhangi bir somut ilerleme kaydedilememiştir.

²⁸³ Özel hareket birimleri için Müdahale Birimleri Koordinasyon Kurulu, trafik güvenliği için Toplu Taşıt Güvenliğinin Sağlanması Koordinasyon Kurulu ve Yol Güvensiziği ile Mücadele Koordinasyon Kurulu, toplumsal olaylara müdahale birimleri için Mobil Birliklerin Koordinasyon Kurulu ve terörle mücadele birimleri için Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

²⁸⁴ Türkiye'de gerek jandarma teşkilatı, gerekse polis teşkilatı bünyesinde Fransa'da olduğu gibi Merkez Ofisi Kavramı/uygulanması bulunmamaktadır. Fransa'daki söz konusu ofislerin görevleri, ilgili polis ve ya jandarma teşkilatının başkanlıkları tarafından bizzat yapılmaktadır. Kanımızca Fransa'da polis teşkilatı ve jandarma teşkilatı içerisinde bile ikilik yaratan merkez ofisi uygulamasının Türk idari yapısı ve geleneklerine uymayacağı değerlendirilmektedir.

Jandarma ve polis teşkilatı için yapılacak malzeme alımlarının İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan müşterek bir servis üzerinden ortak yapılmaktadır .

Jandarma ve polis teşkilatında bazı hizmetiçi eğitimlerinin ortak tatbik edilmesi, her iki kolluk teşkilatı personeli arasında alt düzeyde karşılıklı personel değişiminin yapılması planlanmış ise de bu hususlarda herhangi bir ilerleme sağlanılamamıştır. Bu kapsamda Mayıs 2021 Fransız Sayıştay raporunda özellikle toplumsal olaylara müdahale ve asayiş hizmetleri konusunda ortak eğitimlerin verilmesi tavsiye edilmektedir.

Jandarma reformlarının takibi ve denetini hususunda da Türkiye ve Fransa arasında farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye’de jandarma teşkilatı nezdinde yapılan ve jandarma teşkilatını dönüştürmeye devam eden reformların boyutu, yönü ve hedefe ulaşım ulaşılmadığına ilişkin en azından kamuoyu ile paylaşılmış bir kurumsal çalışma bulunmamaktadır. Buna karşılık Fransız jandarma teşkilatında yapılan reformların yönü, hedefe ulaşıp ulaşılmadığı ile ilgili düzenli olarak Fransız Sayıştay Başkanlığı tarafından 2010 yılından itibaren yıllık rapor hazırlanmakta ve Fransız Meclisine sunulmaktadır. Fransız Sayıştay’nın jandarma reformu ile ilgili en son yayımladığı rapor Mayıs 2022 yılında yayımlanan rapordur²⁸⁵. Söz konusu raporda reformdan beklenen hedeflerin önemli bir kısmına ulaşılamadığının²⁸⁶ da altı çizilmektedir (Fransız Sayıştay raporu, 2021:86-120).

---

²⁸⁵ Toplam 172 sayfa olan söz konusu raporun Fransızca aslına <https://www.ccomptes.fr/fr/publications/le-bilan-du-rattachement-de-la-gendarmerie-au-ministere-de-linterieur> sitesinden ulaşılabilmektedir .

²⁸⁶Jandarma Teşkilatında yapılan reform kapsamında önemli eksikliklerin olduğu görülen eksiklikler ve tavsiyeler (*Fransız Sayıştay raporu, 2021:86-120*) şu şekilde sıralanmıştır;

- Polis ve Jandarmanın uluslararası işbirliğinin tek elde toplanması çabasının, Polis teşkilatına bağlı Adli Polislik Başkanlığı bünyesinde bulunan ikili veya çok taraflı işbirliğine yönelik mevcut soruşturma birimleri nedeniyle istenilen seviyeye ulaşılamadığı,
- Özellikle iki kolluğun rekabet içinde bulunduğu terörle mücadele için oluşturulan (UCLAT) ve müdahale birimlerinin (Jandarma ve polis Özel hareket birlikleri) koordinasyonu için oluşturulan UCOFI’nin varlığına rağmen polis ve jandarma arasında terörle mücadele ile ilgili istenilen düzeyde bir sinerji sağlanamadığı,
- Çoğunluğu polis teşkilatına bağlı 14 merkezi ofiste, karşılıklı personel görevlendirilmesi ya yapılmamakta veya çok az görevlendirme yapıldığı, bunun sonucu olarak uzmanlık gerektiren ve merkezi düzeyde organize suçlarla mücadele etmek amacıyla oluşturulan merkez ofislerinde personel dağılımı istenilen düzeyde olmadığı,
- 2011 yılından itibaren, karşılıklı olarak polis memuru ve astsubay seviyesinde isteğe bağlı personel değişimi personel arasında yeterince rağbet görmediği, diğer kolluk teşkilatında görev talep edenlerin genel olarak coğrafi nedenlerden dolayı bu tercihi yaptığı,
- Jandarma ve polis sorumluluk bölgelerinde belirsizliğin bulunduğu, her iki teşkilatın da sorumluluk bölgelerini genişletmek istediği, ancak en son 2015 yılında yapılan sorumluluk alanları belirlemesinden sonra herhangi bir ilerleme kaydedilmediği, ortak eğitim faaliyetlerinin tam olarak gerçekleştirilemediği ileri sürülmekte, jandarma ve polis teşkilatı arasında Jandarmanın askeri statüsü de gözönüne alınarak daha da ilerletilmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada;

Biri 2009 yılında Fransa’da, diğeri Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de yapılan, her iki jandarma teşkilatında yapısal dönüşümlere neden olan reformlar incelenmiştir. Söz konusu reformların sonucu olarak nitelendirilen dönüşümlerle, Fransa’da Fransız jandarma teşkilatının görev, faaliyet ve teşkilatlanması açısından polis teşkilatına yaklaştırıldığı, bu nedenle reformun adının polise yakınlaştırma ve polisle uyumlulaştırma (Rapprochement) olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise bu dönüşümlerin, zaten birçok açıdan polis teşkilatına yakınlaştırılmış olan jandarmanın daha da polis teşkilatına benzerleştiği görülmektedir.

Bu kapsamda, Fransa’da yapılan jandarma reformunun bazı olumlu ve işleyen yönleri esas alınarak, devam eden reform sürecinde Türk jandarma teşkilatı için bir model önerisi sunulmuştur.

Yukarıda detaylarına yer verilen model önerisinde;

Türk jandarma ve polis teşkilatları arasında özellikle operasyonel birimler arasında mevcut koordinasyonun daha da etkili kılınabilmesi için kurumsal ve kalıcı eşgüdüm mekanizmalarının oluşturulması; birebir aynı işin yapıldığı idari ve teknik birimlerin polis ve jandarma personelinden müteşekkil ortak birimler haline getirilmesi (Bilgi Teknolojileri, Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı gibi); üst düzeyde iç güvenlik kapsamında ortak bir anlayışın oluşturulması için jandarma ve polis teşkilatı üst yöneticiliğe geçiş aşamasında, jandarma subaylarına ve polis amirlerine ortak kolluk yönetici eğitiminin verilmesi; polis ve jandarma teşkilatlarının ayrı ayrı düzenlediği teknik ve pahalı hizmetiçi eğitimlerin ortak tertip edilmesi önerilmiştir.

Diğer yandan, jandarma teşkilatının tüm yönleriyle İçişleri Bakanlığına bağlılığı ile ilgili tüm istisnaların ortadan kaldırılmış olmasının önemli olduğu görülmekle ve bu durumun sürdürülebilirliği savunulmakla birlikte, jandarmanın kendi kimlik ve kültürüyle varlığını devam ettirmesinin de elzem olduğu düşünülmektedir. Zira, jandarmanın polis teşkilatı ile birebir benzeşmesinin ileride jandarma teşkilatının polisleşmesine neden olabileceği değerlendirilmekte olup jandarma’ya kendi kimliğini veren tarihi ve askeri gelenek ve özelliklerinin korunması için bazı tedbirlerin alınması gerektiği savunulmaktadır.

Bu amaçla, jandarmanın askeri bir kolluk teŖkilatı olduğu husununun mevzuatta yeniden teyit edilmesi; Kara Harp Okulu mezunu subaylardan da Jandarma Sahil Güvenlik Akademisine ğrenci alımının yapılması, böylelikle silahlı kuvvetler ile jandarma arasındaki askeri ve tarihsel bağın devam ettirilmesi; jandarma'nın farklılığı ve askeri yönü ile ilgili disiplin mevzuatında polis teŖkilatından ayırık hükümlere yer verilmesi ve nihai olarak büyük bir kolluk teŖkilatı olan Jandarma Genel Komutanlığının, İiŖleri Bakanlığı bünyesinde Türk polis teŖkilatı ile birlikte, yrttğu görev ve misyonlarına uygun olarak İiŖleri Bakanlığına bağlı TeŖkilat BaŖkanlıėı seviyesine çıkarılması nerilmiŖtir.

KAYNAKLAR

- Accoce, P. (2001). “*Les gendarmes dans la Résistance*” : document, Paris: Presses de la Cité, 341 p.
- Akman, N. (1991). “*Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma*”, Ankara: Genelkurmay Basım Evi,
- Aksoy, Ş. (2004). “*Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması*” II. Kamu Yönetimi Formu Bildiriler Kitabı, Hacettepe, Ankara.
- Aksu (Lévy), N. (2017). *Osmanlı İstanbul’unda Asayiş: 1879-1909*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alary, É. (2000). *L’histoire de la gendarmerie de la Renaissance au troisième millénaire*. Paris, Calmann-Lévy, 286 sayfa .
- Allonce, M. (2008). *le rôle de la Gendarmerie dans les zones périurbaines*, rapport d’information du Senat, no °62.
- Alloncle, M. M. (1997). Rapport D’information Fait au nom de la commission des Affaires étrangères, de la défense et des forces armées (1) sur le rôle de la gendarmerie dans les zones périurbaines, no:62. http://www.senat.fr/rapportssenateur/alloncle_michel80002u1994.html
- Alpar, G. (2013). “*Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki Konumu*”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2 (1), 83.
- Altundaş, O. (2013). “*Yeni Yüzyılda Jandarma Teşkilatlarında Değişim*”, Türk İdare Dergisi, sayı 476.
- Altundaş, O. (2019). Fransız Jandarma Teşkilatı, içinde, *Karşılaştırmalı İç Güvenlik Yönetimine Giriş Ülke Örnekleri* Ed.Avaner, Tekin ve Çiner, Can Umut, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Alyot, H. (1947). *Türkiye’de Zabıta ve Bugünkü Durumu*, Ankara: Kazan Ofset. 2008 Basımı.
- Anowitz, M. (1977). *Military Institutions and Coercion in the Developing Nations* (Chicago, IL:University of Chicago Press, 1977), pp. 44–47.
- Arık, K. F., Sürgit, K. (1963). Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu-Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri (MEHTAP), TODAİE, Ankara-1963;
- Avusturya İçişleri Bakanlığı Dergisi. (2005). *Güvenlikte Kazanım, 12a özel sayı (Öffentliche Sicherheit, “Gewinn an Sicherheit”, Öffentliche Sicherheit, 12A/05)*.
- Aydın, M. (1996). *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*. İstanbul: Kitabevi, 214.
- Babovic, B. (2001). *Police Brutality and Police Torture*. In A. Kadar (Ed.), *Police in Transition: Essays on the Police Forces in Transition Countries* Budapest: Central European University Press. s. 232–237.

- Baker, A. (1996). *A Question of Honour The Life of Lieutenant General Valentine Baker Pasha*. London.
- Bal, M.A. (2006). *Modern Devlet ve Güvenlik*. İstanbul: IQ KültürSanat, Basımevi.
- Ballbe, M. (1993). “*La Guardia Civil*” *Les Cahiers de la sécurité intérieure*, 11, 159–166.
- Barley, A. (2001). *In the line of fire riot police in Europe*. *New Statesman*. 23 Temmuz 2001. <http://www.newstatesman.com/node/140797> (erişim tarihi 03.03.2021)
- Başa, Ş. (2013). *Dâhiliye Nezaretinden Dâhiliye Vekâletine Geçiş (1920-1923)*. Ankara: TODAİE.
- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı, Tutanakları, 5 Mayıs 1982:1
- Bauer, A. (2002). *lespolices en France, que je sais?*, Paris: PUF.
- Bayley, D. H. (1990). *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. Rutgers University Press, New Brun Swick N.J., 259 S.
- Bayley, H., Shearing, C.D. (2005). ‘*The future of policing*’, in T. Newburn (Ed.), *Policing: Key Readings*, Cullompton/ Devon, 715-732
- Belkhodja, A. ve Cheikhrouhou, T. (2018). *14 janvier: L’enquête* (Tunis: Apollonia Editions).
- Bennani, D., Boudarham, M. (2012). “*Gendarmerie royale: L’armée à tout faire*”, Telquel.
- Bergman, D. (2005). “*Police And Gendarmerie Reform in Belgium: From Force to Service*”, Geneva Centre For The Democratic Control Of Armed Forces (DCAF) Working Paper No. 157 Geneva, February
- Berlier, J. M. (2014). *Polis Tarihi, Fransız Tarih yazımı üzerine düşünceler, Jean Marc Berliere, Bourgogne Üniversitesi, Tarih bölümü, Jandarma ve Polis, Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar İçinde*, der. Noémi Lévy, Nadir Özbek, Alexandre Toumarkine. İstanbul :Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 65-84
- Bernadette, K. (2009). “*Dreigegendie Macht der Minister*”, *Der Standard*, 19 September 2009. (www.derstandard.at/story/1220458653338/drei-gegen-die-macht-der-minister, Erişim tarihi 24.05.2019)
- Beşikçi, M. (2016). *Birinci Dünya Savaşı’nda Devlet İktidarı ve İç Güvenlik: Asker Kaçakları Sorunu ve Jandarmanın Yeniden Yapılandırılması*, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies XVI/32* (2016-Bahar/Spring).
- Birinci İdareciler Kongresi. (1947). 20 Ocak 1947-31 Ocak 1947). T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınları seri II, Sayı: 5, Ankara Akın Matbaası, 1947
- Blanchard, E. (2011). *La police parisienne et les Algériens (1944-1962)* | Damien Lorcy, *Sous le régime du Sabre. La gendarmerie en Algérie 1830-1870* Paris, éd. Nouveau Monde, 448 sayfa.
- Blaney, G. (2007). *Policing Interwar Europe, Continuity, Change and Crisis, 1918-1940*, London, Palgrave-Macmillan, 251 sayfa.

- BOA, Dahiliye Nezareti İdari Kısım Belgeleri (DH.İD.), 180/16, 5 Şevval 1331/7 Eylül 1913.
- Bonnart, M. (2004). *Souvenirs d'un capitaine de Gendarmerie (1775-1828)*, Maisons-Alfort, Service historique de la Gendarmerie Nationale, 2004, 695 p., ill., ISBN 2 11 094047 6
- Boudon, J.O. (2013). [dir.], *Police et gendarmerie dans l'Empire napoléonien*, Collection de l'Institut Napoléon, Paris, éditions SPM, 2013, 240 p.
- Broers, M. (2016). *The Napoleonic Gendarmerie. The state on the periphery made real*. (Crime, Histoire&Sociétés / Crime, History & Societies, Vol. 20, n°1
- Brouillet, P. (2003). “*De la maréchaussée à la Gendarmerie: histoire et patrimoine*”, Service historique de la Gendarmerie nationale, Paris.
- Bruneteaux, P. (1993). *La spécificité de la gendarmerie appréhendée dans le cadre de la formation de ssous-officiers*. Les Cahiers de la sécurité intérieure, 11, 93–102.
- Buzan, B., Waever, O., & de Widie, J. (1998). *Security: a new framework for analysis* Lynne Rienner Publishers. Boulder, CO.
- Caforio, G. (2017). “*Bazı tarihsel notlar*” Çev. Hakan Bayramlık, Zafer Uzun), (Ed. Giuseppe Caforio), Askeri Sosyoloji, Ankara, Nobel Yayıncılık, s. 7-26
- Camau, M., Geisser, V. (2003). *Le syndrome autoritaire. Politique en Tunisie de Bourguiba à Ben Ali* (Paris: Presses de Sciences Politiques.
- Campion, J. (2015). “*Gendarmeries, State reinforcement and territorial control at the ends of World wars: Belgium, France and the Netherlands, 1914-1950*” European Review of History: Revue Europeenne d'histoire, 22:3, 451-467.
- Carraz, R., Hyst, J.J. (1998). *une meilleure repartition de effectifs de la police et de gendarmerie pour une meilleur securite publique*, Rapport au Premier Ministre, Nisan 1998 . (<https://www.vie-publique.fr/rapport/26086-une-meilleure-repartition-des-effectifs-de-la-police-et-de-la-gendarmerie>. Erişim Tarihi. 22.05.2022)
- Carrot, G. (1992). *Histoire de la police française, des origines à nos jours*, J. Tallandier, Paris, 253 sayfa.
- Ceresales, D.P. (2013). Weak State and Civic Culture in Liberal Portugal (1851-1926), in *The Making of Modern Portugal*, Edited by Luis Trindade, Cambridge Scholars Publishing, P. 44-65.
- Cerezales, D.P. (2010). “*A country without gendarmerie. Policing and political integration in rural Portugal during the 19th century*”, (ESSHC, Ghent 2010, <https://esshc.socialhistory.org/conference/programme/2010?network=39> , Erişim tarihi: 01.04.2021).
- Chabbi, M. (2015). *Armée Et Transition Démocratique En Tunisie*, Dans *Politique étrangère* 2015/1 (Printemps), Cairn.Info. pages 103 à 113
- Charte du Gendarme. (2009) printed in *Revue de la Gendarmerie Nationale*, 233, December 2009, pp.31–36. (Fransız Jandarma Sözleşmesi).

- Chichignoud, C. (2005). « *La gendarmerie, force de sécurité au service de la Nation* », Heredoteno: 116, 1er trimestre 2005, Paris.
- Conforti, N. (2011).“*The Italian Carabinieri Corps: old traditions for a modern version,*” *Gendarmeries and Security Challenges of the 21st Century*, KoninklijkeMarechausee, 233.
- Congrès de Berlin de 1878-Berlin Kongresi 1878 (<http://mjp.univ-perp.fr/traites/1878berlin.htm> Erişim tarihi: 01.01.2021)
- Cook, S.A. (2007).*Ruling But Not Governing: The Military and Political Development in Egypt, Algeria and Turkey* (Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Coope, W.J. (1880). *The History of the Imperial Ottoman Gendarmerie University of Manchester*, The John Ryland University, Foreign and Common wealth Office Collection.
- Cordesman, A. (2002). *A Tragedy of Arms: Military and Security Developments in the Maghreb* , Greenwood Publishing Group.
- Cormenin, L.M. (1847). *Le maire de village*, Paris, Pagnerre, 1847, p. 22. Aktaran Lignereux Aurélien , « La force morale de la gendarmerie. Autorité et identité professionnelle dans la France du premierxixesiècle », *Le Mouvement Social*, 2008/3 n° 224.
- Çadırcı, M. (1963). *Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının kuruluşu*, Tarih Araştırmaları Dergisi 13 (1963):63-75).
- Çadırcı, M. (1992).“*II. Abdülhamit'e Sunulan Bir Lâyiha, Heyet-i Teftişiye'nin Geşt ü Güzâr Eylemiş olduğu Mahallerin Ahvâliyle Heyet-i Mezkûr'un Harekâtı*”, OTAM, Sayı 3, Ankara 1992, s. 413-485.
- Çadırcı, M. (2007). “*Ülke Yönetiminde Tanzimat*”, *Tanzimat Sürecinde Türkiye- Ülke Yönetimi*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Çağlar, A. (1999). *Polis ve Polisliğin Ortaya Çıkışı*, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt :1, Sayı :4, s. 121-132)
- Dasgupta, S. (2003). “*Understanding Paramilitary Growth: Agency Relations in Military Organisation*”, paper presented at conference on “Curbing human rights violations bynon-state armed groups”, Centre of International Relations, Liu Institute for GlobalIssues, University of British Colombia, Vancouver, 13–15 November 2003.
- Davis, J. (1991). *Urban Policing anda its Objects: Comparative Themes in England and France in the Second Half of the Nineteenth Century, Policing Western Europe Politics, Professinalism and Public Order 1850-1940* içinde edt. Clive Emsley ve Barbara Weinberger (1991)). Greenwood Publishing Group AddressJudith Lipner.
- Davison, R.H. (1997). *Osmanlı İmparatorluğunda Reform*, (Çev: Osman Akınhay), Cilt: 1, Papirüs Yayınevi, İstanbul 1997, s. 91.
- Debiés, M-H. (2010). « *Du pays des chouans à Sébastopol . Jean-Michel Gangloff, 1802-1871, itinéraire d'un gendarme alsacien au XIXe siècle, [prévôtal pendant la Guerre de Crimée]* » La Crèche, Geste Éditions, 288 sayfa.

- Décret du 20 mai 1903 portant règlement sur l'organisation et le service de la gendarmerie.(<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070705/#:~:text=La%20gendarmerie%20est%20une%20force,%2C%20ainsi%20qu%20aux%20arm%C3%A9es>, Erişim tarihi: 26.04.2019)
- Décret impérial portant règlement sur l'organisation et le service de la gendarmerie (1854) (*Mémorial*, 1854-1856, vol. 5, p. 15). Jandarmanın teşkilat ve hizmetlerini düzenleyen İmparatorluk Kararnamesi. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5760104b.texteImage>, Erişim Tarihi : 11.04.2022)
- Décret n° 2007-699 du 3 mai 2007 modifiant le code de procédure pénale (troisième partie : Décrets) relatif au renforcement de l'équilibre de la procédure pénale et à la prévention de la délinquance. (<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000823037>, Erişim Tarihi: 08.03.2020).
- Décret n°2002-889 du 15 mai 2002 relatif aux attributions du ministre de l'intérieur, de la sécurité intérieure et des libertés locales.(<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000005633083>, Erişim Tarihi : 05.04.2022).
- Décret no. 2006-1162 du 13 avril 2006 portant sur le statut particulier de corps de la garde nationale (article 2). (Maroc, Fas).(<https://legislation-securite.tn/law/41095>. Erişim Tarihi : 06.04.2022)
- Décret portant règlement sur l'organisation et le service de la gendarmerie 1903 (<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070705/>. Erişim Tarihi: 11.05.2021).
- Demiri, H. (2018). *The British Gendarmerie Mission in Albania, 1925-193*, European Journal of Interdisciplinary Studies May-August 2018 Volume4, Issue 2, 167-173
- Derbil, S. (1944). “*Polis Kavramı*”, AÜHF Dergisi, C. 1, S.4, s. 474.
- Devroe, E., Ponsaers, P. (2018) *Terrorism and Governance Strategies in Brussels*. Forensic Res CriminolInt J 6 (1): 00178. DOI: 10.15406/frcij.2018.06.00178
- Dieu, F. (2001). “*Les missions de défense de la Gendarmerie*”, Revue Défense Nationale, 11, pp.185–187.
- Dieu, F. (2001). *Desrègles de répartition de compétence entre la police et la Gendarmerie (suite) : le maintien de l'ordre*, Revue Défense Nationale Mars 2001
- Dieu, F. (2001). *La gendarmerie est-elle une force ou un service de police ?*, Revue défense Nationale, Janvier 2001
- Dieu, F. (2002). *La Gendarmerie, Secret d'un Crops*, Bruxelles, Edition Complexe, 334 sayfa.
- Dieu, F. (2008). *Du dualisme policier a la dualité policière, réflexions sur les mutation du système policier, français*, Cahiers de la Sécurité n°6 Octobre-Décembre 2008
- Dieu, F. (2020). *Ou va la gendarmerie*, l’Harmattan, Paris. 228 sayfa.

- Dieu, F. (2021). *Etudes Sur La Gendarmerie*. Regard sociologique sur une institution à l'épreuve du changement social. Sécurité& social. L'harmattan, Paris, Fransa. 552 sayfa.
- Dikici, A. (2010). *Osmanlı Makedonyasında Kurulan İlk Ulsulararası Polis Barışı Koruma Misyonu: Mürzsteg Reform Programı*, Karadeniz Araştırmaları, Cilt:6, Sayı:24, Kış 2010, "75-108".
- Dintilhac, J-P. (1993). *Cahiers de la Securite Interieure* Issue: 11 (Kasım 1992- Ocak 1993), sayfalar 85-96
- Douvlis, K., Nigel, S. (2016). *Police Reform and Social Change in Greece: the Development and Merger of the Gendarmerie andUrban Police Forces*.Revija za kriminalistiko in kriminologijo / Ljubljana 67 / 2016 / 4, 289–299
- Ebel, É. (2007). « *D'une légalité à l'autre : gendarmerie et épurations, 1815-1816*, Dossier: Gendarmerie et transition (s) politique (s) au XIXe siècle, *Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest*, 114-2|2007;_Varia, sayfa 147-158
- Ebel, É. (2009). *La France rébellionnaire. Lesrésistances à la gendarmerie (1800-1859)*, Revue HistoriqueDesArmées, [En ligne], 255 | 2009, (<http://journals.openedition.org/rha/6782>. Erişim tarihi: 31.05.2020)
- Ebel, É. (2012). “*Gendarmerie et contre-insurrection, 1791-1962*”, Revue Historiques des Armees, sayı 268, s.3-11.
- Ebel, É.(2003). « *Les Gendarmes a Sebastopol*”, Société Nationale de l'histoire et du Patrimoine de la Gendarmerie, Société Des Amis Du Musée De La Gendarmerie, *Carnet de la Sabretache*, n° 158
- Ekinci, S. (2011). *Devletin Dönüşümünün Güvenlik Alanına Yansıması: Türkiye’de Güvenlik Yönetişimi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. (<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/34046?locale-attribute=en>, Erişim: 21.02.2021).
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2021). *Belgelerle Türk Polis Tarihi*, Cilt 1-2, Emniyet Genel Müdürlüğü, Belge Yönetimi ve Koordinasyon Daire Başkanlığı.
- Emniyet Genel Müdürlüğü 2021 Faaliyet Raporu, https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/strateji/Planlama/2021_IDARE_FAALIYET_RAPORU.pdf
- Emsley, C. (1993) “*Peasants, Gendarmes and State Formation*,” M.Fullbrook (der.) *National Histories and European History* içinde (Londra 1993) s.69-93 arası
- Emsley, C. (1996). *The English Police: A Political and Social History*, Routledge, New York, 2nd edition.
- Emsley, C. (1999). *Gendarmes and the State in Nineteenth-Century Europe*, Oxford University Press, Oxford 1999
- Emsley, C., Weinberger, B. (1991). *Introduction*, Clive Emsley ve Barbara Weinberger, der., *Policing Western Europe* içinde. New York: Greenwood Press
- Erduran, Z. (2006). *Evliya Çelebi Seyahatname'sine Göre İstanbul'da Esnaf, Zanaat ve Ticaret*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı

- Ergenç, Ö. (1976). *Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerine Bazı Düşünceler*. VIII. TürkTarih Kongresi. II. Cilt. Ankara: TTK Basımevi.
- Ergut, F. (2001). “*Polis Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve*”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 34, S. 1. Sayfa 59-78
- Ergut, F. (2012). *Modern Devlet ve Polis, Osmanlı’dan Cumhuriyete Toplumsal denetimin Diyalektiği*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2012
- Ergut, F. (2014). “*Polis Çalışmaları için Kavramsal bir Çerçeve*”, (Editörler: Neomi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumerkine), *Jandarma ve Polis, Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.38-62)
- Estignard, A. (2007). “*le partenariat de forces de sécurité intérieure*”, *Les Cahiers de la fonction publique et de l’administration*, Paris, No:267, p.20-22.
- Estignard, A. (2008). “*Changement de statut de la gendarmerie : le projet de loi*”, *les cahiers de la fonctionpublique et de l’administration*, no 283, p 21-23.
- Eustace, D. (1997). *Réflexions sur la protection et implication de la gendarmerienationale*, revue défense nationale, 1997 Juillet, Juillet 1997 - n° 589. Sayfa 43-53.
- Eyüboğlu, İ. Z. (2003). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, s. 559.
- Faure, M. J. Sénateur (2007). Rapport d’Information, au nom de la commission des Affaires étrangères, de la défense et des forces armées , par le groupe de travail chargé d’une réflexion sur l’avenir de l’organisation et des missions de la gendarmerie,, N° 271, Senato OlağanOturumu 2007-2008. (<https://www.senat.fr/rap/r07-271/r07-2711.pdf>. Erişim Tarihi: 11.04.2018)
- Forstenzer, T. (1981). *French Povincial Police and the Fall of the Second Republic*. Princeton: Princeton University Press Aktaran (Ferdan Ergut (2012). *Modern Devletve Polis, Osmanlı’danCumhuriyeteToplumsaldenetiminDiyalektiği, İletişimYayınları, İstanbul 2012*
- Fougier, G. (2000). *les rapports de la police et de la gendarmerie*, cahier de la fonction publique, juin 2000 no 191
- Fougier, G. (1996). *L’Ordre public*, Cahier de la FonctionPublique No:191 Juin 2000 P.3
- Fourage, H. (Député)., Pillet, F.(Sénateur) (2014). *Rapport D’évaluation De La Loi Du 3 Août 2009 Relative a La Gendarmerie Nationale* (<https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/144000052.pdf>, Erişim: 21.06.2022).
- Frank, S. P. (1999). *Crime, cultural conflict and justice in rural Russia, 1856-1914* (Berkeleycalif. :University of California Press.1999,
- Fransız Sayıştay Başkanlığı Raporu. (2021) *Le Bilan Du Rattachement de la Gendarmerie Nationale au Ministère de l’Intérieur, Rapport Demandé Par La Commission Des Finances Du Sénat.* (2021),

(<https://www.ccomptes.fr/sites/default/files/2021-06/20210630-58-2-bilan-rattachement-gendarmerie-min-interieur.pdf>, Erişim Tarihi: 11.06.2022).

Fransız Sayıştay Başkanlığı Tematik Raporu.(2013). *Police Police Et Gendarmerie Gendarmerie Nationales nationales Nationales: Depenses De Depenses De Remuneration Remuneration et Temps De Temps De Temps De Temps De Travail*, (<https://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/134000185.pdf>, Erişim tarihi: 02.04.2019)

Gelendost, H. (1961). Jandarmada Hizmet ve Muamelat, Ayyıldız Matbaası Ankara.

Giddens, A. (2008), *Ulus Devlet v eŞiddet* (Çev. CumhurAtay), İstanbul, Kalkedon yayınları

Giovanni, A., Michael, E. S. (2013). The European Gendarmerie Force: a solution in search of problems?, *European Security*, 22:1, 1-20, DOI: 10.1080/09662839.2012.747511, (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2012.747511?scroll=top&needAccess=true>, Erişim Tarihi: 11.01.2022).

Giritli, İ., BİLGİN, P., AKGÜNER, B. (2012). *İdare Hukuku*, der yayınları, Ankara, 1248 sayfa

Gobinet, P. (2007). “*The Gendarmerie alternative: is there a case for the existence of police organizations with military status in the twenty-first century European security apparatus?*” *International Journal of Police Science and Management* Volume 10 Number 4, 2007

Gohin, O., Xavier, L. (2009). « *la Gendarmerie nationale, entre unité fonctionnelle et identité organique* », *Actualité Juridique. Droit Administratif (AJDA)*, no 41, 2270-2275.

Gözler, K., Kaplan, G. (2021). *İdare Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, Güncellenmiş 23. Baskı, 2021, XXXII+800 s.

Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri*, (Çev. Adnan Çemgil), İstanbul, Belge Yayınları

Grandi F. (2016) *Gendarmeries africaines et gendarmerie nationale française : d'une coopération traditionnelle à un partenariat rénové*, *cairn.info/revue-defense-nationale* N° 792 | pages 48 à 52

Great Britain. Foreign Office. (1877). *Correspondence respecting the conference at Constantinople and the affairs of Turkey: 1876-77*, London . Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi.

Gresle, F. (2003). *La « société militaire » Son devenir à la lumière de la professionnalisation*, Dans *Revue française de sociologie* 2003/4 (Vol. 44), pages 777 à 798

Gross, L.M. (1979). *Ottoman rule in the Province of Damaskus 1860-1909*, PhD Dissertation., Gerorge Town University, 1979

Günday, M. (1996). *İdare Hukuku*, Ankara, İmaj Yayınları

Güvenlik ve savunma bölgelerine ilişkin hükümet kararnamesi. Décret n° 2015-1625 du 10 décembre 2015 relatif à la composition des zones de défense et de sécurité, des régions de gendarmerie et des groupements de gendarmerie

départementale.

(<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000031593750>, Erişim tarihi : 15.11.2019).

Haine, S. (2000). *The History of France* (1st bas.). Greenwood Press. ss. 92

Houte, A.D. (2009). *Le metier de Gendarmes au XIX eme siecles*, Rennes, PUR, Coll, "Histoire", 2010, 319 s.

Houte, A.D. (2014). "*Üçüncü Cumhuriyet Döneminde Jandarmalık (1870-1914)*", (Editörler: Neomi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumerkine), Jandarmave Polis, FransızveOsmanlıTarihçiliğineçaprazbakışlar, 2014, s.171-188)

Houte, A.D., Luc, J-N. (2016). "*Les gendarmeries dans les monde, de la Revolution française a nos jours*; PUPS, 2016, 413 sayfa.

Huges, F., François, P. (2013). Rapport D'évaluation De La Loi Du 3 Août 2009 Relative a La Gendarmerie Nationale. (<https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/144000052.pdf> , Erişim Tarihi: 25.09.2017).

Hüsnü, H. (1326). *Jandarma efradının Hidematına rehber*, İstanbul Necmi İstibak matbaası, 1326

Idir, A. (2011). "La police et la gendarmerie placés sous commandement de l'armée", Tout sur l'Algérie, 4 July 2011.

Işık, H. (1971). "*Rumeli Jandarmasının Tensik ve Islahı*", Jandarmadergisi, sayı 78, yıl 1971, s.67

Işık, H. (1974). *Çanakkale Ve İstiklal Savaşında Türk Jandarması*, Jandarma Genel Komutanlığı Yayınevi, Ankara

İçişleri Bakanlığı (1947) Birinci İdareciler Kongresi, 20.01-31.01.1947, İçişleri Bakanlığı Yayınlarından , Seri: II, Sayı:5, akın Matbaası, 1947, Ankara.

İdarenin Yeniden Düzenlenmesi (İlkeler ve Öneriler) (İdari Reform Danışma Kurulu Raporu), TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası 1972, Ankara

İnternet : Fransa İçişleri Bakanı Gérard COLLOMB'un 7 Ekim 2017 tarihli basın açıklaması, <https://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Communiqués/Budget-2018-de-la-police-et-de-la-gendarmerie-nationales>, Erişimtarihi: 27.03.2021

İnternet : Almanya Jandarma Teşkilatı: German military police, the Third Reich 1939-1945, Army Feldgendarmerie" [web.archive.org/web /20120205194226/ http://home.mweb.co.za/re/redcap/germany.htm](http://web.archive.org/web/20120205194226/http://home.mweb.co.za/re/redcap/germany.htm), Erişim tarihi: 18.06.2022

İnternet : Carabinieri. <http://www.carabinieri.it/multilingua/en/the-ancient-corps-of-the-royal-carabinieri-898e145c18314ef1bcd033c6dde57744> Erişimtarihi 31.03.2022

İnternet : Dünya genelinde jandarma teşkilatları. [www. Jandarma.gov.tr](http://www.jandarma.gov.tr). [Uluslararası İlişkiler \(jandarma.gov.tr\)](http://www.jandarma.gov.tr) Erişim tarihi: 18.08.2022

İnternet : Fas kraliyet Jandarması, www.ires.ma, Erişim tarihi: 12.05.2022

İnternet : FJGK Fransız Jandarma Komutanlığı Tarihi « La gendarmerie, héritière des maréchaussées » [www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/ Notre-institution/Notre-](http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-institution/Notre-)

histoire/La-gendarmerie-de-sa-naissance-a-aujourd-hui/La-gendarmerie-heritiere-des-marechaussees (ErişimTarihi 01.04.2022)

İnternet : FJGK, Teşkilat yapılanması
<https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-institution/Nos-composantes> Erişim tarihi:28.03.2022

İnternet : FMSB (Fransız Milli Savunma Bakanlığı) Seyyar Jandarma.
<https://www.defense.gouv.fr/fre/gendarmerie/metiers/intervention/la-gendarmerie-mobile> . Erişim tarihi: 04.04.2021

İnternet : Fransa İçişleri Bakanlığı Teşkilat şeması [/www.interieur.gouv.fr/Le-ministere/Organisation](http://www.interieur.gouv.fr/Le-ministere/Organisation). Erişim tarihi 22.06.2022

İnternet : Fransa Jandarma Tanıtım Broşürü (2022), [https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr /Actualites/2018/Mai/Le-MemoGEND-2018-est-enligne](https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Actualites/2018/Mai/Le-MemoGEND-2018-est-enligne)
Erişim tarihi: 01.04.2022

İnternet : Fransız İç İstihbarat Genel Müdürlüğü:
<https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-la-dgsi/notre-histoire> Erişim tarihi: 22.05.2022

İnternet : Fransız Jandarma Okul Komutanlıkları “<http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/cegn/Autres-pages/Ecoles/Commandement-des-ecoles-de-lagendarmerie-nationale-CEGN>”, Erişimtarihi: 02.04.2019

İnternet : Fransız Jandarma Subay Okulu « Ecole des officiers de la gendarmerie nationale (EOGN) »; www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/eogn. Erişim tarihi: 12.03.2/022

İnternet : Fransız Jandarma Teşkilatı Personel durumu: [www.gendarmerie.interieur.gouv.fr /notre -institution/generalites/nos-effectifs](http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/generalites/nos-effectifs) Erişim tarihi: 05.05.2021

İnternet : Fransız Jandarmasının görev ve sorumlulukları. Gendarmerie nationale:
<https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notreinstitution/Generalites/Nos-missions> Erişim tarihi: 04.04.2022

İnternet : Fransız Milli Meclisininin 03.06.2009 tarihlive 1703 sayılı, Milli SavunmaveSilahlıKuvvetlerKomisyonuİçinhazırladığıRapor<https://www.senat.fr/rap/r07-271/r07-27132.html>. Erişim Tarihi: 04.04.2022

İnternet : Fransız Savunma Bakanlığı (2021) Savunmada Anahtar Rakamlar, [https://www.defense.gouv.fr/chiffres-cles-defense-2021#:~:text=Les%20chiffres%20cl%C3%A9s%20\(format%20pdf\)&text=Afin%20de%20poursuivre%20sa%20modernisation,de%20plus%20qu'en%202017](https://www.defense.gouv.fr/chiffres-cles-defense-2021#:~:text=Les%20chiffres%20cl%C3%A9s%20(format%20pdf)&text=Afin%20de%20poursuivre%20sa%20modernisation,de%20plus%20qu'en%202017). Erişim tarihi: 26.07.2022

İnternet : Fransız Savunma Bakanlığı, Jandarmanın görevleri:
www.defense.gouv.fr/ministere/organisation-du-ministere-armees#title-3112
Erişim tarihi: 10.04.2021

İnternet : Guardia Civil Derneği açıklaması. www.psoe.es/izquierdasocialista/docs/57474/page/veinte-demandas-para-modernizacion-la-guardia-civil.html.
Asociacion Unificada de Guardia Civiles, “XX Demandas para la modernizacion de le Guardia Civil”, press release, 26 July 2005, Erişim Tarihi:15.01.2019

- İnternet : Guardia civil www.guardiacivil.es/en/institucional/Conocenos/cuandirigirsegc/index.html Erişim tarihi:22.02.2022
- İnternet : Guardia Civile (İspanya Jandarma Teşkilatı) http://www.guardiacivil.es/en/institucional/175_aniversario_gc/index.html Erişim Tarihi: 04.04.2022
- İnternet : <https://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Communiqués/Budget-2018-de-la-police-et-de-la-gendarmerie-nationales>, Fransa İçişler iBakanı Gérard COLLOMB'un 7 Ekim 2017 tarihlibasına çıkılması, Erişim tarihi: 27.03.2019
- İnternet : <https://www.interior.gob.es/opencms/es/el-ministerio/funciones-y-estructura/secretaria-de-estado-de-seguridad/> Erişim Tarihi 04.05.2022
- İnternet : https://www.lemonde.fr/international/article/2013/05/07/lagarde-republicaine-dans-le-collimateur-de-la-cour-des-comptes_3172808_3210.html (Le monde, Sayıştay Raporunda Cumhuriyet Muhafızları). Erişimtarihi: 02.04.2019
- İnternet : İç İstihbarat Tarihi <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-la-dgsi/notre-histoire> Erişim tarihi:12.01.2022.
- İnternet : İçişleri Bakanlığı Teşkilat Şeması. www.icisleri.gov.tr/teskilat-semasi-2022 Erişim tarihi:10.08.2022
- İnternet : İspanyol Sosyalist Partisi tarihi, Partido Socialista Obrero Español, “Merecemos una España mayor. Programa Electoral Elecciones Generales 2004”, PSOE, 2004, pp. 49–50, www.psoe.es/source-media/000000348500/000000348570.pdf. www.psoe.es/source-media/000000348500/000000348570.pdf. Erişim tarihi:01.06.2021
- İnternet : İtalya carabinieri teşkilatı. <https://www.carabinieri.it/multilingua/en/the-carabinieri-tpc> Erişim tarihi:25.07.2022
- İnternet : Jandarma Genel komutanlığı Sayıştay raporu. <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3578-jandarma-genel-komutanligi> Erişim tarihi:4.3.2022
- İnternet : lemonde.fr/2010/06/03/police-gendarmerie-une-fusion-qui-ne-dit-pas-son-nom/ Erişim tarihi: 22.04.2022
- İnternet : Les mutualisations police-gendarmerie nationales Etat d'avancement des travaux au 1er février 2010,<https://c.21-bal.com/doc/8443/index.html> Erişim tarihi: 12.08.2022
- İnternet : lessor.org/a-la-une/la-gendarmerie-recrute-de-nouveau-des-officiers-dans-les-armees (Jandarma yeni subaylar alıyor). Erişim tarihi:14.04.2021
- İnternet : Organisation Internationale de la Francophonie, 2022. Maintien de la paix des officiers francophones formes lecole des officiers de la gendarmerie <https://www.francophonie.org/maintien-de-la-paix-des-officiers-francophones-formes-lecole-des-officiers-de-la-gendarmerie-872> Erişim tarihi: 03.08.2021
- İnternet : Polis Şefi Jandarma Kararına Karşı Çıkıyor: www.derstandard.at/story/1202985/polizei-vs-gendarmerie, Erişim tarihi: 15.03.2022

- İnternet : www.augc.org/. Notably, the AUGC is the only gendarmerie association which is a member of EuroCOP, one of whose main missions, as mentioned, is to advocate for the demilitarization of police forces in Europe. Erişim tarihi:10.06.2022
- İnternet : www.elconfidencialdigital.com/tags/augc, presupuesto de Interior”, El Confidencial Digital, 5 August 2012.El Confidencial Digital, “Unificación de Policía Nacional y Guardia Civil. Las asociaciones mayoritarias (AUGC y SUP) ultiman un informe a favor: Se ahorraría el 35% del Erişim tarihi:09.05.2022
- İnternet : www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/fre/Sites/Gendarmerie/Presentation/Conseil-de-la-fonction-militaire-de-la-gendarmerie-CFMG (Fransız Jandarma Askeri Görev Komisyonu) Erişim tarihi:20.06.2022
- İnternet : www.icisleri.gov.tr/jandarma-genel-komutanligi-2018-yili-emniyet-ve-asayis-degerlendirme-toplantisi Erişim tarihi: 24.03.2022
- İnternet : www.service-public.fr/particuliers/actualites/A10263?xtor=EPR-100. (Erişimtarihi: 02.04.2019) Kamu Hizmeti web sayfası, Erişim tarihi:22.02.2021
- İnternet :Fransa Jandarma Genel Komutanlığı (FJGK) “La gendarmerie, héritière des maréchaussées ”ww.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-institution/Notre-histoire/La-gendarmerie-de-sa-naissance-a-aujourd-hui/Lagendarmerie-heritiere-des-marechausseees. Erişim tarihi: 01.04.2022
- İnternet : Le Soir d’Algérie, “Trois unités d’élite on évité le pire à Tiguentourine: Le GIS, la DSI et les commandos parachutistes, la force de frappe de l’ANP”, Le Soir d’Algérie, 10 January 2013. (<https://www.algerie360.com/trois-unites-delite-ont-evite-le-pire-a-tiguentourine-le-gis-la-dsi-et-les-commandos-parachutistes-la-force-de-frappe-de-lanp/>, Erişim tarihi: 14.12.2021.
- İnternet: Chiffres emanant de l’Histoire de la Gendarmerie (Jandarma Tarihinden Rakamlar) publie par le ministere de la Guerre en 1920” <https://journals.openedition.org/histoiresmesure/2213> . Erişim Tarihi: 05.08.2022
- İnternet: FJGK, Jandarmanın görevleri. <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-institution/Generalites/Nos-missions> Erişim tarihi: 15.07.2022
- İnternet: Fransız Jandarma Genel Komutanlığı (FJGK), Bölge ve il Jandarma Komutanlıkları. <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-institution/Nos-composantes/Sur-le-terrain/La-Gendarmerie-Departementale> Erişim tarihi: 05.04.2022
- İnternet: <https://fr.statista.com/statistiques/1008898/effectif-gendarmerie-france/> Erişim tarihi:08.07.2022.
- İnternet: İtalya karabinieri : Stefano Vespa, “Maroni studia come spostare i carabinieri dalla Difesa al Viminale”, Panorama, 1 September 2009 (https://www.ospol.it/documenti/prima_pagina/411.Maroni%20studia%20come%20spostare%20i%20Carabinieri%20dalla%20Difesa%20Al%20Viminale.pdf) Erişim tarihi : 104.04.2021
- İnternet: Kolluk Etik keleri, <https://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/> Erişim tarihi:12.08.2022

İnternet: www.force-publique.net/sources/Annuaire (erişim tarihi 06.08.2022)

İnternet:Avusturya Jandarmasının 156. yılı
[www.wienerzeitung.at/nachrichten/zeitreisen/
wechselnde-Sicherheit.html](http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/zeitreisen/wechselnde-Sicherheit.html), Erişim tarihi: 26.07.2022 2056341-156-Jahre-

İnternet:[https://www.carabinieri.it/media---comunicazione/il-
carabiniere/informazioni](https://www.carabinieri.it/media---comunicazione/il-carabiniere/informazioni). erişim Tarihi: 10.08.2022

İslam Ansiklopedisi (2016) Türkiye Diyanet Vakfı, EK- 1. Cilt

Jandarma Genel Komutanlığı (1974). *Cumhuriyet Jandarması*, Yörük Matbaası, İstanbul, 1974

Jandarma Genel Komutanlığı (2009). *Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri*, Jandarma Genel Komutanlığı Genel Plan ve Prensipler Başkanlığı, Ankara

Jandarma Genel Komutanlığı (2012). *Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri*, Jandarma Genel Komutanlığı Genel Plan ve Prensipler Başkanlığı, Ankara.

Jandarma Genel Komutanlığı Performans Programı. (2022).
[https://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/indirilebilir-
icerikler/Jandarma-Genel-Komutanligi-2022-Yili-Performans-Programi.pdf](https://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/indirilebilir-icerikler/Jandarma-Genel-Komutanligi-2022-Yili-Performans-Programi.pdf).
Erişim Tarihi: 26.07.2022.

Jandarma Genel Komutanlığı. (2001). FIEP, Dış İlişkiler Faaliyetleri ve Avrupa Akdeniz Askeri Statülü Zabıta ve Jandarmalar Birliği.

Jandarma Genel Komutanlığı. (2021). 2020 Yılı Sayıştay Düzenlilik Denetim Raporu, Ağustos 2021 (62 sayfa) .
[https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3578-jandarma-genel-
komutanligi](https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3578-jandarma-genel-komutanligi) . Erişim Tarihi: 30.01.2022.

Jandarma Genel Komutanlığı-1. (2002). *Asayiş ve Kolluk Tarihi içerisinde Türk Jandarma Teşkilatı*, Kozan Ofset, cilt 1, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara

Jandarma Genel Komutanlığı-2, (2002). *Türk Harp Tarihinde Jandarma*, Jandarma Genel Komutanlığı, Kozan Ofset, 2. Cilt, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara.

Janowitz, M. (1977). *Military Institutions and Coercion in the Developing Nations, The Military in the Political Development of New Nations*, Expanded Edition of the Military in the political development OF NEW Nations , 266 sayfa

Jászi, O. (1938). “*Feudal Agrarianism in Hungary.*” Foreign Affairs, vol. 16, no. 4, 1938, pp. 714–718. *JSTOR*.

Karasu, K. (2013): *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Karahanoğulları, O., ve Yeşilyurt, N. İ. Fransa’da Kamu Yönetimi, imge Kitabevi Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd.

Karpat, K. (1986). Population movement ,in the Ottoman State in the nineteenth Century, in Ottoman Population, 1830-1914, demographic and social charecteristics (Madison, wise.i University of Wisconsin press, 1986), 60-68,

Kır Polisi Projesi. (1939). Emniyet GenelMüdürlüğü

- Koparan, N. (2007). *Türk Jandarma Teşkilatı (1908-1923)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Koszeg, F. (2001). *Police in Transition: Essays on the Police Forces in Transition Countries* (pp. 1–12). Budapest: Central European University Press.
- Kuyaksil A. ve Akçay, O. (2005) “Türkiye” de Meslekleşme Olgusu Olarak Özel Güvenlik Hizmeti”, *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 83-101.
- La fusion de la police et de la Garde nationale en question”, *Espace Manager*, 19 Kasım 2012. (<https://www.espacemanager.com/tunisie-la-fusion-de-la-police-et-de-la-garde-nationale-en-question.html>. Erişim Tarihi : 11.04.2019)
- La Garde républicaine dans le collimateur de la Cour des comptes (2013) 07 Mayıs 2013, https://www.lemonde.fr/international/article/2013/05/07/la-garde-republicaine-dans-le-collimateur-de-la-cour-des-comptes_3172808_3210.html, Erişim tarihi:29.04.2019
- Laniel, S. (2017). *L'évolution du « pilié de défense » de la Gendarmerie au cours du dernier quinquennat*, *Revue Défense Nationale* 2017/5 (N° 800), pages 39 à 43
- Leblebici, D. N., Ömürganülşen, U., ve Aydın, M. D. (2001). “Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımında Önemli Bir Araç: Toplam Kalite Yönetimi”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 123-135.
- Lewis, B. (1968). *The Emergence of Modern Turkey*, Second edition, Oxford University Press. https://archive.org/stream/THEEMERGENCEOFMODERNTURKEY/THE%20EMERGENCE%20OF%20MODERN%20TURKEY-Lewis_djvu.txt
- Lignereux, A. (2008). « *La force morale de la gendarmerie. Autorité et identité professionnelle dans la France du premier xixesiècle* », *Le Mouvement Social*, 2008/3 n° 224
- Lignereux, A. (2008). *La France rébellionnaire. Les résistances à la gendarmerie (1800-1859)*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 365 p
- Lorgnier, J. (2010). *Les juges bottés - Maréchaussée, histoire d'une révolution judiciaire et administrative*, Tome 1, L'Harmattan
- Luc, J-N. (2002). *Gendarmerie, état et société au XIXe siècle*, sous le direction de Jean-Noel Luc, Publication de Sorbonne, Paris
- Luc, J-N. (2009). “*Fransız Jandarma Teşkilatının Tarihi Hakkındaki Araştırmaların Gelişimi*. (Editörler: Neomi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumerkine), Jandarmave Polis, Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine çapraz bakışlar, Tarih Vakfı, Yurt Yayınları. S.20-37
- Lundman, R.J. (1980). *Police and Policing: An Introduction*, Newyork, Holt, Rinebart and Winston.
- Lutterbeck , D. (2004). “Between Police and Military: The New Security Agenda and the Rise of Gendarmerie”, *Cooperation and Conflict*, 39 (1), March 2004.

- Lutterbeck , D. (2012). “*After the Fall: Security Sector Reform in post-Ben Ali Tunisia*”, Arab Reform Initiative, October.www.arab-reform.net/after-fall - security- sectorreform- post-ben-ali-Tunisia.
- Lutterbeck , D. (2012). *Demilitarizing the gendarmerie? The cases of France, Italy and Spain, The Paradox of Gendarmeries*, Ubiquity Press; Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces,
<https://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdbp1.5#metadata info tab contents>,
- Lutterbeck , D. (2013) *The Paradox of Gendarmeries: Between Expansion, Demilitarization and Dissolution* (Vol. 8, pp. 48–57). Ubiquity Press.
<http://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdbp1.8>
- Lyman, M. D. (2005) *The Police: An Introduction*, Third Edition , New Jersey , Pearson Prentice Hall, 470 s
- Maillard, J. (2014). Selection and Training of Top ISFS Chiefs in two European Unions Countries, İç Güvenlik Sektörünün Güçlendirmesi Prejesi (Strenghtening Civilian Oversight of Internal Security Forces n Turkey) kapsamında hazırlanan rapor.
- Mann, M. (2012). *The Sources of Social Powers. The rise of Class and Nation States, 1760-1914* Cilt 2. Cambridge: Cambridge University Press. 2nd edition (September 17, 2012)
- Martinez, L. (1998). *La guerre civile en Algérie 1990–1998* (Paris: Editions Karthala).
- Matelly, J-H. (2006). *une police judiciaire... militaire? La gendarmerie en question*, l’Harmattan 2006, Paris France. p.286.
- Mattes, H. (2009). “*Morocco: Reforms in the Security Sector But No ‘SSR’*”, in Hans Born and Albrecht Schnabel (eds), *Security Sector Reform in Challenging Environments* (Münster: LIT Verlag).
- Mazower, M. (2000). *After the War Was Over: Reconstructing the Family, Nation, and State in Greece, 1943-1960*. Princeton University Press.
<http://www.jstor.org/stable/j.ctt1dxg87r>
- Metras, J-C. (2013). *Gendarmerie nationale : quelle contribution a la résilience de la nation ?* , Revue défensenationaleavril 2013 no 759
- Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 8, 10 Mart 1983: 366, 367
- Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 8, 134. Birleşim, 10.03.1983) TKİK Dairesi Başkanlığı, 5 Mayıs 1982, s.1.
- Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi. (1983)
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK /d01/c008/mgk_01_008141.pdf. Erişim Tarihi: 09.09.2018.
- Milliot, V. (2009). “Bir Tarih yazım Denemesi: Yeni Bir Polis Tarihine Doğru mu?”, Burak Onaran (Çev.), *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, N. Lèvy vd. (Der.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009.

- Ministere de Armés (2021) Les Chiffres Clés De La Défense Édition 2021 <https://www.acoram.fr/wp-content/uploads/2022/01/Les-chiffres-cles-de-la-Defense-2021.pdf>, Erişim tarihi : 15.02.2022.
- Montagnon, P. (2014). « *L'Histoire de la Gendarmerie* », Pygmalion, Paris. 423 sayfa
- Moyne-Bressand, A. (2009) rapport sur le projet de loi, adopté par le sénat après déclaration d'urgence, *relatif à la gendarmerie nationale* (n° 1336) Par M. Alain Moyne- Député. Bressand, (<http://www.assemblee-nationale.fr/13/rapports/r1703.asp>, Erişim Tarihi : 11.04.2018).
- Mustafa Nuri Paşa. (1992). *Netayicül-Vukuat*, (Sadeleştiren: Neşet Çağatay), C. III-IV, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Neocleous, M. (2006). *Toplumsal Düzenin İnşası: Polis Düzeninin Eleştirel Teorisi*, (Çev. Ahmet Berkmen), İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi
- O'brien, P. (2017). *Havoc the auxiliaries in Irland's war of independence*, The final reckoning palastine 1922, Collins Press, 2017, 292 sayfa <https://www.theauxiliaries.com/palestine/palestine-police.html>.
- Ocqueteau, F. (2017). *Fusionner police et gendarmerie nationales ?* Sur l'histoire d'un essai non transformé, CESDIP – CNRS2017 – n° 116, Paris
- Okçabol, D. (1940). Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi, Polis Akademisi Yayınları 2016 Basımı.
- Oliveria, A. (2009). *conférence d'actualité de centre de documentation et de conférences d'actualité* CEDOCQ, IPAG de Paris, 29 Oct.2009)
- Onar, S.S.(1966). İdare Hukukunun Umumi Esasları 3 İsmail Akgün Matbaacılık – Hak Kitabevi,
- Orhonlu, C. (1990). Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı, Eren Yayınları, İstanbul 1990, s. 155
- Ortaylı, İ. (2012). Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat. 4. Baskı
- Outrive, L.V., Cartuyvels, Y., ve Ponsaers, P. (1991). *Les Polices en Belgique: Histoire socio-politique du système policier de 1794 à nos jours* Bruxelles (1991) (ISBN:2870032552) (Vie Ouvrière.).
- Özbek, N. (2004). *Osmanlı İmparatorluğunda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet*, 1876-1909, Türklük Araştırma Dergisi, no :16 (2004), s.59-95
- Özbek, N. (2008). “*Policing the Countryside; Gendarmes of the late nineteenth – century Ottoman Empire (1876-1908)*”, International Journal of Middle East Studies 40, no:1 (2008), s.46-67
- Özbek, N. (2009). “*Tarih Yazıcılığında Güvenlik Kurum ve Pratiklerine İlişkin Bir Değerlendirme*, (Editörler: Neomi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumerkine), Jandarmave Polis, Fransızve Osmanlı Tarihçiliğine çapraz bakışlar, Tarih Vakfı, Yurt Yayınları.
- Özbek, N. (2010). “*Osmanlı Taşrasında Denetim, Son Dönem Osmanlı İmparatorluğunda Jandarma (1876-1908)*”, Tarihsel Perspektiften Türkiye’de Güvenlik Siyaseti, Ordu ve Devlet, E. Balta, İ. Akça (Derleyenler), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

- Özbudun, E. (1993). TürkAnayasa Hukuku, Ankara, YetkinYayımları, 1993
- Özcan, A. (2013). *Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi* (1839), Tarih Araştırmaları Dergisi, Volume 32, Issue 53, 173 - 194,
- özcan, A., Yiğit, Y. (2018). Miras ve Değişim, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma Berikan Yayınevi, Ankara
- Özer, M.Akif, (2015), Yeni Kamu Yönetimi, Gazi Kitabevi, 3. Baskı 333 sayfa
- Özgen, C. ve Eryılmaz, M. (2018). *Fransa'nın Osmanlı Jandarma Teşkilatının Kuruluş ve Gelişimindeki Etkisi*, Miras ve Değişim, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma içinde, Editörler DEMİRCİOĞLU, İ. Hakkı., Özcan, Ahmet., Yiğit Yücel , BerikanYayınevi, Ankara
- Özgür, E. (2019). Devlet ve Jandarma, Güvenlik ve Kolluk Perspektifinde Jandarma Personel Sistemi, 2019 Gazi Ktiapevi, Ankara
- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993
- Paker, E.B., Akça, İ. (2010). Türkiye'de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Panel, L.N. (2013). *“La Grande Guerre Des Gendarmes”*, Forcer, au besoin leur obeissance? Ministere de la Defence, Paris, Nouveau Monde Edtion, Paris, 611 p.
- Pascal, M.A. (1847). *“Histoire de l'Armée et des Tous les Regiments depuis les Premiers Temps de la Monarcie Française Jusqu'a No sJours”*, Tom Second, Paris.
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6350596x/f126.image.r=gens%20d>,
(Erişim Traihi: 21.05.2022)
- Paşa, Ahmet Cevdet (1980). Maruzat (Y. Halaçoğlu Ed.). İstanbul: Çağrı Yayınları, Binbirdirek, İstanbul, 1980.
- Pearson, O. (2006). Albania in Occupation and War: From Fascism to Communism 1940-1945 2. cilt/Albania in the Twentieth Century, Bloomsbury Academic, 2006 ISBN 1845111044, 9781845111045, 600 sayfa
- Perron, R. (2003). la gestion des forces de police eb france: une perspective compairative Quebecoise, ENA, 2003
- Picard, E., Richardot, M., Watin-Augouard, M. (1993). *Gendarmerie-police: une dualité en débat. Les Cahiers de la sécurité intérieure, 11*, 189–209.
- Pierson, C. (2000). *Modern Devlet* (Çev. Dilek Hattatoğlu), İstanbul: Chivi yazıları Yayınevi
- Placé, V., Jean M. (2013). Rapport d'information n° 91 (2013-2014), fait au nom de la commission des finances de Senat, <https://www.senat.fr/rap/r13-091/r13-0911.pdf>
- Poggi, G. F. (1978). *The Development of the Modern State*, a sociological introduction. Stanford University Press, Stanfords. 90. Aktaran Ferdan Ergut, (2012).

Modern Devlet ve Polis, Osmanlı'dan Cumhuriyete Toplumsal denetimin Diyalektiği, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Pontier, J. M. (2009). « *Del'an VI à 2009, la gendarmerie nationale change* », La Semaine Juridique - Administrations et collectivités territoriales, LexisNexis, 2009. fhal-02119597f
- Punch, M. (2003). “Rotten Orchards: ‘Pestilence’, Police Misconduct and System Failure”, *Policing and Society*, 13 (2)
- Rosiere, P., Besson, G. (1982). *La Gendarmerie Nationale Illustrations originales de Eugène Lelièvre*, Pierre Conrad et Jacques P. Vouigny, Edition Xavier Richter, Paris, 1982
- Sahil Güvenlik Komutanlığı İdari Faaliyet Raporu (2020). <https://www.sg.gov.tr/kurumlar/sg.gov.tr/komutanlik/yayinlar/2020-Yili-Idare-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Sarrou, A. (2002). *Le Capitaine Sarrou Un Officier Français Au Service de L'empire Ottoman dix ans de séjour en Turquie ou la réorganisation de la gendarmerie Ottomane 1904 – 1914*, Les Cahiers du Bosphore, Les Edition ISIS İstanbul
- Sayıştay Başkanlığı 2021 Jandarma Genel Komutanlığı Denetim Raporu : <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3578-jandarma-genel-komutanligi> Erişim tarihi: 26.04.2022
- Scobell, A., Brad, H. (1998). “Goons, Gunmen, And Gendarmerie: Toward A Reconceptualization of Paramilitary Formations”. *Journal of Political and Military Sociology*, 26 (2), 213-227
- Scopol, T. (1979). *State and Social Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press
- Senato raporu (2012). Le Projet De Loi De Finances Pour 2012 : Un Budget Très Contraint Pour La Gendarmerie Nationale, <http://www.senat.fr/rap/a11-108-11/a11-108-117.html> Erişim tarihi : 12.03.2019
- Senbuz, U. (2020). “Zaptiye Müşiriyetinden Jandarma Genel Komutanlığına.” *Jandarma Dergisi*, Haziran 2020 Sayı: 156. S. 8-14.
- Sert, S. (2021). “Osmanlı Devletinin Rumeli vilayetlerinde kolluk gücü olarak jandarmanın durumu”. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (18), 483-496
- Shafer, K. A. (1989). The Congress of Berlin of 1878: its origins and consequences Portland State University. Dissertations and Theses. Paper 3927. https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4936&context=open_access_etds , Erişim Tarihi: 26.11.2021)
- Shaw, S. (1971). *Between old and new: The Ottoman Empire under sultan Selim III, 1789-1807*, Cambridge: Mass. Harvard University Press.
- Sokullu-Akıncı, F. (1990). Polis Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları, İstanbul.
- Sönmez, A. (2005). “*Polis Meclisinin Kuruluşu Ve Kaldırdışı, (1845-1850)*”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24 (37), 259 – 275.

- Sönmez, A. (2006). "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39, 199-219.
- Sönmez, A. (2006). Zaptiye Teşkilatının kuruluşu ve gelişimi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25 (39), 199 – 219.
- Sönmez, A. (2007). "Jandarma Teşkilatının Kuruluşu Sürecinde Baker Paşanın Rolü." İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, 6 (11), 163-177
- Stark, J. (2009). *une police militaire au ministère de l'intérieur, A propos de la loi du 3 aout 2009 relative a la Gendarmerie nationale*, la semainejuridique, 2009-09.21 no 39
- Strange, S. (1998). *States and Markets*. London: Pinter Publishers
- Süheyl, İ. (1930). *Jandarma Teşkilatının 61. Yıl Dönümü*, Çorum Vilayet Matbaası, 1930.
- Şimşir, B. (1986). *Osmanlı Ermenileri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 188
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre 7, Cilt 15, İçtima 22, 10.1.1945. İzmir Mebusu Şükrü Saraçoğlu ve 222 Arkadaşının, Anayasa teklifi ve Teşkilât-ı Esasiye Encümeni Mazbatası (2/56)"
- T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 19.4.1961, s. 461- 463
- Tahir, T. (1999). "*Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku*", *Tanzimat I*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 226
- Tan, T. (1980). *İdari Hizmetler Ders Notları*, Ankara, 1980
- TBMM Anayasa Komisyonu, "İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü ve 203 Arkadaşının, Anayasa teklifi ve Anayasa Komisyon Raporu" (2/349), 17.6.1952.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 7, Cilt 15, İçtima 22, 10.1.1945, Ankara T, B. M. Meclisi Matbaası
- Tekır, S. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma, Kuruluş Teşkilat ve Mücadele (1903-1938)*, Timaş Yayınları
- The Congress of Berlin and Its Consequences. (1878). *The North American Review* , Nov. - Dec., 1878, Vol. 127, No. 265 (Nov. - Dec., 1878), pp. 392-405) Published by: University of Northern Iowa.
- Tınç, H. S., Çam, M. M. (2018). *Binbaşı Ömer Fevzi (Mardin), Osmanlı Jandarması ve İç güvenlik Harekatı*, İlgü Kültür Sanat. Ankara
- Tilly, C. (1985). "*War Making and State Making as Organized Crime*", P.Evans, D.Reuchemeyer ve T.Skocpol, der.,*Bringing the State Back Iniçinde*. Cambridge : Cambridge UniversityPress.
- Tilly, C. (2001). *Zor Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, (Çev. K.Emiroğlu), Ankara İmge Kitapevi.
- Tilly, C. (2007). *Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Tokay, G. (2010). *Makedonya Reformları ve Güvenlik Güçleri, Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti.*, der. E. Balta Paker, İ. Akça, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tongur, H. (1946). *Türkiye’de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını I , Kanaat Basımevi, Ankara 1946, s. 220.
- Tongur, H. (1948). *Türkiye’de ilk Zaptiyeler*, Güney Matbaacılık Ve Gazetecilik Ankara.
- Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (1962). TÜBA Yayınları, Ankara, 2011.
- Türkmenoğlu, T. M. (2019). “*Ahmed Vefik Paşa’nın Lehce-İ Osmânî Adlı Sözlüğünün 1876 Ve 1889 Tarihli Baskıları Üzerine Sözlük Bilimsel Bir Değerlendirme*”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Uzer, T. (1987). *Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, TTK Basımevi Ankara, , 1987: 138). 138.
- Ünver, N. (2020) “*Zorlayıcı Diplomasi’nin İzleri: Osmanlı Devleti’nin Makedonya’da Uluslararası Bir Malî Kontrol Mekanizması Kabul Etmeye Zorlanması (1905)*”, Tarih Dergisi - Turkish Journal of History, 71 (2020/1): 347-406.
- Walter, G. W. (1935). *Britain and the Balkan Crisis 1875–1878 129* , Columbia University Press Columbia University
- Ware, L. B. (1986).“The Role of the Tunisian Military in the Post-Bourguiba Era”, *Middle East Journal*, 39 (1), 1985, p. 37; Lewis B. Ware, *Tunisia in the Post-Bourguiba Era: The Role of the Military in a Civil Arab Republic* (Montgomery, AL: Air University Press).
- Watın-Augourd, M. (1997). *Sécurité intérieure : pluralité et complémentarité des forces, droit et défense*, 1997/4, p.15-29).
- Weber, E. (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı (Çeviren Özer Ozankaya)*, Ankara İmge Kitapevi Yayınları
- Weber, E. (2012). *Köylülerden Fransızlara-Fransa Kırsalının Modernleşmesi-1870-1914-Eugen Weber-çağdaş Sümer-2012-779s*
- Weber, M. (1919). *le savant et le politique*, Paris: Union Générale d’Éditions, 1963, 186 pages. Collection: Le Monde en 10-18.http://classiques.uqac.ca/classiques/Weber/savant_politique/Le_savant.html
- Weber, M. (2008). *Sosyoloji Yazıları*, (Çev. Taha Parla), İstanbul: Deniz Yayınları
- Yenisey, F. (1991). *Hazırlık Soruşturması ve Polis*, İstanbul: Beta Yayınları, 1991
- Yenisey, F. (2015). *Kolluk Hukuku*, Beta Yayınları, 2. Baskı. İstanbul
- Youssef, T. B. (2011). *Les snipers dans la révolution tunisienne et la réforme du système sécuritaire* (Tunis: Tahar Ben Youssef).
- Zagrodzki, M. (2017). *Police Reforms in France: 40 Years of Searching for a Model*, *Securitologia*, No 2/2017, s. 45-57
- Zürcher, E.V. (1995). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları 1995.

Yararlanılan Türkçe ve Fransızca Mevzuat

1 Şubat 1904 tarihli ve 277 sayılı Jandarma Nizamnâme-i Hümâyunu

1111 sayılı Askerlik Kanunu

13 Ekim 1917 tarihli Osmanlı Jandarma Kararnamesi

17 Nisan 1791 (Loi relative à l'organisation de la gendarmerie nationale, le 28 germinal an VI (17 avril 1791), Jandarma Kanunu,

17/12/1983 tarihli Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği

1921 tarihli (94 sayılı) "Seyyar Jandarmanın Lağvı Hakkında Kanun

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetler Kanununun

22 Haziran 1930 tarihli ve 1706 sayılı Jandarma Kanunu

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu

2803 Sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu

2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu

3 Ağustos 2009 tarihli Fransız Jandarmasına İlişkin Kanuni Düzenleme .Loi n 2009-971 du 3 août 2009 relative à la gendarmerie nationale, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000020954146/>

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (Mülga)

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu.

491 Sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun Tekrar Mer'iyete Konulması Hakkında Kanun

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu

682 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

7068 Sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun

9 Mart 1720 tarihli Kraliyet Emirnamesi, Édít du 9 mars 1720, préparé par le Secrétaire d'État à la Guerre Le Blanc.

Adli Kolluk Yönetmeliği

Code de la défense/ Fransız Savunma Kanunu. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071307/>

Décret n°96-828 du 19 septembre 1996 relatif à la répartition des attributions et à l'organisation de la coopération entre la police nationale et la gendarmerie nationale NOR: INTC9600248D, Polis ve Jandarma İlişkilerine ve görev dağılımına ilişkin 19 Eylül 1996 tarihli kararname. 96-827 sayılı Kararname <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000006071307/>

legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT0000005622
00&categorieLien=cid Erişim tarihi: 04.04.2019

Décret du 20 mai 1903 portant règlement sur l'organisation et le service de la gendarmerie. Jandarmanın teşkilat ve hizmetlerini düzenleyen 20 Mayıs 1903 tarihli kararname.

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070705/#:~:text=L a%20gendarmerie%20est%20une%20force,%2C%20ainsi%20qu'aux%20arm %C3%A9es>. Erişim Tarihi: 11.01.2022.

Édit portant suppression des anciennes maréchaussées et création de nouvelles compagnies dans chaque généralité du royaume distriduées en brigades. Mars 1720. Eski zabita birliklerini ortadan kaldıran ve Fransız krallığının genelinde karakolların oluşturulmasına ilişkin Ferman Mart 1720. http://lecahiertoulousain.free.fr/Textes/edit_1720.html, Erişim Tarihi:04.08.2020.

Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik

Fransa İç Güvenlik İçin Uyumlama ve Programlama Kanunu 2002, (LOPSI) “Loi d’orientation et de programmation pour la sécurité intérieure”, 29 August 2002.

Fransa İçişleri Bakanlığı Kararnamesi, 15 Mayıs 2002. “Décret n° 2002-889 du 15 mai 2002 relatif aux attributions du ministre de l’intérieur, de la sécurité intérieure et des libertés locales”, www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000596066 &dateTexte=&categorieLien=id Erişim Tarihi : 15.02.2022

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği

Les orientations de la politique de sécurité et la programmation des moyens de la police nationale, 1995 (LOPS) (Polis teşkilatının imkanlarının programlanması ve güvenlik politikalarının yönetilmesi)

Loi n 2009- 971 du 3 août 2009 relative à la gendarmerie nationale. Fransız Jandarmasına İlişkin 3 Ağustos 2009 tarihli Kanuni Düzenleme.

Loi n° 95-73 du 21 janvier 1995 d'orientation et de programmation relative à la sécurité (Güvenliğin uyumlaştırılması ve programlanması hakkında 21 Ocak 1995 tarih ve 95-73 sayılı Kanun ([legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000005617582](http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000005617582)))

Loi relative à l'organisation de la gendarmerie nationale, le 28 germinal an VI (17 avril 1798), Ulusal Jandarmanın Teşkilatlanmasına ilişkin kanun, 1798. http://lecahiertoulousain.free.fr/Textes/loi_an_6.html , Erişim tarihi 24.4.2022.

LOLF Loi OrganiqueRelativeauLoi de Finances (Finans kanunlarına ilişkin organik kanun)

Ministère de l’Intérieure, “Circulaire du 22 mai 2002: Miseen place de groupesd’intervention régionaux”, 22 May 2002. Fransa İçişleri Bakanlığı Genelgesi.

Ordonnance 16 Mars 1720 portant sur la subordination et la discipline des nouvelles maréchaussées.. Donnée à Paris au mois de mars 1720. (Yeni Mareşose’nin

bağlılığı ve disiplini hakkında 16 Mart 1720 Kraliyet Kararnamesi <https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0002080177>, Erişim tarihi 12.12.2021.

Ordonnance du Roi de 29 octobre 1820 portant règlement sur le service de la gendarmerie, Kraliyet Emirnamesi. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6572081d.texteImage>. Erişim tarihi: 01.07.2022

Üst kademe kamu yöneticileri ile kamu kurum ve kuruluşlarında atama usûllerine dair Cumhurbaşkanlığı kararnamesi.

Zaptiyenin Vezaif-i Askeriyyesi hakkında talimatname: 15 sefer 1287/17, (Mayıs 1870).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Olgun ALTUNDAŞ
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Hacı Bayram Veli Üniversitesi	
Yüksek lisans	Atatürk Üniversitesi / L'Université de Strasbourg	2002 2013
Lisans	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi /Polis Akademisi	1995 1991
Lise	Ankara Polis Koleji	1987

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1991-	Emniyet Genel Müdürlüğü	Polis Başmüfettişi

Yabancı Dil

İngilizce ve Fransızca

Yayınlar

ALTUNDAŞ, Olgun (2013) Yeni Yüzyılda Jandarma Teşkilatlarında Değişim, Türk İdare Dergisi, yıl 2013, Sayı 476

Hobiler

.....

